NICOLAE IORGA

DISCURSURI PARLAMENTARE V

(1933-1940)

partea a II-a

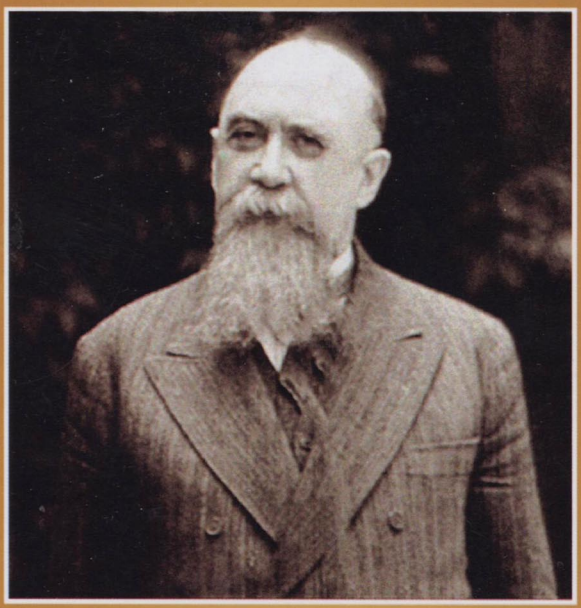

Graphic

https://biblioteca-digitala.ro

NICOLAE IORGA

Discursuri parlamentare

V

(1931 – 1940)

Partea II-a

1 aprilie 1932 – 18 martie 1940

Îngrijirea textului, prefață și note

de Georgeta Filitti

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

NICOLAE IORGA

Discursuri parlamentare

V

(1931 – 1940)

Partea II-a

1 aprilie 1932 – 18 martie 1940

Îngrijirea textului, prefață și note

de Georgeta Filitti

Editura KARTA-GRAPHIC
2016

https://biblioteca-digitala.ro

Prefaţa note şi text stabilit de Georgeta Filitti
Redactor şi editor: Paul Voicu
Coperta: Claudiu Voicu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
IORGA, NICOLAE
Discursuri parlamentare/Nicolae Iorga. – Ploieşti : Karta-Graphic, 2016
ISBN 978-606-693-051-2
Vol.5 : Discursuri parlamentare (1931-1940). – Ploieşti :
Karta-Graphic, 2016. – ISBN 978-606-693-070-3

I. Filitti, Georgeta (text., pref.)

821.135.1-5
94(498) Iorga, N.
929 Iorga,N.

Editura Karta-Graphic
str. Gh. Doja nr. 143
Ploieşti, România

Volum apărut cu sprijinul Direcţiei Judeţene Prahova
Pentru Cultură, Culte şi Patrimoniu Cultural Naţional

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 1 aprilie 1932

Despre legi[1]. Pe marginea discuţiilor la legea învăţământului universitar

D-le dr. Lupu, cât eşti de nedrept! Dar legile acestea nu sunt legi pe care le dorim. Când avem legi alandala, cum să nu venim cu schimbarea acestor legi? Cum să ne sprijinim pe un organism de Stat viciat tot prin legi de interes particular! Apoi sunt legi de interes local, sunt legalizări, nu sunt legi; legalizări, d-le dr. Lupu. (*Aplauze pe băncile majorităţii*). Nu poţi face cel mai mic lucru, nu poţi dărui o sumă unui aşezământ fără să nu trebuie să treacă prin Parlament. Dar nu este vina noastră, este legalizarea dusă până la extrem, acolo chiar unde nu ar fi nevoie.

După ce C. Spulber spusese:

Eu care sunt un adversar mărturisit al autonomiei, cred că voi fi de data aceasta mai mult pentru autonomie - să mi se ierte - decât d. prim-ministru.

D. profesor N. Iorga: De ce m-aş supăra. Eu mă supăr de un singur lucru: veţi rămâne fără lege, fără vina mea; discutând în felul acesta, rămâneţi cu legea veche. Nici o lege nu s-a discutat în felul acesta, afară de legea conversiunii.

D. C. Spulber: Îmi pare foarte rău, dar nu eu sunt de vină. Sunt oameni care au ocupat aci tribuna 3 ceasuri, ca d. Cuza, pentru a ne spune lucruri pe care ni le spune de 40 de ani, şi pe care le cunoaşte toată lumea, cum foarte bine a spus d. dr. Lupu.

Ce suntem noi vinovaţi, ceilalţi, de acestea?

D-lor, ce este cu art. 84? În art. 84 apare, într-adevăr, imixtiunea ministrului, pe care nu o vor cei care sunt pentru autonomia absolută, pentru că ministrul numeşte. Eu sunt pentru autonomie, dar înţeleg imixtiunea ministrului numai pentru control; pe câtă vreme această atribuţiune ca să numească...

D. profesor N. Iorga: D-le Spulber, autonomia am discutat-o când a fost legea cealaltă. Bună, rea, lumea a primit-o. Am explicat şi sensul acestei

https://biblioteca-digitala.ro

autonomii; am spus că autonomia nu exclude un triplu amestec al ministrului: pentru moralitate, pentru ideile care conduc Statul şi pentru controlul banului public.

Dar bine, aşa noi putem să reluăm, cu ocaziunea discuţiei unei legi, legea precedentă! Faţă de mine nu este un act de duşmănie, fiindcă vă spun că am vrut numai să servesc Universitatea, n-am pus cugetarea mea înăuntru. Eu pe d-voastră nu vă bănuiesc de sabotaj. Dar dacă ar vrea cineva să mă saboteze, nu mă atacă pe mine şi nu mă atinge pe mine.

D. M. Spulber: Dacă aţi fi făcut observaţia aceasta şi d-lui Cuza, nu mai era nevoie să o faceţi acum...

D. profesor N. Iorga: D. Cuza este vrednic de respectul tuturor, din cauza lungei sale cariere, în care a adus atâtea servicii Universităţii.

D. C. Spulber: Dar trebuie să aibă cineva simţul măsurii. Nu poate pentru motivul acesta d. Cuza să devină teroarea Camerei, şi nu trebuie să suportăm noi consecinţele.

D. profesor N. Iorga: Nu vă supăraţi. Eu vorbesc în interesul tuturor, nu în interesul meu.

D. C. Spulber: Ştiu că nu faceţi aluzie la mine, care mă urc aşa de rar aici la tribună.

D. profesor N. Iorga: D-voastră aveţi tot dreptul. Faceţi ce voiţi.

D. C. Spulber: D-voastră aţi manifestat totdeauna predilecţia d-voastră pentru autonomia absolută, aceasta a fost ideea d-voastră călăuzitoare.

D. profesor N. Iorga: Da, mă mândresc cu aceasta.

D. C. Spulber: N-am nimic de zis. Decât ştiu care este spiritul colegilor mei de la Universitate...

D. profesor N. Iorga: Şi cunosc şi eu spiritul colegilor mei de la Universitatea din Bucureşti, care se luptă de 30 ani pentru aceasta.

D. C. Spulber: D-le prim-ministru, când vor avea profesorii universitari la dispoziţie şi formula autonomiei absolute, nu ştiu, zău, unde vom ajunge.

D. profesor N. Iorga: Nu există nimic absolut. „Absolut" este o formulă pe care am explicat-o de atâtea ori.

D. C. Spulber: Eu am înţeles deja, din diverse explicaţii pe care le-a dat d. prim-ministru, până acum că d-sa a revenit asupra acestei formule atât de intransigente...

D. profesor N. Iorga: N-am revenit deloc. N-am schimbat părerea mea deloc, nu mi-au trebuit reveniri; ele nu sunt în temperamentul meu. Eu, când este să revin, iau portofoliul acesta şi mă duc acasă. Fiindcă eu nu vin cu lucruri aşa, din văzduh, pe care să le pot părăsi oricând. (*Aplauze pe băncile maorităţii*)

https://biblioteca-digitala.ro

D. C. Spulber: Eu vă rog să mă iertați. Atunci termenul meu a fost poate nefericit, nu este o revenire, este o fixare, o determinare, acest nefericit adjectiv a fost precizat de d-voastră în sensul acesta.

Dar, dați-mi voie, trec cât se poate de repede: ce este de făcut în cazul art. 84? Toată lumea știe că în cazul acesta, al concursului, profesorii se împart în partide, unii preferă pe un candidat, alții pe altul, și atunci, ca supapă de siguranță, era intervenția ministrului.

D. profesor N. Iorga: Ministrul nu intervenea niciodată contra unui concurs.

D. C. Spulber: Foarte bine, dar concursul acesta cum se va isprăvi? Fiindcă moravurile nu se schimbă de azi pe mâine, și d-voastră știți scandalul de la Universitatea din Iași...

D. profesor N. Iorga: Legile sunt tocmai ca să dea cuiva un spirit de responsabilitate, capabil de a-l face să-și schimbe moravurile. Atunci moravurile fiind rele, să nu votăm legi care să îndrepte moravurile! Mărturisesc că nu înțeleg.

D. C. Spulber: Tocmai aceasta este chestiunea, dacă măsura va aduce această schimbare. Dar în proiect nu mai este supapa de siguranță a art. 84. Și atunci ce înseamnă această imixtiune a ministrului de a numi pe profesorii universitari? D-voastră sunteți pentru autonomie...

D. profesor N. Iorga: Nu se amestecă ministrul, nu s-a amestecat niciodată. Ministrul, când s-a amestecat, aceasta înseamnă răposatul Take Ionescu, care voia să mă dea într-o parte, ca să numească în locul meu pe Caloianu de la Craiova.

Aceasta înseamnă amestecul ministrului. Și dacă ar fi existat dreptul ministrului, ați fi avut profesor de Istorie Universală pe Caloianu. Totdeauna este așa când se amestecă ministrul. (*Aplauze pe băncile majorității*).

D. C. Spulber: Și atunci, tocmai eu spun de ce să se recunoască ministrului dreptul acesta de a interveni? Nu este o altă cale mai consecventă, mai directă, mai logică? Dacă profesorul sabotează, înseamnă refuzul unui serviciu legalmente datorat și urmează să i se aplice sancțiunile.

D. profesor N. Iorga: Am declarat, de ce să revenim?

Tot în dialog cu C. Spulber

D. C. A. Spulber: Tocmai aceasta este chestiunea. Și atunci ce cer eu? Eu cer ca recrutarea în învățământ să fie organizată așa încât să existe un stagiu de preparațiune. Acest stagiu...

https://biblioteca-digitala.ro

D. profesor N. Iorga: Depinde de oameni. Sunt oameni cari n-au nevoie de stagiul de preparație. Vine un filolog, cum este d. Rosetti, excelent filolog. Ce stagiu ai să-i dai d-lui Alexandru Rosetti? Ca să învețe ce? Și cine o să-l examineze la sfârșit ca să vadă ce a învățat?

Cereți la articole lucruri practice și le primim cu mare plăcere. Sunt aci ca să primesc orice idee bună; eu n-am venit cu un proiect al meu. Dar d-voastră cereți lucruri pe care nu le putem legifera.

D. C. Spulber: De ce, d-le prim-ministru? Dovada cea mai bună este că a fost în lege.

D. profesor N. Iorga: Eu am fost profesor la 23-24 de ani. Ce ucenicie trebuia să fac eu? Dar atâți alți profesori care s-au dovedit competenți prin lucrări? Acolo nu este pedagogie, la Universitate, pentru a face practică. Dacă ar fi pedagogie, înțeleg; dar omul are cunoștințele lui, arătate în diplome, în cărți, dovedite la concurs. Ce stagiu să-i ceri, pentru numele lui Dumnezeu!

Iertați-mă, dar gândiți-vă la chinul la care sunt supus de o săptămână de zile, în care aud lucruri foarte bune, dar care n-au legătură cu legea.

D. C. Spulber: Vă rog să mă iertați și d-voastră dacă va trebui să spun că toată legea aceasta - și am mai spus odată lucru acesta în comisiune - este împletită cu oarecare subiectivism al d-voastră.

D. profesor N. Iorga: Subiectivism al meu?

D.C. Spulber: Dați-mi voie, d-voastră judecați după proporțiile personalității d-voastră.

D. profesor N. Iorga: Ba, de loc.

D. C. Spulber: Dați-mi voie, lucrul acesta este remarcat nu numai de noi. (*Întreruperi pe băncile majorității*).

D-voastră ați intrat la 23 de ani. Dar, pentru Dumnezeu, nu poate oricine încă odată să intre în condițiunile d-voastră; n-are oricine proporțiile personalității d-voastră! Noi facem această lege pentru toți muritorii, d-le ministru. D-voastră ați cerut, îmi aduc aminte, ieri, să modificați termenul prevăzut pentru rectorat și să prevedeți cinci ani. Ei bine, trebuie să vă gândiți...

D. profesor N. Iorga: M-am gândit. În trei ani nici un rector nu poate să-și însemne activitatea. Ce înseamnă trei ani? Vă rog să vă gândiți. Voi stărui să se restituie cinci ani și dacă nu veți vroi, răspunderea va fi a d-voastră.

D. C. A. Spulber: Dar dacă rectorul care trebuie să stea cinci ani este un zaharisit, cum s-a întâmplat în alte părți?

(*D. dr. N. Lupu, aprobă*).

https://biblioteca-digitala.ro

D. profesor N. Iorga: D-le dr. Lupu, cât eşti de nedrept când aprobi idei de acestea. Dar răspund imediat, în ce priveşte zahariseala. Rectorul nu este tiranul Universităţii, el lucrează cu senatul universitar. Senatul universitar nu poate să lucreze cu un zaharisit şi, a doua zi când se vede că nu poate lucra rectorul, ministrul intervine şi hotărăşte în conflictul dintre senatul de oameni cuminţi şi rectorul zaharisit.

D. dr. N. Lupu: D-le preşedinte al Consiliului, v-aţi supărat degeaba pe mine. Eu sunt de părerea d-voastră: să fie rectorul 5 ani, dar să fie Iorga. Dar dacă este altul, ce facem atunci?

D. profesor N. Iorga: Nici aceasta nu este drept, pentru că eu niciodată nu m-am crezut mai mult decât un biet om care caută să facă ce poate. Niciodată, într-o ţară de geniali, niciodată nu m-am crezut altfel decât, cu modestie, sub sarcina care mi-a fost încredinţată şi silinţele mele au tins totdeauna să mă ridic puţintel până la însemnătatea acestei sarcini. Nu, eu nu sunt piramidal, într-o ţară de piramidali şi de creatori de lucruri extraordinare. Dumnezeu să mă ferească să am la bătrâneţe păcatul acesta, pe care nu l-am avut în tinereţe, când oamenii îşi fac iluzii.

D. dr. N. Lupu: Nu este chestiune de ce credeţi d-voastră, ci de ce credem noi. Noi am avut dovada că în trei ani d-voastră aţi adus multă linişte în Universitate. Lucrurile însă s-au schimbat, de când aţi plecat d-voastră.

D. profesor N. Iorga: Ştiu pentru ce s-au schimbat şi îţi voi spune şi dumitale în culoare.

Despre menirea conferenţiarilor[2]

Eu cred că un conferenţiar este acolo ca să dovedească mijloacele sale, iar nu să devină un fel de „famulus" al doctorului Faust.

Niciodată eu nu aşi căuta să îngrădesc libertatea unui tânăr care trebuie să arate idei noi, făcându-l un fel de vătaf al studenţilor mei. Nu se poate, d-le Spulber.

Vă vorbesc 40 de ani de experienţă în învăţământ. D-voastră vedeţi aici numai pe ministru. Dar, vă rog, faceţi abstracţie de ministru şi gândiţi-vă că aveţi în faţă pe unul dintre cei mai vechi profesori universitari ai ţării.

Eu sunt de la 24 de ani profesor de Universitate, şi am 61 de ani. Ce Dumnezeu! În cei aproape 40 de ani, am o experienţă pe care oricine ar putea să o ţină puţin în seamă. Nu primesc eu toate năzbâtiile care mi-ar fi impuse de lege. Dar de câte ori veniţi cu o idee de acestea, am datoria să întrerup un discurs frumos si să spun: nu s-a făcut la noi, nu s-a făcut nicăieri, nu este drept să se facă. Nu se poate face.

https://biblioteca-digitala.ro

D. C. Spulber: I-ar fi stat rău unui conferenţiar sau docent, dacă ar fi lucrat lângă d-voastră?

D. profesor N. Iorga: Nu putea să lucreze, fiindcă eu am anumite idei ale mele, pe care sunt dator să le arăt şi nu le pot impune altuia.

De exemplu, este d. Nicolae Constantinescu, ataşat pe lângă catedra mea. Eu am, în ceea ce priveşte, să zicem, sensul cuceririlor lui Justinian, un anume punct de vedere.

A trecut un student examenul la d. Constantinescu. D. Constantinescu l-a respins şi studentul a venit la mine: „D-le profesor, am manifestat punctul de vedere al d-voastră, în ceea ce priveşte personalitatea şi cuceririle lui Justinian".

Eu ce am făcut? M-am supărat pe d. Constantinescu? Dar se poate?! D. Constantinescu, dacă este adevărat ce mi-a spus studentul, poate să aibă alt punct de vedere. M-am mulţumit să-l examinez, să văd dacă este un student bun, şi i-am dat drumul. Cum să-i impun, când noi suntem interpreţi personali ai unui adevăr, care nu este absolut, cum o să putem potrivi punctul de vedere a doi oameni cu spiritul liber? Este imposibil. Altfel venim ştiţi unde? La liceu: sfântul adevăr consacrat şi cu pecetea Ministerului Instrucţiunii Publice! Dar aceasta nu am făcut-o, nu o vreau şi nu o legiferez. (*Aplauze pe băncile majorităţii*).

Despre autonomia universitară

Dar dacă este în lege, de ce să revin asupra legii? Este în legea autonomiei votată în iunie; este această călcare a autonomiei „absolute", în ce priveşte supravegherea morală şi a intereselor Statului.

Dacă un profesor de Istoria românilor, convins că noi am venit după unguri în Ardeal, ar spune acest lucru - cum elevii n-au mijlocul de a primi acolo, la Universitate, un răspuns - eu interzic acest curs, fiindcă strică încrederea acestui popor în drepturile sale. Nu este autonomie absolută, de vreme ce definim, în însăşi legea din iunie, ce însemnează autonomie.

D. C. Spulber: D-lor deputaţi, am o impresiune că dezvoltările pe care le fac sunt inutile şi iritante. De aceea închei. *(D. C. Spulber părăseşte tribuna*).

D. profesor N. Iorga: Nu vă supăraţi, dar am dreptul de a răspunde, dacă-mi daţi voie.

D. dr. P. T. Topa, vice-preşedinte: D. dr. Lupu are cuvântul.

D. C. Spulber: D-voastră primiţi dintr-o parte critici...

https://biblioteca-digitala.ro

D. profesor N. Iorga: D-ta ştii de ce primesc.

D. C. Spulber: Daţi-mi voie să vă spun. D-voastră primiţi dintr-o parte critici violente şi primiţi din altă parte tămâieri. (*D. profesor N. Iorga, preşedintele Consiliului, protestează*).

Şi unele şi altele sunt pornite. Eu îmi închipuiam că veţi binevoi să ascultaţi un om care nu este pornit nici într-un sens nici în alt sens.

D. profesor N. Iorga: De ce vă supăraţi? Am făcut ceea ce am făcut faţă de toţi vorbitorii până aci. Dacă mi-aţi fi spus: nu vă dau voie să mă întrerupeţi, nu o făceam.

Pe d. dr. Lupu declar că nu o să-l întrerup nici cu un singur cuvânt, pentru că ştiu că este un om care nu se convinge...

D. dr. N. Lupu: E foarte greu, eu sunt ca d-ta, nu mă las convins.

D. profesor N. Iorga: Eu v-am întrerupt pentru că presupuneam că d-voastră voiţi să vă convingeţi. Era o discuţiune între profesori universitari.

D. C. Spulber: Aşa cum am crezut şi eu.

D. profesor N. Iorga: Dar în cazul d-lui dr. Lupu nu este aşa. D-nealui crede că legea este rea.

D. dr. N. Lupu: Dar de unde ştii?

D. profesor N. Iorga: Ai spus că legea va cădea, şi că atunci când vine un guvern cu o lege a învăţământului superior, cade. Nu eram de faţă ca să vă spun că s-ar putea să vă înşelaţi.

D. dr. N. Lupu: Nu doresc decât aceasta.

D. profesor N. Iorga: Eu încă mai mult.

La o replică a dr. N. Lupu[3]

Deşi unii vă fac răul serviciu de a spune că intraţi în nu ştiu ce guvern Cihoschi sau Goga de care m-am îndoit totdeauna. Şi presa care crede că vă serveşte, amestecând un nume aşa de popular, pe dreptate, în combinaţiuni aşa de ridicole, vă scade, vă înjoseşte.

Despre taxe. În replică cu A.C.Cuza

D-le Cuza, este măcar o taxă pe care trebuie să o introducem. Când se sparg foarte deseori geamurile, nu este drept să vina să le plătească Statul. Sunt contra tuturor taxelor, afară de taxa pentru spargerea geamurilor, pe care trebuie să o plătească cei care sparg geamurile, iar nu contribuabilii liniştiţi.

https://biblioteca-digitala.ro

Despre statutul universitarilor[4]

Daţi-mi voie, tocmai de aceea nu s-a putut urma calea pe care o indicaţi şi care, desigur, era cea bună.

Eu am făcut cum zici d-ta; am înaintat Senatului, Senatul trebuia să facă exact ceea ce ai spus d-ta. Dar Senatul nu a vrut. Cu profesorii de la facultatea de Medicină în frunte, a zis nu, aceasta nu ne satisface - deşi aceiaşi profesori făcuseră parte din adunarea care elaborase statutul. Atunci se impunea ceea ce spuneai d-ta, adică să trimet din nou statutul la Universitate. Dar ştiţi, dată fiind psihologia cu multe părţi bune şi cu unele părţi rele a profesorilor universitari, ar fi urmat să fac naveta într-una, să-l duc iarăşi la Universitate şi Universitatea o lua iarăşi de la cap, fiindcă aici sunt autonomii personale, care variază de pe zi şi de pe oră şi ar fi tot mers. Atunci mi-am zis, fiindcă nu se poate altfel, să luăm şi calea aceasta, evident, greşită. (*Aplauze pe băncile majorităţii*).

D. Al. Lapedatu: D-le prim-ministru, ceea ce spuneţi d-voastră dovedeşte că nu suntem pregătiţi pentru o viaţă autonomă, nici chiar la Universitate.

D. profesor N. Iorga: Nu suntem pregătiţi, cu durere, pentru o viaţă civilizată, în sensul Apusului solidar şi cumpănit în totul. Dar ne-am lustruit şi credem că ne-am civilizat. În multe domenii suntem barbari lustruiţi. (*Aplauze pe băncile majorităţii*).

D. Al. Lapedatu: Dar, fiindcă d-voastră obiectaţi că Senatul nu a voit să legalizeze pur şi simplu statutul, cum ar fi trebuit, că l-a luat în discuţie ca pe oricare altă lege, permiteţi-mi să aduc un exemplu din trecut.

Când în 1925 am adus statutul Bisericii Ortodoxe, de care am vorbit în Parlament, s-a pus aceeaşi chestiune; va fi sau nu discutat? Am explicat lucrul. Am arătat că e o dezvoltare a principiilor şi dispoziţiilor din legea de autonomie a Bisericii şi că nu contravine cu nimic la ea sau la alte legi organice. Am declarat că Parlamentul îl poate examina şi el sub acest raport şi pe urmă îl poate primi sau îl poate respinge. Şi l-a primit, l-a legalizat.

D. profesor N. Iorga: Dar ştiţi de ce? Pentru că acela era un Senat de partid, în care cineva pleca fruntea îndată ce venea un semn de sus. (*Aplauze pe băncile majorităţii*). Dacă aţi fi fost numai d-voastră, vă asigur, cu toată autoritatea d-voastră, că nu trecea, dar era aici o umbră mare, care era de ajuns să apară din când în când pentru ca orice voinţă individuală să dispară. (*Aplauze pe băncile majorităţii*).

D. Al. Lapedatu: Nu intru în terenul acesta, pe care vreţi să mă atrageţi.

https://biblioteca-digitala.ro

D. profesor N. Iorga: Nu vă atrag.

D. Al. Lapedatu: Era o majoritate care înţelegea să pună în concordanţă Constituţia, legea şi statutul şi care mai înţelegea că directivele date de un guvern e bine să fie urmate.

D. A. C. Cuza: Au fost nişte majorităţi de mameluci.

D. profesor N. Iorga: Sunt câteva avantaje. Dar cât de multe dezavantajele!

D. Al. Otetelişanu: D-le Lapedatu, îmi dai voie?

Din punct de vedere legal, nu poţi să sileşti nici Senatul şi nici Camera să primească un statut care vine în favoarea unei instituţii sau unui colegiu oarecare. Camera şi Senatul au întreaga libertate, după Constituţie şi după legile noastre, să modifice cum cred de cuviinţă statutul acesta. Însă aici intervine partea cea mai bună a guvernelor de partid şi a majorităţilor unitare, care îşi dau seama totdeauna de ce pot să facă şi până unde pot să meargă cu dorinţele lor de a modifica.

D. profesor N. Iorga: În cazul d-voastră, mai bine aţi zice: majorităţile jumătăţii de partid. (*Ilaritate, aplauze pe băncile majorităţii*).

D. Al. Lapedatu: Eu nu alunec pe panta aceasta.

D. A. C. Cuza: D-le Lapedatu şi d-le Otetelişanu, „s-a stins viaţa falnicei Veneţii"! (*Ilaritate*).

D. Al. Lapedatu: În definitiv, d-lor deputaţi, trebuie să admiteţi că ne găsim în faţa unei anomalii, unui paradox legislativ:În loc de un statut al Universităţilor, discutăm o lege de reformă a învăţământului superior ca ori care alta. Dar a vota, promulga şi a aplica o asemenea lege este, d-le prim-ministru, tot atât cât a desfiinţa, a anula de fapt legea de autonomie pe care d-voastră aţi dat-o Universităţilor în vara trecută. Căci din această alternativă - dilemă, nu puteţi ieşi: ori respectaţi legea de autonomie şi atunci veniţi cu statutul, ori realizaţi legea ce discutăm şi atunci autonomia este de fapt desfiinţată, anulată.

D. profesor N. Iorga: Poate să aveţi dreptate în teorie, dar în practică, cine a fost contra autonomiei de la început şi cine a făcut să trecem prin această filieră este partidul din care faceţi parte d-voastră.

Este d. dr. Angelescu, este d. dr. Bălăcescu care mi-au impus această linie şi care, chiar în discuţia legii, în fiecare moment, au vorbit pentru înlăturarea, cât se poate mai mult, a autonomiei.

Atunci eu nu vă înţeleg.

https://biblioteca-digitala.ro

În continuare, cu Al. Lapedatu care spusese că „la baza acestei tendinţe de perpetuă modificaare şi renovare legislativă nu stă o politică şcolară unitară de Stat".

Îmi daţi voie, aveţi foarte mare dreptate. Dar de ce am întrebuinţat eu sistemul acesta? Ca să raliez pe toată lumea la aceste idei. În felul cum au fost votate toate aceste schimbări, cu aprobarea tuturor partidelor şi uneori cu unanimitatea, aceasta însemna un angajament, angajamentul de a nu schimba, dacă am a face cu oameni serioşi.

Tot cu Al. Lapedatu[5]

Aş avea de observat numai că noi am avut profesori evrei; d. David Emanuel, care a fost înconjurat totdeauna de toată stima şi de toată iubirea noastră, şi avem astăzi pe d. Candrea, un eminent filolog, căruia nimeni nu i-a făcut un proces în ce priveşte originea naţională, de care nimeni nu este vinovat şi cu care nimeni nu se poate lăuda, nici într-un fel nici în altul.

Iar în ce priveşte participarea tânărului element evreiesc, d. Cuza v-a adus lucruri care sunt suficiente pentru a vă lămuri.

Dar îmi pare rău că nu vine şi d. Landau. D. Landau vine numai când vorbeşte d. Cuza. Este între d-nealor o simpatie personală. Cum mântuie d. Cuza, d. Landau pleacă[6]. (*Ilaritate*).

Concluzii la proiectul de lege a învăţământului universitar

D-le preşedinte, onorată Cameră, după aşa de frumoasa cuvântare a d-lui raportor şi după toate observaţiunile, multe dintre dânsele adânci, întemeiate, nu toate însă realizabile, care s-au prezentat timp de o săptămână, eu aş avea să însemn foarte scurt motivele pentru care am primit, nu să patronez, dar să aduc înaintea Senatului şi după schimbările Senatului, înaintea d-voastre, acest proiect de lege, care în părerea mea nu mă dezonorează, în acest modest rol de transmiţător al dorinţelor schimbate mult mai puţin decât se crede, şi voi dovedi la fiecare articol unde sunt amendamente schimbate mult mai puţin decât se crede ale Universităţilor înseşi.

D-lor, s-a vorbit aici de un om a cărui amintire este respectată de toţi şi pe care unii, în timpul din urmă, încearcă a-l întrebuinţa, a întrebuinţa memoria lui, ceea ce aste totdeauna un lucru nepios, împotriva actualei

https://biblioteca-digitala.ro

direcţiuni în învăţământ, care nu este a mea, ci este a timpului meu. Cândva, cineva îmi făcea această observaţie că eu îmi închipui lucruri mari despre mine! Dar eu nu sunt altceva decât reprezentantul curentelor care se cer să fie satisfăcute. Voia să-mi facă o critică, dar eu am fost foarte încântat, nu se poate un rol mai agreabil pentru cineva şi mai folositor pentru societate, decât de a fi omul reprezentativ al direcţiunilor care se produc în societatea în care trăieşti.

D-lor, noi nu legiferăm pe drumul lui Haret. Noi legiferăm pe drumul altei generaţiuni decât generaţiunea lui Haret. Haret a trăit într-o vreme în care oamenii politici de la noi erau, înainte de toate, oameni de Stat. Pentru dânşii ceea ce exista era Statul, forma politică; iar în ceea ce priveşte restul, tot restul era în funcţiune de Stat. Însă societatea a căpătat o astfel de dezvoltare în timpurile din urmă, încât a pune Statul stăpân - Statul în formula lui totuşi puţintel cam veche - stăpân desăvârşit peste o societate care caută necontenit drumuri noi, aceasta este o imposibilitate, o absurditate.

Haret reprezenta acelaşi spirit pe care l-a reprezentat Dimitrie Sturdza şi Petre Carp. Chiar dacă el ar fi vrut să treacă dincolo de această direcţiune, care-i era imprimată nu numai de partidul din care făcea parte, dar de viaţa politică de atunci, n-ar fi fost lăsat, fără îndoială, să legifereze. Acesta este un spirit matematic, un spirit formalist, care poate să aibă foarte mari avantaje, dar noi concepem epoca noastră, în caracterele şi tendinţele ei, altfel. Aceasta este o epocă organică şi nu o epocă de afirmare, dincolo de care nu se poate trece; o epocă de încercări, în faţa problemelor pe care nimeni nu le poate domina în întregime ale viitorului. (*Aplauze pe băncile majorităţii*)

De aceea noi nu venim cu legi nesigure, flotante, fiindcă n-am putea să înlocuim această ghicire, această presupunere, această încercare, prin formule definitive, fiindcă ne dăm seama că formulele definitive n-au o valoare actuală. Cu cât o formulă este mai definitivă, cu atât este mai zadarnică. Pe de altă parte, când s-a făcut această legiferare, s-a făcut în mare parte sub influenţa lui Haret, dar, cum vă spun, sub influenţa spiritului general al societăţii de atunci.

Aci aş putea să citez unele amănunte.

Îmi aduc aminte că, într-un moment, am cerut lui Haret să se îngrijească de nu ştiu ce biserică, a cărei valoare era evidentă pentru mine. Şi el a spus: dar nu pot să pun un jandarm la uşa fiecărei biserici!

Ceea ce arată că în acel moment interesul pentru lucrurile acestea era secundar.

https://biblioteca-digitala.ro

Sau când a fost serbarea Lui Ştefan cel Mare, comemorarea lui, cu lucruri extraordinare. Viitorul Rege Ferdinand, bătrânul Dimitrie Sturdza, îngenunchind la Şosea înaintea reproducerii mormântului vechiului şi neuitatului domn al Moldovei şi când i-am prezentat proiectul a făcut socoteala câţi cai pot să încapă pe Şosea, câtă este lungimea mijlocie a calului şi cât este lungimea Şoselei.

Aşa se judeca pe acea vreme.

D. Pamfil Şeicaru: Mecanica socială!

D. profesor N. Iorga: Dar când se făceau aceste lucruri, în acel moment era stăpânit cineva de ideea Universităţii napoleoniene. Dar Universitatea napoleoniană înseamnă o scădere a rostului Universităţii şi înseamnă legarea împreună, formal, fără să fie acelaşi spirit, a unor aşezăminte cu totul deosebite. Toată lumea suferă astăzi de pe urma acceptării acestei forme a Universităţii napoleoniene. S-a spus aici aşa de bine de d. Cândea: Universitatea napoleoniană era o fabrică de funcţionari, însufleţiţi de ideile de supunere faţă de autoritatea imperială. Napoleon nu era un om de orizonturi care să întreacă epoca sa. Era un genial reprezentant al acestei epoci. Dar atunci se credea un lucru: că se poate învia antichitatea romană atunci când se învie formele sale. El a refăcut Roma fără spiritul Romei şi din această cauză Roma a trăit, după socoteală obişnuită, 753 ani, mi se pare, înainte de Hristos şi atâţia ani după Hristos, vasăzică încă vreo 400 de ani, în total mai mult de o mie de ani, pe când imperiul lui Napoleon a trăit câteva luni de zile, cum trăiesc lucrurile care n-au un suflet într-nsele. Şi, pe de altă parte, Napoleon a legat împreună, şi noi ne lovim de această dificultate, şcoli de un caracter cu totul deosebit.

Facultatea de Litere, aceasta este Universitatea Evului Mediu, ea şi întrucâtva facultatea de Ştiinţe, atunci când nu are un caracter practic, iar Facultatea de Medicină este şcoală de medicină cu destinaţie practică şi Facultatea de Drept este şcoală de drept cu destinaţie practică. Şi-şi poate închipui cineva - nu s-a realizat până acum - îşi poate închipui cineva două şcoli de medicină şi două şcoli de drept, o facultate de Medicină în care se tratează adevărurile cele mari ale ştiinţei şi o alta care să fie, să zicem aşa, un seminar medical. Se poate închipui o facultate de Drept din care să nu iasă avocaţi şi să iasă numai oameni care au pătruns în toate tainele Dreptului din toate timpurile şi care au îmbrăţişat întreaga teorie a Dreptului, iar alta să fie şcoala care să dea avocaţi şi magistraţi. Din nenorocire, şcoala aceasta napoleoniană a prins tot terenul; ea a biruit Universitatea germană. Universitatea germană nu mai este Universitatea germană din vremea lui

https://biblioteca-digitala.ro

Napoleon. Universitatea germană din vremea lui Napoleon era continuarea şcoalei înalte din Evul Mediu. De aceea curentele cele mari prin care s-a regenerat poporal german şi s-a creiat unitatea Germaniei au venit de la Universitate; şi Universitatea a ieşit dincolo de zidurile sale, dar nu pentru scandaluri pe stradă, ci a ieşit, cu profesorii în frunte, pentru lupta de libertate naţională contra lui Napoleon. (*Aplauze*).

La manifestaţii de stradă, îmi pare foarte rău că nu ne putem înfrăţi, ca să mergem împreună; dar la apărarea supremului drept naţional şi la câştigarea formelor de unitate naţională, la acestea, profesorii, vă rog, au mers împreună cu studenţii şi a curs sângele tinerilor profesori de liceu, ieşiţi din învăţământul universitar, alături de sângele multor care nu-şi terminaseră examenele şi care au luptat cu jertfa vieţii lor pentru realizarea unităţii naţionale.

Însă, peste această Universitate vie s-a aşternut, de la o bucată de vreme, forma Universităţii moarte. Şi eu însumi am intrat în Universitatea din Berlin, după ce terminasem studiile la Paris, dar nu la Sorbona, vă rog, care pe vremea aceea era încă oarecum închisă în formele de odinioară.

Eu mi-am făcut studiile la şcoala vie, creiată de Duruy contra Sorbonei -şi care a izbutit să transforme Sorbona - şcoala de înalte studii. Eu sunt numărul 101 dintre diplomaţii Şcolii de Înalte Studii - nu am uitat nici până acum. Şi după aceea am trecut la Berlin, şi am fost primit de rectorul Virchow, unul dintre cei mai mari fiziologişti, care m-a întâmpinat cu o cuvântare plină de durere, în care mi-a spus: d-le student, să ştii că de acum înainte, dacă săvârşeşti o călcare de lege, nu vei mai fi, din nenorocire, judecat de Universitate, ci vei fi judecat - şi o spunea cu un sentiment de indignare şi de dispreţ - vei fi judecat de tribunale ordinare. Până atunci Universităţile îşi aveau tribunalul lor interior şi mulţi din studenţii noştri, în buzunarul cărora se găsesc astfel de manifeste comuniste ale „Ajutorului Roşu", le pot arăta Camerei; am ajuns în stăpânirea lor - mulţi dintre aceştia ar fi indignaţi dacă şi-ar da seama că la Universitatea din Berlin, când aveam eu douăzeci de ani, se închidea studentul în carceră şi Bismark a stat în carceră, condamnat la carceră da profesori. Dar, după aceea, a venit curentul acesta nou. De fapt, Germania lui Wilhelm I nu este Germania lui Frederic Wilhelm al III-lea, ci este imitaţia Imperiului al Doilea al lui Napoleon al III-lea. Este copia acestui Imperiu şi, natural, trebuia să fie cineva înainte de toate *Staatstreu* sau *Kaisertreu* şi, în aceste condiţii, desigur că spiritul Universităţii s-a schimbat. Aşa încât, ai noştri, veniţi ori de la Paris, ori de la Berlin, ori din Lipsea, ori din Munchen, ei au venit, cu sensul acesta al unei

https://biblioteca-digitala.ro

Universităţi care, dacă urmează şi de acum înainte pe aceleaşi linii, nu poate să dea decât un îndoit rezultat: pentru profesori, un ospiciu, iar pentru studenţi un centru de tulburări. Numai părăsind formula Universităţii Napoleoniene, se poate realiza ceea ce am încercat eu să realizez ca rector, ceea ce am dorit, şi am izbutit în parte să realizez ca rector: Universităţi, care să fie şi ale profesorilor şi ale studenţilor, fiecare dându-şi seama de cât drept are, de cât drept îi dă vârsta şi munca sa. (*Aplauze pe băncile majorităţii*). Şi nu unul care este la începutul nimicii şi ştiinţei, nu are un drept asigurat prin lege, să se ridice în capul celui care reprezintă, nu postul pe care-l ocupă, ci reprezintă tot ceea ce a dat ştiinţei, şi prin aceasta culturii şi viitorului Patriei sale. (*Aplauze prelungite şi îndelung repetate*)

Aceasta este deosebirea. Nu mă judecaţi şi nu judecaţi pe profesorii cari au elaborat statutul şi nici pe senatorii cari s-au amestecat în discuţie, şi nici pe membrii comisiei Camerei, după normele care erau foarte bune pe vremea lui Spiru Haret, dat care astăzi, cu tot respectul faţă de această glorioasă memorie a şcolii şi politicii româneşti, nu mai sunt aplicabile.

Ce realizăm noi oricare ar fi greşelile de amănunt care se pot corectă aşa de uşor — ce realizăm noi mai important prin această lege. În câteva cuvinte, v-o pot spune şi aceasta explică de ce eu ies înainte cu lucruri cari nu sunt ale mele. Eu când ies cu lucrurile mele înainte, le cercetez foarte de aproape şi mă feresc să nu greşesc, fiindcă sunt partizanul teoriei că un om este responsabil pentru ce face, înaintea vremii de astăzi, până la ce urmă om de astăzi. Şi înaintea tuturor vremurilor ce vin şi în care se păstrează o parte din influenţa care vine de la omul care a luat o astfel de măsură. Dar când este vorba să prezinţi gândurile şi tendinţele altuia, sunt mult mai sever, fiindcă de reputaţia mea îmi pasă mai puţin decât de reputaţia colectivă a oamenilor pe cari-i aprob şi îi ajut în direcţiunea în care au pornit.

Iată de ce am vrut eu să se aducă în discuţiune această lege.

Întâi, fiindcă noi nu putem trăi cu mai multe Universităţi, fiecare de alt spirit şi cu alte norme. Dacă legea aceasta ar fi mizerabilă în toate punctele, dar dacă ar avea acest avantaj, că ar supune toate Universităţile unei legi rele, prin aceasta legea ar fi bună, şi ar fi fost rele toate legile, oricât de bune, care au împărţit şi în domeniul universitar naţiunea românească în mai multe bucăţi. (*Aplauze pe băncile majorităţii*).

Al doilea, până acum nu exista o Universitate românească, având mai multe sedii. După legea aceasta, care ajută circulaţia studenţilor şi circulaţia cea bună a profesorilor, există o Universitate românească, de acelaşi spirit, de aceeaşi organizaţie, care are şi sedii impuse de împrejurările istorice, ale căror

https://biblioteca-digitala.ro

urme nu putem să le facem să dispară. Şi prin urmare, păstrăm această moştenire a trecutului, legând-o, din punct de vedere naţional, cât se poate mai strâns.

Este motivul pentru care păstrăm şi Academia de la Oradea-Mare, care are desigur o funcţiune la graniţă — şi aceia sunt grănicerii ştiinţifici, — şi, fiind graniceri ştiinţifici, nu trebuie să-i cercetăm aşa cum i-am cercetă în altă parte. (*Aplauze pe băncile majorităţii*)

Dar, pe lângă aceasta, prin legea nouă, Universitatea devine una singură peste facultăţi. Prin cursurile comune, prin atâtea silinţi de a face să dispară un separatism vechi şi nenorocit, noi revenim la ideea unei singure şcoli.

Eu am apucat numai Facultăţile; şi unde vedeţi d-voastră condiţiuni speciale pentru cutare Facultate, aceasta vine şi din cauza nevoilor speciale ale unei anumite Facultăţi, dar vine şi din acest spirit: facultatea trece înaintea Universităţii; şi după aceea, Universitatea mea trece mai presus decât celelalte Universităţi; pe când acum noi nu zicem aşa. Noi zicem: facultatea să se supuie organizaţiei comune şi spiritului unitar al Universităţii : iar toate Universităţile să se supuie aceleaşi direcţiuni. Pentru aceea există consiliul interuniversitar, de care înainte nu se pomenea şi era nu o rivalitate sănătoasă, ci era oarecare duşmănie, îndreptată mai ales contra Universităţii clin Bucureşti, care-şi avea avantajul că este aşezată în Capitala României. Dumnezeu ştie dacă, pentru profesori şi mai ales pentru studenţi, aceasta înseamnă un avantaj. Dar este un astfel de spirit, pe care, spiritul acesta, trebuie să-l distrugem:. nici trufia celor din Bucureşti şi nici sentimentul acesta de jignire, puţin invidioasă, din partea acelora, cari au vrut să se mute la Bucureşti şi, nu au izbutit.

Sufletul României este unde se face mai multă ispravă culturală (*aplauze pe băncile majorităţii*). Acea Universitate se ridică peste toate, care, cu mijloace mici, face lucruri mari; iar nu aceea care, cu mijloace foarte mari, nu face decât lucruri foarte mici.

În afară de aceasta, cred că această lege are meritul de a strânge împreună părerile celor mai mulţi dintre profesorii Universităţilor noastre. Universităţile se recunosc în această lege.

Dar veţi zice d-voastre : ceea ce se vede în oglindă nu este frumos.

Nu reprezintă idealul frumuseţii clasice, edenice; dar eu nu am mijlocul, atunci când trebuie să purced pe această cale de oglindire, nu am mijlocul de a face mai frumoşi oameni, fiindcă oglinda se găseşte în mâna mea.

https://biblioteca-digitala.ro

Aşa cred, aşa simt universităţile astăzi. Din momentul ce li s-a dat această autonomie, mâine universităţile au dreptul - şi aceasta este calea cea mai bună - de a propune schimbări. Iar nu tot felul de idei personale ale unui ministru, care va veni după mine cel dintâi sau la cine ştie ce distanţă. Aceasta este calea cea bună de a schimba legea. Consiliul acesta interuniversitar găseşte că trebuie schimbat cutare sau cutare punct şi de aici pleacă, având asentimentul organelor legitime ale universităţii, tendinţa de îndreptare în viitor. Cred că aceasta reprezintă iarăşi un progres.

În afară de aceasta, eu aş fi vrut legea foarte simplă. Când am văzut că se grămădesc toate chestiunile acestea de amănunt, mărturisesc că am avut un sentiment dezagregabil. M-am gândit însă pe urmă. Eu am fost şi decan şi rector şi ştiu cât de ingenioşi sunt membrii învăţământului superior şi cât de mult, atunci când ceva nu este precizat, se dă prilejul la discuţii fără rost. Eu mărturisesc, că a trebuit să întrebuinţez toate mijloacele politicei pentru a face să se încheie discuţiile în consiliul de facultate sau în Senatul universitar. Mărturisesc astăzi, când nu mai am nici un interes să-mi ascund sistemul; că am înşelat deseori pe colegii mei, fiindcă, dacă nu-i înşelam, ar fi fost în stare să discute asupra unui lucru de nimic câteva săptămâni. Şi atunci, prin anumite mijloace ale mele personale, prin cine ştie ce rămăşiţe de bizantino-fanariotism, pe care s-ar putea să le am în sângele meu şi cari îmi permit să am aerul cel mai naiv înaintea şireţilor acestei ţări, pentru ca la urmă să se vadă cine a fost mai naiv şi cine a fost mai şiret, prin astfel de mijloace am ajuns şi acolo să scurtez discuţiile, cum am ajuns şi aici să mă găsesc în preajma celei a douăsprezecea luni de guvernare, puţin împotriva tuturor. (*Aplauze pe băncile majorităţii*).

Decât, să se întrebuinţeze asemenea mijloace, mi-am zis, este mult mai bine să fii precis, chiar dacă nu este tocmai ceea ce ar fi de dorit. Aceasta permite funcţionarea organismului universitar, pe când, cu prescripţiile acelea vagi, se încurajează o discuţie la capătul căreia, chiar dacă este o hotărâre, este hotărârea aceea îmbucătită, cum iese din necontenita ciocnire între oameni foarte bine, dar cari au un defect, nu văd realitatea. Şi la Academie este exact acelaşi lucru. Am votat ortografia, a doua zi s-a schimbat ortografia, o să vină şi alte discuţii. Fiindcă în adunări, cum este aceasta, oamenii nu au simţul realităţii şi simţul a ceea ce se poate în marginile stricte ale realităţii singure. Pe când ideologia universitară, ideologia academică, este un necontenit câmp de încercări foarte interesante, dar care nu prind nici odată realitatea imediat şi, când o prind, o prind prea târziu şi o prind incomplet.

https://biblioteca-digitala.ro

Pe, lângă aceasta, legea de față mai are două avantaje. Unul dintre aceste avantaje este tocmai ceea ce a fost criticat, aici, criticat, fiindcă s-a luat chestiunea pe o latură, pe când trebuia luată şi pe o alta. S-a zis: Bine, dar de acum înainte numirile se vor face într-un cerc restrâns; putința valorilor din afară de a străbate în universitate va fi îngustată; prin urmare, tot felul de combinațiuni de familie vor putea să fie urmărite şi fireşte condamnate, fiindcă sunt condamnabile, ori de cine ar fi vorba, în universitate. Aşa este. Dar mai e o familie, pe lângă aceasta, familia fiecăruia dintre profesori. Şi să nu credeți că numai în România se gândeşte cineva la această familie. Cel puțin la noi astăzi nu se vede ceea ce se vedea pe timpul meu în cutare țară foarte înaintată, un student care stătea în gazdă la un profesor şi nu era bolnav, era convins de colegul lui mai în vârstă, care era şi tată de familie şi avea o fată, că este bolnav şi că nu i se poate duce ceaiul în condițiuni mai agreabile decât atunci când domnişoara casei este dispusă să-l servească. Oricine a fost în anumite țări din Apus ştie că aceasta se făcea.

De aci ieşea ginerele şi de aici ieşea catedra. Din această legătură de familie ieşea apoi altă posibilitate - tot aşa din gripa neexistentă, din ceaiul adus de domnişoară - la catedra căpătată de cineva care intra în familie.

Dar, vă rog, pe lângă aceasta, este o familie universitară. Noi trebuie să creăm familia universitară, oameni cari se cunosc, oameni cari lucrează împreună, oameni cari se iubesc.

Vă mărturisesc, eu prefer unul ceva mai slab, care însă este deprins a lucra solidar, decât să-mi vină un tânăr, care n-a avut nici o legătură cu Universitatea şi, spărgând geamurile, să intre înlăuntru, impunându-se prin ce se poate cunoaşte dintr-un concurs - care concursul acesta nu face să se manifeste toate puterile cari stau într-un individ - şi care să introducă intriga şi dușmănia în mijlocul unei facultăți, care este o tovărăşie şi o solidaritate, iar nu un număr de oameni, cari se urăsc şi dintre cari fiecare are întâiul gând de a dovedi că toți colegii săi nu înseamnă nimic, iar el vine şi aduce lumina cea nouă, ceea ce înseamnă ruina morală a unei facultăți.

Eu socotesc, apoi, că această lege este mai modernă decât legea cea veche şi e mai modernă, fiindcă e mai veche. Fiindcă aduce un spirit mai vechi, spiritul universității adevărate, care lasă perspectiva către viitor.

Iar, în ce priveşte pe studenți, legea aceasta, care poate fi completată - şi o să mă uit cu atenție la fiecare articol - legea aceasta trebuie să țină seamă de rolul studentului în universitate, să prefacă omul nemulțumit, gata să reacționeze la orice sgândăreli din afară, pentru rău sfătuitorii din afară şi împotriva bunului sfătuitor şi părinte care se găseşte în universitatea însăşi.

https://biblioteca-digitala.ro

Studenţii buni sunt - ca în orice tovărăşie de douăzeci şi mai bine de mii de oameni, dintre cari vine unul la mie la anumite cursuri - studenţii cei buni sunt în această imensă massă de bacalaureaţi ieftini, o minoritate Această minoritate are nevoie să fie ajutată şi când vom ajunge la articolele privitoare la studenţi, eu voiu primi cu plăcere orice sugestiune, care va contribui să facă legea mai bună în acest sens.

Noi avem de apărat în Universitate, în ce priveşte pe studenţi, o elită, contra unei plebi (*aplauze*) iar viitorul României va fi ceea ce trebuie să fie în măsura în care plebea va fi învinsă de elită (*aplauze*), în acest domeniu ca şi în toate celelalte. Şi eu sunt sigur că această, lege, aşa cum este, cu greşelile ei, pregăteşte elita de viitor, fără care o ţară, creeată aşa de târziu şi aşa de greu în mijlocul unor astfel de primejdii, nu se poate menţine. Fiindcă numai organismele cari au viaţă sănătoasă morală, sprijinită pe solidaritate, pe bună înţelegere, pe respect, numai astfel de organisme pot să biruie primejdiile cari răsar astăzi mai mult decât oricând în viaţa, societăţilor naţionale organizate în state de drept. (*Aplauze prelungite*).

După votarea legii învăţământului universitar, cu 132 voturi pentru şi trei împotrivă

D-le preşedinte, onorată Cameră, v-aş face o rugăminte: nu este vorba de o intervertire a ordinei de zi, care văd că supără, numai că noi discutăm legea învăţământului superior dimineaţa, şi sunt profesori universitari şi alte persoane care au un interes cultural marcat şi care au ascultat o săptămână discuţiile: Şi astăzi dimineaţă, ne-a ajutat Dumnezeu, după toate discursurile acestea, că am ajuns să terminăm discuţia generală. Începem discuţia pe articole mâine dimineaţă, dar noi începem totdeauna şedinţa cu un număr foarte mic. Eu aş putea să fac propuneri mâine dimineaţă să se voteze luarea în consideraţie, dar toată lumea vede că numărul celor prezenţi este foarte restrâns. Să-mi faceţi favoarea numai de a lua în considerare proiectul de lege şi apoi treceţi la ordinea de zi.

https://biblioteca-digitala.ro

NOTE

1. De fapt vorbitorul fusese C. Spulber; el acuzase că miniştrii sufocă ţara „cu o masă enormă de legi".
2. C.S. spusese: „ar trebui ca aceşti conferenţiari să lucreze în mod obligator pentru profesori, nu pentru ei. Nici vorbă, conferenţiarul nu caută altceva, pentru că este un om chemat prin concurs. Profesorul trebuie să fie obligat să lucreze cu acest conferenţiar, în intimitate ştiinţifică, acesta să asiste la cursuri şi la seminar".
3. Acesta spusese că „preferă rolul de opoziţie" şi adăugase că N.I., în opoziţie, timp de 40 de ani, făcuse „de 40 de ori mai mult bine decât făcuse aici" /i.e. ca prim ministru/. N.I.: „Dar dă-mi 40 de ani şi aici!" *(mare ilaritate).*
4. Al. Lapedatu ceruse un statut de autonomie a universitarilor, asemănător reprezentanţilor autorizaţi ai Bisericii Ortodoxe Române.
5. Al. Lapedatu spusese: „Poate va veni vremea când lucrările ştiinţifice vor ocupa atât de mult spiritul studenţilor că ei vor vedea în colegii lor evrei oameni care vor să slujească omenirii pe altarul ştiinţei. Fie ca acest timp să vie cât mai curând!"
6. Petre Sergescu, raportor la proiectul de lege, declarase că Universitatea e pentru studenţi". N.I.: „Şi ei trebuie să fie pentru dânsa, nu pentru agitatorii din afară. Deocamdată s-au ales cu închiderea Universităţii până la 15 mai".

La legea cumulului

D-le preşedinte, d-lor deputaţi, n-am nimic împotriva legii, care încearcă a opri cumulul. Însă trebuie să spun că am unele rezerve ale mele, pe care le voi exprima atunci când vor veni articolele. Cred că trebuie să ne conducem şi de acest principiu ca nu cumva, voind să facem economii Statului, să-i facem pagubă. Este evident că, atunci când un funcţionar are mai multe funcţiuni, consimte să primească un salariu foarte scăzut pentru funcţiunile aduse; când îi iei funcţiunile aduse, va trebui să plăteşti pentru acest lucru, cu o leafă întreagă alţi funcţionari. Şi altă dată, când s-a discutat o lege a cumulului, mi-am exprimat aceleaşi rezerve. De altfel legea veche nu era chiar aşa de rea şi eu cred, chiar aducându-se legea aceasta nouă, că trebuie să ne uităm din când în când şi la legea cea veche, ca nu cumva să îndreptăm acolo unde tocmai trebuia să păstrăm textul primitiv. (*Aplauze pe băncile majorităţii*).

D. C. Xeni: Legile sunt bune, dar nu se aplică în Ţara românească.

D. profesor N. Iorga: Ce putem noi face?

https://biblioteca-digitala.ro

D. C. Xeni: Există o lege a cumulului care nu s-a aplicat. Nu ştiu de ce nu se aplică. De aceea, ar trebui să-i reîmprospătăm principiile printr-o lege nouă şi să sperăm că de data aceasta o să se aplice. D-le prim-ministru, d-voastră aveţi oarecari rezerve, care sunt fundate. Însă, dacă se găsesc cazuri în care un funcţionar îndeplineşte mai multe însărcinări, cu lefuri reduse, o lege nouă nu ar face decât să îngreuneze situaţia bugetară. Nu uitaţi că nu sunt toţi în această situaţie.

D. profesor N. Iorga: De aceea vom ţine seamă. Eu am spus că sunt numai anumite cazuri. De aceea, s-o facem cât mai complexă, pentru că într-un astfel de domeniu, cu cât legea este mai simplă cu atât este mai rea.

D. C. Xeni: Aş dori să ştiu limpede, dacă d-voastră doriţi să se voteze acest proiect.

D. profesor N. Iorga: De ce nu? Cumularzii ca mine trebuie să se sacrifice cei dintâi.

D. C. Xeni: Nu este vorba de d-voastră. Dacă ar fi toţi cumularzii ca d-voastră, nu ar mai fi discuţie.

D. profesor N. Iorga: Eu cumulez şi vile; intru şi la legea controlului averilor. (*Ilaritate pe băncile majorităţii*).

D. C. Xeni: D-le prim-ministru, tonul cu care faceţi această observaţiune denotă că nici d-voastră nu credeţi în aceste acuzaţii şi nici noi.

D. Armand Călinescu: Mai întâi, că acestea nu sunt acuzaţiuni, sunt cel mult calomnii. (*Aplauze pe băncile majorităţii*).

D. C. Xeni: Eu vă rog să recunoaşteţi că sunt în ţara aceasta cumularzi care nu au nici o justificare pentru situaţiunile pe care le cumulează.

D. profesor N. Iorga: Care îşi ocupă funcţiunile în automobilul care îl transportă de la o funcţie la alta. (*Ilaritate, aplauze*).

Expunere de motive la proiectul de lege privind situaţia funcţionarilor de la Casa de pensii a personalului Teatrelor şi Operelor Române

EXPUNERE DE MOTIVE

Casa de Pensiuni a Personalului Teatrelor Naţionale şi Operelor Române a fost înfiinţată de legea pentru organizarea pe baze autonome a teatrelor din 10 iulie 1930 şi funcţionează în conformitate cu dispoziţiunile acelei legi, cu modificările aduse ulterior prin legile din 25 martie si 22 iulie 1931.

https://biblioteca-digitala.ro

O lege oricât de completă ar părea la prima vedere, nu poate prevede toate situațiunile ce se ivesc cu timpul; orice lipsuri sau defecte nu se pot constata decât în decursul aplicării ei.

Astfel, experiența a pus în evidență o serie de neajunsuri ale celor câteva dispoziţiuni din legea teatrelor referitoare la Casa de Pensiuni, ceea ce ne face să căutăm a înlătura aceste dificultăți prin alcătuirea prezentului proiect de lege.

Unele texte ale vechii legi au trebuit să fie precizate, altele modificate sau completate, iar altele, care nu mai corespundeau cerințelor actuale, abrogate.

De la început am căutat să precizăm caracterul de instituție deosebită al Casei Pensiilor care funcționează pe lângă Ministerul Instrucțiunii, fiind supusă numai controlului ministrului.

Această instituție, dotată cu personalitate juridică, cu un buget aparte, este condusă de un consiliu de administrație a cărui alcătuire dă garanția unei bune gospodării. Consiliul este ajutat de un director care se numeşte prin decret regal după propunerea acestuia.

Proiectul de față precizează situația funcționarilor Casei care se bucură de stabilitate.

Fiind vorba de o instituție pendinte de Ministerul Instrucțiunii, se prevede că atât funcționarii Casei cât şi pensionarii ei vor beneficia de calitatea de membri ai Casei de Credit a Corpului Didactic.

Față de dificultățile financiare actuale cauzate de scăderea veniturilor Casei, în legătură cu scăderea lefuurilor artiştilor şi față de creşterea în mod simțitor a numărului de pensionari ai acestei Case, ne-am văzut siliți a aviza la noi surse de venituri, pentru a spori astfel fondurile necesare a face față plății acestor pensionari.

În acest scop am prevăzut în prezentul proiect o cotă variabilă de reținere în folosul Casei, în raport cu cuantumul pensiei, atât asupra pensiilor existente, cât şi asupra acelora ce se vor acorda în viitor.

Pe de altă parte, ținând seamă de situația veniturilor reduse ale Casei, ne-am văzut nevoiți a reduce maximum de pensie de la 25.000 lei pe lună la 18.000 lei pe lună pentru artişti şi la lei 16.000 pentru ceilalți funcționari, punându-le astfel de acord cu pensiunile funcționarilor Statului.

https://biblioteca-digitala.ro

Proiectul prevede apoi o serie de dispoziţiuni menite să asigure Casei regulata încasare a veniturilor sale, precum şi de ordin pur gospodăresc, în scopul unei cât mai bune funcţionări.

Pornind de la ideea că trebuie să existe o colaborare între organele care decid punerea la retragere şi acelea care decid înscrierea la pensiune, mai ales atunci când punerea la retragere se face în condiţiuni excepţionale, pentru infirmităţi contractate în timpul şi din cauza serviciului, procentul actual prevede că această constatare o face în mod suveran consiliul de administraţie al Casei.

Medicii nu fac altceva decât să arate boala de care suferă artistul şi că această boală îl face inapt profesiunii.

Singurul organ în măsură să aprecieze dacă boala a fost căpătată din cauza serviciului este consiliul de administraţie în compunerea căruia intră reprezentanţi ai Teatrelor, ai Operei şi ai artiştilor pensionari, care cunosc condiţiunile în care se lucrează în aceste instituţiuni, cum şi riscurile profesiunii; ei pot mai bine să aprecieze dacă infirmitatea este o consecinţă directă şi sigură a serviciului.

S-a prevăzut că această constatare în fapt nu trebuie să intre în aprecierea justiţiei, întrucât ar fi arbitrar să se supună o chestiune delicată, care nu poate fi cunoscută decât de persoane care trăiesc în teatru şi au zilnic contact cu oamenii de teatru, magistraţilor care au cu totul altă preocupare.

În altă ordine de idei, proiectul stabileşte amănunţit drepturile la pensiune ale artiştilor, precum şi posibilitatea unui pensionar de a cumula pensiunea cu o nouă retribuţiune în teatru sau la Casa Pensiilor până la concurenţa ultimului salariu al funcţiunii ce a avut în activitate.

Cu modificările aduse prin prezentul proiect, avem credinţa că această instituţie îşi va putea îndeplini menirea în condiţiuni cu mult mai bune ca până în prezent.

Ministrul Instrucţiunii, al Cultelor şi Artelor, N. IORGA

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 2 aprilie 1932

La dezbaterea legii învăţământului universitar

Cu referire la mişcările studenţeşti

D-le preşedinte, onorată Cameră, răspunsul meu este foarte uşor. Este determinat în parte şi de raportul Siguranţei, pe care l-am primit acum, dimineaţa.

Studenţii în Litere şi Ştiinţe, care s-au purtat foarte bine în tot acest timp, care n-au participat la nici un fel de demonstraţie şi n-au atacat, n-au insultat autorităţile, au cerut să se redeschidă Universitatea.

D. V. G. Ispir: Şi cei de la Teologie.

D. profesor N. Iorga: Şi cei de la Teologie, vream să adaug.

Şi au invitat pe ceilalţi să reintre în ordine şi să se adreseze autorităţilor universitare şi guvernului pentru a arăta - nu se poate spune neapărat, dată fiind starea de spirit a unui tânăr care a trecut printr-o manifestaţie, de a arăta regretele la care ar avea dreptul şi conducerea Universităţii şi guvernul - dar hotărârea ca aceste lucruri să nu se mai repete. Studenţii de la Teologie au făcut o declaraţia exact ca aceasta. Celebrul Marcus Ulpius Trajanus Cotigă (*ilaritate*), pe ziua de astăzi a binevoit să fie mai puţin comisar al poporului decât până acum. Şi în ceea ce priveşte pe acest domn, mi s-a spus - voiu cerceta - că este în al cincilea an de studenţie în anul întâi la Facultatea de Drept! Voi cerceta, se poate întâmpla să-l calomniez, poate fi un excelent student, dar s-a comportat ca şi cum ar fi în al zecelea an, de anul întâi la Facultatea de Drept.

Dar, în sfârşit, s-a ţinut un alt limbaj decât în zilele precedente. Şi în numele a două facultăţi - şi adaug Ştiinţele, ai cărei studenţi de la sine au asistat la cursul d-lui profesor Ţiţeica - prin urmare, în numele a trei Facultăţi s-au făcut declaraţii care mă satisfac cu desăvârşire.

Prin urmare, chiar astăzi voi face să se intervină de la Ministerul Instrucţiei către d. rector pentru redeschiderea Universităţii. Desigur, va hotărî Universitatea, care este autonomă. Este şi un proces între conducerea Universităţii şi anumiţi studenţi care nu vor să aibă faţă de profesorii de la Medicină atitudinea care se cuvine. D-nealor vor chibzui ce este de făcut după atitudinea de acum dimineaţa a aceloraşi studenţi. Dar mie îmi pare bine că am fost ministru al Instrucţiei şi preşedinte de Consiliu în momentul în care se

https://biblioteca-digitala.ro

taie pentru totdeauna putința unor manifestațiuni periodice care țin de zece ani de zile și care au adus pagube ireparabile și Universității și societății românești.

Îmi aduc aminte, când eram la locul acela și aci era răposatul, regretatul de noi toți Ion Brătianu, care era fără îndoială un om de autoritate, dar un om de o autoritate care ținea să fie în același timp și în consens cu opinia publică. Și în ce privește războiul, mi-a declarat, într-un rând, că el nu face război decât în înțelegere cu opinia publică - a mai adaus ceva, dar aceea nu vreau să o spun. Prin urmare, fiind om de autoritate, dar în același timp gândindu-se și la opinia publică, el n-a vrut să facă ceea ce îi cerusem eu. Atunci îi cerusem: opriți astfel de lucruri, fiindcă dacă nu le opriți de la început, veți vedea ce are să iasă mai pe urmă, „Principiis obsta" /principiile opoziției/.

N-a vrut să o facă. Din fericire, în momentul acestor manifestațiuni, este un om căruia puțin îi pasă de opinia publică. O spun de aici: eu nu sunt aici ca să servesc opinia publică, dar ca să servesc țara mea și în rândul întâi ordinea în țara mea. (*Vii aplauze*).

Prin urmare, opinia publică o știu eu de câte ori se schimbă: dimineața într-un fel, la amiazi în altfel, seara în altfel. Când o fi opinia publică permanentă, dacă oi mai trăi eu până atunci, voi vedea ce atitudine voiu avea față de dânsa; dar deocamdată nu prea mă intimidez de dânsa. Și eu socot că prin acțiunea concordantă a guvernului, a rectorului Universității, a profesorilor și a studenților care vor să învețe și care formează, dacă nu o majoritate, cel puțin partea de care trebuie să se țină seamă - cum li s-a spus d-lor care se joacă de-a revoluțiunea de zece ani de zile - că această chestiune este pentru totdeauna sfârșită, în interesul lor în rândul întâi. (*Aplauze prelungite*).

Despre agitatorii din rândul studenților

De acești agitatori o să scăpăm. Am dizolvat „Garda de Fier" și aceia care au făcut tulburări fac parte din „Garda de Fier".

Prin urmare, voi cere Universității să-i scoată de acolo, să scoată și pe comuniști. Dar în ce privește amestecul comuniștilor - mi se pare că v-am arătat și ieri - ce s-a găsit în buzunarul unui tânăr.

D. colonel G. Vizanti: Este foarte simptomatic faptul că instigatorii sunt dintre cei care sunt întârziați cu examenele.

D. V. G. Alexe: D-le președinte al Consiliului, socotesc că ar fi timpul oportun ca guvernul să dizolve și asociațiile comuniste.

https://biblioteca-digitala.ro

D. profesor N. Iorga: Acelea le dizolvăm noi altfel.

Despre modalitatea votării legii învățământuui universitar

Am luat cuvântul ca să propun un mod de a lucra. La noi este obiceiul de a se citi pe larg fiecare articol, chiar când nu este vreun amendament şi când nimeni nu este înscris la acest articol.

D. Gr. L. Trancu-Iaşi: Nu prea se citesc; se enunţă numai.

D. profesor N. Iorga: Uneori se citesc, când raportorii sunt oameni noi, ca d. Sergescu.

Dar este altceva. Fiindcă legea trebuie să treacă la Senat şi fiindcă aceasta presupune două zile până se distribuie la Senat - mi se pare că nu mai trece prin secţii, merge de-a dreptul în plen, oricum este o mică pierdere de timp - v-aşi ruga să renunţaţi la un lucru: au fost o mulţime de profesori acolo în comisie, şi profesorului de Universitate îi place ca şi celui secundar să îndrepte temele şi, prin urmare, am considerat proiectul de lege ca o temă.

D. Gr. L. Trancu-Iaşi: Ca o teamă. (*Ilaritate*).

D. profesor N. Iorga: Ei zic: „este un cuvânt mai potrivit aici sau o frază ar trebui să o întoarcem altfel".

Vă rog să consimţiţi, pentru ca să prezentăm Senatului mai puţine articole modificate, să consimţiţi ca, de câte ori este o îndreptare de pură formă - şi eu voi dovedi că îndreptarea d-voastre este de multe ori mai rea decât forma care a venit la început - în cazul acesta...

D. I. Petrovici: Mulţumim, în numele comisiunii.

D. profesor N. Iorga: D-voastră aţi venit la sfârşit. Eu sunt profesor de istorie şi cunosc cronologia. Cronologia viitorului aş vrea să o cunosc cum o cunosc pe a trecutului. (*D. deputat Trancu-Iaşi întrerupe*).

Dar în cronologia viitorului nu vă găsesc pe d-voastră.

D. Gr. L. Trancu-Iaşi: Mai bine să mă găsiţi aşa, imediat, decât în viitor, altfel.

D. profesor N. Iorga: Decât pe alţii? (*Ilaritate*).

D. A. C. Cuza: Cronologia viitorului se poate prevedea.

D. profesor N. Iorga: Eu cred că până la art. 20 noi nu avem a face decât cu schimbări de acestea de formă. Nu vă spun să votăm în bloc - aceasta nu-mi trece prin minte, căci este absurd - însă daţi-mi voie, când se citeşte un articol să vă spun motivele pentru care aş dori să se păstreze forma veche.

Art. 1 se votează în textul comisiunei nemodificat.
Se dă citire art. 2.

https://biblioteca-digitala.ro

Aici aţi schimbat şi iată cum: înainte era: învăţământul universitar se predă în Universităţile cutare, şi în Facultatea de Drept *Regele Carol al II-lea.*

D. P. Sergescu, raportor: Este greşit scris, trebuia pus la alt paragraf.

D. profesor N. Iorga: Că este pus la paragraful 4 sau 3, din moment ce nu se modifică ţesătura legii, înseamnă că nu mai trece din nou la Senat. Prin urmare, citiţi un articol care va trece din nou în dezbaterea Senatului.

D. C. A. Spulber: Dispoziţia care creează o situaţiune specială pentru Oradea s-ar fi putut crede că se aplică şi pentru Cernăuţi.

D. profesor N. Iorga: Foarte bine că s-a schimbat; Dar aceasta înseamnă că nu o mai discută Senatul.

Art. 2 se votează în textul comisiunii, nemodificat.
Art. 3 şi art. 4 se votează fără discuţiune, în textul comisiunii, nemodificat.
Se dă citire art. 5.

D. P. Sergescu, raportor: Aci se cere restabilirea textului de la Senat.

D. profesor N. Iorga: Eu sunt pentru 5 ani. Vă rog să păstraţi 5 ani şi 3 ani. Vă vorbeşte experienţa unui om de 40 de ani în Universitate. Nu poate un rector să se lămurească până nu face un an. Iată, d. Gheorghiu, noul rector, a venit la mine pentru că nu ştia pe cine să întrebe măcar în ceea ce priveşte rosturile administraţiei sale. Aşa încât, vă rog să admiteţi 5 ani. Nu văd de ce s-ar reveni la trei şi la doi ani.

D. P. Sergescu, raportor: D-lor deputaţi, amendamentul propus cere revenirea la forma în care s-a votat art. 5 la Senat.

Se pune la vot amendamentul şi se admite.
Se dă citire art. 6.

La art. 6 văd că aţi schimbat, dar nu aveaţi nici un rost să schimbaţi. Aţi spus: „La al doilea scrutin, rectorul va fi ales cu majoritatea relativă a celor prezenţi la vot, oricare ar fi numărul lor".

Despre contribuţia oraşelor de reşedinţă la întreţinerea unor universităţi

Este o prescripţiune pe care nu pot s-o iau asupra mea, fiindcă interesează mai multe ministere. Prin urmare, nu le pot obliga printr-o lege a Ministerului Instrucţiunii Publice.

https://biblioteca-digitala.ro

Despre ordinea în Universitate

Acesta este un lucru pe care nu-l înţeleg; aş primi partea întâi, însă a doua, nu. Aţi pus acolo: „Dacă nu se ajunge nici aşa la restabilirea ordinei normale în Universitate, ministrul va decide. Cred că era mult mai potrivit textul: „ministrul poate lua măsurile pe care le va crede de cuviinţă".

D. P. Sergescu, raportor: E prea tare.

D. profesor N. Iorga: Dimpotrivă, e mult mai tare când zici: „va decide". Eu sunt convins, chiar după explicaţiile d-voastră, că, „va decide" este mult mai tare. Eu nu vreau un ministru „decisiv". Când zici că „va lua măsurile pe care le va crede de cuviinţă", nu însemnează că aceste măsuri le ia singur. „Va decide" însemnează că ia el singur măsuri, din propria sa autoritate.

Când se zice: „va lua măsurile pe care le va crede de cuviinţă", însemnează că mai întreabă Facultatea, mai întreabă colegii, pe când dacă se zice „va decide", însemnează că nu mai întreabă pe nimeni.

Eu am academie pentru mine.

D. Al. Otetelişanu: Când se spune că autoritatea sau un reprezentant al autorităţii administrative decide, se presupune că nu poate decide decât în conformitate cu legile şi regulamentele.

D. profesor N. Iorga: Nu, tocmai aci vă înşelaţi.

D. Al. Otetelişanu: Este o prezumţie că se pot face şi abuzuri.

D. profesor N. Iorga: Mai multe abuzuri se vor face cu „va decide"

Art. 11 se votează în textul comisiunii, nemodificat.

Despre participarea directorului învăţământului superior la şedinţele marelui consiliu universitar

Eu sunt chiar contra participării directorului învăţământului superior la şedinţele marelui Consiliu universitar. Este însă ceva de schimbat, dar pentru aceasta cred că nu trebuie să treacă din nou la Senat, fiindcă vine de la sine. Nu există „director al învăţământului superior", există „consilier", încât aici să facem o schimbare care nu va trebui să mai treacă la Senat, fiindcă termenul este echivalent. Acest consilier, sunt de părere ca totdeauna să fie de faţă şi să raporteze ministrului de cele întâmplate, dar să facă pe secretarul este şi o creştere şi o scădere a lui. El reprezintă pe ministru, vasăzică ministrul se face secretar, deci o scădere şi se amestecă în ce nu are dreptul, deci o creştere.

https://biblioteca-digitala.ro

D. V. G. Ispir: D-le prim-ministru, noi ne-am gândit.

D. profesor N. Iorga: Ştiu ce o fi trecut prin gândul d-voastră şi voi ţine seamă la biografia d-voastră, pe care sper că voi trăi îndeajuns ca s-o scriu.

D. V. G. Ispir: D-le prim-ministru, nu ne-am gândit la poziţia noastră faţă de posteritate. Ne-am gândit că se poate întâmpla ca acest consilier al învăţământului superior să nu fie profesor universitar. Şi atunci...

D. profesor N. Iorga: Acesta este observatorul american la Liga Naţiunilor, el şade acolo numai ca să informeze.

D. P. Sergescu, raportor: Atunci restabilim textul de la Senat.

D. Al. Otetelişanu: D-le prim-ministru, d-voastră sunteţi de părere că acest consilier al învăţământului superior să nu ia parte la consiliul acesta?

D. profesor N. Iorga: Ca informator este bine să fie acolo.

D. Al. Otetelişanu: Dar să nu aibă vot deliberativ.

D. V. G. Ispir: D-le prim-ministru...

D. profesor N. Iorga: D-lor, dacă vorbiţi toţi, ajungem ca la Senat, unde este sala aşa de mică şi toţi se strâng în jurul vorbitorului, aşa că nu se mai înţelege nimic. Daţi-mi voie să mă uit la text: „Directorul învăţământului superior va lua parte la toate şedinţele Consiliului".

D. Al. Otetelişanu: Aceasta înseamnă că are şi dreptul de a vota.

D. profesor N. Iorga: Ferească Dumnezeu! La o nuntă asistă cineva, are dreptul să ia parte. Mirele sărută mireasa; dar aceasta nu înseamnă că toţi cei care iau parte la nuntă au dreptul să facă lucrul acesta. (*Ilaritate*).

Despre participarea agregaţilor temporari şi a conferenţiarilor definitivi la acelaşi consiliu

D. ministru Cantacuzino este rugat de simpaticul nostru coleg Reifer, cu care stă de vorbă, să dea părerea d-sale, fiindcă este vorba de Facultatea de Medicină.

D. dr. I. Cantacuzino, ministrul Muncii, Sănătăţii şi Ocrotirilor sociale: D-lor deputaţi, facultatea de Medicină este în contra participării conferenţiarilor la alegerea senatorului universitar de către marele colegiu.

D. D. Brătănescu: D-le preşedinte, am un amendament.

D. profesor N. Iorga: D-le preşedinte, te rog să mă ajuţi. Dacă mă ajuţi d-ta, lucrurile merg bine. Colegii noştri sunt oameni foarte cumsecade, dar nu au totdeauna simţul realităţii, sunt teoreticieni, cum sunt teoretician şi eu, dar eu, s-a întâmplat că am şi simţul realităţii. Vă rog, uitaţi-vă, s-au înscris trei domni deputaţi să vorbească aici. Teoria poate să fie şi aşa şi aşa. D-voastră

https://biblioteca-digitala.ro

sunteți pentru sau contra acestei schimbări? Dacă d-voastră sunteți contra acestei schimbări, spuneți în câteva cuvinte care este motivul pentru că teoria generală o știm noi toți, ca oameni culți și inteligenți ce suntem.

Eu sunt pentru textul de la Senat. Dacă votăm textul de la Senat, s-a isprăvit. Altfel, fiecare putem să avem o părere deosebită (*Aprobări*).

D. D. R. Ioanițescu: D-lor, față de declarațiunea d-lui prim-ministru, nu înțeleg să insist. Aș vrea însă de la d-voastre cel puțin o declarație, exprimând un deziderat pentru viitor, că învățământul economic trebuie să-și aibă senatorii lui.

D. Gr. L. Trancu-Iași: Rugăm pe d. prim-ministru să facă o declarație în această chestiune.

D. profesor N. Iorga: Fac declarația că eu doresc ca din școlile acestea înalte să se formeze o Facultate adusă la Universitate; să fie mai târziu o Facultate tehnică și o Facultate economică. Și atunci noi vom da exemplu și altor școli, care să se modernizeze în străinătate, după cerințele timpului, și în momentul acela, desigur, că se va pune problema reprezentării în Parlament și prin votul acelora care fac parte din aceste două Facultăți de aceeași esență și egale cu Universitatea.

Despre organizarea facultății de Medicină

Aici, la art. 15, avem două forme și anume, iarăși este chestia organizării deosebite a Facultății de Medicină, așa încât aș fi de părere să se pună: „pe lângă fiecare Facultate va funcționa câte un consiliu consultativ al Facultății, compus dintr-un număr de profesori titulari care, potrivit cu orânduirea fiecărei Facultăți, va ajuta pe decan".

Vedeți, în forma de la început, facultatea de Medicină a spus: pentru celelalte Facultăți sunt trei, pentru noi trebuie să fie cinci. Mie nu mi-ar plăcea ca discuțiunea aceasta să fie pusă chiar în lege. Atunci e mai bine să spunem: „Potrivit cu regulamentul fiecărei facultăți".

D. D. R. Ioanițescu: Este o întrebare: cine alege acest consiliu?

D. P. Sergescu, raportor: Consiliul Facultății.

D. profesor N. Iorga: Are dreptate d. Ioanițescu. Să-mi dai voie, d-le Ioanițescu, eu te cunosc pe d-ta, nu ești bucuros să se primească propunerea d-tale? D-ta ești bucuros să protestezi contra neaceeptării propunerii d-tale? Dar eu o primesc; de ce te-ai supărat?

D. D. B. Ioanițescu: Să nu-i numească ministrul.

https://biblioteca-digitala.ro

D. profesor N. Iorga: Consiliul consultativ, ales de facultate, potrivit cu regulamentul ei.

D. P. Sergescu, raportor: Dar este scris la aliniatul 2.

D. profesor N. Iorga: Atunci sunt două concluzii, d-le Ioanițescu: o concluzie că întreaga chestie este rezolvată şi a doua, că am vorbit amândoi fără să fi citit articolul. (*Ilaritate*).

Despre crearea fondului universitar

Eu aş aduce altceva. Cred că am o soluție mai bună. Eu nu am înțeles tonul acesta pasionat; dacă aş fi auzit argumentarea, poate aş fi fost şi eu influențat de această pasiune, dar nu am auzit-o. Înțeleg atâta, din zgomotul care s-a produs, că ideea însăşi a taxelor este o idee antipatică. Eu zic însă să nu ne amestecăm în determinarea acestor taxe, căci taxele acestea atârnă de împrejurări şi cred că ar fi mai bine să prevedem în lege că fondul universitar va fi alimentat de venituri ce se vor determină, după împrejurări, de către consiliul interuniversitar. (*Aplauze*). Se lasă, prin urmare, o latitudine[1].

Despre forma de redactare a unui articol de lege

Eu dau voie oricui să vorbească; prezența mea aici este o garanție. Dar s-a făcut un obicei, de alte Parlamente, că se aruncă cineva în credința că-i răpeşti dreptul de a vorbi. Dar nimeni nu are această intenție.

D. Gr. L. Trancu-Iaşi: Dar când nu sunteți d-voastră aci, este aşa, d-le prim-ministru.

D. dr. P. T. Topa, vice-preşedinte: D. deputat Stoeanovici are cuvântul.

D. C. Stoeanovici: D-lor deputați, la alin. 2 am de propus adăugarea unui cuvânt. În loc de cuvântul „personal ajutător" să se spună: „personal didactic ajutător". Eu cred că este drept, d-le prim-ministru, s-a sărit un cuvânt.

D. profesor N. Iorga: Din moment ce cuvântul „didactic" este în alin. 1, aliniatul 2 îl cuprinde implicit. Aşa încât, amendamentul d-voastră este inutil, fiindcă este în spiritul legii.

Despre personalul ajutător din universități (şefi de secție, şefi de lucrări, preparatori)

https://biblioteca-digitala.ro

D. profesor N. Iorga: Vă răspund că şi pe dânşii îi consider ca făcând parte definitivă din organismul Universităţi şi dealtminteri sunt cvâteva articole care o determină în amănunt.

Gr. Trancu Iaşi ceruse titlul de profesor universitar şi pentru agregaţii onorifici de la facultatea de Medicină

N-aşi putea primi nici amendamentul dintâi, nici pe cel de al doilea.

În ce priveşte amendamentul întâi, trebuie să fie o legătură între profesor şi acela care este adaus la catedra sa. Profesorii vor avea destul bun simţ ca să permită. Dar cine judecă dacă este cineva eminent? Natural, în rândul întâi, acela care ocupă catedra şi îl lasă să facă şi cursuri fundamentale.

În ce priveşte al doilea amendament, am fost totdeauna în contra uzurpării titlului de profesor.

Iată, într-un moment, a fost aici un însărcinat de cursuri franceze la Universitatea din Bucureşti, un om foarte bine, care ocupă o situaţie universitară în Franţa şi cu toate că nu eram decan, m-am ofuscat de titlul de „profesor la Facultatea de Litere din Bucureşti", fiindcă era un însărcinat de cursuri. Dacă faţă de un străin, pe care-l înconjurăm cu toată atenţia, ni-a fost greu să-i acordăm un titlu, la care nu avea dreptul, cu atât mai mult de ai noştri. „Profesor" este un lucru mare; e un titlu care este bine să-l atribuim numai acelora care-l merită.

D. Gr. L. Trancu-Iaşi: Sub numele acesta de agregaţi onorifici sunt oameni care cu drept cuvânt pot să poarte titlul de profesori. Sunt oameni bătrâni, care şi-au sacrificat tot timpul pentru ştiinţă.

D. profesor N. Iorga: Îmi daţi voie, un exemplu de aiurea: cei care au învăţat în Germania ştiu că în Germania un profesor de liceu, cu merite foarte mari, poate să capete, prin hotărârea Universităţii, întărită de ministrul Instrucţiei, ca o distincţie extraordinară, să i se zică „Profesor", deşi este „Oberlehrer". Dar acestea sunt cazuri extrem de rare; la câteva decenii se întâmplă aşa ceva, când nu are loc în Universitate.

Să respectăm titlul acesta care se câştigă cu multă greutate.

D. I. V. Gruia: Articolul spune astfel:„Conferenţiarii vor fi însărcinaţi de consiliul facultăţii respective să ţină cursuri de completare pe lângă o catedră.

D. profesor N. Iorga: Este ceva ce nu primesc, o schimbare care este introdusă în comisiunea Camerei: „Cu aprobarea consiliului Facultăţii".

https://biblioteca-digitala.ro

Iată de ce: d-voastră nu ați participat la consilii de acestea. Din nenorocire, profesorii își fac în necaz unul altuia. Este un obicei rău, dar este așa. Prin urmare, cutare dorește un lucru și-l supune consiliului Facultății. D. profesor Cantacuzino știe că este așa. Să zicem că nu a reușit cineva să împiedice pe profesor de a face ce vrea; dar totuși este dezagreabil, se întinde o lungă discuție acolo și toate dușmăniile răsar cu ocazia aceasta. Așa încât, să revenim la textul de la Senat, să ștergem cuvintele: „cu aprobarea consiliului facultății".

D. C. Stoeanovici: Dar dacă profesorul este nedreptățit?

D. profesor N. Iorga: D-voastre știți că senatul universitar are dreptul să discute orice chestiune privitoare la bunul mers al Universității. Acela care este nedreptățit se poate adresa senatului universitar. S-a întâmplat cazul cu un profesor de la Drept, care a spus că nu permite nimănui să exprime alte vederi decât ale sale. Nu vreau să-i spun numele, dar pe acela care a fost împiedicat, pot să-l numesc; acela care nu a găsit loc în Universitate, este d. Fotino de la Drept, care din cauza opoziției profesorilor nu a putut să intre în Universitate.

Eu vă declar un lucru și declarația ministerială are valoare: eu înțeleg ca orice conflict între cei care predau în deosebite grade învățământul la Universitate să poată fi supus senatului Universității, care hotărăște (*Aplauze prelungite*).

Despre dreptul profesorilor universitari de a ține cursuri limitate la altă universitate decât cea unde sunt titularizați

Primesc cu plăcere și sunt cu atât mai bucuros că s-a introdus aceasta, cu cât știți că în învățământul secundar eu am introdus datoria profesorului de a profesa câteva lecții la altă școală decât la școala lui.

Despre fluctuația catedrelor și condiția suplinitorilor

D-lor deputați, iată ce aș propune eu; întâi, eu nu aș fi de părere - dacă binevoiți să vă uitați la articol - să păstrez adaosul comisiunii în care consiliul Facultății este obligat să se pronunțe dacă se menține catedra, se transformă, sau se desființează, fiindcă eu am practica mea și știu că imediat ce orice catedră va deveni vacantă, în vederea unor persoane din afară, se va cere schimbarea, așa încât în felul acesta nu vom mai avea catedre fixe, ci după oportunitate. Aceasta trebuie să o înlăturăm (*Aplauze*).

https://biblioteca-digitala.ro

Al doilea, în ce priveşte desemnarea suplinitorului, eu cred că cei care fac parte, cu orice titlu, din Universitate, aceştia au primii dreptul şi atunci în loc să-i enumerăm, să spunem: din personalul Universităţii (*Aplauze*). În ce priveşte chemarea: chemarea nu este rea, chemarea se practică de atâtea decenii în toată lumea ştiinţifică, iar argumentul că noi suntem inferiori ca moravuri, eu nu-l primesc pentru motivul că eu cunosc moravurile de aiurea - nu-mi este permis să numesc ţările, dar am fost student în multe ţări - şi ştiu că nepotismul nu este un lucru pe care să-l fi descoperit noi.

D. Al. Otetelişanu: E adevărat, nu l-am descoperit noi, dar îl practicăm.

D. profesor N, Iorga: Eu am credinţa că din ce în ce lumea se îndreaptă.

D. Al. Otetelişanu: Nu l-am descoperit, dar îl practicăm!

D. profesor N. Iorga: Eu am spus că nu cred în opinia publică. Cu toate acestea, în anumite cercuri mai restrânse opinia publică există, ba putem să zicem că în momentul de faţă este grozav de ascuţită. Întrebaţi-mă pe mine cât sufăr de pe urma unei aşa zise opinii publice, care născoceşte în fiecare zi păcate pe care nu le-am făcut, aşa încât eu trebuie să intervin să-i arăt păcatele pe care le-am făcut şi să spun: „acolo aruncaţi-vă, nu unde vă aruncaţi d-voastră". Dar d. dr. Trifu are dreptate când vorbeşte de persoane de un mare merit şi se întreabă: cu persoanele acestea ce se va face? Ce se făcea înainte, în art. 81? Exista art. 81 când a venit Asachi? A fost numit pe baza unei legi speciale. Pe baza art. 81 ai fost numit d-ta, d-le Cantacuzino? Ai fost numit pe baza unei legi speciale. Dar Babeş? N-a fost numit cu art. 81.

D. dr. I. Cantacuzino, ministrul Muncii, Sănătăţii si Ocrotirilor sociale: Eu, da!

D. profesor N. Iorga: Prin urmare, nu este cariera închisă. Şi eu cunosc pe d. dr. Levaditi. Eu nu ştiu dacă d-nealui poate să facă imensul sacrificiu care ar consista în a veni la Bucureşti. Eu am toată admiraţia pentru d. doctor Levaditi şi dacă aş fi văzut vreodată la d-nealui cea mai mică dorinţă de a veni la Bucureşti, m-aş fi făcut luntre şi punte ca să vie. Dar legăturile d-sale, cum ştiţi, legăturile de familie chiar, sunt aşa de strânse cu societatea franceză - copiii săi sunt cetăţeni francezi, d-nealui însuşi este cetăţean francez - aşa încât, dacă este să se aducă un nume din străinătate, nu poate să fie acesta.

Dar aici, daţi-mi voie, încă un lucru care s-a adaus. Este deosebirea faţă de facultatea de Medicină. Şi eu cred că Facultatea de Medicină are nevoi speciale, însă să nu ni le bage în ochi la fiecare articol. (*Ilaritate*). Prin urmare, să fie puţin mai discretă. Aşa încât, se poate admite cu 2/3 dacă voiţi, dacă nu, este prea mult....

Voci de pe băncile majorităţii: Cu jumătate!

https://biblioteca-digitala.ro

D. profesor N. Iorga: Cu jumătate. Dar tot aşa, la toate facultăţile. Fiindcă facultatea de Medicină la Senat este foarte puternică, aici nu este aşa de puternică. Dacă va stărui să se revină la anumite forme, cum v-am spus, eu trec aceasta la regulament, fiindcă excepţiuni de acestea de amănunt se trec de obicei la regulament. Votăm legea cum vine de aici, unde nu este presiunea aceasta atotputernică a facultăţii de Medicină şi trecem restul în regulament.

D. D. B. Ioaniţescu: O simplă întrebare: formalitatea chemării trebuie admisă, mai ales că sunt unele cazuri în care cu adevărat se impune să fie chemaţi. Dar ceea ce aş vrea să lămuriţi în lege este: acesta să fie chemat nu numai de la Facultatea similară, dar şi de la specialitatea respectivă. Nu poţi să chemi pe cel de la Drept Roman la Drept Civil, de exemplu.

D. profesor N. Iorga: Fără îndoială. Chemarea, încă odată, este un lucru bun. Să ne gândim la un caz concret. Eu, toată viaţa mea, am umblat cu o filosofie pe care s-o înţeleg. A d-lui Petrovici mi se pare că o înţeleg. Gândiţi-vă d-voastre, într-un moment, un om ca mine, care moare după o filosofie pe care să o înţeleagă şi doreşte să audă o filosofie inteligibilă la Universitatea din Bucureşti. Apoi atunci, o să-l puie pe d. Petrovici să treacă un examen? Fiindcă dacă se prezintă la examen, se constată că filosofia lui se înţelege şi cade! (*Ilaritate*).

Despre concursuri

Eu aci cer cuvântul de la început. Mi-au trântit la Senat şi aici o plăcintă, ca să întrebuinţez un termen vulgar, pe care nu o accept.

Mă rog, dar de ce este vorba aici, ca să veniţi cu toate prescripţiunile acestea, cum se ţine concursul, din câţi membri se alcătuieşte comisiunea şi aşa mai departe? Dar acestea sunt chestii de regulament, dacă vor fi şapte membri sau numai şase sau va fi altfel. În ce priveşte constituirea comisiunilor de examinare, ele fac parte din regulamentul Facultăţii respective.

După ce D.R. Ioaniţescu a stăruit ca în lege să se precizeze riguros condiţiile examenelor

Pentru toată simpatia pe care o am pentru dumneata, consimt să nu treacă la regulament, dar să-mi daţi voie, fiindcă eu n-am participat în comisiune la discutarea acestui articol, la Senat a trecut repede, eu nu pot să admit ca fiecare facultate să-şi aibă constituită în alt fel comisiunea. Dar ce

https://biblioteca-digitala.ro

însemnează aceasta? Iau cea dintâi Facultate, Facultatea de Teologie, şi zic: „comisiunea se compune din şapte membri, patru profesori titulari delegaţi de consiliul facultăţii, aleşi dintre profesorii de specialitate sau specialitate înrudită".

Nu este nevoie să se fixeze dintre cine se aleg, fiindcă, să-mi daţi voie, iată ce se poate întâmpla: eu sunt profesor de istorie universală. Cu toate acestea, afară de un singur membru al învăţământului superior, care crede că sunt de o crasă ignoranţă, un tânăr profesor de la Facultatea de Litere din Bucureşti, toată lumea este de părere, şi d. Gheoghe Brătianu, că ştiu ceva în materie de istorie şi aş putea să trec chiar un examen.

Noi specializăm peste măsură. Dar cine este aşa de specializat că nu mai vede nici în dreapta nici în stânga, acela nu este bun nici la specialitatea lui.

Să nu îngrădim. Comisia se compune din şapte membri, patru profesori titulari delegaţi de consiliul facultăţii". Şi atât. Singură facultatea de Teologie se osebeşte şi aici, cu voia d-voastre, aş tăia delegatul Sf. Sinod de la facultatea de Teologie şi să vă spun de ce: delegatul Sf. Sinod are rost să spună, după ce s-a făcut votarea sau când s-a anunţat candidatura, că este un eterodox. Dar Sf. Sinod nu este o instituţie ştiinţifică. Sf. Sinod poate să opună un veto: nu pot să admit pe cutare pentru că este eretic. Dar nu poate să asiste la examinare. Deci, nici această excepţie nu merge.

Mai departe: „la facultatea de Litere, de Ştiinţe..." Întocmai ca şi dincolo.

„Pentru facultatea de Drept comisia se compune din 9 membri". De ce din 9?

D. Romul Cândea: Este şi facultatea de Drept de la Oradea Mare.

D. profesor N. Iorga: „Pentru Medicină, Farmacie... şi aşa mai departe". Prin urmare, toate acestea le unificăm. O comisie compusă din 7 membri, dintre cari 4 trebuie să fie profesori titulari ai Facultăţii aceleia, iar restul pot să fie luaţi din altă lume, din alte categorii.

D. Al. Otetelişanu: Restul să fie luaţi de la celelalte Universităţi.

D. G. I. Brătianu: „Poate" sau „trebuie"?

D. profesor N. Iorga: Putem pune trebuie. De ce nu?

D. I. Petrovici: Pentru că s-a admis că toate Universităţile fac în realitate un tot, evident trebuie să fie şi ele reprezentate.

D. profesor N. Iorga: Atunci 4 de unde este vacanţa şi 3 de la celelalte Universităţi.

https://biblioteca-digitala.ro

Admit şi eu că nu pot face parte din comisia examinatoare persoanele înrudite sau aliate până la al 3-lea grad, deşi este ofensator. Dar ştiu eu? Dacă voiţi...!

„Comisia este convocată de decan şi prezidată de cel mai vechi dintre profesori, nu pot lucra decât cu jumătate"...

Dacă voiţi d-voastre să unificăm în felul acesta alcătuirea comisiei.

Tot despre concurs

Tocmai pentru că eu prevedeam schimbarea aceasta remarcată de d-voastră, am spus: „ea nu poate începe lucrările decât numai cu...", fiindcă eu cunosc cazuri de acestea, când vine la prima convocare, nu-i place, apoi fuge, se face bolnav sau altfel.

La constituirea comisiei trebuie să fie majoritatea plus unul. Îndată ce comisia a început a lucra, ea lucrează cu numărul de membri care sunt de faţă. Aceasta mi s-a întâmplat la catedra de Istoria artei, unde s-au întrebuinţat toate maşinaţiile de pe lume ca să se descompleteze comisia şi totuşi a mers până la sfârşit, iar acela care s-a adresat la instanţele judecătoreşti, va pierde. Aşa încât, comisiunea se constituie. După ce se constituie, lucrează cum poate.

D. Romul Cândea: D-le prim-ministru, înainte situaţiunea era aşa: comisiunea se compunea din şapte membri. Dacă nu veneau toţi, lucrau de obicei cu patru, dar nu mai puţin decât cu patru şi dacă un al cincilea venea la a doua şedinţă, nu avea dreptul să ia parte la lucrări.

D. profesor N. Iorga: Să se înceapă cu patru, plus unu, iar pe urmă să meargă comisia. Noi spunem aşa. Dar îndată ce am spus aşa, nu îşi mai permite cineva să facă ceea ce făcea înainte ca să zădărnicească.

D. N. Vrăbiescu: Dar dacă comisia se descompletează?

D. profesor N. Iorga: Îmi pare bine că mă întrerupe d. Vrăbieseu. Iată: la concursul d-lui Oprescu pentru o catedră pe care d. Tzigara-Samurcaş vroia să o ocupe - mi se pare că d. Murnu era membru - d. delegat al Universităţii, din Cernăuţi a iscălit convocarea. După aceea nu a vrut să vină. Eu am socotit însă iscălirea convocării ca începutul lucrărilor concursului şi am mers pe această linie şi am avut dreptate, fiindcă din moment ce a iscălit acolo, nu putea să mai demisioneze la mijloc. Dacă demisionează, se merge înainte cu cei car nu au demisionat.

D. C. Spulber: Dar dacă au rămas numai doi?

D. profesor N. Iorga: Cu doi.

https://biblioteca-digitala.ro

D. C. Spulber: Iar pentru profesorii care se refuză nu e nici o pedeapsă; iată slăbiciunea.

D. profesor N. Iorga: Ca să satisfacem pe d. Spulber, trebuie să introducem la sfârşit măsuri contra profesorilor care refuză serviciile. Putem pune la sfârşit: profesorii care vor refuza serviciile lor, sunt daţi în judecata senatului Universităţii, care le poate impune o amendă echivalentă cu leafa lor pe trei luni de zile.

Despre lucrările candidaţilor

Foarte bine, fiindcă eu nu pot primi ceea ce aţi pus d-voastră în comisiune „un colocviu public asupra lucrărilor de specialitate ale candidatului, precum şi asupra oricărei chestiuni din specialitate".

În textul vechi era „asupra oricărei chestiuni înrudită cu specialitatea".

D-voastră aţi pus:„din specialitate". Nu, vă rog; lăsaţi textul ca la Senat, ca să se vadă dacă acel candidat are orizont.

Pentru celelalte nu am nimic împotrivă.

Despre programul de discuţii asupra proiectului

Noi mergem ca în fiecare dimineaţă - d-voastră nu aţi fost dimineţile - mergem până la 1 şi un sfert. Dar eu vă rog, fiindcă trebuie să duc această lege şi la Senat şi fiindcă trebuiesc cel puţin 2 zile acolo, iar joi Parlamentul se închide, v-aş ruga să faceţi sacrificiul acesta al unei şedinţe de noapte. Aceasta cu atât mai mult că noi avem acum în cap discuţiunea şi, dacă trece o zi, nu mai este continuitate.

După masă, m-am înţeles cu d. ministru Argetoianu - mă scuză d. ministru al Agriculturii, noi suntem în ministerul acesta, părinţii, babacii; d-nealor sunt fiii noştri...

D. D. B. Ioaniţescu: Dar d. ministru Cantacuzino?

D. profesor N. Iorga: D-nealui nu este babac, este un fiu născut înaintea părinţilor săi. (*Ilaritate*).

După masă va veni legea alcoolului.

D. Gr. L. Trancu-Iaşi: După masă sunt interpelări.

D. profesor N. Iorga: Conform regulamentului, şedinţa de după masă ţine până la ora 6. Prin urmare, până la 6 sunt interpelări. De la 6 însă la 8, să se ia legea alcoolului, după aceia, de la 9 jumătate înainte, venim noi.

https://biblioteca-digitala.ro

D. I. Petrovici: D-le prim-ministru, faceţi-mi o concesie personală. Nu pot să viu seara, din cauză că trebuie să plec neapărat la Iaşi. Mi-e imposibil să contramandez plecarea. D-le prim-ministru, am fost însă la o vrăjitoare care mi-a spus că Parlamentul nu se închide la 7 aprilie.

D. profesor N. Iorga: Eu vă asigur că vrăjitoarea aceea nu a fost unde trebuia să fie, ca să ştie. Vă spun: cine spune că nu se închide, este cineva care vrea să vă dea speranţe că anumite proiecte de legi vor putea trece de la 7 aprilie înainte; dar eu, care nu vreau să vă înşel, vă spun că se închide la 7 aprilie.

D. I. Petrovici: Atunci, vă rog foarte mult, să o lăsăm pe luni dimineaţa.

D. profesor N. Iorga: D-le Petrovici, oricât aş vrea să vă satisfac, îmi este însă imposibil. Vă fac însă o propunere: arătaţi-mi dorinţele d-voastră şi declar că le voi apăra, întocmai cum le-aţi apăra d-voastră înşivă. Vă îndoiţi de talentul meu?

D. Gr. L. Trancu-Iaşi: Se îndoieşte de altceva.

D. dr. P. T. Topa, vice-preşedinte: D. deputat Brătianu are cuvântul.

D. Gh. I. Brătianu: D-le prim-ministru, pe lângă alte consideraţiuni, proiectul de lege este prea important pentru că să-l trecem într-o şedinţă de noapte.

D. profesor N. Iorga: D-le Brătianu, vă rog să ţineţi seama de faptul că nu sunt eu vinovat pentru aceasta. Discuţia generală durează de 10 zile şi, după cum foarte bine observă d. deputat Cândea, nici un proiect de lege nu s-a discutat aşa de mult ca acesta. Sunt 6 luni de când este în comisie. Ştiu că voi avea un articol dezagreabil într-o gazetă, pe care o preţuiesc foarte mult, dar nu pot face altfel.

D. Gr. L. Trancu-Iaşi: D-le prim-ministru, pentru că vorbim de chestiunea raţionalizării lucrului nostru, se propun aci în Parlament, una peste alta, o serie de legi. Dacă aţi vedea tomurile de proiecte de legi propuse, v-aţi înspăimânta. Ar trebui ca d-voastră, în Consiliul de Miniştri, să luaţi toate proiectele de legi depuse în Parlament, să le triaţi şi să ne spuneţi care sunt legile pe care voiţi să le treceţi înainte de închiderea sesiunii.

D. profesor N. Iorga: Vedeţi, d-le Trancu, eu nu sunt pentru vechea chirurgie - avem astăzi ca preşedinte un eminent chirurg - care înştiinţează pe pacient de operaţia care se va întâmpla. Dar vă asigur că trei pătrimi din proiectele de legi sunt condamnate şi nu se vor vota. Noi facem aşa: ne uităm în gura pacientului şi îi arătăm pe urmă dintele gata scos.

https://biblioteca-digitala.ro

D. Gr. L. Trancu-Iaşi: D-le prim-ministru, numai că eu mă tem să nu faceţi astfel încât să scoateţi tocmai dintele bun şi să lăsaţi pe cei răi. Eu sunt de acord ca diseară să discutăm proiectul d-voastră de lege şi vă rog în acelaşi timp, d-le prim-ministru, să puneţi în vedere, atât d-lui ministru, cât şi d-lor deputaţi, ca în cursul unei interpelări sau discuţii a unui proiect de lege, să nu mai admită intervertirea ordinei de zi şi luarea în discuţie a unui alt proiect de lege.

D. profesor N. Iorga: Nu se va mai face acest lucru, dar desigur în limitele posibilităţii şi cât mă vor ajuta d-nii deputaţi.

Se dă citire art. 25

D. dr. P. T. Topa, vice-preşedinte:D. preşedinte al Consiliului are cuvântul.

D. profesor N. Iorga: D-lor deputaţi, aici se spune: „şi dispune cele necesare pentru ca după o lună" - foarte bine că în comisiune aţi introdus o lună, ca să nu să se târască necontenit soarta unei catedre, dar aţi mai introdus şi aliniatul acesta nou: „Dacă rezultatul concursului este negativ, vacanţa catedrei se va publica din nou în termen de cel mult un an".

De ce „cel mult un an"? De ce lungim aceasta? Eu ştiu de ce. Ca să se pregătească d. candidat care a căzut. Apoi acela care are nevoie să se pregătească, după ce a căzut, acela nu este pentru Universitate. Să facem din lună în lună. Mai bine decât să punem un an de zile să punem: „Dacă rezultatul concursului este negativ, vacanţa catedrei se va publica din nou, în termenul arătat mai sus".

La desfiinţarea agregatului temporar la facultatea de Medicină

Eu aş admite schimbarea, aceasta dacă Facultatea de Medicină nu mi-ar spune că este un punct de bază pentru dânsa. Prin urmare, noi ne expunem la aceea că, trimiţând legea la Senat, unde acolo este lagărul principal al armatei acesteia de medici, să revină din nou aci. Ei nu cedează cu nici un chip.

Eu regret că d-nealor s-au cantonat - dar s-au cantonat, este un „fort Chabrol". Eu care sunt fricos din fire, când văd această armată medicală aşa de bine înarmată şi utilată, eu nu cutez[2].

https://biblioteca-digitala.ro

Despre domiciliul profesorilor universitari

După discuțiunile care au avut loc în considerarea normelor generale ale legii, eu cred că trebuie să introducem o schimbare.

Adică nu este nevoie de partea întâia a primului aliniat: „Membrii corpului didactic universitar, de orice categorie, sunt obligați să aibă domiciliul în orașul unde se află catedra la care funcționează".

Ajunge să spunem:„Membrii corpului didactic universitar nu pot exercita o funcțiune sau profesiune cu caracter permanent în alt oraș".

Aceasta pentru că nimeni nu se așează aiurea, decât un cumulard care își are rosturile la București.

Cu privire la acest aliniat, sunt mai mulți domni deputați care au semnat un amendament, cerând să se creeze încă o excepțiune și anume: „Afară de inspectorii sanitari, civili sau militari, care au inspecții în întreaga țară".

Cred că aceasta se poate admite.

În ce privește aliniatul al doilea, am dat o formulă, care nu se lovește de atâtea greutăți ca prima. Aliniatul al doilea, prevedea: „în termen de un an de la promulgarea legii". De ce să fie un an de la promulgarea legii de față și să nu fie pur și simplu, chiar de la promulgarea acestei legi?

Căci această dispoziție poate să fie introdusă și cu gândul următor: guvernele în Țara românească nu țin mult; cine știe, poate vine alt guvern, mai amabil, înainte de expirarea acestui termen.

Ei bine, nu, d-lor. Eu nu am nici o posibilitate să prevăd viitorul, în ce privește plăcerea sau neplăcerea de a fi aici; dar este bine ca această prescripție să intre în vigoare imediat.

Despre drepturile câștigate

Dați-mi voie, este de revenit asupra articolului. Iată, sunt în materie de drepturi câștigate de cei care, fiind magistrați, cum este d. Andrei Rădulescu - sunt în același timp și profesori. Prin urmare, în ce privește funcțiile acestea de magistratură de la un grad în sus, să zicem membrii Curții de Casație, au dreptul de a fi în același timp profesori, fiindcă ei sunt interpreții supremi ai legilor.

La un amendament G.Bogdan Duică pentru acordarea, odată la cinci ani, a unui concediu de studii în străinătate, de până la un an, profesorilor titulari și agregaților

https://biblioteca-digitala.ro

Aceasta este natural, s-a făcut totdeauna; ne este nevoie să se pună în lege. Dar care este principalul motiv pentru care cineva poate să capete un concediu decât acela că face studii în cutare domeniu sau are o misiune în străinătate şi care este ministrul care să refuze un asemenea concediu. Eu cred că nu este nevoie să aducem această mărginire fiindcă se pot prezenta tot felul de cazuri. De exemplu, iată, este cazul domnului Demetru Negulescu, care are nu ştiu ce rost la Haga. Domnia sa, firește, nu are decât să spună că are rostul acela la Haga şi ministrul va aprecia.

Despre pensionare

D. profesor N. Iorga: Eu am o altă propunere, care cred că satisface şi pe d. Şeicaru.

D. Cuza a observat cu dreptate că sunt oameni de 70 de ani care sunt tineri. Nu există până acum o socoteală tehnică a valorii omului în cutare sau cutare domeniu.

D. Pamfil Şeicaru: Sunt excepții rare.

D. profesor N. Iorg: Nu prea rare. Sunt mult mai mulți bătrâni tineri, decât tineri cuminți.

D. Pamfil Şeicaru: Mai mult tineri bătrâni.

D. profesor N. Iorga: Este mai bine aşa. Sunt unii profesori cărora este bine să li se prelungească funcția, dar pentru aceasta, cum a observat cu dreptate d. Şeicaru, trebuie să se țină seama şi de valoarea acestor oameni.

Desigur că vor fi mult mai mulți profesori de 70 de ani cari vor cere prelungirea, în dauna Universității, decât cei cari vor cere-o în folosul ei. Pe de altă parte, nu este bine ca profesorul de 70 de ani să taie drumul cuiva care, pregătit, tinde să ocupe catedra lui.

Şi cum se ştie, apetiturile acestea ale tinerilor sunt ceva grozav! Îi silim altfel să ne dorească moartea, ceea ce nu este creştinesc.

Era profesorul Nicole la Geneva, un elenist eminent, care, ştiind astfel de apucături, poftea pe toți candidații la catedra lui, odată pe lună, la un ceai, şi după aceea, înainte de a se despărți le spunea: „d-lor nu vă puteți închipui cât de bine mă simt; regret că nu vă pot servi". (*Ilaritate*).

Mi s-a întâmplat să spun şi eu unor tineri colegi pe care-i cunoaşte d. Brătianu: toate avantajele vi le-am procurat în viață, este unul pe care-l doriți : să mor la momentul oportun pentru cariera d-voastră, dar aceasta nu o pot face. (*Ilaritate*). Deci, propun acest text:

https://biblioteca-digitala.ro

„Art. 57 La vârsta de 70 ani împliniți, profesorii titulari, profesorii agregați și conferențiarii definitivi pot continua funcțiunea, după consultarea Academiei Române, primind pensia lor; aceasta fără a interzice ocuparea, după votul senatului Universitar, a catedrei lor de alt titular".

Eu cred că aceasta este forma cea mai bună, adică pentru ca profesorul să rămână, trebuie să se întrebe Academia Română. Nu numai dacă ești silit să faci cum zice Academia Română, dar vă puteți închipui când se întreabă Academia Română asupra valorii unui profesor de 70 de ani și aceasta spune: „constat că de atâția ani de zile, d. cutare nu a dat nici o lucrare științifică", este foarte greu ca senatul Universitar să aprobe prelungirea.

Pe de altă parte, el să-și ia pensia lui în loc să-și ia leafa.

Și în sfârșit, senatul universitar vede dacă există un tânăr care trebuie să fie introdus și dacă senatul găsește că locul lui trebuie să fie ocupat de un titular, procedează la un vot care așează un titular. Cred că în felul acesta s-ar împăca toate punctele de vedere. Și vă rog să primiți acest lucru[3].

În continuare

Dar mă gândesc la bunicul meu, care s-a însurat la 70 de ani, așa că eu am un unchi mai tânăr decât mine (*Ilaritate*) .

D. Al. Otetelișanu: Prin urmare, d-lor deputați, nu putem fi împotriva idei de a se putea prelungi dreptul unui profesor și după 70 de ani, ca să fie profesor activ la Facultate.

A doua chestiune care se pune este: care să fie organul care să stabilească dacă cineva are dreptul sau merită să i se mai prelungească dreptul de profesor activ. Evident, că numai consiliul profesoral și senatul universitar.

Dar d. prim-ministru a propus să se ia și avizul Academiei Române. Cred că acest aviz nu are ce căuta în această materie.

D. profesor N. Iorga: Nu jignește facultatea deloc; este o instanță de apel, un apel pe care îl faci înainte de pronunțarea sentinței. Dar vă rog să vă gândiți la Academia Română, fiindcă aceasta este singura îngrădire; altfel, cum zicea așa de bine d. Pamfil Șeicaru, ne găsim în "republica de camarazi".

D. I. Petrovici: Dar pentru specialitatea unde nu există secție la Academie?

D. profesor N. Iorga: La Academia Română, din fericire, există toate secțiile.

D. C. Stoeanovici: Dreptul nu are.

D. profesor N. Iorga: Este d. Andrei Rădulescu.

https://biblioteca-digitala.ro

D. Al. Otetelişanu: Dar numai pentru istoria Dreptului.

D. profesor N, Iorga: D. Andrei Rădulescu este un membru al Curţii de Casaţie; noi totdeauna ne-am îngrijit ca să avem un magistrat. Dar Academia poate să spună: mă recuz, fiindcă nu am pe nimeni de această specialitate. Afară de aceasta. Academia ce funcţie face? Spune: există lucrări ale d-lui cutare; noi nu le putem aprecia pe deplin, dar vă comunicăm care este situaţia lui ca scriitor.

D. G. I. Brătianu: O singură întrebare, d-le prim-ministru: nu credeţi că aceasta este o atingere a autonomiei universitare? Nu vreau să contest competinţa Academiei Române; dar Academia este una, şi Universitatea este alta.

D. profesor N. Iorga: Nu este o atingere; de altminteri Academia vă aşteaptă.

D. Pamfil Şeicaru: Dacă este o valoare ştiinţifică reală, nu o valoare de specialitate, articolul acesta vizează personalităţile care prin valoarea lor au depăşit cadrul specialităţii şi s-au impus spiritului public.

D. profesor N. Iorga: Adică eu, fiindcă sunt istoric, n-aş putea spune la Academia Română care este valoarea doctorului Babeş? Atâta minte nu am eu, în afară de specialitatea mea, ca să cunosc răsunetul operelor unui astfel de om?

D. Al. Otetelişanu: Eu îmi menţin punctul de vedere, în divergenţă de data aceasta, cu punctul de vedere al d-lui prim-ministru şi cred că Academia Română nu este o instanţă de apel faţă de Universitate. Nu putem crea această situaţie de primă instanţă Universităţii şi a doua instanţă de apel Academia Română. Noi suntem o instituţie autonomă. Am luptat să obţinem această autonomie, eu am pus anumite îngrădiri, văd însă că d. prim-ministru, de data aceasta, dă drept unei instituţiuni, care nu are nici un fel de legătură cu Universitatea, să exercite un control asupra personalului superior universitar.

D. profesor N. Iorga: Autonomia este faţă de Stat, nu poate fi faţă de o înaltă societate culturală.

D. Al. Otetelişanu: Dar aceea nu are legătură cu Universitatea.

D. profesor N. Iorga: Cum să nu aibă? Cei mai distinşi profesori ai Universităţii ajung membri ai Academiei.

D. Al Otetelişanu: Membrii de la Bucureşti şi din toate Academiile sunt mulţi profesori, dar pentru a ajunge acolo trebuie să treci printr-un purgatoriu şi să fi prieten cu toţi membrii Academiei...

https://biblioteca-digitala.ro

D. profesor N. Iorga: Dar se poate spune aceasta, d-le Otetelişanu? Ce temperament admirabil aveţi d-voastră şi de câte ori am asistat eu când săriţi peste cal! (*Ilaritate*)

C. Stoeanovici ceruse ca profesorii membri ai Academiei să rămână la catedă până la 75 de ani. Spera ca amendamentul lui să fie primit

Ba nu şi iată de ce.

D-ta eşti om simpatic şi nu-ţi refuză nimeni o iscălitură, dar când e la adică, este altceva. Uite, de exemplu, sunt sigur că dacă nu ai fi însurat, o sută de fete ar declara că vor să te ia de soţ, dar dacă te adresezi uneia te va refuza. (*Ilaritate*).

Despre examene de diferenţă

D. D. R. Ioaniţescu:Am ruga pe d. prim-ministru, întrucât de la art. 68 înainte este chestiunea studenţească, să amânăm discuţia.

D. profesor N. Iorga: Eu aş vrea să-ţi dau d-tale o satisfacţie, anume am aici un amendament pe care declar că-l primesc. Vreau să-ţi fac o plăcere. De ce să amâni plăcerile d-tale; acesta este sadism! (*Ilaritate*).

Amendamentul are cuprinderea: „La art. 68, alin. 5, se înlocuieşte prin: „Se acordă absolvenţilor cu diplome ai şcoalelor superioare de Comerţ dreptul de a se înscrie la Facultatea de Drept, cu condiţiunea de a trece un examen de diferenţă la materiile ce vor fi fixate de Ministerul Instrucţiunii Publice".

Eu, d-lor, cred că este bine; toate şcoalele secundare sunt de fapt tot acelaşi lucru. Este oarecare diferenţă, dar dacă ştie îi dai drumul; nu ştie, nu-i dai drumul.

Se pune la vot amendamentul şi se admite.

D. D. R. Ioaniţescu: Din moment ce mi-aţi admis amendamentul, eu sunt foarte mulţumit, d-le prim-ministru.

D. profesor N. Iorga: Mai era o propunere, care nu era a mea, propunerea aceasta: câtă vreme poate fi ţinut în Universitate cineva care nu a trecut deloc examenele?

Eu presupuneam: cutare student este de cinei ani în anul întâiu - vedeţi sunt foarte mulţi studenţi care nu sunt studenţi de loc; se întâmplă un scandal; te duci la dânsul: d-ta eşti student ? Îţi scoate imediat cartea de student. Cât timp poate fi menţinut? Aici eu nu am nici o părere, mă adresez d-voastre.

https://biblioteca-digitala.ro

Voci de pe băncile majorității: Doi ani!

Alte voci: Trei ani.

D. profesor N. Iorga: Un regulament va fixa pentru fiecare facultate termenul până la care studentul poate fi menținut fără a fi trecut examenul cerut de lege.

Voci: Foarte bine.

D. profesor N. Iorga: În forma aceasta cred că este foarte bine.

D. dr. Eugen Apostoleanu: Suprimați cariera de student, d-le prim-ministru (*Ilaritate*).

D. profesor N. Iorga: D-lor, d-voastre nu știți un lucru: eu sunt student exmatriculat la Universitatea din Berlin și cineva, cândva, a spus că sunt student eliminat. Nu sunt student eliminat, sunt student exmatriculat și actele mele sunt și acum la Universitatea din Berlin.

Am trecut la Leipzig ca să trec doctoratul; trebuia să plătesc anumite taxe pentru a fi exmatriculat și a-mi căpăta hârtiile.

Eram bursier al Statului român, trebuia să-mi tipăresc și teza - pe atunci nu ți se dădeau bani anume pentru teză; din bursă d-ta trebuia să plătești, și am plătit eu pentru tipărirea tezei. N-am avut bani - eram și însurat - n-am avut bani ca să plătesc exmatricularea.

Pe de altă parte, om prudent, aveam nu știu pentru ce o copie legalizată a actului meu de naștere. Bacalaureatul, licența nu mă interesau acestea. Sunt și acum la arhiva Universității din Berlin. Și eu am fost înscris la tablou ca exmatriculat, alături de cei care au făcut scandal, alături de cei care s-au făcut vinovați de cine știe ce păcate, numai fiindcă nu plătisem. Exmatricularea este acolo o măsură de disciplină. Când ești student, înseamnă că ești student efectiv și de aceea aș ruga Universitățile să nu se lovească cu acest regulament. Puneți așa: „Exmatricularea studenților pentru neîndeplinirea datoriilor lor se va pronunța de Facultății, în baza unui regulament".

D. G. Giuglea: De la toate Universitățile?

D. profesor N. Iorga: Nu, numai de la facultatea respectivă. De la dânsa se poate duce aiurea.

D. Ștefan Bogdan: Noi avem prevăzut și acum în regulament că după 2 ani studentul este eliminat.

D. profesor N. Iorga: Până la 80 de ani le isprăvește pe toate (*Ilaritate*).

Despre iscălirea diplomelor universitare

Să se dea în numele ministrului, nu înțeleg.

https://biblioteca-digitala.ro

Nici o Universitate din străinătate nu va refuza o diplomă, fiindcă diploma aceasta, dată în numele unei Universităţi de Stat, nu e dată în numele ministrului. Nu va refuza nimeni, vă asigur.

La cel dintâi refuz, mă îndatoresc - fiindcă acum sunt senator de drept şi n-o să lipsesc din Corpurile legiuitoare, orice s-ar întâmpla - să propun eu restabilirea formei de la început.

Dar eu nu pot admite ce cereţi d-voastră în privinţa ministrului. Ce caută ministrul acolo? Eu m-am luptat, cât am fost decan şi rector, să nu se amestece ministrul acolo.

Ce rol joacă atunci rectorul sau decanul, când ministrul - în puterea căruia drept - dă diploma?

Bacalaureatul îl dă ministrul; licenţa sau doctoratul se dau de Universitate. Mă rog, dar Universităţile germane nu dau diplome în numele rectorului singur? Şi este vreo altă Universitate care să le refuze?

Este o deosebire. Mulţi au făcut studii în străinătate, dar nu le-au terminat cu doctoratul. Eu mi-am văzut diploma de doctor şi ştiu ce este.

D. D. B. Ioanițescu: Sunt de acord cu declaraţiile d-voastră, însă iată dificultatea: la Universitatea de Drept din Paris merg licenţiaţii facultăţilor de Drept şi acolo este un decret în care se arată care sunt diplomele liberate din toate ţările, inclusiv România, şi care licenţiaţi se primesc să fie înscrişi fără alt examen. Se spune: diplomă de licenţă liberată de către Ministerul Instrucţiunii.

D. profesor N. Iorga: D-le Ioanițescu, d-ta eşti unul dintre membrii Parlamentului,care a trezit mai multe furtuni; dar nimeni nu şi-a dat seama cât de mare folos ai adus d-ta în atâtea Parlamente pentru dezbateri. (*Aplauze*).

D. Ioanițescu cunoaşte totdeauna chestiunile, are un spirit real şi are o seriozitate în spiritul acesta care-i face onoare. Uite, ne aduci un foarte mare serviciu.

D. D. B. Ioanițescu: Eu cred că este suficientă o simplă intervenţie pe cale diplomatică.

D. profesor N. Iorga: Putem să adăugim: diplomele de licenţă sau de doctorat pot fi adoptate de ministru pentru cei cari au intenţia de a face studii în străinătate.

Voci: Vizate.

D. profesor N. Iorga: Mai mult: pot fi contrasemnate - este cel mai bun lucru - pentru continuarea de studii în străinătate.

https://biblioteca-digitala.ro

Despre anul pregătitor

Noi am găsit un an pregătitor care întâi era să fie la şcoala secundară şi după aceia a trecut la Universitate. Şi prin lege acest an de încercare a fost menţinut acolo la Universitate. Însă, dacă doriţi să cunoaşteţi părerea mea - eu vă las să votaţi cum credeţi - părerea mea aste următoarea: anul acesta preparator la Universitate este absolut necesar pentru Litere. Mă întreb dacă este tot aşa de necesar pentru Ştiinţe.

Voci de pe băncile majorităţii: Da.

D. profesor N. Iorga: Prin urmare, d-voastră credeţi că este necesar şi pentru Ştiinţe. Dar pentru şcolile practice, care sunt şcoala de Drept şi şcoala de Medicină, eu nu am aceiaşi convingere. La noi, la Litere, trebuie să facă un an pregătitor. De ce?

Pentru că vin din liceu fără să cunoască nici o limbă modernă, nu cunosc latineşte, nu cunosc greceşte, nu cunosc istorie generală, nu au noţiuni de filosofie, nu poţi face nimic cu dânşii. La Litere, prin urmare, este absolut necesar. La Ştiinţe, spun colegii că este tot aşa. La Drept, la Medicină, mai ales că la Medicină sunt atâţia ani, nu este aceiaşi necesitate.

Prin urmare, eu aş crede că se pot fixa patru ani, cuprinzând şi anul de pregătire, afară de acele Facultăţi care prin regulamentele lor ar socoti că numărul anilor trebuie mărit. Vasăzică, 4 ani cu anul pregătitor.

D. Al. Otetelişanu: Foarte bine.

D. D. B. Ioaniţescu: Este cea mai bună formulă. După această indicaţie noi am modificat regulamentul Academiei comerciale.

D. Al. Otetelişanu: D-le prim-ministru, d-voastră lăsaţi la facultatea...

D. profesor N. Iorga: Oriunde, în general. Se poate pune aşa: În general, cursurile nu pot ţinea mai puţin de patru ani, socotindu-se şi anul de încercare. Regulamentele speciale ale Facultăţilor pot arătă motivele de prelungire a acestui termen.

D. Al. Otetelişanu: Cuprinzând, prin urmare, şi anii de doctorat.

D. profesor N. Iorga: Dacă o facultate ar găsi într-un moment că nu ajung anii care sunt prevăzuţi până acum, atunci are să fie îndreptăţită să ceară permisiunea de a mai adăogi. Dar aceasta trebuie făcut în anumite forme. În orice caz, noi prevedem că nu poate să fie mai puţin de 4 ani pentru licenţă, trei ani de curs şi un an preparator.

D. Al. Otetelişanu: Dar vroiam să spun că toţi anii la un loc să nu treacă cinci ani cu doctoratul.

https://biblioteca-digitala.ro

D. profesor N. Iorga: Atâmă după cum înţelegeţi doctoratul. Dacă înţelegeţi doctoratul ardelenesc, egal cu licenţa, desigur că ajung patru ani. Dar dacă este doctoratul celălalt, reglementarea doctoratului trebuie să se facă pentru fiecare facultate în condiţiunile prevăzute de regulament. Iar ce spuneţi d-voastră, că se cere doctoratul din ce în ce mai mult, nu prea. La Litere şi la Ştiinţe nu se cere.

D. Al. Otetelişanu: Este tendinţa să se ceară doctoratul.

D. profesor N. Iorga: Atunci să ajungem la fixarea unui text. Durata cursurilor universitare va fi de cel puţin patru ani, socotindu-se şi anul preparator.

Dar ziceţi, „Pentru obţinerea diplomei de licenţiat sau de inginer". Ştiţi că este vorba de inginer universitar; apoi iar trezim toată chestiunea de inginer universitar, ca să fie o distincţiune.

D. Al. Otetelişanu: Un an sau doi ani pentru doctorat.

D. profesor N. Iorga: D-sa are dreptate. Mai întâi că la Facultatea de Litere, după ce şi-a luat licenţa, nu avem nici un termen de studii pentru doctorat. Atunci, vă rog, condiţiunile pentru căpătarea diplomei de doctorat sunt fixate prin regulament de fiecare Facultate. Pentru că nu se poate să le fixezi în acelaşi timp pentru toţi.

Noi nu putem să ştim la fiecare facultate cât timp trebuie pentru specializare. Dar pentru ca să mulţumim pe toată lumea, fiindcă văd că sunt un fel de „pater pacificus", să punem că „termenul studiilor de specializare nu poate întrece doi ani".

Despre plata taxelor de către studenţii săraci[4]

Eu cred că este mai bine să se înlocuiască cuvintele „vor plăti", prin cuvintele „ pot fi supuşi la următoarele taxe", fiindcă nu în toate locurile este o bibliotecă, nu în toate locurile sunt laboratoare şi institute (*Aprobări unanime*).

La un amendament G. Bogdan Duică pentru plata regresivă a taxelor de către studenţi, pe măsura înaintării în ani

Nu pot primi acest amendament. Eu aş avea un alt amendament, dar îmi e frică că nu-l veţi primi d-voastre.

În anul întâi studenţii plătesc taxe profesorilor, în anul al doilea profesorii plătesc taxe studenţilor *(ilaritate*). Mi-e frică că nu-l primiţi.

https://biblioteca-digitala.ro

D. Pavel Guciujna (preot): Eu cred că trebuie să căutăm soluţii de uşurare a posibilităţii tineretului să-şi continue studiile.

D. profesor N. Iorga: Dar ce alta facem decât aceasta?

D. G. Bogdan-Duică: Am uşurat, reducând proporţional taxele.

D. Pavel Guciujna (preot): Nu uşuraţi....

D. profesor N. Iorga: Dar pentru numele lui Dumnezeu, părinte Guciujna, dar nu pot să primesc această afirmare că îngreunăm; după ce am făcut toate taxele facultative, după ce am tăiat trei din ele, aceasta înseamnă a îngreuia?

D. Pavel Guciujna (preot): Dar eu mă referam la ce spunea d. Bogdan-Duică.

D. profesor N. Iorga: Atunci mă iertaţi.

La un amendament al aceluiaşi ca studenţii să participe în comisiile de judecată disciplinară a colegilor lor

Când se judecă un student, apoi îşi poate aduce ori câţi martori dintre studenţi şi studente, aşa încât glasul lor se aude. Dar, dealminteri, orice propunere de acest fel nu se potriveşte, fiindcă nu interesează articolul acesta. Nu se vorbeşte nimic de comisiuni. Şi aici este un argument. Nu aveţi decât să veniţi d-voastră în adunarea reprezentanţilor senatelor universitare, care vor trebui să redacteze regulamentul, să vă arătaţi punctul de vedere şi, dacă profesorii sunt de aceiaşi părere, natural eu nu am nimic împotrivă, dar aceasta nu poate să figureze aici. Dealtminteri, eu mă închin înaintea cunoştinţei d-voastră perfecte a vieţii universitare; numai îmi permit să vă aduc aminte că eu am de patru ori mai multă experienţă prin faptul că sunt de 40 de ani profesor, chiar eu am avut prilejul să vă fac profesor, împreună cu profesorii ceilalţi de la Facultatea din Cluj, acum vreo 12 ani.

Iar în ceea ce priveşte pedagogia, nu văd întrucât pedagogia ar putea să colaboreze la un asemenea amendament; eu mărturisesc, dealtminteri, că în viaţa mea nu am citit decât o singură carte de pedagogie, şi-mi pare rău că am citit-o şi pe aceia. (*Aplauze*).

Despre burse, cantine şi cămine

D-lor, la art. 79 eu cred că trebuie introduse câteva principii de caracter general în ceea ce priveşte bursele, cantinele şi căminurile.

https://biblioteca-digitala.ro

Şi iată ce v-aş propune: Prea lăsăm multe în seama regulamentului. Căci ştiţi ce înseamnă regulamentul? Înseamnă o zăbavă de câteva luni de zile, până se înţeleg senatele universitare şi până atunci legea rămâne fără lucruri esenţiale, care rămân să fie prevăzute în regulament.

D. dr. Eugen Apostoleanu: Actuala lege nici n-are regulament.

D. profesor N. Iorga: Pe de-altă parte, regulamentul acesta trebuie să-l prezint eu semnăturii Maiestăţii Sale, şi cade asupra mea răspunderea a cine ştie căror măsuri luate de Universităţi. De aceea este bine să se prevadă câteva puncte pe care cred că le veţi judeca drepte:

„Bursele de orice natură se dau prin concurs, înaintea unei comisiuni universitare compusă din trei profesori".

Pentru ca de acum înainte, comunele şi judeţele să nu ne trimită fiii favoriţilor regimului, şi să se umple în felul acesta cantinele şi căminurile de cele mai rele elemente din judeţ (*Aplauze*).

Al doilea: „bursierii se pot constitui în societăţi pentru întemeierea de cantine şi căminuri".

Prin urmare ei, de voia lor, se unesc şi întemeiază cantinele şi căminurile pe care natural Statul le ajută cum le ajută şi acum, plătind chiria.

Dar aceste cantine şi căminuri nu pot fi decât asociaţii de studiu împreună şi de colaborare amicală la scopuri culturale. Acesta este sensul căminurilor şi cantinelor.

„În cazul când alte scopuri ar fi servite, ele se dizolvă de autoritatea universitară". Să nu fie cluburi!

În sfârşit: „ministrul are dreptul de a cere această măsură în caz de intervenţie în viaţa politică".

Vă rog să primiţi aceste puncte, care sunt absolut necesare (*Aplauze*).

Despre agregaţii cu 10 ani activitate, să devină titulari, cu dispensă de trei ani

N-am nimic împotrivă.

D. P. Sergescu, raportor: „La toate Facultăţile, afartă de Facultatea de Medicină...

D. profesor N. Iorga: Dar, dacă la bugetul viitor, d-nealor cer să fie înscrişi?

Vedeţi, atunci să se înscrie aici că-şi iau îndatorirea de a nu adăogi niciodată o nouă sarcină la buget. Sunt mulţi care intră gratis, şi pe urmă iese inflaţie (*Ilaritate*).

https://biblioteca-digitala.ro

Despre un amendament cu privire la funcționarii facultăților de Științe

D-lor, eu declar că pot să primesc amendamente care nu se susțin, fiindcă îmi spunea un coleg, d. Argetoianu, acum câteva zile că sunt inteligent - mi se pare că a spus-o chiar a doua oară de când suntem împreună - așa încât, un amendament susținut îmi devine antipatic; un amendament prezentat, îl iau în cercetare și, dacă este drept, îl recomand d-lor voastre. Nimic nu omoară un amendament decât discursul care îl întovărășește.

Iată amendamentul pe care îl primesc și iată cu ce adaos. Este vorba de vechea luptă între politehnicieni și absolvenții cursurilor practice de la Facultățile de Știință. Mi s-a prezentat un amendament pe care îl primesc, dar cu un adaos. De altfel sunt două amendamente care mi s-au prezentat. Am fost asigurat că ambele au aceeași origine. O fi având, dar nu seamănă de loc. Prin urmare, pe cel mai lung nu-l primesc; pe cel mai scurt, care circulă de vreo două săptămâni și pe care îl știu aproape pe de rost, îl primesc cu un adaos. Iată cuprinsul amendamentului:

„Actualele secțiuni de Chimie industrială, Electrotehnică și Chimie agricolă de pe lângă Facultățile de Științe din București și Iași vor continua să funcționeze pe baza organizării lor actuale, până când, prin legea de reorganizare a învățământului tehnic superior, se va concentra întregul învățământ tehnic superior, cuprinzând și secțiunile de mai sus în înaltele școli tehnice, care se vor reorganiza în acest scop și în academiile de înalte studii agricole".

Amendamentul acesta îl primesc, însă cu un adaos: „Rolul absolvenților acestor institute ca ingineri practici se va fixa prin legea corpului tehnic".

Eu nu pot să iau locul acestei legi (*Aplauze*).

Îmi aduc aminte de textul de la Senat. Nu este împiedicată Universitatea a da diplomele de ingineri universitari, care ingineri universitari sunt primiți și până acum la Ministerul de Război și în alte locuri. Eu doresc să se vie cu proiectele de lege anunțate prin amendament și pe lângă aceasta va trebui neapărat să vină și colegul meu de la Lucrări Publice cu proiectul de lege de reorganizare a corpului tehnic. Dacă mă întrebi care este părerea mea - astfel de declarațiuni au totuși o oarecare valoare, după obiceiul țării, fără să fie înscrise în legi - dorința mea este ca orice absolvent, fie al Școalei politehnice, inginer de acolo, fie al Facultăților de Științe, să facă un examen de intrare în corpul tehnic. Nu este în lege, cred că este drept și voi stărui ca

https://biblioteca-digitala.ro

această măsură să pună pe aceeaşi linie pe toţi aceea care vor să intre în corpul tehnic. Este un fel de examen de Stat şi eu am fost totdeauna partizanul examenelor de Stat (*Aplauze pe băncile majorităţii*). Este un examen de capacitate.

D. Pavel Guciujna (*preot*): Eu sunt satisfăcut cu răspunsul d-lui prim-ministru, îmi exprim numai o dorinţă: dacă s-ar putea ca acest lucru să se facă...

D. profesor N. Iorga: Cât mai repede, da!

O. Onicescu obsevase că învăţământul tehnic se făcea după regulile Şcolii politehnice

Nu este acesta sensul pe care l-am atribuit acestui articol. Nu văd în el nimic care să scadă valoarea studiilor universitare, dar absolut nimic! Nu este trecerea la Politehnică. Învăţământul tehnic înseamnă şi ceea ce se învaţă la Politehnică şi ceea ce se învaţă tehnic la Universitate.

D. Octav Onicescu: Eu sunt mulţumit cu explicaţiunile d-voastră, şi ceea ce am spus eu a avut tocmai rostul de a vă solicita să daţi aceste explicaţiuni.

În al doilea rând, organizarea actuală a corpului tehnic este, fără îndoială, defectuoasă.

D. profesor N. Iorga: Sigur că este defectuoasă.

D. D.R. Ioaniţescu: Şi legea corpului tehnic se va da tot pe mâna interesaţilor.

D. profesor N. Iorga: În ceea ce priveşte şcolile străine, dvs. ştiţi motivul pentru care li se dă dreptul: un mare număr din studenţii noştri – eu judec: cu mult prea mare – învaţă în străinătate şi acolo, în străinătate, se primesc diplomele noastre. Şi noi trebuie să răspundem la primirea aceasta largă a elevilor noştri, şi mai buni şi mai răi, în străinătate, ărin acelaşi spirit larg faţă de absolvenţii şcolilor din străinătate. Dar, dealtminteri, cum burse nu sunt, cum societatea noastră nu se va reface ca avere decât în mulţi ani de zile, numărul studenţilor noştri care vor merge în străinătate pentru a face asemenea studii ca fi în cale afară de mic.. Cu cât vor fi mai bune şcolile noastre – cum sunt din ce în ce mai bune – cu atât, iarăşi, acest număr va scădea. Este un act de politeţă pe care nu-l putem refuza, iar un act de nedreptate faţă de ai noştri.

https://biblioteca-digitala.ro

În continuare

Vă spun: înalte şcoli tehnice, nu şcoli politehnice.

D. Al. Otetelişanu: Dar aceasta înseamnă că se vor duce la acele înalte şcoli tehnice.

D. profesor N. Iorga: Nu, dar vor face parte integrantă din aceste înalte şcoli tehnice. Nu înseamnă o subordonare, ci înseamnă o confundare.

D. Al. Otetelişanu: Care sunt aceste înalte şcoli tehnice?

D. profesor N. Iorga: Acelea care se vor întemeia la reorganizarea învăţământului tehnic.

D. Al. Otetelişanu: Sunt şcoli politehnice. Eu aş fi înţeles, d-le preşedinte al Consiliului, ca prin acest amendament să opriţi să se mai întemeieze alte institute de felul acesta.

D. profesor N. Iorga: Nu pot să opresc. Cine ştie ce nevoi vor fi mâine?

D. Al. Otetelişanu: Dar să nu împiedicaţi d-voastră ca mâine când se va veni cu o lege a şcolilor politehnice, să se discute unde să meargă aceste institute.

D. profesor N. Iorga: Nu va fi o lege a Şcoalelor politehnice, ci a înaltelor şcoli tehnice. Aceasta nu înseamnă Şcoli politehnice, înseamnă ceea ce iese din Şcoala politehnică şi din secţiunile acestea, unite împreună.

De altminteri, eu am vrut să fiu amabil cu d-voastră, cum sunt totdeauna, căci acesta este un amendament votat (*Ilaritate*).

D. Al. Otetelişanu: D-le preşedinte al Consiliului, mă iertaţi, eu am cerut cuvântul, dar dacă se votează prea repede nu pot să fac nimic. În orice caz, situaţia în momentul de faţă este următoarea: mâine, când va veni ministrul Lucrărilor Publice cu o lege care să privească înaltele şcoli tehnice, nu se va putea discuta dacă aceste institute trebuie să rămână la Universităţi sau trebuie să se ducă la aceste înalte şcoli tehnice.

Voci: De ce?

D. Al. Otetelişanu: Fiindcă aşa spune amendamentul, că trebuie să fie la înaltele şcoli tehnice.

D. profesor N. Iorga: Nu vor fi nici într-un loc, nici în alt loc, ci vor fi aşezăminte noi, alături de Înalta Şcoală de Agricultură.

D. P. Sergescu, raportor: D-lor deputaţi, prin amendamentul d-lui prim-ministru se suprimă alin. 1 şi 3 din art. 85. Dar rămâne alin. 2 privitor la drepturile câştigate. În această privinţă avem un amendament: „aliniatul 2, se menţine textul votat de Senat".

https://biblioteca-digitala.ro

D. profesor N. Iorga: Totul se înlătură prin ceea ce am propus eu şi aţi votat d-voastră, nu mai există nici o îndoială.

La un amendament privind asimilarea drepturilor conferenţiarilor definitivi cu ale agregaţilor onorifici, la Facultatea de Medicină

D-lor deputaţi, d. profesor Cantacuzino, colegul meu, care a luat parte la redactarea acestei legi, spune că admiterea acestui amendament ar strica întregul sistem de la Facultatea de Medicină.

La un amendament privind drepturile agregaţilor, de care se bucură şi conferenţiarii bugetari

Acest amendament l-am propus eu şi anume în vederea unor persoane cărora nu li se poate face nedreptatea de a nu-i primi, fiindcă au ocupat un loc de onoare într-o mare Universitate apuseană. Eu l-am introdus. La comisiune s-a suprimat din greşeală, neştiind că poartă pecetea mea.

Despre transferul a doi profesori de Farmacie, de la Iaşi şi Cluj, la Bucureşti

Vă rog să nu vă grăbiţi; noi suntem aci ca să ajutăm Universităţile, iar nu să le ofensăm. Din moment ce Universităţile vor să-şi păstreze, aşa beteagă cum este, această Facultate farmaceutică, să lăsăm pentru alte momente, când Universităţile se vor convinge că este inutilă această ramură.

Despre faptul că la Iaşi învăţământul farmaceutic se face cu o singură catedră

Una este părerea unui singur profesor şi alta părerea rectorului, în numele senatului universitar.

D. dr. Şt. Bogdan: Este dorinţa senatului universitar de la Iaşi.

D. Taşcu I. Pucerea: La Medicină sunt agregaţi, sub-agregaţi, conferenţiari, sub-conferenţiari şi aşa mai departe, şi la Farmacie este un singur profesor. E o anomalie.

D. profesor N. Iorga: D-lor, mi s-a prezentat aci numai darea de seamă a unei şedinţe, în care se vede că unii au fost pentru şi alţii contra; nu este o cerere a rectorului Universităţii, în numele senatului universitar, cerând desfiinţarea.

https://biblioteca-digitala.ro

La un amndament privind întemeierea unei Facultăți de Teologie catolică

Îl primesc într-o formă pe care o voi arăta. Eu găsesc că deoarece, fără să existe biserică de Stat - noi nu avem biserică de Stat - sunt două biserici româneşti, una care este dominantă - şi eu am introdus termenul acesta în Constituție - şi cealaltă care este considerată ca a doua biserică românească, şi cum, pe de altă parte, observă cu dreptate părintele Coltor, că s-ar putea atrage catolicii neromâni aici la Bucureşti, ca să vadă ce suntem noi într-adevăr, iar nu ceea ce îşi închipuie că suntem, adică un popor de veche civilizație, trăit în împrejurări grele, şi la care poate să vină orice altă națiune cu folos, de aceea eu nu sunt împotriva acestei propuneri. Însă, deoarece este vorba de o sumă importantă care ar trebui să fie consacrată pentru acest scop, eu primesc aşa: pe lângă Universitatea din Bucureşti se poate înființa o Facultate de Teologie catolică. Punct. Evident, că întemeierea nu se poate face decât în puterea unei legi complementare. D-voastră ziceți: „în regulament", nu. Trebuie o lege complementară pentru organizarea acestei Facultăți. Prin urmare, d-voastre sunteți satisfăcuți. Pentru întâia oară, ideea unei Facultăți catolice, adusă pe lângă Facultatea noastră se introduce în legislația românească. Dar eu țin să subliniez un lucru. Iată spiritul de care suntem noi însuflețiți față de acea mare parte din poporul românesc care, în urma împrejurărilor istorice, a ajuns să fie legată de biserica romano-catolică. Prin aceasta, noi aducem însă un omagiu părții din poporul românesc, în rândul întâi, care este cuprinsă în această organizație. Nu se poate să nu observ un lucru. În această Cameră ieşită din alegeri în care nu a fost silă, cei cari ar fi trebuit să fie lângă părintele Coltor pentru a sprijini această propunere, nu au venit niciodată. Dacă nu mă înşel, ei cunosc din această Cameră numai un anume birou, care se găseşte aici aproape, unde chiar persoanele care nu se prezintă, găsesc totuşi mijlocul de a constata, din când în când, calitatea lor de deputați. Deşi legea ne-ar permite să cerem ca aceste locuri, neocupate în două sesiuni, să fie declarate libere, noi, tot ca un omagiu Ardealului de luptă de odinioară, cum un omagiu este şi această lege, noi am suferit tot disprețul nemeritat care ne-a venit din această parte, şi, în ciuda acestei atitudini, neținând-o în seamă, noi acordăm românilor uniți această Facultate de Teologie catolică, pe care o doresc. Acest Vechiu Regat are toate păcatele, unul însă nu îl are: acela de a nu răspunde oricărui gest de ignorare sau de dispreț, altfel, decât prin mărinimia care este principala virtute morală a românilor dintre Dunăre şi Carpați! (*Aplauze prelungite şi îndelung repetate, strigăte de bravo pe băncile majorității*).

https://biblioteca-digitala.ro

NOTE

1. Apăruse o dispută între C. Spulber şi C. Stoeanovici despre constituirea fondului. C. Stoeanovici spusese: „Dar, pentru Dumnezeu, este vorba de numai 11 000 de lei lunar". N.I.: „Ce este aceasta, domnule, am şi eu temperament, dar dacă mi-aş da drumul temperamentului, s-ar duce de râpă toată banca ministerială. Eu vă propun, decât să veniţi să spuneţi lucruri dezagreabile unii altora, spuneţi-mi-le mie, căci eu nu mă supăr. Legea aceasta nu e o fabrică de viitoare ciocniri".
2. N.I.observase: „Aici sunteţi în Facultatea dvs. de Medicină. Staţi cu foarfecile: când le închideţi, când le deschideţi. Pentru mine este tot una". După o dispută între deputaţii doctori Titu Gane şi V. Trifu: „Îmi pare bine că nu se înţeleg medicii, că mai putem trăi" (*ilaritate)*. După ce Al. Otetelişanu spusese că nu intră în chestiuni de ordin ştiinţific: „Foarte prudent! Nu se ştie de ce boală ne vom îmbolnăvi (*ilaritate)*. Trebuie să ştiţi pe cine părtiniţi" (*ilaritate)*.
   Apoi P. Şeicaru spusese că agregaţii temporari formează o pepinieră din care se recrutează pionierii ştiinţei. N.I.: „Unde dovlecii se prefac în pepeni".
3. P. Şeicaru caruse ca numai profesorii onorari ai unor Universităţi străine să-şi continue activitatea după 70 de ani. N.I.: „Tocmai acolo este hazardul. Ce credeţi dvs., pentru valoarea mea persoanlă sunt *doctor honoris causa* la unele Universităţi străine? Nu. Sunt pur şi simplu fiindcă nu era nici un exemplar mai cunoscut român. Eu însumi m-am simţit genat".
4. Un amendament prevedea taxele ce urmau a fi plătite de studenţi: de înscriere, de frecvenţă, de examene, de licenţă, de doctorat, de laborator şi de institut, de construcţii. Studenţii săraci şi merituoşi erau scutiţi.

Cere luarea în considerare a legii muzeelor şi bibliotecilor

D-lor, aş avea o rugăminte: Votarea cu bile a acestui proiect va fi, natural, în şedinţa următoare. Însă este o biată lege a bibliotecilor şi muzeelor, care a fost votată de Senat, care n-a suferit în comisiune nici o modificare. Este o lege pur administrativă şi dacă voiţi d-voastră să primiţi să o luaţi în considerare, până la votarea cu bile a legii învăţământului universitar.

Expunere de motive la proiectul de lege a bibliotecilor şi muzeelor

EXPUNERE DE MOTIVE

Printre marile lipsuri morale în societatea românească este ceea a bibliotecilor publice.

https://biblioteca-digitala.ro

Într-un oraş de peste o jumătate milion de locuitori ca Bucureştii, publicul nu poate ceti decât în două biblioteci. Biblioteca Academiei Române, care are cărţi mai mult de istorie şi filologie, fără lucrări ştiinţifice şi fără literatură poetică; pe lângă aceasta, aproape împiedicată de a se ţinea în curent în ce priveşte ultima categorie, cititorii trebuie să aibă recomandaţii personale şi sala de lectură, improvizată dintr-un simplu depozit, e neîncăpătoare şi goală.

Biblioteca Fundaţiei *Carol I* e destinată exclusiv studenţilor şi cărţile de popularizare lipsesc aproape cu totul.

Biblioteca Academiei Române, care stă să se deschidă acum cu ajutorul Ministerului de Instrucţie, e formată din donaţii sau din cărţi luate de la bibliotecile minoritare. Ea nu are un caracter original. Pe lângă aceasta, sala de lectură e foarte mică.

Biblioteca, datorită iubirii de cultură a familiei Socec, a trebuit să se desfiinţeze.

Atâta lume n-are ca putinţă de citire decât ziare, puţine reviste cu oarecare răspândire, cărţi de senzaţie, adesea stricătoare de moravuri. Bibliotecile de un caracter foarte amestecat ale şcoalei nu împrumută decât rareori şi părinţii elevilor nu se pot folosi de dânsele.

În restul ţării, Iaşul are o singură bibliotecă: a Universităţii, pe care alţii decât studenţii n-o frecventează. Tot biblioteci ale Universităţilor au şi centrele de învăţământ superior adăugate după război; colecţii admirabile nu cuprind literatura de citire curentă, uşile sunt închise publicului mare.

La Cernăuţi, silinţele d-lui Vlad Bănăţeanu culeg acum materialul.

Nu există nicăieri bibliotecă pentru muncitori, lăsaţi pradă propagandelor rele sau completei ignoranţe.

Oraşele neuniversitare au rareori câte o bibliotecă de caracter particular. Aceia foarte bogată a *Asociaţiei*, în Sibiu, e foarte puţin frecventată şi neţinută în curent.

La Brăila, o bibliotecă *Armencea* face sforţări vrednice de laudă; colecţiile învechite ale lui V. A. Ureche la Galaţi au mai mult material de erudiţie istorică.

Aglomeraţii de peste 50.000 locuitori n-au măcar o sală de cetire. Biblioteci ca a liceului din Ploieşti stau moarte pentru atâtea mii de oameni care ar putea ceti. Mai toate liceele procedează aşa, ascunzând ce au şi lăsându-le în părăsire. Donaţii particulare mucezesc pe la şcoli primare ca în Craiova şi mari depozite private stau prin case de ţară, ca la Miclăuşani, fără nici un folos pentru nimeni.

https://biblioteca-digitala.ro

Ce se trimite de la Casa Şcoalelor pentru şcolile primare ale satelor se păstrează, de multe ori, în stare de completă neîntrebuinţare, sub cheie.

Nici un plan, nici o înnoire, nici o conducere serioasă, nici o legătură între biblioteci, nici o acţiune solidară, nici o autoritate superioară.

Din această stare de barbarie trebuie să ieşim.

D. Şt. Meteş, învăţatul istoric, care e azi subsecretar de Stat la arhive, biblioteci şi muzee, a elaborat proiectul de faţă.

El are avantajul că uneşte iniţiativa particulară cu cea de Stat şi face din depozitele risipite averea de cărţi a României întregi.

Prin votarea proiectului se face primul pas şi unul sigur pentru a se da acea cultură generală, afară din şcoli, fără care o ţară nu se poate numi civilizată.

Cu atât mai mult se impune această organizare, cu cât ţările româneşti libere s-au putut mândri cu bibliotecile lor. Cele din mânăstirile Neamţ şi Bistriţa (Oltenia) au fost deosebit de bogate. Cantacuzinii, Constantin Postelnicul şi Constantin Stolnicul, au fost între marii bibliografi ai sud estului european şi cărţile de la Mărgineni s-au păstrat până azi. La Horez inscripţia grecească a bibliotecii dăruită de Vodă Brâncoveanu se vede încă.

Nicolae Mavrocordat a adunat o bibliotecă vestită pe care a aşezat-o în mânăstirea Văcăreştilor. Academiile din Iaşi şi Bucureşti s-au mândrit cu cărţile lor şi Ştirbei Vodă punea să se tipărească luxos catalogul bibliotecii fundate de dânsul la Bucureşti. O bibliotecă naţională a funcţionat aici până la 1890, când a fost încredinţată Academiei pentru a o feri de risipă totală. Numai ultimii ani au fost de o scandaloasă neglijenţă, pe care o plătim prin lipsurile culturale de astăzi, care nu mai pot fi tolerate.

Muzeele

Învăţământul nu se capătă numai prin cărţi, care în fond nu sunt decât surogate, ci prin vederea de-a dreptul a lucrurilor.

De aici nevoia muzeelor şi ele lăcaşuri ale muzelor inspiratoare. Odată simple colecţii ale principilor sau ale particularilor bogaţi cu gust pentru artă şi pentru curiozităţile naturale, ele n-au fost luate în seamă şi în grijă de Stat decât în cursul marilor reforme pentru cultura poporului din secolul al XIX-lea.

Românii liberi îşi au şi ei modestele muzee, unul vegetează la Iaşi, altul la Bucureşti, funcţiona pe vremea Regulamentului Organic, îmbogăţit prin danii, ca a generalului Mavros, arheolog diletant, prin obiecte de artă luate din biserici şi mânăstiri: de Gr. Tocilescu, prin rezultatul săpăturilor metodice înainte de V. Pârvan, sub el şi după dânsul, el zăcea în odăile întunecate ale

https://biblioteca-digitala.ro

Universității vechi. Muzeul de științe naturale al d-lui Antipa e opera unui singur om. Iar muzeele Kalinderu, Aman, Simu, Toma Stelian (*încredințat d-lui Oprescu*), au fost colecții private. Singură primăria Capitalei, sub d. Dobrescu, a arătat înțelegere pentru asemenea fundații și Muzeul municipal arată ce se poate face cu tragere de inimă și pricepere. Colecțiile Comisiei Monumentelor Istorice nu se învrednicesc de o mai largă prețuire.

D. C. Moisil a strâns la arhive un prețios material depus în mare parte la Olszevschi.

În restul țării, colecții școlare închise publicului.

În Ardeal, afară de muzeele minoritare, doar *Asociația* din Sibiu păstra obiecte disparate, mai mult de artă populară, și în plus o colecție de istorie naturală. Frumosul muzeu de materiale populare al d-lui Vidu, așa de puțin sprijinit, e doar de ieri. Istoria muzeului românesc din Cernăuți e o rușine națională. Chișinăul avea din devotamentul unor persoane private numai materiale de științe naturale.

A strânge materialele răzlețe - podurile bisericilor gem de lucruri părăsite - adesea de o adevărată valoare, a le așeza în casele de care dispune Statul, cum am făcut-o eu punând obiectele de artă bisericească în Casa Kretulescu, cele de arheologie în Casa Macca, picturile răspândite prin Minister, în casa închiriată de pe bulevardul Dacia, până vom face clădirea cea nouă pentru a le adăposti, a le încredința unui personal pregătit prin școli, care sunt de creat, a le deschide publicului și a le lega strâns de școli, iată scopul ce mi-am propus.

D. Șt. Meteș, subsecretarul meu la arhive, biblioteci și muzee, a urmat vederile mele, alcătuind proiectul ce vă propun. Prin el se urmărește organizarea instituțiilor diverse și coordonarea fundațiilor răzlețe.

Dacă voi fi înțeles și urmat, votarea lui pe de o parte va împiedică pierderea ireparabilă a comorilor rămase după atâta pricepere și atâta vandalism și va adăogi esențial la adevărata cultură a poporului românesc[1].

Ministrul Instrucțiunii, al Cultelor și al Artelor, N. IORGA

NOTE

1. Consiliul Legislativ a cerut specificarea mijloacelor materiale pentru susținerea acestor instituții. A sugerat, de pildă, ca Ministerul Agriculturii să treacă din rezerva sa câte trei hectare fiecărei comune ca fond pentru biblioteci și muzee. Apoi Ministerul Instrucțiunii să înființeze un fond în același sens.

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 4 aprilie 1932

La proiectul de lege a învăţământului superior

D-le preşedinte, onorată Cameră, înainte de vot, ţin să înştiinţez, şi pe majoritate şi pe colegii noştri din minoritate, care şi-au dat cuvântul aici la tribună că votează acest proiect, că se pregăteşte ceva cu care Adunarea noastră ne-a obişnuit înainte, dar eu ţin să fac două declaraţii înainte de acest vot: o declaraţie că, dacă se interpretează articolele 83 şi 87, aliniatul final nou şi art. 93, ca nişte măsuri care jignesc autonomia Universităţii, eu nu înţeleg, nici în ceea ce priveşte aceste articole, nici altele, ca ele să fie aplicate fără ca întâi facultăţile şi senatul să-şi dea adeziunea.

Prin urmare, oricine s-ar lega de aceste trei articole, pentru a vota altfel, decât cum a declarat aici, în numele partidului său, se găseşte în practici parlamentare care aparţin fără îndoială ţării noastre, dar care în alte ţări nu sunt obişnuite.

Iar în ceea ce priveşte încercarea de a lega cugetarea mea de această lege, răspund cu toată francheţa: eu, cu ajutorul tuturor partidelor din această Cameră, am îndreptat timp de zece zile un proiect universitar. Dacă este în acest proiect, un merit, îl împărtăşesc cu această Cameră întreagă; dacă este un demerit, demeritul acesta, împreună cu toată această Cameră, nu l-am putut înlătura. Dar, încă odată, cum a fost vorba acum câteva luni de zile când era proiectul de salarizare a învăţătorilor aici, în Cameră, pe astfel de proiecte nu se duce luptă de la partid la partid, şi nu se dă o luptă împotriva aceluia care pentru nevoile ţării se găseşte aici, luând asupra sa multe păcate, dintre care unele pot să fie cuprinse şi în această lege, dar nu este vina nimănui dintre noi dacă nu au fost îndreptate cu toate.

În conştiinţa mea, eu cred că această lege, care nu este a mea, aşa cum am îndreptat-o noi cu toţii, este infinit superioară legii celei vechi şi permite Universităţii noastre să se desfăşoare mai departe. Aceasta este părerea mea, ca profesor şi ca om politic. (*Aplauze prelungite pe băncile majorităţii*).

D. dr. P. T. Topa, vice-preşedinte: D. deputat Cândea are cuvântul.

D. Romul Cândea: D-le preşedinte, d-lor deputaţi, prin atitudinea pe care au avut-o, atât la discuţia în comisiune, cât şi la discuţia în plenul Camerei, membrii Partidului Naţional Liberal, cred că nici d. ministru-preşedinte şi nimeni altul nu ar fi putut trage concluzia că noi nu colaborăm loial la o lege care a fost prezentată în numele Universităţii.

https://biblioteca-digitala.ro

D. profesor N. Iorga: Mă bucur.

D. Romul Cândea: În ceea ce priveşte declaraţia pe care a făcut-o d. ministru-preşedinte şi ministru al Instrucţiunii Publice, sunt principial de acord. Aş dori însă ca lucrul acesta să fie precizat şi printr-un text de lege...

D. profesor N. Iorga: Iată amendamentul care cuprinde exact cuvintele pe care le-am rostit (*Aplauze pe băncile majorităţii*). Vă rog să-l citiţi.

D. Romul Cândea: „La art, 96, se adaugă ca aliniat nou final:

„Dispoziţiunile din prezenta lege, de la art. 83, aliniatul 4, (facultatea de Medicină), art. 87, aliniatul final şi art. 93, aliniatul 2, se pot aplica numai după deciziunile consiliului facultăţii respective, luate de majoritatea numărului total al profesorilor şi ratificate de senatul universitar".

D. profesor N. Iorga: Este, sau ba, ce-am spus?

D. Romul Cândea: Este, d-le preşedinte al Consiliului.

D. profesor N. Iorga: Este mai mult.

D. Romul Cândea: Şi ţin să declar că sunt pe deplin mulţumit. (*Aplauze pe băncile majorităţii*).

D. dr. P. T. Topa, vice-preşedinte: D. deputat Otetelişanu are cuvântul.

D. Al. Otetelişanu: D-le preşedinte, d-lor deputaţi, vă declar că sunt foarte surprins de scena care s-a petrecut în momentul acesta în Cameră...

D. profesor N. Iorga: Ce numiţi scenă, d-le deputat? Vă rog, eu am căutat să vă pun de acord pe toţi. Făceţi-mi favoarea de a nu preceda votul d-voastre printr-o ciocnire inutilă[1] (*Aplauze*).

NOTE

1. Proiectul a fost votat cu 171 de voturi pentru şi trei împotrivă.

Şedinţa din 5 aprilie 1932

Despre înfiinţarea unei Facultăţi de Teologie catolică

Domnule preşedinte, onorată Cameră, azi dimineaţă, fără să fiu înştiinţat de nimeni, s-a venit cu un proiect foarte vehement împotriva înfiinţării – care nu există, este o posiblitate de înfiinţare, în legătură, evident, şi cu starea bugetului şi cu asentimentul însuşi al Universităţii – a unei Facultăţi de Teologie catolică.

https://biblioteca-digitala.ro

Eu nu vă pot spune altceva decât că atunci când este o numeroasă populaţie românească, îm legătură cu biserica unită, care Biserică unită este a doua biserică românească fixartă prin constituţie, când această Biserică unită a adus foarte mari servicii cauzei naţionale *(aplauze)* – oricât am vrea dar nu putem să desfiinţăm meritele Blajului – ce era mai natural decât atunci când mi s-a spus: cândva dumneata n-ai admite să se întemeieze pentru uniţi şi pentru acei dintre catolici, care altfel merg în străinătate, o facultate aici în Bucureşti, care să fie în mediul acesta românesc şi să câştige pe atâţia dintre minoritari (*aplauze prelungite pe băncile majorităţii*). Să zic da.

Eu nu văd crima care s-a făcut prin faptul că eu am admis cererea părintelui coltor; eu nu mă supăr deloc pe membrii majorităţii, care fără să vorbească un cuvânt cu ministrul, au întrebuinţat limbajul de azi dimineaţă. Este o dovadă de neexperienţă parlamentară. Ca să vă faceţi idee de ce s-a spus azi dimineaţă, culeg din notele stenografice câteva din graţiozităţile care merg către părintele Coltor, merg către domnul raportor Sergescu, care nu este vinovat cu nimic, căci lucrurile s-au petrecut în cea mai perfectă ordine şi merg către mine, ceea ce unii membri ai majorităţii nu au observat. Nu vreau să pomenesc numele celor care au ridicat această chestiune şi nu cred că membrul Partidului Liberal care care a spus, în numele Partidului liberal: „protestez împotriva acestei crime", s-a gândit să întrebe, înainte de toate, pe cei ce au dreptul de a hotărî din Partidul Liberal.

Ce crimă, domnilor? Pentru numele lui Dumnezeu!

Dar, iată, în ce priveşte termenii: „ofense aduse întregii Camere", „neeleganţă", „atacarea ordinii publice, în mod scandalos", „divizare sufleteacă", „răzvot" – ce fel de răzvot atunci când întâia oară se prezenta votul? – „scăderea prestigiului acestei Adunări", „luptă confesională", „sensibilitate ortodoxă a întregii ţări româneşti" şi aşa mai departe. Cum „sensibilitate ortodoxă a întregii ţări româneşti"? Dar, uite, văd pe colegul meu care este german. Nu are aerul să aibă o sensiblitate ortodoxă. Şi părintele Coltor este membru al Adunării, are voie să fie unit, dar ar refuza să i se admită o sensibilitate ortodoxă. Colegii noştri de acolo, domnii care intră din când în când în conflict cu amicul meu Cuza, nu au, desigur, o sensibilitate ortodoxă foarte dezvoltată (*ilaritate)*. Se poate vorbi de o credinţă nezguduită a majorittii naţiei române în ortodoxie, de aceasta se poate vorbi, dar nu cea dintâi virtute a ortodoxiei este larga toleranţă şi sentimentele frăţeşti pe care le-a avut faţă de toate confesiunile *(aplauze prelungite)*.

https://biblioteca-digitala.ro

Eu ştiu de unde vine această pornire. Vine dintr-un anume mediu, care cultivă de câtăva vreme clericalismul în România. Dar una este iubirea noastră adâncă pentru credinţa creştină în întregime, pentru forma ortodoxă care, cum am spus şi aici şi în străinătate este a noastră şi pentru tot ce i-am dat noi, pentru toată viaţa noastră naţională de secole, care a fost închisă în această credinţă ortodoxă şi care i-a dat caracterul – şi altceva este o pornire din aceasta uricioasă, nervoasă, gata totdeauna de protestări şi de ameninţări împotriva toturor celor care se închină lui Dumnezeu, în marginile creştinismului, cu deosebiri pe care vremea le-a adus şi vremea le poate înlătura.

Ni s-a venit cu un protest al facultăţii de Teologie, care trebuie să să-i spunem că nu-i face onoare căci iată ce zice facultatea de Teologie din Bucureşti: „Dacă există aici în Bucureşti o facultate de Teologie catolică, aceasta înseamnă, în rândul întâi, trezirea luptelor confesionale". Dar de unde trezirea luptelor confesionale? Dar la Paris este o Facultate de Teologie protestantă şi este o Facultate de Teologie catolică şi nimeni n-a văzut pe străzile Parisului luptându-se pentru confesiuni, ca pe vremea lui Carol al IX-lea şi în Noaptea Sfântului Bartolomeu, care noaptea aceasta a Sfântului Bartolomeu este bine că a rămas în istorie şi nu trebuie s-o introducem şi în capetele noastre, în acest veac în care trăim (*vii aplauze*).

Mai departe, se zice că se atinge autonomia universitară. Dar nu se atinge, vă rog. „Se poate întemeia". Ce înseamnă „se poate"? Aceasta înseamnă că se consultă Universitatea, potrivit cu autonomia ei, se întreabă Ministerul Finanţelor, dacă poate plăti. Aceasta înseamnă „se poate". Dar eu nu pot învăţa pe cineva să facă deosebirea între „se poate" şi „se întemeiază"; mijloacele mele intelecutale reduse nu ajung pentru a stabili această distincţie la persoane evident foarte cultivate, dar care n-au izbutit singure să o fixeze.

Şi în felul acesta se zice că se atinge caracterul naţional al Universităţii. Cum caracterul naţional al Universităţii? Însăşi Facultatea de Teologie ortodoxă este naţională. Dar în acelaşi timp ortodoxia nu este o creaţie numai a românilor şi numai pentru români. Caracterul naţional al Universităţii stă în altceva – şi cu aceasta închei – caracterul naţional al Universităţii stă în oglindirea virtuţilor nobile de bunătate, de seninătate, de frăţie, care sunt la baza poporului român[1] *(aplauze prelungite şi îndelung repetate)*.

https://biblioteca-digitala.ro

NOTE

1. La proiectul de lege pentru monopolul băuturilor spirtoase, discutat în aceeaşi şedinţă, s-a ridicat problema combaterii păduchelui lânos care ataca prunii. N.I.: „Şi eu am pruni şi ştiu că toate vermorelele nu folosesc deloc. Atacă merii şi îi omoară". M. Ghelmegeanu: „Tocmai din cauza vecinilor umblăm noi după măsuri de profilaxie generală" *(ilaritate)*. N.I.: „Acele este păduchele bugetar, de aceea nu se poate distruge".

Şedinţa din 6 aprilie 1932

Expunere de motive privind autorizarea unui împrumut la CEC pentru construirea Institutului de chimie organică

EXPUNERE DE MOTIVE

Institutul de Chimie Organică al Universităţii din Bucureşti, după cum ne arată şi d. director al Institutului, prin memoriul anexat raportului său nr. 599 din 7 martie 1932, fiind instalat într-un local cu desăvârşire impropriu scopului său, este pe cale să fie închis.

Actualmente funcţionează cu foarte mare greutate într-o baracă, construită acum 40 ani, destinată la început morgei oraşului şi sălilor de disecţie a cadavrelor, iar în urmă, după clădirea Institutului Medico-Legal şi a Facultăţii de Medicină, a fost amenajată în mod provizoriu spre a servi ca local Institutului de Chimie Organică.

Ministerul, având cunoştinţă că acest local este departe de a servi Institutului, a luat, acum câţiva ani, măsuri pentru construirea unui local corespunzător nevoilor sale, însă cu fondurile pe care le-a destinat nu a putut duce opera până la sfârşit, ajungând cu lucrarea numai până la acoperiş, situaţie în care se găseşte şi astăzi din cauza crizei financiare.

Având în vedere starea jalnică în care se află acum Institutul de Chimie Organică şi faptul că funcţionarea sa în aceste condiţiuni nu mai poate dăinui, acest Institut fiind de o importanţă covârşitoare atât din punct de vedere cultural cât şi din punct de vedere al apărării naţionale, iar pe de altă parte că din bugetul anului în curs al acestui Departament nu se poate aloca nici o sumă pentru terminarea localului început, subsemnatul, spre a preîntâmpina

https://biblioteca-digitala.ro

distrugerea unei instituțiuni de o importanță capitală pentru Stat, am intervenit la Casa Generală de Economii, pentru acordarea unui împrumut de lei 12.000.000, rambursabil pe cale bugetară, în timp de 10 ani în rate anuale egale, cu dobânda legală, în scopul arătat, ratele de restituire începând de la 1 iulie 1933.

La intervenția noastră, Casa Generală de Economii cu adresa nr. 1.747 din 9 martie 1932, informează că prin consiliul său de administrație a aprobat acordarea împrumutului de lei 12.000.000, însă pe un termen de 5 ani, cu o dobândă de 9% pe an, restituibil în rate anuale egale și cu condițiunea ca prin lege să se garanteze restituirea împrumutului în modul arătat de Casa Generală de Economii.

Având în vedere situația mai sus arătată, am întocmit alăturatul proiect de lege prin care Ministerul Instrucțiunii, al Cultelor și Artelor să fie autorizat să contracteze un împrumut de lei 12.000.000 de la Casa Generală de Economii, care va fi restituibil în rate egale, în termen de 5 ani, cu procent de 9% și care va fi întrebuințat în scopul mai sus arătat. Ministerul fiind obligat să prevadă în fiecare an în buget rata respectivă până la completa achitare a împrumutului.

Ministrul Instrucțiunii, al Cultelor și Artelor, N. IORGA

Ministrul Finanțelor, C. ARGETOIANU

Expunere de motive privind înființarea Casei de economie, ajutor și credit a clerului ortodox din România

EXPUNERE DE MOTIVE

Casa de Economie, Ajutor și Credit a Clerului Ortodox din România, înființată potrivit legii sancționate prin înaltul decret nr. 2.414 din 1929 și publicată în *Monitorul Oficial* nr. 159 din 1929, și-a început operațiunile cu începere de la 1 ianuarie 1930.

Deși această instituție de ajutor reciproc a preoților și funcționarilor bisericești n-are decât un an de existență, totuși s-au înscris până acum peste 16.000 membri, adică aproape totalitatea preoțimei, afară de cântăreții bisericești.

https://biblioteca-digitala.ro

Conform statutului votat de Corpurile legiuitoare, odată cu legea menţionată mai sus, adunarea generală a Casei se compune din delegaţi ai fiecărei eparhii, aleşi de membrii Casei din acea eparhie, în proporţie de 1 la sută din totalul membrilor acelei eparhii şi în proporţie de 2/3 clerici şi 1/3 mireni (art. 19 din statut).

Faţă de această dispoziţiune ar urma ca adunarea generală a Casei să se compună din 1.600 delegaţi, ceea ce constituie un număr prea mare pentru o adunare deliberativă. Chiar dacă s-ar prezentă la adunare numai jumătate, adică 800 din acei delegaţi şi încă numărul lor este exagerat de mare.

Dacă adăugăm la cele de mai sus faptul că numărul membrilor Casei este în creştere şi că în curând va ajunge la 20.000, vom înţelege uşor că dispoziţia acestui articol din statut este cu totul inaplicabilă.

Cauza acestei anomalii - ca să-i zicem aşa - este faptul că la alcătuirea statutului nu s-a ştiut că instituţiunea va fi îmbrăţişată cu atâta dragoste şi într-un timp atât de scurt de către preoţime şi de aceea proporţia de 10 la sută prevăzută în art. 19 din statut a fost considerată ca potrivită.

Pentru a se normaliza lucrul, consiliul de administraţie al Casei a propus modificarea art. 19 din statutul Casei, în sensul ca adunarea să se compună din 6 sau 9 membri de fiecare eparhie, iar oraşul Bucureşti, care are aproape 200 de preoţi, să trimită 3 delegaţi. Cele 18 eparhii, împreună cu oraşul Bucureşti, ar da astfel un total de 150 membri, care întruniţi în adunarea generală ar putea lucră fără dificultăţile inerente aglomerărilor prea mari.

Tot în statutul despre care ne ocupăm s-a comis o altă dispoziţiune foarte necesară pentru dezvoltarea şi bunul mers al Casei şi anume:

Sf. Sinod a hotărât ca fiecare autor de cărţi religioase să plătească o taxă de 5 la sută asupra preţului cărţii în folosul Casei de Economie a Clerului Ortodox din România.

Această dispoziţiune s-a luat prin analogie cu cea existentă deja la Casa de Economie a Corpului didactic, care percepe o taxă similară asupra cărţilor didactice.

În acest scop se propune modificarea art. 31 din statutul Casei, adăugându-se un aliniat nou, care cuprinde dispoziţia de mai sus.

De asemenea se propune modificarea art. 35 din statut, a cărui redactare nu cuprinde altceva decât textul art. 279 din legea pentru organizarea Ministerului de Instrucţiune Publică, promulgată prii înaltul decret regal Nr. 2.386 din 28 iunie 1930 (*Monitorul Oficial* nr. 143 din 1 iulie 1930), articol care se referă la Casa de Economie a Corpului Didactic şi cuprinde scutiri de taxe şi de dări.

https://biblioteca-digitala.ro

Pentru vremurile de acum, dispoziţiunea aceasta pare nepotrivită, dar dacă reflectăm puţin, găsim că în realitate ea nu constituie altceva decât un transfer de drepturi de la Casa Corpului didactic, unde Corpul eclesiastic are dreptul a face parte, conform art. 241, alin. din această lege, la Casa de Economie a Clerului, unde acest Corp s-a constituit în instituţie aparte. Şi cum membrii clerului profită deja de această dispoziţie a legii, când fac parte din Casa Corpului Didactic, ar fi nedrept şi de neînţeles ca să fie lipsiţi de ea în Casa clerului.

Precum vedem, toate aceste modificări ameliorează nişte dispoziţiuni existente deja, dar care fără aceste precizări ar rămâne inaplicabile şi ar împiedica bunul mers al unei instituţiuni menită a veni atât în ajutorul preoţilor, cât şi al bisericii în genere, care capătă prin această Casă o sursă de venituri, înlesnind sarcina Statului.

Menţionăm că aceste modificări nu se pot face prin Consiliul de Miniştri, precum prevede art. 2 din actuala lege a Casei Clerului, deoarece în acest articol este vorba despre cazul prevăzut în art. 45 din statut, când modificările sunt cerute de adunarea generală a Casei. În cazul de faţă însă, tocmai adunarea generală nu se poate ţine din cauza numărului prea mare de membri care s-au înscris.

De asemenea, trebuie să adăugăm că modificările propuse sunt aprobate şi de Consiliul central bisericesc, sub al cărui control se găseşte Casa, potrivit art. 21 din statutul legii pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române, din 6 mai 1925.

Ministrul Instrucţiunii, al Cultelor şi Artelor, Nicolae IORGA

Despre guvernarea sa[1]

Îmi daţi voie, d-le Cuza, după ce reprezentantul Partidului Liberal a declarat că este satisfăcut prin modificarea introdusă, după aceea a apărut un articol, pe care îl puteţi citi în *„Viitorul"* de aseară, de o nedreptate şi de o răutate fără pereche.

Vasăzică: 1) Reforma /învăţământului universitar/ a fost aprobată în numele Partidului Liberal de d. profesor Cândea 2) Mi s-a anunţat că nu se va vota reforma din cauza a două sau trei articole 3) Am venit aici şi am declarat cum înţeleg aceste două sau trei articole 4) D. profesor Cândea, în aplauzele reprezentanţilor Partidului Liberal, a declarat că este satisfăcut 5) Atacurile din *„Viitorul"* că acesta este un guvern care nu ştie legifera, care vine peste noapte cu tot felul de măsuri.

https://biblioteca-digitala.ro

Aş dori atâta lucru: vă mulţumesc pentru orice prietenie îmi arătaţi, fiindcă este în folosul ţării, care are nevoie de un armistiţiu; dar vă rog, atunci când vreţi să mă dezaprobaţi, dezaprobaţi-mă aci, făţiş, unde pot să răspund (*aplauze pe băncile majorităţii*), iar nu să mă aprobaţi aici, de unde nu pleacă un răsunet care să se întindă asupra ţării întregi, fiindcă dările de seamă ies schiloade, iar în ziar să apară atacuri, pe care nu le merit şi care merg pretutindeni şi împotriva cărora nu am ce face, fiindcă nu pot răspunde. Aceasta numai pentru unitatea, pentru estetica acţiunii d-voastre. (*Aplauze pe băncile majorităţii*).

Eu ştiu ce mă aşteaptă şi la Senat, dar sunt un om deprins a înfrunta toate uneltirile şi a strivi toate intrigile. O anunţ de aici, şi partea a doua vine la Senat. (*Aplauze pe băncile majorităţii*).

NOTE

1. După ce G. Cipăianu spusese că guvernul N. Iorga n-a putut guverna ţara, nefiind un guvern de partid.

Replică lui A.C. Cuza despre alegerea adunărilor eparhiale

D-le Cuza, îmi daţi voie să vă întrerup. Ieri am rugat la adunarea eparhială să nu se facă alegeri pe motive de partid, într-o cuvântare, care a ţinut vreo 15 minute şi care s-a evaporat cu desăvârşire, fără să meargă la gazete. Eu eram pe două liste, şi pe lista Patriarhiei şi pe aceea a Partidului Liberal. Erau acolo vreo 60 şi ceva de votanţi şi m-am ales cu două voturi mai puţin decât d. Stelian Popescu, care era pe o singură listă. Explicaţi-mi această sinceritate[1]. (*Ilaritate*).

NOTE

1. În aceeaşi şedinţă îi răspunde lui Armand Călinescu; acesta îi ceruse să vină cu un proeict de lege în legătură cu schimbarea modului de recrutare a adunărilor bisericeşti. „O doresc şi astăzi dar nu ştiţi de ce greutăţi mă lovesc de cîte ori e vorba de un proiect de lege".
   Tot în acea şedinţă se discuta legea monopolului asupra băuturilor spirtoase şi Gr. Trancu Iaşi spusese că „este o imoralitate ca societăţile de cultură să vândă spirt". N.I.: „Liga culturală îl va vinde în butoaie tricolore".

https://biblioteca-digitala.ro

Pe marginea unei interpelări a lui Nicolae Schina[1]

Domnule preşedinte, onorată Cameră, noi suntem acum miercuri. În loc să fie joi interpelările, să fie sâmbătă. Şi vă asigur că aceasta nu este pentru a împiedica pe pe amicul şi colegul meu, d. Schina, de a-şi dezvolta interpelarea, fiindcă eu nu pretind că fac parte dintre deştepţi, dar aş avea aerul că fac parte dintre hoţii pe care autorul cărţii poştale i-a pus în legătură cu o inteligenţă pe care nu o reclam pentru mine. Sâmbătă s-ar putea dezvolta într-adevăr.

Dar eu mai sunt sigur de un lucru – ca să fiu sincer – că toate interpelările s-ar fi dezvoltat, dacă interpelările ar fi ceva mai scurte. Ca vechi vorbitor, vă asigur mai ales de cei noi, că interpelarea care ţine mai mult de trei sferturi de ceas pierde trei sferturi din valoarea ei (*aplauze pe băncile majorităţii)*.

Un lucru răspândit ca o pledoarie de tribunal nu este o interpelare. Interpelarea trebuie să fie scurtă, ascuţită şi să lovească drept la ţintă. Atunci, într-adevăr, serveşte cauza pe care o prezintă Camerei (*aplauze pe băncile majorităţii*).

NOTE

1. N.S. se plânsese că a primit o carte poştală în care era acuzat de inactivitate faţă de pensionarii la al căror congres fusese: „nouă ne trebuie mai proşti şi cinstiţi, nu deştepţi şi hoţi".
   În aceiaşi şedinţă deputatul preot G. Cotenescu constatase că spirtul arde beregata locuitorilor din Moldova, Maramureş, Muntenia şi Oltenia, „precum şi unele părţi din Regat". N.I.: „Din Beregat" (*ilaritate)*.

Şedinţa din 7 aprilie 1932

Răspunde unei întrebări a dr. N. Lupu în legătură cu inundaţiile de la Soroca

D-le preşedinte, ţin să răspund onoratei Camere la întrebarea pusă de d. dr. Lupu. Abia aseară la ceasurile 10 am primit telegrama oficială cu privire la inundaţiile de la Soroca; am avut o întrevedere cu ministrul de Interne[1] şi facem tot ceea ce se poate. Iar în ce priveşte Ardealul, se trimite un comisar

https://biblioteca-digitala.ro

special, un om vestit prin onestitatea şi energia, lui, prin simţul lui practic. Iată, facem ce putem.

D. I. Modreanu: Dar Bucovina?

D. profesor N. Iorga: Dar crezi d-ta că Bucovina va fi uitată?

După ce dr. Lupu spusese că „mii de oameni stau pe acoperişurile caselor"

Iată, răspunsul este că trupele s-au şi trimis în Basarabia, generalul Răşcanu este acolo şi ia toate măsurile care se pot lua, pentru a ajuta pe acei nenorociţi. Patru sute de mii de lei au şi ajuns.

Fl. Zaharia ceruse votarea unei sume mai mari de ajutorare a sinistraţilor

Preferi d-ta să trimetem suma pe care o putem, sau să prevedem o sumă pe hârtie pe care nu o putem plăti? (*Aplauze pe băncile majorităţii*).

Mă învoiesc cu d-ta să trecem la 4 miliarde dar tot o să dăm numai ceea ce avem. Cum crezi d-ta că inima noastră are nevoie de limitări de acestea aritmetice, în ce priveşte tot ce suntem gata să dăm nenorocirii care atinge o de mare parte din poporul nostru? Avem nevoie de sfaturi în privinţa aceasta? (*Aplauze prelungite pe băncile majorităţii*).

D. Florin Zaharia: Nu putem fi decât recunoscători sentimentelor frumoase cu cari d. preşedinte al Consiliului a întâmpinat propunerea pe care v-am făcut-o. Cred însă că, din punct de vedere practic, dacă noi nu votăm şi nu punem la dispoziţia organelor o sumă mai mare, chiar din acest moment, pentru ca să putem subveni necesităţilor - va trebui un nou răstimp ca să votăm o altă lege, prin care să majorăm acest credit şi va fi o pierdere de vreme, în timpul căreia toate aceste regiuni ale ţării au să se cufunde sub inundaţii.

D. profesor N. Iorga: D-le Zaharia, s-au trimis 400.000 de lei; era o lege când am trimis această sumă? Dar d-ta ştii că mai sunt şi fonduri secrete, care nu sunt numai pentru politică, ci sunt şi pentru astfel de nevoi, astfel de nenorociri?

Cred că este mai bine să ne întoarcem la discuţia proiectului de lege, în loc să forţaţi la noi sentimente care nu trebuiesc forţate, fiindcă le avem (*Aplauze pe băncile majorităţii*).

https://biblioteca-digitala.ro

NOTE

1. Ministrul de Finanţe adusese un proiect de lege pentru deschiderea unei creditări extraordinare de 5 milioane de lei necesar ajutorării sinistraţilor.

Şedinţa din 8 aprilie 1932

Se apără de acuzele deputatului liberal Dimitriu Şoimu

D-le preşedinte, d-lor deputaţi, iertaţi-mă, vă rog, că întrerup discuţia unui proiect de lege aşa de important, pentru a reveni asupra unei curioase acuzaţiuni care mi s-a adus în şedinţa de ieri dimineaţă, de un eminent membru al Partidului Liberal, care regret că nu este aici, d. Dimitriu.

Cred că ar fi bine - aceasta în atenţia d-lor preşedinţi ai acestei Adunări - ca atunci când este pus în cauză un ministru, oricare ar fi ora, foarte matinală - nu aş zice că ar fi fost aleasă anume, fiindcă se ştia că dimineaţa alte ocupaţiuni mă împiedică de a veni la Cameră - dar oricare ar fi ora în care se pune în cauză un ministru, ministrul să fie înştiinţat, pentru a veni şi a răspunde imediat, cu atât mai mult, eu care mă onorez că sunt preşedintele unui guvern care are totdeauna ceva de răspuns la orice fel de acuzaţiuni.

Prin urmare, eu aş fi vorbit ieri dimineaţa, îndată după d. Dimitriu, care desigur că ar fi fost mulţumit, d-nealui fiind un om aşa de sincer, deşi, după cum veţi vedea, am fost acuzat aici de o notorie nesinceritate, care mi se pare nu se potriveşte cu caracterul meu aşa cum îl cunoaşte toată lumea. Şi dacă nu aş fi putut răspunde dimineaţa, era şedinţa de după amiază. Mi-ar fi părut rău că întrerup - ceea ce nu vreau şi de aceea nu iau cuvântul niciodată, de câteva zile, după amiază, o lege foarte importantă şi nu eu voi fi acela care să o sabotez, introducând alte discuţii - dar eu nu am putut răspunde dimineaţa, fiindcă nu m-a chemat nimeni, nu am putut răspunde după amiază, fiindcă nu mi-a comunicat nimeni, exact ceea ce a spus d. Dimitriu. Am auzit de o intervenţie a d-lui Dimitriu fără ca eu să ştiu caracterul ei. Ei bine, astăzi sunt în stare să vă lămuresc asupra învinuirilor pe care cu atâta eleganţă - eleganţă caracteristică pentru personalitatea d-sale politică — d. Dimitriu a crezut bine să mi le adreseze.

https://biblioteca-digitala.ro

D-lor, a apărut în ziarul *Universul* un articol în care atitudinea mea la adunarea eparhială este înfățișată în cele mai urâte culori. Acum, eu cred că un membru al Adunării, înainte de a primi ceea ce se găsește fără semnătură într-un ziar, trebuia să cerceteze cum au fost lucrurile și să nu pună iscălitura d-sale în locul iscăliturii care lipsește într-un articol anonim.

D. Dimitriu, un vechi parlamentar, a crezut că trebuie s-o facă. Eu nu cunoșteam, cum v-am spus, această contra-semnătură a d-lui Dimitriu. Însă imediat ce am văzut ieri articolul din ziarul *Universul*, în care eu eram prezentat ca un fel de înșelător la adunarea eparhială, un om care menajează prietenii și îi trădează imediat, un om care are nevoie să i se înfățișeze fotografia buletinului său - ciudată metodă, care niciodată nu a fost întrebuințată față de mine, pe care inteligența, și eleganța d-lui Dimitriu a crezut că trebuie să mi le aplice - dar, îndată ce am văzut articolul din ziarul *Universul*, am procedat așa cum am obiceiul: pun lucrurile la punct, fără să zăbovesc câtuși de puțin și mă adresez totdeauna aceluia care are calitatea de a-mi răspunde. Îmi permiteți să vă citesc două piese care lămuresc pe deplin toată chestiunea. Eu nu am nici un proces cu d. Dimitriu și regret foarte mult că un parlamentar cu această experiență să se lase atras într-o astfel de cursă și cuvintele pe care le-a spus, nu-i cer să le retragă, pentru că, vă închipuiți, oricât de simpatic este d. Dimitriu, totuși opinia d-lui Dimitriu, în ceea ce mă privește pe mine, îmi este absolut egală. Dar nu-mi este absolut egal răsunetul pe care anumite acuzațiuni pot să-l aibă în sufletul prietenilor mei, de orice culoare politică, aflători în această Cameră. Aceasta nu-mi este indiferent (*Aplauze unanime, minus ale Partidului Național-Liberal*)

Eu m-am adresat președintelui Adunării eparhiale, adică I. P. S. S. Patriarhul. Adresa mea nu este lungă, dar cred că este substanțială: „Înalt Prea Sfinte, sunt silit să mă adresez I. P. S. Voastre, pentru a vă cere, în legătură cu Adunarea eparhială pe care ați prezidat-o, două lămuriri și a vă prezenta un îndoit protest. Ziarul *Universul*, în numărul de astăzi, pretinde că - aci este o citație - „am stăruit din răsputeri să fie invalidată alegerea din Teleorman a d-lui Octavian Goga". Dar eu nu m-am clintit de la locul meu în dimineața primei zile a Adunării și nu am fost de față la discuția și votarea alegerilor. Vă rog să-mi certificați acest fapt. Același ziar adaogă că - iar citație - „după două zile, aceasta înseamnă în ziua alegerii consiliului - continui citația - „cine stăruia pentru cooptarea în consiliu a d-lui Octavian Goga? D. Iorga!".

https://biblioteca-digitala.ro

Vă rog a arăta dacă am făcut o astfel de propunere eu, care nici nu ştiu că a fost vorba de o cooptare a oricui şi nici măcar nu bănuiesc că poate fi vorba de aşa ceva.

Adaog întrebarea: când am susţinut „cu căldură" vreuna din candidaturi, în cele două şedinţe în care, intenţionat, nu m-am clintit de la scaunul meu. şi nu m-am amestecat în nimic?

Vin acum la îndoita mea protestare.

Înainte de alegere, am rostit o cuvântare îndemnând să nu se voteze, pe liste de partid, oameni de partid. În comunicatul către presă intervenţia mea este suprimată.

Potrivit cu îndemnul meu, am ales eu doi oameni care nu fac politică în biserică, pe d-nii Popescu Tudor şi Popescu Pasărea.

Acum, să-mi daţi voie o întrerupere, ca să vă dau o explicaţie. Am văzut un domn acolo, pe care nu-l cunoşteam şi am întrebat: cine este domnul? Mi s-a spus: Popescu Pasărea, cântăreţ, vestit cântăreţ. Da, îl votez pe d. Popescu Pasărea!

Pe d. Popescu Tudor nu l-am văzut de nu ştiu câţi ani de zile. Nu face politică cu mine, nu am nici o legătură cu dânsul. Pentru anumite motive, nu am nici posibilitatea de a sta de vorbă cu d. Popescu Tudor. Ne-a spus la toţi că de douăzeci de ani se ocupă numai de lucrurile acestea, de douăzeci de ani se ocupă numai de biserică. Votez pentru d. Popescu Tudor, deşi nu am realaţiuni personale cu d. Popescu Tudor.

Dar aici mai vine încă o parte şi mă întorc la adresa mea către I. P. S. Sa: „Şi am adaos numele d-lui Goga, ca un omagiu adus poetului cu sentiment religios şi fostului ministru al Cultelor".

Tăind numele d-lui Goga, *Universul*, taxându-mă de „nesincer", termină oferindu-mi a publica buletinul meu. O pretind.

Dar pun I. P. S. S. Voastre o întrebare: „Cu ce drept se dă unui ziar buletinul unei votări secrete? (*Aplauze unanime*).

„Aş putea întreba şi aceia: oare protestul jignitor cu privire la facultatea catolică, nu se putea propune când eram prezent, sau nu se putea să fie chemat ministrul pentru explicaţii?

Primiţi, înalt Prea Sfinţite, încredinţarea respectului meu,

N. Iorga, membru al Congresului Bisericesc".

Răspunsul I. P. S. S. Patriarhul:

https://biblioteca-digitala.ro

„Mult stimate d-le Prim-ministru,

Drept răspuns la scrisoarea d-voastră în chestia alegerilor de la Adunarea eparhială, mă grăbesc a vă scrie că eu - care am condus toate şedinţele ei - constat că nu aţi vorbit nimic pentru alegerea sau nealegerea lui X sau Y în corporaţiile bisericeşti, ci aţi îndemnat Adunarea, întocmai ca şi mine, pe cei mai merituoşi şi mai devotaţi bisericii, excluzând considerentele politice din viaţa bisericii. (*Aplauze*).

Deci, nici vorbă nu poate fi că aţi stăruit pentru invalidarea d-lui Goga. Ba eu am cerut să nu se dea preferinţă celor cari au ars procesele-verbale - s-au ars procesele-verbale, ca să nu se poată face dovada cine şi cum a votat; este un truc - „cu ocazia scrutinului şi să se caute o posibilitate legală pentru validare".

În tot timpul zilei prime, cât aţi fost la şedinţă, v-am văzut şezând la un loc şi aţi vorbit un timp cu mine, fiind suspendată şedinţa, apoi cu secretarul general de la Instrucţie.

Al doilea: de asemenea, în altă zi, nu aţi cooptat nici pe d. Goga, nici pe altcineva în vreo corporaţiune. Cooptarea nici nu există. Totul s-a făcut prin alegere cu vot secret. Îmi aduc aminte că aţi dat buletinul, apoi aţi plecat, căci despuierea scrutinului a fost lungă şi plictisitoare. A durat mult de tot. După votare, eu am dispus să se ardă buletinele care erau adunate în urne, dar nu era foc. Cum să fi ajuns în mâna vreunui ziarist vreun buletin de votare, eu nu ştiu. Ar fi o necuviinţă ca cineva să fi profitat de timpul lung al scrutinului şi să fi luat un buletin. Ar fi interesant a constata cine a putut face asemenea necuviinţă.

2. Cât priveşte facultatea de Teologie catolică, Adunarea crede ca să se dea chestiunea delicată în studiul Ministerului de Instrucţie, ca să o examineze în linişte, s-o rezolve cu răgaz, iar nu prin surprindere, ceea ce este în interesul unei reveniri norocoase şi mulţumitoare. Cu adâncă stimă".

Semnat, Miron, Patriarh

P. S. La ziare, Biroul Adunării n-a dat rapoarte. Era ocupat cu procesele-verbale.

Dar aci este o întrebare: a dat cineva raportul acesta? În toate gazetele este exact aceeaşi dare de seamă, din care este suprimată cuvântarea mea.

https://biblioteca-digitala.ro

Mă întreb acum în ce atitudine se poate găsi persoana care, luând asupra-şi un articol, evident calomnios, de la un capăt până la altul, l-a adus înaintea Camerii ca să dovedească nesinceritatea unui om care a dus faţă de oricine viaţa şi a avut atitudinea pe care am avut-o eu? (*Aplauze prelungite*).

Eu nu sunt nesincer şi nu înşel pe nimeni, chiar pe cine mă înşeală şi ştiu că mă înşeală şi am prevăzut de la început că are intenţia de a mă înşela. Iar să schimb cu atitudinea loială şi morală a unei vieţi întregi, când mă găsesc în acest loc, cum se poate presupune aceasta, când eu am venit aici ca să onorez prin viaţa mea locul pe care îl ocup, în loc să schimb toată viaţa mea pentru a dezonora acest loc? (*Aplauze prelungite şi îndelung repetate, strigăte de bravo*).

Răspunde lui Armand Călinescu care îi ceruse modificarea legii adunărilor bisericeşti

La aceasta m-am gândit, o doream; dar legea este în aşa fel încât trebuie să cer întâi asentimentul Sfântului Sinod, iar Sf. Sinod trebuie să fie chemat într-o sesiune extraordinară.

D. C. Turtureanu: O depunem din iniţiativă parlamentară, dacă avem asentimentul d-voastră şi nu mai avem nevoie de consultarea Sf. Sinod.

D. profesor N. Iorga: Dar trebuie să chemăm Sf. Sinod şi Sf. Sinod trebuie să se ocupe întâi de aceasta. Aceasta este singura cauză pentru care nu vin cu un proiect de lege care să împiedece pe oricine, ori când, de a transformă adunarea creştină în manifestaţie de partid (*Aplauze unanime*).

Leonte Moldovan ceruse ca la discuţii să fie de faţă şi deputatul liberal

D-le Leonte Moldovanu, s-au prezentat aici anumite lucruri şi din prezentarea acestor lucruri, care priveau un caz particular, s-a ajuns la discutarea problemei întregi.

Dar veţi zice d-voastră: de ce n-am aşteptat să fie aici d. Dimitriu, ca să audă ce spun eu şi să-mi răspundă?

Nu, vă rog, şi iată de ce. Ce vroiţi d-voastră, eu sunt om politicos. Cine mă pune în cauză, când sunt absent, îi răspund când este absent (*Aplauze pe băncile majorităţii*).

https://biblioteca-digitala.ro

Acelaşi, care vorbise despre implicarea PNL în alegerile bisericeşti

Cine a pus-o? Eu n-am pus-o. Eu am constatat două lucruri: întâi, că alegerile acestea s-au făcut în semnul osebirilor de partid, de la un capăt al ţării la celălalt şi al doilea, eu am crezut că măcar după ce s-a făcut lucrul, nu se va mândri nimeni cu rezultatele. Ei bine, aceasta nu s-a întâmplat. Citiţi d-voastră *Viitorul* de alaltăieri, articolul de la sfârşit, un articol de două coloane în care se spune: Alegerile acestea bisericeşti au dovedit că ţara este cu Partidul Liberal.

Haina lui Isus Hristos a fost numai odată tăiată în bucăţi, dar ştiţi când şi mai ales ştiţi de cine.

D. Leonte Moldovan: D-le prim-ministru, în materia aceasta eu nu pot să aprob hotărârile d-voastră. Mai întâi, nu s-a făcut politică în alegeri.

D. profesor N. Iorga: Vai de mine! Ameţesc. Dacă aş ameţi după amiază, când este în discuţie legea alcoolului, aş înţelege, dar ameţesc dimineaţa, când aud că nu s-au făcut alegeri în felul acesta. S-a întâmplat că pe aceeaşi listă - eu am dezaprobat toate listele - m-au prezentat pe mine, împreună cu un coleg al d-tale, foarte simpatic mie, împreună cu întreaga familie, pe care o cunosc, d. Nicolaescu. Nu vă puteţi închipui ce luptă cumplită s-a dus în Prahova, pentru ca d. Nicolaescu, care era pe aceeaşi listă cu mine, să aibă câteva voturi mai mult decât mine. Pentru aceasta, la Vălenii de Munte, unde locuiesc eu, s-a inventat o candidatură a unui student de mai ieri, Râpeanu, şi acolo eu am fost biruit într-una din biserici, în locul unde am reparat biserici, două biserici. Unde am întemeiat muzeul bisericesc, am fost biruit de Râpeanu, nu ca să iasă Râpeanu, toate lumea ştia că nu iese - dar ca să aibă câteva voturi mai mult d. Nicolaescu. Până şi femeile au făcut politică în tot judeţul Prahova, încercând toate mijloacele pentru ca să biruiască anumite candidaturi.

Dar vă puteţi închipui că dacă guvernul ar fi ştiut că nu se urmează îndemnul lui, îndemnul meu, tipărit către toată lumea, noi nu am fi pus candidaturi nicăieri, nici nu am fi putut să avem obrazul să punem o candidatură politică, am fi luat măsuri pentru ca orice agitaţie politică în jurul unei alegeri bisericeşti să fie imediat oprită.

Nu am dreptul să casez, dar aş fi vrut dreptul să opresc o alegere în care s-ar fi amestecat elemente care nu au nimic a face cu biserica şi tendinţa care, sfâşiind naţia noastră pe partide, sunt împotriva bisericii care ne leagă pe toţi împreună (*Aplauze pe băncile majorităţii*).

https://biblioteca-digitala.ro

Continuă dialogul

D. Leonte Moldovan: Am văzut cum s-au prezentat alegerile.

Domnilor, în județul meu au fost șase sau opt candidați, după circumscripții, și-mi pare rău, era aici d. Berechet, senator al d-voastre, care a fost candidat și a picat ieșind ai noștri.

D. Traian dimitriu Șoimu: Nu ai noștri, ai Bisericii.

D. Leonte Moldovan: Cei cari au caracter politic național-liberal. Cum credeți d-voastră că putea să iasă cineva înaintea lui Șerban Răducanu, care a presărat tot județul cu școli și biserici?

D. profesor N. Iorga: Așa am făcut și eu la Vălenii de Munte, și am căzut la o biserică.

D. Leonte Moldovan: E altă socoteală. Cum vreți d-voastră ca să treacă alții înaintea celor care de 12 ani muncesc permanent pentru județ, și pe care toată lumea îi cunoaște?

D. profesor N. Iorga: Eu am căzut la biserica unde votau țiganii, a căror ortodoxie e dubioasă (*Ilaritate*).

D. Leonte Moldovanu: Nu a fost o singură biserică. În fiecare circumscripție au fost 25-30 secții de vot. Cum se poate întâmpla atunci ca în toate circumscripțiile și în toate secțiile de vot să fie înfrânt guvernul?

D. profesor N. Iorga: Cum guvernul? Dar guvernul n-a pus nici o candidatură. Care este candidatul guvernului?

D. Leonte Moldovan: Nu l-ați avut pe Berechet și pe alții, care nu erau din Partidul Liberal, ci de la guvern?

D. profesor N. Iorga: Dar dr. Berechet nu este un om al guvernului. În ce calitate ar fi un om al guvernului? D. Berechet nu face politică cu nimeni, și nu a făcut niciodată.

D. Leonte Moldovan: Era ales ca reprezentantul partidului d-voastră.

D. profesor N. Iorga: Dar nu este membrul partidului din care făceam parte în momentul când eram chemat aici ca să reprezint nu un partid, ci să reprezint pe cine m-a chemat în marginile care sunt atribuite de Constituție.

În adevăr, există un senator Berechet, dar credeam însă că d-voastră vorbiți de un teolog Berechet. Eu judec așa de mult bisericește, încât m-am gândit la profesorul Berechet, teolog; nu m-am putut gândi, cum vă gândiți d-voastră totdeauna, la omul de partid (*Aplauze pe băncile majorității*).

D. Leonte Moldovan: Acela a fost candidat și nu m-am gândit la altul.

https://biblioteca-digitala.ro

D. profesor N. Iorga: În calitate de creştin, şi nu ca om al guvernului. Iar eu am jucat rolul viermuşorului din vârful undiţei, de aceea am fost pe lista aceea (*ilaritate).*

La declaraţia lui Leonte Moldovan că „fiecare a votat pe membrul partidului din care face el parte"

Din partea guvernului, nu numai că nu s-a cerut să se voteze candidaţii guvernului, dar guvernul a declarat că nu admite nici o candidatură de partid, că orice candidatură de partid nu este decât pângărirea acestor alegeri (*Aplauze pe băncile majorităţii*).

D. Leonte Moldovan: Nu o să mă puteţi convinge d-voastră, că dumnealui de aici nu face politică, sau că dumnealui acolo nu a făcut politică şi la aceste alegeri.

D. profesor N. Iorga: Nu în biserică.

D. Armand Călinescu arătând spre d. Leonte Moldovan): Numai dumnealui de aici nu face politică.

D. Leonte Moldovan: D-le prim-ministru, este o chestiune mult mai importantă hotărârea pe care aţi luat-o de a distruge legea aceasta. D-le prim-ministru, nu faceţi bine într-un moment de supărare, să vă hotărâţi şi să permiteţi distrugerea acestei legi care....

D. profesor N. Iorga: Nu distrugerea legii, ci lumea de garanţii. Dacă se propune un proiect de lege, declar că îl primesc (*Aplauze prelungite pe băncile majorităţii*).

D-le Leonte Moldovan, ştiţi care sunt cele două puncte pe care le voiesc eu? Primul punct: pentru că unii preoţi au uitat de datoria lor faţă de Isus Christos, care Isus Christos nu poate fi acaparat de nici un partid politic (*aplauze pe băncile majorităţii*), de aceea să fie măcar un magistrat care să poată controla alegerile şi în al doilea rând, alegerile să nu se facă în biserică (*aplauze pe băncile majorităţii*), unde până acum nu am pomenit de nici o ectenie care să fie în legătură cu un partid. Prin urmare, nu în biserica ţării este voie a-şi face cineva trebuşoarele; să le facă aiurea, într-un local oarecare şi sub supravegherea magistratului, care ştie aritmetica şi ştie că patru nu se poate preface în 400 şi nici 400 în patru (*aplauze prelungite pe băncile majorităţii*).

Al doilea, orice candidat să arate care sunt meritele sale faţă de biserică: a clădit o biserică, a reparat o biserică, a făcut opere de milostenie sau a scris ceva de oarecare valoare în legătură cu trecutul bisericii, dar să nu vină

https://biblioteca-digitala.ro

cutare, care nu este mers la biserică în nici o privinţă, care nu scoate un ban din punga lui şi nu este un sărac care să fi mâncat o fărămitură de pâine din mila lui, care niciodată nu a ajutat biserica parohiei sale şi cu toată puterea pe care i-o dă un formidabil organism politic şi electoral să vină să zdrobească pe umilul ctitor oare vine în calitatea lui de creştin să ceară ceea ce se cuvine pentru credinţa şi pentru munca lui. Aceste puncte le primesc în orice proiect venit din iniţiativă parlamentară *(aplauze prelungite pe băncile majorităţii)*.

Declară că va păstra principiile legii iniţiate de Andrei Şaguna

Dar sigur că da. Declar că legea sprijinită pe organizaţia ardelenească este foarte bună, dar în organizaţia aceasta ardelenească niciodată nu s-au dat lupte între o gaşcă şi altă gaşcă, fiindcă dacă s-ar fi făcut aceasta, toată organizaţia lui Şaguna ar fi căzut de a doua zi în odiu şi în ridicol (*aplauze prelungite pe băncile majorităţii*).

D.R. Ioaniţescu dezvăluie maşinaţiuni ale liberalilor

D. Ştefan Bogdan nu era de faţă, dar era d. Dimitriu. Şi ceea ce este mai grav în cazul d-lui Dimitriu, este că d. Dimitriu spune că a fost şi a citit articolul din *Universul,* care s-a dovedit fals, pe baza declaraţiunii I. P. S. S. Patriarhului - şi nu a spus ceea ce a văzut cu ochii d-sale care, se ştie că sunt pătrunzători, înţeleg să nu fi înţeles discursul!

După ce acelaşi deputat spusese că liberalii s-au împotrivit alegerilor

Dar ce interes aveau?

D-ta crezi că poate să ajungă la putere un partid pentru o alegere la Universitate sau pentru alegeri bisericeşti? Eu admit, dar în cazul acesta, dacă se sprijină pe rezultatul alegerii de la Universitate, preşedintele Consiliului să fie un profesor universitar; iar dacă se sprijină pe alegerile acestea bisericeşti, preşedintele Consiliului să fie un preot, un protopop (*Ilaritate*).

Aveţi protopop? Îl accept. Dar nu accept nici un laic pe baza acestui argument (*Ilaritate, aplauze pe băncile majorităţii, întreruperi pe băncile Partidului Naţional Liberal*).

https://biblioteca-digitala.ro

Defineşte cuvântul de preot

Popă însemnează latineşte sacrificator. Este însă o locuţiune: *popa venter* / popa mâncăcios dar şi popă de sacrificiu/. Prin urmare, două cazuri: când sacrifici şi când mănânci prea mult. În cazul acesta din urmă devii popa venter, iar nu când ai o anumită atitudine politică. Aici trebuie rectificat, potrivit cu dicţionarul academic.

Discuţia a continuat, fiecare simţindu-se dator să amintească ce a pătimit, mai ales ctitorii

D-le preşedinte, onorată Cameră, eu nu înţeleg rostul acestei manifestaţii de o violenţă aşa de nepotrivită cu cuvintele pe care le-au rostit în două şedinţe ale Camerei (*Întreruperi pe băncile Partidului Naţional-Liberal*).

Am ascultat pe d. Duca până la sfârşit, fără să-l întrerup. Este o datorie de bună cuviinţă să mă ascultaţi tot aşa (*Aplauze pe băncile majorităţii*). Dacă d. Duca, pe care îl vedem rareori la Cameră, a fost bolnav, îmi pare foarte rău....

D. I. G. Duca: Nu sunt nici astăzi restabilit. Dacă nu era şedinţa aceasta, nici un veneam.

D. profesor N. Iorga:...îmi pare foarte rău că a trebuit să vină în starea aceasta de sănătate, după informaţii cari nu se găsesc, desigur, în notele stenograficei ale acestei Camere. Nu, vă rog. Vi s-a spus, şi d-voastră aţi venit după lucrurile care vi s-au spus. D-voastră v-aţi supărat şi aţi întrebuinţat faţă de un om pacinic ca mine un ton tragic, la care eu nu pot să răspund, pentru că am spus de atâtea ori, mijloacele pentru a duce o luptă la acest portativ îmi lipsesc cu desăvârşire. D-voastră vorbiţi de mânuşe, de luptă de distrugere reciprocă şi aşa mai departe, Dar, Dumnezeu Sfântul să mă ferească, aceasta îmi stă mie în minte?

D-le Duca, într-un moment, aici, la Cameră, nu-mi aduc aminte în legătură cu ce chestiune, a fost vorba de alegerile eparhiale şi a fost vorba anume nu de alegerile înseşi, ci a fost vorba de ceea ce s-a petrecut în Adunarea eparhială. Am întrebat atunci, să mă iertaţi, ca prostul, cum se face că eu eram pe două liste, fără să fi rugat pe nimeni, şi am avut mai puţine voturi decât cineva care era pe o singură listă? Atât am întrebat. Dar avem oameni care au asistat la această şedinţă şi care vă pot spune că aţi fost induşi în eroare. Eu unul, care sunt slab în matematici, de câte ori văd că se prezintă

https://biblioteca-digitala.ro

o chestie sub raportul aritmetic dubios, cer lămuriri. Era natural. Eu nu am cerut nimănui să mă pună pe listă. Se găseşte un singur membru al Adunării eparhiale care să spună: Iorga a venit la mine şi a avut marea ambiţie - vedeţi, eu nu puteam muri fără aceasta - să fie în congresul bisericesc? Apoi judecaţi şi d-voastră: după aceasta muream eu? Dar m-au pus pe o listă şi pe altă lista, şi eu mi-am închipuit, se poate întâmpla ca aritmetica mea să fie proastă, ştiu eu? că acel ce este pe două liste are mai multe voturi. De acum înainte, cum voi vedea pe cineva că mă pune pe o listă, protestez cu indignare.

D. I. G. Duca: Aş vrea să nu glumim în chestiunea aceasta.

D. profesor N. Iorga: Temperament nenorocit, d-le Duca! Nu mă pot desface (*Ilaritate*).

D. I. G. Duca: Acuzaţiunea pe care mi-aţi adus-o este destul de serioasă ca să nu glumiţi în privinţa ei.

D. profesor N. Iorga: Îmi puteţi cere orice, dar să-mi cereţi să-mi schimb temperamentul meu, aceasta îmi este imposibil. Dar d-voastre mă cunoaşteţi de atâta vreme. Am vorbit vreodată oare altfel decât aşa?! (*Ilaritate, aplauze pe băncile majorităţii*).

D. I. G. Duca: D-le prim-ministru, d-ta eşti om şi, ca toţi oamenii, câteodată eşti drept, câte odată este nedrept.

D. profesor N. Iorga: O recunosc imediat că aşa este.

D. I. G. Duca: În cazul de faţă ai fost nedrept şi ne-ai jignit pe nedrept.

D. profesor N. Iorga: N-am fost, d-le Duca. Dar nici nu mi-a trecut prin minte aşa ceva! Nu numai atât, dar eu nu am dorit să mă votaţi; nu am dorit să fiu votat de cei care au propus cealaltă listă tipărită. Eu vă spun: am fost supărat că am fost pus pe aceste două liste tipărite şi aduse dinainte. Dar îmi veţi recunoaşte că sunt un om de oarecare educaţie şi oarecare eleganţă şi prin urmare nu puteam să iau cuvântul să spun: nu vă dau voie să mă puneţi pe listă. Dar mie nu mi-a căzut bine faptul că am fost pus pe lista aceia ticluită, fiindcă am avut o părere pe care mi-am exprimat-o - şi dacă aţi fi avut vreme, v-aţi fi putut informa asupra acestui lucru - părerea că să nu se voteze după liste, care ar putea fi bănuite că ar fi liste de partid, ci ca fiecare să caute, din adunare, persoanele legate de biserică. Şi d-voastre ştiţi pe cine am votat eu?

D. I. G. Duca: Nu interesează.

D. profesor N. Iorga: De, sigur, nimic nu vă interesează din ceea ce fac eu, dar când d-voastre mă întrebaţi, eu trebuie să vă răspund.

D. I. G. Duca: Nu mă interesează în sensul că nu am dreptul să vă cenzurez votul. D-voastre votaţi pe cine vreţi. Eu vă fac o afirmare: că prietenii noştri politici care erau acolo, au votat toţi pentru d-voastre. Iar rezultatul care este? Că ei se găsesc astăzi batjocoriţi de d-voastre!

https://biblioteca-digitala.ro

D. profesor N. Iorga: D-le Duca, eu mulţumesc tuturor acelora care m-au votat, dar... (*întreruperi. Schimburi de cuvinte între băncile Partidului Naţional Ţărănesc şi acelea ale Partidului Naţional-Liberal*). Lăsaţi vă rog, d-lor, d-voastre aveţi afaceri care pe mine nu mă privesc.

D. I. G. Duca: Şi cine nu v-a votat, sunt toţi reprezentanţii celorlalte fracţiuni care erau reprezentate în acea adunare, iar d-voastre, în loc să vă plângeţi de dumnealor, vă plângeţi de noi şi în faţa ţării întregi vorbiţi de „nesinceritatea liberală".

D. profesor N. Iorga: Vedeţi cum vă supăraţi din nimic. Atunci, când colegul meu, d. ministru al Finanţelor, aşteaptă să se discute o lege, d-voastre vroiţi să mă faceţi să cer notele stenografice ca să vă arăt că nu m-am plâns de nimeni, că am făcut numai o glumă, în care spuneam (*Exclamări pe băncile Partidului Naţional-Liberal...*). Dar, d-le dr. Cazacu, d-ta eşti reprezentant al acelei pături din Basarabia care a purtat război totdeauna, dar cu un inimic. În ce aripi de nori de vânt trageţi d-voastre când faceţi gesturile acestea grozave? Dar lăsaţi-mă să merg până la sfârşit! Aceasta este o adevărată *querelle d'allemand /gâlceavă nemţească/.* D. Duca nu a fost de faţă; l-aţi informat greşit *(întreruperi*). Vroiţi oare să rămâneţi fără răspuns? Eu vă vorbesc cu toată omenia şi am dreptul să fiu ascultat cu toată omenia. Dacă nu pentru persoana mea, care vă este dezagreabilă *(protestări pe băncile Partidului Naţional-Liberal*), cel puţin pentru locul acesta, lăsaţi-mă să vorbesc până la capăt.

Nu aveţi nici un motiv să vă plângeţi. Şi fac o declaraţie: dacă se continuă cu acest sistem, să mi se facă o tragedie pentru fiecare glumă, mă duc la un doctor să mă opereze de acest năravv, pe care îl am din fire, şi făgăduiesc că nu mai glumesc toată viaţa mea.

Dar, d-lor, azi dimineaţă a fost vorba de altceva. Nu făcea să părăseşti d-ta patul d-tale de suferinţă pentru aceasta, azi dimineaţa am discutat, ce? Acuzaţia adusă de ziarul *Universul*, repetată aici, înaintea d-lor deputaţi, că eu am procedat ca un şarlatan în adunarea eparhială. Da! Da! da! Da!

Că întâi - să nu încruntţi sprâncenele, ci te rog ascultă, d-le Alimănişteanu - că întâi eu am combătut pe d. Goga, am cerut invalidarea d-lui Goga. Să mă ferească Dumnezeu. Patriarhul, preşedintele acestei Adunări, a declarat - şi s-a citit aci - că nu am părăsit scaunul meu, tocmai pentru ca să nu fiu bănuit. Că am cerut în urmă altceva: să coopteze pe d. Goga. Dar prin cap nu mi-a trecut, nici nu ştiu ce înseamnă această cooptare şi am citit scrisoarea părintelui Patriarh, care zice că nici nu există cooptare.

https://biblioteca-digitala.ro

După aceea am fost acuzat că în aceeaşi adunare, în care eu am rugat pe toţi să nu voteze după liste - cum era să mă plâng, după ce eu am rugat Adunarea să nu voteze după liste? Aşa este, am spus: nu votaţi după liste şi de aceea eu am votat - şi aceasta voiam să spun adineaori când m-a întrerupt d. Duca - am votat pe un cântăreţ bisericesc, pe care nu l-am văzut în viaţa mea şi, al doilea, am votat pe d. Popescu Tudor, care a spus că de 20 de ani se ocupă numai de biserică, şi am votat pe d. Goga, fiindcă a fost ministru de Culte şi fiindcă mi s-a părut că în poeziile d-sale este o atmosferă oarecum bisericească, şi nu l-am votat pe d. Mihalache, deşi cred că vă închipuiţi cu toţii că în momentul de faţă, cum este politica unuia şi a altuia, parcă aş avea mai multă simpatie pentru politica d-lui Mihalache. Dar, cum d. Mihalache nu a fost ministru de Culte şi n-a cântat în strană, şi n-a pretins că se ocupă de 20 de ani cu biserica, nu l-am votat. A fost dascăl, dar nu a cântat în strană (*ilaritate*), şi eu sunt dascăl, dar nici eu nu am cântat niciodată in strană.

Pe lângă aceasta, sunt acuzat că am făgăduit votul meu cine ştie cui şi că am înşelat pe toată lumea, că am votat în aşa fel încât d-nii de la *Universul*, care au buletinul meu, sunt gata să mi-l prezinte în facsimile. Atunci am întrebat pe părintele Patriarh: dar cum se cheamă actul acesta de a lua un buletin din urnă, într-o votare secretă şi a-l da unui ziar şi cum se cheamă din partea unui ziar ameninţarea de a publică buletinul ieşit dintr-o urnă secretă? Părintele Patriarh a răspuns că aceasta este o necuviinţă - este în scrisoarea sa, citită azi dimineaţă - şi va căuta cine este vinovat de această necuviinţă.

După aceasta, în Cameră, s-a iscat o discuţie cu privire la caracterul alegerilor eparhiale.

Ce am spus eu? Am spus că printr-o scrisoare publică, am invitat pe toată lumea să nu voteze după partidul căruia îi aparţine, am rugat să nu se pună candidaturi de partid şi am impus prefecţilor să nu fie nicăieri candidaţi.

Doară scrisoarea a fost tipărită. Dat d-voastră aţi vorbit de un cartel. Am auzit şi eu de acest cartel, de un cartel în Prahova, încheiat nu de mine, ci de cineva care în momentul acesta nu este pe această bancă şi i-am arătat - vă pot mărturisi - toată adânca mea supărare pentru încheierea acestui cartel.

Din acest cartel m-am ales cu mai puţine voturi decât d. Nicolaescu. Dar aceasta dovedeşte numai că d. Nicolaescu a lucrat mai mult pentru biserică decât mine sau că aşa au judecat alegătorii. Prin urmare, vedeţi, nici nu am folosit peste măsură, nici nu am aprobat cartelurile acelea, nici nu am permis cuiva să se prezinte în numele guvernului, sau în numele partidului pe care nu-l reprezint aici, fiindcă aici nu reprezint altceva decât o nevoie, fie şi una trecătoare, a acestei ţări (*Aplauze pe băncile majorităţii*).

https://biblioteca-digitala.ro

Dar să mi se spună că alegerile nu s-au făcut cu caracter de partid? Apoi ce spunea d. Duca însuşi astăzi, că a făcut carteluri, că Partidul Liberal a pus candidaţii săi, că Partidul Liberal a reuşit... Eu nu mă întristez de nici un succes al Partidului Liberal, doar nu o să moştenesc această bancă; dar vie oricine poate şi oricine e acceptat de ţara care hotărăşte, dar ce am eu împotriva Partidului Liberal? Dar ce am eu împotriva celorlalte partide? Dar ce au a face acestea cu alegerile bisericeşti!? Aceasta am întrebat eu (*Aplauze pe băncile majorităţii*).

Şi s-a venit, vă rog, după aceasta eu o întrebare: dar d-ta ai vrea să schimbi legea d-lui Lapedatu? Dar numai cine nu a fost în Cameră atunci nu ştie cu câtă căldură am sprijinit eu proiectul d-lui Lapedatu. Ba am avut şi un conflict cu d. Lapedatu, căci i-am spus: d-ta vii cu un proiect de lege foarte clerical; eu sunt mult mai clerical decât liberalii care au fost în anumite momente mai puţini clericali. Aşa a fost liberalismul de la 1830 - 1840. Prin urmare, eu legea am aprobat-o.

Dar mă întreabă d. Leonte Moldovanu: d-ta eşti contra legii? Să mă ferească Dumnezeu!

Mi-a spus că a reuşit în Ardeal. Desigur că a reuşit, fiindcă în Ardeal nu s-a făcut politică; a fost o cetăţuie unitară a elementului românesc în luptă împotriva apăsătorilor. (*Aplauze prelungite pe băncile majorităţii*).

Am arătat însă o dorinţă şi dorinţa aceasta cred că este a tuturor: să nu se lase în seama unor preoţi, dintre care unii sunt foarte influenţabili, unii sunt foarte tineri, neobişnuiţi cu lucruri de acestea, să nu se lase în seama acestor preoţi supravegherea alegerilor. Am spus: veniţi cu altfel de propuneri, le accept. Şi aici să-mi daţi voie să intercalez un lucru ca să vedeţi ce poate face un preot tânăr. Aci sunt preoţi pe care îi respect, dar vor recunoaşte şi ei că în rândurile lor se găsesc tineri care nu cunosc încă viaţa.

Într-un ziar din Bucureşti, acum câteva zile, a apărut un articol care m-a îngrozit. Era vorba de un d. proprietar de undeva din Oltenia, care are o moşie la Furceni sau Turceni - nu ştiu precis - care a împrumutat bani unui preot, o sumă mică, vreo 3.000—4.000 lei. Preotul nu a avut de unde plăti. Proprietarul a tocmit pe un număr de ţărani, care ţărani l-au luat pe sus şi l-au dus în casa proprietarului, şi acolo l-au dezbrăcat până la piele, i-au lăsat numai partea de îmbrăcăminte care nu ştiu dacă se poate numi în Parlament, şi l-au azvârlit afară în acest fel; şi numai mila cuiva care a pus o flanelă pe dânsul l-a împiedicat să capete dublă pneumonie şi să moară.

https://biblioteca-digitala.ro

Atunci i-am spus d-lui ministru Pop: d-le ministru Pop, cercetează cazul, e ceva groaznic, un om care tratează aşa pe un altul, un creştin care tratează aşa pe un alt creştin, un proprietar cu cultură care tratează pe un slujitor al altarului aşa. Ştiţi ce mi-a răspuns d. ministru Pop? D. ministru Pop a spus: o să fie cam greu, fiindcă preotul a spus că n-are nici un fel de pretenţiune.

Ei bine, d-lor, dacă se găsesc în rândurile clericilor tineri oameni care după ce sunt trataţi aşa, se roagă să nu se facă cercetări, ca să nu se supere d. proprietar şi să nu sufere ei pe urmă din acest conflict, cum voiţi d-voastră să-mi închipui că un preot tânăr poate rezista asalturilor îndrăzneţe şi furioase ale oamenilor care cred că şi acolo trebuie să facă politică (*Aplauze pe băncile majorităţii*).

Şi atunci eu am spus: un magistrat să vie acolo şi scandalurile care au fost şi rândul trecut şi acum, şi bătăile să nu se facă în biserică, să se facă într-un local oarecare. Şi ce am mai cerut? Am cerut să se pretindă oricărui candidat ca el să dovedească servicii aduse bisericii (*Aplauze pe băncile majorităţii*). Adică să fi ridicat vreo biserică, să fi reparat vreo biserică, să fie împodobit vreo biserică, să fi ajutat pe săraci, să fi scris ceva cu privire la trecutul bisericii noastre. Atât am dorit. Dar ca acest proiect să prevadă putinţa de a dizolva o adunare aleasă în împrejurări ilegale, ei bine, partea aceasta, vă rog, nu mi-o însuşesc. Eu nu vreau să am aerul cuiva care, condamnând cu toată energia amestecul politicii în biserică, sub orice formă, nu vreau să am aerul cuiva care, atunci când adunările eparhiale au fost prezidate de episcop, când episcopii au consfinţit şi acest rezultat al alegerilor, nu vreau să am aerul unui ministru care trece peste capul episcopilor şi dizolvă ceea ce episcopii au admis. Acesta este punctul meu de vedere. Dar mănuşa, d-le Duca, războiul, d-le Duca! Dar nu întrebaţi această Cameră, întrebaţi această ţară, d-le Duca, şi dacă se va găsi în ţara aceasta a tuturor suferinţelor, pe care ea nu le merită, dacă se va găsi un singur om care să spună: „să ne lăsăm toate necazurile noastre şi să vedem cum d. Duca svârle mănuşa d-lui Iorga, cum d. Iorga primeşte mănuşa şi cum se dă acestei ţări un spectacol de lupte politice şi personale atunci, fără îndoială, eu nu înţeleg nici ce este această ţară, nici unde a ajuns această ţară şi nici ce doreşte această ţară (*Aplauze prelungite şi îndelung repetate pe băncile majorităţii*).

https://biblioteca-digitala.ro

I.G. Duca a declarat că respinge orice acuzație adusă PNL

Nu vreau să prelungesc această discuție, dar trebuie să răspund. Eu nu am adus nici un fel de acuzație, prin urmare, n-ai ce respinge, d-le Duca. D. Duca dorește neapărat să respingă ceva, neapărat să atace ceva, să distrugă ceva, dar dacă nu-i nimic? (*Aplauze pe băncile majorității*).

În continuare:

D-le președinte, fiindcă în această Adunare noi facem politică, și prin urmare nu pot lăsa acuzațiunile acestea fără răspuns, iată: eu nu am cerut Partidului Liberal nimic. La alegeri ne-am înțeles ca niște oameni cumsecade. D. Duca poate să-mi spună un singur cuvânt rostit de mine d-sale după alegeri, și rog pe d. Duca, să-mi dea un moment de atenție: am fost eu la d-voastră acasă să vă cer sprijinul, după alegeri? Nu! Dacă mi l-ați dat, mulțumesc. Mi-l refuzați, tot una îmi este. Sunteți civilizați, onoare d-voastră! Nu sunteți civilizați, vă va judeca țara. Dar eu înțeleg să mi se facă proces atunci când eu am cerut ceva. Dar, Dumnezeu Sfântul să mă ferească de a cere ceva altuia, decât conștiinței mele, care până acum este mulțumită de felul cum, potrivit cu puținele noastre mijloace, am căutat să folosim acestei țări. Dar, vă rog să nu vă opriți un singur moment la durerea pe care ne-ați face-o dacă d-voastră ați trece la altă atitudine. Doar vă rog: de ce suntem noi aici? Ca să vedem lucruri de tot felul! (*Ilaritate, aplauze pe băncile majorității*).

Dialogul a continuat și I.G. Duca a spus:

D. prim-ministru, care pe lângă marile calități pe cari i le cunoaștem, are și naivitatea oamenilor de mare idealism... (*Aplauze pe băncile Partidului Național-Liberal*).

D. I. Mihalache: Episcopii și preoții să nu fie ai clubului liberal, ci ai țării.

D. profesor N. Iorga: D-ta ești convins... (*întreruperi pe băncile Partidului Național-Liberal*). Gălăgioși partizani mai ai, domnule. Dacă ar fi ca zgomotul d-voastră, mâine ați fi la putere (*Ilaritate*).

D. Eduard Mirto: Eu n-am înțeles bine, dacă vrea să se facă șef de guvern sau patriarh pe baza acestui zgomot?

https://biblioteca-digitala.ro

D. profesor N. Iorga: Eu în viața mea am preferat, fiindcă eu sunt puțintel și cugetător etic, am preferat naivitatea de care râd ai d-tale, acelei activități perverse a spiritului omenesc care se cheamă șiretenie (*Aplauze prelungite pe băncile majorității*).

D. I. G. Duca: Dacă este vorba de o analiză psihologică, dă-mi voie să spun că naivitatea d-tale eu nu o pun în categoria naivităților pejorative, ci dimpotrivă a acelor de lăudat, fiindcă provine, cum v-am spus, dintr-un prea mare idealism. Dar în ce privește șiretenia...

D. profesor N. Iorga: Și un judecător suprem ca d-voastră îmi decerne cel mai frumos titlu către recunoștința oamenilor de bine.

D. I. G. Duca: Numai v-o cam întunecă activitatea d-voastră politică. Dar să lăsăm aceasta, pentru că veți spune că vorbesc cu patimă.

D. profesor N. Iorga: Știi d-ta de ce tac eu? Fiindcă sunt aici. Locului acestuia îi datoresc astfel de datorii, încât nimeni nu mă va face vreodată să le uit.

D. I. G. Duca: În ceea ce privește șiretenia, d-le Iorga, eu te cunosc de mulți ani de zile...

D. profesor N. Iorga: Și eu am plăcerea de a te cunoaște tot de atâția ani.

D. I. G. Duca: ...cât și bogata d-tale activitate, și știu că în materie de șiretenie ești câte odată mai tare decât noi toți (*Aplauze pe băncile partidului Național-Liberal*).

D. profesor N. Iorga: Dacă este un compliment, îl veți simți (*Aplauze pe băncile majorității*).

Replică deputatului preot I. Maloș

Cine credeți că a atacat biserica, pentru ca d-voastră să o apărați? Aș dori să știu.

D. I. Maloș (preot): Eu cred că toate discuțiile care s-au făcut aici, în Cameră, pe tema adunărilor eparhiale nu-și aveau locul aici.

D. profesor N. Iorga: De unde au pornit? Sunteți preot mărturisitor de adevăr, înainte de a fi membru al majorității. De unde au pornit? Au pornit de pe această bancă, sau de aiurea? Și credeți, părinte, că atunci când mi se spune că la adunarea eparhială am înșelat eu, ca președinte al Consiliului și ministru al Instrucțiunii, puteam să las să treacă această chestiune fără să răspund?

https://biblioteca-digitala.ro

D. I. Maloş, (preot): Nu.

D. profesor N. Iorga: Şi atunci, când se constată că se fac falsuri la alegeri, însă se prezintă la alegeri oameni care nu au merite faţă de biserică, pot eu să resping un proiect de lege care, desigur, va ţine seamă şi de drepturile Sfântului Sinod şi de drepturile Adunărilor eparhiale? Pot să resping un proiect care fixează două puncte: acela de a nu introduce vrajba politică în biserică, întâi; şi al doilea, a nu se primi candidaturi decât numai de oameni cari toată viaţa lor au avut legături cu biserica, iar nu de politicieni, pentru scopurile lor?

D. I. Maloş, (preot): Desigur că nu.

D. profesor N. Iorga: Nu de altceva, dar lumea poate să creadă că pledaţi o cauză pe care nu vroiţi s-o pledaţi.

D. I, Maloş, (preot): Noi credem, d-lor deputaţi, că d. prim-ministru va găsi desigur o modalitate în coînţelegere cu congresul naţional-bisericesc, singurul în cădere să asigure pentru viitor o mai curată alegere bisericească. Nu este nevoie de schimbarea legii.

D. profesor N, Iorga: Dar dacă acest congres naţional-bisericesc ar merge pe linie de partid, eu, ca ministru, ce fac? Eu ce trebuie să fac la o alegere de episcop, dacă se pune o candidatură de partid, indiferent din ce parte?

D. I. Maloş (preot): Se poate reglementa.

D. profesor N. Iorga: Eu trebuie să primesc...

O voce: Aveţi dreptul de a o supune aprobării M. S. Regelui.

D. profesor N. Iorga: Nu pot să pun Coroana în această situaţie. Eu am fost martor la alegerea, la Râmnic, a vestitului părinte, îi zicea nu ştiu cum. Când am întrebat pe ministru: „Pe acesta îl propui? e dus pe altă lume, nu ştiu dacă l-a iertat Dumnezeu! - apoi, dacă este cu noi!".

Aşa se făceau înainte. Îmi e frică, avem o alegere de episcop... Eu înţeleg sentimentele sfinţiei tale, dar te rog să împărtăşeşti şi sfinţia ta grijile mele.

D. I. G. Duca: Ce facem cu alegătorii care au vrut să trimită pe cutare persoană acolo? Nesocotim voinţa lor?

D. profesor N. Iorga: Eu m-aş adresa acestui congres...

D. I. G. Duca: De ce nu eşti drept?

D. profesor N. Iorga: D-ta vrei să mă ofensezi. Cu d-ta este foarte greu de discutat. În loc să mă laşi să isprăvesc, faci mereu gesturi şi ai atitudini....

https://biblioteca-digitala.ro

Noi, care ne cunoaştem de o viaţă întreagă, ştim că peste câteva momente, în culoar, vom vorbi ca oameni care se cunosc de atâta vreme.

D. I. G. Duca: Găsesc că eşti profund nedrept. Nu mă gândesc să te ofensez. Eşti profund nedrept şi pătimaş în momentul de faţă.

D. profesor N. Iorga: Eu pot să fiu nedrept cu anumite interese, dar faţă cu datoria pe care mi-o simt eu la locul acesta, eu nu fac decât ceea ce trebuie să fac. Eu am mirosit numai politică de când s-au început aceste alegeri. Am asistat la lupta complicată, care s-a dat în Adunarea eparhială, în jurul invalidării d-lui Goga. Acela era un spectacol de adunare electorală, nu de altceva. Şi dacă se adună toate aceste adunări şi formează un congres, şi în congresul acesta asistăm la o luptă, cum sunt nenorocitele noastre lupte politice, eu ce fac? Eu mă supun hotărârii acestei Adunări? Nu zic nimic? Şi dacă am mijlocul ca printr-o lege să îndrept această situaţie şi să intre în adunarea aceasta numai creştini care au muncit pentru biserică, trebuie să mă opresc eu la anumite scrupule de castă sau trebuie să merg de-a dreptul la însănătoşirea, în asentimentul ţării întregi, a Bisericii (*aplauze pe băncile majorităţii*) care este servită, părinte, nu de cine o lasă să se coboare necontenit pe prăvăliş, ci de cine, împotriva oricărei critici şi împotriva oricărui interes, caută să o aducă la acea stare pe care eu am zugrăvit-o în Istoria Bisericii, atunci când nu erau partide în România, şi, în orice caz, nu se amestecau în viaţa bisericii, care trebuie să fie străină de dânsele şi închinată lui Dumnezeu[1] (*Aplauze pe băncile majorităţii şi ale partidului Naţional Ţărănesc*).

NOTE

1. Discuţia fusese tensionată încă de la început. N.I.: „Nu vă enervaţi dvs. aşa de mult când vedeţi perfectul calm cu care ascut eu". I.G.Duca: „Vreţi luptă, domnule prim ministru?" N.I.: „Eu? Să mă ferească Dumnezeu. Eu vreau lucruri mult mai serioase decât aceasta".

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 11 aprilie 1932

Expunere de motive la proiectul de lege privind schimburi de terenuri efectuate de comitelele şcolare

EXPUNERE DE MOTIVE

Multor Comitete şcolare li se fac propuneri de către particulari, anumite schimburi de terenuri, fie ca aceştia să-şi adune la un loc terenurile lor, oferind în schimb terenuri de suprafeţe mai mari sau de calităţi mai bune, sau mai în apropriere de locul şcolilor.

Întrucât multe din aceste schimburi propuse prezintă avantaje mari pentru şcoli, am găsit că următoarele schimburi pot fi aprobate, fiind foarte avantajoase:

a) D-na Panaitopol oferă Comitetului şcolar din comuna Ştefăneşti, judeţul Ilfov, un teren vecin cu al şcolii, în suprafaţă de 3.832 metri pătraţi, în schimbul unei fâşii, în lungul terenului şcoalei, lată de 8 m şi lungă de 239,50 m, deci o suprafaţă numai de 1.916 mp, care-i va servi de trecere pe terenul său situat în dosul terenului şcoalei;

b) Mânăstirea *Episcopul Gherontie*, din comuna Balaciu, judeţul Ialomiţa, oferă Comitetului şcolar din comuna Sărăţeni, judeţul Ialomiţa, 5 ha teren arabil, situate în aproprierea şcoalei, în schimbul tot a 5 ha teren arabil, situate lângă mânăstire. Prin acest schimb şcoala îşi aproprie terenul de experienţă care va corespunde mult mai bine afectaţiunii sale;

c) D. Iosif Feldioreanu, din comuna Arani, judeţul Trei-Scaune, oferă şcoalei primare din acea comună, un teren în suprafaţă de 143 st p., în schimbul unei suprafeţe de teren de 148 st. p., terenul oferit fiind de o calitate foarte bună şi care serveşte pentru experienţele agricole;

Având în vedere că toate aceste schimburi prezintă mari avantaje pentru Comitetele şcolare, am întocmit alăturatul proiect de lege prin care Comitetele şcolare respective să fie autorizate a face aceste schimburi

Ministrul Instrucţiunii, al Cultelor, şi Artelor, N. IORGA

https://biblioteca-digitala.ro

Expunere de motive la un proiect de lege privind cedarea unui imobil asociației *Solidaritatea* (Grădiștea, Vlașca)

EXPUNERE DE MOTIVE

Asociația „Solidaritatea", compusă din absolvenți ai fostei scoale normale de învățători din Grădiștea, județul Vlașca, și din foști profesori, solicită să li se cedeze imobilul din Grădiștea, în care a funcționat școala normală de învățători, astăzi desființată, imobil care a fost pus la dispoziția acestei societăți, dându-i-se numai folosința, pe un termen nedeterminat, spre a înființa și întreține aci un institut model de educație, cu internat, etc.

Acest institut model a fost înființat și în prezent funcționează în acest imobil.

Întrucât prin cedare în plină proprietate a acestui imobil sus zisei societăți, se ajută la prosperarea acestui institut model de educație, am întocmit alăturatul proiect de lege prin care se autorizâ Ministerul Instrucțiunii, al Cultelor și Artelor să cedeze Asociației „Solidaritatea", imobilul său din Grădiștea, județul Vlașca, în care a funcționat școala normală de băieți, desființată.

Ministrul instrucțiunii, al cultelor, și artelor, N. IORGA

Ședința din 12 aprilie 1932

La discutarea legii învățământului universitar

Pentru a se înlătura o mulțime de greutăți, s-a schimbat art. 96. Prin schimbarea acestui articol 96, nici un drept câștigat nu se atinge și în același timp, firește, Universitatea nu poate să se amestece unde nu este rostul ei.

Este o creațiune de Stat care se are în vedere și în momentul acela, Statul va fixa ordinea după care se va înființa în marginile Universității.

Despre regulamentul de aplicare a legii învățământului universitar

https://biblioteca-digitala.ro

Avem un regulament care va fixa condițiunile în amănunt. Eu aș prefera ca acest regulament să-l facem împreună cu comisiunea Camerei și a Senatului, care s-au ocupat de acest proiect.

D. D. R. Ioanițescu: D-lor deputați, eu sunt mulțumit cu declarațiunea d-lui prim-ministru.

Mai am încă ceva, referitor le licențiații Academiei de comerț. Declarațiunea de adineauri a d-lui prim-ministru ne satisface complet. Însă când a venit în discuțiune chestiunea echivalării diplomelor, d-voastre ați admis că echivalarea pentru străinătate trebuie să poarte și avizul Ministerului de Instrucție. Sunt acum însă instituțiuni în țară ale căror diplome trebuiesc echivalate.

D. profesor N. Iorga: Se vor întinde și asupra acestora.

D. D. R. Ioanițescu: Dând numai examenul de diferență.

D. profesor N. Iorga: Da.

D. A. C. Cuza: D-le prim-ministru, care sunt dispozițiunile care au rămas valabile cu privire la limita de vârstă a profesorilor?

D. profesor N. Iorga: Este tocmai ca înainte; nu s-a făcut nici o schimbare. Se întreabă Academia Română și se poate prelungi.

D. I. V. Gruia: D-le prim-ministru, v-aș pune o întrebare. Conferențiarii care au fost propuși deja de consiliul Facultății pentru înaintare, beneficiază de această recomandare?

D. profesor N. Iorga: Rămân recomandați și mai departe.

Expunere de motive la proiectul de lege privind modificarea legii învățământului secundar din 1928

EXPUNERE DE MOTIVE

E o urgentă nevoie să se părăsească sistemul care din câteva ore răzlețe, la școli deosebite, formează o catedră fără nici un caracter și nici o statornicie, adesea și fără știința necesară în anume domenii.

Pe de altă parte, Ministerul n-are nici un mijloc de orientare, când mai mulți profesori cer pentru convenințe particulare transferarea.

O întrecere între aceștia e singurul mijloc echitabil și folositor învățământului.

E firesc să ne întoarcem la legea din 1864, care fixa catedra de specialitate.

https://biblioteca-digitala.ro

Numirea profesorilor, pe baza examenelor de capacitate, mi se pare cu totul nedreaptă. Comisiunile se schimbă, criteriile lor nu sunt aceleaşi. Cazurile de nedreptate sunt mai frecvente decât când e vorba de un concurs la care atenţia se opreşte asupra unui număr mult mai mic de concurenţi, Afară de aceasta, valori noi, în legătură cu o Universitate care progresează sunt zăbovite în planul din urmă dintre reuşiţii examenelor de capacitate. Şi aici e de revenit la concursul pentru catedră vacantă.

Acestea sunt motivele pentru care am depus alăturatul proiect de lege.

Ministrul Instrucţiunii. al Cultelor şi Artelor, N. IORGA

Comentarii pe marginea modificărilor aduse de noul proiect

D-lor deputaţi, legea aceasta are un îndoit scop şi anume, de o parte de a se restitui vechile catedre; catedra de latină, catedra de istorie etc, şi profesorul are numai o materie şi o are numai într-un loc, în locul sistemului de ore; şi al doilea este numirea profesorilor prin concurs, dar se pot reuni mai multe concursuri în acelaşi moment.

De aceea eu cer la art. 39, aşa cum a fost modificat, să se pună „concursul prevăzut la art. 38 se va putea ţinea şi pe grupe" şi nu „se va ţine". Fiindcă în oraşele în care este un singur loc, cum să se ţină concursul pe grupe, când este o singură catedră liberă"?

Apoi art. 41 spune că: ...rezultatul fiecărui concurs se aprobă de ministru, după cercetarea Consiliului permanent. Consiliul permanent se întreabă de ministru oricând este un organ consultativ, aşa încât nu mai e nevoie să se pună nici avizul consiliului permanent, nici al consiliului de avocaţi.

Consiliul de avocaţi este unul din organele ministerului, şi noi îl întrebăm, oricare ministru, fără să fie prevăzut în lege. V-aş ruga apoi ca art. 42 să-l lăsaţi la o parte, nu l-aş putea admite, fiindcă este iarăşi părerea aceea că trebuie ţinut un fel de examen de capacitate şi eu nu sunt pentru examenele de capacitate, ci sunt pentru concurs, aşa încât art. 42, cu voia d-voastră, îl lăsăm.

În afară de aceasta, la profesorii de religie se prevede, prin modificare, că profesorii de religie trebuie să fie neapărat preoţi hirotonisiţi. Natural că este bine să fie, dar se poate întâmpla ca un teolog eminent, de exemplu d. Ispir, care nu a îmbrăcat haina de preot, să fie exclus de la ocuparea unei catedre de religie. Pe urmă, îmi daţi voie. La art. 49 cade iarăşi menţiunea:

https://biblioteca-digitala.ro

...în ambele cazuri, aceste măsuri se vor lua în urma avizului consiliului permanent„. Aceasta se înţelege de la sine. La art. 51: ...catedrele vor fi de o singură materie la o singură şcoală. La acelaşi articol cade aliniatul: „orele grupate în catedre" care nu au rost. De vreme ce catedra este una singură, nu-i joc de ore. Cade tot aşa şi aliniatul când prin înfiinţare" şi „în nici un caz". La art. 52 tot aşa, nu este vorba de „catedră de bază", există o catedră, nu o „catedră de bază" şi ore pe lângă dânsa. Cade şi art. 55, art. 130, afară de ultimul amendament şi art. 151, care toate sunt bazate pe greşeala că se păstrează şi sistemul examenelor de capacitate, pe când sistemul meu nu este al examenelor de capacitate, ci este al concursului. Însă, atunci când cineva iese la concurs cu o medie foarte ridicată, se ţine în seamă la concursul următor, dacă nu a putut căpăta în momentul acela chiar catedra. Acestea sunt schimbările pe care vă rog să le introduceţi.

În ce priveşte transferările, sunt două propuneri: o propunere pe care am făcut-o eu: transferarea prin concurs şi o alta, care prevede o comisie şi multe alte lucruri. Aş tăia transferările cu desăvârşire, rămânând ca până acum. Până acum ministrul are o oarecare putinţă de a alege. Se cer atâtea condiţii, încât libertatea ministrului rămâne întreagă. Eu vă mărturisesc că tot concursul îl voiu introduce, căci legea de până acum mi-o permite. (*Aplauze pe băncile majorităţii).*

Expunere de motive privind plata orelor suplimentare în învăţământ

EXPUNERE DE MOTIVE

Conform promisiunii făcute în Parlament, cu ocazia votării legii pentru desfiinţarea unui număr de şcoli, că voiu face tot posibilul ca şcolile scoase din bugetul Statului să continue a funcţiona până la finele anului şcolar, am cercetat diferite soluţii pentru atingerea acestui scop şi am găsit că s-ar putea asigura plata personalului didactic titular al acestor şcoli din sumele prevăzute în buget pentru plata orelor suplimentare.

Această substituire de întrebuinţare a acestui fond ar fi posibilă, întrucât printr-un proiect de lege anterior depus în deliberările Corpurilor legiuitoare, plata orelor suplimentare va fi trecută în sarcina comitetelor şcolare.

Pentru acest motiv, am întocmit alăturatul proiect de lege prin care se stabileşte modalitatea ca fondurile afectate pentru plata orelor suplimentare să fie întrebuinţate în scopul de mai sus arătat.

Ministrul Instrucţiunii, al Cultelor şi Artelor, N. IORGA

https://biblioteca-digitala.ro

Expunere de motive privind transformarea unei conferințe în catedră la Universitatea din Iași

EXPUNERE DE MOTIVE

Senatul Universității din Iași, întrunit cu consiliul facultății de Drept de la acea Universitate, a decis, în unanimitate, transformarea conferinței de Filosofia dreptului penal de la Facultatea de Drept din Iași, în catedră de Criminologie și Științe Penitenciare, iar conferențiarul, titularul ei, cu titlu definitiv, să fie numit profesor agregat la această catedră.

Deciziunea aceasta s-a luat în conformitate cu legea autonomiei universitare și corespunde unei reale necesități locale; ea nu îngreuiază bugetul, întrucât viitorul titular va fi plătit tot cu legea actuală de conferențiar.

Propunerea senatului Universității fiind făcută în formă legală și pe deplin justificată de urgente nevoi științifice și didactice simțite de Facultatea de drept din Iași, am întocmit alăturatul proiect de lege pe care îl supun deliberării d-voastre, cu rugămintea să binevoiți a-l vota[1].

Ministrul Instrucțiunii, al Cultelor și Artelor, N. IORGA

NOTE

1. Consiliul Legislativ a cerut scoaterea din proiect a prevederii după care titularul devenea automat, ca efect al legii, din conferențiar, profesor plin. Schimbarea era de resortul Universității nu a Parlamentului.

Ședința din 13 aprilie 1932

Expunere de motive privind includerea Academiei de arhitectură în sistermul autonomiei universitare

EXPUNERE DE MOTIVE

Legea de față face parte din legile de organizare a instituțiunilor ce alcătuiesc, împreună cu Universitățile, învățământul superior. Această lege s-a întocmit potrivit prevederilor și spiritului legii pentru autonomia universitară, promulgată la 15 iulie 1931, prin care se definea cuprinsul învățământului superior și se indicau dispozițiunile fundamentale care determinau înțelesul noțiunii „autonomie" în acest învățământ.

https://biblioteca-digitala.ro

Proiectul de față este o adaptare la acest principiu de autonomie al părții ce privea Academia de Arhitectură din vechiul proiect al învățământului, supus votului Senatului în sesiunea ordinară 1930 - 1931.

Proiectul cuprinde, grupate în șase capitole, dispoziții relative la conducerea Academiei, recrutarea corpului didactic, la regimul disciplinar al corpului didactic, la studenți și măsurile de tranziție de la regimul actual la cel ce se creează prin noua lege.

Ministrul Instrucțiunii, al Cultelor și Artelor N. IORGA

Salută eforturile armatei pentru salvarea sinistraților din orașul Bârlad

D-le președinte, d-lor deputați, rolul guvernului este, pe lângă ceea ce a făcut până acum - și era așa de firesc să facă - să arate toată mulțumirea sa armatei. Mi s-au arătat fotografii în care am văzut ce au făcut soldații și anume ofițeri (*Aplauze*). D. ministru al Armatei, pe care l-am rugat, vă dă prin mine asigurarea că ofițerii și soldații care s-au distins, vor primi recompensa cuvenită pentru spiritul lor de sacrificiu și iubirea aceasta de aproape (*Aplauze unanime*).

În ce privește mutarea unui cartier, necontenit amenințat de inundații, iarăși pot să declar, în numele d-lui ministru al Armatei, că în vacanță se va face tot posibilul pentru a muta acest cartier într-un loc în care să fie asigurat. (*Aplauze*).

În ce privește ziua alegerilor, cum ne găsim între două păreri așa de deosebite și manifestate cu atâta energie, să ni se dea voie să căutăm, ca să vedem dacă în adevăr sunt întrerupte comunicațiile, dacă sunt secțiuni sub apă și dacă va fi cazul, evident, vom zăbovi; dacă nu va fi cazul, le vom face dar aceasta atârnă de o cercetare la fața locului. (*Aplauze pe băncile majorității și ale Partidului Național-Liberal*).

Ședința din 14 aprilie 1932

Răspunde la întrebarea lui C. Dimitriu privind desființarea asociației *Cultul Patriei*

D-le președinte, onorată Cameră, nu-mi este nimic mai ușor decât să răspund la întrebarea d-lui Dimitriu, și voi începe de la comparația pe care d. Dimitriu a făcut-o între *Liga Culturală* și asociația *Cultul Patriei*.

https://biblioteca-digitala.ro

Sunt la *Liga Culturală* de vreo trei decenii. Am intrat la *Liga Culturală* pentru a o împiedeca de a face politică internă (*aplauze*), şi în tot acest timp eu am observat cu cea mai mare stricteţă ceea ce este cuprins în statutele *Ligii Culturale.* Fiindcă este neîngăduit să aibă o societate un anumit statut, iar activitatea ei - bună sau rea - să se cheltuiască în alte domenii, prin alte metode decât domeniile arătate prin statute şi metodele care decurg firesţe din cuprinsul acestor statute.

Societatea de care vorbiţi d-voastră a fost întemeiată cu scopuri foarte bune. La început mi s-a părut numai că face *un double emploi,* că venea să facă acelaşi lucru pe care, cu autoritatea pe care i-o dau atâtea decenii de lucru şi pe lângă aceasta, partea pe care a avut-o în întemeierea României de astăzi, l-a făcut *Liga Culturală.* Eu m-am întrebat: de ce, în loc ca profesorul din Cluj, profesorul de filosofie, care este preşedintele *Cultului Patriei,* să întemeieze o asociaţie nouă, nu vine să lucreze acolo unde înainte de mine şi alături de mine au lucrat atâţia oameni de ispravă, numai pentru biruinţa ideii naţionale (*Aplauze*).

La început nu am înţeles de ce nu a venit acolo unde de atâta vreme, se cheltuieşte o activitate spornică pentru acelaşi scop.

Şi nu am înţeles încă un lucru: în orice societate, când este cineva preşedinte, trebuie să aibă siguranţa că poate să domine pe toţi acei care se găsesc alături cu dânsul. Dacă un moment aş fi crezut, la *Liga Culturală,* că eu nu pot să stăpânesc pe oamenii care se găsesc sub preşedinţia mea, eu aş fi părăsit locul meu. Dar d-voastre se pare că nu cunoaşteţi pe profesorul filosof, care este acolo. Este un om al lui Dumnezeu, este o fiinţă ideală, făcută din turtă dulce, dar care are a face cu oameni de tot felul de temperamente, de tot felul de interese, pe care nu-i poate stăpâni. Dar preşedintele *Cultului Patriei* este o fiinţă total nevinovată, de aceasta sunt convins, de la început, că a fost întrebuinţat de oricine.

Într-un moment când stăteau partidele să se ciocnească, a venit la mine şi mi-a făcut propunerea curioasă, să intervin eu pe lângă cele două partide în luptă, ca să se aleagă deputat; fiindcă dacă se alege d-nealui deputat, rezultatul va fi că împacă toată România (*Ilaritate*). Şi atunci, să mă ierte, i-am spus un lucru pe care l-am spus şi la comisia de la Ministerial Justiţiei: Dragă d-le Marin Ştefănescu, d-ta ai văzut foarte des, când un automobil merge cu toată viteza, că o găină trece de pe un cap al drumului la celălalt: se întâmplă că automobilul striveşte găina. Dar nu este vina automobilului, este vina găinii.

https://biblioteca-digitala.ro

De ce te bagi d-ta, trecând de pe o parte a drumului pe cealaltă, când vine automobilul luptelor politice? (*Aplauze*).

Dar aşa de mult a fost întrecută dulcea fiinţă a d-lui Marin Ştefănescu, excelent filosof, fără mare valoare ştiinţifică, orator unde se întâmplă, comemorator al războiului în care a avut un rol foarte onorabil: poartă o rană glorioasă, care nu-i dă dreptul să se amestece în lucruri pe care nu le poate conduce şi nu le poate stăpâni!

Şi, ca să vedeţi d-voastre cum abuzează toată lumea de această bunătate a d-sale, de această credinţă în a servi idealul, de această inofensivitate sfântă, iată două pasagii din ziarul pe care-l scotea *Cultul Patriei* şi în care se tratează, nu cultura naţională, nu idealul naţional, nu moralitatea publică, nu înfrăţirea dintre oameni, nu disciplina socială, ci se tratează atitudinea Suveranului faţă de partidele politice şi se trezesc amintiri pe care le veţi gusta şi în valoarea lor intrinsecă şi în aplicarea pe care autorii acestor articole, generali în rezerva, încearcă să o facă faţă de societatea românească. Şi de acela care, cu dreptul lui de moştenire, şi cu dreptul pe care i l-a dat naţia, stă la locul unde nu trebuie să fie insultat de orice inconştient (*Aplauze prelungite pe băncile majorităţii*).

Iată, d-lor: „Ce le pasă guvernanţilor cum, din cauza lor, s-au rezolvat asemenea probleme în Serbia, după moartea Regelui Milan Obrenovici".... şi aşa mai departe înţelegeţi că este vorba de Alexandru Obrenovici, de un oarecare asasinat la Conac, şi aşa mai departe. *Cultul Patriei,* vă rog; iscălitura: general I. Anastasiu! Şi mai departe: „Să nu se înşele nimeni, să ştie, în adevăr, de ce este vorba. Noi, spunând Regelui adevărul, dăm cea mai bună dovadă a iubirii către dânsul; cei care i-l ascund sau îl măsluiesc, vor răul lui".

Aprobând sau dezaprobând această sentinţă şi stilul în care este exprimată, mă întreb eu: Dar *Cultul Patriei*, ce rost are să scoată o gazetă, ce rost are această gazetă să discute astfel de probleme, ce sens poate să aibă trezirea acestor amintiri sângeroase şi cu ce drept se îndreaptă către Coroană, de aici, sub iscălitura unui general în rezervă, pe acest ton imperios, astfel de îndemnuri?

Dar nu vă ajunge? Mai poftim una: Asociaţia - şi aici se vorbeşte în numele asociaţiei *Cultul Patriei,* „dă strigătul de alarmă, să ne întoarcem la calea adevărată. Regele să domnească, ca Regele Carol I, nu să guverneze, iar conducătorii, guvernanţii, să guverneze în frica lui Dumnezeu, cu cinste, dreptate, omenie si respectul legilor".

https://biblioteca-digitala.ro

Dar ce instituție supraconstituțională, cu dreptul de a porunci oricui și de-a împinge pe Suveranul țării pe o anume linie? Cu ce drept *Cultul Patriei*, societate făcută ca să fluture drapelul la solemnitățile naționale, să tipărească lucrări moralizatoare și patriotice, cu ce drept întrebuințează acest ton în domenii care sunt interzise oricui? Iscălitura este a încă unui general.

Dar noi nu putem niciodată, oricine se va strecura pe aceste bănci, câtă vreme va exista aici o conștiință și o energie, nu putem să ne coborâm la nivelul acelor nenorocite State, în care generalul trece de la comandamentul armatelor pentru a se pune în fruntea insurecțiilor și a încercărilor de asasinat.

Acesta este răspunsul meu (*Aplauze unanime prelungite și îndelung repetate; majoritatea ovaționează în picioare*).

D. C. Dimitriu: D-le președinte, d-lor deputați, aplauzele unanime ale Camerii și aplauzele prietenilor mei politici, sunt răspunsul cel mai hotărât la declarația pe care a făcut-o d. prim-ministru, că nimeni nu poate să aprobe asemenea instigații. Acesta este un lucru hotărât, care trebuie să rămână în conștiința noastră a tuturor.

Dar de la cele ce relatează d. prim-ministru, un articol care privește pe un d. general în rezervă, articol pe care nimeni nu-l aprobă și până la măsura pe care ați luat-o d-voastră, a dizolvării societății, este un pas mare. Aveați mijloace să încercați oprirea acestui ziar, să cereți președintelui să excludă din societate pe cei care într-adevăr nu observă statutele și care s-ar fi făcut vinovați de agitațiuni periculoase, pe care întreaga țară, în conștiința ei, le dezaprobă.

De altminteri, o asemenea agitațiune nu poate să găsească nici un răsunet. Nu există astăzi nimeni, pe tot cuprinsul acestei țări, care să aibă altă credință decât aceea că este în interesul tuturor, să păstrăm neatinse și monarhia constituțională și dinastia reprezentată astăzi prin M. S. Regele Carol al II-lea[1]. (*Aplauze unanime*).

NOTE

1. În aceiași ședință citește mesajul regal de prelungire a sesiunii parlamentare ordinare până la 20 aprilie 1932.
   Tot atunci s-a luat în discuție chestiunea permiselor acordate reprezentanților presei. Al. Mavrodi a salutat prezența în Cameră a lui N.I., „onoratul nostru frate mai mare și mai bătrân". N.I.: „Mai ales cel mai înjurat". Al.M. îi cere să fie drept. N.I.: „Nu știu ce aș putea să-i dau mai mult". Al.M. a recunoscut că N.I. fiind atacat, nimeni, inclusiv sindicatul ziariștilor, n-a luat măsuri. N.I.:

https://biblioteca-digitala.ro

„Domnilor, eu am rugat să nu se ia nici o măsură *(aplauze pe băncile majorității)*, fiindcă în fiecare seară eu citesc gazetele, asud, ceea ce îmi este recomandat de doctori, şi îmi trece" *(ilaritate)*.

Apoi Al.M. a constatat că nu e deosebire între ziarişii Braunstein şi Ionescu. N.I.: „Nu fac deosebire pentru că nu o văd". Când Al.M. l-a apostrofat pe dr. V.Trifu că scrie cu bâta, iar Blumenfeld cu condeiul, N.I.: „Vechea luptă dintre trif şi cuşer". /Trif: ceva nepreparat ritualic, în religia mozaică/.

În fine, Al.M. a declarat că guvernul îl are pe N.I., om franc, dar şi un mason, pe C. Argetoianu, deci e un guvern francmasonic. N.I.: „Este un guvern francmason dar căruia îi pare foarte rău că nu are franc să satisfacă o mulţime de lucruri" (*ilaritate*).

Şedinţa din 18 aprilie 1932

Expunere de motive la proiectul de lege pentru un schimb de terenuri necesar Grădinii Botanice din Bucureşti

EXPUNERE DE MOTIVE

Pentru aducerea la îndeplinire a întregului program al Grădinii Botanice, s-a creat încă de acum cinci ani o secţiune de botanică aplicată, care trebuie completată cu aplicaţiuni de entomologie şi parazitologie agricolă.

Pentru aducerea la îndeplinire însă a acestui program, Institutul botanic are nevoie de un teren special pentru câmp de experienţă.

În vederea acestui scop au intervenit tratative între Institutul Botanic şi primăria sectorului IV Verde, Bucureşti.

Aceste tratative au dus la următoarea înţelegere :

Primăria sectorului IV Verde convine să dea Institutului Botanic:

1. Terenul denumit *Erbăria* în suprafaţă de 10.203 mp, 89 cm.

2. Terenul denumit *Fânăria* în suprafaţă de 10.121 mp, 65 cm.

Ambele în continuarea grădinii botanice, care va permite dezvoltarea de secţiune de botanică aplicată.

Primăria se obligă să prelungească linia de tramvai de la cheiul Dâmboviţei până la Institut.

Primăria se obligă de asemenea să întreţină drumurile, să facă împrejmuirea grădinii, în măsura posibilităţilor şi să dea apa, luminatul şi paza grădinii.

https://biblioteca-digitala.ro

În schimbul acestor avantaje primăria cere Institutului Botanic să-i cedeze din actuala suprafață a grădinii un colț de teren de 348 mp, 73 cm, necesar întoarcerii capului liniei de tramvai și un fund de teren din aceeași grădină, în suprafață de 5.978 mp, 52 cm, necesar Uzinelor Comunale, precum și dreptul de acces publicului în Grădina Botanică, spre a se transforma această grădină în grădină publică.

Această înțelegere fiind aprobată atât de consiliul profesoral al Facultății de Științe, cât și de consiliul comunal al sectorului IV Verde, aprobare ratificată de delegațiunea consiliului general al municipiului București.

În baza acestora și ținând socoteală că consiliul de avocați al Ministerului, prin avizul nr. ...din ...1932, opinează ca să se aprobe cele de mai sus, am întocmit alăturatul proiect de lege prin care să se autorizeze acest Minister să încheie actele necesare pentru perfectarea înțelegerii intervenită între aceste două instituții[1].

Ministrul Instrucțiunii, al Cultelor și Artelor, N. IORGA

NOTE

1. Consiliul Legislativ a declarat că orașele pot face schimb de terenuri fără autorizare, dacă valoarea acestora e mai mică decât a 20-a parte din venitul lor ordinar. Iar lucrările primăriei București la Grădina Botanică nu aveau nevoie de aprobarea Parlamentului. Consiliul Legislativ a redactat, în consecință, un nou proiect de lege care s-a votat ca atare.

Expunere de motive la proiectul de lege privind reconstituirea listei ordinelor naționale românești

EXPUNERE DE MOTIVE

Odată cu trimiterea la Moscova a Arhivelor Statului, au fost trimise și dosarele cancelariei Ordinelor de pe lângă Ministerul Afacerilor Străine. Astfel, nu se mai pot reconstitui listele definitive ale acelora cărora li s-au conferit Ordinele naționale românești. Spre a legaliza o stare de fapt și spre a începe o nouă orânduire a Ordinelor noastre, se propun dispozițiunile art. 1, 6 și 7.

https://biblioteca-digitala.ro

Pe de altă parte, prin glorioasa înfăptuire a unirii tuturor românilor sub acelaşi sceptru, se simte nevoia de a lărgi numărul acelora care pot fi decoraţi cu Ordinul *Steaua României* şi, în acelaşi timp, e necesar a se prevedea necesitatea, limitând numărul membrilor Ordinului *Coroana României*, o frână la prea marele număr de decoraţii ce s-au conferit de la război încoace. Spre a-şi păstra toată valoarea morală de răsplată, o decoraţie trebuie să fie limitată într-o oarecare măsură.

Suprimarea celor două clase inferioare ale Ordinului *Carol I* are menirea de a ridica valoarea acestei înalte decoraţiuni şi de a o aşeza în rândul celor mai de seamă Ordine străine. Luând această măsură cu pietate, se aduce la îndeplinire o dorinţă a prea gloriosului Rege Ferdinand I.

Totuşi spre a păstra o suficientă gamă de decoraţiuni, mai ales pentru străini, Ordinul *Ferdinand* neputându-se conferi decât cetăţenilor români, s-a prevăzut dispoziţiunea de a se extinde şi la clasele de Ordine Medalia şi Crucea Serviciului Credincios.

Luând aceste noui dispoziţiuni, Ordinele româneşti vor redobândi toată valoarea şi seriozitatea ce au avut-o când au fost create.

Ministru de externe, D. I. GHICA.
Preşedintele Consiliului de Miniştri, N. IORGA

Şedinţa din 19 aprilie 1932

Expunere de motive la proiectul de lege pentru organizarea Institutului Superior de Educaţie Fizică

EXPUNERE DE MOTIVE

Prin această lege se desface Institutul de Educaţie Fizică din legătura cu Oficiul de Educaţie Fizică, pe lângă care a fost alăturat la 1 iunie 1923, suferind o reorganizare, şase ani mai târziu. Întru acestea România urmează exemplul ţărilor din Apus, care, îngrijate de stare fizică a intelectualilor, au simţit nevoia de a-i pregăti şi trupeşte pentru greutăţile zilei de astăzi.

https://biblioteca-digitala.ro

Nu vom ajunge, desigur, niciodată la armonia psihofizică a vechilor greci, dar prin asemenea metode vom ajunge a nu mai împărți omenirea în oameni voinici fără distincție intelectuală și în oameni crescuți științific, al căror trup slab nu poate sprijini misiunea pe care și-au luat-o[1].

Ministrul Instrucțiunii, al Cultelor și Artelor, N. IORGA

NOTE

1. În aceiași ședință dr. N. Lupu semnalase că a fost depus în Cameră un proeict de lege cu privire la schimbul de terenuri între Eforie și conducerea județelor Prahova și Dâmbovița, fără discuții, și acum, cam pieziș, voiau să obțină votul. N.I.: "Domnule președinte, onorată Cameră, nu înțeleg ca atâta vreme cât este un guvern prezidat de mine să se pună la îndoială votarea sau nevotarea unei legi. Vă rog să consultați notele stenografice și dacă în notele stenografice nu găsiți trecută discuția și luarea în considerare a legii, se vor trage toate consecințele de acolo. Dacă găsiți în notele stenografice și puneți la îndoială existența unui substrat al acestor note stenografice, vă va răspunde prin domnul președinte, căci este responsabil pentru aceste note stenografice, adică domnul șef al stenografilor. Cred că nu puteți cere mai mult decât atât.

   Eu nu am fost aici, eu nu am nici o cunoștință despre aceasta, vă ofer, prin urmare, verificarea notelor stenografice și dacă veți avea cea mai mică îndoială cu privire la autenticitatea lor, voi stărui pe lângă domnul președinte al Camerei pentru a face cercetările trebuitoare".

   După ce Armand Călinescu precizase că ministrul Industriei îl informase că retrage proiectul: N.I.: „Sunt și proiecte din acestea îndărătnice, care scot capul singure".

La proiectul de lege pentru reorganizarea Așezământului Sf. Spiridon din Iași

D-le Toma, îmi dai voie să observ că d-voastră discutați parcă ați discuta cu guvernul, care ar fi zis: nu. Eu am vorbit acum câteva minute cu d. ministru de Finanțe, care a spus: da. Însă noi avem a face, în momentul acesta, cu un proiect pe care l-ați făcut d-voastre, și când zic d-voastre, zic inițiativa parlamentară. Discutați asupra proiectului pe care l-ați adus d-voastră și lăsați-ne pe noi, care nu putem să primim un simplu amendament, prin care să se creeze averea de care instituția are nevoie. Aceasta este o altă chestiune care presupune foarte multă cercetare; crearea acestei averi și a

https://biblioteca-digitala.ro

mijloacelor de întreținere a Așezămintelor Sf. Spiridon trebuie să vină printr-o lege pornită de pe banca ministerială. Iar, până atunci, dacă înțeleg bine din discuțiile foarte interesante care s-au purtat aci, d-voastre discutați dacă este bine sau nu să se schimbe sau nu administrația Sfântului Spiridon și dacă forma care este propusă în acest proiect de lege, din inițiativă parlamentară, este bună sau dacă această formă trebuie să fie înlocuită cu alta.

Acum, în ce privește considerațiile celelalte, natural, sunteți cu toții ieșeni și văd foarte bine că sunteți ieșeni, prin aceea că nu vă înțelegeți de loc între d-voastre (*Aplauze pe băncile majorității*). Iubiți foarte mult Iașul...

D. dr. N. Lupu: D-le prim-ministru, nu uitați că și d-voastră, prin cultură sunteți ieșean.

D. profesor N. Iorga: Desigur, d-voastră iubiți foarte mult Iașul și, fără îndoială, ați dori ca el să înflorească, întrucât putem să o facem și câtă vreme suntem aici, vă vom ajuta. Dar acestea sunt lucruri de viitor, iar pentru moment, când noi avem numai ziua de mâine, căci vă asigur că se închide sesiunea mâine seară, eu cred că, în interesul Iașului, pentru care vorbiți cu toții, ar fi mai bine să vă concentrați asupra acestui proiect de lege și, ori îl găsiți rău și îl respingeți, sunteți liberi, ori credeți că trebuie să-l amânați, arătați-ne pentru ce, și amânați. Noi am primit cu plăcere și acest proiect, ca orice alt proiect venit din bunele intenții ale unei părți din d-nii deputați. Arătați care este folosul amânării până la toamnă. Eu vă pot asigură însă de un lucru: că d. dr. Cantacuzino, dacă ar fi avut intenția de a veni la toamnă cu un proiect de reformă a tuturor acestor așezăminte, ar fi avut grijă să ne spună întâi nouă și după aceea d-voastre. Dar d. dr. Cantacuzino nu ne-a spus absolut nimic și nu vă pot asigura că se gândește ca în toamnă să vină cu un astfel de proiect.

Prin urmare, cei care vor să facă un lucru, pot să-l facă acum, când au un proiect înaintea lor, în loc să aștepte până la toamnă, când guvernul nu a dat absolut nici o speranță că va veni cu un astfel de proiect. Și guvernul preferă chiar ca o astfel de inițiativă să vină de aici, din Parlament, decât să vină de la dânsul; aceasta pentru motive care ar fi prea lung ca să le arăt aici (*Aplauze pe băncile majorității*).

În această stare, v-aș ruga foarte mult să nu faceți istorie, fiindcă, nu vă supărați, tot ce ați spus d-voastră este pe jumătate sau pe sfert adevărat.

Adevărul este cu totul altul: este o donațiune princiară Ștefan Racoviță, la care s-au mai putut adaogă și altele. Este cu totul altceva decât credeți cei mai mulți dintre d-voastre. Dar nu e locul să vorbim astăzi. Exproprierea s-a făcut cum s-a făcut; de cine s-a făcut, dacă bine sau rău s-a făcut, Dumnezeu

https://biblioteca-digitala.ro

să ierte pe fiecare pentru bunele sale intenţii. Aşteptaţi ca guvernul să vină, potrivit făgăduielii d-lui ministru de Finanţe, cu refacerea, pe cât este cu putinţă, a unei averi care niciodată nu va putea să mai fie ceea ce a fost odinioară, cum nici Sfântul Spiridon nu va mai fi niciodată instituţia de ospitalitate foarte largă, care a fost pe vremuri. Eu stau aici şi vă ascult; nici nu citesc sau citesc numai din când în când, numai că aş dori să vă văd că faceţi d-voastre ceva, că lucraţi d-voastre. Eu înţeleg să forfecaţi lucrul nostru, căci aceasta este misiunea noastră, dar să vă forfecaţi între d-voastre, aceasta o înţeleg mai puţin, mai cu samă că, după cum v-am spus, sunteţi cu toţii ieşeni şi de o solidaritate admirabilă! (*Aplauze pe băncile majorităţii*).

D. C. Toma: D-lor deputaţi, eu mai am puţine cuvinte ca să închei. N-am făcut nici o imputare guvernului şi nici n-o fac; din contră, credinţa mea este că un guvern care este prezidat de d. profesor Nicolae Iorga nu poate să aibă decât cea mai mare grijă şi cea mai mare solicitudine pentru aşezămintele laşului şi pentru aşezămintele de interes obştesc.

D-lor, ziceam însă, şi aceasta este tema mea, problema Sf. Spiridon să fie rezolvată în total; rezolvările parţiale nu au justificare, pot să fie interpretate că au alte scopuri decât cele mărturisite.

D. profesor N. Iorga: D-voastră spuneţi totdeauna că dacă are cineva de spus un lucru, să-l spună.

Când a spus d. Cuza nu ştiu ce, d-voastră aţi spus: d. Cuza insinuează. Dacă este de spus ceva să spună. Permiteţi-mi să vă fac aceeaşi rugăciune. D-voastră bănuiţi că sub acest proiect de lege sunt anume intenţiuni. Luminaţi-mă şi luminaţi pe toţi aceia din această Cameră care nu ştiu. Luminaţi, luându-vă o răspundere. Aş dori-o.

Despre conducerea Aşezămintelor Sf. Spiridon

Eu vă răspund. Cele trei persoane, excelente, natural, căci d. dr. Cantacuzino, nu putea să numească altfel de oameni, şi desigur că nici nu se cer a fi înlăturate, d. dr. Cantacuzino le-a numit cu de la sine putere. Dacă d. dr. Cantacuzino ar fi făcut politică de partid, ar fi numit trei persoane pentru calităţile lor, evident, dar şi pentru situaţia lor în partid. Şi atunci eu presupun că cei care au venit cu proiectul din iniţiativă parlamentară, şi-au zis: d. dr. Cantacuzino nu este veşnic, precum nimeni nu este veşnic aici şi, în momentul când se întâmplă că este un guvern care nu ţine seamă de interese de partid (*aplauze*), şi care ar vrea ca politica să fie înlăturată din aşezămintele unde politica nu are ce căuta, în momentul acela să se voteze cât mai repede un text de lege care să împiedice pe viitor numirea la Sf. Spiridon a unor persoane înscrise în clubul respectiv (*Aplauze prelungite*).

https://biblioteca-digitala.ro

D. C. Toma: D-le prim-ministru, regret că şi d-voastră aveţi aceeaşi teamă. Eu credeam că guvernul şi Parlamentul acesta vor fi şi la toamnă, şi prin urmare, se va putea, în linişte, să se voteze o lege...

D. profesor N. Iorga: Vă rog, n-am spus aceasta. De altminteri, nu mi-aş permite-o. D-voastre, opoziţia, puteţi să ne omorâţi în fiecare moment. Noi avem datoria de a arăta să rămânem vii şi după aceea. (*Ilaritate*). Dar eu nu-mi pot permite, de la locul meu, să spun că voi fi aici nici măcar mâine, cum ştii şi d-neata. Aceasta atârnă de două lucruri: de la voinţa cui ne-a chemat aici şi împotriva cărei voinţe, natural, că nu înţelegem a guverna; şi atârnă de la felul cum simţim, în conştiinţa noastră, că putem să îndeplinim datoria noastră. Se poate întâmpla ca noi să ne convingem într-un anume moment că sunt alţii mai buni decât noi, şi să ne dăm în lături. Aşa că vă rog să nu puneţi chestiunea pe rămânerea sau plecarea guvernului. Dar un guvern poate să dispară - nici d-neata nu eşti etern, nici eu nu sunt etern, să zicem că până la toamnă nu trăiesc eu, evident că ar trebui să vină o altă formă de guvern. Dar să lăsăm aceasta. Noi avem o propunere de aşezarea în fruntea Aşezămintelor Sf. Spiridon a unui grup de oameni care să nu poată fi bănuiţi că sunt acolo pentru politică. Aveţi ceva mai bun, propuneţi. Aveţi un motiv de zăbovire sau de înlăturare, spuneţi-l foarte limpede. Dar să ne ţinem la ceea ce avem foarte bine mărginit înaintea noastră. (*Aplauze pe băncile majorităţii*).

În continuare, răspunde gl. G. Cantauzino Grănicerul care spusese că oricâţi epitropi s-ar numi la Aşezăminte, aceştia nu vor da bani mai mulţi

D-le general, îmi daţi voie?

Iarăşi faceţi apel la mine. Eu mă găsesc nu numai înaintea unei legi din iniţiativă parlamentară, dar înaintea unei legi votată de Senat. Prin urmare, nu poate să plece de la mine blamul acesta către Senat. Aveţi tot dreptul să-l daţi d-voastră, dar eu nu pot să spun că Senatul s-a ocupat fără seriozitate de un proiect de lege. D-voastră aveţi tot dreptul să votaţi sau să nu votaţi, dar guvernul nu poate să jignească unul din cele două Corpuri legiuitoare (*Aplauze pe băncile majorităţii*).

Tot despre reorganizarea Aşezământului Sf. Spiridon

D-lor, vă rog, nu se urmează după legile obişnuite, ci după regulamentul Camerei. S-a discutat o lege, a vorbit raportorul, ministrul nu este aici, în locul ministrului, am dat eu lămuriri, arătând că părerea mea este aceasta: să se înlăture de la Aşezământul acesta al Sfântului Spiridon politica, într-o formă sau în altă formă (*aplauze*). V-am mai spus încă un lucru: că Senatul nu

https://biblioteca-digitala.ro

poate fi jignit, prin aceea că Adunarea deputaţilor este de altă părere; dar Senatul poate fi jignit prin aceea că se evită un vot sincer şi se amână proiectul până la toamnă. Mie, astfel de apucături nu mi-au plăcut niciodată. Legea nu este a guvernului, guvernul nu se opune la nici un argument care înlătură politica de acolo, ce nu are ce căuta; guvernul nu a manifestat la Senat nici o opiniune, lăsând ca Senatul să voteze. Guvernul nu manifestă nici o opiniune aici dar părerea mea de om onest şi sincer este că trebuie să înceteze odată cu sistemul de nesinceritate al amânărilor, atunci când cineva, sincer, poate să primească sau să respingă[1] (*Aplauze pe băncile majorităţii*).

NOTE

1. La un moment dat, dr. N. Lupu a cerut amânarea discutării în toamnă a proiectului, odată cu prezentarea unui program general de reorganizare a asistenţei sanitare, „căreia să-i daţi venituri". N.I.: „Nu vă grăbiţi. Puteţi să-l votaţi sau să nu-l votaţi proiectul, dar nu ne spuneţi nouă să-l amânăm, să-l retragem. Aceasta nu e căderea noastră". Dr. Lupu s-a arătat necăjit că primul ministru l-a întrerupt. N.I.: „Pe dumnealor i-am întrerupt la aplauze, nu pe dvs. la cuvânt" (*mare ilaritate*).

La cererea lui Şt. Cicio Pop ca deputaţii să dea câte 500 de lei din diurnă pentru ajutorarea sinistraţilor

D-le preşedinte, d-lor deputaţi, guvernul a dat şi până acum şi va mai da îndată ce va primi ştirile, va vedea cum trebuie să chibzuiască în ce priveşte ajutoarele.

În ce priveşte însă ceea ce se cere de la d-voastre, eu rog şi majoritatea şi minoritatea să îndeplinească dorinţa d-lui Cicio Pop (*Aplauze unanime*). Dar aş avea ceva de adaus: poate că ar fi bine ca noi, care venim regulat la şedinţă, să dăm atâta; iar aceia care iau diurnă, fără să vie niciodată la şedinţă, să facă gestul generos de a da de zece ori mai mult (*Aplauze prelungite, îndelung repetate. Strigăte de „bravo" unanime*).

Insistă pentru aprobarea cererii

D-le preşedinte, propunerea rămâne făcută, astfel de propuneri nu se pot retrage pentru un incident. Prin urmare, încă odată, propunerea rămâne făcută, aşa încât rog Camera, fără deosebire de partid, să acorde suma care a fost solicitată (*Aplauze*).

https://biblioteca-digitala.ro

D. dr. N. Lupu: D-lor, pentru că unele voci izolate din d-voastre cer ca să se dea pentru toate ţinuturile sinistrate, eu vă rog să se precizeze că dăm câte 300 lei, în mod special judeţului Arad...

Voci de pe băncile majorităţii: Nu, nu.

D. profesor N. Iorga: Da, da.

Eu am spus în glumă, dar menţin în serios, că persoanele care se vor constata, la chestură, că nu au venit la Cameră nici măcar de două ori pe lună, să dea de zece ori mai mult (*Aplauze unanime prelungite*).

La proiectul de lege pentru controlul averilor

D-le preşedinte, onorată Adunare, eu am avut prilejul să mă manifest cu privire la acest proiect de lege; am făcut declaraţiunea că nici banca ministerială, nici majoritatea nu are să se teamă de o astfel de lege. (*Aplauze*). Dar eu v-am spus un lucru: că venind legea aceasta acum, vine după ce toată lumea s-a asigurat, şi cei ce nu s-au asigurat, aceia se vor asigura. Vina nu este a mea. Eu am venit la guvern, când am venit. Majorităţii nu-i pot da alt sfat decât sfatul acesta de a proceda corect faţă de acest proiect de lege. (*Aplauze*). Proiectul de lege se votează, trece la Senat; Senatul va avea să se ocupe de dânsul. Eu cred însă că o astfel de măsură trebuia luată pe vremea când nu era amnistia, când banii nu trecuseră în Elveţia şi când rămăseseră nu câţiva care ştiu foarte bine cum să se apere, ci atunci când puteam pune mâna în plin. Nu e vina mea. Eu constat ca un istoric: n-am putut să lucrez ca un om politic, atunci când se putea lucra.

D. I. Mihalache: Vă rog să nu vă influenţaţi nici de d. Corteanu din stânga, nici de d. Stoianovici din dreapta. (*Protestări pe băncile majorităţii*).

D. profesor N. Iorga: Eu nu sunt omul care să fiu câştigat prin sfaturi...

D. I. Mihalache: Am făcut o glumă.

D. profesor N. Iorga: În aşa fel încât cum am auzit, cum să-mi fac părerea şi cum s-o şi exprim. Prin urmare, două-trei cuvinte care mi s-au spus în altă chestie de d-nealor, nu înseamnă un sfat care se dă unui om care ştie să lucreze după capul lui. (*Aplauze prelungite pe băncile majorităţii*).

I.Mihalache[1] insistase că nu e vorba de controlul averilor particulare ci de cele ale funcţionarilor publici:

...eu am în privinţa acestor lucruri o veche experienţă, destul de tristă. Eu îmi aduc aminte, eram acolo (*arătând spre băncile opoziţiei*) şi fiindcă s-a vorbit de d. Titulescu, d. Titulescu era aici, iar lângă d-nealui erau alte

https://biblioteca-digitala.ro

persoane - Ministerul din care a făcut parte d-nealui întâia oară - şi arseseră, d-lor, nişte depozite, pe vremea când focul era periodic la noi...

D. profesor N. Iorga: Şi ardea oriunde, un foc inteligent! ardea numai în anume locuri (*Ilaritate*). L-am întrebat pe d. Titulescu, d-le Titulescu, d-ta vei face cercetări? D-nealui mi-a răspuns: hotărât că voi face. Dar mai erau şi alte persoane, chiar aproape lângă d-nealui, nu vreau să spun cine era...

D. Gr. L. Trancu-Iaşi: De ce nu spuneţi?

D. profesor N. Iorga: ...Şi nu s-au făcut cercetările.

D. Gr. L. Trancu-Iaşi: Era actualul domn ministru de Finanţe.

D. profesor N. Iorga: Nu, nu, era o altă persoană, cu care aţi lucrat d-voastră multă vreme şi cu care, acum, poate aveţi părerea de rău că nu mai puteţi lucra! (*Ilaritate pe băncile majorităţii).*

D. Gr. L. Trancu-Iaşi: Părerea mea de bine, nu de rău (*Ilaritate*).

D. profesor N. Iorga: Bine înţeles, persoanele acelea erau persoane perfect oneste. Dar, când faci politică de partid, atunci fără îndoială trebuie să ai o cantitate oarecare de muşama sub vestă, pe care o desfaci în momentul potrivit (*Ilaritate*).

D. Taşcu Pucerea: Haină fără buzunare.

D. Gr. L. Trancu-Iaşi: D-voastră faceţi politică de partid?

D. profesor N. Iorga: Eu? Nu.

Răspunde dr. N. Lupu[2]

Dar, daţi-mi voie, eu n-am spus să nu se aducă în discuţie legea. De ce mă acuzaţi pe mine? Eu am făcut numai observaţia că au trecut toţi cei care au putut să treacă cu averile câştigate în dauna ţării.

Prin urmare, atacaţi pe cine vreţi, dar nu pe mine.

În continuare, răspunde dr. N. Lupu

D. preşedinte şi onorată Cameră, eu sunt în cele mai bune legături cu d. doctor Lupu. Dar nu văd de ce este nevoit să apere onoarea guvernului şi a majorităţii? Nu văd de ce! Vă mulţumesc, dacă voiţi să-mi ajutaţi, dar nu simt nevoia...

D. dr. N. Lupu: D-le preşedinte al Consiliului, eu vă răspund: acum două săptămâni majoritatea a propus acest proiect de lege şi d-voastră aţi spus că sunteţi cu toată inima pentru dânsul. Acum însă mi se pare că trebuie să plecăm acasă cu proiectul de lege nevotat. Dacă vom pleca acasă cu proiectul nevotat, onoarea d-voastră nu va câştiga.

D. profesor N. Iorga: Au venit în discuţie legi peste legi.

https://biblioteca-digitala.ro

D. dr. N. Lupu: Nu erau importante.

D. profesor N. Iorga: Au fost legi financiare, pe care le-ați discutat cu săptămânile; legi care erau absolut necesare. Dar nu a fost intenţiune rea din partea nimănui. Aceasta este. Dar să mă trezesc eu, după un an de zile de guvernare, gazdă de hoți...

D. dr. N. Lupu: Nu exagerați!

D. profesor N. Iorga:... ascunzând cine ştie ce păcate, refuzând să se voteze o lege de urmărire a vinovaților, pentru a ne salva pe noi!

Îndeamnă la calm

D-lor deputați, şi majoritari şi minoritari, dacă aveți cât de puțin grija decenței dezbaterilor noastre, de ce ne aruncați această bănuială înveninată, că ar fi cine ştie ce interese din partea noastră de a împiedica votarea acestui proiect? Avem aerul, unii dintre noi, că urmărim pe ceilalți, întocmai cum urmăreşte un agent de poliție pe un hoț care fuge. Dar noi avem aerul de aşa ceva? Dar pentru numele lui Dumnezeu, nu strigați la noi şi nu faceți gesturi de amenințare! Vedeți, cu învoirea guvernului, acest proiect se discută. Ce vroiți d-voastre mai mult? (*Aplauze pe băncile majorității*). Noi nu strigăm la d-voastre când vorbiți. Binevoiți să lăsați şi pe membrii majorității să vorbească. Nimeni nu are intenţiunea de a sabota.

Iertați-mă că trebuie să mă duc să îngrijesc în fiecare seară, la un anume ceas, şi de sănătatea mea. Dar aceasta nu înseamnă că plecarea mea este un semn către majoritate, ca să se împrăştie. Dimpotrivă, o rog să rămână (*Aplauze pe băncile opoziției*). Vă rog, după plecarea mea, să urmați sfaturile pe care le-am dat la toată lumea, să se simtă că aceasta este o Cameră care discută, iar nu o sală de întrunire, în care unii sar în capul celorlalți (*Aplauze*).

NOTE

1. I.Mihalache spusese că „întârzierea a scăzut din efectul legii". N.I.:"Nu de acum, trebuia venit cu ani înainte, când era proaspăt jaful războiului şi prăda țara atunci" (*aplauze pe bîncile majorității).*
2. Dr. Lupu declarase că dacă nu pun mâna pe hoții care au furat în trecut, nu înseamnă că nu se poate pune mâna pe cei care fură acum.

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 20 aprilie 1932

Citeşte Mesajul regal de închidere a sesiunii parlamentare

D-lor deputaţi, sesiunea care se încheie astăzi...

O voce: Dizolvarea! (*Zgomot, întreruperi*)

D. profesor N. Iorga: D-le deputat, nu se întrerupe niciodată un Mesaj regal (*Aplauze prelungite*).

Prin urmare acum încep:

„D-lor deputaţi, sesiunea care se încheie astăzi, a fost de o însemnătate deosebită, însemnătate prin aceea că, începând opera de consolidare a situaţiei financiare, a dat, prin legea conversiunii, agriculturii româneşti, putinţa de a lucra cu o libertate şi o încredere pe care o împiedecau datoriile acumulate până la o greutate zdrobitoare, mai ales pentru ţărănime, obiectul grijei mele permanente (*Aplauze prelungite*).

Printr-un buget de economii şi de restrângeri până la o limită ce cu greu ar putea fi depăşită, v-aţi luat cu mult curaj răspunderea unor sacrificii imperios cerute de nevoile vremii.

Economiile realizate ne vor ajuta să trecem peste greutăţile momentului şi să ajungem, fără pagubă pentru creditul Statului, la vremuri mai bune.

Prin Casa de amortizare pe care aţi înfiinţat-o, pasivul tezaurului public va putea fi lichidat prin metode şi măsuri mai raţionale şi mai lesnicioase.

Prin legea monopolului alcoolului şi prin ajustarea legilor contribuţiunilor directe, timbrului şi tarifului vamal, pe care le-aţi pus în concordanţă, în unele din principalele lor prevederi, cu necesităţile vremurilor, aţi sporit veniturile Statului în limita posibilului.

Legea reglementării plantaţiunilor de vii şi a denumirilor de origine va contribui la remedierea crizei adânci de care suferă viticultura.

Domnilor deputaţi,

Şi fiindcă o societate valorează cât viaţa morală care o animă, legea învăţământului superior deschide şcoalelor noastre înalte, desfăcute dintr-o prea strânsă legătură administrativă, orizonturi spre care tineretul nostru se poate îndrepta cu încredere şi în acea disciplină care încă din această vârstă trebuie să domine activitatea clasei intelectuale (*Aplauze prelungite*).

https://biblioteca-digitala.ro

Domnilor deputaţi,

Legea cadrelor şi efectivelor armatei, Legea clădirilor militare, Legea organizării aviaţiei, Legea fondului naţional al aviaţiei, Legea corpului tehnic militar, Legea corpului subofiţerilor, Legea de organizare a armatei, Legea de organizare a Ministerului Apărării Naţionale vor contribui esenţial la întărirea puterii militare a României, pavăză sigură a dreptului câştigat prin sacrificii atât de grele (*Aplauze prelungite*).

Cu acest edificiu de bază esenţialmente îmbunătăţit, armata noastră, scumpă tuturor, având şi dotarea asigurată, va putea fi îndrumată cu paşi siguri pe calea progresului (*Aplauze prelungite*).

Prin legea drumurilor s-a dat posibilitatea unor dezvoltări mai repezi şi unei consolidări a reţelei de comunicaţii prea mult timp lăsată în părăsire (*Aplauze*).

Domnilor deputaţi,

Prin modificarea legii de organizare a înaltei Curţi de Casaţie, suprema instanţă, în afară de strălucirea competenţei, va avea şi putinţa promptitudinii în judecarea proceselor.

Legea reglementării raporturilor între proprietari şi chiriaşi va armoniza interesele acestor două categorii atât de avizate una la alta.

Ridicarea incapacităţii civile a femeii măritate constituie un important act de unificare legislativă şi al emancipării femeii (*Aplauze, prelungite*)

Legi pentru asigurarea pensionarilor militari şi a invalizilor de război se adaugă la activitatea d-voastre (*Aplauze*).

Domnilor deputaţi,

Aţi ratificat în această sesiune mai multe convenţiuni şi acorduri cu diferite State, ca: Franţa, Cehoslovacia, Polonia, etc, precum şi o serie de convenţiuni speciale cu Jugoslavia, care au reglat în mod mulţumitor chestiuni rămase deschise mai bine de zece ani (*Aplauze*).

Domnilor deputaţi,

Mulţumindu-vă pentru sârguincioasa şi rodnica d-voastre activitate, suntem deplin convinşi că opera îndeplinită în această sesiune, împreună cu

https://biblioteca-digitala.ro

guvernul, temeinic şi bine aplicată, va fi chemată să înlesnească consolidarea şi propăşirea scumpei noastre patrii.

În virtutea, art. 90 din Constituţie, Eu declar închisă sesiunea ordinară prelungită a Corpurilor legiuitoare".

CAROL

D. profesor N. Iorga: Onorată Cameră, eu cred că după un Mesaj regal, preşedintele Consiliului nu-şi poate permite să adauge nimic. Deoarece însă totdeauna acest obicei a existat, să-mi daţi voie să vă arăt, în numele tuturor colegilor mei, adânca mea recunoştinţă pentru faptul că această Cameră a lucrat la proiectele menite să întărească ţara, să o ajute a progresa cu un sentiment de unire naţională, de care fără îndoială opinia publică va ţine seama (*Aplauze prelungite şi îndelung repetate*)

În această operă noi nu reclamăm nici o parte, suntem umili servitori, aşa cum am înţeles noi, ai necesităţilor poporului nostru. Şi meritul care este revine înainte de toate oamenilor fără deosebire de partid care, sprijinindu-ne pe noi, au înţeles aceste nevoi şi împreună cu noi au căutat să ajungă măcar la o alinare a lor (*Aplauze prelungite şi îndelung repetate*).

Iar în ce priveşte glasul care s-a ridicat cerând o dizolvare, este într-adevăr nevoie de o dizolvare, dizolvarea acelei duşmănii dintre noi care a fost cauza nenorocirilor de până acum (*Aplauze prelungite şi îndelung repetate pe băncile majorităţii*).

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

Sesiunea extraordinară 1934

Senatul

Şedinţa din 26 iunie 1934

Despre înfiinţarea unei misiuni ştiinţifice în Albania

D-le preşedinte, în şedinţa de luni aţi binevoit să puneţi la vot urgenţa pentru proiectul de lege relativ la întemeierea unei misiuni în Albania şi eu înţeleg urgenţa în aşa fel încât, în câteva zile să se poată înfăţişa proiectul. Dar de la Comisiunea legislativă se trimite proiectul acesta - cu privire la care am dat asigurări că nu comportă nici un spor de cheltuieli la Ministerul de Finanţe, ca să fie întrebat d-l ministru de Finanţe despre ceea ce trebuia să se ştie din însuşi declaraţiunea mea. Nu este vorba de o fundaţiune nouă, ci este vorba numai de trimiterea pentru cercetări în Albania a câte unui membru al Şcoalelor existente de la Fontenay-aux-Roses şi de la Roma, care oameni se duc cu bursele lor; acum, dacă va fi să se cheltuiască ceva pentru adăpostirea lor, aceasta face parte din micile cheltuieli ale ministerului. Aşa încât, eu cred că se putea ţine seama acolo, la Comisiunea legislativă, de declaraţiunea mea: nu comportă nici un spor de cheltuieli acel proiect. Şi dacă dv., d-le preşedinte, binevoiţi să le atrageţi atenţiunea asupra acestei declaraţii făcute de mine, atunci proiectul ar putea să vină. Mai avem câteva zile şi aş dori ca acest proiect să treacă prin Cameră, ca să se poată începe oarecare lucrări.

D-l Tony Iliescu, vicepreşedinte: Vă asigur, d-le profesor, că cel mai târziu mâine, luându-se şi avizul d-lui ministru de Finanţe...

D-l profesor Nicolae Iorga: Nu era necesar.

D-l Tony Iliescu, vicepreşedinte: ...oricare ar fi rezultatul, proiectul de lege se va pune în ordinea zilei şi se va vota.

D-l profesor Nicolae Iorga: Mulţumesc foarte mult.

Când nu cer nimănui nimic, nu înţeleg de ce să se intereseze cineva cu privire la o sumă pe care n-am cerut-o.

Prezintă expunerea de motive a proiectului

https://biblioteca-digitala.ro

EXPUNERE DE MOTIVE

Puţine sunt ţările şi popoarele cu care legăturile noastre să fie aşa de vechi şi adânci ca cele cu ţara şi poporul Albaniei.

Rasa este în parte aceeaşi; aceleaşi elemente tracice şi romane se întâlnesc la unii şi la alţii; Albania s-a format şi de pe urma unei mişcări naţionale începute şi susţinute la Bucureşti. Suveranul şi poporul albanez au arătat de atâtea ori amintirea vie a acestor legături.

Pe de altă parte, Albania înfăţişează un admirabil teren pentru studiile cele mai variate. Sunt de făcut acolo cercetări de limbă ca şi de etnografie. Biserici bizantine prezintă fresci încă nestudiate. Şi mai ales pământul Albaniei acoperă comori prea puţin descoperite ale antichităţii greco-romane.

Aşa fiind, credem că facem un lucru util amânduror ţărilor şi priincios ştiinţei, propunând crearea unei misiuni ştiinţifice române în Albania[1].

N. Iorga, Oscar N. Nicolescu, general I. Popovici, Ef. Antonescu, N. Miclescu, G. Ghiţescu, Gr. Constantinescu.

NOTE

1. Consiliul Legislativ opinase că cele două şcoli româneşti din străinătate nu puteau delega persoane care să lucreze la viitoarea misiune ştiinţifică din Albania.

Şedinţa din 27 iunie 1934

Ironii la adresa lui D.R. Ioanițescu

Domnule Ioanițescu, pe atunci era un merit să te retragi din Parlament pentru că îţi trimitea diurna acasă. Noi am văzut alte retrageri din Parlament în care diurna s-a servit foarte regulat la domiciliu şi în provincie[1] *(ilaritate).*

NOTE

1. În aceiaşi şedinţă, pe marginea legii şomajului: „Cel dintâi articol la legea şomajului va trebui să fie acela că omul fără ocupaţie să nu refuze nici o ocupaţie".

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 30 iunie 1934

Discurs pe marginea legii bugetului

D-le preşedinte, d-lor senatori, faţă de proiectul acesta de lege, discutat cu atâta competenţă şi cu atâta talent de d-l Gafencu, care a făcut într-adevăr un discurs mai mare decât proiectul şi ne-a adus să simţim cât de bine ar fi dacă şi aici la Senat s-ar discuta bugetul de-a dreptul, sau întrebuinţându-se o lege oarecare pentru a se ajunge la acelaşi rezultat, mie să-mi fie îngăduit să pun numai o întrebare; care, întrebarea aceasta, poate să aibă oarecare valoare: pentru cine sunt acordate toate aceste drepturi, drepturile de a preface administraţia ţării în aşa fel încât ea să corespundă situaţiei încasărilor?

Acesta este lucrul pe care dv. îl voiţi şi-l prezentaţi într-o formă, care fără îndoială, poate să fie discutată. Când, de exemplu, dv. spuneţi că măsurile acestea trebuiesc să fie aduse spre ratificare în Parlament până la 14 decemvrie şi că, dacă Parlamentul nu le primeşte, efectul cu toate acestea este acelaşi, desigur este o formă puţin elegantă de a vă afirma dreptul absolut de a face ce voiţi.

Dar pentru cine sunt prevăzute aceste măsuri? Dacă sunt prevăzute pentru dv., atunci iată ce aş fi avut dreptul să vă cer: Dv. aţi venit la guvern[1] la sfârşitul anului trecut. Dv. ştiaţi foarte bine în momentul acela că încasările Statului merg greu. Nu ştiu în ce măsură încasările acestea au sporit. Doresc să sporească în aşa măsură încât cheltuielile Statului să fie asigurate.

Dar dv. aţi venit într-un moment de mare strâmtoare şi strâmtoarea aceasta mare am cunoscut-o şi eu. Însă noi aveam intenţia, guvernul pe care îl prezidam avea intenţia, să plătească străinătatea, şi de atunci s-au schimbat lucrurile. S-a cerut străinătăţii o păsuire, o scădere, scădere care se pare că nu este cuprinsă într-un act cu desăvârşire sigur şi pe deplin parafat. S-au schimbat împrejurările, dar cu problema aceasta teribilă, care m-a făcut să tai de la Ministerul Instrucţiei Publice mai mult decât a tăiat orişice ministru, şi să-mi atrag valurile acelea de nemulţumire zgomotoasă ale unui corp didactic anarhizat prin politica de partid. Proiectul de azi e datorit conştiinţei pe care o avem cu toţii că nu se poate merge aşa, că nu se poate falsifica până la sfârşit, întrebuinţând moneda Regelui Mihai, deturnări de fonduri şi alte mijloace, pentru a se acoperi cheltuielile Statului. Ştiţi: noi practicăm, cu oarecare eleganţă, escrocheria financiară. Dar escrocheria are oarecare limite. Vine un moment când nu se poate merge mai departe. Dv. nu aţi avut, se pare,

https://biblioteca-digitala.ro

de la început, credința că veți aduce pe creditorii străini să renunțe la o parte așa de importantă din suma care li se cuvenea, cum este aceia de care este vorba. Am spus că dv. ați venit la o situație disperată. La situația aceasta disperată nu puteați răspunde prin impozite mai grele. Lumea nu le poate plăti, chiar măsurile pe care le-a luat, cu o adorabilă naivitate, d-l Madgearu, mânat de teoriile la care făceați aluzie dv., și anume de a o stoarce...

D-l C. Ceruleanu: Nu le-a adoptat și d-l Gafencu.

D-l profesor N. Iorga: ...de a-l stoarce pe contribuabil în așa fel, încât să nu mai poată plăti nu știu câți ani înainte. Căci acesta a fost rezultatul. Pentru că dacă un om a luat din fundul tuturor rezervelor sale un an, doi ani, nu mai poate plăti. E drept că ni se venea de la Paris cu sfaturi pe care le-am auzit și eu de la d-l. Rist! Contribuabilul român este foarte elastic. Cele două capete ale suprafețelor de gumelastic se pot atinge până nu mai rămâne nimic și finanțele Statului sunt asigurate. Am spus d-lui Rist: nu știu rezistența dv. financiară, care aveți undeva, totdeauna, anume sume ascunse. Dar știu marginile rezistenței contribuabilului român, care acesta are totdeauna, vizibil, un număr foarte important de datorii. Prin urmare, pe un contribuabil cu economii poți să-l storci; dar pe un contribuabil cu datorii - și doară legea conversiunii, cele trei legi ale conversiunii, nu pot să dea facultatea de a transforma în pozitiv, ceea ce este negativ - apoi, pe un astfel de contribuabil nu îl poți stoarce.

(*D-l Tony Iliescu, vicepreședinte, ocupă fotoliul președințial*).

Și atunci, d-le ministru[2], care luați în spinare această lege, venită fără îndoială de la înțelepciunea cvasidictatorului, cu stare de asediu și cenzură, care este atât de tânărul geniu politic ocrotitor al României, atunci iată ce trebuia să faceți: onorata comisie, care, ca să asude, avea nevoie de căldurile caniculare pe când putea să asude în condițiuni mult mai bune și higienice, în luna lui noiemvrie și decemvrie, atunci trebuia să lucreze această comisiune. Și, de almintrelea, ce ochelari trebuie, d-le ministru, ca să vadă cineva care sunt funcționarii puși numai fiindcă au adus servicii de partid? Dar câtă vreme trebuie pentru ca într-un minister să se descopere imediat oamenii care nu fac nimic? Să vă dau o rețetă, pe care am întrebuințat-o și care mi-a permis economiile acelea pe care nu le veți tăgădui căci, ce a făcut Ministerul în care la Finanțe era d-l Argetoianu, dar nu lucra totdeauna după ideile sale, și în orice caz ideile sale trebuiau să treacă, pentru aprobare, cui avea o răspundere mai mare decât a sa, veți recunoaște că economiile pe care le-a făcut, reducerile acelea masive, nu le-ar fi putut face nimeni. Dv. vă găsiți astăzi la un buget cam jumătate de ce era bugetul pe care l-am primit noi. Ei bine,

https://biblioteca-digitala.ro

cum am putut face aceste economii la Instrucție? Iată în ceea ce privește cadrul ministerului: am cerut fiecărui funcționar timp de câtăva vreme să-mi arate în fiecare seară ce a lucrat. În fiecare seară mi se aducea, de la fiecare funcționar, fișa lui controlată și am văzut foarte repede care este acela care trebuie menținut și acela care trebuie înlăturat, pe cale legală, fără nici un fel de greutate, fără să fie încălcări față de Constituției, Constituția aceia pe care d-ta, d-le ministru, și eu am votat-o, pe care partidul dv., d-le Gafencu, nu a votat-o, și declarația recentă a d-lui Maniu face încă rezerve în ceea ce privește această Constituție, așa încât punctul dv. de vedere, care este foarte bun, nu se aplică, privind în spre Bădăcin[3]. La București este foarte bun, dar nu și acolo. Fiindcă, trebuie să vă spun, că eu sunt autorul formulei care i-a permis d-lui Maniu să ia puterea, o formulă iezuitică, dar care este a mea. Eu m-am făcut iezuit, pentru a aduce un serviciu cuiva care a fost mult mai iezuit decât mine. Și am făcut formula aceia în care, fără a retrage nimic din ce afirma. a putut veni la guvern să facă jurământul pe Constituție.

Da, fără să vă încurcați în lucruri constituționale, puteați, pe singura cale legală, să faceți toate suprimările. Însă, iată ce trebuia să faceți de la început: să arătați care sunt principiile dv. în ceea ce privește aceste suprimări. Acum, că ziceți: cei care au fost numiți prin stăruințe, sau care nu acopereau nici un fel de necesitate la numirea lor, aceasta este atât de vag. Și aprecierea unui guvern de partid este atât de influențabilă! Eu nu odată v-am arătat fără nici un fel de interes, căci mă găsesc în situația de a putea da sfaturi altora, ca unul care nu voi fi eu în măsură să aduc la îndeplinire ceea ce recomand celorlalți, v-am arătat: este un mijloc foarte simplu de a ușura bugetul Statului român în ceea ce privește pe funcționari. Fiecare funcționar să-și aibă fișa sa.

(*Fiind orele 18, Senatul consultat, aprobă prelungirea ședinței*).

Fișa aceasta să arate dacă funcționarul are sau nu familie. Eu nu înțeleg să plătesc pe un burlac, care evită căsătoria cu toate greutățile, și să-l plătesc cum plătesc pe un om care are zece copii de ținut acasă. Prin urmare, fixez ceea ce se cuvine pentru un om singur. Aici nu încape considerentul acela care mi s-a adus înainte, foarte de sus, că orice muncă trebuie plătită. Aceasta este teorie. Noi ne găsim însă înaintea unei realități de așa natură, încât nu înțelegem să plătim pe cineva ca să se plimbe pe Calea Victoriei, să-și caute boli închipuite și să dea ca funcționar al Statului rău exemplu, cheltuind de multe ori chiar peste leafa lui, căci sunt alte lucruri de jur împrejur, în mediul care îl înconjoară pe funcționar. Noi ne găsim în stare de

https://biblioteca-digitala.ro

război. Societatea mondială este necontenit în stare de război. Aşa fiind, când ai d-ta un funcţionar care se bucură de o avere importantă, ca şi un pensionar, care, în acelaşi timp, se duce la ghişeu în fiecare lună ca să-şi încaseze plata lui întreagă, trebuie să i se amintească acest fapt: că noi suntem în starea aceasta de război şi că, prin urmare, celui care poate să se întreţină cu propriile lui mijloace să-i daţi titlurile acelui împrumut pe care aveţi de gând să-l lansaţi, iar celui care se întreţine cu leafa lui, aceluia să-i daţi bani.

Acest sacrificiu pentru ţară să aveţi curajul să-l impuneţi. Amintesc că în Grecia, când s-a cerut prezentarea tuturor hârtiilor şi s-au rupt în două, mi se pare deţinătorului i s-a dat o jumătate şi restul a fost socotit ca o contribuţie la împrumutul de Stat. Putem găsi o formulă mai elegantă pentru acelaşi lucru.

Eu am pus însă o alternativă. Dacă dv. sunteţi cei care veţi beneficia, aţi luat o cale târzie şi greşită, în loc de calea cealaltă, de muncă serioasă în timpul iernii. Dacă aveaţi curajul, dacă nu v-ar fi fost frică de funcţionari, dacă nu v-ar fi fost frică de propria dv. majoritate şi dacă în majoritate n-ar fi deseori coaliţii de interese de care vă este frică să vă atingeţi.

Dar se poate întâmpla altceva. Ştiţi, viaţa politică românească, de o bucată de vreme, se reazimă pe cel care înşeală mai bine pe celălalt. Uneori îl înşeală cu atât mai mult cu cât într-un moment se pare că l-a susţinut mai puternic. Eu unul să fi fost în situaţia dv., aş fi renunţat la sprijinul discret al doctorului Lupu, la involtul sprijin al d-lui Mihalache, mai bine decât să i se spună băncii ministeriale că se găseşte acolo numai pentru faptul că o sprijină un partid de opoziţie. Dar, vedeţi dv., răspunsul n-a venit; eu am căutat să-l provoc, dar n–a venit.

D-l Victor Antonescu, ministrul Justiţiei: Eu am spus: să se sprijine întâi pe dumnealor dacă sunt capabili.

D-l profesor N. Iorga: Acesta este un răspuns delicat la o afirmaţiune, suntem puţintel cam rudă, care cerea poate, cu toată simpatia pe care o inspiră d-l Ioaniţescu, un alt răspuns.

Dar, vedeţi, pentru că viaţa noastră politică se sprijină pe cine poate înşela pe celălalt, eu îmi pun o întrebare, pe care şi-au mai pus-o şi alţii. Mă rog, să zicem, ferească Dumnezeu, că fierbe din nou ceva într-un vas, al cărui caracter şi al cărui conţinut l-am descoperit acum câţiva ani de zile. Şi atunci, pentru cine ar veni în locul dv., din aburii care s-ar ridica din acest cazan ce propuneţi dv. aici este foarte bun. Nu cumva eu nu ştiu nimic, ca de obiceiu (*ilaritate*), nu cumva în luna lui decemvrie, la 14, să ne întâlnim pe aceste

https://biblioteca-digitala.ro

bănci înaintea unui guvern care să întrebuinţeze tocmai ceea ce cereţi dv., prin acest proiect de lege. Şi, dacă s-ar întâmpla ca eu să fac parte din acel guvern, mi-ar părea rău să întrebuinţez mijloace ca acestea, în loc să întrebuinţez eu mijloace ca acelea pe care le întrebuinţam când eram la guvern şi care mi-au permis să guvernez fără interes de partid în cea mai bună înţelegere cu toate partidele şi să mă despart tot aşa de ele, afară de câţiva intriganţi, care au produs într-o vreme căderea unui guvern care trebuia să trăiască mai departe.

Prin urmare, vedeţi să nu lucraţi pentru ceea ce se cheamă „Regele Prusiei"[4]. Aceasta este o înştiinţare care vine dintr-o lungă experienţă, şi pentru simpatia pe care o am pentru dv. personal, d-le ministru al Justiţiei, şi pentru acei din miniştri care sunt de vârsta mea; iar tot copilăretul care a ieşit în urma mea, nu-l cunosc destul, chiar până la preşedintele de Consiliu.

Aceasta am avut de spus (*Aplauze*).

NOTE

1. Guvernul în funcţie era condus de Gh. Tătărescu; acesta era şi titularul departamentului Industrie şi Comerţ; apoi I. Inculeţ (Interne), V. Slăvescu (Finanţe), V. Antonescu (Justiţie), dr. C. Angelescu (Instrucţie Publică, Culte, Arte), gl. N. Uică (Apărare Naţională), Gh. Cipăianu (Agricultură şi Domenii), Richard Franasovici (Lucrări Publice şi Comunicaţii).
2. Ministru de Finanţe era Victor Slăvescu
3. Referire la domiciliul lui Iuliu Maniu.
4. A lucra pentru regele Prusiei, a lucra degeaba.
   În aceiaşi şedinţă, la o replică a lui Gr. Gafencu: „Ce n-am face pentru guvern, mai ales când ne-o cere domnul ministru al Justiţiei" (*aplauze)*. N.I.: „Şi când aveţi asigurată succesiunea" (*ilaritate*).
   Apoi, la bugetul Ministerului Instrucţiunii Publice: „Dacă analfabetismul este un lucru rău, alfabetaţia este un rău tot atât de mare. Suferim de analfabetaţie. Ne închipuim că dacă băgăm analfabetaţia într-o societate, am făcut cea mai mare minune".
   Defineşte dictatorul: „Daţi-mi voie să vă dau o definiţie a dictatorului: „este un politician pe catalige" (*ilaritate*).
   La observaţia lui I.Th. Florescu: „E posibil ca guvernul de astăzi să facă exact ceea ce doreau cei ce complotau ieri? E aici tot cazanul Satanei...". N.I.: „Eu nu văd cazanul, numai că mie îmi miroase tot la telefon când se degajă anumite gaze pe o cale care nu mi-o pot explica".

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 2 iulie 1934

Despre climatul politic din ţară

D-le Miclescu, cred că chestiunea s-ar lămuri, dacă aţi citi concluziunea d-lui dr. Lupu. Sunteţi foarte nedibaci!....

D-l inginer N. Miclescu: Am spus-o, fără a o citi, căci o cunoşteam pe din afară.

D-l profesor N. Iorga: Ultimele cuvinte spun astfel: „Astăzi pentru dv., nu este decât o singură soluţiune: să vă demiteţi şi, în calitate de cetăţeni privaţi, să vă puneţi la dispoziţia Parchetului civil sau militar".

Eu unul, ştiindu-mă nevinovat, i-aş fi trimis de a doua zi, sau martori, sau când nu vrei să trimiţi martori, pedepseşti altfel o anume atitudine, fiindcă este de necrezut să spui unui guvern, „retrageţi-vă şi puneţi-vă la dispoziţia Parchetului".

Aceasta este o acuzaţie. Şi atunci nu mai înţeleg nimic, ca şi d. dr. Lupu, pentru scopuri superioare - partidul care să vă înlocuiască pe dv., pentru hramul sfintei rotative, a consimţit să intre din nou în partidul care nu-i plăcea atunci.

Foarte bine. Ce nu faceţi dv. pentru a veni din nou la guvern? Dar acuzaţia de aci este clară.

Eu nu zic că are dreptate. Ce ştiu eu din haosul din registrele de acolo? Dar că acolo n-au fost lucrurile limpezi, aceasta o ştie toată lumea.

Comisiunea parlamentară în care se stenografiază câteva ore pe zi, n-a ajuns la nimic.

De aceea, aş crede că oameni ca dv., din Partidul Naţional-Ţărănesc, asupra cărora n-a apăsat niciodată nici un fel de bănuială - fiindcă partidul dv. este un astfel de conglomerat, încât se găsesc oameni de tot felul, de la oamenii cei mai albi, până la oamenii cei mai negri - dv., în loc să vă certaţi cu d. Miclescu, închideţi ochii, şi pe întunerec prindeţi de păr pe cineva, şi se poate întâmpla să nimeriţi (*Ilaritate*).

Iar în ceea ce priveşte pe dumnealor, să mai uite rotativa ca să nu se găsească în situaţiunea arătată de d-l Costinescu, a negustorului cu mita: „Mita nu se mărturiseşte".

Şi eu fac negoţ, dar nu obişnuiesc mita şi n-am ştiut aceasta până acum.

https://biblioteca-digitala.ro

Despre dictatură

După ce N. Miclescu spusese:

D-lor senatori, dictatura, pentru ca să poată fi salvatoare, trebuie să îndeplinească o condiţiune esenţială.

D-l profesor N. Iorga: Să existe dictator (*Ilaritate*).

D-l inginer N. Miclescu: Îmi pare rău că faceţi gluma aceasta.

D-l profesor N. Iorga: E profunda mea convingere că în zadar se vorbeşte în ţara aceasta de dictatură, pentru că nu există omul care să poată încerca aşa ceva, în afară de faptul că dictatura însăşi se termină cu încercarea dictatorului Nr. 2 de a răsturna pe dictatorul Nr. 1, până vine dictatorul Nr. 3, şi aşa mai departe, şi la urmă un om de bun simţ care mătură tot acest decor de operete afară[1].

NOTE

1. La observaţia dr. L. Skupiewski că PNL n-a avut timp să facă o anchetă privind nişte fraude din cauza evenimentelor /asasinarea lui I.G.Duca, preşedintele partidului/. N.I.: „Dacă evenimentele sunt de vină, atunci şi evenimentele au luat comisuion".

Şedinţa din 3 iulie 1934

Dialog cu Mitiţă Constantinescu, sub secretar de Stat la Finanţe

După ce acesta spusese că trebuie să domnească o morală în ceea ce priveşte mânuirea banior publici

Domnule sub secretat de Stat, eu aş putea să vă spun dinainte cine va veni în locul acesta pentru că se ştie că guvernul dvs. este plecat de la grija binelui public dar pleacă uneori şi de la grija unor anumite aspiraţiuni. Vom trăi şi vom vedea.

https://biblioteca-digitala.ro

Mitiță Constantinescu: Noi avem și vom avea o grijă continuă a mânuirii sănătoase a banului public.

D. profesor N. Iorga: Ați fost jupiterian? Eu totuși știu cine va veni acolo.

Ședința din 4 iulie 1934

Despre anchetele parlamentare

Ei bine, domnilor, iată într-adevăr chiar și la regulament se poate lua cuvântul.

Eu, dacă aș fi fost astăzi de dimineață când s-a discutat legea aceia, care silește pe funcționarii aduși înaintea unei comisiuni de anchetă parlamentară, să mărturisească tot ce știu, eu aș și relevat că este nu nmai împotriva unui articol din regulament, dar împotriva articolelor din Constituție, care crează Parlamentul, obiceiul de a se amesteca două puteri cu totul deosebite. Noi suntem putere legislativă, ceilalți sunt putere executivă.

D. Alfons Heroveanu: Așa am spus și eu.

D-l profesor N. Iorga: Nu ne-ar plăcea nouă când puterea executivă și-ar atribui dreptul de a cenzura dezbaterile noastre sau de a se amesteca într-însele, în afară de dreptul pe care, firește, că îl are puterea executivă de a reprezenta pe această bancă pe Rege. Dar eu nu-mi închipui că dacă se continuă cu sistemul acesta al anchetelor parlamentare - uitați-vă ce se petrece cu aceia privitoare la afacerea Skoda[1] - nu-mi închipui ce se poate întâmpla. Gândiți-vă dv., se alege deputat sau senator un sublocotenent care s-a retras din armată și are oarecare necazuri pe mareșalul Averescu, să vină să ceară să se numească o comisiune parlamentară care să cerceteze toată gestiunea mareșalului, de când a intrat în armată până acum, sau un preot, care intră în Cameră sau Senat și care cere să se cerceteze gestiunea episcopului cu care nu s-a putut înțelege.

Vă rog, s-au întâmplat două cazuri: să isprăvim cu sistemul acesta, fiindcă este imposibil ca o comisiune parlamentară, compusă din oameni politici, făcând parte din partide, să nu aducă în cercetarea unui caz toată pasiunea de acolo. Dovadă că în comisiunea aceasta pentru chestiunea Skoda, ceea ce este mai interesant este lupta deosebitelor partide acolo, iar nu descoperirea unor lucruri care nu se pot descoperi.

https://biblioteca-digitala.ro

Nu ne mulţumim că votăm anchete parlamentare, acuma începem a le reglementa. Dar eu, ca ministru, n-aş primi în nici un chip să se treacă peste dreptul meu de a cerceta şi peste capul meu să se impună o anchetă care să se termine cu cearta de care am vorbit.

Este o chestiune de principiu şi am ţinut să-mi arăt punctul meu de vedere.

Dacă aş fi fost când a vorbit d-l Ioaniţescu, aş fi exprimat şi această părere, pe care o cred întemeiată: că dacă la *Monitorul Oficial*, acei care formau consiliul de administraţie şi-au împărţit nu ştiu ce sume, aceasta nu înseamnă că trebuie să se facă vinovat pentru aceasta şi pentru mici detalii de administraţie, unul din cei mai buni ingineri ai noştri, recomandat de Vintilă Brătianu, şi creatorul *Monitorului Oficial*, aşa cum este acum, să se dezonoreze un tânăr la începutul carierii sale. A dezonora pe un om nu este cel mai potrivit mijloc de a îndrepta moravurile publice...

NOTE

1. Afacerea Skoda a izbucnit la 10 martie 1933, când s-a constatat că firma cehoslovacă cu sediul la Bucureşti, şi care făcuse contract pentru vânzare de armament către România, nu-şi achitase impozitele. La o anchetă mai serioasă s-a văzut că în 1930, sub guvernul I. Maniu, se făcuseră cumpărături mult peste preţ, cu comisioane uriaşe (în care erau implicaţi ofiţeri, funcţionari superiori, apropiaţi ai primului ministru). Reprezentantul firmei, Bruno Seletzki, a fost condamnat la 5 ani de puşcărie şi expulzat.

La o comunicare a lui Alfons Heroveanu[1]

În ceea ce mă priveşte pe mine, ca preşedinte al Comisiunii Monumentelor Istorice, am toată grija, dar n-am mijloace. Nu ni se dau bani. Lucrurile acestea le ştiam noi de mult, dar cu cât avem la Comisiunea Monumentelor Istorice, nu ne putem apuca de lucru.

Ar trebui comunele şi judeţele să dea ceva pentru repararea clădirilor de acolo.

Comisiunea este absolut incapabilă să se îngrijească de monumentele în stare de ruină. Noi plângem mai mult decât oricine din dv. această stare.

D-l Alfons Herovanu: D-le profesor, cel puţin sprijinul dv. moral îl cerem. Dacă dv. veţi stimula puţin conştiinţa tuturor celor care au şi datoria şi puterea de face ceva, atunci nădăjduim că se va ajunge la un bun rezultat. Mai este vorba şi de primăriile respective.

Dacă de la dv. vine semnatul acesta, d-le profesor Iorga, am credinţa că vom realiza ceva.

https://biblioteca-digitala.ro

D-l profesor N. Iorga: Golia am credinţat-o noi, Comisiunea, îngrijirei garnizoanei din Iaşi. De ce garnizoana n-a voit să poarte grijă bisericii care i-a fost pusă la dispoziţie de noi? Interveniţi dv. pe lângă comandantul trupelor din Iaşi, care are soldaţi care nu costă nimic şi se poate colabora cu aceştia la repararea bisericii.

NOTE

1. Despre mânăstirea Golia, aflată într-o stare avansată de ruină. Acesta spusese: „Rog pe domnul ministru al Cultelor să nu treacă cu uşurinţă asupra acetei comunicări, după cum sperăm că va avea cuvenitul răsunet şi în sufletul marelui cărturar al neamului, sub îndrumarea căruia stă paza acestei comori a neamului nostru".

Şedinţa din 5 iulie 1934

Despre examenele de capacitate cerute la şcolile de arte frumoase

Eu sunt de părere să nu se ceară nici un examen de capacitate, pentru că oamenii aceştia îşi au competinţa lor, nu în diplome, ci în degetele lor. Degeaba vă învârtiţi în jurul acestei chestiuni ca să aibă atâtea clase sau mai puţine. Clasele la noi nu reprezintă nimic. Clasa are valoare când o faci, după ce ai făcut-o, cea mai mare parte din ceea ce ai învăţat, s-a dus. Fiind vorba de un pictor, de un sculptor, omul dacă pricepe meşteşugul, poate să nu aibă nici patru clase primare. Acesta este adevărul care a ajuns să pătrundă în mintea oamenilor şi în alte domenii.

Francezii, de pildă, care sunt cei mai respectuoşi faţă de certificate, au întemeiat pe vremea lui Napoleon o Şcoală de Înalte Studii, unde am învăţat şi eu, care sunt printre cei 102 absolvenţi, care şcoală primeşte oameni care pot să n-aibă nici măcar o clasă primară. Acolo se învaţă filologie semită, arheologie, şi la sfârşitul studiilor se dă un certificat absolvenţilor. Li se tipăreşte teza. Dacă ar fi avut mai mult curaj, Duruy ar fi spus că certificatele de acolo dau dreptul să arate ce pot faţă de oamenii cei mai împovăraţi de certificate.

Nu vă mai certaţi pe certificate. Eu, care am dat atâtea certificate, vă asigur pe dv., mai tineri, că acestea nu ajută în ceea ce priveşte valoarea omului. Să ne certăm pe lucruri mai serioase.

https://biblioteca-digitala.ro

Sesiunea 1934 – 1935
Senatul

Şedinţa din 1 decembrie. 1934

La aniversarea Marii Uniri[1]

Aş cere cuvântul, d-le preşedinte, numai ca martor al lucrurilor care s-au îndeplinit acum şi iarăşi ca istoric al miilor de acte cu care s-au pregătit lucrurile care s-au comemorat acum.

Eu sunt contra comemorărilor. D-le preşedinte[2], dv. o ştiţi. La orice comemorare am refuzat să vorbesc, căci cea mai bună din toate comemorările este un adaus de muncă solidară a unui popor *(Aplauze)*. Şi cu munca am cam zăbovit, iar în ce priveşte solidaritatea, am ruinat-o, aşa că, în aşteptarea momentului când ne-o da Dumnezeu atâta putere de muncă pe câtă minte avem şi atâta bună înţelegere pe cât patriotism este în fiecare din noi, eu mi-am zis: nu vreau să mă amestec în comemorări.

Cu atât mai mult nu aş fi îndrăznit niciodată să vorbesc în numele unei grupări. Ce este o grupare politică? Cred că cei care fac parte din grupări politice, ar fi foarte jenaţi dacă li s-ar cere o definiţie ştiinţifică. Ba cred că unii, din amintirile lor, ar putea da mai multe definiţii sau chiar prea multe!

Aşa fiind, eu nu pot să vorbesc în numele unei asociaţii de luptă. Când se dă o luptă, fiecare vine cu steguleţul său. Dar, să vină cineva cu fanionul când se desfăşoară larg steagul stropit cu sânge al Ţării româneşti!? Nu pot s-o fac, alţii pot s-o facă. Sunt liberi.

Dacă totuşi m-am hotărât, încurajat de frumuseţea discursului preşedintelui meu de la Academia Română, d-l Mrazec, încurajat de vibrantele cuvinte ale omului pe care îl văd sărind la luptă, prietenul şi ruda mea, d-l Miclescu, încurajat şi de oarecare şoapte de pe banca ministerială, d-l ministru Lapedatu care spunea: acum s-au terminat cluburile, vine religia...

D-l I. Th. Florescu: Ai şi d-ta un club!....

D-l profesor N. Iorga: Întâi plăteşte d-ta chiria ca să am un club.

Şi atunci, după cum religia are un rost, zicea că ar avea un rost şi o credinţă. Credinţa mea însă nu interesează. Credinţa mea a fost aceia din fundul inimilor tuturor. Şi dacă am avut mai multă libertate s-o exprim, aceasta nu constituie pentru mine nici un fel de merit.

https://biblioteca-digitala.ro

Au fost mai multe feluri de a vorbi. Atunci când unii au înfăşurat-o în diplomaţie, alţii şi-au făcut o datorie de a lucra făţiş şi în urmă a venit vremea şi pentru cei care mai mult sau mai puţin au fost şi ei pe acolo.

Dar, dacă totuşi m-am hotărât să spun câteva cuvinte, în miezul cărora intru şi care, ca de obicei, voi dura foarte puţin, este fiindcă eu socot că în orice comemorare trebuie să fie şi o împărţire de merite. Noi ne găsim acum în ţara aceasta mare. Să dea Dumnezeu să o ţinem cum se cuvine. Trebuie ţinută şi o ţinem, numai să o ţinem în aşa fel cum au făcut-o cei care au luptat şi care au murit pentru dânsa *(Aplauze prelungite).*

A fost făcută frumos; să ştim să o ţinem frumos. Să nu cerşim la nimeni, fiindcă aceasta ar însemna că nu suntem în stare să o apărăm noi, şi să nu ne speriem de nimeni, fiindcă nu cuvintele de la această tribună sau cuvintele de la această bancă apără România, ci ceea ce s-a văzut la manevrele din urmă, la care am vorbit şi cu reprezentanţi ai statelor străine, şi ceea ce s-a văzut la manevrele din urmă, se poate rezuma în aceste cuvinte: cine pofteşte să ne încalce hotarele, îl aşteptăm *(Aplauze îndelung repetate).*

D-lor, peste meritele oricui - şi nu tăgăduiesc pe ale nimănui - unul a fost mai prudent şi a venit mai târziu, altul a fost mai frumos, nebun, atunci când se cerea multă nebunie şi a ieşit înainte, chestiune de temperament, dar în unirea aceasta românească sunt două feluri de oameni care au avut mari merite şi care n-au nume, fiindcă sunt mii, fiindcă sunt sute de mii, fiindcă sunt milioane, oameni care trebuie să fie comemoraţi, de câte ori se vorbeşte de unire, ori dacă este necesară comemorarea, ori dacă nu este necesară.

Sunt întâi cei mulţi, care n-au fost niciodată lângă străin, care n-au vorbit limba străinului, care nu au negociat cu străinul şi care au rămas cu munca lor, cu credinţa lor, cu legea lor, cu sfânta lor încredere în viitorul neamului lor *(Aplauze entuziaste).*

Pe aceştia nu trebuie să-i uităm.

Şi sunt cei care dacă au fost dincolo, au rezistat la toate momelile, la toate ofertele de răsplătire, căci puteau să ajungă sus, dacă încetau de a fi români. Clasa de sus s-a dus la străini şi în timpurile mai noi dacă nu s-a dus numai decât la străini, dar a discutat cu străinul, cu care nu se discută, dar ei au rămas la munca lor, la sudoarea lor de sânge, iobagii aceia din Ardeal, fraţi cu cei de aici care, după ce s-a pierdut războiul, fiindcă noi, la început, l-am pierdut, l-au făcut ei ţărăneşte şi au câştigat biruinţa.

https://biblioteca-digitala.ro

Pe toţi aceştia nu trebuie să-i uităm, pe mucenicii brazdei, pe fraţii de dincolo şi pe aceştia care fără nici un alt gând, decât de a sluji ţara, au stat şi au murit înaintea unui duşman care secera cu arme perfecţionate *(Aplauze puternice)*.

Nici o ambiţie personală să nu îndrăznească a vorbi de câte ori răsar înaintea noastră aceşti mucenici fără pereche ai unei nobile naţii. Şi al doilea, unire aceasta românească a ieşit din sufletul românesc legat de un ideal care a fost acelaşi în toate provinciile neamului.

Călugăraşii de odinioară de la Blaj şi de aiurea, bieţi purtători de cărţi din sat în sat, cei care stăteau în strană şi se închinau lui Dumnezeu, cei care înaintea copiilor îi învăţau Evanghelia neamului, săracii şi desculţii intelectualităţii româneşti aceia au pregătit unirea de astăzi... *(aplauze)*. Pentru că niciodată în formele din afară ale unui popor nu este altceva decât ceea ce a suferit, ceea ce au luptat în adâncul sufletului celor care sunt eroii modeşti ai unui neam.

Şi de aceea, de câte ori este vorba de lucrurile de la 1918, eu, ca istoric, văd răsărind înaintea mea figurile acelea mari, a bietului monah Samuil Micul, a dârzului oltean făgărăşan, mort în sărăcie şi în casă străină, Şincai, a bunului părinte sfătuitor al neamului său pentru cel mai înalt ideal, Petru Maior, şi toţi ardelenii cu Lazăr în frunte, care au venit aci şi au făcut şcoală de credinţă şi de ideal românesc.

Să nu-i acoperim, orice s-ar fi întâmplat pe urmă, fiindcă ei rămân drepţi în faţa noastră, prooroci ai neamului *(aplauze)*, răscumpărători prin cuvânt şi prin scris.

După aceia, eu nu pot să uit că atunci când o generaţie nouă în această Românie, unde, să nu uităm - şi d-l preşedinte era de partea baricadei unde eram eu atunci când se făcea pentru apărare momentană politica Triplei Alianţe şi când dincolo în Ardeal, un singur glas, unul singur, din cei mai în vârstă, a rostit crezul de iredentism românesc: părintele Augustin Bunea, neuitatul meu prieten, acela de la moartea căruia se împlinesc în curând anii comemorării *(Aplauze)*.

Să nu uităm că atunci când în mijlocul intelectualităţii româneşti de dincolo se ridicau anumite oferte de la cei care trebuiau să fie socotiţi ca duşmani, băieţii de la Blaj, de la Sibiu şi de la Braşov, şcolarii anului 1914, generaţia aceia care astăzi numără un poet ca Octavian Goga, un prozator ca

https://biblioteca-digitala.ro

Agârbiceanu, băieţii care atunci îşi făceau ucenicia lor, au avut îndrăzneala în faţa străinilor să spună: „Nu". Noi nu voim să trăim mai bine în Ungaria, ci voim mai bine să murim în Ungaria, pentru întemeierea României întregite, unite de la uu capăt la altul *(Aplauze prelungite)*.

Pentru gloria celor morţi pentru care în ochii noştri este acum o lacrimă, pe care singure formele vieţii sociale ne împiedecă de a o vărsa pentru cinstea celor vii, dintre care unii au fost scoborîţi şi scăzuţi de viaţă, dar care în adâncul sufletului lor socotesc cel mai mare moment din întreaga existenţă a lor, aceia când îndrăzneau să afirme ca şi aci la Bucureşti, la ei în robie, că nu este decât o singură soluţiune: Unirea prin vărsare de sânge, prin războiul de aici dacă e nevoie, iar de acolo prin revoluţie. Pentru cinstea acestor tineri pe care i-am cunoscut pe toţi şi pe care, orice ar fi la mijloc, îi iubesc şi astăzi, am ridicat aceste cuvinte *(Aplauze puternice îndelung prelungite)*.

NOTE

1. Înainte de discursul lui N.I., generalul Arthur Văitoianu spusese că se asociază Partidului NaţionaL Liberal Gheorghe Brătianu pentru sărbătorire. N.I.: „Mai mult ca general al războiului decât ca reprezentant politic. Aplauzele noastre merg către generalul care a luptat; către generalii de aici, mai mult către reprezentanţii unui club sau altui club" *(aplauze)*. A.V.:"Domnule preşedinte, aici nu facem politică şi aici nu este vorba de aplauze care se adresează unui reprezentant al unui partid. Aici am vorbit în numele Partidului Naţional Liberal de sub conducerea d. Gheorghe Brătianu, după cum oricare în ţara asta are dreptul să vorbească la tribună dacă îl compete – ca să zic un termen ardelenesc – să vorbească de la această tribună.
Eu declar că regret şi mă mâhneşte mult faptul că d. profesor Iorga a găsit cu cale să arunce o săgeată". N.I.: „Este un omagiu către dumneata. N-ai înţeles". A.V.: „Nu este vorba de un omagiu adresat generalului Văitoianu, ci este o săgeată pe care o adresaţi unui membru dintr-un partid politic". N.I.: „Nici prin cap nu mi-a trecut. A fost un omagiu pe care l-am adus armatei".

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 5 decembrie 1934

La proiectul de răspus la Mesajul Tronului. Cu referire la pregătirea apărării naţionale

D-le Miclescu[1], îmi permiteţi? În februarie 1932 s-a adunat Consiliul apărării naţionale, prezidat de Majestatea Sa. S-a examinat contractul, s-a constatat că plătim prea mult, şi rezultatul acestei adunări a fost că s-a hotărât să se dea un miliard şi Cugirului şi Copşei, care trebuia plătit, mi se pare, în timp de cinci ani. Prin urmare, vedeţi, a fost un moment când cineva şi-a simţit datoria faţă de aceste fabrici din ţară. Bani erau foarte puţini. După aceea s-a petrecut o schimbare de guvern - asta era la sfârşitul lui februarie - după aceea au venit vacanţele de Paşti şi după vacanţele de Paşti a fost o altă lume, dar în hotărârea aceasta care s-a luat atunci erau şi cunoştinţele pe care le avea cine era atunci la guvern, despre pregătirea pe care o aveau aceste uzine. Eu ştiam foarte bine pentru că la organizarea unora dintre dânsele a fost fiul meu, aşa încât ştiam exact ce se poate face acolo. Aşa că vedeţi, nu au fost uitate fabricile, măcar în momentele acelea.

D-l inginer N. Miclescu: Poate nu în momentele acelea, dar în tot restul timpului s-a uitat complet.

D-l profesor N. Iorga: Îmi daţi voie, procese-verbale nu se iau în aceste adunări. Dar unul dintre colegii mei de atunci a săvârşit de mai multe ori indiscreţia de a lua note aproape stenografice, ceea ce nu este permis, şi notele acestea sunt oricând la dispoziţia dv. Eu scriam din memorie, pe urmă; iar el, totdeauna, de câte ori era un Consiliu de miniştri, sau un Consiliu prezidat de Maiestatea Sa, însemna din cuvânt în cuvânt. Este un ministru mai tânăr, care din fericire are la dispoziţie actele, aşa încât când s-ar discuta această chestiune, le pot aduce oricând.

După ce N. Miclescu spusese că cenzura a blocat orice informaţie care „aduce atingere unor persoane oficiale sau nu" implicate în afacerea Skoda

Dar chiar neoficiale. Acum nu este voie să scri nimic despre domnul Gusti. Vă spun cu toată siguranţa: este între cei tabu. De ce? Nu pot să ştiu Dar nu ai dreptul.

https://biblioteca-digitala.ro

NOTE

1. Inginerul Nicolae Miclescu constatase neglijarea unor contracte de înzestrare a armatei şi rememorase situaţia bugetară din 1932: „În 1932, bugetul ordinar a fost de 29 de miliarde iar cel extraordinar de 19 miliarde". N.I.: „Bugetul extraordinar de fapt nu exista. Era o iluzie a d. Argetoianu. Bugetul extraordinar n-avea nici o importanţă. El reprezenta cheltuielile care trebuia să se facă în cazul când s-ar fi găsit venituri extraordinare".

Şedinţa din 15 decembrie 1934

Răspunde atacurilor unor pamfletari

D-le preşedinte, în pamfletul unor oameni bolnavi, *România Nouă*, din Cluj, care acopere de injurii pe toţi cei care nu urmează o politică nenorocită, se publică sub cenzură aceste rânduri despre mine:

„D-l Nicolae Iorga a fost, precum se ştie, tocmit cu diurnă, întocmai ca în Evul Mediu sateliţii la Veneţia sau Florenţa" - vă rog să admiraţi ignoranţa de primitiv a scriitorului - „să-l asasineze pe d-l Iuliu Maniu. Preţul: 800.000 lei. Se zice că atât a căpătat. Noi credem că mai mult".

Cum afirmaţiunea a trecut sub regimul, pe care de altfel îl dezaprob, al cenzurii, întreb pe d-l subsecretar de Stat Titeanu, care o are în seamă, dacă această odioasă calomnie, demnă de nişte oameni total decăzuţi, care atinge şi guvernul, arătat că uzează de asemenea mijloace, nu trebuie să aibă urmare într-o acţiune penală din partea guvernului însuşi? Dacă aceasta nu se va produce, voi târî eu pe aceşti mizerabili înaintea juraţilor.

Şi fiindcă, d-lor - aceasta o ţin la dispoziţia d-lui Titeanu - fiindcă nu cunoaşteţi motivul acestei agresiuni, vi-l arăt eu. Este vorba de o broşură, tipărită pe baza izvoarelor, care se cheamă *Istoria unei legende*, Iuliu Maniu, şi care broşură este în mare parte reproducerea „discursurilor parlamentare din 29 mai până la 31 iulie 1906 ale d-lui Iuliu Maniu". Acum recunosc şi eu că sunt unele pasagii dezagreabile. Şi îmi veţi permite să vă prezint patru din ele.

https://biblioteca-digitala.ro

Iată unul. În ceea ce priveşte pregătirea viitorului preşedinte de Consiliu din România unită şi amator de mai mult decât atât: „Eu am fost crescut în gimnaziul reformat din Zalău" - aceasta se spunea în Camera din Pesta — „şi credeţi-mă că cu mult mai frumos trăieşte în amintirea mea acel gimnaziu în simplicitatea lui, când se susţinea încă, cu venerabilii lui profesori, din propria putere materială, decât actualul gimnaziu, cu splendidul său palat şi cu profesorii plătiţi de Stat. Pentru că mi-e teamă că acel splendid palat nu odihneşte pe aceleaşi sigure baze, pe care odihnea vechiul şi modestul, dar totodată, venerabilul edificiu".

Aceasta pentru pregătirea lui.

Ca director de bancă, tot în Camera din Pesta, citez dintr-un discurs publicat de d. Maniu însuşi:

„Eu sunt avocat, sunt avocatul uneia dintre cele mai mari bănci din comitatul Albei Inferioare şi ca atare provoc întreaga obştie maghiară din acest comitat să spună, adevărate sunt ori ba, vorbele mele. Cu sutele aş putea aduce exemple că noi am mântuit mulţime de maghiari, câte odată chiar dinaintea institutelor ungureşti. Nu vreau să fac imputări acestor institute, că şi acestea sunt institute solide, dar constat numai că, în vreme ce noi lucrăm cu 8 -7 şi 9 la sută, până atunci institutele de păstrare maghiare trec şi peste 10 la sută şi la încasare sunt cu mult mai severe".

Înseamnă aceasta: bani româneşti puşi la bancă pentru a salva debitori maghiari.

Într-un anume moment, acolo în parlamentul din Pesta, cineva a vorbit de România mutilată. În intenţiunea vorbitorului ungur era vorba numai de un Stat Sărac, însă unii au înţeles că ar fi un stat zdrenţos, şi mulţi dintre deputaţii români au strigat că România este mutilată, gândindu-se la Ardeal. În ziua următoare, d. Maniu a luat cuvântul şi a vorbit aşa:

„Întreruperea ce am făcut eu şi prietenii mei cu acea ocaziune *(sic)*, nu a avut alt înţeles şi nu a putut avea altă intenţiune, decât următoarele, pe care vi le arăt: „pentru că ştim din istorie că Basarabia s-a ţinut de România, care a fost însă ruptă de la România". Prin urmare „România este mutilată din cauza Basarabiei".

Şi, în sfârşit, pentru că am început cu toate aceste lucruri, daţi-mi voie să vă fac a le asculta până la sfârşit. Într-un discurs, d. Maniu spune: „Baza patriotismului nostru e că trecutul nostru e legat de această ţară, întocmai ca şi

https://biblioteca-digitala.ro

viitorul, nostru... Susținerea Ungariei și în general a monarhiei austro-ungare este o necesitate politică și internațională, atât pentru români cât și pentru maghiari.

Conștiința acestei necesități și sinceritatea sentimentelor este punctul de mânecare al activității noastre politice. Știm că aici suntem în Ungaria și că țara aceasta din punct de vedere al dreptului public o recunoaștem ca Ungarie... Monarhia aceasta e și Ungaria, în cazul acesta, are o menire mare. Trecutul nostru e legat de țara aceasta întocmai ca și sentimentele noastre, aspirațiunile noastre, aspirațiunile noastre de viitor vrem să le realizăm aici, în Ungaria, cerând baze sigure în țara aceasta pentru dezvoltarea noastră culturală și economică".

Și d-lor, eu nu inventez și nu mint. Acestea sunt extrase din broșura tipărită de însuși d. Maniu.

La aceasta mi se răspunde că eu m-am vândut cu 800.000 lei guvernului, pentru a o scrie.

Guvernul are cuvântul: dacă acel care se corupe merită disprețul public și urmărirea judecătorească, în ce situație ar fi un guvern care contra adversarilor săi politici întrebuințează banul Statului pentru a-și câștiga apărători?

Prin urmare, încă odată vă întreb: dv., uzați de mijloacele pe care Statul le are la îndemână pentru ca acest calomniator să treacă înaintea instanțelor judecătorești, sau îmi lăsați mie această sarcină? Niciodată însă nu voiu ierta această mișelie pe care o voi urmări până la capăt *(Aplauze prelungite pe băncile majorității)*. Până când această bandă de exploatatori de legende și de făcători de averi, pe căi neîngăduite, va mai înșela opinia publică *(Aplauze)*.

După ce Eugen Titeanu, sub secretar de Stat la Interne,
a spus: Vom răspunde așa cum veți răspunde și dvs..,
Îl vom lua de gât și-l vom târă la bara justiției.

Am cerut cuvântul pentru a mulțumi d-lui Titeanu, care face parte din multele serii de tineri care mi-au văzut aci viața.

Cine nu a fost pe vremuri aci, în această țară, ci erau dincolo de granițe, au văzut de la mine altceva: O propagandă națională pe riscul meu, care merita fără îndoială o altă recunoștință.

https://biblioteca-digitala.ro

Dar, pentru ca să mântui odată cu această ticăloşie, eu vă anunţ că în afară de procesul pe care-l voi face paralel cu acela pe care-l anunţă d-l subsecretar de Stat, eu voi cere, în această seară chiar, verificarea a ceea ce se poate numi averea mea. O voi cere în această seară.

Voci din majoritate: Nu e nevoie!...

D-l profesor N. Iorga:...şi peste câtăva vreme voi cere cuvântul aci în Senat, pentru ca să se vadă ce tragedie de muncă, de mizerie şi de nedreptăţire a familiei, a copiilor meii, a fost viaţa pe care am trăit-o *(Aplauze puternice şi îndelung repetate).*

În dialog cu Grigore Gafencu, pe aceiaşi temă

Iată ce am cerut, şi vorbeşte un onest om bătrân unui tânăr pe care îl ştie onest, pe care niciodată legăturile de partid nu îl pot împiedeca de aşi face datoria de om onest. În foaia prietenilor d-lui Maniu *România nouă* se afirmă că eu sunt plătit cu cel puţin opt sute mii de lei, pentru a scoate o broşură în care nu fac altceva decât reproduc declaraţiile în Parlamentul din Pesta ale d-lui Iuliu Maniu. Şi atunci, eu am cerut guvernului să ia o atitudine faţă de această mişelie, pentru că veţi recunoaşte că este o mişelie, să se creadă că eu sunt omul care mă vând pentru a-mi exprima părerile mele. Aceasta este o mişelie şi cine o face este un mişel şi cine şade acolo în jur îşi primeşte o parte din reprobarea care se impune opiniei publice.

Şi atunci, am cerut guvernului - căci dacă eu am luat opt sute de mii de lei aceasta înseamnă că mi i-a dat guvernul şi că guvernul este corupător - am cerut guvernului să facă a se trage acest autor al acestui articol înaintea instanţelor judecătoreşti, cum o voi face şi eu. Şi pentru a arăta cât de puţin broşura mea putea să provoace la un om de bun simţ, chiar dacă era un prost - cum este un prost autorul articolului - pentru a arăta cât de puţin putea să producă un astfel de răspuns, am citat din cuvântările d-lui Maniu în Parlamentul din Pesta patru, dintre care cea dintâi arăta că era mândru de educaţia sa străină, a doua arăta că băncile conduse de d-sa stăteau la îndemna datornicilor unguri cu dobândă mai mică, a treia cuprindea declaraţia că România este mutilată numai fiindcă i s-a luat Basarabia şi a patra cuprindea declaraţia programatică că românii din Ungaria au tot trecutul lor acolo, toate interesele acolo şi că tot viitorul lor este legat de Statul unguresc.

Aceasta am spus eu.

https://biblioteca-digitala.ro

D-l Grigore Gafencu: D-lor senatorii, mulţumesc d-lui profesor Iorga că a binevoit să-mi repete cele declarate aici, în faţa dv. În ce priveşte acuzaţiile aduse d-lui profesor de ziarul care l-a pus în discuţiune, fireşte le resping cu toată hotărârea.

D-l profesor N. Iorga: Mulţumesc.

În continuare:

D-le preşedinte, d-lor senatori, nu ştiu dacă aţi observat de când suntem împreună, că de câte ori este vorba să fac ca această Adunare să-şi piardă timpul să mă asculte, eu socot aceasta ca o greşeală a mea şi vorbesc totdeauna foarte rar. Îmi pare rău de timpul care, fără vina mea, se va pierde înaintea discuţiei Mesajului - mi se pare că este şi o lege care trebuie votată. Nu ştiu dacă vă daţi seama: pentru mulţi am aerul agresiv, tumultuos, dar vă asigur că în fundul sufletului meu se ascunde un om foarte discret, un om foarte timid, mai ales când trebuie să-mi apăr drepturile mele sau credinţa mea. Aşa că mulţumesc tânărului şi vigurosului membru al Partidului Naţional-Ţărănesc - care nu mai cuprinde pe inefabilul domn Boilă - mi se pare că pe amândoi nu-i mai cuprinde, şi va veni vremea când nu va cuprinde nici pe alţii, aşa că nu va avea nevoie să-şi calce pe inimă d. Gafencu vorbind despre lucruri pe care desigur le crede, dar a căror bază îi este, din nefericire, cu totul necunoscută *(Aprobări pe băncile majorităţii).*

Deosebirea dintre dv. şi mine este aceasta, d-le Gafencu: dv. aveţi talentul dv., energia vârstei dv., loialitatea dv. într-un partid în care unii iau fotografii şi alţii nu iau fotografii. Dar eu am pentru mine altceva; acel lucru elementar că eu ştiu şi că eu am dreptate.

De aceea eu vă răspund foarte scurt, neputând primi numai două lucruri de la dv. Dv. judecaţi ce este demn de mine şi ce nu este demn de mine. Aşteptând vremea când se poate să vă spun eu dv. ce este demn şi ce nu este demn de dv.şi doresc ca vremea aceasta să vie cât mai repede, lăsaţi-mi mie aceasta grijă.

Mă întrebaţi dv., adică întrebaţi pe toată lumea, deci şi pe mine, dacă nu este bine să ne unim cu toţii faţă de primejdiile care răsar. Da, este foarte bine şi ştiţi de unde să începem: să începem de la respectul faţă de Suveran, care reprezintă conducerea Statului român *(Aplauze prelungite pe băncile majorităţii, ovaţii).* Să nu se tipărească la gazete, silind cenzura să suprime,

https://biblioteca-digitala.ro

insulte la adresa Suveranului, unite cu mojicii la adresa femeilor, oricare ar fi aceste femei. Numai rândaşii discută în public femeile şi numai oamenii care au cu ce înlocui monarhia o atacă. Aceasta pentru partea de la început.

Pentru partea de la sfârşit, să-mi daţi voie, sunt cu mult mai la largul, mai la locul meu. Este vorba de ce a fost în trecut d. Maniu. În trecut, d. Maniu - fiindcă mă siliţi să v-o spun - a fost o ambiţie fără mijloace; a fost dorinţa de a juca un rol, pe care nu-l putea umple, a fost intrarea într-o adunare de străini, nesfârşit superiori d-lui Maniu, înaintea cărora dumnealui se prezenta foarte modest, cu lecţii de la Universitatea de la Budapesta, cu ignoranţa totală a vieţii poporului român. Ea am un alt pasaj, un pasaj în care era vorba de legăturile cu cultura românească, şi aici nu putea fi vorba de Tripla Alianţă. Atunci d. Maniu a spus cu candoare: dar dv. maghiarii nu sunteţi legaţi de cultura franceză şi de cultura engleză? Aşa suntem legaţi şi noi de cultura românească. Pricepeţi dv., dincolo era vorba de un alt popor, pe când dincoace era vorba de neclintita bază a prezentului şi nesfârşitele energii ale viitorului, iar în discursurile sale, care nu ştiu dacă se pot găsi, dar le împrumut eu de la Academie, căci am dreptul să împrumut, ca să vă trimit d-voastră; dar această nepreţuită carte să nu se piardă! d. Maniu se punea totdeauna pe bazele „poporului", un sociolog ca şi dl Gusti. Durerile „poporului", aceasta îl interesează. Iar când a fost silit să întrebuinţeze cuvântul români, a trecut foarte repede la celelalte naţionalităţi, în cap ca unul, care să creadă că dumnealui vorbeşte, primejduindu-se, în numele poporului românesc.

Dar citiţi broşura, nu am scris-o eu. Eu dacă aş fi putut, aş fi distrus-o, dar aş fi distrus-o numai dacă omul care a ţinut aceste discursuri, nu ni s-ar sui în cap ca nul, care să creadă că poate schimba ordinea constituţională în România! *(Aplauze pe băncile majorităţii).*

Mai am o mărturisire preţioasă, pe care v-o dau, căci poate n-aţi citit broşura aceia, că atunci când d. Maniu nu a putut fi ales, *„Unirea"* din Blaj, care reprezenta vederile d-sale, a făcut această constatare, la 1910, că nu avem măcar o organizare românească şi ceea ce este de făcut este să discutăm cu Tisza, dacă vrea să fie om de înţelegere, ori să ne unim cu partidul de la 1848 sau cu cel de la 1867, partide ungureşti pentru ca, bine înţeles, atunci când ne va conveni, să trecem de partea cealaltă. Aceasta este noblеţea politică pe care talentul dv. plin de făgăduieli a binevoit să o apere.

https://biblioteca-digitala.ro

Iar noi, proştii aceştia din Vechiul Regat, noi am primit pe omul care avea numai atâta trecut, cu o nesfârşită iubire, cu dorinţa de a-l vedea în sfârşit în libertatea aceasta românească, de a-l vedea lucrând loial şi onest alăturea de noi. Şi şi-a bătut joc de toată lumea; iar dv. reprezentaţi în momentul acesta ultimii oameni de care-şi bate joc această ambiţie stearpă.

Dar mai este ceva ce mi-ar părea rău să nu pot spune.

Cunoaştem argumentul acesta: În Budapesta se vorbea blânduţ cu ungurii, pentru că România avea o înţelegere cu Tripla Alianţă!

Cât am iubit noi Tripla Alianţă, citiţi *Memoriile Regelui Carol I*, care conspira cu românii din Ardeal, când veneau la el, contra monarhiei. Şi s-a lăsat dus, la începutul domniei lui, la Pesta cu o nesfârşită durere. Putem să spunem acum: Regele Carol I a fost un iredentist. Silit de situaţia sa regală ca să-şi ascundă sentimentele, a făcut tot ce a putut ca să nu se cunoască de alţii.

Declaraţii de iubire pentru Ungaria aici la noi? Cum am luat 800.000 de lei pentru această broşură, dau jumătate pentru fondurile de susţinere ale României Noi, dacă-mi veţi aduce un rând spus în Cameră, în Parlamentul român, nu un act diplomatic, faţă de monarhie, ci un act de iubire, de încredere faţă de Ungaria de la 1867, buna la ea, dar nu bună la noi şi în politica noastră. Nici unul!

Pe Lascăr Catargiu nu l-ai cunoscut d-ta. Era un boier bătrân, bun, roşu şi gras şi mi se pare şi rudă cu d-ta, care nu ţinea nici un discurs. Şi făcea foarte bine. Dacă era Lascăr Catargiu la Pesta ştii ce făcea?

D-l Laurenţiu Oanea: Tăcea!

D-l profesor N. Iorga: Asta e! Dumnealui a pus punctul pe i.

Nimeni nu silea pe cineva să plece genunchii naţiunii române în faţa unui regim ilegal, în faţa unui regim de silă, a cărui existenţă însăşi era o batjocură pentru ardeleni şi chiar o ameninţare pentru noi. Acesta este adevărul.

Iată ce ar fi putut să ştie d-l Maniu, dacă ar fi venit la Bucureşti. Dar venea rar, ca să nu se compromită.

Eu eram secretarul general al Ligii Culturale şi când puteam, noi plăteam amenda pentru cei de dincolo. N-am văzut niciodată pe d-l Maniu în casa mea. Era periculos să calce acest prag.

Am văzut pe Cicio Pop, am văzut pe Mihail Popovici, un om foarte bine, pe care să faceţi bine să-l lăsaţi în pace *(Ilaritate)*.

https://biblioteca-digitala.ro

Nu l-am văzut pe d. Maniu, decât la nu ştiu câte luni în România unită. Dar, dacă venea la mine, cunoştea un lucru. Că aici, în România, era un simulacru de prietenie pentru Tripla Alianţă, iar sub aceasta, fremăta de nerăbdare tineretul întreg, în setea de a pune piciorul ca ostaşi pe pământul care ni se datora.

Şi fiindcă exemplele folosesc mai mult decât argumentele: au fost momente când Franţa, căreia i se luase Alsacia şi Lorena, a fost silită să aibă faţă de Germania o anumită atitudine, nu odată, de mai multe ori; desigur că din Parlamentul din Paris nu s-a rostit nici un cuvânt de provocare faţă de învingătorii de la 1870—1871. Arătaţi-mi un singur alsacian care să fi fost atât de canalie încât să îngenunche înaintea lui Wilhelm al II-lea *(Aplauze)*

Invită la respectarea programului Adunării

D-le preşedinte, vă rog un lucru: formele acestea noi le am făcut, noi obişnuim să le călcăm. Dar este vorba de altceva. Mă înţelesesem cu d-l ministru Lapedatu ca să isprăvesc cu ceea ce îmi stă de multă vreme pe inimă, adică scurta mea cuvântare la Mesaj. De aceea, dacă s-ar putea potrivi lucrurile aşa fel încât să se isprăvească în cel mult un ceas, pentru ca de la şase la şapte să pot vorbi eu, atunci nu am nimic de spus.

Discurs la adresa de răspuns la Mesajul Tronului

D-lor, prevăd că veţi veni la mine ca partid. Daca veţi veni, să nu veniţi la mine ca partid, că n-am unde să vă găzduiesc, casa mea fiind mică. Dar eu bănuiesc că în multe împrejurări, veţi trece, nu la mine, ci la necesitatea aceasta absolută a ideilor pe care le exprim şi care mi se pare aşa de asigurată încât nu numai dv. veţi veni la aceste idei, dv. şi cei neamestecaţi în viaţa politică, dar la aceste idei vor veni şi câte unii de aici dintre reprezentanţii Partidului Naţional-Ţărănesc. Sunt cel puţin doi, a căror prezenţă într-o astfel de formaţiune o doresc foarte călduros. Unul, în puterea unei vechi cunoştinţe, care este d. Ioaniţescu - am mai fost noi, într-un partid - celălalt, d. Gafencu, cu care iarăşi mi se pare că am fost într-un partid. Şi lucrurile omeneşti sunt pe o veşnică schimbare. Aşa fiind, asigurându-mă de o parte şi

https://biblioteca-digitala.ro

de altă parte de atâta simpatie cât este necesară ca să se urmărească cu răbdare părerile mele, voi începe prin a-mi arăta o părere de rău, care este şi a dv. a tuturor.

Eu am apucat vremea când se făcea politica ţării în Parlament. Din cauza aceasta, tribunele erau pline. Preşedintele Consiliului se aşeza în fruntea băncii ministeriale; era un eveniment pentru lumea politică şi pentru lumea culturală, pentru opinia publică, iar ziarele, care aveau alte preocupaţiuni decât astăzi, ziarele acelea erau pline de reproducerile, de multe ori cu totul nepărtinitoare, ale cuvântărilor spuse aici Şi judecata era o judecată foarte serioasă, ba uneori judecata era aşa de serioasă, încât schimba chiar părerile unora din cei care auziseră discursurile.

De pildă, se întâmpla cineva să asculte un discurs foarte bun, foarte aplaudat. Apărea apoi ziarul *„Adevărul"*. Pe vremea aceea ziarul *„Adevărul"* avea o mare răspândire. El avea interesul să spună că discursul a fost foarte prost. Ei bine, a doua zi, cei care aprobaseră discursul în ajun, veneau şi spuneau că discursul a fost mizerabil şi că le pare rău că au stat de l-au auzit până la sfârşit. Dar se putea întâmpla şi contrariul. Era un discurs mizerabil, însă ziarul *„Adevărul"* avea interesul să spună că a fost discursul foarte bun şi toată lumea îl credea aşa. Şi eu cunosc reputaţii şi oameni care au ajuns miniştri pe baza notiţelor acestora apărute în ziar.

„Adevărul" nu avea totdeauna dreptate, totuşi era lucru îmbucurător că pătrundea, cu dreptate sau fără dreptate, cu părtinire sau fără părtinire, lucrurile spuse în Cameră sau în Senat, în întreaga opinie publică. Şi era vechea oligarhie românească, oligarhie românească dominată de boieri şi de intelectuali, înaintea căreia istoria, reprezentată prin mine, care sunt şi martor, trebuie să-şi scoată adânc pălăria.

Era o credinţă, era o decenţă, era un talent, o disciplină, disciplină aşa de mare, încât răposatul Pompiliu Eliade, care învăţase multă carte franţuzească la Paris şi dispunea de multă facilitate de argumentare şi de vorbire, a trebuit şi el să se plece. Pompiliu Eliade era puţintel cam marchiz şi din cauza aceasta venea şi vorbea la legea alcoolului de pildă, spunând că alcoolismul este o dramă în cinci acte. Din fundul Camerei însă, Manolache Culoglu apărea vânturând o broşură roşie. Manolache Culoglu era un fel de leader al majorităţii, iar broşura aceea roşie a dezarmat pe Pompiliu Eliade, care nu ştia ce se ascunde într-însa. Broşura roşie nu era decât Constituţia, pe care Manolache Culoglu o vântura, pentru că i se părea lui că în Constituţie nu se prevede că alcoolul este o dramă în cinci acte.

https://biblioteca-digitala.ro

Ei bine, Pompiliu Eliade a trebuit să se prezinte lui Dimitrie Sturdza şi să-i ceară voie să vorbească la Mesaj. Chiar când voiai să faci o întrerupere, trebuia să întrebi pe un ministru. Cred chiar că în Senat erau persoane care nu dormeau - aşa era spiritul atunci - până nu consultau măcar un director de minister, dacă este permis sau nu e permis. Atunci s-a întâmplat lucrul acesta: Dimitrie Sturdza era foarte rău dispus şi a refuzat absolut să-i dea voie să vorbească. S-a rugat Pompiliu Eliade şi s-a ajuns la această tranzacţie: să publice în *„Voinţa Naţională"* discursul, fără să-l fi pronunţat, cu o notiţă în care să spună că avea intenţia să ţină un discurs întocmai ca acesta.

Sunt lucruri ridicole, dar disciplina aceasta era un lucru impunător şi cuvintele care cădeau de pe buzele oratorilor erau cuvinte pline de răspundere. Eu aş dori foarte mult, în starea de spirit de acum, şi cred că nu sunt unul dintre cei mai îndărătnici reprezentanţi ai unei gerontocraţii în care tot felul de tineret, în cea mai mare parte foarte puţin pregătit, aruncă cu piatra, dar nu mă pot depărta cu totul de obiceiurile vremii mele. Aşa încât şi problemele pe care vreau să le prezint înaintea dv., eu le voi prezenta după o metodă foarte veche care, metodele acestea vechi, cum se întâmplă cu toate metodele vechi, ajung cele mai nouă, pentru că metodele noi sunt complet uzate, după scenele la care dau naştere. După manifestările oratorice pe care le provoacă, înţelegeţi foarte bine cât de repede se vesteşte metoda aceasta a unui sufragiu universal, care este sufragiul universal al agenţilor electorali, pe când sufragiul universal al alegătorilor, poate copiii copiilor noştri vor apuca aşa ceva.

Dar odinioară, cum spuneam la început, schimbările ministeriale se produceau în Parlament. Să vă dau un caz. Un caz atât de impresionant, încă nu-l pot uita. Era pe banca ministerială cineva care are merite foarte mari pentru armata românească. Nu vreau să-i spun numele /Alexandru Averescu/, fiindcă momentul acesta a fost neplăcut pentru dânsul, şi un coleg din minister vroia să-l înlăture. Un orator din opoziţie - oratorul din opoziţie era Marghiloman - s-a suit la tribună şi a început să arate tot felul de chitanţe, lucruri de acestea care îşi găseau explicaţiunea într-un fel onest, dar pe care lumea le-a judecat altfel şi a început să pună la îndoială cinstea ministrului, de care este vorba. Preşedintele Consiliului, care era Ionel Brătianu, s-a ridicat şi a spus: trebuie să examinăm; îmi rezerv hotărârea. S-a schimbat ministrul.

https://biblioteca-digitala.ro

Ei bine, lucrurile acestea nu le vom mai vedea niciodată. Şi era mai bine când, cu dreptate sau fără dreptate, eu m-am ocupat de acest caz şi am văzut că nu avea dreptate Marghiloman, fiindcă ministrul care a trebuit să plece este profund onest, de o onestitate personală de care nu se poate atinge nimeni, însă Marghiloman avea un joc foarte dibaci, era un joc de plastron, de ochelari şi ajungea să facă mare efect asupra unei adunări de oameni subţiri, da, era mai bine când se ştia pentru ce se schimbă miniştrii.

Astăzi, miniştrii se schimbă - nici ei singuri nu ştiu de ce. Şi aci cred eu necesar să mă explic. Nu e nici o perfidie în ceea ce spun. Aceasta nu înseamnă să tot vorbim de nişte cercuri oculte care determină totul. Eu am fost preşedinte de Consiliu treisprezece luni zile. M-am uitat - tot auzisem vorbindu-se de ocultă - m-am uitat sub covoare, m-am uitat prin colţurile bibliotecii regale, fiindcă îmi ziceam: trebuie să fie undeva oculta. Dar n-am văzut-o.

Sunt oameni care au vedenii. Sunt alţii, ca mine, care n-au vedenii. Eu sunt mai fericit că nu le am, şi este rău să ai vedenii în faţa d-tale, dar mai rău să te crezi persecutat de vedenii şi să spui că aleargă cineva, oculta, ea să-ţi omoare Constituţia, ca să-ţi facă rău. Adică, un om persecutat de fantome, care se înverşunează să-ţi fure obiectul iubirii tale celei mai puternice, Constituţia fugind cu iubita în braţe, de teamă că acum - acum pune mâna pe dânsa *(Ilaritate)*. Este un simptom bolnăvicios.

Eu cred că schimbările nu vin din cauza ocultei sau a unor influenţe misterioase, pe care eu nu le-am întâlnit. Voi fi avut eu puterea ca fantomele să fugă de mine, se poate. Dar eu n-am văzut nici o fantomă. De altfel, verificarea fantomelor este o ocupaţie foarte atrăgătoare. Eu aş fi dorit să fie, dar nu le-am văzut. Eu cred că schimbările acestea vin de la altceva.

Toţi oamenii sunt buni, sunt patriotici, dar sunt puţin cam dezorientaţi... Oamenii care sunt dezorientaţi, care nu sunt disciplinaţi, oameni care au fiecare partidul interesului său propriu şi fac ca disciplina în partid să fie foarte slăbuţă.

Oamenii aceştia provoacă astfel de căderi prăpăstioase. Noi nu mai avem simţul psihologic de odinioară. Vedem un băieţel mai bine înzestrat, gata să culeagă amintirile sale din tinereţe, pentru un discurs oarecum savant şi zicem: am pus mâna pe un geniu politic. Aici nu prea văd un asemenea geniu, la Senat, dar la Cameră, este unul foarte înzestrat de Dumnezeu, ceea ce-l face să se amestece în fiecare chestiune; are amintiri culturale de pe la

https://biblioteca-digitala.ro

1910, apoi nu mai are, deoarece a fost foarte ocupat, şi pe care talentul său îl face să se ofere ca un campion al guvernului. Conducătorii uneori îşi spun: fereşte-mă Doamne de atâta dragoste!

Schimbările acestea sunt determinate nu de ce se crede de lucrurile acestea îngrozitoare, care se pitesc într-un colţ, unde trebuie un nas foarte fin pentru ca să scotocească necontenit, să vadă ce este acolo, ci se datoresc faptului că nu mai avem echilibru sufletesc, că nu mai avem cumpăna cea dreaptă. Nu mai avem nici echilibrul sufletesc în noi şi nici măcar mâna sigură care să ţină o cumpănă dreaptă. Este uşor să pui pe cineva în balanţă, dar este greu, în viaţa politică, să răstorni platoul, pentru că imediat ce vede că vrei să răstorni platoul, imediat se face un grup şi, în loc de o răsturnare de balanţă, care să facă o cădere onorabilă, în loc de aceasta, avem încă o spărtură într-un mare partid.

Cred că era mai bine când hotăram şi ştiam ce hotărâm, pentru că nu era nici o surpriză şi pentru că astăzi, mai mult decât oricând, avem datoria să evităm surprizele. Va fi mai tare partidul care, când va veni la guvern, va şti să evite surpriza înăuntru, partidul care va şti să potrivească în aşa fel, ceea ce vrea el şi ceea ce i se dă, pentru ca să nu se întâmple un şef de partid care nu poate să se ridice în sus şi un şef de guvern care este ţinut cu sfoara de sus - lucruri care, evident, nu sunt în folosul partidului care se găseşte în această situaţiune. Dar nu va ajunge acolo partidul care va cuprinde într-însul anumiţi membri foarte credincioşi, care fotografiată lucruri ce sunt în dauna celorlalţi şi alţii care sunt foarte jenaţi când li se arată fotografia.

În materie de fotografii ştiu şi ceva de când eram la guvern; aveam o anumită tovărăşie, iar alţi tovarăşi ai mei luau fotografii. A fost o situaţie foarte hazlie atunci când un fost subsecretar de Stat m-a întrebat dacă am auzit de o anumită intrigă. Am răspuns: „Nu, n-am auzit de dânsa", dar în adevăr aveam în buzunar toate fotografiile.

Vedeţi, este o mare deosebire aici: Eu ştiam când se făceau fotografiile şi puteam să le am şi eu în buzunar, este mult mai rău când într-un anumit partid se găsesc oameni care fotografiază ce nu convine altora: unii au numai aptitudini fotogenice, alţii şi aptitudini fotografice. Se întâmplă cineva să fie fotogenic, dar să nu fie fotograf; fotogenicul este deci la dispoziţia fotografului.

D-l profesor D. R. Ioanițescu: D-l Inculeţ are amândouă aptitudinile.

D-l profesor N. Iorga: Nu ştiu, în tainele acestea basarabene m-am obicinuit să nu scotocesc.

https://biblioteca-digitala.ro

Pentru a vorbi serios, deşi eu cred că lucrurile cele mai serioase trebuiesc spuse într-o formă cât se poate mai glumeaţă, fiindcă în fond oameni suntem cu toţii, avem mai multe părţi comune decât credem şi în fundul sufletului ne înţelegem mult mai mult decât o arătăm. Chiar dacă nu spunem că este aşa, în toată acţiunea noastră de mai târziu se cunosc vorbele care au fost auzite, cântărite şi acceptate. Dar să revenim la lucruri mai serioase.

Mă rog, care este sensul prezenţei a dv. trei, sau doi şi jumătate, pentru că dv., d-le Cancicov, sunteţi numai subsecretar de Stat, pe această bancă ministerială? La un anume moment a plecat una din formele de guvernare ale Partidului Naţional-Ţărănesc, dar a plecat fără convingerea că şi-a sfârşit misiunea, ceea ce formează totdeauna o mare dificultate. Nimeni nu poate crede că acest partid era perfect unit şi că avea înainte un program a cărui executare mergea la toate ministerele cu competinţa, cu puterea de muncă şi cu dorinţa de a servi a d-lui Ioaniţescu. Dacă toţi la toate ministerele ar fi făcut ceea ce a făcut d-nealui, atunci evident că regimul naţional ţărănesc prezidat de simpatica pipă a d-lui Vaida ar fi putut continua.

De aceea, nu am înţeles de ce s-au supărat Boilii partidului, când am venit eu la guvern. partidul însuşi a spus că nu poate guverna. Partidul a căzut în aprilie şi în februarie mi-a spus cineva, mi-a anunţat schimbări, care nu în acea zi, mai târziu s-au întâmplat. Prin urmare, a căzut un partid, care credea că poate guverna şi mai departe.

Şi aţi venit dv. având în frunte pe un om foarte simpatic, care nu a meritat de loc soarta crudă care l-a atins foarte repede din cauza unora din acele manifestări bolnăvicioase ale tineretului, care sunt unul din semnele cele mai urâte ale vremii noastre.

Sunt oameni care nu ştiu să-şi crească copiii, sunt profesori care nu ştiu ce este catedra, sunt gazetari care nu ştiu ce este o responsabilitate şi sunt spectacole politice care pot să îndemne astfel de oameni.

Eu l-am cunoscut pe Duca o viaţă întreagă. Nu pot să uit ultima oară când l-am văzut.

Duca era om cu aptitudini oratorice foarte mari, căruia îi plăceau gesturile; avea o elocinţă puţin mai veche, dar în care era un maestru.

Pe mine, care nu sunt solemn, mă supăra această solemnitate. Dar cel puţin la dânsul nu era o solemnitate de guler şi pantaloni, ci o solemnitate de mijloace sufleteşti şi de energie. Şi în conversaţia pe care am avut-o - dv. care

https://biblioteca-digitala.ro

l-aţi cunoscut poate vă face plăcere să ştiţi ce am vorbit - i-am spus lui Duca: începi un lucru foarte greu. La care lucra a contribuit şi recomandaţia mea pe lângă Suveran. Şi ceva despre legăturile politice ale partidelor cu Coroana voi spune, dar voi spune mai târziu.

D-ta te-ai apucat de un lucru foarte greu. Acest lucru foarte greu înseamnă restabilirea ordinei cu orice preţ şi eu te asigur că orice om de treabă va fi alături de d-ta, când este vorba de aşa ceva.

Acum, eu am o credinţa că liniştea adevărată se capătă prin cucerirea sufletelor.

E lucru greu.

Dar oarecare linişte aparentă se poate căpăta prin mijloace de presiune.

Şi atunci el mi-a spus, nu cu hotărâre, parcă îşi prevedea soarta, ci cu un aer de timiditate, care mi-a făcut rău: Am să încerc, şi voi încerca, orice s-ar întâmpla, să merg pe această linie.

S-a întâmplat ce s-a întâmplat. Am fost unul dintre cei dintâi care l-au văzut în palatul regal din Sinaia;, adormit, având pe faţă satisfacţia omului care şi-a făcut datoria aşa cum înţelesese să şi-o facă.

După aceea, în partidul dv. prea mulţi oameni s-au găsit care să dea sfaturi Suveranului.

Regele este un om tânăr, care ştie foarte multe lucruri. Cum am lucrat mai bine de un an cu Majestatea Sa, m-am mirat de foarte multe lucruri pe care le ştie şi pe care bănuiam că le ştim numai noi: şi valoarea oamenilor şi valoarea împrejurărilor.

Pe lângă aceasta, când este vorba de o soluţiune, nu strică şi un om mai matur decât dânsul, chiar ministrul cel mai încrezător în sine să întrebe pe Carol al II-lea. Fiindcă în mintea lui Carol al II-lea, care se gândeşte numai la aceste lucruri, se petrece un proces cerebral din care iese multă înţelepciune *(Aplauze)*.

De aceea, când Regele te întreabă, trebuie să-l sfătuieşti. Dar să te duci la Rege necontenit şi să-l sfătuieşti, mai ales în astfel de momente, acesta este un lucru rău.

Au fost prea mulţi sfătuitori acolo: unii într-un sens, alţii într-altul. Şi a ieşit o situaţie ca aceasta în conducere, care nu este cea mai prielnică pentru guvern, cu toate marile însuşiri de rasă, pe care le are preşedintele partidului, şi cu toată bunăvoinţa de care dă dovadă şeful guvernului, care pe vremuri tipărea literatură la *„Semănătorul"*. Şi când este vorba de literatură şi de poezie, este şi o parte de licenţă, care însă nu se ţine în seama omului care n-a făcut literatură, ci se ţine în seama celui care a făcut.

https://biblioteca-digitala.ro

Aşa că, dv. nu aţi ieşit încă din urmările crimei de la Sinaia.

Înaintea dv. stăteau anumite probleme, foarte grele. Dv. aţi văzut înaintea dv. numai una, şi problema aceasta aţi rezolvat-o aşa şi aşa. Aţi vrut să fie linişte în ţară. Pentru aceasta sunt mijloace foarte uşoare. Pui undeva un ofiţer care revede gazetele. Mai lasă spaţii albe; pe spaţiile acestea albe, vedeţi dv. ce se tipăreşte în momentul de faţă: tot folklorul românesc, toată literatura crestomatică figurează în locul unor lucruri care nu trebuiesc spuse. Dar pentru aceasta este tribunalul. Nimănui nu-i pasă că i-ai suprimat câteva rânduri, dar, când pentru atacuri împotriva Coroanei, care nu folosesc nimănui decât nebunilor din năuntru şi cuminţilor din afară, când ai scris, zic, anumite lucruri de acestea şi ai gustat farmecul închisorilor noastre cu sentinţă înregistrată, este cu totul altceva decât dacă l-ai tăia de douăzeci, cincizeci, o sută de ori la cenzură.

Pe vremea mea nu a fost cenzură. I s-a abătut unui colaborator al meu, la un moment dat, fiindcă era într-un război cu o gazetă, care acea gazetă l-a urmărit cu ce poate urmări un director sau un redactor de ziar jignit în exerciţiul funcţiunii sale; dar eu niciodată nu aş fi îngăduit să guvernez prin cenzură. Ori am a face cu un prost - şi naţia aceasta nu este proastă, este inteligentă, şi nu merge după proşti - ori am a face cu o canalie, şi atunci canalia aceasta o dau în judecată, o ţin la închisoare şi nu o graţiez la niciuna din sărbătorile naţionale, când este obiceiul să se dea drumul la toţi din închisori. Jucăria aceasta de-a cenzura, de altminteri, nu este serioasă.

Orişice apare în *România Nouă*, de care ne-am ocupat, este doar numele schimbat. Eu o citesc; este o plăcere pentru mine s-o citesc. Fiind un om care de o bucată de vreme, poate din cauza vârstei mele, sunt niţel răzgâiat, îmi face plăcere să fiu înjurat din timp în timp; accelerează circulaţia sângelui *(Ilaritate)*. Eu citesc *România Nouă* şi vă asigur că înăuntru tot s-a publicat, în loc să se zică: este vorba de cutare persoană, se întrebuinţează alt nume.

Dar s-a lucrat cu cenzura, s-a lucrat cu o stare de asediu, dar noi nu am avut stare de asediu adevărată nici o dată. Dacă am fi avut adevărată stare de asediu însemnează să dai pe cineva în judecată unui tribunal militar şi în câteva ceasuri se poate întâmpla să ţâşnească sângele pe zidurile Teatrului Naţional, atunci poate că multă lume nu ar mai considera starea de asediu ca o jucărie. La noi însă starea de asediu însemnează a trimite doi sau trei ţărani îmbrăcaţi milităreşte şi cu puşca pe spinare, să se plimbe pe străzi. De pildă: starea de asediu de la Universitate este de cel mai mare haz. Studenţii umblă

https://biblioteca-digitala.ro

prin toate părţile, fac ce vor, iar în mijlocul lor, foarte jenat, merge un biet soldat care se întreabă cine Dumnezeu l-a trimis să îndeplinească o funcţiune aşa de ridicolă.

Iar în ceea ce priveşte prefacerea tineretului, eu vă asigur că mai mult folosesc lecţiile noastre acolo, la Universitate, decât toate puştile soldaţilor care se plimbă câte doi înaintea Universităţii.

Şi trebuie să mai adaug încă un lucru. Citesc prin gazete că înaintează; instrucţia preregimentară, în care tinerii învaţă în acelaşi timp şi mânuirea mitralierii şi istoria epocii fanarioţilor. Cum, vă rog, nu se poate să aibă cineva timp şi pentru mitralieră şi pentru epoca fanarioţilor. Dacă este cineva serios să lase epoca fanariotică în seama noastră şi să explice tineretului mitraliera. Altfel, dacă ne luaţi fanarioţii, noi vom deschide un curs despre mânuirea mitralierei, odată ce suntem siliţi să ne schimbăm rosturile de la unii la alţii.

Aceasta nu este serios. Eu îmi închipui ce însemnează un biet tânăr preregimentat care simte deodată că moralitatea lui s-a ridicat şi se prezintă înaintea ofiţerului respectiv, pune mâna la chipiu sau la pălărie şi-i spune: am onoarea să raportez, d-le sublocotenent sau d-le locotenent, că sunt mult mai moral astăzi decât ieri. Încă odată, acestea nu sunt lucruri la care se poate gândi un om serios.

Iar, în ceea ce priveşte misiunile şi emisiunile d-lui Gusti, *(ilaritate)* asupra acestora iarăşi am ceva de adăugat.

D-sa organizează echipe de tineri care se duc prin sate şi învaţă pe părinţii lor o mulţime de lucruri, de mai rămâne să-i înveţe un lucru, acela care e cuprins într-un proverb românesc, pe care nu au socotit cu cale să-l pună în program *(Ilaritate)*. Tinerii care se duc şi se aşează undeva, într-un sat, cu bune intenţiuni însăşi Majestatea Sa Regele împărtăşeşte aceste bune intenţiuni şi aceasta este spre lauda iubirii de tineret a Suveranului. Ei bine, tinerii aceştia adună şi iconiţe, brâie, papuci, şi după ce aşează toate lucrurile acestea într-un fel de expoziţie sau într-un fel de panoramă, conducătorul lor, d-l Gusti, pofteşte pe toată lumea să vază ce a făcut.

Eu cred că nu se poate culturaliza o ţară în felul acesta. Vă închipuiţi dv. că, dacă în fiecare an pleacă douăzeci din echipele acestea, care costă mulţi bani, câte sate sunt în Ţara românească? Aşa încât moare de bătrâneţe, ca bunic sau ca bunică, acela care a fost la începutul sociologizării ţării, până ce, în alte sate, copiii care încep să fie accesibili la această propagandă, intră la maşină, intră adecă la fabrica aceasta de cultură şi moralitate. Nu. Aici este un lucru foarte important, care nu trebuie luat nici într-un fel, nici în altul.

https://biblioteca-digitala.ro

Ţara aceasta nu se ţine cu bătul!... D-lor, mi-aduc aminte, cândva, la Broşteni, Majestatea Sa Regina MAria ne-a făcut plăcerea la câţiva din opoziţie, să ne poftească să asistăm la inaugurarea fierăstraielor făcute de prinţul Nicolae. Şi Regina, într-un moment, şi-a arătat dorinţa să ţin şi eu un discurs, al cărui sens era cam acesta: ce ţară bună este aceasta, însă, Majestate, ţara aceasta nu se ţine cu bătul! Nu era potrivit de loc, dar nu ştiu cum mi-a venit mie atunci. Se potriveşte însă foarte bine pentru o anumită politică, pe care o faceţi dv. acum. Nici nu se lasă ţara aceasta tratată cu acadele culturale? Şi nici nu se lasă speriată de un băţ, care poate să fie şi o puşcă, dar - cum o ştiu toţi foarte bine - puşca aceasta nu trage decât în asemenea împrejurări, aşa de târziu, încât, până ce a tras puşca, tot ce trebuia făcut, s-a făcut.

Eu am văzut şi cămăşi albastre şi cămăşi verzi, făcând exerciţii în marginea Bucureştilor şi salutul fascist. Este un lucru foarte bun, fascismul, oameni harnici care să aibă un şef. Dar fascismul nu este bun de nimic cu oameni care nu sunt harnici, dintre care fiecare se crede un şef. Eu am putut constata că în tineret a intrat mult mai multă înţelepciune decât se crede. Nici într-un an eu nu am avut, la cele două şcoli la care funcţionez, nu am avut studenţi ca acei de acum. Este un tribut de recunoştinţă - de ce să nu întrebuinţăm nu numai cuvântul de bucurie, ci şi acela de recunoştinţă - pe care înţeleg să-l dau aici. Nu umblaţi după dânşii, nici ca să-i faceţi mai buni, nici ca să-i împiedecaţi de a fi răi, cum vă închipuiţi dv. Lăsaţi lucrurile să meargă pe calea lor organică, aşa ca tineretul acesta să se dezvolte într-adevăr serios, statornic şi cu folos pentru ţară.

Dar înaintea dv. nu era numai această sarcină, pe care cu atâta blândeţe o îndeplineşte d. Inculeţ, absent de aici în acest moment. Pe lângă aceasta, mai erau sarcini foarte grele. Nu s-a făcut nici cel dintâi pas în ceea ce priveşte cele mai multe din aceste probleme. Dv. sunteţi acolo nu numai ca să faceţi un rost de agenţi de poliţie cu titlu ministerial, dv. sunteţi chemaţi la un ceas foarte greu al ţării pentru ca, dacă nu rezolvaţi anume probleme, cel puţin să le îndrumaţi sau, încă mai puţin decât atât, măcar să aveţi simţul greutăţilor care se ridică şi ceea ce trebuie în conştiinţa dv. pentru a recomanda altora, calea care trebuie urmată.

Care sunt aceste probleme ? Să-mi daţi voie să le prezint foarte repede, pentru ca pe urmă să vedem de ce rezolvarea acestor probleme nu s-a putut face şi pe urmă în ce împrejurări şi cu ce oameni, care veţi vedea că sunteţi tot dv., d-voastră de aici şi dumnealor de dincolo, oameni de acum, cu instituţiile ele acum, cu aşezămintele de acum, - se pot rezolva aceste probleme.

https://biblioteca-digitala.ro

Evident, de obicei, la noi, trimite unul în altul pietricele, care înseamnă de multe ori o bombardare copilărească. Sunt pietricele aruncate în adversari, pe care ţi le trimit înapoi şi la urmă constaţi că împreună nu faceţi altceva decât exerciţii de sport. Luptele noastre politice nu sunt lupte politice. Eu m-aş închina înaintea unor lupte politice. Când eram mult mai tânăr, eram capabil să le duc, dar luptele politice, cele duse pe viaţă şi pe moarte, pe baza unei credinţe, nu sunt sportul dv. politic, nu interesează ţara.

Vom vedea că în această înnoire, cu oamenii pe care îi avem, cu aşezămintele pe care le avem, se poate căpăta şi concursul nepreţuit al acestei minunate ţări, care aşteaptă adeseori mai puţin decât un cuvânt: un gest pentru ca ţara întreagă să meargă după acel om, chiar dacă este un om obişnuit, un om mediocru, care să voiască a întreprinde aşa ceva.

Ce înseamnă talentul?

Dacă nu ştii ce să faci cu el, este o primejdie. Dar omul mediocru, dacă îşi cunoaşte ţara, dacă o iubeşte pe ea în primul rând, poate să facă minuni. Poate să se facă minuni şi de dictatori.

Dar poate să se facă minuni şi de oameni care n-au pretenţia de dictatori dar care, păstrând formele parlamentare, au izbutit să treacă peste multe dificultăţi.

Aveţi o problemă naţională, ridicată fără sinceritate de multe ori, cu scopuri de agitaţie. Problema aceasta nu trebuie ridicată niciodată cu asemenea scopuri. Ea nu înaintează prin faptul că ai semănat sămânţă de ură într-un ogor uman care şi aşa este foarte dispus să facă a creşte o asemenea vegetaţie.

Problema naţională în România este aceasta: nu aşezarea românilor în rândul dintâiu prin mijloacele Statului, ci ridicarea românilor prin conştiinţă, prin muncă, prin cultură în rândul întâi, aşa fel încât, chiar dacă nu intervine Statul, oamenii singuri să poată îndeplini anumite rosturi *(Aplauze pe băncile Partidului Naţional-Ţărănesc).*

Iată, în această privinţă să facem o comparaţie între ceea ce s-a făcut în Ardeal şi ceea ce s-a întâmplat în Ungaria, după căderea vechiului stat unguresc, sau în Germania, după ce Wilhelm /al II-lea/ a avut eleganţa de a trece graniţa olandeză şi a prezenta sabia sa celui dintâi ofiţer sau subofiţer pe care l-a întâlnit în cale.

Ardelenii, fără a avea oameni de mare talent în frunte, poporul, preoţii, admirabilii preoţi de acolo, învăţătorii, atât de săraci, nespus de săracii

https://biblioteca-digitala.ro

învățători de acolo - cine nu a văzut o școală românească pe vremea ungurilor, nu-și poate închipui în ce mediu material a putut trăi un biet om rău plătit, el și copiii săi - oamenii aceștia, nesusținuți de Stat, au putut să reziste.

În Ungaria, îndată ce a căzut Statul, lumea s-a împrăștiat și atâția din cei mai teribili luptători ungurești se întreabă azi care este afacerea, la București sau aiurea, în care își pot plasa un capital mic ca să câștige un folos mare. Dar marea solidaritate luptătoare a națiunii ungurești s-a dus.

Iar în Germania, după dispariția împăratului, fiecare zicea:„Noi nu suntem vinovați, toate acestea erau în seama împăratului. La sfârșit împăratul a greșit și atunci noi ne-am găsit în fața catastrofei".

Nouă ne trebuie, prin urmare, încă odată, să ridicăm pe fiecare în așa fel încât cel din urmă țăran pe bucățica lui de pământ, cel din urmă meseriaș în colțul lui de atelier, intelectualul cel mai sărac și mai nemulțumit, să fie un luptător pentru afirmarea dreptului pe care îl avem și pe care nu-l putem exercita *(Aplauze prelungite).*

S-a spus foarte des că în Ardeal - asistăm la acest spectacol - oameni deprinși să fie stăpâniți și având acum situații oficiale înalte se prezintă ca niște slugi, ca niște rândași în fața foștilor stăpânitori. În felul acesta nu ne putem afirma.

Când vom îndrepta măsuri privitoare la dreptul națiunii românești în altă direcțiune, veți vedea dv. la ce rezultate vom ajunge. În loc ca anumiți boieri, care joacă cărți în cluburile de la București, care n-au ce face, oameni inteligenți și foarte fini care pot sta în același rând cu orișice aristocrat din Europa, dar care sunt expropriați și nu au mai ajuns, acum în vremea sufragiului universal, să mai ocupe un scaun aici sau la Camera deputaților, în loc ca aceștia să putrezească acolo, de ce nu i-am fi întrebuințat în regiunile unde este o aristocrație dârză și arogantă? S-ar găsi acolo nemeșul ungur de clasa a treia înaintea unui descendent de domn român de la București sau de la Iași, care l-ar trata de la înălțime. Atunci am fi văzut altceva decât acum, când am ajuns să culegem toate rămășițele neutilizate în administrație sau în viața politică, pentru a face dintr-însele prefecți sau alți reprezentanți de autorități acolo *(Aplauze pe băncile majorității).*

Statul românesc nu este pătruns de respectul pentru națiunea dominantă. Nu cerem să îngenunche cineva înaintea noastră, dar eu înțeleg ca niciodată Statul românesc să nu fie reprezentat în nici unul din rangurile sale de un om pe care îl poți prevedea că va fi inferior misiunii sale și lumii celeilalte *(Aplauze).*

https://biblioteca-digitala.ro

Iar, în ceea ce priveşte meşteşugul şi comerţul, vă rog, este o altă cale decât calea pe care am urmat-o noi. Cu învăţământul comercial şi industrial pe care îl avem, pregătim candidaţi pentru slujbe. Amicul meu, doctorul Angelescu, care de altfel este un optimist înaintea căruia eu rămân cuprins de o admiraţie tot aşa de mare ca şi prietenia pe care o am pentru dânsul, crede altfel. Însă eu văd ceea ce este. Ceea ce ne trebuie, este altceva. Să te duci la meseriaşii şi comercianţii care există, cu diplomă sau fără diplomă, dar cu conştiinţa rosturilor lor şi să le deschizi un credit care n-a existat niciodată în România. Şi cu anumiţi colonişti - iată macedonenii care sunt băgaţi în Cadrilater, ca să-i împuşte în fiecare noapte bulgarii, macedonenii aceştia ce rol mare naţional au jucat în anumite ţinuturi asupra cărora nu vreau să insist acum.

Eu îmi aduc aminte din copilăria mea cât de mult pot face asemenea colonişti, îmi aduc aminte, în Moldova, de aducerea de către Porumbaru a unui număr de olteni care umblau cu coşurile şi, în loc să cumperi mere murate de la un evreu, care de câte ori băga mâna în cofă, îşi şi spăla mâinile, aveam nişte oameni ai noştri, îmbrăcaţi în haine albe, curate, de era o plăcere să cumperi de la dânşii. Întreaga organizare a muncii raţionale s-o aşezi acolo unde nu este, şi pe baza creditelor de care au nevoie aceşti oameni, aceasta ar fi trebuit să intre în programul dv.

Dar este o altă problemă, în care noi nu mai înaintăm de loc, ci dăm necontenit înapoi. Este problema ţăranului nostru.

Nu odată m-am ridicat în sufragiul cel mai vechiu care mă alegea şi pe mine, căci sufragiul universal nu are simpatie pentru mine, cum nu am nici eu pentru dânsul, şi am relevat în Cameră starea aceasta a ţăranului împroprietărit fără a vedea dacă are sau nu dorinţa de a lucra pământul.

Acel ţăran ne trebuie, care vrea să lucreze pământul, dar nu să dăm pământ cuiva care înhamă boii, se suie în car, doarme, încurcă drumul şi se duce din Prahova în Bărăgan să semene, iar toamna leagă aceiaşi câini la căruţă şi aduce un maldăr de pănuşi de porumb, care servesc doar drept ceea ce trebuie boii să mănânce pe drum, iar el face excursie de la Starchiojd la Slobozia şi de la Slobozia la Starchiojd şi altceva nimic.

Nu i-am dat ţăranului mijloace de capital, nu i-am dat, sub formă de obşte, moştenirea marii proprietăţi.

https://biblioteca-digitala.ro

Moştenirea marii proprietăţii în Moldova era un tezaur de civilizaţiune. Astăzi casele unde au stat falnicii noştri boieri, cu tradiţii istorice, sunt o ruină în care se adăpostesc vitele pribege şi ciorile. Vitele bune s-au vândut după expropriere pe nimic. Orice ţigan a putut să mănânce friptura cea mai bună, iar vitele de acum, unele aduse de peste graniţă, stau neţesălate cu lunile de zile. Aceasta constituie inventarul agricol.

În ceea ce priveşte ce producem, ruina comerţului nostru din afară nu este datorită numai unei autarhii stupide, fiindcă poţi fi cât de autarh atunci când o marfă se impune prin valoarea ei, şi cel mai îndărătnic dintre reprezentanţii autarhiei ţi-o cumpără.

Aşa se întâmplă cu petrolul nostru, care este în condiţii de a putea fi cumpărat; aşa se întâmplă cu lemnul nostru, care este în condiţii de a putea fi cumpărat.

Dar grâul, orzul şi ovăzul ţăranului român, cărat prin toate prafurile din ţară, amestecat cu ce dă Dumnezeu, neoferind nici o garanţie în ceea ce priveşte uniformitatea lucrului oferit, acela nu-l mai cumpără nimeni.

Şi am făcut din ţăran prea dese ori un vagabond, cu ochii la clubul din care înţelege a se hrăni cu mult mai mult decât din munca lui. (Aplauze puternice).

Ce ne încântăm noi cu democraţia?

Şi democraţia şi aristocraţia se sprijină prin muncă pe baza aceloraşi interese. Iar când nu e aceasta la bază, este ruină.

Ţăranul nostru trebuie reeducat şi, pentru reeducarea ţăranului, eu aveam un plan. Planul era acesta. Ştiţi că erau doi prefecţi: unul ales, altul nu; îşi furau automobilul şi se pârâu unul pe celălalt. Acesta este adevărul. Am desfiinţat al doilea prefect şi n-a protestat nimeni, pentru că era aşa de ridicolă situaţia aceasta. Şi eu ziceam: trebuie un al doilea prefect, dar acesta să fie economic, nu un agronom. Ce au însemnat agronomii în dezvoltarea culturii la noi? Să fie un mare proprietar, un om adânc cunoscător pe care să-l scoţi de la clubul unde este inutil şi să-l duci acolo unde este priceput. Un ardelean din domeniul Blajului sau al Episcopiei de la Oradea Mare ar face adevărate minuni.

Şi, atunci, pe fratele nostru ţăran să-l chemăm la anumite adunări de mai multe ori pe an, la adunări în folosul lui, în care să-i spunem neted că el are datoria de a face neapărat cutare lucru după cutare sistem. Şi încă odată, chiar aici în Senat, am adus documentul istoric că se poate face aşa.

https://biblioteca-digitala.ro

În 1822, după revoluția grecească, când bandele acestea pustiiseră, după aceia venind turcii, țara trebuia să mai țină și armata turcească...

D-l C. Ceruleanu: După ce fusese pustiită și de ruși.

D-l profesor N. Iorga: Aceasta s-a făcut la 1918 la Iași, când am întrebuințat sistemul d-lui Garoflid, care a dat oarecare rezultate. Dar la fanarioți se ordona lucrul; nu începea discuție.

Avem, pe de altă parte, o situație nenorocită în cel mai înalt grad, în ce privește mijloacele de transport. Noi putem să avem toate bogățiile, bogățiile acestea să fie de calitatea cea mai bună, dar cum vreți dv., când, pentru o mare parte din an, transporturile sunt imposibile, să se ajungă la acea circulație repede pe care o cere timpul? Ce am făcut noi în acest domeniu? Am poftit pe suedezi, cărora le-a trebuit doi, trei ani ca să învețe cum trebuie făcută o șosea la noi, pentru că așa cum se făcea, la începutul primăverii toată se prefăcea în praf. Nu era mai bine să fi luat oameni care să învețe sistemul dintru început, ca să facem șosele într-un chip serios? Noi ori păstrăm șoseaua cea veche, incalificabilă, ori vrem să avem cele dintâi șosele din lume. Și atunci, de exemplu, pe șoseaua Ploiești-Văleni, care a început să lucreze de trei, patru luni, acum este a patra lună de când cineva trebuie să meargă prin toate râpele și prin toate satele, s-au făcut patru, cinci km, de șosea, și ajungi la șoseaua stricată, anume răscolită, unde se sparg toate cauciucurile, iar în primăvară o să fie luată din nou lucrarea, pentru că acolo nu sunt nici suedezi, ci este un suedez bucureștean, d. Prager *(ilaritate)*, care a luat asupra lui sarcina acestei șosele. După aceea, este șoseaua când mai bună, când mai rea, ca pe vremea veche. În viitor vom avea șoseaua aceia bună, dar până în trei ani ne vom lupta tot cu șoseaua cea proastă.

Dar șoselele acestea nu sunt numai pentru călători sau pentru mărfuri; șoselele acestea trebuie să fie și pentru armată. Să ferească Dumnezeu de ceea ce se poate ascunde sub manifestațiunile acestea pacifice pe care le face toată lumea. Niciodată oamenii nu sunt mai periculoși decât atunci când încheie pacte, când se strâng de mâini și când se asigură că n-au nici cel mai mic gând de a sări unii în capul altora. Dacă s-ar întâmpla cumva un lucra ca acesta, aș vrea să văd cum se poate face o apărare unitară a României, atunci când căile de comunicație nu sunt ale României, ci sunt ale deosebitelor provincii. Căile acestea de comunicație sunt făcute tocmai pentru a împiedica legăturile dintre provinciile de odinioară și Vechiul Regat.

Și tot așa, putem merge și mai departe cu analiza noastră; putem merge și la învățământ. Vă asigur că învățământul acesta primar de teorie nu este folositor pentru țăranii care învață lucruri de care nu au nevoie. De aceea,

https://biblioteca-digitala.ro

părinţii îl urăsc, şi nu se poate să nu urască această şcoală când i se dă copilului de ţăran tot felul de cunoştinţe asupra tuturor ţărilor din lume şi asupra altor lucruri care sunt nepotrivite cu adevăratul rost al ţăranului. Mai mult ar folosi şcoala care ar prinde pe copil în momentul când este liber şi s-ar întrebuinţa la lucru, la lucru intensiv, l-ar ţinea trei luni pe an, lăsându-i restul de timp să ajute pe părinţi. Mai mult ar folosi aceasta, decât să asfixiezi puiul de om sălbatic, deprins să tragă aer curat în plămânii săi, să-l asfixiezi aproape tot timpul anului pentru ca să-l azvârli apoi acasă incapabil de ceea ce visează părinţii lui mai departe.

Aceasta este situaţia în câteva domenii, pe care v-am înfăţişat-o pe scurt în dorinţa mea de a nu vă face să pierdeţi prea mult timp.

Atunci, d-lor, o întrebare se pune: avem vreme noi de zăbovit? Răspunsul fiecăruia dintre dv., este: nu. Nu, de ce? Nu, fiindcă e rasa neîngrijită.

Noi suntem o rasă neîngrijită şi o rasă neîngrijită degenerează. Ţăranul nostru de pe vremea fanarioţilor, acela care avea nu ştiu câte perechi de boi şi putea pune plugul oriunde şi care, când venea să-l încaseze zapciul, fugea la pădure şi, după ce pleca zapciul, se întorcea de la pădure; ceea ce se povesteşte despre grozăviile epocii fanariote trebuie redus foarte mult, căci era mai deştept ţăranul decât cel care venea să-l prindă, ţăranul acesta a părăsit rasa cea veche. Pe când acum, uitaţi-vă dv. în sălile de cursuri ale şcolilor secundare şi ale Universităţilor. O să vedeţi dv. pe copiii funcţionarilor rău plătiţi şi pe copiii ţăranului, aruncaţi la cine ştie ce gazdă, unde se face tuberculizarea în masă! Rasa însăşi este în primejdie, dacă nu vom îngriji de dânsa.

Şi apoi, fiecare popor este ceea ce este în legătură cu vecinii săi. Iar în ceea ce priveşte pe vecinii noştri, - mulţi nu-i cunosc; eu îi cunosc, am fost la dânşii de atâtea ori, - aproape fiecare este o lecţiune pentru noi. Şi, d-lor, natural, ne pare bine de orice om care se dezvoltă cât mai mult, dar doresc ca între toţi oamenii care sunt pe lume, cel dintâi să fie al nostru *(Aplauze)*. Nu vă puteţi închipui, ce au făcut sârbii din Serbia nouă. Lângă oraşul turcesc, pe care şi l-au îndreptat, au creat un oraş nou. O frumuseţe. Vă puteţi închipui şi de domeniul intelectual ce au ajuns să îndeplinească. Un tânăr arheolog sârb, director de muzeu la Belgrad, care a fost condus de mine în nişte excursii, după congresul de bizantinologie de la Sofia, mi-a trimis o grămadă întreagă de extrase, din care se vede că ei au făcut statistica totală a tuturor monumentelor pe care le-au găsit, până în colţurile cele mai îndepărtate ale

https://biblioteca-digitala.ro

provinciilor câştigate şi măsurile cele mai stricte au fost luate pentru conservarea lor. Vă dau pilde din două domenii: din domeniul gospodăriei şi din domeniul artei, pentru ca să vedeţi cum se lucrează acolo. În Bulgaria, unde este regimul acesta sever, de azi, este a muncă înverşunată, care dă roade în fiecare zi. Toată lumea, şi oameni din partide, şi-au dat seama că este momentul unui armistiţiu şi s-au pus să lucreze sub conducerea unor oameni care nu se închipuie, de sigur, că sunt genii politice, dar care s-au pus cu toate mijloacele lor, în serviciul ţării lor.

În Rusia sovietică. Iată, mi-a dat d-l Ostrovski[1] o publicaţie a Academiei din Leningrad care cuprinde vechi miniaturi ruseşti. Este cel mai frumos lucru făcut vreodată într-o ţară în acest domeniu şi, fără îndoială, cu toate greşelile ireparabile ale unui regim care vrea să pună pe toţi oamenii laolaltă, să materializeze cu totul o întreagă societate, odinioară creştină, acolo se lucrează, într-un sens greşit, dar este mai bine pentru sănătatea sufletului, decât să nu se lucreze de loc, este mai bine decât să faci acel simulacru de lucru, şi când te uiţi în fund vezi că îşi bate joc de d-ta şi de el însuşi. Sistemul acesta de a trage chiulul numit vulgar astfel, vine de la clasa politică de sus şi a ajuns acum şi până la cel din urmă om din ţară. Spectacolul pe care-l oferă adunările noastre, cu începere de la jumătatea lunii noemvrie până acum, nu este, fără îndoială, în alt sens.

În timpul din urmă numărul „hitlerilor" şi „mussolinilor" români s-a redus. Este o satisfacţie pentru mine. Îi vedeam cum se ridicau în vârful degetelor şi săreau în aer: este unul împodobit frumos naţional care, în momentul când vrea să fie mai energic, sare în sus, se aruncă în aer, cade din nou, se umflă şi se dezumflă, ca umbrela *(Ilaritate)*.

Evident, d-lor, să-mi daţi voie, toţi aceşti „hitleri" şi „mussolini", care au început a se osteni puţintel de strâmbătura, de crispaţia aceasta cu care vor să sperie naţia, deşi naţia nu se sperie, căci naţia ştie că d-ta în fundul sufletului eşti cu totul altceva - toţi aceştia au aruncat lozinca „oamenilor noi, care oameni noi vor reuşi, sub un şef nou care va întrebuinţa metode noi, să schimbe ţara încetul cu încetul. S-au încurcat de o biată Constituţie. Dar Constituţia noastră noi o avem în garderob, în dulap. Din când în când, la zile solemne, ne uităm la ea şi o iubim mai mult cei care n-am votat-o. Căci cine ţipă mai mult că este constituţional este tocmai omul la a cărui luptă în contra Constituţiei am asistat. Şi, cum voia să ajungă la guvern şi să arate că primeşte Constituţia, fără să o primească, eu am devenit mai iezuitic decât iezuiţii şi i-am dat o formulă care i-a îngăduit să se urce la tribună. Dar, a

https://biblioteca-digitala.ro

doua zi, a devenit cel mai fanatic apărător al Constituției. Sunt și schimbători de Constituție, cu tot ce s-ar provoca în ce privește cererile naționalităților și elementele neliniștite ale societății noastre.

Dar Constituția aceasta, dacă e proastă, ne-am deprins cu ea, am trăit alături cu ea. Ar fi mai rău dacă într-un moment dat ar trebui să fim în luptă cu Constituția cea nouă. În fond, toate acestea sunt fantezii de oameni bolnavi, ocupații de vacanță pentru cineva care e zăbovit prea mult la Tekirghiol și influența mâlului de acolo asupra energiilor politice este de multe ori catastrofală *(Ilaritate)*.

Se ridică cineva cu o sănătate așa de viguroasă încât ar întoarce pământul cu un singur gest și chiar ar putea crea un nou sistem planetar constituțional, dar constituțional în sensul cel nou.

Să ne lăsăm de astfel de visuri. Noi, d-le președinte și d-lor senatori, suntem o națiune foarte curioasă și foarte simpatică pentru această curiozitate.

Gândiți-vă dv. ce se întâmplă la un alt popor, când se strică o mașină, ia cineva condeiul și anunță de unde a cumpărat mașina: „Mașina s-a stricat, să vie un tehnician care o cunoaște și s-o dreagă". Dar tehnicianul poate să nu vină câteva săptămâni și în vremea aceasta nu se lucrează. Dar românul ce face? Se uită la stricăciune și creiază el un sistem propriu de reparat mașina. Când vine tehnicianul, găsește mașina aceasta legată cu sfoară, adusă cu bețe, reparată cu sârmă ruptă din gard și mașina merge. Toată viața noastră istorică s-a făcut cu reparații de acestea improvizate. Și noi am ajuns mult înaintea celor care aveau pregătiți tehnicieni; pe aceștia i-am întâlnit în drum, i-am lăsat acolo, și târziu, după câtăva vreme, au sosit și ei, dacă au sosit vreodată.

Așezământul nostru de astăzi poate fi pus la curent cu nevoile actuale ale orișicărei societăți moderne. Să nu ne pierdem vremea cu tot felul de visuri și să nu ne preocupăm dacă un om din altă planetă are alte vederi în ce privește Constituția viitoare.

Avem nevoie să recurgem la băieței neisprăviți, care nu și-au terminat școlile lor? Avem nevoie să recurgem la oameni politici începători, pe care nimeni nu i-a ținut în seamă? Dar dacă n-au fost observați, n-avea la cine să se uite lumea. De multe ori partidele noi și oamenii politici noi nu sunt altceva decât oameni neglijați, care nu merită să fie ținuți în seamă și care își închipuie că, suindu-se în capul nostru, pot să facă lucruri mai bune de cât acelea pe care noi le-am făcut cu capul și cu inteligența noastră.

https://biblioteca-digitala.ro

Pe de altă parte, de ce să căutăm noi şefi, pe care îi poate aduce o turburare şi pe care îi poate răsturna o altă turburare, şi care, prin succesul lor neaşteptat, îndeamnă şi pe alţii, care adeseori n-au nici un fel de merit, să repete experienţa? Aceştia sunt buni la popoare trăind în republică şi cărora li se pare că republica merge prea încet şi este prea pătrunsă de forme teoretice.

Dictatură se poate acolo unde monarhia este exterioară, acolo unde există o monarhie de cucerire. Dar monarhia noastră este a noastră, şi va veni vremea când toţi îşi vor da seama de ce servicii ne-a adus nouă, pentru ţinerea noastră împreună, această dinastie care a simţit permanent româneşte de la început, care astăzi simte ca şi noi, vorbeşte ca şi noi, cunoaşte ţara ca şi noi, (aplauze prelungite), uneori greşeşte, dar greşeşte aşa cum greşim cu toţii, cum nu greşesc cei care nu au cu ce greşi *(Ilaritate).* Sunt şi din aceia.

Mă rog, noi avem o monarhie îmbrăcată cu o dinastie nepărtinitoare între diferitele partide politice. Monarhia aceasta rezultă din elaborarea seculară a poporului românesc *(Aplauze puternice).*

D-l profesor D. R. Ioaniţescu: Perfect exact!

D-l N. Iorga: Noi credem că ea trebuie să fie acolo. Noi admitem mai bucuroşi să fie şi o părere greşită acolo, decât să fie o mie de păreri bune, care se ciocnesc cap în cap *(Aplauze).* Pentru că în orice greşeală este sâmburele îndreptării, din haos însă nu este nimic!

Dar dinastia aceasta trebuie să o respectăm politiceşte şi să o înţelegem omeneşte. A o înţelege numai omeneşte, nu este deajuns, iar a nu o înţelege de loc omeneşte, aceasta este o dovadă de adâncă prostie şi de lipsă totală de măsură. Iar a crea o mahala în jurul dinastiei, cum am creat o mahala în jurul a tot ceea ce posedăm, aceasta este o dovadă de supremă mojicie! Nu pot întrebuinţa alt termen.

Cine discută femei este un mojic. Iar cine, gândindu-se la Rege, îl caută aiurea de cât în rosturile lui regale, acela nu cunoaşte drumul, căci la Rege este un singur drum: al intereselor ţării! De la Rege se cere un singur lucru: să cunoască nevoile ţării cât se poate mai bine. Fiecare să-i aducă o informaţie mai mult, iar nu să îndrăznească cineva, oricine ar fi, să ducă impertinenţa şi înaintea Regelui României!

Şi în astfel de împrejurări, înţelegeţi că nu avem să căutăm dictatori improvizaţi prin colţuri, reformatori capabili de a fi revoluţionari pretutindeni, atunci când noi avem puterea legitimă, cu dreptul acestei puteri legitime, sancţionată de secole, de a colabora la conducerea ţării.

https://biblioteca-digitala.ro

Se răspândeşte în momentul de faţă o părere cu desăvârşire pernicioasă: aceea că Suveranul este acolo pentru a-şi crea un stăpân după orientări electorale, care au de multe ori o valoare mai mult de cât dubioasă. Din moment ce şi-a luat un stăpân, Suveranul nu are mici măcar dreptul de a iubi pe cineva, pe un ajutor al său, care să-i stea la dispoziţie, către care să se poată îndrepta, ci el, cu tot ceea ce face, cu tot ceea ce gândeşte, trebuie să fie la dispoziţia omului pe care i l-a scos înainte hazardul succesului electoral.

Dar se poate admite ca, în locul acelui care reprezintă o dinastie, reprezintă un trecut, care este responsabil înaintea oamenilor şi înaintea lui Dumnezeu, să se închine o ţară întreagă omului care a ieşit cine ştie de unde, pentru că la un moment dat un curent l-a ridicat la un anumit rost, pe care a doua zi după cădere, nu ştii unde să-l găseşti, sau nu ştii unde să-l trimiţi spre a-şi ispăşi păcatele?

Credinţa mea adâncă, aşa cum o exprim la sfârşitul acestei cuvântări, este că la acest ceas al unsprezecelea, în care tot ce este bun în sufletul nostru trebuie să se trezească, nu pentru consideraţiuni teoretice, ci pentru a fi făcută o acţiune asupra societăţii, noi avem să alegem în ceea ce numim partide politice, mari şi mici, nu este vremea încercărilor în afară de dânsele. Ici şi colo, poate şi oamenii pe care timiditatea i-a împiedecat de a juca un rol în această sacră legiune a refacerii României, oamenii aceştia, adunaţi cât mai repede, uitând firme care nu înseamnă nimic, părăsind din trecutul lor ceea ce a fost numai hartă cu nici un folos pentru ţară, oamenii aceştia să se înşiruiască unde li se dă locul fiecăruia, nu avântul către culme, ci şi un rost în locul cel mai modest şi fiecare să fie bucuros că poate servi ţara, fiindcă a face lucrul acela bun în locul acela mic, este nesfârşit mai glorios decât în locul cel mare a-şi dovedi ne destoinicia.

Şi, înconjurând pe un Suveran tânăr, un Suveran înţelegător, pe care-l ştie toată lumea, care a avut onoarea să lucreze cu dânsul, cât este de accesibil informaţiilor nouă şi sfaturilor celor bune, făcând gardă în jurul lui contra aventurii, contra balaurului aventurii care trebuie strivit sub călcâi, să începem o altă viaţa. Fiindcă altfel, aceeaşi osândă va cuprinde şi pe cei vinovaţi şi pe cei nevinovaţi, şi atunci eu protestez pentru partea de vinovăţie care va apăsa şi asupra mea şi pe care nu mi-o recunosc *(Aplauze prelungite şi îndelung repetate; ovaţiuni unanime).*

NOTE

1. Mihail Ostrovski, reprezentantul diplomatic al Rusiei sovietice la Bucureşti.

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 17 decembrie 1934

Într-o chestiune personală

Sub iscălitura d-lui Zaharia Boilă se publică în *Dimineaţa* de astăzi această telegramă: Am trimis d-lui prim-ministru următoarea telegramă.

D-l Boilă corespunde telegrafic cu preşedintele de Consiliu. „De cinci luni de zile, d-l N. Iorga duce neconturbat..." Eu nu sunt nici turbat, nici conturbat *(ilaritate)*, ci am tipărit vreo patru articole, dacă vor fi patru, cu privire la ceea ce mi s-a părut că în chestiunea Skoda nu trebuia făcut. Numai atât. Gazeta mea are atitudinea pe care o crede şi eu nu sunt contra acestei atitudini, dar eu vorbesc aici numai de ceea ce am iscălit.

„...neconturbat o campanie de ponegriri josnice la întruniri... N-am ţinut nici o întrunire „...şi în coloanele presei împotriva d-lui Maniu. Guvernul nu s-a simţit dator să intervină nici atunci când atacurile însemnau de-a dreptul asmuţiri la agresiuni împotriva d-lui Maniu".

Cine mă cunoaşte, ştie că niciodată n-am putut îndemna pe nimeni să întrebuinţeze astfel de arme. Se vede că avem de a face cu un om nebun, dar nebunii nu se pot lăsa liberi. Sunt mijloace de a-i aduce la realitate.

„Este adevărat, nimeni n-a implorat protecţia guvernului". Nu înţeleg ce înseamnă aceasta.

„În şedinţa de ieri a Senatului", - aceasta interesează - „d-l Iorga a afirmat că eu aş fi scris în *România Nouă* că d-l Iorga a fost plătit de guvern cu 800.000 lei. Afirmaţia este inexactă în această formă. Eu am scris - şi sunt gata a dovedi - că d. Iorga a primit bani, nu de la guvern, ci de altundeva. D-l Iorga, marele campion al libertăţilor publice şi membru de onoare al sindicatului gazetarilor, a cerut sprijinul cenzurii pentru ca să poată" - am cerut eu aşa ceva? - „continua nestânjenit campania sa infamă în contra d-lui Maniu.

Vă rog deslușiți pe colaboratorul dv., d-l Eugen Titeanu, ca altă dată să nu răspundă imediat şi să-l creadă pe cuvânt pe d. Iorga înainte de a se documenta. Semnează: Zaharia Boilă, directorul ziarului *România Nouă* din Cluj.

https://biblioteca-digitala.ro

Evident, eu pe acest om l-am dat în judecată, însă ştiţi cum este judecata la noi. Aceasta înseamnă că trec câteva săptămâni, sunt Sărbătorile la mijloc, se găsesc ziare imparţiale care publică asemenea telegrame, se găsesc şi foarte mulţi oameni proşti în ţara aceasta care pot să creadă o poveste ca aceasta.

Eu, d-lor, sunt, numai printr-o întâmplare, întâmplare fericită sau nefericită, un fost preşedinte de Consiliu, şi lucrurile acestea au răsunet şi în străinătate, care ar putea crede că în România sunt foşti preşedinţi de Consiliu care primesc 800.000 lei de la cineva care nu se poate numi, pentru a întreprinde o campanie prin presă. Ar fi trist dacă lucrul acesta ar fi cu putinţă.

Acum, vedeţi, eu am şi tipografie şi să vă spun sincer, 800.000 lei pentru ceea ce fac eu pentru cultură ar fi şi o foarte mare prostie. Eu mânuiesc sume cu mult mai mari decât atât pentru toate tipăriturile mele. Dar un preşedinte de Consiliu care ia 800.000 lei pentru a face o campanie, şi nu-i dă guvernul, îi dă cineva necunoscut, vă puteţi închipui dv. ce înţelege d. Zaharia Boilă. Să-mi daţi voie, nu se poate ca lucrul acesta să rămână în seama unui proces care să se tărăgănească.

Preşedintele Consiliului este înştiinţat într-o telegramă că un predecesor al său a luat opt sute mii de lei, pentru aşa ceva. Şi, prin urmare, eu cred, cu toată defectuozitatea legilor noastre, cu toate acestea, că sunt mijloace pentru a face pe acest domn Zaharia Boilă să declare imediat de unde am luat eu lei 800.000, şi să aducă imediat....

O voce: Să se declare! *(Ilaritate).*

D-l profesor N. Iorga: Da, fiindcă eu mă declar. Să facă bine să se declare şi să spună de unde am luat acei opt sute mii lei. Să-şi aducă dovezile. Eu am registre de casă ţinute zi de zi, lucru care nu se face de multă lume, până la ultimul ban. Prin urmare, dovada d-lui Boilă eu o aştept şi o aştept cu acel cuget curat cu care am servit ţara aceasta toată, şi ţara de unde vine acest domn, o viaţa întreagă *(Aplauze prelungite).* Aveţi cuvântul. Nu lăsaţi numele bun al unui om de seamă în această ţară terfelit de cel dintâi nebun sau de cel din urmă dintre mizerabili *(Aplauze puternice şi îndelung repetate).*

https://biblioteca-digitala.ro

După ce Eugen Titeanu, sub secretar de Stat la Ministerul de Interne, îi luase apărarea

D-l profesor N. Iorga:D-le preşedinte /sic!/, sunt foarte jenat de bunele cuvinte pe care le-aţi spus şi pentru care vă mulţumesc, dar eu doresc neapărat să ştiu de unde am luat banii. Poate că mi-a dat cineva opt sute mii de lei, pentru un scop bun şi eu nu ştiu de unde să-i iau.

Prin urmare, vă rog a întrebuința mijloace legale pentru a face ca acest domn să spună: iată, d. cutare a luat bani din cutare loc!

Eu nu pot petrece Sărbătorile acestea în mijlocul copiilor mei, apăsat, în mintea unor oameni simpli, fiindcă sunt şi oameni care cred de bănuiala aceasta, că am luat, pentru o campanie de presă, o sumă şi că este un om undeva care ştie de unde am luat şi nu vrea să spună. Acesta este şantaj, d-le subsecretar de Stat, şi contra şantajului în codul penal sunt măsuri.

Vă rog să aplicaţi acestui domn ceea ce codul penal prevede cu privire la şantaj.

Despre climatul politic

D-le ministru, este o greşeală de interpretare. N-am spus: să se cedeze altor oameni, ci am spus că oamenii de mare merit din partide pot să lucreze la un moment dat împreună. Aceasta am spus-o, şi eu sunt gata să lucrez cu d-ta, cu dumnealui, sau sunt gata sub d-ta sau sub dumnealui să lucrez pentru binele ţării.

N-am fost înţeles. Partidele legate de sufragiul universal sunt silite deseori să ridice şi oameni care nu sunt de o valoare în general recunoscută. Dar am spus că oamenii de merit din toate partidele, indiferent de cine ar fi ei, cu Constituţiunea pe care o avem, cu legile pe care le avem, cu aşezămintele pe care le avem, pot să lucreze mai bine decât împărţiţi cum sunt şi ţinând seamă de necesităţile sufragiului universal.

Eu nu mi-am pus nici candidatura şi nu mi-am oferit nici serviciile; eu am zis, la bătrâneţele mele, mai înaintate decât ale d-tale, am zis că am dorit şi doresc o conlucrare românească în contra aventurii şi în contra nemernicilor care vorbesc în fiecare moment de altă ţară, cu alţi oameni şi cu alte mijloace. Aici este nemernicia, primejdia cea mare; toate ciurucurile, să mă iertaţi dacă întrebuinţez un termen vulgar, ni se suie în cap şi spun că au mai multă experienţă şi mai multă minte decât noi. Şi din Partidul Liberal şi

https://biblioteca-digitala.ro

din ceea ce dumnealor numesc Partidul Național-Țărănesc, și din alte grupări, câte sunt, câte nu sunt, din toate acestea se poate face un mare minister de armistițiu al luptelor politice, pentru doi, trei ani de zile *(Aplauze pe băncile majorității).*

După ce Alex. Lapedatu dezvăluise acțiunile reprobabile ale Partidului Maghiar, care aducea continuu misiuni străine spre a constata cât de persecutați sunt minoritarii în România

D-le ministru, îmi dați voie. Au ieșit în 1933 notele generalului Banholtz, care reprezenta pe americani în timpul ocupării Budapestei. Este o colecție, cea mai plină de insulte la adresa tuturor generalilor armatei românești, care sunt prezentați ca mincinoși și hoți. Însuși Regele Ferdinand este prezentat așa că „nu mi-a venit să-i spun unui rege că este". Publicația a rămas fără răspuns din partea guvernului, românesc.

Întrebuințez această ocazie, deși turbur un discurs așa de senin și așa de frumos, dar declarația aceasta publică poate să folosească la ceva. Acolo de la o misiune a Crucii Roșii, spune Banholtz, că a căpătat următoarea știre: că soldații români au împușcat un număr de prizonieri unguri, atunci în zilele acelea turburi, luând și toate măsurile ca să le prelungească agonia.

Vă puteți închipui ce ticăloșie! Așa încât, aveți toată dreptatea, dar eu cred că trecem prea indiferent și fără răspunsuri - care ar trebui date în aceeași limbă, și dacă se poate în aceeași editură - o astfel de mârșăvie menită să ne compromită în fața conștiinței morale a lumii!

Ședința din 18 decembrie 1934

Despre formarea orașelor în Transilvania

D-le președinte, d-lor senatori, fiindcă d-l ministru Lapedatu, care este istoric, a uitat că este istoric și a vrut să fie numai reprezentant al băncii ministeriale, evident solidară, și un diplomat, mare meșter în a întinde asupra lucrurilor dezagreabile un zăbranic strălucitor, deoarece s-a ridicat chestiunea orașelor din Ardeal, evident că trebuie să se vorbească despre ele.

https://biblioteca-digitala.ro

Pe mine m-a ferit Dumnezeu să fiu tovarăş de politică cu d-l ministru Iamandi[1]; eu l-am cunoscut pe vremuri, când apăra un naţionalism care era al meu şi era şi al d-lui Cuza, aşa încât era puţintică „psihoză". Este şi o broşură, d-le ministru, pe care dacă nu o ai d-ta, o am eu, în care se vede că a fost un naţionalist extremist.

Sigur,că nu a avut în vedere numai extremismul, dar extremismul aşa e uneori că extremiştii când li se dă ceva, se poate să devie cei mai mari apărători ai ordinei, fiindcă aşa merg lucrurile, de la dezordine la ordine, şi de la ordine la dezordine *(Ilaritate).*

Dar, fiindcă a fost vorba de oraşele din Ardeal, cred că nu este bine, ridicând această chestiune, să nu se lămurească, în câteva cuvinte lucrurile.

În Ardeal nu a venit nimeni peste populaţia românească cea veche, care are drepturile sale, nu a venit nimeni ca nişte creatori de oraşe. Şi aici este importanţa lucrului. N-au fost români ţărani şi deodată să fi venit coloni, cum s-a întâmplat în Galiţia, cu colonizările făcute de către regele Cazimir, care a adus, de unde a putut, armeni, evrei şi alte naţionalităţi; aici, din contră, toţi cei care au intrat în Ardeal, au fost ţărani, fără deosebire, iar când, mulţumită existenţii principatului Ţării Româneşti, şi principatului Moldovei, s-a deschis o linie de comerţ, atunci, nu ungurii, care nu au avut nici un fel de rol în această circulaţiune internaţională, cum şi d-l Nistor a arătat-o aşa de frumos, ci saşii, prin urmare saşii şi nu ungurii s-au prefăcut în mijlocitori de comerţ şi atunci unele dintre satele lor au devenit oraşe. Ungurii n-au făcut altceva decât să înlocuiască, în Cluj, numai în Cluj, pe saşi, atunci când numărul saşilor, după 1500, a scăzut.

Ungurii nu sunt creatori de oraşe, acolo. Iar saşii sunt creatori de oraşe, prin aceea că satele lor au fost târguri pentru români şi, mai târziu, locuri de popasuri pentru mărfurile care treceau din Germania în Peninsula Balcanică.

Dar în toate oraşele acestea a fost o populaţie românească, numai că stăpânitorii de odinioară se îngrijeau să se înconjoare cu ziduri în cetăţi, iar românii se găseau în aşa numitele *Vorstad-uri*, în suburbii, unde formau o populaţie importantă şi de mare valoare economică, militară şi culturală; dar ei au pătruns cu o mare greutate în oraşe. Ei ar fi putut să pătrundă, însă vechii stăpâni se închideau în privilegiile lor de odinioară. Erau şi multe târguri în Ardeal; târgurile acestea sunt de creaţie populară: Sas Sebeşul, Miercurea, Făgăraşul, toate acestea s-au format printr-o aglomerare de populaţie rurală, în care uneori chiar saşii nu au avut nici un fel de rol.

https://biblioteca-digitala.ro

Ceea ce înseamnă că noi trebuie să căutăm să aducem în aceste oraşe cât se poate mai mult din surplusul populaţiei ţărăneşti dinafară, fiindcă drepturile nimănui nu înţelegem a le călca, dar înainte de toate noi avem să reparăm nedreptatea seculară, milenară, făcută poporului nostru. Şi poporului nostru, şi în oraşe. Să-i asigurăm rolul la care are dreptul, prin mulţimea populaţiei, prin partea în apărarea ţării, prin misiunea pe care a îndeplinit-o întotdeauna cu cinste.

Cred că adausul acesta se prinde foarte bine de ceea ce a spus d-l ministru Lapedatu.

Iar în ce priveşte biografia d-lui ministru Iamandi, am completat-o *(Aplauze)*.

NOTE

1. Discuţia pornise de la un discurs al lui Victor Iamandi, comentat de Laurenţiu Onea. V.I. spusese că în Transilvania oraşele au o continuitate istorică maghiară şi n-au aparţinut niciodată românior. V.I. a publicat *Politica naţională de Stat. Problema naţionalizării oraşelor, minorităţile etnice şi alte chestiuni. Discursuri în Adunarea Deputaşilor*, Bucureşti, 1935.

Şedinţa din 29 ianuarie 1935

Pe marginea unei declaraţii a senatorului Elemer Gyarfas[1]

Cât de cât, am dori să auzim cuvântul guvernului faţă de aceste declaraţiuni ale d-lui Gyarfas.

Este prea important când vine cineva în numele minorităţii maghiare şi face declaraţiuni foarte îndreptăţite şi frumoase. Cred că, mai ales dată fiind şi o agitaţie, a cărei îndreptăţire nu o judec aci, ar fi trebuit ca banca ministerială să spună un cuvânt.

Dacă d-l Gyarfas este sincer, şi nu ne putem permite să punem la îndoială sinceritatea d-sale, gestul pe care l-a făcut de la tribuna Senatului, merită o recunoaştere şi o laudă faţă de alţii care, aparţinând naţiunii d-sale, au alte sentimente şi le manifestă în altă formă.

https://biblioteca-digitala.ro

Discreţiune, discreţiune, din partea guvernului, dar nu până la această tăcere neîndreptăţită.

(D-l C. Alimăneştianu, vicepreşedinte, ocupă fotoliul preşedinţial).

D-l I. Nistor, ministrul Muncii: Guvernul va răspunde la momentul oportun.

D-l profesor N. Iorga: Vedeţi, am ţinut eu locul băncii ministeriale, poate nu singura dată, aşteptând s-o reprezint şi altfel! *(Ilaritate).*

NOTE

1. După un discurs aprins despre stăpânirea maghiară în Transilvania, acesta încheiase: „Am tras toate consecinţele când am devenit cetăţenii acestei ţări. Nu numai interesele noastre, dar şi interesele României cer acest lucru".

Şedinţa din 30 ianuarie 1935

La proiectul noului cod penal

Nu poţi să condamni pe tată pentru tot ce face fiul, se poate întâmpla nici să nu fie al lui *(ilaritate).*

La discuţia înfrânării vagabondajului

Dar vagabondajul politic se pedepseşte? *(Ilaritate)*

Şedinţa din 4 martie 1935

Dialog cu Grigore Gafencu pe tema cenzurii

Interlocutorul spusese:

https://biblioteca-digitala.ro

Dv. ne-aţi vorbit de aici de unii vântură-ţară, care se duc să neliniştească oamenii la ţară. Cine sunt aceşti vântură-ţară care s-au izbit şi se izbesc de cenzură?

D-l profesor N. Iorga: Toţi agenţii electorali. Fără deosebire (*Ilaritate, aplauze*).

D-l Grigore Gafencu: Cred că în afară de agenţii electorali...

D-l profesor N. Iorga: Eu nu am, şi îmi dă mâna să spun (*Ilaritate*).

D-l Grigore Gafencu: D-le profesor, eu v-am pus totdeauna deasupra politicienilor şi agenţilor electorali. Totuşi aţi fost atât de deseori cenzurat şi cred că şi dv...

D-l profesor N. Iorga: Dar nu m-am lăsat (*Ilaritate*).

D-l Grigore Gafencu: Dar îmi veţi face cinstea să nu mă consideraţi nici pe mine drept un agent electoral...

D-l profesor N. Iorga: D-le Gafencu, să vă spun: ar fi fost foarte posibil ca cenzura să dispară, dacă a doua zi după anunţarea cenzurii, ziarele ar fi declarat : „Nu apărem sub cenzură".

Nici un ziar să nu fi apărut. Atunci nu ar fi fost cenzura.

Dar aşa, pleci capul la cenzură şi pe urmă, când vine ocazia, tragi din când în când câte un foc de artificiu în nasul d-lui ministru Valer Pop[1] (*Ilaritate*).

NOTE

1. La o observaţie a lui Eugen Titeanu privind libertatea de exprimare, cu referire la ultimul discurs din Parlament al lui Iuliu Maniu. N.I.: „Eu aş fi îngăduit fiindcă se face un mare serviciu unui guvern când un adversar face o prostie aşa de mare"(*aplauze puternice pe băncile majorităţii*). *Gr. Gafencu*: „Indiferent dacă aceste cuvinte rostite de domnul Maniu au fost greşite sau nu, eu nu judec fondul lor". N.I.: „Au fost lipsite de inteligenţă" (*ilaritate, aplauze pe băncile majorităţii*). *Gr. Gafencu:* „Credeţi, domnule profesor Iorga, că prin faptul că au fost cenzurate, căci lumea ştie că au fost cenzurate..." N.I.: „Le editez eu, cu voia cenzuri care se căieşte că le-a oprit. Le editez în ediţie de lux" *(ilaritate).*

https://biblioteca-digitala.ro

Din nou despre cenzură

D-le preşedinte, d-lor senatori. Mărturisesc că nu înţeleg ce prelungiţi.

Se vorbeşte de stare de asediu şi cenzură. Dar eu nu văd stare de asediu şi cenzură. Aşa încât vă atrageţi tot ponosul, fără ca să aveţi nici un folos.

Starea de asediu? Dar desigur că într-o societate, într-un anumit moment scurt şi atunci când se produce o mişcare, pe care o vede toată lumea, şi când mişcarea aceasta se îndreaptă împotriva siguranţei Statului sau binelui naţiunii, atunci, fără îndoială, starea de asediu se impune. Dar ce înseamnă stare de asediu? Câte procese aţi avut dv. sub starea de asediu? Ce mari vinovaţi aţi adus înaintea tribunalelor militare? Tot felul de copii, din când în când, care puteau să fie corectaţi, traşi de urechi de instanţele obişnuite. Unde este marele conspirator, marele provocator de revoluţii, marea personalitate turburătoare, sau grupul de personalităţi turburătoare cu care dv. aveţi de furcă?

Iată, unul din cei mai mari adversari ai dv. a vorbit ieri la Cameră. Îmi pare rău că nu este aici de faţă ca să-i spun că lâncezeala obişnuită a cugetării sale şi lipsa de orice talent, niciodată nu au fost mai caracteristice decât în bolmojeala aceia de la Cameră, de ieri. Vorbesc de d-l Iuliu Maniu. Apoi acesta o să vă facă dv. revoluţie? Morfolind cine ştie ce rămăşiţe democratice, culese din toate gunoaiele rebutului cugetării politice?

Şi unde este acea teribilă stare de asediu? Acei patru soldaţi care se plimbă înaintea Universităţii, care ei singuri nu ştiu pentru ce sunt acolo? Studenţii râd de dânşii, şi ei nici măcar nu pot să răspundă printr-un zâmbet, pentru că n-au idee de importanţa rolului pe care îl joacă acolo. Sau vă închipuiţi dv. că, dacă s-ar petrece ceva la Universitate, s-ar speria câteva mii de studenţi de baionetele acelea lungi a patru bieţi ţărani, îmbrăcaţi în uniforme militare - unii din ei nici măcar români - care simbolizează rezistenţa Statului român împotriva teribilei primejdii care se ridică faţă de agitaţiile şi de dezordinile unor oameni cu ambiţii prea mari sau cu educaţie prea puţină?

Eu înţeleg o stare de asediu ca pe vremea lui Cuza Vodă. Da! Atunci erau oameni cu care nu se glumea. Starea de asediu în mâna unui Kogălniceanu sau a unui Mavrogheni, cu tot ceea ce puteai aştepta ca

https://biblioteca-digitala.ro

siguranță mai mult de la domnitor, acela era un lucru. Erau în stare să condamne pe vremea lui Cuza Vodă, dacă se încerca acea prostie din august 1865[1], pentru ca după aceia, Domnul să-i ierte cu un gest de dispreț.

Stare de asediu? Starea de asediu este un mijloc de a ne compromite în fața străinătății, care își închipuie că în țara aceasta trebuie să fiarbă ceva. Nu fierbe nimic. Dv. confundați două lucruri: confundați ceva care fierbe într-adevăr cu bulele acelea de aer care se ridică deasupra apelor stătătoare, fără ca temperatura să fie schimbată întru nimic.

Cenzura? Vai de mine! Eu am văzut funcționând cenzura, d-le ministru și fost coleg în același minister, înainte de a fi descoperit dv. marile merite ale Partidului Liberal, care pornește din adâncimea vremurilor (*Ilaritate*). Eu am văzut cenzura funcționând și am văzut și țări de cugetare stăpânite fără cenzură.

Eu am fost în Spania, în Spania lui Primo de Rivera[2]. Cum aveam de lucru în gazeta *„Epoca"* din Madrid, care avea un corespondent spaniol în timpul războiului de la 1877—78, ceea ce mă interesa[3] natural, n-am mutat colecția gazetei la hotel, ci m-am dus eu acolo și am văzut funcționând cenzura.

Era un ofițer - nu un oarecare - un ofițer foarte serios, foarte politicos, nu jenat, fiindcă el știa ce trebuie să cenzureze, pe când bieții băieții aceștia nu știu ce, și taie într-un rând un lucru, și-l lasă să treacă a doua zi. O astfel de cenzură înseamnă, încă odată, cum am spus de la început, ponos fără folos.

Orice poate să treacă la gazetă cu regimul acesta de cenzură. A fost un moment când din cauza unei anumite atitudini a meritosului ministru de Externe, aveam eu o socoteală cu dânsul, cu d-l Titulescu - după aceea s-au schimbat lucrurile - mi-a făcut o vizită și omul are și inima slabă *(ilaritate)*, dar vă rog, atunci aveam o poliță de plătit. Știe toată lumea că eu polițele le plătesc cu vârf și îndesat, pe urmă primesc însă și vizite.

D-l Valeriu Pop, ministrul Justiției: Nu cereți conversiune.

D-l profesor N. Iorga: Și atunci, d-lor, eu am spus tot ce am vrut. Ceea ce nu înseamnă că redactorul meu, un om foarte bine, un fost deputat și un om de mare talent - d-l Georgescu - nu a fost chemat la cenzură, ca să i se atragă atențiunea. Sunt o mie de feluri de a spune însă un lucru, cum am mai spus odată aici în Parlament.

https://biblioteca-digitala.ro

Văd că ieri a fost discuție la Cameră dacă d-l Andrei a fost sau nu cenzor. Desigur că a fost cenzor. Luni întregi de zile i-am dus gazeta. Și, să vedeți, lucrătorii mei au păstrat gazeta necenzurată și mi-au trimis-o acum câteva zile, într-o colecție pe care, natural, o s-o întrebuințez în reproducerea articolelor. Mi s-a spus să nu vorbesc nimic de nemți. Dar eu nu am făcut nimic altceva decât am vorbit de nemți. Numai că, ce le-am servit eu? li-am servit tot ceea ce au scris ei despre francezi, când era ocupat Berlinul, cu citate din cărțile lor proprii. Și desigur, erau și tot felul de poveşti. Era vorba într-un rând de creşterea iepurilor de casă din Australia, care iepurii aceştia se băgau necontenit în sârme şi piereau. Şi ziceam: mai aveți iepuri? şi continuam: va veni un moment în care iepurii aceştia de casă se vor isprăvi. Iepurii de casă, evident, erau soldații lui Wilhelm al II-lea. Iar d-l Andrei, care este un om inteligent, un filosof şi un cugetător, a spus: parcă eu nu ştiu ce iepuri sunt aceia de care vorbeşti dumneata? Numai că nu am de ce să mă prind. Iepurii de casă din Australia, aceasta nu are nimic a face cu armata germană şi nici cu războiul acesta în care eram amestecați noi.

Nu! Se face o mulțime de zarvă în jurul unui lucru care nu există. Eu nu am guvernat cu stare de asediu. Eu am guvernat cu altceva. Se ştia că vine la Cameră şi la Senat cineva care stă în capul băncii şi care se uită în ochii oricăruia, căci nu are a se teme de nimeni, în ceea ce priveşte toată viața sa, un om care este foarte blând, dar care este capabil şi de măsurile cele mai hotărâte. Când s-a ars camionul acela, în fața Senatului, eu personal dădusem ordin că dacă se atinge un nasture al unui soldat, să se tragă împotriva oricui. Prin urmare, nu aveam nevoie de stare de asediu. Ce îmi trebuie mie stare de asediu? Dumneata ieşi în stradă şi calci legile? Îți aplic legile noastre care, legile acestea, te trimit la spital sau la cimitir. Ce mai aveam nevoie de altceva?

Sau, în ceea ce priveşte presa. Turbură presa vreo doi, trei poeți, mai mult sau mai puțin în retragere, şi câțiva cugetători, care sunt diletanți în politică şi care, aceştia, amenință că o să fie o grozăvie atunci când vor conduce ei țara. Dar cine se gândeşte vreodată serios că o să ajungă în mâinile unor energumeni de această calitate? Nu, vă rog. Nu ştiu din ce motive - sau, mai bine zis, ştiu foarte bine din ce motive, dar nu pot spune - dv. veniți cu prelungirea unei zădărnicii, care zădărnicie trezeşte zâmbetul la cine înțelege şi la cine are conştiința lucrurilor; trezeşte însă un sentiment de neplăcere față de România, la străini, cărora li se spune - chiar acum a apărut un articol al d-lui Alf. Lombard din Stockholm, care începe aşa: „România trăieşte sub stare

https://biblioteca-digitala.ro

de asediu". Trezeşte sentimentul acesta de neplăcere faţă de România, fiindcă aici sunt denegate drepturi asigurate prin Constituţie şi pentru care omenirea a luptat, a suferit, s-a chinuit, s-a răstignit secole întregi, pentru ca să nu îmi vină acum cine ştie ce băieţaş, care nu ştie însuşi ce face şi să se amestece în ceea ce este mai sacru în viaţa unui om, în cugetarea lui onestă (*Aplauze prelungite pe băncile majorităţii*).

Face cineva un păcat? aveţi tribunalul. Trimeteţi-l la tribunal. Dar aveţi şi un alt organ de judecată, înţeleg: sindicatul ziariştilor, asociaţia presei. Introduceţi magistraţi înăuntru, reprezentanţi ai guvernului şi provocaţi în felul acesta o condamnare morală care face cu mult mai mult decât condamnarea aceasta de câteva zile, care s-ar putea da unui gazetar, pentru că s-a amestecat în lucruri în care nu are dreptul să se amestece, sau în lucruri care un om bine cunoscut nu se amestecă niciodată. Ştiţi foarte bine de ce este vorba. Partea întâia se găseşte în Constituţie: „Persoana Regelui este inviolabilă şi sacră". Iar partea a doua sunt oameni mojici care se amestecă în domenii, bune sau rele, în care nu are nimeni să judece şi nu-i priveşte pe dânşii. Pentru aceştia, starea de asediu? Căci primejdiile celelalte de care este vorba, primejdiile acestea nu există.

Dar, pe lângă aceasta, aş mai avea de relevat două lucruri. Dv. vorbiţi de poporul român, pe care-l judecaţi liniştit. Ar fi foarte rău dacă poporul român ar fi liniştit în orişice fel de împrejurări, dacă ar fi incapabil de a reacţiona, ar fi o turmă de sclavi şi mi-ar fi ruşine să trăiesc în mijlocul unei turme de sclavi şi sângele meu, care este viu, de om liber, să fie acelaşi cu sângele incapabil de a se mişca în vinele acestea anchilozate ale unei mase de oameni fără putinţă de a rezista. Poporul românesc nu este liniştit pentru toate timpurile. Poporul românesc are o altă calitate. Poporul românesc nu se ia după aventurieri, fiindcă este cuminte şi poporul românesc nu se ia după proşti, fiindcă este inteligent. Poţi să vii dumneata cu teorii de la Berlin sau de pe mătura parlamentului din Budapesta şi să încerci să răscoleşti această sănătate milenară a poporului român. Omul spune unul din aceste două lucruri: or d-ta ai un interes, care este al dumitale, dar nu este al meu, ori d-ta baţi câmpii şi poporul acesta nu este din popoarele care bat câmpii, sau care se ia după oamenii care bat câmpii.

Prin urmare, în puterea sănătăţii acestui popor, care a înfruntat nu predicile acestea de nimica toată ale bieţilor vânturători de teorii sau semănători de ură din timpurile noastre, dar care a înfruntat propaganda bolşevică a armatei ruseşti, sub arme, la Iaşi şi nu s-a prins un singur om din masele ţărăneşti, cu protest. (*Aplauze prelungite*).

https://biblioteca-digitala.ro

Acolo îmi aduc aminte - şi am spus-o şi în străinătate - venea propagandismul bolşevic, deprins cu creierii pe jumătate lichizi ai ruşilor lui, venea pe piept cu fioncul de panglici roşii şi se suia pe piatră la răspântii, unde făcea un mare discurs. Se adunau soldaţi, se aduna lume de cealaltă, ascultau, apoi, la un moment dat, făceau acelaşi gest, care nu este elegant, dar care asigură pentru totdeauna viaţa normală a acestui popor: se scărpinau la ceafă, şi când românul începe să se scarpine la ceafă, aceasta înseamnă că ai ţinut discursul degeaba. Şi aici, la Senat, din când în când, mai că ne-ar veni să ne scărpinam la ceafă, pentru unele discursuri pe care nu putem să le dezaprobăm altfel (*Ilaritate*).

Ţara a stat adânc liniştită şi ţăranul a căpătat pământ, pentru meritele lui, prin înţelegerea Regelui Ferdinand, prin buna primire a acestei idei de partidele politice existente şi prin largul răsunet pe care ideea exproprierii 1-a găsit în opinia publică, iar nu la capătul unei blestemate revoluţii.

Încheind, să-mi daţi voie să îmi aduc aminte de ceva care mi-a trecut sub ochi chiar ieri. Am cumpărat 6 caiete, care vorbesc despre dezgroparea comorilor din mormântul lui Tutankamon şi acolo se vede, înaintea unei porţi închisă cu o mulţime de lacăte, în care n-a intrat nimeni de mai multe mii de ani, se vede o pază făcută de doi ostaşi egipteni, care stau cu sulițele întinse către locul unde ar încerca să intre cineva la comorile şi la neprețuita mumie a lui Tutankamon. Şi a venit lordul englez Carnarvon ca să facă cercetări, Dar n-a schimbat nici o vorbă cu războinicul egiptean din dreapta, nici cu războinicul egiptean din stânga. A intrat prin uşile acelea, pe care le-a spart foarte uşor şi a cules toate comorile care erau înăuntru.

Acum, ce păziţi dv. nu poate fi pus alături de mumia lui Tutankamon, cu toate bogăţiile care erau acolo. Acolo înăuntru este viaţa unui popor de ispravă, care poate birui şi toate greşelile dv., şi greşelile altora şi poate şi greşelile acelora care au stat pe spinarea mea cândva. Acolo, dincolo de uşa aceea închisă, se găseşte o tradiţie de două ori milenară a unui vrednic popor, se găseşte o monarhie care este, fiindcă am voit noi, şi care ştie că este, pentru că am voit noi. Şi acolo este tradiţia lui Carol I, întemeietorul prin disciplină al acestei ţări, este tradiţia generosului Ferdinand I, întregitorul pământului românesc, este amintirea a tot ce a fost bun în această dinastie, sunt bunele dispoziţii ale tânărului care ne cârmuieşte acum şi în jurul căruia, cu sfat bun şi hotărâre tare în unele momente, trebuie să venim cu toţii.

https://biblioteca-digitala.ro

Atunci, ce puneți dv. în cuprinsul acesta sfânt pentru noi toți? Cei doi războinici de la mormântul lui Tutankamon, dintre care unul se cheamă starea de asediu și celălalt se cheamă cenzura? Ei n-au nevoie să facă nici un singur gest, pentru ca respectul nostru de ale noastre să se oprească înaintea unui anume prag (*Aplauze pe băncile majorității*).

În dialog cu Elemer Gyarfas

Pledați, d-le Gyarfas, pentru orice ziar, afară de ziarul acesta *Brassoi Lapok*, de la Brașov. Eu nu i-am aplicat niciodată cenzura; dar este cea mai mârșavă publicație care există în Ardeal. Au venit să-mi ceară colaborarea și i-am dat afară. Și, ca să vedeți până unde merg, vă voi spune că, pe când eram președinte de Consiliu, a apărut în acel ziar un articol care arăta că sunt un om așa de sălbatec, încât soția mea s-a dus la un croitor și l-a întrebat cum trebuie să se îmbrace soția unui președinte de Consiliu!

N-am avut la îndemână un rândaș, pentru ca să-l trimit să pălmuiască pe acel redactor.

Dar vă asigur că această publicație aduce servicii rele unui popor foarte respectabil. Nu vă pot spune cât vă compromit unele gesturi ale unor „unguri" de ieri sau de alaltăieri, ale celor care în numele poporului unguresc își permit obrăznicii pe care cavalerismul poporului unguresc nu și le-ar fi permis niciodată. Stăpâniți-vă javrele! (*Aplauze puternice*).

În dialog cu Valer Pop, ministrul Justiției

Îmi dați voie, d-le ministru. Dv. sunteți de la Cluj. Acolo este un celebru filosof, d-l Marin Ștefănescu, președintele *Cultului Patriei*. Un om grozav care a vrut să se amestece în politică de mai multe ori. Mi-a cerut într-un moment să-l aleg eu - vedeți ce revoluționar grozav - spunând că el vrea să împace toate partidele. I-am spus: „D-le Marin Ștefănescu, ai văzut d-ta când trece un automobil: este o găină, căreia atunci îi abate să treacă de pe partea dreaptă în partea stângă și o calcă automobilul. Așa ai să pățești și d-ta. Cum o să împaci - când ești în situația găinii - dreapta cu stânga în felul acesta?". D-lui și-a luat un rol extraordinar: este salvatorul națiunii române, cu un număr de onorabili generali care își simt virtuți civile, virtuți române de apărători ai moravurilor țării etc. V-ați legat de capul d-lui Marin Ștefănescu.

https://biblioteca-digitala.ro

I-ați dat satisfacția aceasta să fie urmărit de detectivi (*Ilaritate*). Aceasta înseamnă, știți, să mă iertați, a trage cu tunul într-o muscă (*Ilaritate*). Acesta este ridicolul lucrului pe care-l faceți. Și d-lui este un om binemirositor. Dar sunt tot acolo, în Ardeal, alte insecte, care seamănă, mai mult decât cu musca, cu ploșnițele și dv. chemați mitralierele ca să împroșcați undeva, acolo prin Vestul Ardealului, tot felul de animale care-și caută odihna, în loc să și-o caute în paturile de lemn și în foile de gazetă (*Mare ilaritate*).

Vă compromiteți și-mi pare rău. Îmi pare rău, pentru că eu am simpatie pentru dv (*Aplauze*).

Cu același despre delictele de presă

Să-mi dați voie. Eu sunt gazetar, și cunosc pe gazetari. Nu sunt gazetarii vinovați. Să nu credeți dv. că acele ticăloșii vin de la gazetari. Acestea vin de la anumiți oameni politici care sau nu știu scrie, sau scriu și vorbesc așa cum am citit și am auzit în timpul din urmă, și care impun gazetarilor nevinovați să servească pasiuni care nu sunt ale lor și interese care nu-i privesc pe dânșii.

Aceasta este dificultatea, d-le ministru. Să discutăm această procedură și să se vadă dacă nu cumva inspiratorii declarați aci în gazete nu pot și ei să fie puși în discuție, fiindcă ei sunt cei care comandă, iar gazetarul nu este decât un furnizor pe care îl lovește asprimea legii, iar cel care este la spate, scapă totdeauna. (*Aplauze unanime*).

NOTE

1. Mișcarea din august 1865 s-a produs când Al.I. Cuza era la băi la Ems (Germania) și a fost organizată de monstruoasa coaliție (liberali și conservatori). A fost reprimată sângeros de armată.
2. Miguel Primo de Rivera (1870-1930) om politic spaniol. În 1923 dă o lovitură de Stat pentru consolidarea monarhiei și instituie un Directorat, ceea ce a însemnat suprimarea regimului constituțional. În timpul mandatului său s-a întreprins un vast program de lucrări publice.
3. N.I. a scris *Informații spaniole despre războiul nostru pentru independență*, în *Analele Academiei Române. Memoriile Secției Istorice*, 1928.

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 15 martie 1935

La discuţia despre apărarea naţională

Ministrul Apărării Naţionale, generalul Paul Angelescu, spusese că nu poate suprima ordonanţele ofiţerilor

Ba se poate foarte bine. Acela n-a fost recrutat ca să fie slugă, ca să ducă copiii ofiţerilor şi să umble la bucătărie. Acela a fost chemat ca să apere ţara. Acesta este adevărul *(aplauze prelungite şi îndelung repetate pe toate băncile, ovaţiuni).*

D general Paul Angelescu: Acesta este adevărul dar nu este mai puţin adevărat...

D. profesor N. Iorga: Să mai mănânce şi palme de la cucoana nervoasă.

După ce Gr. Gafencu amintise că în armată sunt 25 000 de bucătari şi slugi

D. profesor N. Iorga: Ar fi mai bine să recruteze babe pentru a le pune în aceste locuri *(aplauze).*

Şedinţa din 20 martie 1935

La discutarea proiectului de lege care autoriza oraşul Chişinău să contracteze un împrumut de 200 milioane de lei

D-l profesor D. R. Ioaniţescu: Propun următorul amendament: Art. 12 să aibă cuprinderea următoare: „Consiliul de administraţie va fi compus din 9 - 11 membri, aleşi de Consiliul municipal.

D-l prof. I. Nistor, ministrul Muncii: Guvernul primeşte amendamentul.

D-l profesor N. Iorga: Vă mulţumim. Ce se face acolo? A fost un amendament. Ministrul a declarat că-l primeşte dar văd acolo nişte conciliabule al căror rost nu-l înţeleg.

D-l Mişu Marinescu, raportor: Nu este nici un conciliabul.

https://biblioteca-digitala.ro

D-l profesor N. Iorga: Dar ce este?

D-l Mişu Marinescu, raportor: Eu cred că deşi onoratul guvern a acceptat acest amendament, totuşi nu poate fi trecut în lege, deoarece îi schimbă cu totul sensul şi legea de faţă devine iluzorie.

D-l profesor N. Iorga: Eu respect părerea dv. în acest caz, însă faceţi guvernul să aibă două păreri?

D-l Al. Samoil: Din moment ce s-a admis la al. 2 altă redacţiune, trebuie să se suprime şi al. 3.

D-l profesor N. Iorga: Fireşte! D-le raportor, începem să devenim periculoşi. Eu cer să puneţi amendamentul la vot.

D-l Mişu Marinescu, raportor: Noi nu nesocotim cererile dv., însă părerea mea este ca votarea acestui articol să fie rezervată până când va veni d-l ministru de Interne.

D-l profesor N. Iorga: Nu vă gândiţi în ce situaţiune puneţi pe reprezentantul guvernului, când spuneţi ca să vină alt ministru care să se pronunţe contra ministrului care a acceptat acest amendament. Cred că nu doriţi să introducem alte metode.

D-l Mişu Marinescu, raportor: Desigur că nu.

D-l profesor N. Iorga: Eu am fost cândva conducătorul unei muzici de pupitre, muzică de pupitre pe care, dacă vreţi, o facem. Ce sunt jucăriile acestea?

D-l profesor D. R. Ioanițescu: Odată ce aţi admis acest amendament, şi celelalte alineate trebuiesc modificate.

D-l profesor N. Iorga: Fără îndoială.

D-l prof. I. Nistor, ministrul Muncii: D-le preşedinte, dacă doriţi, şi dacă Senatul acceptă, putem rezerva votarea acestui articol până vine d-l ministru de Interne.

D-l C. Alimăneştianu, vicepreşedinte: Rog Senatul să rezerve votarea acestui articol până va sosi d-l ministru de Interne.

D-l profesor N. Iorga: Vă rog, nu. Am ajuns la răsvoturi?

D-l C. Alimăneştianu, vicepreşedinte: D-l ministru vine imediat. I-am telefonat. Trecem la art. 13...

D-l Ilie Patraulea: Mai este un amendament..

D-l Al. Samoil: Nu se poate. Am acceptat acest amendament şi dv. trebuie să-l puneţi la vot.

D-l Mişu Marinescu, raportor: D-le senator, pentru ca guvernul să se poată pronunţa, trebuie să fie d-l ministru de Interne...

https://biblioteca-digitala.ro

D-l profesor N. Iorga: Dar guvernul este reprezentat prin ministrul care este acolo pe banca ministerială.

D-l C. Alimăneştianu, vicepreşedinte: Trebuie să fie de acord cu Comitetul delegaţilor.

D-l profesor N. Iorga: Dar nu are a face. Ministrul şi-a exprimat părerea că se poate suprima adosul acesta. Ce voiţi mai mult?

D-l prof. I. Nistor, ministrul Muncii: D-le preşedinte, întrucât d-l Samoil a cerut ca să modificăm şi al doilea şi al treilea alineat, prin urmare, înseamnă că refacem întreg articolul acesta, pentru a-i da forma definitivă. Poate că este mai bine, să admitem să vie şi ministrul de Interne ca să-i dea forma definitivă acestui articol. (*Aplauze pe băncile majorităţii*). Pentru că nu este vorba de un singur alineat, ci este vorba de întreg articolul 5. Aşa încât sunt de părere să dăm forma definitivă acestui articol, în prezenţa d-lui ministru de Interne.

D-l profesor N. Iorga: Vă puneţi, d-le ministru, într-o situaţie de inferioritate. Când aţi făcut o declaraţie, trebuie să vă ţineţi de dânsa!

D-l prof. I. Nistor, ministrul Muncii: D-le profesor, a fost vorba de un singur alineat...

D-l profesor N. Iorga: Dar celelalte cad, pentru că le lipseşte baza.

D-l prof. I. Nistor, ministrul Muncii:...care nu atrage după sine revizuirea întregului articol şi a capitolului întreg. Cred că este bine ca să aşteptăm ca ministrul de Interne, care răspunde pentru legea lui, să fie consultat în această privinţă. (*Aplauze pe băncile majorităţii*).

D-l Al. Samoil: Noi am cerut acest lucru: să vină ministrul titular, de la început, dar cum dv. nu aţi acceptat...

D-l general Arthur Văitoianu: D-le preşedinte, atunci când s-a cerut de către d-nii membri din Senat ca să vină ministrul respectiv, care prezintă legea şi să fie de faţă, d-l raportor a spus că nu este necesar...

D-l profesor N. Iorga:Şi acum găseşte că este absolut necesar!

Despre persoanele care au dreptul să intre în conducerea Casei de amortizare

Un biet târguşor pe care muscalii l-au ridicat la rangul de capitală; n-are nimic a face cu viaţa noastră istorică.

https://biblioteca-digitala.ro

Nu poate fi cineva membru în calitate de creditor într-o organizaţie din acestea publice. Este absurd. Cine ştie ce samsari, ferească Dumnezeu, intră acolo! Se poate? Este absurd! N-au ce căuta acolo reprezentanţii creditorilor. Este ofensator, nu avem grijă de unitatea acestui stat. Domnule ministru, renunţaţi la prezenţa creditorilor în consiliu. Mie îmi e ruşine că se poate vota un astfel de proiect. Să rămână proiectul cum este, dar scoateţi de acolo pe jandarmii creditorilor. La Cernăuţi, la dvs., aţi accepta aşa ceva? Dacă se asociază cu cine ştie ce aventurier este acela care are 200 de milioane şi trimite pe reprezentantul lui acolo. Vă miraţi de *numerus valachicus* şi de alte curente. Pornirile demagogice răsar pe urma abuzurilor.

În continuare:

D-le preşedinte, mi se arată un alt articol, absurd ca şi acesta, fiindcă pleacă de la aceeaşi concepţiune: adică primăria Chişinăului poate să fie alcătuită din oameni aşa de puţin vrednici de încredere, încât trebuie să vină, ca nişte jandarmi, delegaţii creditorilor, ca să-i păzească în felul cum administrează averea comunală.

Uitaţi-vă dv. ce este scris în art. 23: „Pe lângă Casa de amortizare va funcţiona o comisie de verificare, compusă din trei membri delegaţi ai creditorilor, reprezentând două treimi din capitalul împrumutat şi care va funcţiona în numele creditorilor, având următoarele drepturi şi atribuţiuni:"

D-l I. Inculeţ, ministru de Interne: D-le profesor...

D-l profesor N. Iorga: D-le ministru, să-mi daţi voie să merg până la sfârşit. Eu m-am ridicat în acest Senat împotriva propunerii unuia din guvernele trecute - se succedează aşa de repede, că nu ştiu care era....

D-l I. Inculeţ, ministru de Interne: Nu era al dv.?

D-l profesor N. Iorga:....care voia să instaleze aci în Ţara românească, în calitate de supraveghetori şi verificatori, pe reprezentanţii bancherilor.

Apoi, să-mi daţi voie. Dacă eu n-am acceptat nici pe reprezentanţii bancherilor de la Geneva faţă de cheltuielile Statului român, cu atât mai puţin pot accepta pe delegaţii unui grup de capitalişti de cine ştie ce esenţă şi de cine ştie ce origine, care să stea de pază la Chişinău la comună, ofensând prin aceasta autoritatea Statului, care se manifestă şi prin organele comunale.

Acum, evident, cine a redactat aceasta este un om cu concepţii bizare; dar d-ta care, recunoaştem de o viaţa întreagă, eşti nu numai un om foarte

https://biblioteca-digitala.ro

inteligent, dar un om cu atâta grijă de demnitatea țării d-tale; cum poți să primești un astfel de articol cuprinzând o astfel de înjosire!

Dacă nu dau cele 200 de milioane, n-au decât să nu le dea, dar dacă le dau să aibă încredere în autoritatea comunală. Ce înseamnă tipurile acelea care se instalează acolo ca să verifice!?

D-l I. Inculeț, ministru de Interne: Suntem de acord. Trebuie să vă mărturisesc că nu am participat la redactarea acestui proiect.

D-l profesor N. Iorga: Se simte că a fost acolo un prost nesupravegheat!

Ședința din 21 martie 1935

Despre Teatrul Național din Cernăuți

Îmi dați voie să întreb: teatrele rutenești, evreești și nemțești sunt permanente?

D-l profesor V. Loichiță: Da, sunt permanente. Sunt teatre care funcționează.

D-l profesor N. Iorga: Atunci, din moment ce primăria din Cernăuți dă local, încălzit și luminat, din moment ce o parte din actori rămân să fie plătiți mai departe, încadrați aiurea - deci rămân în sarcina bugetului - oare n-ar putea primăria din Cernăuți, împreună cu primăriile altor localități din Bucovina, apropiate de Cernăuți, să adauge o sumă oarecare, pentru ca acest teatru să fie menținut, iar repertoriul, în loc să fie alcătuit cu piese spectaculoase, să se mărginească la piese care necesită un număr restrâns de actori, pe care d-l ministru, în loc să-i încadreze aiurea, ar putea să-i lase acolo, să se aducă elemente din școlile superioare, diletanți, pentru că noi cădem cu toată greutatea asupra Statului, iar Statul nu mai are de unde plăti.

Nu este bine ca toate aceste sarcini să treacă asupra comunelor, și pe lângă aceasta, lumea din Cernăuți să dea o mai mare îngrijire ca până acum pentru păstrarea acestui teatru. Același lucru trebuie să se facă și la Chișinău și la Timișoara. Așa încât, d-l ministru are dreptate din punctul de vedere al echilibrului bugetar, iar dv. aveți dreptate din punctul de vedere cel mai sacru, care este cultura națională, dar trebuie să puneți în mișcare și pe alții, dacă d-l ministru, din motivele pe care le-a arătat, continuă să refuze.

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 22 martie 1935

Despre afacerea Skoda

Vezi şi supra

D-le preşedinte şi d-lor senatori, acum câteva zile, colegul nostru, d-l Dimitriu, a adus aci în Senat lămuriri cu privire la partea care i se punea în seamă în dezbaterile, pot zice triste şi în acelaşi timp, interminabile, care se urmează acum la Cameră, cu privire la ceea ce se numeşte afacerea „Skoda" şi care mi se pare că este un amestec nepotrivit între nişte discuţii cu caracter tehnic, pentru care cea mai mare parte dintre colegii noştri deputaţi au o înţelegere foarte redusă din cauza condiţiilor vieţii lor şi, pe de altă parte, într-o afacere de corupţie, care,afacere de corupţie, cu toţi cei amestecaţi înăuntru, chiar dacă nu-şi vor lua sancţiunea decât morală, partea aceasta ar fi trebuit să fie luată în seamă în rândul întâi.

D-l Dimitriu a arătat că i s-a atribuit o atitudine pe care n-a avut-o. Mă aşteptam acum în urmă, ca d-l Mironescu, despre a cărui retragere ca preşedinte de Consiliu fusese vorba la Cameră, în anumite condiţiuni pe care d-sa le crede, şi le cred şi eu, că nu sunt cele adevărate, mă aşteptam ca d-l Mironescu, în loc să trimită o scrisoare care a apărut astăzi şi la care aş putea să adaug şi eu anumite lucruri, mă aşteptam, zic, ca d-l Mironescu să vină aci şi să lămurească aceste împrejurări.

Sistemul acesta bicameral are un dezavantaj, că despre acei dintre noi care s-au învrednicit din harul sau din blestemul lui Dumnezeu să guverneze, se vorbeşte în adunarea cealaltă, iar noi, nefiind acolo, dacă am fi acolo, ar ajunge o singură întrerupere pentru a lămuri totul, noi trebuie să aşteptăm o bucată de vreme ca să lămurim aci şi evident că dincolo poate să reînceapă discuţia, nefiind noi prezenţi, şi aşa până la sfârşit.

Ieri, în această discuţie, în care eu n-am fost amestecat, n-am fost chemat nici la comisia aceea care a furnizat materialul - un material aşa de interesant - presei în tot timpul vacanţei şi n-a fost vorba de mine nici în dezbaterile de acolo. S-a întâmplat însă că un tânăr, fost subsecretar de Stat, d-l Armand Călinescu, foarte simpatic de altminteri, pasionat, potrivit cu vârsta d-sale şi pasionat şi faţă de caracterul însuşi al afacerii, în care crede că sunt amestecaţi prieteni de ai d-sale, a găsit cu cale să mă amestece şi pe mine şi, în acelaşi timp cu amestecul acesta care, cum veţi vedea, este cu

https://biblioteca-digitala.ro

desăvârşire nepotrivit, un ziar, de la care caut de foarte multă vreme o satisfacţie, care mi se refuză, este vorba de ziarul d-lui Zaharia Boilă şi al familiei sale, cu fraţi, cu unchiul, cu toţi de acolo, ziarul acesta, cu privire la care nu am putut să ajung la o sentinţă, prezintă în aceeaşi zi când vorbeşte d-l Armand Călinescu la Cameră, acelaşi lucru, în aceeaşi zi, socotită ziua când a ajuns aici, prezintă deci aceeaşi chestiune în coloanele sale. Îmi daţi voie să citesc din *Curentul* acele câteva rânduri în care este cuprinsă întreruperea d-lui Armand Călinescu, care se vede că este luată după notele stenografice şi se adaugă câteva rânduri din ziarul *România Nouă*, ca să vedeţi de ce sunt acuzat, împreună cu ministerul pe care am avut onoarea, nu totdeauna în aceiaşi măsură şi plăcerea, de a-l prezida. (*Ilaritate*).

De aceea, după ce veţi vedea că eu sunt înfăţişat ca şeful unei bande de trădători care a dezarmat România, să-mi îngăduiţi să vă dau foarte pe scurt, după obiceiul meu, lămuriri care vor tăia elanul lor de bună credinţă şi dorinţa de a mai merge pe această cale. Descurce-se între d-lor cum vor vrea, dar să nu amestece în discuţiuni oameni care, cu cele mai bune intenţiuni, au lucrat în împrejurările cele mai grele şi care vă asigur că în conştiinţa lor nu au să-şi reproşeze absolut nimic.

Întâi, ce zice d-l Armand Călinescu? Zice, adresându-se către d-l Valeriu Pop, care a fost ministru în guvernul meu şi îi urez să fie şi în guvernul viitor, care s-ar putea să fie tot al meu! (*Ilaritate).*

D-l profesor dr. C. Angelescu, ministrul Instrucţiunii: Declaraţiune formală.

D-l profesor N. Iorga: D-l Armand Călinescu se adresează deci către d-l Valer Pop şi spune aşa: „D-ta ne reproşezi nouă că la 1932 nu au putut să se livreze materialele, fiindcă nu erau gata caietele de sarcini. Este adevărat. Dar v-aţi întrebat pentru ce nu erau gata caietele de sarcini? Nu erau gata, fiindcă la aprilie 1931, când a venit la guvern generalul Amza - nu a venit la guvern generalul Amza, eu am venit la guvern. D-l Armand Călinescu nu este încă stăpân pe terminologia parlamentară, după cum vedeţi. Iar dacă generalul Amza, care a intrat în guvern atunci când am venit eu, a rămas şi în guvernul d-lui Vaida, atunci generalul Amza a mai venit odată la guvern când era preşedinte al Consiliului d-l Vaida - „atunci s-a oprit comanda".

„Îmi spuneţi dv. că s-a schimbat modelul" - vă rog să-mi acordaţi toată atenţiunea ca *porte-voix* al d-lui Armand Călinescu - „dar, d-le ministru, când am plecat noi de la guvern şi când aţi venit dv., adică d-l profesor Iorga, erau două prototipuri gata, mai mult decât atât, în ce priveşte unul din modele,

https://biblioteca-digitala.ro

obuzierul, fabrica trecuse la construirea în serii. Şi atunci cum puteţi să spuneţi că la 1932, din cauza noastră nu se făcuse materialul? Dacă la 1931, când a venit d-l Iorga la guvern, nu s-ar fi întrerupt comanda, la 1932 aveaţi satisfacţiunea" .

Ce naiv este d-l Călinescu. D-sa îşi închipuie că în câteva zile s-a şi executat o comandă de tunuri, că este un fel de prestidigitaţie, că te-ai învoit astăzi, că ai dat modelul, că materialul a intrat de-a dreptul în forme, că s-a verificat singur, că s-a pus singur pe roate şi a venit la Bucureşti. Vă rog să notaţi că eu am venit la guvern în aprilie 1931, iar „1932" al d-lui Călinescu, aceasta însemnează ianuarie 1932. Prin urmare, în timpul care este de la aprilie până la ianuarie s-a şi executat toată comanda.

Şi iată ce mai spune d-l Călinescu, pe care aş dori să-l am aici în faţă. Dv. înţelegeţi că mă bucură aprobările dv. amicale; dar aş dori să am în faţa mea şi pe adversar cu nepoţii, cu unchiul, cu câţi sunt acolo (*aplauze puternice, ilaritate*), pentru că eu am obiceiul de a mă lua la trântă; în privinţa aceasta sunt un vechi specialist.

Şi iată ce mai zice: „La 1932 aveaţi satisfacţia să constataţi că în ţară a intrat mai mult material chiar decât acela pe care îl cereţi dv. astăzi".

D-lor, aceasta este intervenţia d-lui Călinescu şi înainte de a vedea dv. ce este cu răspunsul, să-mi daţi voie să vă citesc şi forma subliniată din *România Nouă.*

Se întreabă d-l Zaharia Boilă, sau Baharia Zoilă (*ilaritate*): „Este aceasta o crimă de neiertat, pe care nici arguţiile ieftine ale d-lui Tătărescu, nici opintelile caraghioase ale d-lui Dinu Brătianu" - ce distincţie de formă! - „nu vor reuşi a o face uitată; dimpotrivă, va veni timpul când Amza Paşa", d-l acesta crede că numele generalului Ştefănescu-Amza este luat de la Amza, acela pe care l-a pus în ţeapă Vlad Ţepeş. Generalul are numele unei biserici din Bucureşti, unde probabil că părintele său sau bunicul său a fost ctitor, iar „Amza" este şi doctorul Amza Jianu, care nu are nici o legătură cu al lui Vlad Ţepeş. Dar locul în care scrie d-l acesta este un loc care inspiră o curioasă dispoziţie spirituală.

„Amza Paşa, împreună cu argatul său cătrănit, d-l Nicolae Iorga" - eu sunt „argatul cătrănit" al lui „Amza Paşa!" - „vor fi scoşi din bârlog şi traşi la răspundere", adică vom fi trimeşi la Curtea de Casaţie, fiindcă am primejduit apărarea naţională. „Căci până şi în Ţara Românească dreptatea e dreptate în veac. Mişeii şi spiritele destructive îşi primesc pedeapsa, mai târziu decât aiurea, dar totuşi şi-o primesc. Cu atât mai vârtos că Amza Paşa şi consorţii

https://biblioteca-digitala.ro

au stăvilit în mod criminal" - criminal! - „opera de înzestrare a oştirii, care trebuie mereu fortificată, mereu cultivată, iar nu transformată în mijloc stupid de răzbunare politică". Prin urmare, acuzaţia aceasta este formală.

Iată ce am eu de răspuns la această acuzaţie: Când am venit la guvern cu colegii mei, între care era şi generalul Ştefănescu-Amza, pentru care am toată stima şi este aşa de preţuit de Suveran, încât şi guvernul care a urmat după guvernul meu s-a folosit o bucată de vreme de competinţa generalului Ştefănescu-Amza. Când am venit la guvern, eu am găsit într-adevăr oştirea dezarmată. Nu fac o vină nimănui şi o arăt pentru ce armata era în momentul acela lipsită de ceea ce este necesar pentru ca să nu lupte numai cu inima şi cu braţele, ci cu acele mijloace tehnice de care, din nenorocire, în timpul nostru, atârnă soarta bătăliilor, căci se poate întâmpla ca o armată de mişei, cu o bună pregătire tehnică, să învingă pe oamenii cei mai viteji din lume. Se poate întâmpla să se ajungă acolo cu tehnica, încât rasele inferioare, care pot învăţa, şi în Etiopia şi aiurea tot meşteşugul nostru, şi care au bani, să vie cândva în Europa şi atunci vom şti ce înseamnă o civilizaţie care în loc să întrebuinţeze mijloacele de luptă, cu tot ce este bun şi înălţător şi gata de sacrificiu, le-a înlocuit cu prezenţa sau lipsa unor mijloace, care, de altmintrelea, trec din surprindere în surprindere, aşa încât se poate întâmpla, ferească Dumnezeu, într-un război de mâine ca toată pregătirea pe care o facem noi să nu aibă nici un fel de rezultat, pentru că cine ştie ce om de ştiinţă genial dar stăpânit de Satana,o să găsească mijlocul pentru a le face cu desăvârşire inoperante.

În momentul acela, e sigur, cum vă spun, că armata nu avea ceea ce îi trebuie. Dar vă rog să vă gândiţi care era situaţia în acel moment. Când am venit noi, Ministerul Mironescu se retrăsese din cauza unei situaţii financiare imposibile, acesta este adevărul. Nici nu ştiam ce vom găsi; atât de mare era haosul, încât am fost foarte mulţumiţi când am văzut la ce se reduce deficitul; mult mai mic de cât credeam noi, dar care trebuia descurcat, dintr-o administraţie financiară atât de încâlcită în teorii, încât era foarte greu să găsească cineva adevărul. Prin urmare, noi eram un Minister care găseam Statul într-o situaţie financiară deplorabilă.

Dar armamentul - vă rog - se plăteşte. Căci să comanzi armament, să nu-l plăteşti pe urmă şi să rămână la fabrică, ca să te expui acestei ruşini şi acestui ridicol, ca armamentul să fie undeva şi să nu-l poţi lua de acolo fiindcă nu ai mijloacele, aceasta să o facă cine vrea. Dar aceasta nu este de mine şi această politică eu nu aş fi practicat-o niciodată. Adaug alt lucru: în momentul acela se plătea străinătăţii dobânda împrumuturilor întreagă.

https://biblioteca-digitala.ro

Se va zice: de ce nu aţi făcut dv. ceea ce s-a făcut pe urmă, adică să căpătaţi o reducere. Pentru ce? Pentru că în cunoştinţa cercurilor financiare nu intrase ideea, care a venit mai târziu, că pretenţiile financiarilor, cu toată bunăvoinţa, nu se pot satisface în întregime. Când am fost la Paris, mi-aduc aminte, am căutat să văd pe reprezentanţii guvernului francez şi am spus: „plătim, ţinem la această onoare ca, atunci când nu va plăti nimeni, noi să fim cei din urmă care să declarăm că nu plătim". Este şi aceasta o politică, dar poate fi şi o altă politică, care nu era însă politica noastră faţă de străinătate.

Eu am zis: dacă nu plăteşti funcţionarii, se mai uită, dar dacă nu plăteşti în străinătate, ai pierdut creditul ţării, şi niciodată la mare nevoie nu vei mai putea căpăta nimic.

Prin urmare, eu am fixat aici întâi două puncte: mijloacele de apărare, dar lipseau în acelaşi timp şi banii.

Mai era însă altceva. Când am venit la guvern, în toată lumea era această credinţă că prin Geneva, prin anumite legături între state, sub anumite presiuni, prin opinia publică, de frica grozăviilor unui război viitor, nu se va mai putea pune problema unei noi ciocniri între statele europene şi trăiam în această iluzie. Acum câteva zile, Germania a sfărâmat această iluzie, şi îi suntem foarte recunoscători că prin acest gest de sinceritate a înştiinţat pe toată lumea: „Noi suntem cu arma gata de atac; apăraţi-vă cum puteţi!"

Dar, mai mult, nouă ni se cerea să reducem înarmarea. Ni se cerea de la Geneva acest lucru prin d-l Titulescu, care ne spunea: Să nu aveţi aerul că aveţi o armată puternică, mulţumiţi-vă cu o trupă care să menţină liniştea în ţară. Noi camuflam. Cineva, în timpul din urmă, a acuzat pe ministrul de Război că a pus jandarmii de o parte şi grănicerii de altă parte. Acesta era camuflajul nostru. Noi spuneam că aceştia nu formează armata, că aceştia nu figurează ca armată. Acesta este mediul în care se mişca politica noastră. Căci, d-lor, şi în materie de politică, ca şi în materie de artă şi de literatură, mediul este lucrul de căpetenie.

De ce faci d-ta un anumit lucru? Fiindcă înconjurimea îmi cere acest lucru. De ce alţii nu l-au făcut ? Pentru că lucrul s-a înfăţişat altfel. Astăzi banul trebuie să şi-l dea oricine, chiar pentru a lua materiale care nu sunt cu totul corespunzătoare, fiindcă nu putem aştepta o fabricare mai bună pe un termen lung, pe când atunci erau două probleme în materie de armament. O problemă era punerea la punct a ceea ce aveam, aşa cum s-a vorbit şi de d-nii

https://biblioteca-digitala.ro

generali de pe această bancă, în ce privește această problemă. Noi avem material care poate fi pus la punct. Evident, și aici ne așteaptă surprize, dar facem ce putem, fiindcă nu putem ghici ce ne pot rezerva surprizele.

Al doilea, era problema materialului celui nou, pe care noi, de la început - și vă voi aduce dovezi - am dorit să-l facem în țară. Dar veți zice: s-au ivit îndoieli. De câte ori este vorba să dovedești virtutea națiunii, vor fi neîncrederi. Dar să știți un lucru: dintr-un om, dintr-un grup de oameni, scoți mult mai mult când ai încredere în el decât atunci când începi prin a te îndoi (*Aplauze puternice).*

Noi am făcut căi ferate - și se credea că nu se pot face - noi am făcut navigația pe Dunăre - când se credea că nu se poate face - noi am făcut navigația pe Mare, noi am îngrijit Dunărea o bucată de vreme. D. Leonte Moldovan știe că am făcut cândva la Brăila o conferință în care spuneam că Dunărea este a noastră mai mult fiindcă lucrările tehnice pe Dunăre nu le-au făcut nici bulgarii, nici sârbii, ci le-am făcut noi (*Aplauze prelungite*).

În orice domeniu, noi am dovedit că putem face. Și eu adaug aici, nu numai experiența mea, dar o altă experiență în care am toată încrederea și care îmi este deosebit de scumpă. S-a întâmplat că un fiu al meu este inginer și a lucrat la fabrica de puști și știe foarte bine - și mi-a spus, sunt ani de atunci - că este mare păcat că s-a întrerupt o pregătire care de multă vreme putea să ne dea o parte din materialul de care avem nevoie (*Aplauze puternice*).

Am avut posibilitatea să fabricăm avioane, să fabricăm chesoane. Nu vreau să mă amestec - cum se amestecă alții la Cameră, în anumite amănunte care nu pot fi controlate. Te duci la un general, care îți pune pe hârtie toate acestea și pe urmă vii să sperii lumea cu ele, dacă lumea este dispusă să se sperie (*Ilaritate*). Toate amănuntele acestea nu sunt potrivite nici cu pregătirea mea și nici cu a celor mai mulți dintre dv., care nu sunt ofițeri de specialitate.

Dar, d-lor, înainte de a vă arăta ce am făcut noi atunci - fiindcă am arătat situația care era și ce era de făcut - și acum o să vă arăt ce am făcut, dar înainte de aceasta trebuie să mai lămuresc încă un lucru, să pun la punct, cum se zice, încă un lucru pentru cei care nu sunt tineri. Sunt foarte mulți tineri în acest Senat, dar sunt și mulți bătrâni, sau chiar prea bătrâni; d-l dr. Angelescu și eu ne socotim din aceeași generație, de 60 de ani, ba chiar, pentru tineri, de multă vreme suntem prea bătrâni. Noi ne aducem aminte de un lucru: în afară de un fapt, de faptul acela că, în Ministerul pe care l-am prezentat eu, baza nu

https://biblioteca-digitala.ro

era bază de partid şi nici colaboratorii nu mi i-am ales cu desăvârşire eu - deşi le sunt foarte recunoscător pentru tot ce mi-au dat. Era însă vorba să se facă un Minister Titulescu, care nu s-a făcut şi totul trebuia terminat, ca să nu vină alţii, în două ceasuri. Şi atunci am luat lista care mi s-a dat, am introdus doi trei prieteni personali, dar baza era luată; şi baza aceasta a fost formată din oameni care se pricepeau la departamentele lor. Prin urmare, în nici un caz nu puteam fi făcut eu răspunzător. Dar eu spun că politica militară, pe care a făcut-o generalul Ştefănescu-Amza, o iau asupra mea; dacă merge el la Curtea de Casaţie, merg şi eu. Îi voi fi eu cel mai bun avocat, şi nu ştiu cum se va termina până la sfârşit; cine va mai fi pârâtorul şi cine va fi pârâtul, după explicaţiunile pe care sunt gata să le dau.

Dar, în afară de aceasta - şi eu mă adresez la cei din Vechiul Regat şi la cei de vârsta mea - cine a văzut vreodată un preşedinte de Consiliu care să se ducă şi să verifice ţevi de tunuri şi să cântărească pe rubrici financiare cât costă un cheson în Iugoslavia şi cât costă un cheson la noi? O mulţime de preşedinţi de Consiliu am văzut, dar nimeni nu s-a amestecat în rosturile ministrului de Război - fiindcă mai sunt şi miniştri de Război mai colţoşi, care s-ar putea să-ţi spună: „D-le, du-te şi-ţi caută de rosturile d-tale". Este adevărat că s-au întâmplat două cazuri, când s-a amestecat cineva, care n-a fost ministru de Război, dar era preşedinte de Consiliu, în rosturile apărării naţionale. Un caz este cel de acum, cu d-l Tătărescu, dar nu ca preşedinte de Consiliu se amestecă la comenzile de furnituri, ca să facă lucruri care au să cadă în spinarea altora, ci vine ca ministru al Armamentului şi acolo el hotărăşte şi el îşi ia răspunderea.

D-l Ştefan C. Ioan: În această calitate.

D-l profesor N. Iorga: Da, în această calitate îşi ia răspunderea.

Cazul d-lui Maniu însă este extraordinar. D-ta eşti preşedinte de Consiliu, în materie de departamente n-ai făcut nici un fel de alegere: nu ai nici un departament, primeşti toată lumea în palatul Cantacuzino, cu toată solemnitatea trebuitoare acolo, îmbrăcat, îngulerat, încâlcit, în sfârşit, cum se cere pentru o astfel de misiune atât de importantă.

Şi deodată vii cu cunoştinţele tehnice pe care le ai, de unde? Din armata austro-ungară, unde ai fost locotenent, prezentându-te în această calitate pentru a fi încorporat. Şi evident, faci aceasta pentru a scăpa de anumite dezagramente, pe care le-ai fi avut dacă ai fi rămas la Blaj, ca să împărtăşeşti soarta atâtor femei şi copii care au rămas acolo şi care au fost internaţi în lagăre de concentrare.

https://biblioteca-digitala.ro

Vă spun o părere personală: prefer lagărul de concentrare decât lagărul în care se luptă cineva contra Italiei şi contra intereselor poporului român (*Aplauze puternice pe băncile majorităţii*).

Vii d-ta cu experienţa aceasta de locotenent de artilerie, care poate nici nu ai tras cu tunul. Am avut şi eu conversaţii cu d-l Maniu, care mi-a povestit diferite incidente din cariera sa militară, dar care niciodată nu mi s-a înfăţişat ca un vajnic artilerist, împroşcând în artileria italiană încărcătura unui tun; vii d-ta să te amesteci la Ministerul de Război, să primeşti furnizorii, să discuţi cu furnizorii, ca să porţi în această privinţă şi acum un război pe viaţă şi pe moarte în jurul unor amănunte tehnice, în care, oricât ai crede că te pricepi, eşti foarte puţin competent.

Mai întâi, cred încă un lucru, că discuţiunile cu furnizorii de orice natură nu privesc pe miniştri. Sunt anumite organe inferioare la care vin agenţii furnizorilor, iar raportul se face ministrului de către funcţionarii care au discutat cu oameni de talia corupătorului Seletzki, condamnat de Tribunalul militar român, iar d-ta, după raportul care ţi s-a făcut, şi fără să primeşti să ţi se întindă o mână obişnuită să împartă bani în dreapta şi în stânga, fără să atingi o astfel de mână, pui rezoluţiunea d-tale pe raport.

Cum adică, eu care eram şi ministrul Învăţământului şi care voiam să reformez învăţământul mi-ai mai stricat d-ta ceva, d-le Angelescu, (*ilaritate*), dar, în sfârşit, trei sferturi a rămas, cum vrei ca eu, preşedinte de Consiliu, ministru de Instrucţie Publică, în fiecare moment să mă duc să controlez pe cineva care ştie de o sută, de o mie de ori mai mult decât mine, pe generalul Amza, să jignesc pe un militar de experienţa şi valoarea sa, prin aceia că eu îl verific în fiecare moment?

Noi ne-am ocupat de această chestiune, dar noi n-am „sistat", în 1931, comanda. N-am „sistat-o" niciodată, am întrerupt-o numai provizoriu. Am întrerupt-o provizoriu, nu numai pentru că, după părerea noastră, comenzile acelea trebuiau să se facă băgând mâna în buzunar ca să plătim, dar şi pentru altceva: pentru că înainte de a merge la comandă, trebuia să fim convinşi că această comandă se face în cele mai bune condiţii. Nu puteam primi orice moştenire de la oricine, pentru că atunci am fi intrat şi noi în actul de acuzaţie care s-a alcătuit şi care se discută, cu consecinţe pe care le va avea acolo, la Cameră. Noi nu puteam, cu ochii închişi, să mergem către executarea unui contract oarecare.

Şi atunci, ce am făcut noi? Am aşteptat întâi putinţa de a trata, cu siguranţa pe care noi o căpătăm, descărcând bugetul la inutilităţi, pentru ca să avem din această descărcare suma trebuitoare ca să plătim la armată. Se uită

https://biblioteca-digitala.ro

prea uşor trei cifre. Am apucat un buget de 38 miliarde. Acest buget l-am redus la 24 miliarde, şi la sfârşit noi mergem către un buget sub 20, la 18, la 14 miliarde. A mai făcut un guvern, călcându-şi în picioare toată popularitatea, o operă cum este aceasta?

Ce vream să facem cu banii pe care îi economiseam? Vream să înzestrăm armata. Când te ştie lumea că ai bani, faci comanda într-un fel; când te ştie lumea că nu vei plăti, comanda o faci în alt fel. Eu n-am înţeles să servesc România prin acte de înşelare şi de escrocherie faţă de străinătate, făgăduindu-i ceea ce nu ar fi fost în mijloacele noastre de a plăti.

Şi atunci, s-au trimis, în 1931, şase generali la Skoda şi s-a discutat aci în Cameră şi aţi luat parte foarte larg, dvs., generalii, la această discuţiune, ca să se vadă ce erau fabricatele de până atunci, care fabricate de până atunci sunt în cea mai mare parte acele pe care d-l Tătărescu le-a luat acum, dar le-a luat de ce? Obuzierele. Le-a luat pentru două motive: întâi că ne strângea nevoia, al doilea fiindcă totuşi s-a introdus, după cerere, în aceste obuziere, necorespunzătoare în primul moment, modificări care ne permit astăzi să ne servim de dânsele.

Ce era făcut atunci ? Erau cele 20 de baterii de obuziere de 100 mm, era pe lângă acestea o piesă de 75 mm. Acestea erau lucrările care le aveam noi la îndemână în acel moment.

Dar cum se poate să se spună de d-l Armand Călinescu, din ce legiune romantică de Armanzi sau Armide se coboară d-sa, ca să spună că materialele acestea şi obuzierele acestea, pe care le-am citat, ar fi format armătura completă a armatei româneşti? Că dacă ar fi venit în câteva luni de zile - şi în câteva luni de zile nu se puteau executa, şi nu se puteau verifica - dacă ar fi venit la noi, am fi fost asiguraţi în ceea ce priveşte armamentul?

Ce vorbe goale sunt acestea şi ce uşurinţă este aceasta de a lovi în mine, care nu tăgăduiesc patriotismul nimănuia, dar nu permit să se pună la îndoială nici patriotismul meu, ca să fiu la îndemâna unui băieţel care se joacă cu onoarea noastră, şi cu a mea, care nu eram nici interesat şi nici înconjurat de samsari şi nu eram ca oamenii fără nici un ban ieri, şi care să se ridice astăzi cu averi, a căror îndreptăţire nu sunt în stare să o lămurească? (*Aplauze prelungite*).

D-lor, eu voi mântui prin aducerea unui act. Eu îmi iau toate precauţiunile: ştiu în ce mediu trăiesc, ştiu înainte de toate de ce sunt capabile anumite guri sparte şi totdeauna am la îndemână material sigur. Vă voiu citi un act şi după ce voi citi actul acesta, pe urmă voi releva ce s-a petrecut în adunarea la care se referă acest act.

https://biblioteca-digitala.ro

Am deschis notele mele. O singură dată s-a adunat, în timpul guvernării noastre, Consiliul superior al apărării naţionale, prezidat de Suveran. Vă puteţi închipui că nu era să se adune nici în timpul alegerilor pe care le făceam în 1931, nici în timpul sesiunii extraordinare a Parlamentului din mai şi iunie, nici în timpul vacanţei. După vacanţă, am avut truda cea mare de a crea bugetul cel nou de despovărare a ţării. După aceasta, îndată s-a făcut adunarea Consiliului superior al apărării naţionale, cred că nu era prea târziu, într-o atmosferă de calm în care nimeni nu se aştepta la o lovitură.

Îmi spunea cineva chiar astăzi dimineaţă: Dar bine, ruşii nu ne ameninţau atunci? Trebuie să vă spun un lucru. Eu am avut legături cu multă lume şi nu vă pot spune cât de împovărător era pentru mine, nu zis descurajator, fiindcă eu nu mă descurajez când e vorba de puterea de a rezista a neamului meu, care a trecut prin atâtea şi va mai trece prin multe şi-şi va păstra fiinţa şi cu ajutorul lui Dumnezeu se va întări, nu vă puteţi închipui cât de împovorător era pentru mine de a auzi zilnic tot felul de asemenea cobe.

Când eram preşedinte al Camerei, de câte ori era un Consiliu de miniştri, se găsea câte cineva să vină şi să-mi spună: Situaţia e foarte gravă: au intrat bolşevicii la Hotin. Şi dacă au intrat? Cum au intrat, aşa au şi ieşit. Mai împuşcăm câţiva dintre ei, restul plecau. Şi tot pe vremea aceea, îmi amintesc că aveam un amic, general, om foarte bine, care spunea: Nu vom fi atacaţi în luna aceasta, dar în luna viitoare sigur vom fi atacaţi.

Şi afară de aceasta, de câte ori nu l-am văzut venind speriat la mine pe d-l Maniu, spunând: Se va întâmpla un cataclism european. Cine ştie la ce cafenea se găsea câte un prost care pretindea că ştie secretele militare şi care speria pe un biet om, cum este d-l Maniu, care în materie de lucruri de acestea este puţin naiv. Ieri, d-lor senatori, citeam un articol despre regretatul Paul Brătăşanu, în care d-lui zice: Cum nu trimite Dumnezeu poporului românesc o nouă serie de Goleşti, sau de Bălceştii. Nicolae Bălcescu şi Costachi Bălcescu îşi închipuia d-lui că sunt nişte luptători de pe vremea lui Basarab Vodă, sau Mircea cel Bătrân. D-l Maniu este un om care, neştiind unele lucruri, le primeşte aşa cum i se dau. Dar eu niciodată nu-mi închipui că vor trece doar câteva săptămâni şi pământul românesc va fi invadat.

Năvălirile bolşevicilor! Doamne, ce basm! Bolşevicii puteau să ne atace în două feluri. În aceste două feluri, am fi făcut şi noi ce puteam; dar nu cu aceste armamente ne puteam apăra, Nu veneau nici cu infanterie, nici cu artilerie, ar fi venit cu aeroplane sau cu raiduri de cavalerie, cum au făcut

https://biblioteca-digitala.ro

raidul de cavalerie până la Varşovia. Acestea erau mijloacele de atac ale bolşevicilor. Prin urmare, nu era cine ştie ce nevoie să ne pregătim obuzierele de la Skoda şi să le luăm, bune sau rele, cum erau.

Atunci, la 22 februarie 1932, - citesc rezumatul meu - dar este un coleg al meu, ca ministru, care are nu numai rezumat, dar aproape stenografiate toate discuţiile din toate Consiliile de miniştri şi toate discuţiile din toate consiliile de pe alături de Consiliile de miniştri. După cum vedeţi, este foarte bine informat. Doriţi să ascultaţi ce s-a petrecut atunci?

Voci: Ascultăm!

D-l profesor N. Iorga: Vă servesc.

„Consiliul Apărării Naţionale". Se discuta chestia furniturilor în ţară (40 la sută) - aceasta se discuta acolo - şi a comenzii la Reşiţa, Cugir, etc., pentru peste un miliard de repartizat între mai mulţi ani. „Cineva" - nu spun numele - laudă opera fabricantului Zamfirescu, care face avioane de şcoală şi ar putea face şi pentru război. Vedeţi cum căutam în toate colţurile ceea ce ni putea servi?

„Generalul Cihoschi atacă pe Amza, când acesta spune că Skoda ne face socoteli de patru ori mai mari decât preţul de cost în fabrică. Ministrul de Finanţe dă explicaţii financiare. Se ating şi alte chestii militare".

Aceasta este tot. Ce iese de aici? Ies două lucruri: preocupaţia noastră, încă din februarie 1932, de a lucra cu fabricile din ţară, pentru ca armamentul, împreună cu armamentul venit de la Skoda - dar armamentul verificat de la Skoda, şi nu de atâtea ori mai scump decât preţul de fabrică - să ne dea mijloacele noastre de apărare. Socotiţi că după 22 februarie a venit martie, Paştele, şi după aceia am căzut. Prin urmare, nu se poate zice că noi am găsit România armată şi am lăsat-o dezarmată, ci, dimpotrivă, am găsit-o dezarmată, fiindcă nimeni nu se aştepta la război. Dar mareşalul Averescu n-a îngăduit oare într-un moment, fără să i se fi găsit nici o vină, ca ostaşii care plecaseră din tranşee să-şi ducă acasă îmbrăcămintea şi a trebuit să cheltuim o mulţime de bani ca să o refacem? Era un gând rău al mareşalului Averescu? A fost dorinţa aceasta să nu-i trimită la vatră, pe lângă starea lor rea de sănătate, să nu-i trimită şi goi. Sunt lucruri care se impun de la sine.

Dar eu atrag atenţia, isprăvind, asupra unui lucru. Bine, o fi având competinţă atât de simpaticul domn Armand Călinescu, cu care aveam relaţiuni foarte bune şi cred că şi acum nu s-ar sfii să întindă mâna unui trădător şi unui criminal, pe care d-l Baharia Zoilă îl aşteaptă acum la Curtea de Casaţie să fie condamnat împreună cu „Amza Paşa" pentru păcatele sale; dar, mă rog, o fi având cunoştinţe militare şi d-l Armand Călinescu. Sunt, se

https://biblioteca-digitala.ro

pare, acolo o mulțime de persoane care știu totul, fără să fi învățat nimic. Un locotenent de artilerie din armata austro-ungară pricepe orișice problemă de armament, și altul este avocat din Pitești și știe, iarăși, foarte bine toate lucrurile acestea. Eu mă sperii puțintel înaintea unor competințe așa de agresive. Dar, vă rog, nu era mai ușor ca acești criminali care eram, să fie apucați de piept înaintea Suveranului, față de care eram răspunzători? Și de cine? De fostul ministru de Război al Cabinetului Mironescu. D-l general Cihoschi s-a ridicat însă o singură dată, pentru a spune că nu am plătit așa de scump, potrivit cu contractul, comanda de la Skoda. S-a ridicat violent, a spus o singură frază și s-a așezat la locul său. Nu era atunci momentul ca acești reprezentanți ai guvernului care plecase să ne arate în toată vinovăția noastră și să ceară Suveranului ori să ne readucă la datoria noastră, ori să ne înlăture, pentru ca să vină oameni patrioți și pricepuți, în locul nostru? Să mi se dea voie, dacă în februarie 1932 generalul Cihoschi, fost ministru de Război, nu s-a arătat indignat de politica noastră în ceea ce privește armamentul, nu pot să permit unui tinerel care se joacă ușor cu onoarea oamenilor să rostească astfel de cuvinte ca acelea pe care le-ați auzit, numai pentru că eu nu eram de față. Și trebuie să se mai gândească orișicine la un lucru: în grădina mea s-au aruncat multe pietre. Am obiceiul să le iau de jos și să le arunc înapoi, drept în frunte (*Aplauze prelungite*).

Ședința din 23 martie 1935

Despre situația dramatică a Bibliotecii Academiei[1]

Să-mi dați voie: o închidem anul acesta, fiindcă am luat de la fondurile celelalte. Nu sunt plătiți funcționarii de câteva luni de zile, iar ceea ce a făgăduit d-l ministru de Instrucție în legătură cu împrumutul, s-a evaporat sau este pe cale să se evaporeze din cauza împrumutului.

Acesta este rezultatul care am ținut să fie spus în unul din Corpurile Leguitoare, ca să se afle cauzele pentru care Biblioteca Academiei, singura bibliotecă publică din București, afară de aceea pentru studenți, de la Fundație, va trebui să fie închisă.

Sunt pagube de nu știu câte milioane, pe care nu le putem acoperi.

https://biblioteca-digitala.ro

NOTE

1. Prof. N. Costăchescu, înaintea lui N.I., spusese: „Astăzi această Academie agonizează... din cauza lipsurilor materiale în care se zbate. A fost expropriată de moşii... renta care i s-a dat produce foarte puţin. Preşedintele Academiei mi-a spus că va închide biblioteca pentru public..."
   În aceiaşi şedinţă, despre avizele date de Academie pentru prelungirea după 70 de ani a activităţii profesorilor universitari, N.I. a spus: „Aceasta a fost legea mea. Academia este prea bună şi le dă certificate la toţi. Trebuie găsită o instituţie mai severă".
   Apoi d. C. Angelescu, ministrul Instrucţiunii, a cerut ca Academia de Medicină să se constituie pe cale judecătorească. N.I.: „O societate pe care să nu o consulte numai guvernul ci şi când se formează guvernul; înainte de a se da însărcinarea preşedintelui să se consulte Academia de Medicină". C.A.: „Putem merge mai departe la Academia Română". N.I.: „Multe primejdii ar fi astfel evitate".

Şedinţa din 30 martie 1935

La discutarea proiectului de lege pentru înfiinţarea unor taxe de consum[1]

D-le subsecretar de Stat, aveaţi un alt mijloc să despovăraţi Statul. Nu aveţi curajul s-o faceţi şi preferaţi să flămânziţi lumea la pâine, preferaţi să răpiţi şi puţinul zahăr pe care îl consumă, preferaţi ceea ce va ieşi rău şi din celelalte taxe, pentru ca dv. să păstraţi alături de funcţionarii folositori, o liotă întreagă de agenţi electorali căpătuiţi, de care era datoria oricărui guvern curajos şi reprezentând un mare partid, să se atingă. Şi apoi să fi scăzut anumite lefi ale funcţionarilor, care se dovedeşte că au venituri personale şi de aiurea. Aşa trebuia făcut. Altfel, fără să aduceţi un serviciu ţării, vă veţi alege cu nepopularitate de care vi-o părea rău, pentru că eu, personal, popularitatea o disprețuiesc, dar alţii umblă cu limba scoasă după dânsa şi o vor căpăta din cauza greşelilor pe care le faceţi dv. (*Aplauze pe băncile minorităţii*).

Acesta este adevărul.

https://biblioteca-digitala.ro

D-l Victor Bădulescu, subsecretar de Stat la Ministerul Finanţelor: D-le profesor, soluţiunea indicată de dv. a făcut şi face obiectul preocupărilor noastre constante. Însă această soluţiune, pentru a putea da rezultate importante din punct de vedere bugetar, trebuie să fie aplicată pe mase foarte mari. Cu alte cuvinte, dacă noi am fi venit pe cale...

D-l profesor N. Iorga: Numai femeile pe care le-aţi fi trimis acasă de la ministere şi de aiurea şi încă v-ar fi dat o sumă foarte importantă, iar amatorii de dragoste plătită de Stat s-ar consola.

În continuare:

D-le subsecretar de Stat, este păcat de un aşa de frumos discurs al dv., că trebuie să vă întrerup: dovada unităţii absolute a politicii dv. financiare este că aţi mers de la Victor I la Victor II — şi acum aveţi şi pe Victor III - şi teamă îmi e să nu fiţi „victi" /învinşi/. (*Ilaritate*).

D-l Mitiţă Constantinescu, subsecretar de Stat la Ministerul Finanţelor: D-le profesor Iorga, îmi aduc aminte puţin de latinească, de pe când citeam *Floarea Darurilor* a dv. şi când mi-aţi făcut prima dată cinstea să-mi daţi primul succes literar, de a-mi publica o traducere a unei *Bucolice* din Virgil...

D-l profesor N. Iorga: Şi unde aţi ajuns pe urmă! (*Ilaritate*).

D-l Mitiţă Constantinescu, subsecretar de Stat la Ministerul Finanţelor: Aveţi dreptate, de la lirismul bucolicelor, la prozaicul cifrelor. (*Ilaritate, aplauze pe băncile majorităţii*).

D-l profesor N. Iorga: De la bucolici aţi ajuns la colici financiare. (*Ilaritate*).

NOTE

1. V. Bădulescu spusese că a prevăzut un spor la „fondul de deschidere şi la Datoria Publică. S-a ajuns astfel la un buget de 20 686 milioane de lei". N.I.: „Acestea sunt rămăşiţele pe care le încasaţi şi pe care – odată încasate – nu le puteţi lua totdeauna. După ce au plătit oamenii odată, nu vor mai plăti în aceiaşi proporţie. Să nu vă faceţi iluzii".

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 3 aprilie 1935

La proiectul de lege pentru înfiinţarea Academiei de Medicină

D-le preşedinte, d-lor senatori, proiectul acesta trebuie să intereseze pe cineva care este şi el academician, dar în afară, fireşte, de planul Academiei care stă să se înfăptuiască acum. Din punctul meu de vedere, de membru al Academiei Române, trebuie să mulţumesc colegului meu de Universitate, d-lui dr. Danielopolu, că aduce acest proiect de lege. Iată de ce: de la o bucată de vreme, la Academia Română sunt inovatori, ca pretutindeni, care vor să schimbe cu desăvârşire statutele Academiei.

În fruntea lor se găseşte eminentul sociolog, întors acum dintr-o călătorie triumfală în Apus, unde, cum a spus el însuşi la Academie, niciodată nimeni din România nu a fost atât de bine primit, iar metodele sale au fost adoptate nu numai în Germania, cum avea dreptul să se aştepte, dar şi în Franţa (*Ilaritate*).

În metoda aceasta intra o secţiune de medicină şi o mulţime de alte secţiuni.

Eu, d-lor, sunt tradiţionalist. L-am cunoscut pe Dimitrie Sturdza şi ştiu cum primea el orice propunere de schimbare. Nu voiu uita niciodată, când doctorul Istrate venise să facă o propunere şi atunci Dimitrie Sturdza a cerut regulamentul şi a văzut că nu se potrivea şi ca un gest oarecum nepoliticos şi ne colegial, a svârlit regulamentul în direcţia doctorului Istrate, şi apoi a spus că Academia a fost făcută de oameni serioşi - nu se născuse încă sociologia - şi prin urmare nu este nevoie să se modifice statutele academiei.

Dar noi eram ameninţaţi deci şi de o secţie de medicină. Acum, evident că dacă se înfiinţează această Academie de Medicină, noi nu mai facem secţiunea de medicină, iar medicii, care să fie numai medici, noi nu-i mai alegem - şi aceasta ne permite să alegem pe alţii. Dacă se face şi Academia de Ştiinţe, pe care o prezidează d-l ministru al Instrucţiunii, ştiu eu ce vom face şi cu secţia ştiinţifică? Vom rămâne cu secţia istorică şi filologică. în vederea căreia chiar a fost întemeiata Academia Română.

Prin urmare, ca membru al Academiei Române, nu pot decât să fiu mulţumit că se înlătură secţiunea de medicină, prin întemeierea Academiei de Medicină, ai cărei membri se vor chema ori nu academicieni, aceasta atârnă de bunăvoinţa lor. Titlul acesta "academic" este un titlu dulce şi nu ştiu dacă

https://biblioteca-digitala.ro

secțiunea filologică a Academiei Române, din punctul său de vedere științific, nu pune în legătură a fi cineva academic cu a se nutri cu acadele științifice, pe care așa de larg ni le împărțim de o bucată de vreme (*Ilaritate*).

În ceea ce privește ceea ce precede proiectul de lege, în expunerea de motive se spune un lucru, asupra căruia să mi se permită să insist un moment, înainte de a face a doua observațiune, cu care se va încheia ceea ce nu îndrăznesc a numi și ceea ce nu am vrut să fie o cuvântare, se spune că Academia aceasta este desigur o Academie științifică, dar, în același timp, ea adună și material pentru deosebite ministere.

Fiind ora 18, Senatul încuviințează prelungirea ședinței.

Și cred că până acum, și în domeniul sanitar ca și în celelalte domenii, marea noastră greșeală a fost aceea că am legiferat înainte de a avea material, ceea ce ne-a scutit de a aduna material și pe urmă, fiindcă noi am rămas cu legea, iar țara a rămas cu nevoile ei care, nefiind adunate ca material, n-au fost cunoscute. Desigur, fiind satele noastre, sub raport igienic, într-un hal african, deși oamenii sunt plini de bunăvoință, bineînțeles trebuie să li se vorbească, nu sociologic, ci trebuie să li se vorbească serios de oameni de meserie. Desigur că dacă merge un student într-un sat, cu a sa studentă și cu profesorul amândurora, țăranul nu răspunde lucruri serioase; dar, dacă i se adresează cineva serios, așa cum vreți să vă adresați dv., se capătă un material foarte bun. Fără îndoială că nu veți începe prin a-i face o lecție teoretică de igienă - pentru că nu va servi la nimic - și nici n-aveți să-i recomandați să se ducă la ape din străinătate, ceea ce trece peste mijloacele lui.

Altfel se va întâmpla ceva ce am mai spus altă dată în Cameră: venise într-un sat un tânăr care făcuse studii agronomice în străinătate și acolo el a arătat sătenilor ce se poate face pe bucata de pământ pe care o aveau ei. Țăranii - oamenii cei mai cuviincioși de pe lume - au ascultat și n-au spus nimic. Dar după aceea tânărul a vrut să audă și glasul sătenilor: „Vă rog să spúneți și dv. părerea pe care o aveți". Oamenii întâi n-au vrut să vorbească. Li s-a spus însă că este ordin de la minister și oamenii - foarte ascultători - dacă e ordin de la minister, au delegat un bătrân să vorbească. Bătrânul a ieșit înainte, a luat căciula și a pus-o în pumn și a întrebat pe tânărul acela: „Mă rog, pe căciula aceasta a mea poate să crească tot ce spui d-ta?" „Nu"! „Apoi noi atâta avem". Fiindcă oamenii nu aveau pământ (*Ilaritate*).

https://biblioteca-digitala.ro

Prin urmare, eu cred că materialul îl veţi aduna altfel şi că acest material va servi ca element practic pentru reformele pe care le dorim, şi care vor fi cu atât mai mult reforme cu cât nu se vor numi aşa - fiindcă, odată ce la noi un lucru se cheamă reformă, totul s-a terminat; nu face nimeni un pas înainte, nu mai face nimeni nici o muncă. Colaboratorii dv. vor aduna materialul, nu ca cei de la Societatea Naţiunilor, care au adunat fişe atâţia ani de zile, iar rezultatul este că Germania pregăteşte un război. Cred că adunarea aceasta se va face şi cu seriozitate şi cu măsură.

Dar văd că se vorbeşte în acest cuvânt de introducere de Consiliul sanitar superior, care ar avea să îndeplinească el acest rol şi se observă cu dreptate - şi aceasta îmi face mie mare plăcere, pentru că este o critică pe care am făcut-o şi eu de atâtea ori - se observă cu dreptate că acest Consiliu sanitar superior, care lucrează foarte puţin, după câte am auzit eu, mare ispravă n-a ieşit de acolo, are mai ales vina că se schimbă la fiecare guvern. Acesta este marele neajuns al vieţii noastre întregi. Ar rămânea doar ca în şcolile secundare, în Universităţi, în locurile unde sunt tehnicieni adevăraţi, în locurile acestea toate, să fie preschimbările acestea la fiecare cădere de guvern şi la fiecare răsărire a unui nou guvern.

Atunci, ce faceţi cu Consiliul sanitar superior? Să nu aveţi conflicte cu dânsul şi mai ales, dacă ar fi permanent, ar fi altfel - dar dacă, după ce aţi câştigat lupta cu acest Consiliu, ar fi să reîncepeţi lupta din nou, ori de câte ori se schimbă guvernul, la fiecare an de zile, şi răsare şi un alt Consiliu sanitar - aceasta va fi foarte greu.

Aşa că nu veţi avea casă bună cu Consiliul sanitar.

În al doilea rând, legăturile pe care le intenţionaţi cu birocraţia vor fi nesfârşit de grele. Nimic nu este mai puţin potrivit pentru a se înţelege decât ştiinţa pură de o parte şi biurocraţia - să zicem impură - de altă parte. Birocratul se teme de ştiinţa pură, iar omul de ştiinţă se fereşte, înainte de orice, de contactul inutil şi dezonorant cu birocraţia care ne copleşeşte.

Proiectul este foarte bun şi va fi votat. Însă executarea lui va întâlni foarte mari greutăţi.

Dv. veţi strânge un număr foarte mare de specialişti. Ştiţi însă ce înseamnă un specialist. Un specialist nu suferă pe celălalt. Veţi avea războaie interne, foarte grele.

Pe urmă, toate secţiunile acestea pe care le prevedeţi în proiect, înscrise în atâtea articole de regulament, pe noi nici nu ne interesează deosebit! Dv., după ce aţi şi întemeiat Academia, puteaţi foarte bine să faceţi un proiect de lege. Aşa cum au făcut domnii de la Academia de Ştiinţe, să vă fi asociat mai

https://biblioteca-digitala.ro

întâiu, apoi un iureş la tribunal pentru înscriere, şi după aceea făceaţi un proiect de lege compus dintr-un singur articol, care să cuprindă următoarele: Statul este obligat - cum voiaţi dv. - sau are posibilitatea de a cere informaţiuni de la Academia de Medicină care s-a întemeiat şi s-a înscris cu numărul cutare la tribunal.

Pe când dv. veniţi şi ne înfăţişaţi nouă tot Decalogul, şi cu Deuteronomul din care nu pricepem prea mult.

Iar în ceea ce priveşte organizarea, era mai bine ca ea să fie făcută de la simplu la complicat, de la nucleu, pentru ca nucleul să se dezvolte, decât să veniţi cu acest apex, cu această culme pe care aţi fixat-o in momentul votării legii, şi pe urmă să se vadă cum se tot subţiază, ajungând cu mult mai puţin decât ceea ce credeaţi dv. Şi, în sfârşit, trebuie să adaug că, dacă din acest contact între Stat şi Academia de Medicină ar rezulta sarcini fiscale, lucrul ar fi dezolant.

Dv. medicii câştigaţi ceva mai mult decât alte bresle, afară poate de avocaţi...

D-l profesor dr. C. Angelescu, ministrul Instrucţiunii: S-a isprăvit şi cu avocaţii...

D-l profesor N. Iorga:...de unii avocaţi. Şi aveţi putinţa de a vă ţine societatea dv. prin propriile dv. mijloace, aşa încât lumea să zică: iată ce doctori generoşi, care prin patriotismul lor au întemeiat o societate pentru sănătatea publică şi Statului nu-i rămâne altceva decât, când vă consultă, să vă arate mulţumirile sale.

În orice caz, cred că s-a făcut şi cu legea aceasta una din tragediile pe care le facem noi şi care ocupă vremea acestor Camere şi legitimează diurnele pe care le luăm; dar lucrul ar fi trebuit să se facă mai simplu şi numai în ceea ce este practic.

Aceasta am avut de spus (*Aplauze*).

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 8 aprilie 1935

La proiectul de lege administrativă

D-lor, iau cuvântul acum în urma unei înţelegeri cu d-l ministru de Interne /Ion Inculeţ/, deşi rândul meu era să ascult pe alţi critici ai legii care se anunţaseră, dar fiindcă d-l ministru doreşte să mântuie astăzi, îi stau la dispoziţie.

Când proiectul acesta, în sfârşit, va fi votat după altele care s-au alcătuit şi n-au fost votate, ori s-au votat şi nu s-au aplicat, după aceasta va dispărea un lucru la care eu ţineam foarte mult, fiindcă întreaga experienţă istorică a poporului acestuia este în sensul pe care vi-l voi arăta.

D-l ministru de Interne şi sfătuitorii săi iubesc satul, fără îndoială, sub un alt aspect dar, în ceea ce priveşte noua alcătuire interioară a ţării, nu s-au oprit la dânsul. Eu cred că oricâtă deosebire de vederi ar fi între mine şi cineva cu vederi cu totul deosebite pentru sat, şi acela şi eu am avut dreptate. Comuna nu există. Comuna există numai pe hârtie. Toate sforţările pe care le vom face noi ca să dăm viaţă comunei sunt zadarnice.

Comuna în Apus se ştie ce înseamnă. Comuna înseamnă realitatea actuală, un număr de case legate una de alta; oamenii se cunosc şi-şi cunosc interesele reciproc, pe care le pun în anumite formule şi orice se face într-un colţ al comunei are importanţă pentru toată lumea. Oamenii au mândria comunei lor, dar acele comune din Apus sunt sprijinite pe viaţa romană de odinioară. Ele reprezintă blocul de piatră; casele nu sunt separate prin grădini, prin livezi, prin locuri virane. Fiecare bucăţică de pământ este întrebuinţată. Este un fel de scoică în comună. Acolo comuna are sens. Dar ce sens voiţi dv. să aibă la noi?

Comuna este o inovaţie cu totul recentă. Comuna are la noi vreo sută ani, de la Regulamentul Organic. Nu s-a depus nici o silinţă pentru a se face o realitate din comună şi nici nu se poate să se ajungă la o comună pe baze reale. O comună este cutare sat din Dolj care are 4—5.000 locuitori. Aceea este o comună. Încolo, cătune răspândite sau sate alcătuite dintr-un grup de sate, care au ajuns să se întâlnească mai mult sau mai puţin.

Problema şcolară este necontenit primejduită din cauza aceasta, căci nu există o lume adunată la un loc, pe care să o poţi servi, fără să primejduieşti sănătatea copiilor şi fără să le iasă în drum toate fiarele.

https://biblioteca-digitala.ro

Este păcat că ați renunțat la sat și ați pus comuna, cu care și alții în Răsărit au făcut experiența și le-a mers rău.

Iată, între sfătuitorii dv., n-a fost cineva, care să întrebe pe d-l Venizelos. Era greu să-l găsească în momentele acestea, dar dacă ar fi putut fi găsit, i-ar fi spus ce mi-a spus și mie: „La noi, în Grecia, lucrul de căpetenie este *horion*-ul de odinioară, este satul. Satul care, și la noi, și la sârbi, la bulgari, la albanezi, și la partea din Peninsula Balcanică care era stăpânită de turci, formează baza și nu trebuie să ajungem niciodată la comună.

A crede în comună, înseamnă a neglija satul. A neglija satul, înseamnă a clădi pe o bază șubredă. Satul nu trebuie neglijat. Satul trebuie, dimpotrivă, întărit, sprijinit, cruțat de nenorocirile agitațiilor politice, cu țărani care au în fiecare buzunar câte o înscriere într-un club politic. Ei cred că vă fac o plăcere dv., spunându-vă că sunt înscriși la inamicii dv.

Satul trebuie ridicat. Dar în afară de considerația aceasta actuală, că satul este singurul lucru care există, tot trecutul nostru o cere... Și dv., d-le ministru de Interne, care vă scoborâți din basarabenii aceia orheeni, lăpușneni, cei mai înverșunați oameni și cei mai viteji, care ridicau și duceau la Iași pe domnișori și o luau de la capăt, când se biruia Domnul, dv. știți că în Țara Românească, în amândouă formele sale. principatul muntean și Moldova este înainte de toate o dezvoltare a satului.

Și satul, d-le ministru de Interne, nu era numai un grup de oameni care se găseau pe același loc, ci erau urmașii aceluiași strămoș. Între cei dintr-o comună, dacă sunt unii dintr-un sat și alții dintr-alt sat, nu era nimic sufletesc între dânșii, pe când, dacă satul se chema Ioneşti, însemna că era format din urmașii lui Ion; Ion a fost moșul. Și dacă la început a fost Ion și un Petre, erau în satul acela și Ioneşti și Petreşti, și se zicea că satul, moșia umblă pe doi bătrâni - pe aceștia se făcea socoteala, fiindcă aceștia sunt începătorii satului.

Ce frumoasă realitate organică aveați dv.! Și dacă cel care s-a gândit întâi la sat avea fel de fel de idei democratice și se gândea la mici soviete, care se manevrează mai ușor, eu însă nu mă gândesc la nici un soviet ci mă gândesc la toată această viață istorică, ca și la toată această viață actuală a poporului românesc.

Și în afară de faptul că oamenii erau rude între dânșii, la oaste se mergea pe sate; și nu aveai atunci pe deoparte un neamț, apoi un evreu, apoi un ungur, și se mai întâmpla să mai fie și un oarecare număr de români printre dânșii, nu, pe atunci oamenii mergeau umăr la umăr, ca în vechia armată germanică pe vremea lui Tacit și a lui Cezar. Și acesta este secretul biruințelor de odinioară.

https://biblioteca-digitala.ro

În fiecare sat era şi o cancelarie a satului - actele de vânzare se treceau acolo. Era şi instanţă administrativă şi instanţă judecătorească. Documente de toată frumuseţea, tot aşa de frumoase ca şi cele care veneau de la Vodă, se făceau acolo la sat. După aceea te duceai cu zapisul de la sat la Domn; te duceai dacă voiai să cheltuieşti, ca să capeţi întărire de la Domn, dar de altfel actul avea destulă putere şi aşa.

Dv., d-le ministru, v-aţi întocmit legea în acest fel şi n-aveţi s-o schimbaţi de hatârul discursului meu. Dar dacă s-ar schimba lucrurile şi ar veni în locul dv. cineva care să creadă ceea ce spun eu - cel care crede mai mult aş fi însuşi eu (*ilaritate*) - atunci vă asigur că baza va trebui schimbată.

În alte locuri, în care iarăşi nu ne potrivim de loc, şi ţin s-o spun cu toată hotărârea, este în ceea ce priveşte plasa şi judeţul. Dv. recunoaşteţi plasa şi judeţul. Ce este plasa? Plasa n-are totdeauna un caracter istoric.

Judeţul, mai ales în Muntenia, este o realitate, o foarte mare şi veche realitate istorică.

De aceea, eu am fost întotdeauna contra celor care încercau să creeze judeţe noi. Judeţele din Muntenia s-au unit şi judeţele acestea unite împreună au creat Ţara Românească.

În Moldova nu erau judeţe, erau cetăţi, iar patrulaterul din jurul cetăţii forma ţinutul. Numai în timpurile acestea noi s-a pus caracterul de ţinut al Moldovei alături de judeţul acesta democratic şi ţărănesc al principatului Munteniei.

Dar judeţele acestea reprezintă fără îndoială formaţiuni naturale şi organice ale poporului românesc.

Dv. l-aţi menţinut. N-aţi făcut cum voia să facă un predecesor al dv., un judeţ al Oltului de Sus în Ardeal şi un judeţ al Oltului de Jos în Muntenia. N-aţi făcut cum voiau să facă tot felul de geografi de cabinet, uniţi cu un ministru care nu avea simţul realităţilor, şi care urmărea să facă o împărţire ca aceea care s-a făcut în Franţa în 1789, de unde se trag tot felul de scăderi actuale ale Franţei, fiindcă acolo provinciile aveau un rost, dar revoluţionarii au suprimat provinciile, au tras linii în lungul şi în latul ţării, au făcut pătrate şi au pus în centru un episcop, un tribunal, un liceu şi aşa mai departe, creind o hartă artificială a Franţei care nu dă Statului francez nici o vitalitate.

Judeţul l-aţi păstrat, dar cum l-aţi păstrat, d-le ministru ? L-aţi păstrat în aşa fel încât conservaţi contra intereselor poporului român vechile deosebiri de provincii.

https://biblioteca-digitala.ro

Apoi, provinciile acestea sunt fără îndoială foarte bune, pentru a întreține un număr de oameni politici care, dacă nu s-ar sprijini pe provinciile lor de origine, în viața generală a României ar însemna mult mai puțin.

Desigur că Bucovina, poate ca și Basarabia, poate și Ardealul, au un sens în această privință, căci mă întreb: dacă numiții oameni n-ar fi ardeleni, cine s-ar uita la dânșii? (*Ilaritate*).

Dacă n-ar fi dintr-un Diciosânmartin, locali de acolo, atunci fără Diciosânmartin, mă întreb cu ce ar însemna foarte mulți din aceşti domni.

Dar în interesul nostru trebuia să știm de la început să sfărâmăm barierele, care să nu mai existe. Ce este aceia Bucovina? Ce este aceia Basarabia? Ce este Ardealul care vrea să ia Banatul și Banatul nu se lasă. Și ar fi un localism maramureşean. Acestea sunt păcate ale poporului românesc. Noi nu putem să păstrăm șanțurile în care mai multe secole a curs sânge românesc! (*Aplauze*).

De aceea, un mijloc de a distruge acest separatism dv. l-ați avut, dar nu l-ați întrebuințat.

Județele basarabene au fost uneori și de o parte și de cealaltă parte a Prutului. Județul Iași ...

D-l I. Inculeț, ministru deInterne: În privința aceasta suntem absolut de acord. În legea din 1925, după intervențiunea mea, s-a încălecat Prutul....

D-l profesor N. Iorga: Dar ați căzut de pe cal!....

D-l profesor dr. C. Angelescu, ministrul Instrucțiunii: Din contra, s-a menținut călare.

D-l profesor N. Iorga: Vă țin scara, dacă încălecați a doua oară!

D-l I. Inculeț, ministru de Interne: Eu încalec multe lucruri!...

D-l profesor N. Iorga: Numai să vă țineți bine și spre mulțumirea ambelor părți!... (*Ilaritate*).

D-l I. Inculeț, ministru de Interne: Prin legea din 1929, din nou Prutul a fost considerat ca o graniță între Basarabia și Vechiul Regat. Iar acum, în proiectul ce prezentăm, încălecăm Prutul, fiindcă mai multe comune din jud. Bălți au trecut la Iași și altele la Bălți, la Botoșani.

D-l profesor N. Iorga: Atât, câteva comune?... Știți ce însemna ținutul Iașilor odinioară? Se întindea în mare parte dincolo, în Basarabia; era mai mult un ținut basarabean, ca să întrebuințez un termen de care nu vom scăpa decât în două generații dar care nu face bine poporului românesc.

Pe de altă parte, în Bucovina nu vedeți dv. ce granițe curioase sunt acelea care despart Moldova de Bucovina? Eşti aproape de Cernăuți în Dorohoi și te înfunzi în județul Baia.

https://biblioteca-digitala.ro

D-l I. Inculeț, ministru de Interne: Iar comune din județul Baia....

D-l profesor N. Iorga: Este un început, dar începutul acesta, dacă putea printr-un adus, după ce se va fi făcut experiența, să-l întindeți.

D-l I. Inculeț, ministru de Interne: Ce ați mai face dv. dacă am face noi tot? (*Ilaritate*).

D-l profesor N. Iorga: Eu m-aș învoi, dacă aș ști că am continuarea asigurată prin stăruințele dumitale. Mai este ceva. Din Bucovina s-au trecut sate în Basarabia, s-au trecut sate prin operațiunea aceasta de încălecare pe care d-sa a repetat-o și îl felicit, dar afară de acestea este secuimea.

Câte comune din secuime le-ați trecut la Moldova, în Roman, Bacău, Putna. Deși trebuie tratată conform legilor, secuimea este un ghimpe în mijlocul țării noastre. Și nu țin a-i preface în buni români, dar cel puțin să-i deprind cu țara aceasta, să nu stea ariciul acolo, băgat în cuibul lui, și să-l scoți din văgăună, să vină să vadă românul la față; să nu-și închipuie că românul e numai un funcționar, un jandarm și un soldat; din contră, să-l vadă în față că e un om zdravăn, cu însușiri pe care un secui, adesea și el un român deznaționalizat, s-ar putea să nu le aibă.

Ceea ce ați început sunt lucruri bune, dar este numai un început: trebuie dărâmată bariera și orice amintește faptul că poporul românesc a trăit în provincii create și dominate de străini, trebuie să dispară. (*Aplauze prelungite*).

Eu aș merge așa de departe încât și astăzi aș fi de o mai veche părere, și din cauza aceasta mi-am făcut mulți dușmani. Eu nu eram de părere ca să fie Universitate la Cluj, ci la Cluj să fie școli superioare de ordin practic și frații noștri din Ardeal să vină aici la București să învețe trecutul și conștiința românească neînchinată nimănui până acum. (*Aplauze*).

Eu nu aș fi păstrat nici Universitatea de la Cernăuți; ce rost are această universitate la doi pași de Universitatea din Iași? Acolo aș fi făcut un institut de istoria românilor, iar celelalte facultăți le-aș fi dus la Iași; aș fi păstrat acolo numai școala de preoți. Căci țin să se știe că în această mică Bucovină se hrănesc multe speranțe mari și până ce nu vor fi sfărâmate cuiburile acestea de străini, în care românii și-au făcut în parte un suflet străin, până în momentul acela nu vom fi într-adevăr uniți între hotarele pe care ni le-a dat sabia și pe care le îngustează politica. (*Aplauze unanime*).

Mai este un lucru, d-le ministru de Interne, cu privire la care nu ne putem înțelege. Este acela de a lega funcțiunile administrative prea strâns de certificate.

https://biblioteca-digitala.ro

D-ta, d-le ministru, de atâta vreme te ciocneşti cu realităţile acestei ţări. Ai fost şi profesor, eşti şi membru al Academiei Române, şi ştii ce înseamnă un om savant. Ei bine, crezi d-ta că gospodăria ţării acesteia s-a ţinut cu omul savant care bagă mâna în buzunar şi-ţi scoate un certificat?

Orice profesor de la Universitate ştie cu câtă dărnicie, cu câtă condamnabilă dărnicie, s-au răspândit certificatele acestea. Să zicem că găseşti undeva, mai ales în Basarabia d-tale, unde sunt atâţia oameni de ispravă care nu s-au dus la Universităţile străine, după cum sunt şi în Ardeal atâţia care nu s-au dus la Budapesta pentru ca să se întoarcă de acolo cu certificate, găseşti un om de ispravă. Pe omul acesta de ispravă nu poţi să-l numeşti prefect, căci nu are un certificat. Nu poţi să-l numeşti nici pretor, tot din aceeaşi pricină.

De altminteri, eu nici nu înţeleg această terminologie romană de pretor. Faceţi-i şi un costum roman şi puneţi-i pe cap şi o chivără părăsită de pompier, şi atunci s-ar potrivi cu titulatura de pretor. Este o maimuţărie ardelenească pe care o puteam evita. Dar nu poţi să-l faci prefect, nu poţi să-l faci nici pretor. Pentru ce? Pentru că nu aduce o diplomă de la Universitatea din Bucureşti, din Iaşi, din Cluj, din Cernăuţi, sau din Facultatea desfiinţată de la Oradea-Mare? Dar noi, ţara, avem s-o guvernăm practic, potrivit cu legile, şi uneori făcându-ne că am uitat legile. Fiindcă legile cine le-a făcut? Le-au făcut în multe cazuri proşti ca noi, şi se poate întâmpla ca de la prostul care a făcut legea până la noi care nu am ieşit încă din marginile unei prostii tradiţionale, să se fi făcut oarecari progrese. Legea este capabilă de interpretare şi oamenii pot să nu aibă memorie, şi pot să nu aibă memorie tocmai în momentul în care se poate face bine trecând peste un paragraf de lege. Omul este acolo gata să răspundă pentru ilegalitatea pe care a comis-o. El spune: condamnaţi-mă pe mine, dar păstraţi lucrul pe care l-am făcut.

Ei bine, în loc să iei pe omul care abia poate citi gazeta, dar dacă-l aşezi acolo, într-un an de zile îţi face şosele, îţi dă clădiri de şcoală, d-ta iei un marţafoi intelectual de ăştia *(ilaritate)* şi-l aşezi la locul de comandă, ca şi cum din diploma lui poate să iasă cine ştie ce binefacere.

Apoi, vă rog, d-le ministru de Interne, să binevoiţi a înlătura acea ciudată creaţie a subprefectului, care este un fel de secretar al prefectului. Aceasta nu are nici un rost şi compromite un nume, compromite un titlu care a însemnat ceva odinioară.

Iată, şi tatăl meu a fost subprefect. Rugat de Gheorghe Hasnaş, prefectul judeţului Botoşani, să-şi părăsească câştigurile de avocat, ca să fie subprefect, subprefectul acesta ţinea trei trăsuri la scară. Şi când mergea

https://biblioteca-digitala.ro

subprefectul, după dânsul nu era un număr de jandarmi de aceştia cu Coroiu, ci un număr de aceştia cu petlițe roşii şi albastre - roşiori şi călăraşi - care prindeau în 24 ceasuri hoțul. Eu am apucat vremea când purtau uniforma de general, cu nişte frunze de stejar cusute în fir alb. Era o frumusețe!

Îmi aduc aminte, în județul Vaslui, pe tatăl meu nu l-am apucat la o vârstă de să-mi aduc bine aminte, prin urmare, nu-l pot aduce din memoria mea, dar în județul Vaslui era unul Manaru, şi am văzut eu armata lui Manaru, cu douăzeci de țigani prinşi după 24 ceasuri. Cu chipiul acela de general, cu călăraşii după dânsul şi țiganii aceştia ținuți în lanțuri la spate. Aceasta însemna subprefectul. Dar ca subprefect pui d-ta un conțopist acolo, care şade lângă prefect! Se întreabă cineva: dar cine este omul acela care scrie pe hârtie? Omul acela este subprefectul! Nu are nici un rost. Este secretar? Spuneți-i secretar, dacă nu vreți să-i spuneți pretorului subprefect, dar cel puțin înlăturați jucăria aceasta de astăzi, care odinioară a avut un sens.

Şi, eu îmi aduc aminte de oameni respectabili, care au dorit şi care au consimțit să fie subprefecți, dar n-ar fi consimțit în condițiunile care sunt prevăzute prin lege.

Şi cum eu am curs şi d-lor mai au de ascultat mai multe proiecte de legi eu voiu căuta să sfârşesc cât se poate de repede.

Mai sunt doar vreo două observații pe care le notasem.

Dv. prevedeți asociațiile întâmplătoare între județe, pentru a face operă comună. Da, foarte bine! De exemplu, o asociație între două județe ar putea să ne dea astăzi legătura cea mai scurtă cu Ardealul, fiindcă drumul prin valea Prahovei este totuşi mai lung decât drumul care ar fi pe valea Teleajenului şi, pentru ca să se ajungă de la Ploieşti la Braşov, trecând prin Vălenii de Munte, pentru aceasta ar trebui numai să se înțeleagă județul Prahova - județul Prahova, care merge până la Mâneciu cu linia lui - cu județul Braşov, ca să treacă în Ardeal spre linia mică capabilă de a fi lărgită, care porneşte de la Braşov, merge la Răsărit şi se apropie de munte. Şi vă puteți închipui că a economisi cam o jumătate de ceas, eu am făcut socoteala şi cred că am făcut-o bine, a economisi o jumătate de ceas în legătura dintre Ploieşti şi Braşov, nu este un lucru fără importanță, mai ales că - Dumnezeu să ne ferească - dar se pot întâmpla şi alte lucruri şi este bine să ai cât mai multe legături cu Ardealul, iar nu acele biete câteva legături, potrivite cu alte planuri strategice, pe care le-am moştenit noi de la unguri.

Pentru lucruri de acestea, da. Dar eu aş fi dorit ca în legea în care ați introdus o mulțime de articole de regulament, pentru că românul este aşa: când îi trebuie o lege, face un regulament şi când îi trebuie un regulament, îți

https://biblioteca-digitala.ro

face o lege (*ilaritate*), şi aţi căzut şi dv. puţintel în această greşeală, fără să băgaţi de seamă un lucru: că dacă o prevedere este în regulament, e lucrul cel mai uşor să-l faci să-ţi iscălească Majestatea Sa alt regulament, dar când este vorba să schimbi o lege, chiar cu metodele acestea expeditive, de televotare, chiar televotarea care a intrat în moravurile noastre, trebuie oarecare timp dar, să se facă un întreg capitol în ceea ce priveşte condiţiunile acestor asocieri. Prea este aruncată ideea aşa... Prea se vede credinţa că rare ori asociaţiile acestea vor lua fiinţă. În tot cazul, acesta este un lucru foarte bun.

Iarăşi, în legea dv. este o prevedere pe care oricine trebuie să o privească cu bucurie: un început de permanenţă în faptul că dv. faceţi ceea ce facem noi la Comisiunea Monumentelor Istorice. Ştiţi că la Comisiunea Monumentelor Istorice ne înnoim la câţiva ani de zile. Se poate să se aleagă chiar aceleaşi persoane, aceasta nu este împiedecat. Dar sunt totdeauna care câţiva rămân. Aceasta urmăream când am introdus eu la Ministerul Instrucţiei măsura pe care amicul meu Angelescu a aruncat-o de la început, şi altele, dar eu vorbesc pentru moment numai de aceasta (*ilaritate*) când am introdus consiliul foştilor miniştri, care pe vremea mea s-au întâlnit de câteva ori şi dumneata, d-le Angelescu, mi-ai adus mie o mare îndatorire: când era vorba de reforma seminarilor, ai venit cu d-l Lapedatu şi aţi combătut o idee, care credeaţi că este a mea şi era a mitropolitului de la Sibiu, o schimbare a seminarilor într-un sens care nu-mi convenea nici mie, şi atunci eu m-am sprijinit - şi mi-am făcut situaţia mai uşoară - pe părerea a doi predecesori ai mei, plus a răposatului Dissescu, care nu a contat niciodată şi care, mai ales atunci, nu conta deloc; eu, prin urmare, am avut cu ce să mă lupt împotriva clericalismului de la Sibiu.

Dar e important faptul că rămâne o parte din consilieri, cărora succesorii dv. le vor face toate mizeriile posibile ca să-i scoată, şi va fi o luptă de ingeniozitate, ca să se înlăture această prevedere dezagreabilă pentru cei care vor veni pe urmă. Eu i-aş primi pe toţi, pentru că eu sunt foarte sigur că un adevărat guvern ştie să se facă servit de oricine, şi anume, fără ameninţări, fără gesturi mari: chestiunea este să ştii cum să iei omul. Omul este o fiinţă atât de maleabilă, mai ales când este român, „valah" sau „nevalah" cu care, dacă ştii să umbli, poţi face toate minunile.

Dar această permanenţă prevăzută pentru unii consilieri comunali este foarte bună, şi dv. aţi făcut foarte bine că aţi amestecat competenţa în consiliul comunal, în consiliul judeţean, în delegaţie. Dar iată ce este cu delegaţia: îndată ce ştie omul că este o delegaţie, el nu mai face nimic. De aceea, unele din instituţiuni, aşa de exemplu, monogamia, nu prevăd

https://biblioteca-digitala.ro

delegație. În Italia exista cicisbeul[1]. Soțul își vedea de gospodărie, însă cicisbeul o conducea pe doamnă să se distreze. Familia nu avea nici un fel de trăinicie și de aceea cicisbeul s-a desființat.

Dv., nu confundați consiliul comunal cu cel vechi, care ieșea din niște alegeri meșteșugite, și atunci s-a instituit un număr restrâns, dacă vă aduceți aminte, comitetul permanent, care uneori, era foarte bun.

În copilăria mea, era în Botoșani prefect un domn Rosetti. Acesta dădea baluri odată pe an și fiecare se simțea foarte onorat când îl poftea Rosetti în palatul său. Era de asemenea și un bătrân, Nicolescu, președinte al consiliului permanent - l-am întâlnit adesea - și toată lumea se ducea la Nicolescu.

Această delegație avea rost atunci, de vreme ce consiliul era compus numai din aleși, care nu puteau să aibă nici o competență, dar când pui pe inginer, pe medic, pe șeful bisericesc, aceștia pot munci și, prin urmare, nu le da mijlocul de a se strecura, lăsând lucrurile în seama unei delegațiuni care ea să fie adevăratul consiliu comunal. Românul nu trebuie obișnuit cu o formă căci, îndată ce vede o formă, intră în formă de unde nu-l mai scoate nimeni și poftește pe cineva să facă în afară de formele ce trebuie să facă în realitate și în ce nu trebuie să devină formă.

Pe urmă, sunt unele paragrafe în proiectul dv., care m-au făcut puțintel să zâmbesc. De exemplu, pe țigani nu-i încadrați între membrii comunei - probabil în legătură cu agitația romilor, de care se ocupă toată presa - și creați un fel de clasă de vagabonzi recunoscuți de Stat, când ar fi fost de dorit ca acești răspânditori de tot felul de miasme materiale și morale, să fie legați prin anumite măsuri, care să împiedece vagabondajul, asemenea cu al politicienilor, când trec de la un partid la altul. Pe urmă, adică de ce un călugăr să nu fie ales? Dar știți dv. că unul din principalii agitatori pentru Unirea Principatelor a fost Sofronie Vârnav, care era unul dintre cei mai distinși oameni ai timpului său, frate cu doctorul Costache Vârnav, având studii superioare la Paris?

Pe țigani nu-i așezați în sat, pe călugări îi dați afară din sala de vot. Acestea sunt lucruri de amănunte care, pe lângă multe greșeli de gramatică, trebuie să le îndreptați la discuția pe articole. N-am intenția să iau cuvântul la discuția pe articole: vi le semnalez, și poate, din propria dv. inițiativă, ați putea să le înlăturați.

Încheind, ar fi de dorit ca legea, așa cum ar fi votată, cine va veni după dv. să o îndrepte în anumite puncte, unde experiența va arăta că este de îndreptat. Dar, pentru Dumnezeu, să nu mai facem sărituri dintr-o ideologie în altă ideologie, care ideologii deseori sunt de împrumut, copiate după datele

https://biblioteca-digitala.ro

altei ţări, ci să zicem: am pus o temelie; putem schimba arhitectura de deasupra, putem adăugi ornamente, sau dacă sunt prea multe, să le dăm jos, dar, odată ce, cu mai multă sau mai puţină bună înţelegere, am pus temelia, să nu ne gândim cine a pus baza într-un domeniu, pentru ca imediat să vină nu ştiu care şi, din două trăsături de condei, sau din două accente de fluier ciobănesc, să ia măsuri, ca acea care decretează odată pe săptămână desfiinţarea Senatului. Şi nu înţeleg; îşi închipuie eminentul flautist, (*aplauze, ilaritate*), că noi nu suntem capabili să dansăm numai, fiindcă n-avem fustanela tradiţională, care împodobeşte preţiosul său corp (*ilaritate*)? Nu, nu este bine ca ideologia s-o aruncăm aşa ca o minge de la unul la altul, şi când ajunge la noi s-o respingem către locul de unde a plecat. Temeiul să zicem că s-a pus în legea administrativă; sunt într-însa multe idei pentru care vă felicit; alţii au să vină pe urmă, şi avem să căutăm de alte lucruri, odată ce am pus temelie la unul. (*Aplauze prelungite şi îndelung repetate*).

NOTE

1. Curtezan, cavaler oficial al unei femei măritate, în aristocraţia italiană a sec. al XVIII-lea.

Şedinţa din 9 aprilie 1935

La proiectul de lege pentru reglementarea funcţionării jocurilor de noroc

D-lor, eu am cerut cuvântul la art. 7, fiindcă am venit în momentul când se discuta art. 7, dar eu sunt cu desăvârşire împotriva acestei recunoaşteri de către Stat a cluburilor şi caselor unde se fac jocuri de noroc (*Aplauze prelungite pe băncile majorităţii*).

Nu se supără d-l ministru; dumnealui se gândeşte la rezultate fiscale, dar din punct de vedere moral - şi moral nu în înţelesul îngust al cuvântului - ci moral în înţelesul cel mai modern şi mai larg al cuvântului - este o ruşine ca Statul să admită această târguiala. Această târguiala, mă întreb de ce să nu

https://biblioteca-digitala.ro

o întindem şi la casele de prostituţie, d-le ministru!? Ar plăti mai scump, vă rog, şi ar constitui şi acesta un venit pentru Stat. Însă eu sunt de pe vremea acelora care îşi aduceau aminte de romanul care nu s-a mulţumit cu răspunsul împăratului Vespasian: „non olet", *nu miroase* banul căpătat de undeva, ci oare a spus: „olet", miroase rău.

Miros rău, d-le ministru, toate acestea. Noi nu suntem o societate sănătoasă. Să admitem că o societate sănătoasă ar face ceea ce aveţi în vedere dv. prin aceste articole. Ce ar însemna lucrul într-o societate cu principii şi cu rânduială, cu gospodărie, cu ruşine şi cu obraz? Iată ce ar însemna: cluburile politice se ocupă de lucrurile în rândul întâi politice. Dar aşa-numitele cluburi politice de la noi, cluburile acestea sunt cluburi de joc de cărţi. Da, da, aproape în totalitatea lor. Iată, eu am avut un biet club, căruia nu i-am putut plăti chiria, pentru că niciodată un măsluitor de cărţi nu a îndrăznit să intre înăuntru. Am avut însă cândva o tovărăşie şi am trecut şi eu printr-un club, pe care eu am ţinut să-l desfiinţez, unde se făcea acest lucru.

Şi, pe lângă aceasta, aiurea, chiar jocul acesta de cărţi este o distracţie între gentlemeni, între oameni oneşti, pe când aici jocul de cărţi este în cele mai multe cazuri o dezbrăcare: de o parte nişte gâşte care se lasă înşelate, de altă parte un număr oarecare de bandiţi care servesc unui partid suma cu care să ţină gazeta şi cu care să facă alegerile.

Aceasta este ce îngăduiţi dv., în schimbul unei sume oarecare de bani. Şi aiurea, funcţionarul public ştie că dacă se duce având în buzunar banul autorităţii unde se află şi joacă şi banul acesta şi-l pierde, intră în închisoare. Pe când să poftiţi la Sinaia în tot cursul verii şi să vedeţi dv., între cine joacă acolo, câţi oameni au banul lor şi câţi oameni joacă cu banul altora şi cu banii Statului. Cea mai mârşavă plebe morală se adună acolo şi dezonorează reşedinţa regală (*Aplauze*).

Desigur, că dacă ar fi Monte Carlo, nu reşedinţa unui prinţ fără alte venituri, iar dacă ar fi reşedinţa unui Stat important, şi în care ar sta suveranul acelui Stat puternic şi respectat, cum este România, la Monte Carlo nu s-ar fi permis jocuri de cărţi. Numai anume oraşe din Germania, vestite prin acest fel de a-şi câştiga venituri şi ai căror locuitori cetăţeni nu plăteau nimic, ci totul venea din jecmăneala străinului, numai acelea au considerat că este o afacere de Stat să se târguiască cu toţi samsarii de jocuri de noroc, cu toţi patronii măsluitorilor.

https://biblioteca-digitala.ro

Nu ştiu pentru ce dv. ţineţi neapărat la acest proiect. Poate pentru a satisface viciile unei anumite clase politice, în care sunt mulţi oameni care ar muri, dacă n-ar juca două zile la clubul lor, poate de aceea ţineţi la acest lucru. Dar eu, d-le ministru, care v-am cunoscut de o viaţă întreagă, care am cunoscut familia dv. şi am cunoscut pe omul acela venerabil care era părintele dv., eu nu-mi pot explica prin ce mijloc aţi fost convins să primiţi acest proiect.

Şi între cei care ar fi votat contra, eu, care nu votez niciodată, voi merge acum să votez contra acestui text, între aceia, dacă ar fi fost în viaţă, ar fi fost chiar tatăl d-tale.

D-l Tony Iliescu, vicepreşedinte: D-l ministru al Sănătăţii are cuvântul.

D-l dr. I. Costinescu, ministrul Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale: Sunt absolut de-acord cu d-l prof. Iorga. De un an de zile mă zbat pe chestiunea jocurilor de noroc.

D-le profesor, dacă am putea împiedeca lumea să joace, am face-o cu bucurie.

D-l profesor N. Iorga: Dar ducă-se dracului, să joace în străinătate, pe obrazul altora!

D-l dr. I. Costinescu: Privind viaţă aşa cum e, am constatat că lumea nu poate fi împiedecată să joace. Mai mult: aceste jocuri, care nu existau înainte în cluburile politice, s-au întins şi acolo.

Şi dacă, d-le profesor Iorga, am dat drumul la cluburile obişnuite să se joace jocuri de noroc în condiţiunile acestui proiect de lege, am făcut şi ceea ce spuneţi dv., am interzis complet jocurile în cluburile politice. Într-adevăr, în ultimul alineat al art. 5, am spus: „În cluburile politice, jocurile de noroc pe bani sau fise sunt interzise".

D-l profesor N. Iorga: Dar ştiţi dv. că în Jockey Club, în Clubul Tinerimii şi alte cluburi sunt anumite legături de oameni politici, şi, în loc ca într-un club să joace numai membrii aceluiaşi partid, se găsesc fruntaşii mai multor partide, care se fac ridicoli, aşezându-se în jurul aceleiaşi mese.

D-l dr. I. Costinescu: Iată încă un mijloc pentru împăcarea partidelor!

D-l profesor N. Iorga: Nu mă siliţi să fac un amendament pentru casele de prostituţie.

D-l dr. I. Costinescu: Poate că am să-l primesc! (*Ilaritate*).

D-l profesor N. Iorga: Noi nu suntem aci ca să servim moravurile, ci ca să le îndreptăm.

D-l dr. I. Costinescu: Sunt de perfect acord cu dv., d-le profesor Iorga.

https://biblioteca-digitala.ro

Iată ce măsuri am luat noi în ceea ce priveşte pe funcţionarii publici, pentru că ştim cu toţii că funcţionarii din Constanţa jucau la cazinoul din Constanţa, iar cei din Sinaia la cazinoul din Sinaia; am spus în art. 6 următoarele: „Nu vor fi admişi a lua parte la jocurile de noroc: „1. Minorii de ambele sexe".

D-l profesor N. Iorga: Şi minorii morali.

D-l dr. I. Costinescu: „2. Funcţionarii publici mânuitori de bani publici, precum şi funcţionarii locuitori băştinaşi din localităţile unde s-au instalat cazinouri, în care sunt permise jocurile de noroc mecanice".

D-l profesor N. Iorga: Puneţi şi minorii morali, fiindcă un ministru care este în exerciţiul funcţiunii şi se duce să joace cărţi este un minor moral.

D-l dr. I. Costinescu: Acela este un funcţionar public.

O voce: Pe vremea d-lui Argetoianu miniştrii nu jucau cărţi?

D-l profesor N. Iorga: Eu nu mă gândesc la d-l Argetoianu sau altcineva...

După ce dr. I. Costinescu spusese că se va stabili, pentru fiecare club, numărul de mese de joc permis

D-le ministru, încă nu s-a votat articolul.

Fiindcă dv. favorizaţi anumite cluburi, impuneţi-le măcar datoria ca din veniturile de acolo să dea 10% pentru scopuri de cultură Ministerului Instrucţiunii Publice. Este adevărat că iarăşi este chestiunea de „olet" sau „non olet".

D-l dr. I. Costinescu: De lucruri aşa de puţin curate, măcar sănătatea publică să beneficieze. Nu amestecaţi cultura cu moralitatea.

D-l profesor N. Iorga: V-am făcut propunerea tocmai pentru a avea un asemenea răspuns.

Autorizaţiile de funcţionare se dădeau la două luni de la promulgarea legii

D-le ministru, un lucru măcar vă cer: când se acordă autorizaţiunile cele noi, să se publice în *Monitorul Oficial* autorizaţiunea şi înăuntru să se însemneze şi care este administratorul, fiindcă acela este marele profitor. Să avem colecţiunea frumoasă a numelor indivizilor care duc la ruină familiile şi îndeamnă la delapidare pe funcţionarii Statului. Rog să-i însemnaţi în *Monitorul Oficial* la stâlpul infamiei.

https://biblioteca-digitala.ro

După formularea unui amendament în sensul spuselor lui N.I.

D. dr. I. Costinescu: Eu aprob amendamentul numai cu următoarea remarcă: cluburile, de exemplu Clubul Tinerimii, nu sunt reprezentate printr-o singură persoană. Sunt toţi membri.

D.profesor N. Iorga: Este un administrator, să se pună numele clubului şi al administratorului care a cerut autorizaţia şi care este responsabil.

D. dr. I. Costinescu: Acela este comitetul.

D. profesor N. Iorga: Trebuie să aibă pe cineva în frunte, o persoană care a cerut autorizaţia.

O voce: Este rectorul Universităţii.

D-l profesor N. Iorga: Rectorul Universităţii uită că nu trebuie să meargă la cluburi de joc de cărţi. Mă sperii pe mine că este rectorul Universităţii, că prin urmare îţi este îngăduit să joci cărţi *(Întreruperi).*

Despre supravegherea funcţionării cluburilor

D-le ministru, funcţiunea de comisar al guvernului, care este incompatibilă cu cea de funcţionar public de orişice fel, nu mă lămureşte. Din ce categorie va fi numit acest comisar al guvernului, când comisarul guvernului care supraveghează astfel de localuri trebuie să fie un om cu foarte mare autoritate, fiindcă are a face cu persoane a căror situaţiune trecută, prezentă sau viitoare este de natură să sperie pe un biet funcţionar. Credeţi dv. că eu n-am băgat de seamă că la art. 5 dv. spuneţi: „În cluburile politice, jocurile de noroc pe bani sau fise sunt interzise". Dar cum ai să ştii d-ta dacă acolo se joacă pe bani sau nu se joacă pe bani? Cine este acela care este martor acolo şi ce autoritate trebuie să aibă, pentru ca aceste persoane, deprinse adeseori şi în materie fiscală să dea pe uşă afară pe agentul Statului, şi care adeseori nu plătesc nici un impozit, să respecte prescripţiile art. 5? Ce funcţionar veţi numi, acolo?

D-l dr. I. Costinescu: Ştiţi că din informaţiuni se află dacă se joacă într-un club sau nu. În aceste cluburi, primul care are dreptul să intre este procurorul. Prin urmare, un procuror are totdeauna autorizaţie să intre în asemenea localuri.

D-l profesor N. Iorga: De ce să nu numiţi un organ al Ministerului de Justiţie?

D-l dr. I. Costinescu: Ar fi un funcţionar şi n-ar trebui ca funcţionarii publici să intre aci.

https://biblioteca-digitala.ro

D-l profesor N. Iorga: Dar un judecător nu este un funcţionar administrativ.

D-l dr. I. Costinescu: Pe judecător nu pot să-l fac delegat acolo.

D-l profesor N. Iorga: Puneţi un procuror, sau pe cine vreţi din ordinea judecătorească. Nu lăsaţi aşa ca să se numească tot felul de mici şperţari, care să vie acolo sărutând mâna boierului şi primind banii care li se aruncă. Ne cunoaştem grangurii şi calitatea lor, d-le ministru.

D-l dr. I. Costinescu: În cluburile acestea de care vorbiţi dv., nu trimitem nici un delegat, nu trimitem pe nimeni. Aceşti delegaţi ai guvernului sunt numai pentru cazinourile din staţiunile balneare şi climaterice.

D-l profesor N. Iorga: Dar dincolo?

D-l dr. I. Costinescu: În celelalte nu putem trimite.

D-l profesor N. Iorga: Acolo fiecare îşi poartă răspunderea?

D-l dr. I. Costinescu: Sigur.

D-l profesor N. Iorga: Halal răspundere !

D-l dr. I. Costinescu: Pe răspunderea lor şi cu informaţiunile pe care le avem noi. Nu putem să avem câte un reprezentant la fiecare club din ţară.

D-l profesor N. Iorga: D-le ministru, să fim naivi amândoi.

Şedinţa din 9 aprilie 1935

La proiectul de lege pentru modificarea statutului Băncii Naţionale

D-lor, eu ţin să felicit pe d-l ministru de Finanţe[1] că a introdus un element de permanenţă şi de siguranţă în ceea ce priveşte situaţiunea guvernatorului Băncii Naţionale. Eu, de două ori am asistat, şi odată, spre nenorocirea mea, am şi participat, în condiţiuni care nu interesează Senatul, dar doresc ca nimeni să nu se găsească în astfel de condiţiuni, la înlăturarea[2] guvernatorului Băncii Naţionale, ca şi cum ar fi vorba de cine ştie ce epistat oarecare. Dv. luaţi măsuri de a pune în legătură o eventuală înlăturare a guvernatorului Băncii Naţionale de hotărârea Consiliului Economic Superior, care nu înţeleg de ce se zăboveşte necontenit; încă de pe vremea mea, era vorba ca acest Consiliu să fie înfiinţat, se pronunţaseră şi nume şi nu îl avem nici acum. Or, dv. numiţi o comisie alcătuită din oameni cu o înaltă situaţie şi o înaltă răspundere, înaintea căreia se înlătură orişice îndoială, pentru ca

https://biblioteca-digitala.ro

niciodată un ministru care urmăreşte un scop politic sau o răzbunare de caracter personal, niciodată nimeni, în orişice situaţie, să nu poată hotărî înlăturarea guvernatorului Băncii Naţionale. Aceasta era cu atât mai necesar, cu cât întâia oară, poate şi din motive politice, a fost o mişcare generală împotriva unui om de ispravă, care se găsea acolo la Banca Naţională. A doua oară însă simţul acesta de revoltă era foarte mult tâmpit, şi am fost silit, într-un anume moment, să împiedec o răzbunare personală de a merge până la capăt. Am fost silit să mă prind de un proces în legătură cu altă înlocuire, pe care l-am găsit eu şi am fost foarte bucuros că l-am găsit, ca să nu lovească într-un om tânăr, un om de mare merit, foarte onest, a cărui acţiune acolo nu putea să fie decât folositoare ţării.

Îmi pare foarte bine că am prilejul, încă odată, în legătură cu d-l ministru de Justiţie, să constat că ceea ce aduce nou în Parlament, corespunde sentimentului public şi unei preocupaţii de Stat (*Aplauze*).

NOTE

1. Victor Antonescu, ministrul de Finanţe stipulase în proiect că înlocuirea guvernatorului nu se poate face decât cu avizul Consiliului Economic Superior – când avea să se înfiinţeze. Până atunci, o comisie formată din primul preşedinte al Curţii de Casaţie, primul preşedinte al Consiliului Legislativ şi un preşedinte al Înaltei Curţi de Casaţie aveau să decidă.
2. Pentru înlăturarea unui guvernator al Băncii naţionale, în speţă E. Ottulescu, v. vol. precedent.

Şedinţa din 10 aprilie 1935

Despre bugetul votat în timpul ministeriatului său

S-a redus bugetul cu o treime. Mai mult decât asta nu se putea face. Eram pe cale să-l mai reducem cu un sfert.

Îmi daţi voie să-l apăr pe d-l Argetoianu.

Bugetul din decemvrie 1-a făcut d-l Argetoianu. Partea noastră a fost aceea de a sacrifica din fiecare buget al fiecărui minister ceea ce trebuie ca să se facă acest buget. Aşa încât, eu sunt dator - este o datorie de loaialitate, şi eu sunt loaial cu toată lumea, şi nu cer nimic în schimb - este o datorie de

https://biblioteca-digitala.ro

loialitate să recunosc aici munca îndelungată pe care a cheltuit-o d-l Argetoianu şi care era cu neputinţă să nu o ştie toată lumea, de vreme ce d-nealui a spus-o de atâtea ori.

Despre poziţia Senatului

D-le preşedinte, în înţelegerea cu d. Ioaniţescu, eu aş pune o întrebare băncii ministeriale.

Necontenit se vorbeşte despre ce va face Senatul. De o bucată de vreme e o campanie împotriva Senatului. Se vorbeşte din diferite părţi, nu numai din partea şefului Partidului Naţional-Ţărănesc, dar şi din alte părţi, de cine ştie ce lucruri ce stau să se întâmple după vacanţă. Că este vorba de o revizuire a Constituţiei, de instalarea nu ştiu cărui guvern a cărui formulă nu o poate da nimeni. Şi atunci mă adresez către banca ministerială, pentru că, dacă suntem nişte condamnaţi, de ce să ne ocupăm de lucrurile acestea când peste câteva săptămâni va fi desfiinţat Senatul de d. Mihalache, sau Senatul corporativ, sau câte lucruri se anunţă!...

Mă adresez către banca ministerială şi cred că aceasta poate să liniştească şi opinia publică, sătulă de aventuri. Prin urmare, mă adresez ei şi rog ca preşedintele Consiliului[1], care dă aşa de rar pe aci, mai rar chiar decât Ion Brătianu, iar eu, când întrebam pe Ion Brătianu, venea să-mi răspundă. Prin urmare, eu rog să vină preşedintele Consiliului de miniştri, în una din cele câteva zile câte mai sunt până la închiderea sesiunii şi să ne spună: suntem în pragul unei aventuri? Fiindcă dacă este aşa, ce să mai continuăm jucăria aceasta, să continuăm a lucra într-un Senat care va fi desfiinţat!...

Se ne spună: este aşa sau nu este aşa. Căci dacă se pregăteşte o aventură, sunt şi oameni în ţara aceasta care se pot asocia pentru a împiedeca o asemenea aventură! (*Aprobări*).

Rog un răspuns. Vă mulţumesc dinainte, d-le Lapedatu, pentru răspunsul dv., dar rog să vină d. preşedinte al Consiliului.

NOTE

1. Preşedintele Consiliului de miniştri era Gh. Tătărescu.

https://biblioteca-digitala.ro

După ce Gr. Gafencu a dat asigurări că P.N.Ț. rămâne străin de orice aventură în viața politică

Mulțumesc foarte mult pentru aceste asigurări. Dacă este vorba să fim suprimați pe cale constituțională de partidul în numele căruia a vorbit simpaticul nostru coleg, atunci de partea aceasta nu este nici o primejdie *(ilaritate, aplauze)*, pentru că aceasta implică o venire la guvern, pe care acest partid însuși face tot ceea ce poate pentru a o face imposibilă (*Aplauze pe băncile majorității*).

Despre proiectul de lege care autoriza Ministerul Apărării să contracteze cumpărarea de furnituri militare de la firma Skoda

Luând cuvântul la un ceas așa de înaintat, fără ca discuțiunea aceasta să fi fost la ordinea zilei, înștiințat foarte târziu, și se putea foarte bine ca, așa cum am fost înștiințat, să nu fi venit, eu înțeleg întâi să mă îndrept către proiectul care acum după votul dv. este lege.

D-l Tony Iliescu, vicepreședinte: Nu s-a proclamat nici un vot; nu este lege, este proiect.

D-l profesor N. Iorga: Mă rog, în ce privește proiectul însuși, eu aș fi făcut o singură declarațiune.

Nu m-aș fi amestecat deloc în amănunte tehnice, pe care cine crede că le înțelege mai ușor, acela a înțeles mai ușor însăși problema.

D-lor, din nenorocire se aduce înaintea Parlamentului un contract care, în vederea, în auzul tuturor vădește lucruri care ar fi fost bine să le știe numai un număr restrâns de oameni. Eu aș fi evitat orice discuții și, sprijinit pe încrederea pe care fără îndoială o am în omul tânăr care se găsește în fruntea guvernului și în colaboratorii lui care, mai ales după ce s-au fript alții, se uită cu luare aminte la ceea ce se face, aș fi adăogat numai un îndemn. îndemnul acela ar fi fost să nu rămână în aer participarea fabricilor noastre, pentru care nu aduc îndoielile pe care le-au susținut alții din motive pe care eu le cred interesate.

Și că noi am pierdut încrederea în noi înșine, vă spun încă odată: este păcat!

Dacă am fi avut această stare de spirit, nu știu ale cui ar fi fost căile noastre ferate o bucată de vreme, nu știu a cui ar fi fost navigația noastră pe Dunăre și Mare.

https://biblioteca-digitala.ro

Noi, dacă muncim şi pe lângă aceasta suntem şi cinstiţi, suntem un popor capabil de orice creaţiune. Şi facem mai repede printr-un instinct admirabil ceea ce alţii fac numai după o serie întreagă de verificări, plecând de la teorie, care nu este mare lucru, pe când noi vedem în fiecare chestie şi într-o problemă tehnică miezul lucrării şi mergem drept către dânsul.

Şi cu această inteligenţă specifică nouă, ca să întrebuinţez un termen obişnuit azi, ar trebui să zic valahică (*ilaritate*), dar eu nu întrebuinţez cuvinte de ocară, ca să fac dintr-însele un titlu de glorie pentru noi.

Cu această inteligenţă românească, nu şi „valahică", noi am ajuns la rezultate neaşteptate. În războiul cel mare am putut, în curs de câteva luni de zile, să întoarcem o înfrângere şi s-o transformăm în biruinţă.

Prin urmare, să nu manifestăm la orice ocaziune neîncrederea aceasta care poate să fie în generaţiunea de acum şi care nu a fost a generaţiunii mele, n-a fost a admirabilei generaţiuni care a precedat generaţiunea mea, din care s-ar putea zice că a ieşit aproape întreg aparatul de Stat, aparatul economic, financiar al României (*Aplauze prelungite*).

Nu ne închipuim că inginerii noştri au să primească sugestiuni şi sfaturi de aiurea ca să camufleze atâtea lucrări care ar veni tot din străinătate, şi greşeala cea mare a celor care au precedat guvernul dvs. este aceea că au tremurat din genunchi înaintea străinilor şi şi-au închipuit că nu se poate face nimic în ţara aceasta, decât cu capital străin, cu sfat străin, cu conducere străină, cu muncă străină.

Nimic însă nu se poate face decât cu inima caldă pe care o avem noi pentru lucrurile noastre, cu hotărârea bărbătească de a ne apuca de toate, şi noi putem, putem aproape tot.

Cuvântarea însă, aşa de elegantă, a d-lui Gafencu, care naţionalist este, ţărănist nu se cunoaşte (*ilaritate*), cuvântarea d-sale mă sileşte să adaog câteva consideraţiuni în ceea ce priveşte lucrurile pe care d-nealui e dispus la un anume moment, la momentul în care a ajuns această tristă chestiune, să le considere ca isprăvite, ca iertate astăzi, ca uitate mâine. Îmi pare rău că nu pot fi de aceeaşi părere, pentru că, atâta vreme cât acel care reprezenta Casa Skoda aici se găseşte la închisoare şi nimeni n-a cerut graţierea lui sau decorarea lui cu un înalt ordin românesc, atâta vreme cât un tribunal militar, pe care nu-l putem suspecta, l-a trimes acolo, şi atâta vreme cât „nu se declară" cineva în ceea ce priveşte felul de a face o imensă avere în câţiva ani de zile, nu putem lua, iarăşi, o astfel de măsură. Suntem doar o mulţime de

https://biblioteca-digitala.ro

oameni săraci care, dacă felul acesta de a face avere este onest, am fi adânc recunoscători să ni-l comunice şi nouă (*aplauze pe băncile majorităţii*), şi anume declaraţia venită din partea aceea ne-a spus că şi un profesor de universitate are dreptul să facă afaceri. Da, d-lor senatori, d-l Romulus Boilă a declarat înaintea comisiunii de anchetă: „De ce adică eu să fiu împiedecat de a face afaceri ca toată lumea?" Da, dar pentru aceasta să te cobori de pe catedră întâi; pentru aceasta să nu faci să cadă o umbră asupra familiei d-tale, în care se găseşte unul dintre conducătorii ţării, astăzi şi dintre reprezentanţii criticabili sau necriticabili ai luptei românilor de odinioară pentru libertate.

Nu, vă rog. Noi nu putem să înţelegem averile improvizate, şi nu putem nici să prezentăm o cerere iscălită de un număr oarecare de parlamentari pentru ca d-l Seletzky să se întoarcă la persoanele cu care se vizita şi cu care avea secrete, pe care nici d-nealui nu a binevoit să ni le spună şi nici persoanele cu care se vizita nu au găsit cu cale să deschidă cutia misterioasă în care se ascundeau anumite taine.

Nu este rău, d-lor, în ceea ce aţi făcut dv., ci în felul cum aţi tratat această chestiune, în care aţi amestecat două lucruri cu totul deosebite.

Dv. aţi amestecat o chestiune de armament, care se discută între specialişti. Nu era nevoie ca tot felul de avocaţi, foarte inteligenţi, să devină dintr-o zi în alta specialişti şi să fie vorba, în comisiunea specială sau în Camera Deputaţilor, de tot felul de lucruri de care cred că adevăraţii specialişti de la uzine trebuie să surâdă, afară de cazul când se găseşte câte un general serviabil care comunică acelui ce vorbeşte fără competinţă notele sale şi el pe urmă repetă lucrurile care i s-au comunicat.

Dar acolo mai era şi altceva, care acest altceva trebuia urmărit, şi trebuia urmărit fără zgomot public. Aveaţi şi cenzura la îndemână; totuşi, s-a lăsat liberă publicarea în toate foile, timp de săptămâni de zile, a unor amănunte care de multe ori priveau secrete ale apărării naţionale şi acelea erau în discuţiune. Şi comisiunea, oricât de agreabile i-ar fi fost diurnele pe lângă diurnele parlamentare, n-avea să prelungească lucrările acestea pentru a da material gazetelor în timpul verii. Era vorba de acte de corupţiune. Actele acestea sunt evidente, le-a mărturisit însuşi corupătorul. Pe dânsul l-aţi prins, l-aţi dat în judecată; ofiţerii l-au trimis la temniţă. Dar dv. este imposibil să nu fi putut găsi persoanele care au profitat. Nu înţeleg timiditatea cu care s-a făcut urmărirea lor, şi uşurinţa cu care li s-a dat ocazia de a se înfăţişa ca nişte martori a căror cauză demnă nu numai de compătimire, dar demnă de nu ştiu

https://biblioteca-digitala.ro

ce refacere a onoarei terfelite, s-a adus chiar acum înaintea Senatului. Şi iarăşi nu înţeleg de ce încheiaţi peste câteva zile această sesiune, zăbovind actul prin care trebuia să se facă aşa ca justiţia liberă să se pronunţe într-un fel sau în altul şi să se isprăvească această chestiune. De ce lăsaţi dv. această atmosferă nehotărâtă, care permite vinovaţilor să acuze şi permite oamenilor necinstiţi să dea lecţii de onestitate? Ce înseamnă această zăbavă? Că s-a furat la Skoda, dar nu-i nici o îndoială! Şi, natural, când s-a furat, trebuie să existe acei care au furat, şi lucrul acesta se poate găsi foarte uşor.

Iertaţi-mă că întrebuinţez cuvinte atât de grele, dar lucrurile însele sunt cele care impun întrebuinţarea acestor cuvinte, şi-mi pare rău că se aplică unor oameni care au avut, şi eu doresc să nu mai aibă, un rol important în viaţa politică a Statului român.

Fiindcă aţi încheiat contractul cu Skoda, a cărui valoare în ce priveşte fabricaţia nu se gândeşte nimeni să o pună la îndoială, căci este o fabrică vestită în toată lumea, care a înarmat mai multe oştiri, dar eu v-aş întreba: n-aţi luat oarecare măsuri de precauţie, pentru ca - să zicem, fabrica având cei mai oneşti conducători din lume - să nu fie reprezentată aici la Bucureşti prin „domnul" Seletzky al II-lea? Ca niciodată fabrica să nu întrebuinţeze astfel de metode - şi rapoartele lui Seletzky au arătat că la centru se ştia de metodele pe care le întrebuinţează, prin scrisori şi telegrame, să nu întrebuinţeze metode care cuprind în ele credinţa că România este o ţară în care se pot mitui oamenii pentru a vinde înseşi interesele apărării naţionale, că oamenii aceştia pot fi acoperiţi de sus cu atâta putere, şi cu atâta stăruinţă, încât nimeni să nu se atingă de dânşii.

Acolo, la fabrică, aşa cum este, cu trecutul ei important, glorios, acolo la fabrică se impune o schimbare de metodă. Da, în România se pot întâlni din nenorocire şi în lumea militară, puţini, în lumea cealaltă politică ceva mai mulţi, se pot întâlni oameni capabili de aşa ceva. Dar, d-lor, dându-i-se o comandă, şi asigurându-i-se o plată, pe care sunteţi în măsură să o faceţi - eu regret că guvernul meu n-a fost în măsură să o asigure în împrejurările în care am luat o moştenire atât de dezastruoasă - să-i puneţi în vedere: veniţi să lucraţi cinstit într-o ţară cinstită, fiindcă în temniţele României, cum a fost loc pentru „domnul" Seletzky I-iul, se poate găsi un loc pentru oricâţi alţi „domni" Seletzky care ar veni pe urmă şi ar încerca aceeaşi metodă (*aplauze prelungite*).

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 12 aprilie 1935

La proiectul de lege care completa unele dispoziţii din legea privitoare la comerţul cu devize

D-le preşedinte, d-lor senatori, din alte motive decât motivele care se mărginesc la un singur domeniu, pe care le-a invocat d-l Mircea, eu sunt contra tuturor acestor calcule.

Iată pentru ce: este foarte adevărat că ceea ce facem noi, face toată lumea: este vorba de apărarea monedei, de calcule de devize, şi aşa mai departe. Dar cred că experienţa care s-a făcut până acum nu trebuie să ne îndemne pe noi să facem un asemenea lucru. Toate acestea rămân pe hârtie, nu există posibilitate de calculare precisă şi în fiecare moment a tuturor lucrurilor care se dau acum în sarcina Băncii Naţionale şi în care se amestecă Statul. Nenorocirea cea mare, în momentul de faţă, care într-adevăr împiedecă şi va isprăvi prin a împiedeca desăvârşit orice legătură între state - nimeni nu va mai avea curajul să facă negoţ - rezidă în faptul acesta că oamenii trebuie lăsaţi să păstreze legăturile lor organice; aceasta este treaba negustorilor, iar nu e rostul Statului sau al birocraţiei de la Banca Naţională (*aplauze puternice*) sau de aiurea, să se amestece într-un domeniu în care orişicând ar avea de încurcat, ar putea să încurajeze, orişicând ar avea de supravegheat, nu poate să supravegheze şi nu va ajunge niciodată să îndrepte.

Acum câţiva ani, când m-am întors din America, mi-a trimis un financiar american nu o carte căcii cred că acum nu se mai citesc cărţi ci fac un placard mare care, atunci când se deschide, formează o carte. Ei bine, care erau concluziile lui? şi ştie d. subsecretar de Stat că aceasta este concluziunea tuturor: că mergem către absurdul unor calcule nerealizabile. De aceea, spunea aşa: pentru ca acţiunea aceasta a Statului, acţiunea deosebitelor trusturi şi concernuri, acţiunea deosebitelor autarchii, să aibă un rezultat adevărat, ar trebui ca în fruntea tuturor acestor calcule să existe un om de geniu, care să nu doarmă deloc, care să nu fie niciodată obosit şi care să nu aibă nici o eclipsă, pentru că, cu cât vor fi prevederile mai precise, cu atât şansele de nerealizare sunt mai mari.

https://biblioteca-digitala.ro

Mergeți înainte, vă rog, și eu doresc să se facă o experiență cât de lungă, fiindcă numai atunci când se ajunge până la capăt și greșeala este de un astfel de caracter, încât se învederează fiecăruia, atunci Statul și cu băncile care atârnă de dânsul va binevoi să lase lumea în pace.

Nu se cere altceva în lumea întreagă, care s-a deprins din nou să muncească, nu se cere altceva decât ca ea să fie lăsată în pace și ajutată doar în anume momente. Fiindcă știți ce faceți dv.? Dv. faceți confuzia, pe care ar face-o - mă iertați - o moașă, dacă s-ar adresa la o familie fără copii și s-ar oferi să dea copii acestei familii. I se poate răspunde: d-ta ești foarte utilă, atunci când copiii pe care nu-i creezi d-ta îi ajuți să vină pe lume.

La fel faceți și dv. Grămădiți toate aceste dispoziții: un ministru vine cu o concepție, un altul cu o altă concepție; străinătatea face tot așa și are mare dreptate d-l senator Mircea când afirmă că veți isprăvi prin a vă cufunda în haos și dv. și toată Europa aceasta prinsă de mâini și de picioare în calculele care nu pot să aibă nici un efect (*aplauze*).

C. Moteanu, raportor, spusese că intervenționismul Statului este îndreptățit

D-le raportor, să-mi dați voie să fac o singură întrerupere.

A fost un timp când Statul era într-adevăr puternic și respectat, acum câteva decenii, când Statul, în epoca bismarckiană și așa mai departe, putea să facă orice.

Ei bine, tocmai în vremea când era puternic, nu s-a amestecat în lucrurile acestea, pe care nu le cunoștea și pe care nu le supraveghea.

Statul este reprezentat prin miniștri. Astăzi este un ministru, mâine este un altul. Înainte de d-l Strunga era altcineva, care avea alte vederi și prin urmare nu este nici măcar o unitate de direcțiune.

Acum, d-lor, când Statul a ieșit slăbit, când societatea este mult mai puternică decât Statul, Statul, ca un încurcă lume, se amestecă în toate domeniile. Școală nu poți face fără dânsul, comerț nu poți face fără dânsul. O să vină vremea ca și cugetarea omenească - atât a mai scăpat până la dictaturile viitoare, pe care le urlă strada - ca și cugetarea omenească să fie dirijată. S-a ajuns până acolo încât și nașterile omenești sunt dirijate: în Germania, dacă dă voie Hitler, le ai, dacă nu dă voie Hitler, nu le ai.Aceasta este o nebunie, este o nebunie generală a lumii întregi.

https://biblioteca-digitala.ro

În continuare:

Este foarte curioasă atitudinea băncii ministeriale. De fapt, este cu aceia care fac opoziţie proiectului. D. dr. Costinescu era contra îngrădirii jocurilor de noroc şi a venit cu un proiect de lege privitor la aceste jocuri.

D.dr. I. Costinescu, ministrul Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale: Aşa sunt timpurile.

D. profesor N. Iorga: Din ce a spus d-l Bădulescu, văd că dumnealui înţelege ca şi mine că pretutindeni se face o prostie. Şi dumnealui zice: „hai să o facem şi noi"! după cum şi d-l ministru Costinescu zicea: „Da, evident, este foarte mare stricăciune, hai s-o încurajăm si noi". Eu aş preferi un lucru: să fiţi în teorie contra noastră, dar în practică să binevoiţi a prezenta proiecte de legi care să fie în sentimentul moral şi în interesul material al acestei societăţi.

Dar am ţinut să relev caracterul acesta nou: frăţie teoretică între banca ministerială şi câţiva dintre noi, şi neînţelegere numai în ce priveşte proiectele pe care, ca practică, le repudiem.

După o precizare făcută de C. Alimăniţeanu[1]

Am cerut cuvântul ca să vă rog să reveniţi asupra acestei legi, ca să-i daţi o formă inteligibilă, nu forma confuză cum se prezintă astăzi acest articol.

D-l C. Alimăneştianu, vicepreşedinte: Articolul 5 şi 6 se înlocuiesc printr-o nouă redactare.

D-l profesor N. Iorga: Am întrebat pe vecinul meu ce-aţi auzit dv. în glasul acela încet care putea să acopere multe lucruri? Zice că aţi spus la începutul explicaţiunilor că eu trec dincolo de domeniul meu obicinuit şi mă amestec în chestiuni de domeniu economic.

Dacă aceasta ar fi fost intenţiunea, n-ar fi nimic curios ca eu, care am prezidat un guvern atâta vreme, să primesc de la un tânăr felicitări că pentru prima oară mă gândesc la studii economice.

Să ştiţi un lucru, că mai mult face într-o chestie economică, într-o chestie tehnică, un om de experienţă, deprins cu anumite metode, în ceea ce priveşte cercetarea problemelor, decât un cap plin de "berlinerie maghiarească", care ori de cine ar fi reprezentată această berlinerie maghiarească face mai mult decât încurcă problemele care urmează (*aplauze*).

https://biblioteca-digitala.ro

NOTE

1. În noua redactare art. 5 prevedea că sumele datorate creditorilor străini drept contravaloare a mărfurilor importate, aflate în bănci, nu puteau fi folosite decât ca depuneri la Banca Națională. Articolul 6 stipula că debitorii, cu acordul creditorilor, puteau depune contravaloarea datoriilor la una din băncile autorizate de Banca Națională.

Într-o problemă de regulament

D-le președinte, obiceiul la Cameră era ca proiectele de lege care erau la ordinea zilei în ședința de a doua zi, să se anunțe de cu seară. Aci procedura este alta. Nimeni nu a știut că vine astăzi proiectul de lege pentru organizarea învățământului comercial.

Proiectul acesta, un proiect așa de important, a trecut fără nici un fel de discuțiune. Întreb: ce valoare poate să aibă un proiect de lege care trece în astfel de condițiuni, cu câțiva senatori numai în Adunare.

D-l Eduard Racovitză: Cinci domni senatori au vorbit la discuțiunea generală a acestui proiect.

D-l profesor N. Iorga: Cine au fost aceia?

D-l Eduard Racovitză: D-l profesor Penescu, d. Gyarfas și alții.

D-l profesor N. Iorga: Foarte bine. Dacă dv. mă asigurați, atunci așa este. Dar întreb un lucru: eu, când aveam de prezentat un proiect de lege, înștiințam pe foștii miniștri aiInstrucțiunii Publice, și în primul rând pe d-l Angelescu, că este în discuțiune un astfel de proiect. Eu am telefonat. Nu era nimic mai ușor decât să fiu înștiințat. N-am fost însă înștiințat. Găsesc, prin urmare, că este o lipsă de eleganță din partea d-lui ministru al Instrucțiunii față de mine și că nu mi-a plătit în moneta în care l-am servit eu pe dumnealui.

Am ținut să spun aceasta aci.

Pe de altă parte, am cerut să mi se arate lista membrilor comisiunii de învățământ. Eu îmi închipui că în oricare din Corpurile Legiuitoare trebuie să figureze foștii miniștri de Instrucțiune într-o astfel de comisiune. Ei bine, eu nu sunt în această comisiune. D-l ministru Angelescu crede că părerea mea este fără nici un fel de valoare.

D-l Eduard Racovitză: Nu crede.

D-l profesor N. Iorga: Ba da. Să-mi dați voie să citesc lista membrilor acestei comisiuni. Fac parte din această comisiune: d-l prof. Hurmuzescu, a

https://biblioteca-digitala.ro

cărui părere este într-adevăr prețioasă; d-l Ştefan Ioan, a cărui părere nu este niciodată prețioasă şi în nimic. Urmează apoi reprezentanții clerului, d-l Neştian, fost elev al meu, d-l Bănescu, d-l Birman Sigmund. Eu nu cunosc pe d-l Birman Sigmund, dar îmi închipui că în comisiunea aceasta aş putea să am totuşi un rost mai mare decât al d-lui Birman Sigmund; d-l Bănescu, d-l Costăchescu, fost ministru, d-l Crivăț, d-l Danielopol şi alții.

Eu protestez aci cu toată hotărârea şi împotriva faptului că se creiază comisiuni din care se exclud oameni care ar avea un cuvânt mai cu greutate în acest domeniu şi împotriva faptului că legile se trec eu repeziciune, parcă ministrului i-ar fi frică de discuțiunea acestor proiecte.

Pentru că n-am putut spune părerea mea azi de dimineață, acum, în lipsa d-lui ministru, şi cu toată lipsa sa de eleganță, țin totuşi să spun că proiectul acesta de lege este foarte bun. Găsesc însă că este foarte rău că se coboară instituția parlamentară, făcând dintr-însa un birou de înregistrare.

Aceasta aveam de spus şi îmi pare foarte rău că o spun despre un coleg şi despre un prieten.

D-l profesor Maximilian Hacman, vicepreşedinte: Am onoare să răspund d-lui profesor Iorga, următoarele: în ce priveşte acest proiect, el a fost depus de mai multe zile la Senat...

D-l profesor N. Iorga: Nu ştiu unde o puneți dv., dar pe vremea mea, la Cameră, era absolut imposibil să nu ştie cineva a doua zi - se spunea chiar, se citea - ordinea de zi.

D-l profesor Maximilian Hacman, vicepreşedinte: Dar s-a depus de mai multe zile, d-le profesor.

D-l profesor N. Iorga: D-le preşedinte, intențiunea mea nu este să discut formalitățile cu dv. Eu am ridicat o chestiune de foarte mare importanță şi atât. Mă dispensez de celelalte explicații.

https://biblioteca-digitala.ro

Sesiunea 1935 -1936

Senatul

Şedinţa din 27 noiembrie 1935

Discurs pe marginea adresei de răspuns la Mesajul Tronului

D-le preşedinte, am cerut cuvântul pentru o comunicare, dar să-mi daţi voie să vă spun că nu este o comunicare, ci, în loc să vorbesc mai târziu cu privire la răspunsul la Mesaj, am crezut că pot întrebuinţa această formă, pentru a strecura, sau pentru a prezenta, cum voiţi dv.,mai curând a strecura fiindcă nu va fi o cuvântare lungă, anumite observaţii cu privire la textul pe care l-aţi auzit acum câteva zile. Şi să vă arăt şi motivul.

Vedeţi, se vor ţinea atâtea discursuri, care vor fi foarte interesante, dar puţintel cam lungi, aşa încât, înainte de mine fiind înscrişi foarte mulţi, s-ar putea ca rândul să-mi vie târziu de tot. Ştiu că este un mijloc de a evita aceasta: să rog pe cineva înscris dinainte, să-mi cedeze cuvântul. Se poate întâmpla să mi se cedeze cuvântul, dar cu inima îndoită, şi de aceea, fiind înscris foarte târziu şi, pe de altă parte, nevroind să răpesc nimănui locul său, eu am crezut că este bine ca observaţiile mele să le înfăţişez încă de acum.

Dar mai este şi un alt motiv: dv. vă găsiţi înaintea unei consfătuiri care va avea loc la ceasurile şase şi, firește, că voi potrivi în aşa fel, încât să mergeţi la consfătuirea de la ceasurile şase. La consfătuirea aceasta de la ceasurile şase va fi vorba, fără îndoială, de lucruri foarte interesante, dar va fi vorba şi de o neînţelegere în ceea ce priveşte situaţia economică şi mijloacele care trebuiesc întrebuinţate pentru a-i face faţă, între preşedintele partidului, şi dacă nu, între preşedintele guvernului, între persoanele din guvern, care în momentul de faţă dau o nouă soluţie acestor greutăţi. Se poate întâmpla ca dv., care aveţi în faţă o opoziţie, care vrea să vă răstoarne, s-o serviţi. Eu fac parte dintr-o opoziţie care a contribuit să vă aducă la putere şi să vă şi menţină. Dar este şi altă opoziţie care, defilând înaintea Suveranului, se grăbeşte să vie la putere ca să facă tot ce a mai făcut - şi atunci, să ferească Dumnezeu ţara! Şi să ferească Dumnezeu şi pe oamenii de merit care se găsesc într-o astfel de alcătuire!

https://biblioteca-digitala.ro

Se poate întâmpla să fie şi o improvizaţie. În cazul acesta, va fi o şcoală politică, şi ea va avea nevoie neapărat de un monitor. Este foarte sigur că persoanele de care este vorba, vor trebui să facă, o bucată de vreme, şcoală pe socoteala ţării, ceea ce iarăşi nu e bine.

Dar mai este şi un al treilea motiv.

Se întâmplă că sunt unul din oamenii cei mai ocupaţi care se găsesc aci în Senat. Eu n-aş vrea, fiindcă am o profesie, ceea ce nu este totdeauna cazul la oamenii politici, eu n-aş vrea nici să sufere datoria pe care a am de îndeplinit aici de pe urma altor datorii, a datoriilor şcolare, şi n-aş vrea ca datoria faţă de şcoală pe care o am de îndeplinit, să sufere din cauza rostului, mare, mic, cât pot pretinde să-l am aici.

V-aş ruga să nu consideraţi aceasta ca un discurs. Eu am groaza titulaturilor şi, din ce în ce mai mult, groaza aparenţelor. Aparenţele acestea, aşa de îmbătrânite şi învechite, eu le-aş înlătura cu desăvârşire, ca să fie numai un cuvânt sincer, mergând drept către problemele care se prezintă.

Aceasta este îndreptăţirea mea, fiindcă am înşelat pe noul preşedinte, care s-a lăsat înşelat, dar l-am înştiinţat prealabil, cea ce ar fi bine să faceţi dv. cei din majoritate, adică totdeauna să înştiinţaţi prealabil.

Înainte ca unul din dv. să vină să facă un gest dezagreabil sau neaşteptat faţă de ceilalţi, şi mă simţeam dator, d-lor, să vă explic şi dv. ceea ce este în fond o călcare de regulament, pe care am luat-o asupra mea, şi pentru aceasta vă cer toată îngăduinţa.

D-lor, în răspunsul la Mesaj, pe care l-a redactat un profesor, se vorbeşte mai mult de lucruri şcolare, despre care voi vorbi şi eu, dar cred că se vorbeşte prea puţin despre ceea ce este în cuviintele care au fost puse în gura Majestăţii Sale şi, în cazul acesta, avem de ce să le cercetăm, dar se poate întâmpla să fie din chiar cugetul şi cu însăşi mâna Majestăţii Sale Regelui. Eu n-am întrebat cine le-a scris, dar am şi eu un oarecare simţ istoric, să deosebesc ceea ce este venit din dorinţa însăşi a Coroanei şi ceea ce este făcut din sfătuirea între deosebiţi miniştri, admiţând că toţi miniştrii ştiu ceea ce va fi pus în Mesaj. Pe vremea mea a fost un Mesaj pe care credea că îl ştie un al doilea ministru afară de mine, dar nu ştia nici el, ci se găsea înaintea unui Mesaj care pleca în întregime de la cel care era în primul rând responsabil pentru acţiunile guvernului.

Eu cred că partea cea mai importanta din Mesaj este potrivită aşa încât să nu descurajeze pe nimeni şi nici să nu încurajeze prea mult pe cineva. Partea aceasta mai importantă din lăuntrul Mesajului este aceea care vorbeşte de stabilitate şi de continuitate.

https://biblioteca-digitala.ro

Acum, oamenii politici de la noi au, fără îndoială, nesfârşite iscusinţe talmudice pentru a interpreta un lucru în alt sens decât sensul în care a fost rostit. Am auzit şi eu o explicaţie de acestea, dar mă îndoiesc foarte mult că s-ar fi putat gândi cineva, fie ministrul responsabil, fie Suveranul, să se aibă în vedere aşa ceva.

Eu cred că este vorba de ceea ce înţelege toată lumea, de cea ce cade sub bunul simţ al oricui, adică să încetăm o bucată de vreme cu jucăria aceasta a schimbărilor.

Se poate întâmpla să fie cereri în fiecare moment, dar şi cererile acestea sunt încurajate de ideea că se poate îndată după cerere, să vie o schimbare. Şi mai ales, când cererile acestea se dublează cu puţină ameninţare, când este vorba de o întreagă armată care să invadeze capitala ţării şi să înceapă să ne întrebe pe fiecare dintre noi cum ne îmbrăcăm, ce mâncăm, pentru ca, în cazul când ne îmbrăcăm altfel decât naţiunea sau fără a trage profit din faptul acesta că ne îmbrăcăm, ca naţiunea, şi în cazul când se întâmplă că nu urmăm regimul de mămăligă şi brânză, pe care-l recomanda cândva personalitatea de mare autoritate europeană care este ministrul Afacerilor Străine[1], în cazul acesta, să fim consideraţi ca duşmanii poporului ţărănesc, care are dreptul să ne tragă la răspundere ca pe nişte ciocoi ordinari.

Prin urmare, erau la noi aceste schimbări prea dese. Îndată după audienţele cu cântec sau cu descântec, sau îndată după o adunare a tuturor trupelor, după punerea armelor în piramidă, după încărcarea mitralierelor, sau după adunarea tunurilor celor mari cu vreo Grosse Bertha[2], de care cineva are nevoie când vrea să facă o revoluţie socială, ar fi o datorie de a se schimba guvernul.

Prea multe schimbări! Şi eu am beneficiat, fără să fi cerut aşa ceva, de schimbarea aceasta de azi a regimurilor. Şi am suferit. Natural că nu mi-a părut rău, dar mi-a părut mult mai bine când am văzut că cei care mă schimbaseră, au fost ia rândul lor schimbaţi. (*Ilaritate*).

Dar nu m-am putut împăca cu un lucru, că schimbările acestea sunt aparente. Vedeţi, este vorba aceia a francezului: „Plus ca change, plus c'est la même chose". Ei bine, mi se pare că şi in viaţa noastră politică este tot aşa. Se tot anunţă un nou Stat ţărănesc şi o nouă formă naţional-creştină, cu înlăturarea minorităţilor şi cu stabilirea unui regim de ortodoxie politică - frică mi-este că în ceasul acesta ne vom întâlni cu cei pe care îi cunoaştem. Aşa încât foarte bine se pune acolo în Mesaj că este nevoie de permanenţă, de continuitatea aceia pe care se razimă bunul mers al Statului. Şi dv. aţi fi oamenii cei mai nerecunoscători din lume dacă nu aţi sacrifica anumite

https://biblioteca-digitala.ro

ambiţii pentru a asculta ceea ce vă spune Coroana. Coroana o spune în Mesajul din anul atesta - Dumnezeu ştie dacă apucaţi Mesajul de anul viitor - dar oricum, ar fi mult mai bine să vă întoarceţi la vetrele dv., la familia dv. în vacanţa cea mare, decât să vi se întâmple acest lucru în vacanţa de Crăciun. Vă spun de la început, deşi asupra acestui lucru ar trebui să revin, că între cea ce a spus d-l Dinu Brătianu şi ceea ce se face în ultima vreme de guvern, sigur că d. Dinu Brătianu are dreptate, că adică nu se poate sili o societate întreagă să urmeze anumite ordine birocratice necompetente, care sunt astăzi într-un fel şi mâine în altfel, iar victima este comerţul şi întreaga economie naţională.

Liberalii nu au reputaţia că sunt un partid generos, însă desigur că în declaraţia pe care a făcut-o şeful partidului este un gest de generozitate faţă de interesele fundamentale ale acestei ţări.

Vi se acordă dorinţa de a continua acest regim. Eu vă urez să ştiţi a profita de dânsa, de această îngăduinţă. Fiindcă vedeţi dv. ce se întâmplă cu o guvernare: mulţi dintre dv. nu au guvernat niciodată, au aplaudat guvernul partidului lor, dar nu au guvernat niciodată, şi nu-şi dau seama de multe lucruri care sunt în legătură cu guvernarea.

Orice guvern are nevoie de cel puţin un an de zile ca să fie informat, să ştie de ce este vorba. Azi nu mai este cum era acum douăzeci - treizeci de ani. Acum probleme se pun în fiecare moment, neaşteptat, şi trebuie să ajungă cineva a cunoaşte într-adevăr ce este problema de care e vorba.

(*D-l profesor N. Titulescu, ministrul Afacerilor Străine, intrând în incintă, este întâmpinat cu aplauze prelungite*).

Credeţi dv. că ştiţi ceva, sau puteţi face ceva în douăzeci şi patru de ceasuri? Trebuie să cunoşti toate problemele neaşteptate, trebuie să cunoşti şi oamenii de care te poţi servi pentru rezolvarea acestor probleme. Şi iată, eu vă mărturisesc că atunci când am venit la Ministerul Instrucţiunii Publice, găsisem rămăşiţele, sfârşitul administraţiei unui profesor, unui foarte bun profesor şi excelent administrator, nu ştiu ce părere are în această privinţă d-l dr. Angelescu, d-l Costăchescu. D. Costăchescu a fost un foarte bun administrator la Ministerul Instrucţiunii Publice, pe atât de bun pe cât de rău a fost în această privinţă - trebuie s-o spun, cu multă durere de inimă, fiind vorba de un coleg şi de un confrate de la Academia Română - pe cât de rău a fost d-l Gusti.

https://biblioteca-digitala.ro

Eu am găsit toate lucrurile la punct, dar când. după câtăva vreme, m-am ocupat de lucrări ale ministerului, am putut să văd că toate mergeau în ordine până la plecarea mea, dar pe urmă a venit o dezordine filosofică, sociologică, sau cum vreţi dv. să o calificaţi, din care era imposibil să tragă cineva o concluzie, să vadă care era calea, linia de mers. Mie mi-au trebuit luni de zile ca să văd ce este la Ministerul Instrucţiuni Publice, şi cu toate că am conştiinţa că, trecând pe la Ministerul Instrucţiunii Publice, lăsam lucruri legale şi că succesorul meu putea să prindă firul, cu toate acestea şi d-rul Angelescu a trebuit să întrebe în dreapta şi în stânga.

Fiindcă mai erau şi lucruri îndrăzneţe la care lumea nu se gândise până atunci; nu venise momentul să se gândească cineva la aceste lucruri, aşa că i-a trebuit o mulţime de vreme pentru iniţiere. Eu cred că abia acum, după doi ani de zile, se găseşte ministrul Instrucţiunii Publice în situaţia în care se găsea cu nu ştiu câţi ani în urmă, pentru că atunci ştia care erau întrebările la ordinea zilei, cunoştea oamenii de care se putea servi, dar de atunci au venit alţi oameni, pe care a trebuit să-i judece şi să le găsească locul. Aşa că deci cu un ministeriat de un an de zile este o imposibilitate să se poată lucra, şi adaug chiar cu un ministeriat de doi ani, pentru că abia după doi ani se pot cunoaşte împrejurările. Dar mai este şi altceva, şi iată ce.

Un partid vine la guvern, şi natural fiecare voieşte să fie ministru sau subsecretar de Stat. Sunt cereri care trebuiesc satisfăcute, căci altfel se pierde situaţia electorală. Sunt oameni cu desăvârşire obraznici, care nu se pot refuza. Şi îi pui cu intenţia de a-i ţinea câteva săptămâni, dar nu poţi scăpa de ei până nu cade guvernul.

Se întâmplă să fie şi oamen care merită să stea într-un post, putând să se potrivească unui lucru, dar ei stau într-un colţ şi cine nu cere, nu capătă: nu capătă cei care cer de mai multe ori, dar încă cei care stau cu gura închisă!

De aceea, în ceea ce critica d. Gafencu, cu un spirit aşa de distins de la tribună şi m-am unit şi eu cu această critică, privind lucrurile absolut teoretic, are dreptate. Însă, dacă priveşti lucrurile altfel, poate să nu aibă dreptate nici d. Gafencu, nici eu. Pentru că un partid face experienţe cu oamenii săi; şi sunt oameni cu o extraordinară reputaţie până în momentul când sunt puşi să se îngrijească de anumite lucruri. Atunci se vede deosebirea între un om de talent, de prestanţă, de învăţătură şi cineva care trebuie să îndeplinească o anumită sarcină.

Iată, s-a întâmplat să asist pe vremuri la prăpăstioasa cădere a lui Pompiliu Eliade. Era un om foarte bine; se aştepta ceva de la dânsul. A intrat în Parlament şi a vrut să ţină un discurs în ce priveşte chestiunea alcoolului.

https://biblioteca-digitala.ro

Îmi aduc aminte de debutul lui, care începea cam aşa: „chestia alcoolului este o tragedie în cinci acte". Şi, de undeva de pe băncile majorităţii, i s-a făcut o întrerupere de un om care nu plătea nimic ca orator, de Culoglu, o întrerupere întovărăşită, de fluturarea unei broşuri roşii, care broşură era Constituţia.

Nu ştiu ce voia să spună Culoglu; probabil că gândul lui Pompiliu Eliade nu se potriveşte cu un text constituţional. Cum Eliade era profesor nou, a fost intimidat de broşura aceia roşie, şi-a pierdut discursul, şi-a pierdut toată situaţia, şi a fost pentru el un dezastru atunci în Cameră.

Îmi aduc aminte şi de un filosof foarte distins care ţinea un discurs în materie de învăţământ. Cineva, de o inteligenţă mediocră, dar care ştia rosturile de la minister, l-a tăiat cu desăvârşire în câteva propoziţii.

Aşa şi cu un guvern. Un guvern îşi încearcă oamenii şi, de multe ori, la sfârşit, când toţi solicitatorii s-a terminat, se găseşte un om al lui Dumnezeu, de care rămâi uimit de cum este în stare să facă lucruri pe care, mai înainte, oameni înzestraţi de Dumnezeu cu toate darurile n-au fost în stare să le facă.

Aşa că eu doresc guvernului să treacă peste toate aceste încercări, deşi sunt iarăşi tot aşa de sigur că nu veţi reuşi, că în ciuda dorinţei mele de a vedea şi un minister prezidat de şeful dv., nu veţi ajunge, pentru ce nu ştiu. Şi nu ştiu dacă o ştie bine toată lumea sau o ştie rău toată lumea, dar dv. veţi pleca fără a avea plăcerea să vedeţi un guvern prezidat de şeful dv.

Eu însă vă doresc să treceţi prin toate crizele acestea, să faceţi cei patru ani, deşi după patru ani se poate întâmpla să mai moară cineva din opoziţie, căci viaţa omenească este aşa: moare unul la guvern de prea mult ce are, şi alţii mor în opoziţie de prea puţin, şi de mult ce doresc să aibă. (*Ilaritate*).

Eu însă doresc să vă faceţi cei patru ani, cei patru ani împliniţi. Până la întrebuinţarea tuturor celor care cred că pot să dea ceva; o judecată definitivă asupra unui partid, în timpurile acestea, nu se poate face.

Aşa încât eu aş fi dorit ca d-l raportor să fi insistat mai mult asupra acestei părţi, fiindcă însăşi partea aceasta o merită şi, în al doilea rând, fiindcă este o încurajare şi o lecţie de înţelepciune care s-ar fi putut da tuturor oamenilor şi personalităţilor mai neastâmpărate care, vrând să facă bine, încurcă mai mult lucrurile în partidul lor.

Acum, raportorul este profesor şi, fiind profesor, natural că a insistat asupra schimbărilor care s-au petrecut în învăţământ, şi am fost foarte bucuros de faptul că, între învăţători şi ministrul Instrucţiuni este o înţelegere desăvârşită.

https://biblioteca-digitala.ro

Eu, care din fericire nu m-am găsit în această situaţiune paradisiacă, de a fi aplaudat de învăţători pentru ce dau şi pot şi pentru ce făgăduiesc şi nu pot, eu nu sunt gelos de starea în care se găseşte amicul meu. Fiindcă, vedeţi dv., bine este ca un ministru să fie iubit, dar nu este o absolută necesitate să fie iubit un ministru. Uneori este foarte periculos chiar să fie iubit un ministru, fiindcă iubirea se plăteşte şi se plăteşte scump.

Dacă ar plăti-o numai d-l ministru! Dar o plăteşte bugetul Statului şi o plătim fiecare dintre noi, şi noi nu suntem făcuţi ca să creăm o clientelă nimănui, şi nici măcar să-i asigurăm nişte prietenii care sunt mult mai interesate decât cum crede d-l ministru al Instrucţiunii. Mai ales când în fruntea învăţătorilor se găseşte o persoană care se vede foarte adeseori la minister, dar asupra căreia să mă întrebaţi şi pe mine puţintel cât plăteşte această persoană. Eu l-am avut lângă mine o viaţă întreagă, şi ştiu că sub nici un raport nu vă va aduce niciodată un folos dar, în ceea ce priveşte pretenţiile sale, nu există om pe lume care să i le poată satisface. (*Aplauze*).

Dar nu este vorba numai de aceasta, ci este vorba de problema însăşi a învăţământului, mai ales a învăţământului primar, care se pune acum.

De sigur că este foarte bine ca orice ţăran să ştie carte. Întrebarea care se pune însă este: la ce serveşte unui ţăran să ştie carte? Fiindcă dacă ţăranul ştie carte, pentru ca să citească anumite gazete de aţâţători, dacă ţăranul ştie carte pentru ca să afle că trebuie să vină la Bucureşti la cutare dată, pentru ca să pedepsească pe ciocoii care ţin Ţara Românească de chică, atunci este mai bine ca ţăranul să nu ştie carte. (*Aplauze puternice, unanime*)

A şti carte este într-adevăr o putere pentru el; dar ea este folositoare pentru ţară numai când ştiinţa de carte este bine îndrumată, şi când şcoala nu lasă pe om numai cu ştiinţa de carte, ci îl lasă în acelaşi timp şi cu putinţa de a înţelege ceea ce va citi o viaţă întreagă.

Căci, adeseori, chiar cu clasele acestea înmulţite, ţăranul nu citeşte nimic, sau citeşte numai lucrul pe care ai interes să-l citească, lucrul acela pe care i-l impui, ştiind că, dacă el îl citeşte, va ieşi un avantagiu pentru d-ta.

Noi avem şcoala populară, dar citirea populară n-o avem deloc, şi nu avem nici cartea populară, care carte populară duce la citirea populară şi la înţelepciunea populară. Şi atunci n-ar mai fi de ajuns să se arunce acestor oameni câteva formule strălucitoare pentru a-i mâna undeva unde nu este binele lor şi unde poate să fie prăpădul însăşi al ţării.

Dar d-l ministru mai crede un lucru pe care eu nu-l cred: Că şcoala cea mai bună este aceea care are cei mai mulţi învăţători. Nu este adevărat; mai mulţi învăţători în acelaşi loc însemnează a da o şcoală în seama mai multor

https://biblioteca-digitala.ro

oameni care nu se înţeleg între dânşii şi a căror responsabilitate este împărţită. O şcoală rurală cu cinci învăţători este mai rea decât o şcoală cu un singur învăţător mai bine plătit.

Şcoala este un om, şcoala este un suflet, şcoala este un program, şcoala este legată nedespărţit de o individualitate dezinteresată,care se dă întreagă şcolii, iar nu băncii de o parte, şi politicii de altă parte.

Credeţi dv., că, înmulţind învăţătorii, orişice fel de învăţători, îi câştigaţi pentru dv.? Aşteptaţi câţiva ani de zile şi veţi vedea unde vor fi învăţătorii pe care-i veţi fi numit.

Şi pe lângă toate acestea, învăţătorul după sistemul de acum, pe care-l pui într-un loc, unde nu s-a născut, unde nu cunoaşte pe nimeni, căruia îi trebuie ani de zile de-a rândul ca să se deprindă cu locul acela nu poate să facă nimic. Ceea ce se făcea altădată, venea din aceia că învăţătorul era fiul satului, născut acolo, crescut acolo, însurat cu o ţărancă din sat, şi având pământul, munca şi viitorul său în sat. Acesta este învăţătorul, care ne trebuie, d-le ministru, şi nu absolvenţii aceştia de şcoală normală, plini de teorie, al căror gând este, de a doua zi, unde să se plaseze cu cât mai multă leafă de la şcoală şi cu cât mai mult adaus în afară de şcoală.

Ştiu că nu câştig voturi prin aceasta dar, până la schimbarea Constituţiei, eu am locul meu aici şi gura mea e liberă să spună ce simt, să spună gândul meu, aşa încât de popularitatea sau impopularitatea mea îmi este tot una.

Mai este însă şi altceva, d-le ministru.

Se spun lucrurile acestea şi în conversaţii particulare. Dar am observat că atunci când sunt şi martori, ideea pătrunde mult mai bine la persoana cu care vorbeşti (*Ilaritate*). Vorba în patru ochi nu aduce nici un fel de folos, dar când sunt şi alţii de faţă, care pot să judece, cuvântul se coboară cu toată greutatea.

Câtă vreme învăţătorul va fi in sat numai învăţător şi şcoala în sat va fi numai şcoală, nu facem nimic. Gândul pe care l-am avut, în scurta mea trecere pe la Ministerul Instrucţiunii - cu câtă impopularitate ştiţi dv. şi unii au contribuit ca s-o crească - gândul meu era cu totul altul. Şcoala să fie inima însăşi a satului, nu locul în care se duce cineva de la ceasul cutare la ceasul cutare, când sună clopoţelul, când se adună elevii şi d-l învăţător vine după o jumătate de ceas, după un ceas sau după amiază, ci şcoala să fie un fel de aşezământ permanent al satului, nu numai pentru copii, dar şi pentru părinţi care, în loc să se ducă la cârciumă sau în casele de sfat, cu care partidele au fericit de o bucată de vreme satele, în cluburile politice, fiindcă

https://biblioteca-digitala.ro

astăzi vezi pe strada de căpetenie a satului cum se înşiră numele cluburilor şi ale şefilor: „sub şefia d-lui cutare" şi cu cât partidul este mai mic, şeful este mai important, încât e păcat că nu s-au introdus şi portrete pe firme sau chiar şi statui, căci ar fi mult mai impozant când l-ai vedea pe şef întreg, din cap până în picioare, mai bine şi decât capul, în loc să meargă la clubul sătesc sau la cârciumă, să meargă la şcoală. Acolo să fie casa de citire. Învăţătorul, în afară de orele în care învaţă pe copii, să stea acolo, citind sătenilor şi femeilor. Acolo să fie şi locul unde să facă vânzarea produselor ieşite din mâinile aşa de harnice şi de gingaşe ale sătencelor. Primarul, notarul, toţi ceilalţi, să fie doar pe lângă învăţător, iar învăţătorul să ţină în mână întreaga viaţă morală a satului.

Veţi zice: lucrul acesta nu se poate! Se poate aşa de mult, încât a fost odinioară. Intre şcoală şi biserică, între biserică, pe deoparte şi toate rosturile satului, pe de altă parte, era unitatea aceea care făcea din sat o singură fiinţă morală, iar noi, acum, singura fiinţă morală am sfărâmat-o şi am făcut ca de la o casă la alta oamenii să se urască. Unul ajunge să fie primar din mila cutăruia, iar fratele său aşteaptă să fie primar din mila adversarului acestuia şi vezi oameni că se bat până îşi varsă şi sângele pentru dihoniile ticăloase introduse de noi acolo unde este însuşi temeiul vieţii acestei ţări. (*Aplauze*).

Când veţi avea această şcoală, centrul şi motorul principal al vieţii şi Statului întreg, veţi fi făcut ceva, Dar câtă vreme va fi învăţătorul teoretic, manualul teoretic, elevul teoretic şi examenele teoretice, contribuiţi doar la teoretizarea ţării întregi, ceea ce a distrus orice simţ de solidaritate, orice având de muncă, orice serioasă tradiţie a trecutului.

Am ţinut să vă spun toate acestea, cu toată prietenia, în speranţa că vă veţi gândi la ele şi, cine ştie, în ce împrejurări - poate chiar de dv.- se va putea face cel dintâi pas către despoliticianizarea satelor şi concentrarea oamenilor, nu în jurul primăriei politice, ci în jurul şcolii adevărate, care să cultive sufletul acestui sat (*Aplauze prelungite pe toate băncile*).

Acum trec la a doua parte, unde nu voi întâlni nici atâtea contraziceri câte s-ar fi putut ridica de pe aceste bănci din partea acelora care ţin la vechiul învăţământ teoretic. Vin la grija pe care o avem toţi pentru armată, la dorinţa noastră de a vedea această armată îmbrăcată şi înarmată, de a o vedea în situaţie să se jertfească soldaţi cât mai puţini, cu mijloacele care li se dau la îndemână, ajungând astfel cât se poate mai curând la biruinţă. Consumaţia de oameni făcută de noi în timpul marelui război se simte şi până astăzi. Floarea satelor, tinereţea cea mai preţioasă pentru existenţa noastră naţională să o mai lăsăm de la cele dintâi ciocniri, întinsă pe brazda pe care nu o va mai lucra

https://biblioteca-digitala.ro

niciodată, aceasta ar fi o crimă. Dacă ceea ce s-a făcut în timpul marelui război a fost o mare neprevedere şi o mare greşeală, aceasta ar fi o crimă făcută cu conştiinţă şi cu premeditare.

De aceea toate categoriile de funcţionari care cer să li se plătească restanţele, cum mi s-a pus într-un moment când am fost la guvern şi mie mâna în gât: să plătesc şi leafa integrală şi restanţele, şi, dacă aş fi avut la Ministerul de Finanţe un înger al lui Dumnezeu - nu pot zice că era cazul - (*ilaritate*), dacă aş fi avut un înger al lui Dumnezeu la Ministerul de Finanţe, ar fi fost imposibil să o fac.

Toate categoriile de slujbaşi ai ţării care au neomenia şi lipsa de patriotism să ceară să li se plătească tot ce a rămas în urmă, care îşi fac socoteala gradaţiei neplătite care trebuie să vie, imediat, la moment, toţi cei care ţipă până ajung să vă silească pe dv. să faceţi declaraţie în jurnale că nu veţi tăia niciodată lefurile funcţionarilor, ce fel de funcţionari pot să fie aceştia?

Se pot întâmpla împrejurări în care să se reducă lefurile funcţionarilor. Iată, eu aş fi avut curajul să reduc lefurile tuturor funcţionarilor cu jumătate, şi vă asigur că, în oarecare proporţie, şi plata obiectelor necesare pentru întreţinerea funcţionarilor ar fi scăzut fiindcă între leafa funcţionarului şi preţurile de pe piaţă este o legătură. Vă aduceţi aminte când, Mârzescu, după război, a ridicat lefurile: n-au trecut două săptămâni fără ca, imediat, toate preţurile de pe piaţă să se ridice pentru că se ştia că este de unde să se ia preţuri mari.

Prin urmare, se cere un mare curaj ca, în starea actuală a bugetului, să pretindă cineva a fi plătit exact, şi nu numai a fi plătit exact, dar a i se plăti şi pentru trecut, în împrejurări când a fost imposibilă o plată regulată.

Eu aceasta o aveam de gând şi o am de gând acum, dar fără nici o dorinţă de a fi pus în situaţia de a aplica un astfel de program; nu fiindcă m-aş teme, fiindcă eu, cum îmi cunosc astăzi ţara, cum cunosc şi bazele de guvernare, nu aş intra uşor în jocul în care am fost prins odată. Eu cred că Statul nu este dator să dea funcţionarilor mai mult decât îi dau lui contribuabilii şi eu mai cred şi altceva că, decât să omori contribuabilul luându-i mai mult decât poate da ca să ţii funcţionari, este cu mult mai bine să păstrezi viu contribuabilul, să-l ajuţi prin cruţare în munca lui de agricultor, de industriaş, iar funcţionarul să-şi dea seama că nu este stăpânul birocratic al acestei societăţi, ci este servitorul societăţii pe care este chemat să o ajute (*Aplauze*).

https://biblioteca-digitala.ro

De aceea, să ne îngustăm cu toţii ca armata să aibă ce-i trebuie căci aceasta este datoria noastră. Iată, chiar ieri am primit o admirabilă scrisoare din Italia, şi voiu avea prilejul să spun peste câteva minute ceea ce am în convingerea mea despre acest mare popor italian care totdeauna a fost alături cu noi, lângă care am luptat şi cu care am biruit împreună. Am primit o scrisoare de la un profesor care a fost şi la noi, în care spune: „la ceasurile 4 seara nu mai lucrează nici un birou; şcolile se închid, căci trebuie să economisim combustibilul. Am început acum să mâncăm mai puţin, ne vom restrânge; suntem un popor sărac care am suferit atâtea stăpâniri străine, vom suferi şi de acum înainte, dar nu ne dăm ci, până la ultima limită a rezistenţei individuale, vom duce această luptă naţională".

Acesta e limbajul cel adevărat patriotic, iar nu acela de a ţipa pentru leafa d-tale, când soldatul este gol şi când lipsesc armele trebuitoare în momentul când mâine el poate să fie scos înaintea tunului. Dacă sunteţi vrednici de locul dv., trebuie să aveţi curajul de a pune chestiunea aşa: toată lumea să rabde, pentru ca armata să fie ceea ce trebuie să fie. Doar că funcţionarul care ţipă, acesta nu aşteaptă de la un nou ocupant să-i dea ceea ce nu poate să-i dea Statul român, şi nu-mi pot închipui cineva să facă astfel de calcule, că ocupantul ar administra nu pentru folosul lui, ci pentru folosul aceluia care pentru pretenţii absurde a contribuit la ruina ţării sale.

Dar mai este şi altă datorie. Nu este numai vorba de datoria noastră, ci e vorba şi de datoria aliaţilor noştri.

Ce însemnează o alianţă? Iată, ni s-a spus să fim buni cetăţeni ai Micii înţelegeri. „Mica înţelegere", probabil desigur, prin comparaţie cu înţelegerea cea mare, care nu mai este, dar, în ce priveşte legăturile dintre noi, acestea trebuiesc să fie altfel de legături decât micile legături ale Micii înţelegeri.

Noi suntem legaţi de două state, din care unul nu face arme dar altul face arme în rândul întâi; aliata noastră Cehoslovacia, la a cărei prietenie ţinem aşa de mult, şi învierea Statului cehoslovac nu a fost privită nicăieri cu mai mare iubire ca de noi, iar în legăturile noastre cu Cehoslovacia am arătat tot cea ce trebuia: o sinceră şi caldă iubire pentru un aliat.

Noi cumpărăm în rândul întâi de la Cehoslovacia amică. Nici nu întrebăm dacă ea cumpără în aceeaşi măsură!

La un moment dat, de pe acea bancă ministerială, a trebuit să explic foarte greu măsura luată de guvernul cehoslovac împotriva exportului nostru de vite. Desigur nu am minţit, dar am îmbrobodit şi eu cât am putut, pentru că datoria acelora de pe banca ministerială este să îmbrobodească uneori cât se poate.

https://biblioteca-digitala.ro

A doua zi a fost însă la fel, pe urmă tot aşa, iar noi ami cumpărat şi mai departe.

Dacă în localitatea în care petrec eu vara vrea să cumpere cineva o bucată de porţelan cu numele localităţii, o cumpănă, dar este produs cehoslovac.

Evident că cehoslovacii fac minuni cu continuarea unei mari părţi din industria Austriei. M-am dus în California, lângă San-Francisco şi dincolo de San-Francisco, către graniţa Mexicului şi acolo, lângă produsele indigene, erau foarte strălucitoare produse deasupra cărora era inscripţia: „Fabricat în Cehoslovacia". Foarte frumos fac!

Dar dacă noi îi ajutăm întrebuinţând industria lor, cred că este elementar ca şi ei să ne ajute a înzestra armata noastră. Cu atât mai mult cu cât trei armate nu înseamnă trei locuri unde te vei bate, nici, trei rezultate după ce te vei bate, ci un loc hotărâtor unde se va da bătălia pentru toate trei.

Natural, aş dori ca bătălii de acestea să se dea cât mai departe de graniţele noastre, dar am o frică grozavă ca nu cumva să avem plăcerea - într-un anume sens - de a adăposti pe aliaţii noştri într-un loc mai uşor de apărat decât oricare altul la ei şi care se găseşte în Munţii Apuseni ai Ardealului. Şi nu în momentul acela vom face schimb de puşti şi schimb de tunuri, lăsând ceea ce este prost în liniile duşmane şi căpătând în momentul acela armele pe care ar fi trebuit să le avem cu multă vreme înainte.

Îmi aduc aminte că şi în timpul cât am guvernat şi mai înainte, am avut plăcerea să o spun şi d-lui Beneş, reprezentantul politicii externe cehoslovace şi d-lui Şeba, astăzi ministrul Cehoslovaciei la noi, care ne-a văzut în zile grele la Iaşi, când nouă ne era foarte greu apărând România, care totuşi a existat, iar d-l Massaryk visa de Cehoslovacia care trebuia să existe. Păţiţi am fost şi noi, dar cine era mai păţit era acela care se lupta ca să capete Statul care trebuia să existe. Le-am spus de atâtea ori: legătura între toţi trei înseamnă a da pentru toţi trei fiecare ce poate mai bine. Dar nu aşa: infanteria noastră şi a sârbilor la îndemâna Cehoslovaciei, iar când este vorba de înarmarea noastră, noi suntem trimişi la d-l cutare, care este reprezentantul comercial al unei întreprinderi asupra căreia se spune că Statul are o influenţă foarte slabă.

Eu o spun de aici, cu toată prietenia pentru Cehoslovacia şi cu toată dorinţa ca acest Stat cu hotare relativ şubrede să şi le poată păstra; trebuie să se schimbe absolut bazele legăturilor noastre de până acum. Să nu se mai

https://biblioteca-digitala.ro

întâmple să primesc dintr-un anume loc - pe care nu-l spun, pentru cine prezida - când întrebat: „pe ce ne răzimăm noi în caz de război", din gura chiar a preşedintelui de Consiliu, răspunsul: „pe noi înşine".

Dacă este vorba de „prin noi înşine" atunci să ne închidem la noi acasă, pentru defensiva pe care o putem face. Iar dacă este vorba să avem alianţă, alianţa aceasta să reprezinte o bază comună şi, pentru a stabili această bază comună, fiecare să facă până la capăt sacrificiile de care este capabil (*Aplauze puternice*).

Ţin ca aceste cuvinte să fie auzite acolo unde trebuie, măcar în ceasurile din urmă, când zăngănesc armele dincolo, la Sud, ca măcar în momentul acesta să-şi dea cineva seama de datoria care este de a se înarma toţi aliaţii deopotrivă, ceea ce înseamnă a înarma cum trebuie şi pe cei care, la un moment, pot fi chemaţi a da sacrificiile cele mai importante, mai devotate şi mai viteze. Şi aceia suntem, fără îndoială, noi (*Aplauze puternice*)

Vin acum la a treia parte, la partea care priveşte legăturile noastre cu toată lumea.

Desigur că este foarte bine că nu ne uităm cu o aprehensiune imediată la graniţa de Răsărit. Spun: „cu o aprehensiune imediată", fiindcă sunt şi aprehensiuni cu termen mai îndepărtat.

Este foarte bine că avem cu Statul de Răsărit relaţiile pe care le avem în momentul de faţă. Eu, când vorbesc despre acest Stat, nu întrebuinţez cuvântul de Soviete. Eu acest cuvânt îl întrebuinţez numai când scriu istorie. Când fac politică, întrebuinţez cuvântul de Rusia, Acum că Rusia se îmbracă în costumul cazacilor ţarului sau în vesta de lucru a cetăţeanului Lenin sau a actualului preşedinte al Uniunii Sovietelor, aceasta îmi este absolut indiferent. Statul este Rusia pentru mine. Eu cunosc Rusia aşa cum a fost totdeauna. Mă bucur foarte mult dacă pot constata că Rusia nu mai este ceea ce a fost totdeauna, dacă anumite teorii sociale pot să aibă darul acesta minunat de a schimba sufletul unui popor.

Şi pe lângă aceasta trebuie să mai adaug, în calitatea mea de istoric, un lucru care puţintel mă împacă şi pe mine cu situaţia de acum. Mă rog, Rusia de odinioară a fost un Stat războinic, un Stat într-o perpetuă stare de ofensivă. Această ofensivă nu venea de la poporul rusesc.

Poporul rusesc nu este doritor de război. Ţăranul rus este omul cel mai paşnic de pe faţa pământului. Ofensiva venea de la clasa conducătoare.

Clasa conducătoare de la început nu a fost rusească, Statul rusesc de la Kiev s-a întemeiat cu scandinavi, cu suedezi. După aceea Statul rusesc a fost o moştenire a mongolilor, a tătarilor, care l-au stăpânit. În secolul al XVIII-

https://biblioteca-digitala.ro

lea şi al XIX-lea, Rusia a fost condusă de baroni baltici, de tot felul de elemente germanice care stăteau şi în fruntea armatei şi în fruntea diplomaţiei.

Aceştia care s-au ridicat acum, ruşii foşti ortodocşi. ruşii foşti mozaici, aceştia de acum nu reprezintă, desigur, nici pe suedezii lui Ruric, nu reprezintă nici pe urmaşii tătarilor, după bătălia de eliberare de sub jugul Hanului, nu reprezintă nici pe îndărătnicii şi agresivii baroni baltici, ci reprezintă elementele populare care au ajuns sus. Ridicarea acestor elemente populare, ruseşti sau neruseşti, eu sunt sigur că, la sfârşit, elementul rusesc va birui pe aceşti nervi pe care-i reprezintă în Rusia evreii de acolo, aceste elemente populare ridicându-se, pot să aducă mentalitatea aceasta mai paşnică a poporului rusesc. Ar fi bine şi pentru Rusia şi ar fi bine şi pentru toată lumea.

Aşa încât în momentul acesta am ajunge, prin dibăcia ministrului de Externe, la rezultatul acela de a nu se mai vorbi de Basarabia - pentru că situaţia este de fapt aşa, că nu se mai vorbeşte de Basarabia. Tot este ceva, şi ne-am căpătat, de asemenea, o parte din lucrurile care erau trimese în Rusia. Aceasta iarăşi înseamnă ceva. Lădiţa mea a dispărut; s-a făcut o excepţie pentru mine. Conţinutul, hârtiile, nu se vor găsi niciodată. Iar faptul că lucrurile mele sunt puse pe aceeaşi linie cu obiectele de aur şi argint ale vechii noastre arte, aceasta nu poate fi decât foarte onorabil pentru mine. Se lăcomeşte cineva la hârtiile mele, cum s-ar lacomi la crucile şi evangheliile strălucitoare, care erau podoaba artei româneşti! Mi se pare că şi arhivele Ministerului de Externe au dispărut, pe o cale neştiută, acolo, la Petrograd. Dar când totuşi a izbutit, prin multă dibăcie, ministrul de Afaceri Străine, să ajungă la rezultatele de acum, nu numai că mi-a părut bine dar, cum am obiceiul să spun şi lucrurile de care îmi pare bine şi lucrurile de care nu-mi pare bine, am spus şi public că este într-adevăr un succes, pentru care îl felicit pe ministrul care a ajuns la acest rezultat. Dar, bineînţeles, situaţia noastră faţă de Rusia este aceasta :

Nici un pas mai departe decât atât. Noi nu dorim - nici nu putem - război împotriva oricărei Rusii, dar nici nu avem nimic a face cu războaiele pe care vrea sau este în stare a le face Rusia oriunde.

Aceasta nu ne priveşte pe noi.

Şi noi am văzut atâţia soldaţi ruşi şi la 1877 şi la 1878 şi în timpul Marelui Război, încât dorinţa noastră foarte călduroasă este să vedem cât mai mulţi diplomaţi aşa de amabili ca d-l Ostrowsky şi, dacă voiţi, şi paraşutiste aşa de simpatice care, un moment, au înseninat atâtea frunţi mai tinere sau

https://biblioteca-digitala.ro

mai bătrâne şi au plecat întovărăşite de toate omagiile noastre, dar uniforma rusească este bună unde este; noi aici nu dorim s-o vedem. Trebuie să spunem şi acest lucru. (*Aplauze, aprobări*).

În afară de aceasta, noi într-un moment, am intrat în Liga Naţiunilor. Liga aceasta a Naţiunilor este o idee americană, o idee de ideolog american. Nici America însăşi nu mai crede ceea ce credea pe vremea lui Wilson, al cărui mormânt l-am văzut în America, şi nu este înconjurat de nici o amintire recunoscătoare.

America de astăzi este ruptă cu desăvârşire de ideologia lui Wilson. Wilson, istoric, istoric-filosof a trăit în ideea că, printr-o tovărăşie ca aceasta, din care a lipsit tocmai America, mulţumindu-se să fie o bucată de vreme observatoare, pentru ca pe urmă să privească cu telescopul de pe celălalt mal al oceanului, în ideea aceasta că prin Societatea Naţiunilor ar putea să se înlăture pentru totdeauna războiul.

Dar, vedeţi, războiul este un rezultat care vine de la o anumită stare de spirit, care stare de spirit este şi ea dominată de anumite interese. Prin urmare, războiul nu se desfiinţează atâta vreme cât cauzele care produc războiul nu sunt desfiinţate, câtă vreme nu sunt legături de aşa natură încât să unească, pe sfânta dreptate, pe toţi împreună şi atâta vreme cât nu este între fiecare dintre naţiuni dorinţa de a avea cât se poate mai mult ea însăşi şi, dacă se poate, să desfiinţeze de jur împrejur pe toţi vecinii.

Aşa încât o bucată de vreme Liga Naţiunilor a plutit în vag, într-un simpatic vag albastru, prin care treceau tot felul de stele căzătoare, dar soarele cel mare al unei fericiri umane nu răsărea la orizont.

Noi n-avem să ne plângem de Liga Naţiunilor, în care s-a vorbit din partea noastră cu foarte mult talent şi, natural, ne-a părut foarte bine când am aflat aceasta. De atâtea ori Liga a fost pentru noi.

A fost un moment când Liga era cu totul antipatică aici, fiindcă era vorba, potrivit cu nişte concepţii maghiareşti, care sunt pe cale de a dispărea cu totul şi care, din acest domeniu, s-au evaporat, era vorba ca finanţele Ţării Româneşti să fie făcute sub supravegherea, poate chiar prin organele Ligii Naţiunilor, care ne-ar fi dat un împrumut. Ce discurs călduros ni s-a ţinut atunci: ori România piere, ori se lasă administrată financiar de Liga Naţiunilor! Aceasta nu ne convenea, îmi aduc aminte că de la locul acesta spuneam celor care erau atunci pe acea bancă ministerială, că nu se va găsi niciodată un guvern român care să accepte această situaţie. Şi s-a întâmplat întocmai aşa. Nici un guvern român n-a căutat scăparea finanţelor noastre de acolo.

https://biblioteca-digitala.ro

Dar în Liga Națiunilor sunt o mulțime de popoare. Este ca la Asociația Internațională de Istorie. Și acolo vin tot felul de popoare, dar n-am auzit niciodată - de când reprezint România, ca președinte al Comitetului român - n-am auzit vorbind un bolivian, un chilian, un reprezentant al republicii Liberia. E bine să fie cu toții acolo, dar vorbesc doi-trei, și anume vorbește acela care se cumpănește așa ca totul să atârne de la el și el să hotărască pentru toți. Și Liga, care era creată ca să facă dreptate tuturor, a ajuns să fie în stăpânirea cui este cheia de boltă în situația aceasta așa de grea de astăzi. Și, prin urmare, în loc să fie un mijloc de armonie, Liga este un instrument de dominație.

Ca istoric, eu știu foarte bine că în viața oricărui popor, când ajunge un Stat să aibă o putere, fie militară, fie economică, merge direct spre imperialism. Imperialismul este acceptabil însă când este sincer; când ia asupră-și toate riscurile, când înfruntă toate primejdiile, și nu când ia focul cu mâna altuia.

Nu vreau să vorbesc mai mult în această privință. Dar eu, care nu reprezint aici nici un partid la guvern, nici un partid care ar putea veni mâine la guvern și care, prin urmare, din nenorocire, trebuie să-și păzească gura - și nu este o situație de invidiat - eu, care reprezint aici o jumătate de veac în serviciul națiunii, așa cum e, căci trecerea mea pe băncile acelea a fost un lucru așa de nedorit, așa de neașteptat, așa de trecător și un lucru pe care nu-l doresc să se întoarcă, eu pot vorbi ceea ce știu eu bine că este în adâncul sufletului poporului nostru.

S-a întâmplat, într-un anume moment, că o mare greutate a venit pentru o mare națiune, o națiune care se găsește pe pământul unde au stat romanii și este imposibil ca pământul acesta să nu dea învățătură în fiecare moment, și nu odată, în cursul veacurilor ideea măreață a Romei a însuflețit, pe italieni, nu odată acel *Senatus Populusque Romanus* a apărut din nou pe steaguri și insigne, națiune care în toate domeniile nu copiază, ci crează, iar alții vin în urmă și comercializează, pun în forme mai ușor de cunoscut și îndreaptă pe linii mai ușor de urmat descoperirile italiene. Dar se poate afirma, fără teama de a fi contrazis, că nu există națiune pe lume care să fi creat atâta cât a creat poporul italian, să fi creat în împrejurări mai grele - alții au fost stăpâni pe soarta lor și n-au creat, dar necontenit, sub călcâiul străinului, din cauza frumuseții acestei țări, care ispitește pe oricine, prin darul lui Dumnezeu care este înfățișat în tot ce se găsește acolo - în împrejurări de suferință, sub călcâiul străinului, poporul acesta a creat necontenit. Față de societățile acestea europene egoiste, în care fiece familie caută să-și limiteze numărul

https://biblioteca-digitala.ro

copiilor, pentru ca partea de moştenire a fiecăruia să fie cât mai mare, poporul italian a dat lumii, din generaţie în generaţie, fără să se gândească la astfel de consideraţii, mii şi mii de oameni inteligenţi şi energici. Clădirile acestea din România Mare, în mare parte, şoselele şi podurile noastre, în curs de atâta vreme, au fost făcute prin imigraţia italiană - popor deprins a lucra în România până în zilele noastre. La noi lucrul străin este deseori un mijloc de a înşela pe acel care ţi-a plătit, pe când aceşti oameni, cu onestitate romană, au creat pe acest pământ al vechii Dacii, colonizat de cineva venit de acolo, cu oameni de acolo, au creat necontenit în folosul Ţării Româneşti.

A venit un moment când ţara aceasta n-a mai putut încăpea de câţi oameni sunt înăuntru şi, cu asentimentul lumii întregi, cu mandat european aproape, Italia s-a aşezat în Abisinia. S-a aşezat după o expediţie engleză în contra negusului Teodoros[3], condusă de Napier, a cărui fată a trimes ieri aurul său poporului italian spunând că, dacă tatăl său ar fi trăit, ar fi fost bucuros de darul pe care ea îl face. După expediţia aceasta a lui Napier, după cea dintâi încercare, engleză, de a aduce Abisinia pe calea civilizaţiei, au venit italienii.

Era pe vremea când conducerea armatei italiene nu era aceea pe care o merita soldatul italian şi nici amintirile Italiei. În momentul acela s-a întâmplat nenorocirea de la Adua[4].

În viaţa oricărui popor sunt înfrângeri care cu orice preţ trebuiesc plătite. Aşa au făcut francezii pentru Sedan: au plătit. Aşa am făcut noi faţă de tot ceea ce am suferit de la vechiul Stat turcesc: i-am plătit la Grivita, arătând acolo că suntem vrednici de independenţa noastră. Onoarea unui popor trebuie neapărat reparată. Când s-a întâmplat catastrofa de la Adua, în Parlamentul englez s-a ridicat un glas care a spus: „Ne doare de suferinţa unui popor aliat, şi urăm Italiei să repare înfrângerea sa de astăzi", cuvinte care au fost citate în timpul din urmă şi pe care nimeni nu a îndrăznit a le tăgădui, fiindcă înseamnă adevărul însuşi.

Italia a rămas undeva acolo, pe margine, încheiase un tratat cu negusul Menelik, care îi garanta tocmai teritoriile pe care se luptă azi armata italiană, stropind pustiul cu sângele celei mai nobile rase a omenirii - şi suntem mândri că este şi rasa noastră.

Şi, în momentul când s-au aşezat acolo, în momentul acela a început din partea Abisiniei o întreagă luptă pentru a arunca, dacă se poate, pe italieni în Mare. Puţini dintre dv. aţi citit cele două volume în care se văd toate călcările de pace făcute timp de douăzeci de ani de Statul abisinian. Sunt suflete dulci şi blânde acelea care, gândind altfel, bănuiesc că nu sunt mânate de interes, fiindcă atunci ar trebui să aşteptăm ca la viitoarea conferinţă europeană să

https://biblioteca-digitala.ro

întâlnim pe miniştrii negusului care să ne susţină - nu ştiu pe ce bază - pe când, orice ar fi, mâine ne vom întâlni cu Italia în adunări unde poate fi vorba şi de soarta hotarelor noastre.

Ei bine, prin aceşti douăzeci de ani, în Abisinia, pe care cineva şi-o închipuie ca un grup de sălbateci idilici, dansând şi cântând, nedorind nimic altceva, în bunătatea lor de inimă, decât a avea bune relaţii cu toată lumea, în Abisinia aceasta a fost numai uzurpare, de la un trib la alt trib, şi uzurpare în ceea ce priveşte şi pe aceia, a cărui victimă, fostul împărat al Abisiniei, a fost sugrumată în închisoare acum câteva ceasuri.

Triburile amarice nu reprezintă decât un grup central, care şi-a adaus oameni ce sunt de altă rasă, de altă religie şi care au alte interese, pe care le-au prefăcut foarte adeseori în cete de sclavi.

Şi atunci Italia a mers drept către scopurile sale, şi din toată inima doresc Italiei, sunt sigur că în ţară cuvintele acestea vor găsi un răsunet, biruinţa dreptăţii ei; doresc să treacă timpurile acestea atât de grele în care dă dovadă de o aşa de mare putere de sacrificiu, şi să se întoarcă apoi cu onoare deplină (*aplauze*) şi cu o glorie care să se răsfrângă asupra întregii rase căreia îi aparţine prin sânge şi prin limbă (*Aplauze*).

Este foarte explicabil că anumite legături şi-au produs urmările, dar ţin să se ştie, prin aceste aplauze, că un lucru este politica pe care Statul a trebuit să o primească, dar în care trebuie păstrate toate menajamentele ca să nu se bănuiască un singur moment că a slăbit iubirea noastră faţă de poporul italian, şi altceva este dorinţa acestui popor românesc (*Aplauze*).

Doresc ca chiar în momentul când Italia va fi adâncită în nevoile ei decât cum este acum, dacă nu ne este îngăduit a-i trimete ceea ce, la urma urmei, nici nu avem, din societatea românească, unde grâul se vinde pe nimic, ar putea s-o facă ministrul Instrucţiunii Publice fără să supere pe colegul său de la Externe, să se trimită grâu pentru copiii aceea din şcoli care vor suferi de pe urma împrejurărilor de acum. Ar fi un gest nobil, pe care italienii l-ar primi cu recunoştinţă şi care ar putea şi el să le arate care este politica inimii noastre.

Şi să nu credeţi că vreodată politica inimii unui popor nu se preface în rezultate reale şi practice (*Aplauze pe băncile minorităţii*).

Foarte deseori, politica cealaltă, care nu este a inimii, nu ajunge până în adâncul sufletului unui popor, dar politica aceasta, care cuprinde voinţa morală a unui popor, este imposibil să nu aibă urmări şi în ce priveşte acţiunile de ordin material.

Încheind aceste cuvinte, eu revin la ceea ce spuneam la început.

https://biblioteca-digitala.ro

Dv. sunteţi încă la guvern. Nu au trecut câteva zile de când Coroana v-a dat tot ceea ce putea să vă dea. V-a dat mai mult decât poate meritaţi, pentru două greşeli pe care le-aţi făcut. Se poate întâmpla ca într-un guvern oamenii să nu se înţeleagă, căci sunt oameni. Dar este o datorie ca lucrurile acestea să se ştie numai înlăuntrul celor care lucrează împreună.

Întrebaţi-mă pe mine cum am trăit eu mai bine de un an de zile. Cu toate acestea - mulţi din dv. aţi fost aici - nu s-a văzut nici un gest la mine care să dea sentimentul că înlăuntru nu este ceea ce trebuia să fie.

Şi, al doilea, dv., când aţi venit la guvern, aţi făgăduit lucruri extraordinare.

Ideea aceasta a dictaturii este aşa de răspândită în Ţara Românească, încât toată lumea, de la 1 m. 20 sub raportul fizic şi moral şi până la înălţimi mai mari, fiecare ar vrea să fie o bucăţică de Mussolini: unul zboară în stratosferă în propriile sale veşminte umflate, dar sunt şi „Mussolini" de aceştia îmbrăcaţi ca toată lumea, care nu joacă pe titirezul zburător şi care totuşi şi în veşmântul acesta, aşa de puţin tăgăduitor de dictatură, ar înţelege să aibă şi ei puţină parte din guvernarea prin impunere şi zdrobire, căci în fond aceasta înseamnă dictatura: impunerea unei voinţe şi zdrobirea oricărei rezistenţe, chiar dacă aceasta este cea mai îndreptăţită.

Aţi vrut şi dv. să pozaţi de la început ca dictatori.

Acela care a fost jertfit unei stări de spirit nenorocite, care trebuia cunoscută de multă vreme şi care nu în momentul alegerilor trebuia atacată brutal, fiindcă aceasta aduce o reacţiune pe care am putut s-o preţuim în toată grozăvia ei, acela a observat oarecare măsură în ce priveşte planurile pe care le anunţa. Cel care este acum şeful dv. a spus că va învia societatea românească şi că deci va fi cu desăvârşire altceva decât ceea ce a fost înainte.

Eu cred că a făcut o mare greşeală. Lucrul acesta se face nu când scrii primele sume care sunt de adiţionat, ci când ai scris toate numerele, ai tras linie şi ai făcut socoteala. Şi pe urmă, dacă mai este şi puţină modestie, nu strică. Spui: „Uite, mi se pare mie că guvernul din care am făcut parte, sau că guvernul pe care l-am prezidat, a făcut ceva".

Acum, fiind drepţi, trebuie să recunosc un lucru: că în anume departamente s-a făcut foarte mult şi anume în acele departamente unde ministrul a vorbit mai puţin.

Este o fericire că ministrul de Finanţe a trăit ani de zile într-o societate de oameni discreţi, în care bătaia cu pumnul în piept şi gesturile largi nu se

https://biblioteca-digitala.ro

încap şi un anume tartarinism[5] rămâne al unui scriitor ca Alphonse Daudet şi nu este pentru viaţa publică obişnuită. Aşezat într-un târziu la un minister de mare răspundere, el n-a declarat că are vreo teorie, şi să-l ferească Dumnezeu, căci cea mai mare nenorocire ar fi dacă s-ar infecta de teorie, şi pentru ţară ar fi foarte rău dacă, după socotelile d-sale băbeşti, nu este vorba de sex, aşa că nu se poate ofensa, ar veni cineva cu teorii de acestea mari. Atunci iar am începe cu jocuri de acelea care sunt legate de numele pretenţiosului domn Madgearu, care şi acum aşteaptă cu nerăbdare momentul ca să reia acest joc.

S-a făcut ceva la unele departamente, dar dacă n-aţi fi anunţat lucrurile grozave pe care voiaţi să le faceţi, dacă nu v-aţi fi prezentat ca atletul care rupe mâţa-n două, evident că lumea ar fi apreciat altfel rezultatele la care aţi ajuns.

Mergând pe această cale, fără teorii, înţelegându-vă între dv., dând Coroanei locul care i se cuvine, adică întrebând Coroana în ce priveşte ceea ce veţi face - răspunderea rămâne a dv. dar sfatul bun poate să vină de acolo, iar nu cu teorii de acelea că este Coroana acolo ca să primească hotărârile străzii şi ca să înghită tot felul de programe năstruşnice ieşite din cărţile pe care cutare le-a citit când avea douăzeci de ani, pe calea aceasta aţi putea să mergeţi înainte.

Şi eu aş fi foarte bucuros dacă aş avea încă odată ocazia de a vorbi la Mesaj într-un Senat în care-mi recunosc mulţi prieteni, dar nu mă pot împiedeca, după ceea ce văd în momentele de faţă, chiar să cred că această posibilitate este peste măsură de periclitată.

Şi când dv., de pe urma situaţiunii pe care singuri v-aţi creat-o, vă veţi duce, nu va spune nimeni că este un Minister pe care l-a omorât marele erou popular care se cheamă Ion Mihalache, ci se va spune că este un Minister care s-a sinucis fiindcă oamenii au avut prea multe idei şi prea puţină ascultare. Iar lucrurile cele mari pe lume se fac cu câteva idei şi cu ascultare desăvârşită (*aplauze puternice, unanime*).

https://biblioteca-digitala.ro

NOTE

1. Ministru de Externe era Nicolae Titulescu.
2. Aluzie la *Dicke Bertha, Grosse Bertha,* tunul cu bătaie lungă folosit de nemți în Primul Război Mondial împotriva Parisului.
3. Theodoros al II-lea împărat al Abisiniei (1818-1868); a condus țara despotic; i-a arestat pe consulii francez și britanic și o expediție engleză a pus capăt dominației sale. Negușul s-a sinucis.
4. La Adwa, negusul Menelik al II-lea (1844-1913) i-a învins pe italieni în 1896.
5. Aluzie la cartea lui Alphonse Daudet, *Aventurile extraordinare ale lui Tartarin din Tarascon* (1872), legate de vânători fabuloase de lei în Africa.

Ședința din 30 noiembrie 1935

Despre sănătate

Pe vremea mea nu era nevoie de atâtea paturi, pentru că atunci când am venit la guvernare, o mare parte s-au însănătoșit; când au venit dumnealor, o mare parte s-a îmbolnăvit și era și natural să fie nevoie de atâtea paturi (*ilaritate).*

D. N. Miclescu: Nu poate fi vorba de guvernul d. Iorga

D. Gr. Filipescu: Nu știu pe cine să susținem, pe domnul Iorga sau pe domnul Argetoianu (*mare ilaritate).*

D. profesor N. Iorga: Erați mai sănătoși decât acum.

D. N. Miclescu: Noi am fost sănătoși și am rămas sănători.

D. profesor N. Iorga: Acum vreți să faceți excursii în Abisinia și păcat de osteneală.

Despre Statul țărănesc

După ce N. Miclescu vorbise de România „ca Stat țărănesc"

Țară pentru țărăniști și buget pentru țărani. Dar vedeți, țăranii fac minuni în privința aceasta. Eu care umblu noaptea cu automobilul prin sate, văd că până la 10 sau 11 noaptea cele mai multe sate sunt luminate. Așa încât

https://biblioteca-digitala.ro

Statul apasă greu asupra ţăranului, dar ţăranul îşi întrebuinţează seara foarte bine şi cheltuieşte de unde are şi de unde n-are ca să-i fie case luminată. Asta e o minune.

Ironizează noţiunea de Stat ţărănesc din programul PNŢ

Vedeţi, acesta e program cu pantaloni, dar mai este şi altul.

Şedinţa din 13 decembrie 1935

La discutarea bugetului

Domnule raportor, eu sunt de altă părere, câte un buget pentru fiecare partid, dar bugetul statului deosebit (*ilaritate*).

Despre dictatură

Dictatura înseamnă două lucruri: sau geniu sau insolenţă. În Italia este geniu, aiurea este insolenţă. Avem şi la noi *(aplauze)*.

După ce N. Jechianu constatase că ţăranul nu poate cumpăra zahăr şi săpun din cauza preţurilor exorbitante

Trebuie să reveniţi pentru că impresia pe care aţi produs-o cu declaraţia dvs. este că ţăranul nostru mănâncă săpun şi se spală cu zahăr *(ilaritate)*.

Şedinţa din 27 februarie 1936

Despre alegeri[1]

Este grav. Insignele nu sunt permise. Nu este permisă nici cămaşa de o anumită culoare. Dumnealor n-au autoritatea de a se executa legea. Bandele acestea, oricare ar fi ele, trebuie desfiinţate imediat, prin orice mijloace.

https://biblioteca-digitala.ro

NOTE

1. Partizanii unui candidat arboraseră insigne şi Em. Slătineanu comentase: „Până aici nimic grav".

Şedinţa din 28 februarie 1936

În dialog cu Grigore Gafencu pe marginea situaţiei economice precare a ţării

Acesta spusese:

Iată jalnica poveste care, din nefericire, d-lor senatori, este o crudă realitate. Ţara de pe urma acestei poveşti nu poate decât să tragă consecinţele fireşti: faliment material, faliment politic si faliment moral. De falimentul moral şi falimentul material v-a vorbit d. Madgearu cu date şi cifre asupra cărora nu voi reveni. Falimentul politic va merge însă, desigur, spre un deznodământ firesc, cât mai curând.

D-l Dem. Popescu-Dolj: Ca să veniţi dv.

D-l Gr. Gafencu: Nu. d-le senator, nu ca să venim noi. Eu n-am discutat aci cine trebuie să vină, fiindcă această chestiune nu se discută în Parlament. Hotărăşte cine are să vină ţara şi Regele. (*Aplauze puternice pe băncile majorităţii*).

D-l Gr. Gafencu: D-le profesor, v-am ascultat totdeauna cu cea mai mare atenţiune.

D-l profesor N. Iorga: Nu, te rog. Eu ţin la d-ta. În locul d-tale eu aş spune acum că m-am grăbit. Hotărăşte Regele, scumpe d-le Gafencu, pe care te-am ascultat aci, şi am pierdut şi ora ca să te ascult. Hotărăşte Regele, şi pe urmă, după aceea se duce cineva şi consultă ţara, dar fără cămăşi colorate şi fără banditisme electorale, fiindcă atâta vreme există banditism electorale, cămăşi şi insigne, consultarea ţării este un moft. (*Aplauze prelungite*).

D-l Gr. Gafencu: D-lor, sunt adversar tot atât de hotărât ca şi d-l profesor Iorga a mijloacelor de intimidare şi de falsificare ale votului. Sunt împotriva comediei, sau mai bine zis a tragediei, care astăzi turbură şi frământă ţara, ca prin mijloace şi violenţă să se caute a se influenţa alegatorii

https://biblioteca-digitala.ro

si a zăpăci ţara noastră. În această privinţă, sunt cu desăvârşire de acord cu d-l profesor Iorga. Când am declarat că alegerea unui guvern depinde de cei doi factori care reprezintă împreuna suveranitatea naţională...

D-l profesor N. Iorga: Nu împreună. Mergem la anarhie cu teoria aceasta. Ori este monarhie, ori anarhie, ori oligarhie. Dar nu admit ohlohcraţia[1], care nu-i democraţie, ci ohlohcraţie.

D-l Gr. Gafencu: D-le profesor, nu am vrut să exprim o părere ireverenţioasă...

D-l profesor N. Iorga: Nu sunt concurent la succesiune (*ilaritate)* şi de aceea pot să vorbesc.

D-l Gr. Gafencu: Am exprimat numai ideea, care - după cât ştiu eu - stă la temelia vieţii noastre de Stat constituţional...

D-l profesor N. Iorga: Este monarhia.

D-l Gr. Gafencu: ...înţelegerea de care este nevoie între Rege şi ţară pentru a schimba un guvern...

D-l profesor N. Iorga: Rege schimbă guvernul, nu ţara.

D-l Gr. Gafencu:...care este întipărită în toate uzanţele constituţionale, în Anglia, în Belgia, în toate statele care se guvernează pe cale constituţională.

D-l profesor N. Iorga: Regele dă drumul.

D-l Gr. Gafencu: Şi cred că n-am exprimat o părere ireverenţioasă, ci numai convingerea (*zgomot, protestări pe băncile majorităţii*) unui om respectuos pentru toţi factorii răspunzători care constituie împreună suveranitatea în această ţară.

D-l profesor N. Iorga: N-am auzit ce aţi spus. Nu vreau să vă întrerup mai departe. Dar vreau să spun un lucru. Sunt două ţări: ţara care e în inima şi în datoria noastră - mă închin până la pământ înaintea ei. Muncesc pentru ea şi toţi avem datoria să murim pentru ea. Ţara cealaltă, din gazete, ţara demagogiei nu este decât un mit nesănătos care otrăveşte viaţa noastră publică. (*Aplauze furtunoase pe băncile majorităţii, zgomot*).

D-l Gr. Gafencu: Ţara reprezentată prin bande înarmate care caută să se substitue voinţei naţionale este un mit.

D-l profesor N. Iorga: De ambele părţi.

D-l Gr. Gafencu: Dar, d-le profesor Iorga, nu ne puteţi împiedica să credem în realitatea existentei acestei ţări care are o conştiinţă şi o voinţă faţă de care totdeauna în viaţa politică ne-am închinat.

https://biblioteca-digitala.ro

D-l profesor N. Iorga: Să-mi arătaţi unde o pot găsi, fiindcă unde o caut nu întâlnesc decât scandaluri şi uneori chiar crime[2] (*Aplauze pe băncile majorităţii*).

NOTE

1. Ohlocraţie, formă de guvernământ în care puterea aparţine gloatelor.
2. Era o continuare a discuţiei începute la 26 noiembrei când Gr. Gafencu făcuse o interpelare şi conchisese: „Cine răspunde pentru pierderile pricinuite comerţului românesc şi străin care s-a încrezit în legile ţării?". Atunci N.I. a spus: „Domnule preşedinte, nu ştiu dacă regulamentul permite să se asocieze cineva, dar după foarte îndreptăţita interpelare a domnului Gafencu, aş dori să-mi daţi cuvântul şi mie ca să încep, ca istoric, ceva mai de departe şi anume de la d. Madgearu (aplauze puternice, ilaritate pe băncile majorităţii), fiindcă siluirea legilor naţionale ale economiei naţionale s-a început de atunci şi se continuă cu succes de dvs".

Şedinţa din 21 martie 1936

Omagiu lui Tiktin[1]

Fiindcă aici este un ministru, care este şi profesor de Universitate şi membru al Academiei Române, întreb, deoarece acum câteva zile a încetat din viaţă la Berlin unul din oamenii cei mai meritoşi pentru cunoaşterea limbii române, pe care noi l-am silit să plece din ţară, nedându-i o bucată de pâine, şi a mers în Germania, la Berlin, unde din cauza originii lui evreieşti a fost aruncat în cea mai neagră mizerie, este vorba de Tiktin, autorul vestitului dicţionar, dacă nu este bine ca, măcar după moartea lui, ministrul României la Berlin să se intereseze de ceea ce a rămas de la dânsul? Trebuie să fi rămas de pe urma pregătirii dicţionarului său un material foarte bogat şi ar fi păcat ca,

https://biblioteca-digitala.ro

după ce pe dânsul l-am lăsat să se prăpădească în condiţiuni aşa de triste, să se risipească şi rodul muncii de o viaţă întreagă a unui om aşa de învăţat, aşa de modest, aşa de bun, şi cu atât iubire faţă de acest popor care, trebuie să spunem că nu şi-a făcut datoria faţă de dânsul *(Aplauze).*

NOTE

1. La discutarea proiectului de lege care cerea ca ofiţerii disponibilizaţi din cauza îmbolnăvirii de tuberculoză să fie menţinuţi în funcţie încă şase ani de la declanşarea bolii.
Herman Tiktin (1850-1936), lingvist trăitor în România şi Germania. Adept al principiului fonetic în ortografia românească.

Comentarii la proiectul legii administrative

Redacţiunile de la Senat sunt mai gramaticale totdeauna. Cei de la Cameră au să mai înveţe!... După ce vor termina cu gimnastica, să treacă la gramatică!... *(Aplauze, ilaritate).*

D-l D. Iuca, subsecretar de Stat la Ministerul de Interne: Nu am vrut să spun că onoratul Senat a redactat negramatical, dar că a fost mai puţin sever cu noi şi a primit nemodificat redacţiunea noastră.

D-l profesor N. Iorga: Începătorii sunt mai pretenţioşi!

D-l D. Iuca: Modificările principale sunt la art. 11, primul alineat, La Cameră s-a tăiat cuvântul „româneşte", care însă nu a modificat întru nimic intenţiunea noastră anterioară.

D-l profesor N. Iorga: Aci este o greşeală de gramatică. Se zice „a şti scrie" nu „a ştie scrie". Nu se zice „ştie a mânca".

D-l D. Iuca: După cum am spus, d-lor senatori, nu s-a schimbat cu nimic intenţiunea noastră. Şi veţi vedea în art. 137 pe ce sprijin această susţinere a mea.

Tot la articolul 11 s-a mai adăugat un ultim alineat, în cuprinsul următor: „în consiliile staţiunilor balneare şi climaterice sunt eligibili şi proprietarii de imobile din acele localităţi, chiar dacă nu sunt înscrişi în listele electorale".

Voci: Foarte bine!

https://biblioteca-digitala.ro

D-l D. Iuca: În grija noastră de a da o dezvoltare staţiunilor climatice...

D-l profesor N. Iorga: Climaterice, nu climatice.

D-l D. Iuca: Noi climaterice am avut în text, însă comisiunea de la Ministerul Sănătăţii a consacrat expresiunea de climatice.

D-l profesor I. Nistor, ministrul Muncii, Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale: „Climatice" este expresiunea trecută în legea sanitară.

D-l D. Iuca: La art. 29, punctul a, alin. 5, era trecut „un preot al uneia din cele două biserici naţionale". Am adăugat ca membri de drept câte un membru al fiecăreia din aceste două biserici naţionale.

S-a admis ca inginerul silvic din comună şi în lipsa acestuia, brigadierul, să funcţioneze şi ei ca membri de drept în consiliu.

D-l profesor N. Iorga: Noi de schimbat nu schimbăm nimic în lege. Dar trebuie să înceteze odată cu sistemul acesta de a împărţi populaţiunea României în două. Noi ne iubim naţiunea, ştim ce a dat naţiunea în istorie, dar a aşeza pe cei care nu sunt români de origină într-o situaţiune inferioară, este cu desăvârşire nedrept. Când este un om cu însuşiri înalte şi cu imensă autoritate în comuna lui, îi rămâne să se facă ortodox sau unit, ca să fie membru în consiliul comunal?

Ştiu că nu se poate schimba legea, dar vreau să se audă această protestare din gura unui om care îşi dă seamă ceea ce pot fi naţionalităţile pentru noi dacă le preţuim şi le punem la lucru şi de ce poate să însemneze în sufletul acestor naţionalităţi, atunci când noi săpăm necontenit un şanţ între dânsele şi noi.

Este o greşeală politică pe care ţin s-o subliniez.

D-l D. Iuca: În definitiv, d-le profesor, aceasta - dacă ar fi o greşeală - nu este greşeală prea mare. Ea a fost atenuată prin dispoziţiile care prevăd că la oraşe, fie reşedinţă fie ne-reşedinţă, face parte de drept în consiliu şi un membru al clerului minoritar, care are cei mai mulţi credincioşi.

D-l profesor N. Iorga: Aceasta la oraşe. Dar sunt sate în care nu sunt români, în care sunt numai membri ai bisericilor naţionalităţilor conlocuitoare şi preoţii sunt oameni de mai mare folos.

D-l D. Iuca: De altfel, d-le profesor, o dispoziţiune de această natură nu a existat nici în proiectul care a fost votat de Senat.

D-l profesor N. Iorga: Ştiu că nu se poate schimba nimic, dar am ţinut să fac această observaţie.

https://biblioteca-digitala.ro

După ce D. Iuca precizase:

Prin art. 85 am dat o mare putere prefectului, care este reprezentantul guvernului şi care are o mare răspundere. Aprobasem aici la Senat ca el să aibă dreptul de inspecţiune şi la biserici, în privinţa părţii administrative. S-au ridicat si aici obiecţiuni, pe care nu le-am primit. Totuşi, la Cameră, am scos dreptul prefectului de a se amesteca în biserică.

D-l profesor N. Iorga: Ce drepturi mai mari îi daţi?

D-l D. Iuca: Ce drepturi îi dăm, în general, mai mari!

D-l profesor N. Iorga: Ce s-a schimbat?

D-l D. Iuca: Am dat prefectului, ca reprezentant al puterii centrale...

D-l profesor N. Iorga: Ce s-a modificat?

D-l D. Iuca: Nu am adăogat ci doar am redus din drepturile date de Senat, şi anume dreptul prefectului de a se amesteca, prin inspecţiuni, în administrarea bisericii.

D-l profesor N. Iorga: Putea să şi cânte în strană! Nu i-ar strica! *(Ilaritate).*

O voce: Dacă nu are voce?!

D-l profesor N. Iorga: Dacă nu are voce, nu poate face alegeri! *(Ilaritate).*

D-l D. Iuca: D-lor, la art. 110, la penultimul alineat, se vorbea de dreptul notarilor din Ardeal de a redacta acte, pe care însă noi l-am scos, întrucât dreptul lor de a redacta acte este reglementat prin legea avocaţilor şi nu avea de ce să mai fie reglementat şi prin legea administrativă.

La art. 114 am admis un amendament care este de foarte mare importanţă şi anume: penultimul alineat, care este nou...

D-l profesor N. Iorga: D-le ministru, îmi daţi voie. La art. 111 nu am fost aici, când s-a votat în Senat; este un lucru care mi se pare ridicol. Primarul numit în comunele declarate staţiuni balneare sau climatice - ar trebui climaterice - va trebui să posedă un titlu academic. De exemplu, înţeleg să i se ceară să fi făcut studii de medicină, să aibă un număr oarecare de ani de medicină. Dar, de exemplu, dacă o fi orientalist sau o şti greceasca antică, sau dacă o fi specializat în ceea ce priveşte funcţiunile superioare matematice, nu înţeleg ce rost poate să aibă într-o staţiune climaterică. Redacţiunea recunoaşteţi că este ridicolă. Ştiu că nu se poate schimba. Rămâne să fie aşa. Dar ar fi bine să nu mai facem lucruri de acestea.

https://biblioteca-digitala.ro

D-l D. Iuca: Textul a fost şi în legea noastră din 1934, votată tot de dv., şi e reprodus fidel aici. De ce? Noi vrem ca în comunele acestea care sunt declarate staţiuni balneo-climatice, să poţi avea un om de cultură, care să aibă priceperea de a da o dezvoltare acestor staţiuni. Un asemenea om nu îl poţi găsi decât dintre cei care au fost capabili să-şi ia un titlu academic. Prin însăşi rutina pe care o are, el poate fi considerat superior celor de care dispui în aceste localităţi.

D-l profesor N. Iorga: Un om de societate, aş înţelege. Dar oamenii aceştia cu diplomă, de obicei pierd bunul simţ al lucrurilor *(Ilaritate).*

D-l D. Iuca: În practică, de la 1934 până azi, am obţinut cele mai bune rezultate...

D-l profesor N. Iorga: Savanţi toţi!

D-l D. Iuca: Trebuie să vă citez câţiva primari numiţi de noi. Am numit pe d-l George Fotino, la Balcic, doctor în Drept şi vicepreşedintele Camerei; pe d-l Don, la Eforie, doctor în Drept; am numit pe d-l doctor Gheorghiu, profesor şi rector, la Carmen Sylva; colonel Ureche, la Tuşnad.

D-l profesor N. Iorga: Da, doctorii sunt foarte buni.

D-l D. Iuca: Peste tot se cunoaşte o dezvoltare, pornită din iniţiativa acestora care, din an în an, te face să vezi cum într-adevăr staţiunile noastre înfloresc. Aceste staţiuni ale noastre bogate în ape minerale, altele prin poziţii şi frumuseţi naturale, erau până acum părăsite. Cu ajutorul acestor elemente, care s-au devotat dezinteresat, am ridicat aceste staţiuni. Cu privire la observaţiunile d-lui profesor Iorga, incontestabil că rămâne în mâna celor care fac numirile, să prefere pe cei cu o educaţie specializată, pentru dezvoltarea acestor staţiuni şi nu pe cei care au o bună pregătire, însă contrară aşteptărilor pe care le putem pune în ei când li se dau asemenea însărcinări, cum arată proiectul acesta, d-le profesor Iorga...

D-l profesor N. Iorga: Să nu-l puneţi filolog sau istoric, că nenorocţi bolnavii! Cel mult sociologi *(Ilaritate).*

D-l D. Iuca: Dar să revin la amendamentul primit la Cameră şi care vă arătam că are o deosebită importanţă. Iată cuprinsul acestui amendament: „Primarii şi ajutorii de primar nu pot face parte ca administratori, directori, funcţionari, avocat, medic, membru sau cenzor în consiliul societăţilor civile sau comerciale, precum şi întreprinderi de orice fel, care funcţionează în cuprinsul oraşului, având interese în legătură cu administraţia comunală".

D-l profesor N. Iorga: Dar de ce puneţi partea întâia la plural şi partea a doua la singular: administratori, directori, funcţionari, avocat, medic?

https://biblioteca-digitala.ro

D-l D. Iuca: Gramatica de la Cameră, d-le profesor. Trebuia curmată, odată pentru totdeauna, posibilitatea ca cineva să fie, pe de o parte reprezentant al unei instituţiuni care avea atingere cu interesele comunei şi pe de altă parte să poată dispune, ca primari sau ca ajutori de primar în favoarea unor asemenea instituţiuni *(Aprobări).*

La art. 115, după cum v-am explicat adineauri, sunt prevăzute condiţiunile în care sunt numiţi secretarii generali.

La art. 129, în ceea ce priveşte numirea notarului, am primit un ultim amendament, astfel redactat: „De asemeni, vor putea fi numiţi notari şi cei care la data promulgării prezentei legi au diploma şcoalei de documentare şi de ştiinţe administrative, a şcoalei superioare de ştiinţe de Stat sau a şcoalelor de notari; aceştia nu vor putea însă avansa la gradul de pretor".

D-lor, art. 136 a primit o redacţiune nouă, care este în legătură tocmai cu art. 11 din care v-am arătat că s-a suprimat cuvântul „româneşte". Iată care este această redactare: „Dezbaterile în consiliile judeţene, municipale şi ale oraşelor se fac în limba română. În comunele rurale, consilierii care nu cunosc limba Statului vor folosi în discuţiuni limba lor. În acest caz însă, primarul, care este obligat a cunoaşte limba română, va traduce sau pune să se traducă aceste cuvântări, ca astfel să fie înţelese de întreg consiliul şi inserate în procesul-verbal al şedinţei".

D-l profesor N. Iorga: Eu cred că, iarăşi, din punctul de vedere al relaţiunilor pe care le-am putea avea cu minorităţile - şi aci nu fac decât să repet ceea ce am spus într-o conferinţă la Paris, foarte deschis - că minoritarul doreşte ca, pe lângă procesul-verbal făcut în româneşte, să se facă unul şi în limba lui, poate să-l facă în orice limbă vrea. Interesul pentru Statul român este să nu se găsească înaintea unor acte care să trebuiască să fie traduse la Bucureşti. Încă s-ar fi putut lăsa, în margine, dreptul pentru oameni - într-o comună unde nu sunt români - să poată avea un proces-verbal şi în limba lor. Nu văd paguba care ar fi fost.

Noi, dacă avem un termen de comparaţie cu Iugoslavia, în ce priveşte tratamentul minorităţilor, şi noi îi tratăm mult mai bine, să nu se supere iugoslavii, avem alt termen de comparaţie cu Cehoslovacia, unde minoritarilor li se permite să întrebuinţeze limba lor. Încât n-ar fi stricat puţină generozitate. Am vrut să subliniez ce s-ar fi putut face, şi pentru moment nu s-a făcut.

https://biblioteca-digitala.ro

La un articol prin care absolvenţii Facultăţii de Drept erau obligaţi, ca să poată ocupa un post în administraţie, să urmeze Institutul Regal de Ştiinţe Administrative. Se împotriviseră D. Danielopolu şi C. Stoicescu

Eu am luat cuvântul, ca să spun că dumnealor au cu desăvârşire dreptate *(Aplauze).*

Fiindcă nu este bine ca pentru o ambiţie personală să se jignească o întreagă instituţie. De o parte, este o instituţie cu toată învăţătura ei universitară, pe de altă parte, este dorinţa de altminteri foarte firească, a cuiva de a avea pe toţi candidaţii de slujbă puţintel în mâna sa.

Fără să vrem să jignim pe profesorii care au întocmit instituţia, cred că trecerea neapărată pe la acel Institut nu este necesară pentru doctorii şi licenţiaţii Universităţilor, cu atât mai mult cu cât d-l decan al Facultăţii de Drept spune că pregătirea practică, aceea care se are în vedere, se poate face la Universitate. Înţeleg când Universitatea refuză să dea pregătirea practică, atunci să duci pe cineva la alt institut; dar atunci când această pregătire a fost întemeiată şi statornicită acolo, nu mai e nevoie de altă şcoală.

Apoi, d-lor, în ceea ce priveşte trecerea din nou la Cameră a proiectului, nu este chiar aşa de greu. Întrebuinţaţi dv. un moment când se va produce un tumult şi în timpul acesta un preşedinte inteligent va putea face să se revină *(Ilaritate, aplauze).*

În continuare:

Vasăzică astăzi votăm rău, ca să dregem mâine. Vedeţi, legea este ceva organic. Aceştia ies de la Facultatea de Drept., dar dvs. vreţi să fie şi produsul şcolii celeilalte. Ei, nu se paote să aibă cineva două naşteri, nici de la aceiaşi mamă, dar apoi de la două mame deosebite. Tăgăduiţi dvs. că aşa se prezintă chestiunea? *(Ilaritate).*

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 31 martie 1936

Despre zvonurile privind o epidemie în România

D-le preşedinte, d-lor senatori, un învăţat englez, care a anunţat sosirea sa la Bucureşti pentru adunarea Comitetului internaţional de istorie, mă întreabă telegrafic dacă se poate intra şi ieşi din România, din cauza epidemiei.

Bănuiesc de unde a plecat această încercare de a împiedeca o adunare, prin care se onorează ţara noastră.

Dar, întreb guvernul, în persoanele d-lor miniştri al Internelor şi al Sănătăţii Publice, dacă sub un regim de cenzură se pot îngădui ştirile exagerate, care găsesc apoi o astfel de întrebuinţare şi dacă, după ce răul s-a făcut, nu e necesar ca imediat să se dea un comunicat care să se trimită tuturor legaţiilor noastre şi mai ales aceleia din Londra?

Discurs la proiectul de lege privind învăţământul secundar industrial

D-le preşedinte, d-lor senatori, am aşteptat înadins ca să pot spune, în toată sinceritatea, o vorbă bună cu privire la proiectul care se prezintă. Proiectul acesta are, înainte de toate, un mare avantagiu: acela că nu este făcut în vechile birouri ale ministerului. Şi chiar partea pe care au dat-o birourile este deosebită de partea pe care o dau de obicei.

S-a întâmplat că la Ministerul Instrucţiunii se găseşte un om, d-l Sterian, care urmăreşte de ani de zile un ideal în ce priveşte învăţământul profesional şi contribuţia lui este fără îndoială cea mai importantă. Nu cred că este bine ca un proiect să vină numai din cugetarea ministrului, care deseori se poate întâmpla să nu fie un specialist şi cu atât mai rău este când vine de la biurocraţii din ministerul cari n-au competenţa necesară în cutare domeniu. Dar, şi când se întâmplă că este un funcţioar superior care pricepe materia, încă el trebuie să întrebe.

Eu ştiu care este geneza acestei legi, prin câte forme a trecut şi câte modificări a primit. Am chiar un text cu o mulţime de adaosuri care arată cu câtă cinste şi cu ce spirit laborios s-a lucrat la dânsa fiindcă d-l Sterian a întrebat şi pe alături pe alţi oameni şi aceştia au adus contribuţii importante.

https://biblioteca-digitala.ro

Încât, avem a face cu un ministru al cărui spirit larg a lăsat liberă gândirea colaboratorilor săi şi avem a face cu un om care n-a crezut că are toată experienţa şi toate mijloacele necesare pentru a da o lege bună.

Ţin să apăr legea aceasta şi pentru alte motive - şi în expunerea acestor motive voi amesteca şi critica regimului care a dominat până acum în ce priveşte şcoala profesională. Am încercat, când o soartă rea pentru mine - se pare că şi pentru ţară - m-a făcut ministru al Instrucţiunii, am încercat, în preocuparea aceasta pentru învăţământ, lăsând un ecou nesuferit de calomnii faţă de mine, până mai târziu şi care durează până acum, în care a intrat multă prostie şi mai multă răutate, mai multă prostie decât răutate, căci prostia ia partea cea mare şi răutăţii îi lasă mai puţin; dar pe vremea acea am încercat o schimbare completă a învăţământului, într-o formă modestă, fără a fi adus înainte argumente pedagogice, fără a fi cetit nu ştiu câte legislaţii, ci profitând de o foarte lungă experienţă, am încercat să prefac învăţământul.

Învăţământul nostru a avut în toate domeniile, şi în domeniul acesta profesional, un mare desavantagiu: era copiat şi era în aer. Acestea sunt cele două vicii de căpetenie ale învăţământului nostru. Şi atunci am căutat şi în învăţământul secundar şi în învăţământul primar, sub forma de circulare, să prefac învăţământul. M-am întâlnit acolo cu organizaţia profesională, pe care colegul meu de la Universitate şi prietenul meu ministrul, o respectă în persoana unui domn ridicol, care uneori se pare că porunceşte la Ministerul Instrucţiunei Publice; şi organizaţia aceasta a stat în calea intenţiunilor mele.

Este vorba de celebrul şef al Asociaţiei învăţătorilor, aclamat de unii, hulit de alţii şi tolerat de d. ministru al Instrucţiunei Publice. Da, am încercat în învăţământul secundar şi în învăţământul primar, unde am reuşit mai puţin.

Am vrut să fac acelaşi lucru la Universitate. Legea învăţământului superior, mi-aţi impus-o d-voastră, fiindcă eu voiam să mă mulţumesc cu trei, patru articole, în care declaram că Universităţile primesc o subvenţie de la Stat şi sunt libere să împartă subvenţia şi să se administreze după hotărârea lor. Dv. aţi vrut o lege şi aţi făcut-o, cu tot felul de săltare şi săltăraşe, pentru cutare şi cutare, pe care eu am înghiţit-o, pentru că aşa voia corpul privilegiat al profesorilor universitari.

Dar dacă mă apropiam de legea învăţământului profesional, făceam ce aţi făcut dv., din cauza defectului iniţial care trebuia corectat.

Ce am făcut noi în materia învăţământului profesional? Mai întâi însă să vedem ce am găsit aici.

https://biblioteca-digitala.ro

Ţara aceasta nu a fost numai o ţară de ciobani şi plugari. Au fost mult mai mulţi plugari decât ciobani, contrar părerii de obicei admise că am fi trăit o fază de ciobani, şi unii ar voi să ne aşeze pe mentalitatea oilor şi a caprelor, că între români, majoritatea ar fi fost păstori, ceea ce este fals. Este o plugărie milenară care a trăit la noi.

Dar noi am avut şi meşteri. Formula aceea a lui Carp, care a spus că românul se naşte nu ştiu ce şi pe urmă ajunge să fie bursier, apoi funcţionar şi la capăt pensionar, şi că aceasta ar fi menirea lui, nu este adevărată. Românul este dintre cei mai buni meşteri care există (*Aplauze*). El nu se pripeşte, el caută să facă frumos, el este cinstit, şi faţă de client şi faţă de lucrul însuşi pe care-l fabrică.

De câte ori ai noştri au intrat în concurenţă, prin străinătate, cu alţi meşteri, ei au reuşit. Cei mai buni cismari din Paris sunt românii. Când se aşează un croitor român într-un cartier de acolo, clientela celorlalţi vine la dânsul, pentru că noi avem croitori dintre cei mai buni în marile oraşe.

E drept că noi am împrumutat de la saşii şi de la ungurii din Ardeal, fiindcă noi asimilăm foarte repede. Avem bunul simţ să păstrăm din fondul nostru propriu şi pe urmă să asimilăm, să creăm o sinteză.

Lucrurile mergeau foarte bine. Aici în Muntenia, au mers bine şi după 1850-1860. Lumea aceea a lui Caragiale este compusă, în mare parte, şi din bărbierii de la Bucureşti şi din meşteri, pe lângă care se adună şi funcţionari şi Rică Venturiano, şi tot produsul noii epoci liberale - să mă iertaţi - epoca de la 1848 înainte.

Erau oameni care nu se formaseră în şcoală, ci în ateliere, ca ucenici. Voi spune câteva cuvinte şi despre chestia aceasta a ucenicilor, pe care am luat-o iarăşi cu zgomot, ca un lux nepermis. Facem un fel de ciocoi-ucenici, după ce am creat alte feluri de ciocoism în toate ramurile organizaţiei noastre de Stat şi ale societăţii noastre.

În Moldova au venit evrei prin anul 1850. A fost un dezastru. Veneau cu anumite îndemânări, cu anumite cunoştinţe ale unor forme de fabricat pe care ai noştri nu le aveau. Occidentalii aceştia au înlocuit orientalii noştri. Acesta este adevărul. Şi deodată noi ne-am trezit, mai ales în Moldova, fără clasa aceasta de meşteri.

Clasa aceasta de meşteri este absolut necesară.

Între ideile fostului meu prieten politic Cuza, pe care îl avem acum între noi, sunt şi unele pe care nu le-am împărtăşit niciodată, altele pe care le-am împărtăşit cândva şi le-am lăsat, dar sunt unele care mi-au plăcut de la început.

https://biblioteca-digitala.ro

D-sa a avut concepțiunea aceasta a societății organice în care să se întâlnească toate elementele necesare și evident că aceşti meşteşugari erau o necesitate în corpul deplin organizat al societății românești.

Deodată s-a văzut că nu mai avem meşteri. În Moldova şi în Muntenia s-a ajuns apoi la acelaşi rezultat. Şi trebuie să se țină seamă acum de faptul că ne găsim în fața Ardealului, unde nu s-a făcut nici un pas pentru a crea meşteşugari români; acolo meşteşugarii sunt saşi, unguri, evrei mai puțin, dar, în sfârşit, sunt alții şi, fără a jigni vreo naționalitate, noi trebuie să căutăm ca pretutindeni să ne luam locul care ni se cuvine, în calitate de creatori de Stat şi de element majoritar. Aceasta nu poate supăra pe nimeni, este o datorie absolută față de noi înşine. Şi atunci, lăsând la o parte ce a fost în Ardeal şi ținându-ne la vechea viață din Principate, s-a venit cu şcoala. Cu şcolile acestea, cu care s-a făcut un foarte mare rău, deoarece din ele au ieşit oameni care nu cunoşteau meşteşugul, sau îl cunoşteau pentru altă țară, care erau plini de teorii, şi jumătate din teoriile acestea trebuiau date afară.

Căci toată tâmpenia aceasta din şcoli trebuie izgonită şi fiecare să fie pregătit în aşa fel încât, ieşind din şcoli, să nu fie redus a învăța atunci ce e societatea şi ce trebuie să facă el înăuntru, cu toată greutatea şi cu toată stângăcia. El trebuie să se țină în contact cu societatea, să se simtă om al societății şi când face studiile; nu să fie scos deodată în societate ca să devină un element parazitar, inutil, un blestem pentru societate (*Aplauze*).

Pe de altă parte, pe lângă foarte multă ambiție să avem şcoli, elementele din şcolile profesionale erau ținute în astfel de condițiuni umilitoare încât, în ceea ce priveşte pe elevi, erau adeseori desculți, flămânzi şi nespălați. O ştiu printr-o experiență de familie, căci fiul meu a părăsit o carieră politică pentru care avea aplicare şi s-a făcut, cu titlul de doctor, inginer de la Torino, renovator la Şcoala Superioară de Arte şi Meserii de aici. Tocmai contrariul de ce se face în alte familii, unde se părăseşte meşteşugul pentru a sări în politică, unde înaintează, în doi, trei ani până la subsecretar de Stat sau ministru! Pe când el a făcut contrariul: a lăsat o carieră pe care i-o asigurau meritele lui, şi în care îl puteam sprijini şi eu la nevoie, şi s-a amestecat în domeniul cel mai greu şi umil al muncii.

D-l profesor dr. C. Angelescu, ministrul Instrucțiunii: A schimbat cu totul Şcoala de meserii din București.

D-l profesor N. Iorga: Dar ce a găsit acolo, căci o ştiu şi de la dânsul! Era ceva înspăimântător. Cum puteau să se facă lecții cu acel tineret

https://biblioteca-digitala.ro

nenorocit, neajutat de nimeni, o ticăloasă plebe! Nu mai vorbesc de unii profesori: de multe ori asistă elevii la ruşinea vieţii private a profesorilor lor!...

D-l profesor M. Manoilescu: Pentru aceasta, ne-ar trebui să avem oameni de aceştia pentru toate şcolile.

D-l profesor dr. C. Angelescu: De aceea-i punem la şcolile politehnice.

D-l profesor M. Manoilescu: Dar mai trebuie şi suflet pe deasupra.

D-l profesor N. Iorga: Pe lângă aceasta, în ce priveşte pe profesori, observ că profesor este oricine care profesează. Are acelaşi rost în societate şi pretenţiosul şi de multe ori ridicolul „prof. univ.", care de câte ori face o prostie sau o necuviinţă, îşi dăruieşte un banchet. Este tot la fel în societate un „prof. univ." ca şi un maestru care lucrează într-un atelier.

Dar noi avem un talent uimitor pentru diferitele titulaturi.

D-ta nu eşti profesor, eşti maestru! Prin urmare, nici nu te poţi amesteca în discuţia noastră, nu te poţi ridica până la concepţia noastră, în care plutim noi în fiecare moment.

Deci, cu elevii aceştia nedeparazitaţi, nici sub raportul fizic, nici sub raportul moral (*ilaritate*), şi cu profesorii aceştia, pe care i-am menţinut în situaţia de umilinţă şi cu imposibilitatea de a înainta, absolvenţii ieşeau, nu ca meşteşugari, ci contra meşteşugului, plasându-se în cine ştie ce agentură electorală de la sat, pentru a parveni foarte uşor în câteva luni de zile.

Natural, că am ajuns acolo încât, în loc să aducem pe oamenii noştri la meşteşuguri, şi ceea ce aveau vechii noştri meşteşugari, pe vremea când s-a format generaţiunea mea, s-a pierdut.

Acum dv. veniţi cu ce? Veniţi, întâi, cu ajutorul care se dă elevului. Elevul aşa cum reiese din legea dv. nu va mai fi elevul de odinioară.

Şi adaug un lucru la care ţin foarte mult: atunci când am alcătuit, în tinereţea mea, un program de partid, am prevăzut acest punct. Cum una din cauzele pentru care absolventul şcolii de meserii nu se face meşteşugar, este că-i lipseşte capitalul, eu prevăzusem un credit industrial, care s-ar fi dat la ai noştri, pentru că ei au mai multe nevoi decât ceilalţi, care se ajută între dânşii, care au şi capital de peste graniţă şi care au societăţi de ajutorare (*Aplauze puternice*).

Eu prevedeam pentru dânşii un credit, ca să aibă cu ce începe. Evident că omul care începe, îndatorindu-se în dreapta şi în stânga, umilindu-se la unul şi la altul, omul acesta se dezgustă şi numai poate merge înainte.

https://biblioteca-digitala.ro

Şcoala îi aruncă deci în stradă şi îi lasă în dezorientare. Dv. prevedeţi însă dispoziţii care pun în legătură pe absolvenţii şcolii cu ceea ce va ieşi din ei mai departe, după ce termină şcoala.

Şcoala nu poate fi numai un mijloc de învăţătură pentru cel ce stă pe băncile ei; şcoala are răspunderi materiale şi o misiune morală pentru omul acesta până la capătul vieţii sale (*Aplauze prelungite).*

Şi Universităţile noastre ar fi altfel, dacă am înţelege lucrurile aşa. Dacă, în nevoia lui, un licenţiat, în loc să se ducă să ţină o întrunire şi să atace guvernul, pentru că nu plouă cu catedre din cer, dacă s-ar întoarce la profesorul lui şi i-ar cere un sfat, sfatul acesta ar putea fi bun.

A venit la mine un licenţiat şi mi-a cerut să colaborez la o gazetă. L-am întrebat: ce fel de gazetă: - Gazeta licenţiaţilor fără ocupaţie. - Apoi dacă vor avea o gazetă, devin cu ocupaţie? (*Ilaritate*). -Dar ce să fac? - Iată ce, să te duci într-un oraş de provincie, unde sunt copii de pregătit pentru examenele particulare; trăieşte modest acolo şi vei câştiga bani, ba poate să găseşti o astfel de situaţie, încât să nu o mai părăseşti nici pentru cea mai bună situaţie din învăţământ.

Dacă Universitatea s-ar putea îngriji de dânşii şi tot aşa, dacă ei ar veni la Universitate pentru sfat, atunci poate că şi Universitatea ar fi mai bogată de cum este astăzi.

Vreţi să vă dau un exemplu? În societatea americană universităţile sunt foarte bogate; dar sunt oare bogate, fiindcă le susţine Statul, adică marele Stat care se suprapune peste Statele cele mici, sau înseşi Statele mici? Ferească Dumnezeu! Sunt donaţiuni, sunt daruri de recunoştinţă, sunt foarte importante înzestrări care vin de la un părinte care a avut un fiu în Universitate şi a murit, şi atunci părintele zice: ce aş fi dat fiului meu în viaţă, dau Universităţii în care s-a pregătit fiul meu. Şi se întâmplă foarte adeseori că un student pleacă pentru trei, patru ani şi se duce la fabrica tatălui său iar, după ce a stat trei-patru ani acolo, se întoarce din nou în Universitate, aşa încât este iarăşi, legătura între viaţă şi învăţământ, legătura aceea pe care noi nu am avut-o.

Acum, când dv. puneţi pe absolvent toată viaţa sa în legătură cu şcoala de unde a plecat, faceţi un lucru ale cărui urmări o să le vedeţi multă vreme.

Dar, afară de aceasta, dv., aţi vrut să ridicaţi pe maestru. În această privinţă, d-l ministru al Instrucţiunii a făcut un lucru pe care nu a vrut să-l facă nici dumnealui, nici înaintaşii d-sale, în alte domenii.

Eu sunt de părere că şi cel din urmă învăţător are dreptul, prin meritele sale, talentul său, legăturile sale, costumul său pentru a se sui în capul societăţii româneşti. Cred că este mult mai bine.

https://biblioteca-digitala.ro

Dar, dv. împiedecați trecerea de la un grad la alt grad. Foarte rău. Oricine ar trebui, în anumite condițiuni, să poată da bacalaureatul. În Franța mi se pare că este așa: oricine, dacă este în stare să se prezinte la bacalaureat, poate să o facă. Și dacă are bacalaureatul, poate să ajungă la Universitate, și dacă trece la Universitate, poate să fie și profesor de Universitate sau membru al academiilor franceze.

E bine că ar căpăta și absolvenții - și cei din învățământul normal, pe care dv. îl creați, căci nu exista înainte, din învățământul normal pentru acești maeștri care ar deveni profesori, și aceasta le-ar inspira o nobilă ambiție, pe care, în calitate de maeștri, nu o aveau și nu o puteau avea - posibilități de înaintare.

Este un principiu fecund și, cum la orice lege eu mă opresc înainte de toate la concepțiile generale, la principiile de bază, nu pot să nu-mi fac datoria de a-l aminti. Principiile de bază mă interesează, și este datoria mea de om cinstit și credincios față de propriile mele idei de a recunoaște pe deplin la alții aceste merite.

Mai am de adăugat încă două lucruri: întâi, în ce privește legăturile dintre învățământul profesional, așa cum îl schimbați, și situația însăși a societății noastre în domeniul acesta al meseriilor. Noi continuăm a avea atelierele noastre. Atelierele acestea sunt în grija nimănui, d-le ministru, în grija nimănui! Eu sunt proprietar de tipografie, și știu cum se face ucenicia în domeniul acesta al tipografiei, în care se găsesc oamenii așa de inteligenți, de un gust așa de ales, și dacă îi știi prețui, sunt colaboratorii cei mai prețioși pe care-i poate avea cineva. Eu adaug, de o bucată de vreme, la sfârșitul cărților mele, numele lucrătorilor care le-au compus, spun: "Lucrate de colaboratorii mei cutare și cutare". (*Aplauze*). E bine cine se îngrijește de dânșii. Mă întreb eu: cine se îngrijește de acești oameni vrednici într-adevăr de toată atenția? Eu știu și mizeriile atelierelor, cunosc pe ucenicul trimes, doi ani de zile, ca să cumpere jurnal, brânză și pâine, celor care se găsesc a fi lucrători, și dacă se întâmplă că zăbovește un moment, vai de pielea nenorocitului de ucenic. Dar ce poate fi această organizație nesupravegheată, nemoralizată, în care patronul este silit să îndeplinească deseori funcții judecătorești, pentru că Statul nu se amestecă? De acolo, dinăuntru, nimeni nu se poate plânge la dânsul.

Sistemul acesta totuși rămâne și atunci, d-le ministru, ai, pe de o parte, legea d-tale, mult mai bună, și pe de altă parte, ai atelierele. Dar o lege a atelierelor trebuie neapărat să vină, și eu vă doresc să o puteți aduce: la Ministerul de Instrucție, la Ministerul de Industrie și Comerț, unde veți crede

https://biblioteca-digitala.ro

mai bine. Fiindcă numai aşa vom ajunge la scopul nostru, adică la a crea - într-un ţinut unde lipseşte meşterul român - la a crea acest meşter, aşa de indispensabil, prin grija acestor ateliere. Adică nu ucenici de la Ministerul de Industrie, de care o să vorbesc îndată, ci ucenici care locuiesc la lucrătorii ceilalţi, care locuiesc şi aiurea şi care trebuie să aibă un regim particular de protecţie.

Statul trebuie să aibă atenţie pentru dânşii şi trebuie să colaboreze atelierele cu şcolile pe care le creaţi dv. Numai dintr-aceasta poate să iasă un lucru mare. Trebuie chiar ca elevii să fie trimeşi în ateliere, cât se poate mai mult. Cum se trimet cei de la şcolile de comerţ în prăvălii, aşa trebuie ca şi bieţii ucenici din atelierele particulare, să poată beneficia de învăţământul superior, de învăţământul teoretic din şcoli. Legătura organică între aceste două mijloace, de pregătire a meşterului, este una din marile necesităţi ale timpului nostru.

Afară de aceasta însă, să-mi daţi voie să spun două cuvinte despre aşa numitele şcoli de ucenici. Ministerele, o bucată de vreme, s-au bătut între dânsele ca să fure fiecare câte o şcoală. Nu au mers până la capăt, pentru că, dacă mergeau până la capăt, cum Ministerul de Industrie şi Comerţ avea a face cu Academia de Comerţ, cum Ministerul de Război are a face cu şcolile militare, cum acelaşi Minister de Industrie şi Comerţ are ucenici, atunci ar fi trebuit ca facultatea de Drept să treacă la Ministerul de Justiţie, ca facultatea de Medicină, la Sănătatea Publică şi inginerii să treacă toţi la cine se îngrijeşte de căile publice, prin urmare, la Comunicaţii. Din fericire, nu s-a mers până acolo, fiindcă era organismul Universităţii care nu o permitea. Numai aceasta a oprit. Dar fiecare a căutat să tragă la sine un număr de şcoli. Ministerul de Industrie şi Comerţ este, fără îndoială, tot aşa de respectabil în el însuşi ca oricare minister; dar nu-i mai puţin adevărat că nu putem atribui o mare competinţă pedagogica, un mare simţ al lucrului şcolar funcţionarilor de la Ministerul de Industrie şi Comerţ, care au acolo altceva de făcut: ei trebuie să aibă necontenit înainte situaţia târgurilor de vânzare şi mijloacele prin care noi am putea să ajungem a câştiga un loc în aceste târguri mondiale. Acesta este rostul lor, nu să trimită inspectori industriali sau inspectori comerciali, care aceştia să meargă la şcolile de comerţ şi la şcolile de ucenici. Eu am fost la şcoli de ucenici. Ele se pot împărţi în două: în şcoli care sunt pe ultima treaptă în ce priveşte sărăcia, şi sub raportul programului şi sub raportul întreţinerii elevilor: parcă sunt nişte aziluri de copii vagabonzi. Şi de altă parte, când se găseşte câte un director care doreşte să locuiască un apartament

https://biblioteca-digitala.ro

frumos, se clădeşte în mijlocul Bucureştilor, sau aiurea, o zidire minunată. întrebi: ce este aici, mă rog? Ţi se spune: aceasta este o şcoală de ucenici. Dar acolo sus unde se văd perdelele acelea şi florile acelea frumoase, cine este? - "Este d-l director" (*Aplauze, ilaritate*).

Nu, mă rog, este bine să luaţi şcolile de ucenici şi ele să meargă la Ministerul de Instrucţie, pentru ca să faceţi legătura între şcolile industriale, ateliere şi cămine de ucenici, trei lucruri, din care să iasă nu meşter român, capabil pentru a întrebuinţa una din formulele faptelor politice de acum, în care se captează lumea şi cu făgăduinţi şi cu injurii, capabil să bată, dacă vreţi, pe toţi nemţii, şi dacă voiţi să întrebuinţez un termen curent, pe toţi jidanii din lume (*Aplauze, ilaritate*).

Cu geamuri sparte nu faci decât să dai de lucru lucrătorilor geamgii, care nu sunt români şi să pui să se plătească din bugetul ţării (*Ilaritate*).

Nu vom birui în toate domeniile decât prin marile noastre însuşiri şi printr-un învăţământ care să le ridice, în loc să le scadă (*Aplauze prelungite*).

O ultimă observaţie: mi s-a mai spus, şi este foarte adevărat, că deseori şcoala lucrează degeaba. Absolventul, chiar dacă-i dai mijloace cu care să fie sprijinit mai departe, unde se duce? Se duce la oraşe, în locul care este prins de concurenţa străină, pe care sperăm că de azi înainte o vom putea înfrunta şi birui, ba, alteori, sunt români care deţin toate posibilităţile de câştig. Români ieşiţi din ateliere, care nu sunt bucuroşi să vină în ajutorul altuia ieşit din şcoala Statului.

Dar unde pot găsi loc toţi meşterii aceştia? La sate (*Aprobări*).

De ce, la sate, noi n-avem meşteri? Iată de ce n-avem: fiindcă n-are nevoie aici ţăranul, pe care noi îl lăudăm, îl lăudăm atât că aproape, l-am stricat cu totul.

Trebuie să recunoaştem cu toţii, că i-am recunoscut atâtea merite şi i-am făcut atâtea avantagii, încât ar fi bine ca, în loc să umblăm cu tot felul de închipuiri de „Stat ţărănesc", să ne ocupăm de Statul nostru existent, unde ţăranul să aibă locul care i se potriveşte cu ce este, cu ce dă, nu cu ceea ce-l învăţăm a cere (*Aplauze puternice, aprobări*).

Pe ţăranul nostru noi l-am lăudat şi fiindcă se pricepe la orice. Este foarte adevărat. Nu este un lucru în care să nu se priceapă, afară de fierul ţiganului, în care unii, poate, se pricep, dar în general, nu se amestecă, fiindcă socotesc că potcovăria şi fierăria este treaba ţigănească.

D-l profesor Dragomir Hurmuzescu: Sunt mulţi fierari meşteri români.

https://biblioteca-digitala.ro

D-l profesor N. Iorga: Dar cei mai mulţi disprețuiesc această meserie şi zic că este treabă ţigănească şi că nu este bine să se amestece românul. Încolo, ţăranul face orice. Face frumos, este adevărat, când ştie, dar când nu ştie, nu poate să facă nici frumos. Sunt multe cazuri în care nu face nici un lucru util, nici un lucru frumos.

Gândiţi-vă la anumite căruţe ale ţăranilor, fabricate de dânşii. E o ruşine, când vezi pe străzile Bucureştilor câteva scânduri întinse pe patru roate primitive şi omul care este înăuntru îşi bănănăieşte picioarele de pământ şi stă cu nasul la nivelul cozii calului; din fericire, şi calul are dimensiuni la acelaşi nivel, căci altfel omul ar sta sub burta calului. Sunt o ruşine vehiculele aproape protoistorice, dacă nu preistorice, care se poartă pe străzile oraşelor noastre.

Ţăranul trebuie să înveţe agricultură, o bună agricultură şi creştere de vite, o bună creştere de vite, cum este în Danemarca, cum este în Olanda, precum am arătat, acum două zile, pe baza lucrurilor pe care le-am citit, că le face ţăranul olandez. Ţăranul olandez, dacă este pescar şi îi scade venitul de la pescărie, se face plugar. Dar făcându-se plugar, se duce la conferinţele agricole, se duce la învăţătorul rural, pe care cooperativele şi uneori Statul i-l pun la dispoziţie, în condiţiuni foarte modeste, ţinându-se conferinţe şi în cârciuma satului. Se duc la cârciuma satului şi beau întâi un rând de halbe şi pe urmă se fac conferinţe. Bine înţeles, se îngrijesc să nu fie prea multe conferinţe, căci atunci rândurile de halbe ar putea fi dezastruoase.

Dar omul stă ca acasă, şi are voie să întrebe pe profesor: şi i se dă teoria pe baza că învăţământul practic îl are fiecare de la tatăl său, iar învăţământul teoretic trebuie să-l dea, într-o formă asimilabilă, şi Statul. Şi învăţătorii, în acelaşi timp, sunt măiestrii agriculturii satului întreg.

Zice olandezul: unde vezi agricultură bună să ştii că este învăţător bun; unde vezi agricultură proastă, învăţătorul a umblat după altceva, decât după ceea ce este prima lui datorie, aceea de a creşte pentru pământul de acolo, plugarul care să rămână acolo (*Aplauze prelungite*).

Ei bine, în momentul când ţăranul nostru va face ce face ţăranul olandez, care lucrează şi iarna la câmp, unde totdeauna are ceva de făcut, lucrează în ianuarie chiar, cum în Italia de Nord ai să vezi acelaşi lucru şi în decemvrie, şi principalul în Olanda este că pământul nu trebuie să stea nici câteva zile neîntrebuinţat; ai mântuit cu o recoltă, începi cu pregătirea celeilalte. Dacă pământul slăbeşte, îl îngraşi; dacă n-ai pământ, faci ce se face în Franţa, unde se aduce pământ de cultivat cu căruţa şi cu sacul, faci ceea ce

https://biblioteca-digitala.ro

face italianul în Istria, care creează chiar pământul. Atunci țăranul nostru nu va mai face toată ziua cioca-boca în jurul carului, pentru că n-are ce face și mai mult strică decât drege, și el se va duce la meșterul pe care i-l veți trimete. Meșterul însă trebuie să fie deprins din școală că acasă nu va găsi lumină electrică, nu va găsi masă cu carne în fiecare zi, nu va avea prilejul să aibă o viață socială, ca la școală. Școala nu trebuie să fie o școală de mândrie, ci o școală de umilință. Eu aș vedea la masă pe directorul școlii, pe profesori, pe elevi și rândași, servitorii.

Așa se face în Olanda: stau în ferme cu toții împreună la masă și, deodată, se ridică fermierul, deschide cartea sfântă și citește versetele biblice, oficiind ca mare preot al casei lui. Așa s-a făcut în vechea Americă și mărirea Americii de aceea s-a făcut.

E acesta un lucru pentru toți miniștrii, căci este o greșeală aceea că facem legile pentru compartimentele noastre ministeriale și în compartimentele noastre.

Până acum, la noi, Consiliul de Miniștri nu a existat niciodată în adevăratul înțeles al cuvântului. El trebuie să fie un așezământ solidar, cu șeful ascultat de toți, care este președintele Consiliului. Oamenii aceștia să facă, o bucată de vreme, marele sacrificiu de a uita cu totul rosturile lor personale, pentru o asociere de muncă, în care să nu fie nici rivalitate, nici dușmănie, nici intrigă, să nu facă altceva decât ca fiecare să ajute pe celălalt la locul în care se pricepe mai bine (*Aplauze*).

Și când România va fi un singur mare ogor, când va fi un singur mare atelier, când va fi o asociație de negustori, când administrația va fi la dispoziția societății, iar nu societatea victima unei administrații politicianizate, atunci și chestiunea de armament se va ușura mai mult, căci vom fi în stare să ne apărăm, nu numai cu ce cumpărăm, ca mitraliere și tunuri, ci și cu aceste virtuți ale noastre.

În războiul din Africa - toată lumea știe cât de puternice sunt sentimentele mele față de Italia, dar totuși, nimic nu mă împiedică să mă gândesc la soarta celor învinși care, așa cu pielea lor neagră și în condițiile lor inferioare de viață, țin unul la altul.

Acum să dea Dumnezeu să ținem noi vreodată, tot așa, în ceasuri de primejdie, împreună. O societate astfel alcătuită, unită prin întregul ideal, prin toate interesele este o societate indestructibilă, sub forma Statului, și una din uneltele cele mai folositoare pentru dezvoltarea civilizației umane (*Aplauze prelungite*).

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 1 aprilie 1936

La legea numelui

D-lor, vreau să fac numai două observaţii.

Fac apel la d. ministru al Justiţiei, cu care ne cunoaştem din vremea în care dacă aş fi spus eu că doresc să se facă o modificare, trebuia s-o facă; evident că acum legăturile dintre noi nu mai sunt aceleaşi ca atunci când îl prezidam pe dumnealui, dar cu toate acestea îl rog să-şi aducă aminte de acele timpuri.

D-le ministru, legea aceasta cere două modificări. Când o fată se mărită - adeseori cum poate, nu cum vrea - sunt cazuri în care ea purtând un nume cunoscut, mare, este silită de împrejurări, sau poate dintr-un sentiment, sentimentul nu se discută, să ia pe cineva care are un nume oarecare. A purta numele părintelui alături de numele soţului este un drept al ei. Nu poate să i-l răpească cineva. Dacă până acum femeile au purtat numai numele soţului, aceasta se datoreşte situaţiei pe care i-au creat-o femeii anumite epoci inferioare faţă de gândirea epocii noastre.

Prin urmare, d-le ministru, nu numai atunci când a declarat de la început să ţine să-şi păstreze numele de acasă, ci oricând ea are dreptul să-şi păstreze numele părintelui. Uitaţi-vă în Franţa: oricând femeia se prezintă înaintea instanţei are dreptul acesta...

D-l Mihail Gh. Orleanu: În Elveţia, numele femeii se pune totdeauna alături de al bărbatului.

D-l Valeriu Pop, ministru Justiţiei: Sunt de acord cu dv., d-le profesor Iorga, însă cu precizarea, pe care aţi făcut-o şi dv., că dacă doreşte să poarte numele de familie, să fie obligată să anunţe aceasta la ofiţerul stării civile, fie cu ocazia contractării căsătoriei sau ulterior, dar aceasta să nu rămână *ad-libitum,* căci s-ar naşte confuziuni. Însă sunt absolut de acord să aibă facultatea de a purta numele de familie, numai cu prealabila înştiinţare, fie cu ocazia căsătoriei sau mai târziu la Ofiţerul stării civile.

D-l profesor N. Iorga: Al doilea. Dvs. prevedeţi că dacă divorţul nu este pronunţat contra femeii şi femeia are un nume cunoscut în întreprinderi, să aibă dreptul să poarte numele fostului soţ. Aceasta nu se poate admite. Cum? Legatura dintre soţ şi soţie s-a desfăcut. Se poate ca un soţ mai generos

https://biblioteca-digitala.ro

să consimtă să desfacă o căsătorie, fără ca aceasta să fie în dauna reputaţiei femeii, fiindcă-i permite, astfel, să ducă o viaţă onorabilă şi sunt desfaceri care se fac prin bună înţelegere. Dar se poate întâmpla ca o femeie să aibă vinovăţie şi bărbatul este destul de generos, pentru ca ea să nu ducă amintirea acestei greşeli. Sunt şi desfaceri de căsătorie din cauza unor anumite inferiorităţi ale femeii. Cum? Numele unui om să fie dus mai departe de cineva care nu mai are nimic de a face cu soţul? I se căşunează acestui om cine ştie ce daune: poate că divorţata este o persoană ridicolă, o persoană cu o viaţă imorală. Îşi face mai departe afacerea în puterea căreia dv. aţi introdus articolul. Încă odată, ea poate să aibă o purtare ridicolă în societate, poate să aibă o purtare imorală şi numele unui om să fie necontenit legat de o astfel de femeie, nu se poate. O să spuneţi că nu este aşa. Am citit cu atenţie...

D-l Valeriu Pop, ministrul Justiţiei: Să-mi daţi voie să dau o explicaţie. Întâi este o mare deosebire între dispoziţiile Codului civil din Vechiul Regat şi dispoziţiile Codului matrimonial din Transilvania. În Transilvania, spre deosebire de Codul civil din Vechiul Regat, femeia divorţată, dacă divorţul s-a pronunţat din vina soţului, are dreptul, fără consimţimântul soţului, să poarte numele soţului până la recăsătorire, fără nici un fel de restricţie.

D-l profesor N. Iorga: Nu suntem obligaţi să moştenim toate prostiile din alte regimuri.

După ce V.P. citase din proiect: „instanţa judecătorească poate ridica femeii dreptul acesta dacă se foloseşte de numele profesional în chip abuziv, sau dacă are o purtare nevrednică"

Eu vă mărturisesc că am crezut şi cred un lucru, că între oamenii politici pe care ni i-a trimes Ardealul, dv. sunteţi cel mai inteligent. Vreţi să caut pe altcineva ? (*Ilaritate*). Ar fi păcat, cu atât mai mult cu cât, Dumnezeu ştie în ce situaţie va trebui să fiu pus, când vă voi alege tot pe dv. (*Ilaritate*).

D-le ministru, nu se poate şi iată de ce nu se poate: fiindcă numele acestui om este o garanţie, şi garanţia a fost acordată afacerii, fiindcă era nevasta lui şi din moment ce nu mai e nevasta lui, cum îl sileşti să dea o garanţie, când nici un motiv nu mai este pentru aceasta.

D-l Mihail G. Orleanu: Puneţi şi împrejurarea că femeia poate să fie legată de starea de faliment.

https://biblioteca-digitala.ro

D-l Valeriu Pop, ministrul Justiției: D-le profesor, eu declar că nu țin cât de puțin la această dispoziție, pe care noi am preluat-o din proiectul de Cod civil pe care l-a lucrat Consiliul legislativ.

D-l profesor N. Iorga: După ce l-am preluat pe d-l Romulus Boilă, ne siliți să mai luăm și dispoziții de acestea? *(Ilaritate)*

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

Sesiunea 1936 – 1937

Senatul

Şedinţa din 17 noiembrie 1936

În cazul mitropolitului Gurie

D-le preşedinte, d-lor senatori, primesc chiar astăzi din partea I. P. S. S. Mitropolitul Basarabiei, Gurie, o scrisoare în care mi se semnalează lucruri care privesc Senatul, care privesc felul cum Senatul ar înţelege să considere pe prelaţii care, pentru a ne sfătui cu ei în hotărârile mai importante, se găsesc pe aceste bănci.

Iată ce spune părintele Gurie în scrisoarea pe care mi-o adresează:

„Aseară, după ce v-am văzut la Senat, a venit la mine părintele Partenie, secretarul general al Ministerului Cultelor şi în numele ministrului Iamandi, mi-a pus în vedere că n-aş mai avea dreptul să mă duc la Chişinău, nici să-mi iau rufele şi hainele necesare, ne cum să mă îngrijesc de apărarea mea şi de actele şi dovezile privitoare la luminarea cauzei".

Cum ştiţi, Sfântul Sinod a suspendat, cum prevede legea, pe Mitropolitul Basarabiei, care nu este condamnat, care nu a fost judecat, care nu a fost ascultat. Este pârât; s-a făcut o anchetă de un funcţionar sau de mai mulţi funcţionari. Se poate întâmpla ca ei să aibă dreptate; se poate întâmpla să nu aibă dreptate. S-a iscat un urât scandal, care acest urât scandal este bine să contribuim cu toţii pentru a-l face să dispară, mai ales în astfel de momente, în aşa fel încât să nu fie jignită nici dreptatea, dar nici cinstea Bisericii acesteia a noastră *(Aplauze).* Şi nici românismul din Basarabia.

Am aici această scrisoare în care părintele Gurie spune: „Totodată mi s-a pus în vedere să nu mă mai prezint nici la şedinţele Senatului".

Cine are dreptul să pună în vedere unui membru al Senatului să nu mai vină la şedinţele lui? Aceasta se poate hotărî numai de preşedinte, după ce a intervenit o condamnare. Dar noi ne găsim numai înaintea unui înalt prelat care este pârât, care a fost suspendat de Sfântul Sinod în împrejurări pe care eu le cred puţin cam grăbite. Astfel de hotărâri se iau după ce se convoacă cel

https://biblioteca-digitala.ro

care este acuzat, după ce se ascultă cel acuzat, după ce se întreabă personal toţi membrii Sinodului, iar nu numai cei care s-au întâmplat de s-au găsit într-un anumit moment acolo, şi aceasta nu se anunţă publicului decât atunci când este necesar pentru tratarea mai departe a cauzei. Hotărârea aceasta e nesprijinită pe o cercetare a Sfântului Sinod şi Sfântul Sinod nu poate să suspende pe baza unor hârtii care vin de la minister; el nu poate să suspende decât pe baza unor cercetări pe care el, Sfântul Sinod, le face, şi pe baza unei ascultări a celui care este acuzat. Prin urmare, nu este nici un temei de a se răpi Mitropolitului Basarabiei dreptul de a veni aici.

Eu cred că, aducând chestiunea aci, într-un for înalt care reprezintă naţiunea, de aici va ieşi şi prin înţelepciunea guvernului o hotărâre, care să permită ca această tristă afacere să se dezvolte altfel decât până acum.

Fiindcă părintele, în întâmpinarea pe care a făcut-o şi înalt Prea Sfinţitului Patriarh, preşedintele Sinodului, aduce înainte şi alte lucruri foarte grave care ne interesează şi pe noi. Iată ce spune:

„D-l prefect al judeţului Lăpuşna mi-a trimes vorbă prin părintele consilier eparhial Burjacovschi, că ar fi bine să cer d-lui ministru Inculeţ să fiu îngăduit a sta la mânăstirea Hirjauca din Basarabia, ca să nu mă ducă într-o eparhie străină".

Şi părintele se plânge că vor să-l ducă aşa, cu de-a sila, cu jandarmii, într-un vagon păzit, la Putna sau la Dragomirna.

S-a mai pomenit oare aşa ceva? Iată, în Biserica unită de alături, în Biserica română care are de cârmuit o imensă ierarhie, aşa se tratează episcopul!? Acolo e ordine şi disciplină!

Mai departe zice: „în care caz, dacă aş consimţi să demisionez, d. prefect e gata să-mi pună pe masă trei sute de mii de lei".

Dar ce sunt obiceiurile acestea ţigăneşti? Parcă ar fi vorba de un poliţai din cine ştie ce fund de provincie, de un om care nu-şi dă seamă nici de demnitatea sa, nici de a celor pe care îi aduce înaintea sa!

Cu ce se apără o ţară? Înainte de toate, cu valoarea ei morală. Şi în momentul când trebuie să ne apărăm hotarele noastre şi cu valoarea noastră morală şi în Biserică şi în Stat, nu în momentul acesta trebuie să provocăm asemenea scandaluri, care pleacă de la oameni de nimic împotriva unor oameni cu răspundere limitată, căci cine nu ştie că răspunderea financiară a Mitropolitului Gurie este aproape inexistentă.

Nu cu asemenea mijloace servim nişte interese care au nevoie de legalitate şi de bună cuviinţă! *(Aplauze).*

https://biblioteca-digitala.ro

D-l prof. Al. Lapedatu, preşedinte: D-lor senatori, sunt dator o lămurire în ce priveşte afirmaţiunea din scrisoarea Părintelui Gurie, că ar fi primit ordin să nu vină la Senat. Trebuie să declar că un asemenea ordin nu putea veni decât de la acest loc prezidenţial sau de la Senat. Or, un asemenea ordin nu s-a dat şi nici nu se putea da.

O voce: Ar fi fost ilegal!

D-l prof. Al. Lapedatu, preşedinte: Nu s-a dat, pentru că nu am fost sesizat de hotărârea Sf. Sinod decât azi dimineaţă şi pentru că această adresă trebuieşte examinată de comisiunile pe care le prevede regulamentul Senatului. Aceste comisiuni nu sunt încă constituite *(aprobări)*, aşa încât chiar numai din punct de vedere formal eram în imposibilitate să dăm curs acestei adrese.

Rămâne ca comisiunile şi Senatul să rezolve la timpul său cum va crede mai potrivit această chestiune.

De aceea, ţin încă odată să resping informaţiunea pe care a dat-o părintele Gurie d-lui profesor Iorga că ar fi fost oprit să vină la Senat.

D-l profesor N. Iorga: Informaţia e sigură: părintele Partenie, secretarul de la Culte, a venit şi a spus ceea ce repetă Mitropolitul Basarabiei.

Prin urmare, trebuie să se spună părintelui Partenie să nu se amestece în lucruri care nu îl privesc.

D-l prof. Al. Lapedatu, preşedinte: Eu am răspuns numai în ceea ce priveşte împiedicarea de a participa la lucrările Senatului. Consider incidentul închis şi trecem la ordinea zilei.

D-l profesor N. Iorga: Dar aveţi o comunicare adresată preşedintelui de Consiliu.

D-l prof. Al. Lapedatu, preşedinte: D-l profesor Iorga a făcut ieri Biroului o comunicare în aceeaşi chestiune a Mitropolitului Basarabiei.

D-l profesor N. Iorga: Daţi-mi voie să spun că această comunicare dv. nu o cunoaşteţi...

D-l prof. Al. Lapedatu, preşedinte: Tocmai dv. trebuia să citiţi astăzi această comunicare.

D-l profesor N. Iorga: Nu o cunoaşteţi, fiindcă un imbecil de la cenzură îşi permite să taie chiar şi comunicările adresate în Parlament miniştrilor. M-am plâns d-lui preşedinte al Consiliului şi d-sa m-a asigurat că se vor găsi la cenzură oameni inteligenţi care nu vor mai face această greşeală.

https://biblioteca-digitala.ro

D-l prof. Al. Lapedatu, preşedinte: D-le profesor, îmi permiteţi? Comunicarea dv., pe care aţi înaintat-o Biroului, trebuie, după regulament, să fie citită astăzi.

D-l profesor N. Iorga: Dacă îmi îngăduiţi, îi voiu da citire. O citesc cu plăcere, cu atât mai mult cu cât am asigurarea că inteligenţa cenzurii nu va interveni.

Iată textul comunicării mele de ieri, găsită periculoasă pentru ordinea de Stat şi pe care domnul acela cu capul mare a tăiat-o:

„În faţa scandalului pe care înaintea credincioşilor Basarabiei îl reprezintă suspendarea, din ordin ministerial, de către Sf. Sinod, pentru dezordini financiare care nu trebuiau să aducă după sine înjosirea unui ierarh...

Am întrebat pe un membru al Sf. Sinod: De ce aţi luat această hotărâre. Şi mi s-a spus: Dacă a cerut ministrul! Prin urmare, eu am dreptate să spun ceea ce spun:

...din ordin ministerial, de către Sf. Sinod, pentru dezordini financiare care nu trebuiau să aducă după sine înjosirea unui ierarh, care a adus ca preot mari servicii cauzei româneşti în ţara sa...."

Pe umerii popii Gurie Grossu a stat întreaga luptă pentru limba românească în Basarabia. La aceasta se pricepea; la socoteli, nu, dar la aceasta se pricepea şi noi trebuie să pricepem că nu ne e îngăduit să lovim un astfel de trecut, pentru greşeli de contabilitate, „...care a adus ca preot mari servicii cauzei româneşti, expunându-se celor mai grele pedepse", întreb pe d-l preşedinte al Consiliului dacă nu crede că intervenţia personală a sa trebuie să introducă în această tristă afacere discreţie, bună cuviinţă şi grija unor interese naţionale de care nu s-a ţinut seamă până acum.

Aceasta este întrebarea mea.

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 24 noiembrie 1936

După ce N. Miclescu vituperase ideia existenţei unor forţe armate, altele decât ale Statului

Sau măcar să aibă uniforme. Miniştrii să aibă uniforme, iar preşedintele de Consiliu să aibă o mitralieră şi fiecare majoritar să aibă o trompetă.

Şedinţa din 27 noiembrie 1936

La discuţia adresei de răspuns la Mesajul Tronului

D-le preşedinte, d-lor senatori, să-mi daţi voie, ca un foarte vechi obiceiu al unui om, căruia nu-i place să se expună de la nici o tribună, să vorbesc de aici de la locul meu, spre desperarea stenografilor, dar spre marea mea mulţumire.

(D-l Gh. Tătărescu, preşedintele Consiliului de Miniştri şi ministru al Armamentului, intrând în incintă, este întâmpinat de membrii majorităţii cu puternice aplauze şi îndelungate ovaţii).

În al doilea rând, apreciez entuziasmul dv. pentru şeful guvernului *(Aplauze prelungite, ovaţii, strigăte: „să trăiască"!)*, pe care, cum se vede, dv. îl vedeţi foarte rar aici la Senat, şi probabil că n-aveţi nici ocaziunea de a-l vedea la ministerul d-sale, şi cum d-l preşedinte al Consiliului n-a făcut ceea ce se face înaintea unor aplauze aşa de călduroase, nu s-a ridicat pentru a vă mulţumi cu mâna la inimă, să-mi daţi voie ca aceasta s-o fac eu, care n-am meşteşug teatral, dar care sunt totdeauna unde este nevoia să înlocuiesc pe cineva într-un lucru bun: În numele d-sale, vă mulţumesc foarte emoţionat *(Aplauze prelungite, ilaritate)*, fără a avea măcar pretenţiunea ca, la rândul dv. şi în momente mai puţin plăcute pentru dv., să vă dedaţi la o manifestaţie tot aşa de călduroasă pentru mine *(Aplauze, ilaritate)*.

https://biblioteca-digitala.ro

În acelaşi timp, ţin să vă rog să mă iertaţi că nu fac un discurs lung; mai mult decât atât, să mă iertaţi că nu pot face un discurs. Eu sunt de pe vremea când puţini oameni făceau discursuri şi atunci, natural, aveam şi eu din când în când dorinţa de a face câte unul. Dar, cum trăim astăzi în vremea când toţi românii, de orişiunde, fac discursuri cu aceeaşi competinţă şi autoritate, să-mi daţi voie ca eu să nu fac un discurs, ci să exprim numai câteva puncte de vedere. Puncte de vedere pentru dv., dacă voiţi, pentru opinia publică, dacă mai există - lucru de care mă îndoiesc foarte mult - puncte de vedere pentru mai târziu, când va veni timpul să fim judecaţi fiecare după ce am făcut şi, fiindcă nu putem face totdeauna ce voim - şi numai după cele ce am voit. Şi este şi un punct de vedere pentru mine, care vreau să notez, la capătul unei cariere aşa de lungi, anumite momente când este bine să se uite cineva împrejur, să nu uite ce a fost în urmă şi, mai ales, să aibă o mare grijă de ceea ce ne este tuturor înainte.

Prin urmare, cu metodă, aş zice chiar profesorală, să-mi daţi voie să arăt aceste puncte de vedere, care sunt nişte consideraţii personale, căci eu nu am pretenţia de a reprezenta, cum se zice acum, un impozant număr de căciuli. În ce priveşte capetele, ele sunt aşa de nestatornice, încât nici nu am ambiţiunea de a aduna prea multe, ca să nu se bată unul cu altul. Iar în ce priveşte căciulile, ele sunt bune iarna şi pot fi bune la multe lucruri, dar nu pot determina o situaţie politică. Cred chiar, în materie de numărătoarea căciulilor, ceea ce înseamnă cea din urmă cucerire a democraţiei, că ar fi foarte bine să nu mai ostenim oamenii, căci e păcat să fie luaţi de la lucrul lor şi ajunge o căciulă şi bătul care o susţine, ca să se facă o anumită statistică, de care are voie să ţină seamă cine vrea, dar e foarte bine să nu ţină seama nimeni.

Mă îndeamnă să vorbesc, deşi nu este un lucru peste măsură de plăcut pentru mine - plăcut pentru dv., dacă vreţi, care mă ascultaţi cu atâta prietenie, cu atâta interes, dar pentru mine care am multe lucruri de făcut, nu este desigur lucrul cel mai indicat, cel mai plăcut - mă îndeamnă anumite lucruri: mă îndeamnă, desigur, şi grija oamenilor care sunt necontenit îndemnaţi, zăpăciţi, otrăviţi de o presă care cultivă uneori ura şi care se pare că nu-şi dă seama de ceea ce înseamnă pentru o naţiune atunci când ura ajunge în fundul tuturor sufletelor, căci aşa se merge la împrejurări ca cele din Spania, prin ura aceasta strecurată inconştient zi cu zi. Prin urmare, grija pentru opinia publică, otrăvită astfel, mă îndeamnă să spun câteva cuvinte

https://biblioteca-digitala.ro

care, înainte de toate, au valoarea, desigur foarte relativă, a unei complete nepărtiniri şi a unei dezinteresări absolute.

Nu-mi aduc aminte de nimic şi lucrurile care au fost în urmă nu sunt niciodată un îndemn pentru mine de a le cere din nou, deşi trăiesc într-o ţară în care trebuie să te fereşti de a da cuiva un lucru, fiindcă îl cere toată viaţa: i-ai dat o anumită situaţie la treizeci ani, poate ajunge la optzeci de ani şi la cea dintâi ocazie se prezintă iar să ceară lucrurile pe care le-a avut cu jumătate de secol înainte.

Eu las tot trecutul pe care l-am avut - foarte neplăcut pentru mine - eu nu tind la nimic, nu pretind nimic şi nu-mi poate folosi nimic pe lângă ce m-a ajutat Dumnezeu să am.

Eu, prin urmare, cred că mă găsesc într-o situaţie, dacă nu unică, dar într-adevăr rară. Prin urmare, în lipsă de alte însuşiri, nefiind reprezentativ, nefiind popular - Dumnezeu să mă ferească - şi nefiind în acelaşi timp nici un om cu o deosebită idee despre mine însumi, aduc înaintea dv. dezinteresarea şi nepărtinirea care decurge în chip firesc dintr-însa.

Prin urmare, cred că este bine ca un om cu situaţia mea să vorbească despre împrejurările de astăzi: despre tot, dacă voiţi, dar alegând din aceste împrejurări ceea ce este caracteristic.

Natural, noi avem fiecare sacii şi săculeţele noastre de nemulţumiri şi de idei creatoare şi ce ar fi dacă le-am deschide toate şi le-am răsturna în mijlocul Senatului! S-ar vedea câte suferinţe sunt în România şi ce fecunde sunt spiritele în această ţară, care găsesc totdeauna un leac pentru fiecare din aceste suferinţe.

Astfel, vorbesc şi pentru dv., vorbesc pentru dv. care sunteţi la acest sfârşit de guvernare - deşi nu înseamnă de astăzi până mâine, cum cred unii oameni a căror guşă este totdeauna deschisă, ci este un lucru pentru mai târziu, şi atunci războiul guşelor, şi al guşaţilor, dacă voiţi, se va deschide, dar, vasăzică nu se deschide numaidecât, în momentul acesta, o succesiune. Dar dv. vă aşteptaţi la această succesiune şi ar trebui să vă pregătiţi o ieşire frumoasă. Mi se pare că - după cum veţi vedea îndată - dv. nu o faceţi. Aţi putea să o faceţi şi aţi avea de ce să o faceţi. Ce aş scoate eu din ce aţi reuşit în împrejurări grele să îndepliniţi dv.? Dar am găsit, alături de o opoziţie care cunoaşte toate reclamele, un guvern care nu găseşte niciuna.

Ceilalţi au toate fericirile la îndemână, şi dv. mai-mai că aţi declara că nu aţi făcut nimic.

https://biblioteca-digitala.ro

Aceasta nu se poate. Fiindcă nu cred că dacă o țară tolerează un guvern care nu face nimic, dar un suveran, şi unul ca acela pe care îl avem - şi îl cunosc eu! - un astfel de suveran nu îngăduie un guvern care nu face nimic *(Aplauze prelungite).*

La urma urmei, dacă nici guvernul actual nu face nimic, dacă prin anumite discursuri se dovedeşte, încă de acum, că posibilii moştenitori nu au să facă lucruri peste măsură de mari atunci nu rămâne decât ca M. S. Regele să guverneze singur, şi Majestatea Sa este omul capabil să o facă de la sine. Dar este mai bine, fiindcă Regele nu trebuie să stea cu un program în faţa ţării, este mai bine ca lucrul acesta să fie făcut de alţii care, la guvern, dacă au făcut ceva, să o spună, iar în opoziţie, dacă nu pot face un lucru, să nu-l spună.

Vasăzică, eu voi vorbi pentru opinia publică, atâta cât este, pentru a o deszăpăci, pentru a aduce oamenilor care vor să mă creadă puţin cu totul altă lumină decât lumina multicoloră care, pretinzând că este cea mai bună lumină de soare, nu este decât zigzagul acela de roşu, albastru şi verde, care se vede la vitrinele cinematografelor.

Vorbesc şi pentru d-lor, miniştrii, care, într-o modestie dusă foarte departe, dovedesc o absolută incapacitate de a recunoaşte binele pe care l-au făcut, şi aceasta, probabil fiindcă n-au curajul de a recunoaşte şi binele pe care puteau să-l facă şi nu l-au făcut, şi oarecare cantitate şi de rău, pe care, ori de au vrut să-l facă, ori de n-au vrut să-l facă, totuşi a ieşit şi acela la suprafaţă şi stă înaintea judecăţii noastre.

Eu mai vorbesc şi pentru alte două motive. Şi din respect faţă de această instituţie parlamentară. Prea sunt mulţi în toată lumea care îşi închipuie că totul ar merge bine, dacă nu ar exista Parlamentul. Prin urmare, dacă nu ar exista Parlament, ce rămâne? Rămâne Suveranul, rămân miniştrii, birourile, rămâne presa, atâta vreme cât presa nu este împiedecată din afară şi mai ales când presa nu este împiedecată dinăuntru. Fiindcă atunci când presa nu are o conştiinţă, o conştiinţă superioară tuturor intereselor, atunci, fără îndoială, ea este un lucru foarte rău, şi presa este împiedecată de dinăuntru.

Nu văd prin ce s-ar putea înlocui Parlamentul cu ideea aceea de Parlament corporativ?

D-l prof. M. Manoilescu: Pe care aţi avut-o şi dv. *(Ilaritate).*

D-l prof. N. Iorga: Ideea aceasta trebuie înţeleasă ca mine, nu ca altul *(Ilaritate).* Fiindcă îndată ce corporatismul vine cu puncte de vedere de bresle, trebuie să fie şi un om peste toate breslele şi capabil de a le stăpâni pe

https://biblioteca-digitala.ro

toate. Corporatismul fără omul ascultat, care ştie să se facă ascultat şi care nu poate fi bănuit atunci când ia o măsură, este un lucru încă destul de nesigur şi se supune şi el la o mulţime de critici.

De altminteri, dacă este vorba de Senat corporativ, apoi nu are decât să ia cineva lista persoanelor care vorbesc astăzi la Mesaj ca să vadă că suntem ajunşi la un Senat corporativ. A vorbit aşa de frumos d-l dr. Danielopol, reprezentând Universitatea, a vorbit d-l Ceruleanu, reprezentând altă categorie de locuitori din România. Eu nu am fost aici ca să discut alte discursuri, dar fiecare vorbeşte pe baza intereselor sale. Nu mai este ca pe vremea vechilor Parlamente de partid. Căci vechile Parlamente de partid erau, fără îndoială, o eflorescentă boierească de toată frumuseţea, o manifestare estetică înaltă, care putea să inspire respect şi în alte ţări decât în România.

Vorbeau reprezentanţii partidului unu şi reprezentanţii partidului doi. Un partid trei abia se furişa cu Take Ionescu, sau cu încercarea pe care am făcut-o eu pe vremuri, dar nu am ajuns niciodată, nici eu, nici Take Ionescu, care a intrat pe urmă în Partidul Conservator din care se desfăcuse, nu am izbutit niciodată să înscriem pe trei şi patru aşa de serios şi solid cum erau înscrişi unu şi doi şi atunci ce făcea cineva la discuţia Mesajului, care atrăgea un public foarte numeros, o întreagă intelectualitate, domni şi doamne care ocupau tribunele, cu un adevărat război pentru a găsi un loc? Atunci, oratorul se adresa la şeful partidului.

Şeful partidului dădea voie să se vorbească la Mesaj, dacă socotea că persoana care ar vorbi are destulă autoritate pentru a reprezenta punctul de vedere al partidului. Şi după aceea, acelaşi lucru se petrecea cu adversarul, care vorbea iarăşi tot cu voie de la şef. Dar de multe ori, nici nu era nevoie de permisiunea şefului, pentru că oamenii aveau un instrument de măsurat, care s-a pierdut de o bucată de vreme şi care se aplica pe linia nasului! *(Aplauze, ilaritate).*

Prin urmare, eu Parlamentul îl cred necesar. Decât să se discute la Capşa sau în societăţi secrete, între conspiratori, decât să se discute la cluburi, este mai bine să se discute înaintea tuturora. Dacă în forma actuală Parlamentul poate să sufere anumite schimbări, să le facem la vremea lor, cu multă chibzuială şi întrebând pe toată lumea, nepripindu-ne şi neîmbătându-ne de ideile acestea de reformă, care au ajuns să fie cea mai rea speţă de gaze asfixiante care există în momentul de faţă.

https://biblioteca-digitala.ro

Nu strănută acela care le pronunță, dar nu are decât să se uite cineva la acei care aruncă aceste programe năstrușnice, ca să vadă cu ce formidabil strănut sunt primite aceste programe. Statul țărănesc și altele - toate câte pot să intre într-o minte bine intenționată și cu o mare credință în naivitatea acelora care-l ascultă.

Eu sunt pentru instituția Parlamentului și eu cred că dacă în instituția Parlamentului se introduc două lucruri care lipsesc până acum, instituția poate să meargă foarte bine. Mă veți întreba care sunt aceste două lucruri. Unul este ca cei care sunt aleși în cele două corpuri să fie aleși pe baza unei consultări reale, necontestate, fără influențe administrative, fără corupția cu bani puși la dispoziție de club sau de guvern, pentru a suporta cheltuielile, fără toate minciunile și toate promisiunile care se răspândesc, făcând ca o întreagă lume nepregătită să voteze fără să fie responsabilă pentru felul cum a votat.

Ar fi ceva dacă s-ar face așa, chiar cu sufragiul universal, dar să-i dai vreme să se gândească, nu sub impresia celui din urmă discurs, a celei din urmă libațiuni, a celei din urmă distribuții de sume sacrificate pentru aceasta; dacă îi dai timp să se gândească, poporul acesta cuminte poate să dea și un Parlament minunat.

Al doilea, dacă s-ar lucra cu interes și în plină libertate.

Foarte bine că există Senatul acesta. Sunt în acest Parlament și oameni care au fost aleși de mai multe ori, care au suferit, care au văzut multe și care nu se încântă ușor, așa încât când și când se poate ridica un glas care să aibă mai multă autoritate decât glasul aceluia care s-a ales pentru prima oară într-o adunare.

Eu țin cu atât mai mult la instituția aceasta parlamentară, pe care prea o luăm ușor, țin cu atât mai mult la ea, cu cât ea pare, și este, mai amenințată în momentul de față.

Eu sunt pentru toți oamenii care sunt amenințați. De exemplu, pentru dv., care sunteți amenințați de o formidabilă coaliție, care vă răstoarnă în fiecare duminică; fără voia mea, mă dau puțintel de partea dv., ca omul fricos *(ilaritate)*, de câte ori sunteți amenințați.

Tot așa eu am fost pentru cutare cercetător științific din Ardeal, care nu este român, ci este armean, crescut ungurește și i-am dat temniță, pentru că a arătat sentimente pe care este mai bine să le exprime fățiș, decât să simuleze sentimente naționale românești, în care noi nu avem nici un motiv să credem.

https://biblioteca-digitala.ro

Îndată am stăruit pentru grațierea lui și aud că acum la Cluj se pregătește o formidabilă manifestație de oameni care declară că gestul meu de a cere clemență Regelui este reprobabil și i-a indignat.

Celor care sunt indignați, le recomand să mai citească odată pe Caragiale, ca să știe ce este un cetățean indignat: cetățeanul care amețește pentru că nu poate gândi.

Și tot așa eu am fost pentru înaltul Prelat care se găsește aici, care a administrat bine sau a administrat rău, și eu cred că este incapabil să administreze nici bine nici rău, fiindcă din cărțile sfinte pe care le-a publicat în românește, nu se poate scoate nici un fel de contabilitate dublă.

Dar eu cred că orice s-ar fi întâmplat acolo, orice joc de milioane s-ar fi petrecut, și este posibil să se fi petrecut, nu e bine să se închidă un mitropolit în vagon, și să se trimită cu jandarmul în locuri de exil.

Acestea sunt prostii pe care le-au făcut și le-au plătit alții. Astăzi nu se mai plătesc astfel de prostii, dar nici nu trebuiesc făcute, tocmai pentru că nu se plătesc, fiindcă cel puțin când știi că o prostie se plătește, o faci cu curaj, dar când știi că o poți face și nu o plătești, este un act lipsit complet de cel mai elementar curaj. Prin urmare, o astfel de acțiune este lipsită de orice sentiment de demnitate și pentru biserica noastră și pentru națiunea din care face parte cel a cărui apărare am luat-o.

Așa dar, d-lor, îndată ce este amenințat cineva, eu mă înfățișez să-l apăr. Se pare că Senatul nostru este foarte amenințat. Îl mai lasă cineva o zi sau două și iarăși apare Constituanta. Constituanta! Un lucru așa de venerabil! Eu am fost în vreo două. Constituanta, zic unii, este însăși națiunea: rinichii națiunii se cutremură și din această cutremurare a rinichilor națiunii într-un moment excepțional, ceea ce iese este ceva ce nu se poate compara. O Constituantă, d-lor, este un Parlament, întocmai cum sunt și Parlamentele celelalte.

Dar se zice că se va aduna Constituanta, după strigările prevăzute prin Constituție și va hotărî, după unii, să nu mai existe Senat, sau să fie un alt Senat decât Senatul de acum. Aceasta pentru ce? Pentru că minoritarii au fost destul de dibaci ca să pună necotenit aceleași candidaturi, ajungându-se la un moment dat la situația că toți aceștia au fost aleși de unsprezece ori și vor ocupa vreo două, trei bănci de aici.

Eu nu mă sperii de această perspectivă. Mă sperii de altceva: de orice introduce neliniște în spirite, de orice făgăduiește lucruri care nu se pot îndeplini, de orice zguduitură a unei națiuni care, pentru anumite momente de

https://biblioteca-digitala.ro

slăbiciune rămasă într-însa, pentru anumite ameninţări din afară în momentele acestea nu trebuie tulburată de nici un visător, de nici un creator de iluzii şi de nici un alcătuitor de forme noi.

Prin urmare, dacă ar fi să vină cei aleşi de unsprezece ori dintre minoritari, s-ar întâmpla ceea ce se întâmplă cu simpaticii reprezentanţi ai minorităţilor de până acum, care încasează în cea mai mare parte acasă diurna şi nu vin aici. Prin urmare, am servi un număr oarecare de pensiuni, ca unor şefi de biserică pe care nu-i vedem aici. D-l preşedinte ar putea foarte bine să ţină seamă de acest fapt şi să scadă veniturile acelor şefi de confesiune care sunt membri ai Senatului şi care nu vin niciodată. Este unul care a venit de două ori, odată de teamă că s-a ridicat o anumită chestiune care îl împovăra, a doua oară când a vrut să vadă dacă îl primim. Noi suntem politicoşi şi primim Ce nu primim! Şi de atunci nu l-am mai văzut. Dar bine, aici este o şcoală de româneşte. Nu au decât să vină aceste persoane aici şi să înveţe puţintel limba ţării *(Aplauze prelungite)*. Şi dacă au nevoie şi de puţină geografie, pentru ca să ştie ce înseamnă un hotar, un hotar plătit cu atâta sânge şi capabil de a fi aparat cu astfel de forţe, să vie aici! *(Aplauze prelungite fi îndelung repetate).*

Eu nu înţeleg de ce ne-am speriat şi ne-am gândit să schimbăm Constituţia, fiindcă o să vie douăzeci, treizeci de reprezentanţi ai minoritarilor. Dar câţi suntem noi aici? Nu avem decât să poftim pe români, dacă sunt senatori, să vină la Senat, fiindcă altfel, desigur că s-ar putea întâmpla să vină cei treizeci de minoritari şi să determine un vot, fiindcă românii nu vin. Pentru că, dacă se ţine socoteală de cine vine şi cine nu vine, atunci s-ar putea întâmpla să avem, nu numai la câte o ocazie extraordinară - din cauza prezentei Preşedintelui de Consiliu, şi nu din cauza discursului meu - se poate întâmpla să avem, oricând, un Senat foarte bine reprezentat.

Dar ce forţă extraordinară sunt aceşti treizeci de oameni! Doar îi vedem de atâta vreme. Sunt unii oameni foarte culţi şi se exprimă destul de bine şi româneşte dar un mare bărbat politic, ieşit din mijlocul lor, unul care să puie mâna pe banca ministerială şi banca ministerială să înceapă a se mişca, sau să ridice degetul de ameninţare către hotarele de care vorbeam, pentru ca hotarele acestea să se clintească, slavă Domnului, nu e.

Sunt provinciali din vechea monarhie austro-ungară, din care unul ştie mai mult, altul ştie mai puţin; vin din când în când, fac declaraţii curajoase, care nu se aud şi fac declaraţii pacifice, care se aud. Este singurul lucru pe care l-am avut până acum de la minoritari. Şi pentru asta, vedeţi, pentru asta! noi să schimbăm Constituţia?

https://biblioteca-digitala.ro

Dar, bine, dv. poate sunteți de părere să se modifice numai acest punct, sau știu eu ce alt punct, de alături. Dar se poate ridica o anumită opinie publică. Acestea sunt, orice am zice, nu vremuri revoluționare sau prerevoluționare, cum spune o retorică ușoară pe care o poate cineva auzi, sau aici, sau în Adunarea cealaltă și mai ales în Adunarea cealaltă, dar, oricum, sunt vremuri turburate. Nu este bine ca bazele unui Stat, baze fixate de înțelepciunea unei mari generații și baze revizuite de noi în momente liniștite, când nimeni nu jinduia la hotarele noastre, ca aceste baze să fie necontenit zguduite. Vă aduceți aminte că eu am mai intervenit aici în Senat odată, când se vorbea de schimbări care ar fi la orizont și am căpătat o declarație că nu este vorba de așa ceva. Dar cu toată cenzura dv., pe care bărbați foarte inteligenți o exercită în fiecare zi, apar în ziare, necontenit, astfel de povestiri.

D-lor, părerea mea este aceasta, că vechiul, proverb latin: „Quieta non movere", să nu mișcăm lucruri care cu ajutorul lui Dumnezeu sunt liniștite, este de o mare înțelepciune.

Vedeți dv., este o țară mult mai mare și mai puternică decât noi, pe care a învrednicit-o soarta de un trecut glorios, cu care noi nu putem pune alături trecutul nostru, mult mai modest, o țară care cuprinde, dacă nu oameni de talent excepțional, un mare număr de inteligențe politice distinse: Franța. A vrut să facă o mare experiență și a făcut-o, marea experiență. Și atunci se devalorizează francul astăzi, mâine poate se va devaloriza din nou; dar se devalorizează - îmi pare foarte rău - și altceva: se devalorizează și valoarea umană în politică, în viața economică, și natural, dorința noastră cea mai călduroasă este ca Franța să revină la acel admirabil echilibru care a fost marea ei onoare și marele ei merit de-a lungul tuturor timpurilor; de câte ori vedem că se ajunge din nou la restabilirea acestei armonii, câștigată cu atâta luptă, de-a lungul atâtor secole, ne pare bine, căci este de ajuns să ne uităm acolo ca să vedem ce poate să rezulte din sentimentele cele mai frumoase, din ideile cele mai înaintate, din programele cele mai democratice și din aprobările cele mai entuziaste ale corpului electoral, care a fost consultat așa cum am dori să fie consultat și la noi, care a votat în felul acesta și care corp electoral, de câte ori vine o nouă alegere, votează acum cu dreapta și nu votează cu stânga. Să ne fie de învățătură!

Nici guvernul ca atare, nici guvernele care vor veni pe urmă, nici nimeni altcineva ori care ar fi dorința lui de a face bine, să nu se atingă de această Constituție, care ne-a dat așezăminte cu care ne-am deprins, în care trăim destul de bine, care evită turburările adevărate, fiindcă ce vedem noi,

https://biblioteca-digitala.ro

defilările acestor steaguri, cu căciuli zvârlite în aer, aceasta nu înseamnă nici pe departe turburare. Şi să ne ferească Dumnezeu de turburările cele adevărate!

Să ne păstrăm ce avem, să punem înăuntru suflet şi moralitate, să nu facem aşezăminte noi, care vor fi exact de aceeaşi valoare ea şi cele vechi *(Aplauze, aprobări).*

Şi eu am luat parte, atunci când s-a votat Constituţia cea nouă, am luat parte la discutarea ei, în Camera Deputaţilor. Pe atunci eram popular, de atunci m-am devalorizat în ce priveşte sentimentele naţiunii pentru mine; ale mele pentru naţiune sunt tot cele vechi, numai că nu ne întâlnim niciodată la alegeri. Acest lucru îl făgăduiesc tuturor: mă mulţumesc cu locul pe care-l am aci. Dar eu, atunci, în Cameră, n-am adus nici gaze asfixiante şi n-am spânzurat nici şobolani la anumite cluburi de pe calea Victoriei, în credinţa naivă că mirosul de şobolan putred adus de vânt se va amesteca apoi cu mirosul din fiole şi va împiedeca revizuirea Constituţiei, care se poate face şi cu concursul unor oameni politiei care nu întrebuinţează şobolani şi fiole *(Aplauze, ilaritate).*

Iată o introducere foarte lungă, pe care o fac pentru mine, ca să mă scuz faţă de mine şi faţă de ocupaţiile mele, că vă ţin câteva momente aici. Şi acum trec la altă parte din cuvântarea mea, la partea aceea pe care dv. o presimţiţi, fiindcă am şi anunţat-o.

Am spus că dv. sunteţi un guvern care nu vă ştiţi lăuda şi nu v-aţi ştiut lăuda nici în Mesajul pe care dv. l-aţi redactat, afară de anumite părţi pe care ştiu foarte bine că nu le-aţi redactat dv. - le-aţi aprobat dar nu le-aţi redactat - şi nu vă ştiţi lăuda nici prin această majoritate.

Ştiu că este greu să se redacteze un astfel de răspuns la mesaj. În momentul când eram preşedintele Camerei, cineva a redactat un fel de răspuns milog, pe care eu l-am desfiinţat. Şi numai atunci s-a întâmplat lucrul acesta extraordinar, că preşedintele Camerei era cel care a redactat răspunsul la Mesaj. Eu l-am făcut. Am păstrat ici şi colo câte ceva, pentru ca autorul nenorocitei formule de la început să creadă că are şi el o parte. Dar nouă zecimi veneau de la mine.

E păcat că dv. nu ştiţi să vă lăudaţi şi nici n-aţi găsit pe cineva să vă laude, fiindcă - precum voi arăta - în cursul guvernării de trei ani s-au făcut o mulţime de lucruri bune şi e datoria unui om onest să le semnaleze, aşa cum a făcut d-l Miclescu, într-un frumos discurs, în care a indicat şi unele lucruri

https://biblioteca-digitala.ro

care sunt în programul Partidului Conservator şi înzestrate cu tot ce trebuie din partea organelor conducătoare, au a se preface, într-un viitor apropiat, în reforme îndeplinite.

Aşa voi face şi eu: unde este un bine, îl voi semnala. Căci, la urma urmelor, ceea ce este interesant este să se facă binele, iar dacă te plagiază cineva, făcând bine, nu este ca la o carte de istorie, unde plagiatul stârneşte oarecari nemulţumiri, chiar dacă nu aduce şi condamnarea plagiatorului. În domeniul politic, dacă te plagiază cineva, trebuie să-i mulţumeşti şi să fie bucuros că astfel s-a făcut un bine pentru ţară, chiar de către duşmanul tău cel mai rău, dar mai cu seamă când s-a făcut de persoane care sunt simpatice, simpatice nu toate - am excepţiile mele - *(ilaritate)*, ca persoanele care se găsesc pe acea bancă, atâtea persoane simpatice, şi eu mă bucur de prezenţa lor, fie chiar excepţională, la Senat.

M-am întrebat de ce nu vă laudă majorităţile. Vedeţi, este o problemă, fiindcă era un moment aşa de potrivit ca să vă aruncaţi o privire, nu asupra momentului, dar - aceasta a patra sesiune - să vă aruncaţi o privire asupra întregii opere îndeplinite. Cum de nu m-a lăsat cineva, dar pe mine singur, fără tovărăşie, încă trei ani şi să vedeţi dv. cum m-aş fi lăudat *(ilaritate)*, când s-ar fi deschis a patra sesiune! Dar dv. nu ştiţi să vă lăudaţi şi eu ghicesc de ce. Fiindcă nu se laudă un guvern şi n-are curajul să-l laude o majoritate decât atunci când opera aceasta este făcută de guvern în întregime, de un guvern care oglindeşte o singură voinţă şi când este făcută în numele unui partid care ştie el că aceasta este operă plecată de la dânsul.

Veţi vedea că binele care s-a făcut, s-a făcut în alte împrejurări. Şi acum vă arăt şi linia pe care mi se pare că s-a făcut acest bine şi linia rămasă liberă, pe care se putea face atâta bine şi din nenorocire nu s-a făcut.

Dv. aţi venit la guvern cu un program. Eu consider programul, astăzi, oriunde, ca o greşeală. Aşa sunt timpurile, aşa se schimbă lucrurile dintr-un moment într-altul, încât poate fi numai o indicaţiune de caracter general, o coloratură, dar nu poate fi o serie întreagă de puncte. De pildă, în ordinea internaţională, câte volume s-ar putea serie despre toate pactele încheiate între State; despre hotărârile luate de către State, despre gesturile schiţate, care n-au dus la nici un rezultat! Ai fi zis că dintr-un moment în altul este sau pacea asigurată sau izbucneşte războiul general. N-avem nici pacea asigurată şi nici războiul general, pentru că totul este într-o perpetuă mişcare. Trebuie însă o orientare şi garanţia unui singur om.

https://biblioteca-digitala.ro

Eu îi urez preşedintelui Consiliului de Miniştri, care este încă om tânăr - în Franţa omul se socoteşte tânăr până la şasezeci de ani, de la şasezeci de ani în sus nu, şi din nenorocire pentru mine eu nu mai sunt un om tânăr, în Franţa până la şasezeci de ani omul este „un homme jeune", deşi nu „un jeune homme" - eu îi doresc preşedintelui Consiliului să capete asupra celor tineri din partid destulă autoritate pentru ca nici măcar să meargă cineva să-l întrebe ce vrea, ci să ştie dinainte ce vrea şi să nu facă, prin urmare, decât ceea ce vrea cel care conduce.

Îi urez să apuce acea vreme, să trăiască foarte mult. Şi doresc ca toată lumea să trăiască foarte mult, începând cu mine şi terminând cu duşmanul meu cel mai rău, dar aceasta la urmă!

Dar să se potrivească lucrurile aşa ca, dacă este vorba de oricare partid, partidul acesta să aibă un şef care să poată fi primit în fruntea guvernului de oricine şi în orice împrejurare, şi dacă este cineva şef al guvernului, partidul să aibă curajul de a face din şeful unui guvern, şef de responsabilitate şi şef al partidului.

Nu vă supăraţi; sunt unele sentimente delicate, de care ţin seamă şi eu şi am pentru generaţia aceasta mijlocie a Brătienilor o foarte mare admiraţie, din punct de vedere al caracterului lor şi cunosc nobila tradiţie a operei lor spornice pentru ţară. Dar această dualitate nu este bună, dualitatea de şef de partid şi de şef de guvern, şi nu e bună nici o altă dualitate, cum ziceam odată, cu doi şefi, unul pe scaun şi altul sub scaun *(Ilaritate)*. E jenant pentru şeful de pe scaun şi umilitor pentru cel de sub scaun, mai ales când vede că scaunul nu se mai răstoarnă *(Ilaritate)*.

Prin urmare, eu îmi explic de ce n-a fost acest curaj nici la guvern, nici la majoritate. Nu avem a face cu opera guvernului întreg, comandată de un singur om şi care să se restrângă asupra întregului partid.

Partidul acesta, la venirea la cârmă, a prezentat un program, un program schiţat repede.

Pe vremurile lui Dimitrie Sturdza era altceva: se făcea un program care abia începea într-o broşură. Dv. nu aveţi nici o broşură, cum şi eu am venit la guvern fără nici o broşură, singura broşură care s-a arătat, pe vremea guvernării mele, la Cameră, a fost statutul francmasonilor, şi aceasta nu mă privea pe mine *(Ilaritate, aplauze)*.

Nu aţi venit cu un program, făgăduind mai multe măsuri, iar programul de care v-am spus era un program improvizat.

Dv. nu eraţi cu totul siguri că veniţi la guvern în momentul acela.

https://biblioteca-digitala.ro

Chestiunea aceasta nu ştiu unde aţi tratat-o dv. Eu am tratat-o la telefon. Şi se pare că telefonul meu are anumite virtuţi. Eu nu vă cer să-mi fiţi recunoscători mie, dar telefonului meu desigur că-i datoraţi o frumoasă recunoştinţă, într-un moment când lucrurile erau foarte nesigure.

Prin urmare, venind aşa „à l'improviste", nu aţi avut un program fixat in amănunte. Şi spun că este bine aşa. Dar aţi făgăduit anumite lucruri. În fruntea lor stătea restabilirea liniştei.

Poate să vin îndată şi la alte promisiuni, pe care le-aţi făcut ceva mai târziu, după ce v-aţi instalat. Dar întâi era restabilirea liniştei. Şi parcă văd pe omul cu care am avut multe legături, rareori întrerupte de pasiuni, parcă văd pe omul a cărui lipsă în partidul dv. o regretaţi şi o regret şi eu, care a venit după numire la mine - vă asigur că mi-a mulţumit - şi m-a întrebat ce cred eu. Am spus că înainte de toate trebuie să fie linişte în România, linişte imediată, prin orice măsuri.

Mi-a răspuns: o voiu face. Trecând câteva săptămâni, am aflat moartea lui silnică. Vasăzică linişte nu era.

Da, aţi venit cu un program. Aţi promis anumite lucruri pe care nu le-aţi făcut, şi aţi făcut o mulţime de lucruri pe care nu le-aţi făgăduit. Făgăduielile au rămas în vânt, însă lucrurile săvârşite rămân în realitate şi în istoria ţării şi ele formează onoarea foarte multora dintre dv. *(Aplauze).*

Cum am observat, foarte deseori miniştrii nu roşesc când aplauzele sunt prea numeroase. Dar vă asigur că veţi roşi când vă voi aduce omagii care, ştiindu-le sincere, vor trezi tinereţe şi pe obrajii cei mai încercaţi de vârstă.

Pe de altă parte, dv. aţi anunţat o mare guvernare de partid şi n-aţi făcut cu guvernare de partid nimic. Nici pentru partid. Nici un partid n-a plasat mai prost pe aderenţii săi, afară de banca ministerială *(Aplauze, ilaritate).*

Eu, care nu venisem să plasez pe nimeni - în foarte multe cazuri nu aveam pe cine plasa (ilaritate), şi am plasat pe ai altora, dar aceasta nu mi-a făcut o deosebită plăcere - eu am făcut mai multă operă de partid, deşi abia aveam unul, am făcut din punctul de vedere al grupării mai mult decât aţi făcut dv.

Dar fără partid şi de multe ori contra partidului, contra intereselor partidului şi contra trecutului partidului aţi făcut o mulţime de lucruri. Şi este o concluzie pe care o voi trage la sfârşit, care este foarte interesantă. Acei dintre dv. care sunt obişnuiţi cu lucrurile publice, o gâciţi de pe acum, gâciţi încotro merge această expunere cu mai puţine critici, cu multe laude şi mai ales cu îndrumări pentru viitor.

https://biblioteca-digitala.ro

Ce trebuia să faceţi dv., după angajamentele pe care le-aţi luat?

D-le preşedinte de Consiliu şi d-lor miniştri, câţi vă cunosc, ordinea aceasta este înainte de toate o ordine în spirite. Toţi jandarmii şi toată poliţia, poliţia secretă şi armata nu vă pot da liniştea de care ţara are atâta nevoie, până ce această linişte nu intră în spirite. Dacă este cineva care nu poate fi convins să lase ţara liniştită, nu este măsură destul de aspră care să nu trebuiască, imediat, cu orice risc personal, să fie luată pentru ca omul acesta să nu poată avea o influenţă asupra ţării *(Aplauze puternice)*.

Ce însemnează ceea ce vedem noi de câtăva vreme? Şi aici rog să nu se supere nimeni. Pe mulţi conducători ai Partidului Naţional-Ţărănesc îi preţuiesc foarte mult. Am fost o bucată de vreme şi împreună. Nu cred că le-am lăsat o amintire rea. Am venit fără îmbulzeală şi am plecat cu discreţie, într-o lume politică în care se intră cu îmbulzeală şi se iese trântind uşile.

Am văzut că sunt capete care gândesc aşa de mult, că sunt oameni aşa de mari, că sunt personalităţi aşa de evidente încât eu sunt superfluu şi natural, fiind superfluu m-am dus la alte ocupaţii, până ce soarta, vitregă cu mine, a vrut să mă aducă din nou în viaţa politică, ceea ce se poate întâmpla din când în când; fiindcă eu sunt om politic intermitent, dar spornic, pe când alţii sunt oameni politici permanenţi, dar fără nici un fel de spor *(Ilaritate)*.

Dar în vremurile acestea sunt foarte mulţi oameni care îşi închipuie că în afară de viaţa obişnuită, în afară de normalitate - normalitatea disciplinată - în afară de supunerea omului fără experienţă către omul eu experienţă, de supunerea tânărului faţă de bătrânul care a trecut prin ceea ce nu cunoaşte încă tânărul, în afară de respectul legilor, în afară de păstrarea tradiţiunii, în afară de tot ceea ce este mai solid, mai nobil în trecutul nostru, se poate, printr-o învârteală revoluţionară, să se schimbe toate lucrurile.

Iată, de exemplu, pe cineva, care este un om fără nici un fel de valoare şi pe care îl îmbraci într-un anumit fel, îi pui curele, îi strecori în buzunare arme ofensive sau defensive - te întrebi împotriva cui? - îl înveţi să defileze în fiecare duminică, îi cumperi mai multe steaguri şi iată armata care va crea o Românie nouă.

Vă aduceţi aminte că am discutat cu multe guverne această chestiune şi am spus că nu este bine, şi am adaus că oamenii care se îmbracă aşa cum nu trebuie, se cuvine a fi dezbrăcaţi chiar cu riscul de a-i lăsa în pielea goală, fiindcă în România există numai un steag şi numai o armată şi în România nu poate să defileze decât această armată *(Aplauze puternice şi îndelung repetate)*.

https://biblioteca-digitala.ro

Evident în primul rând putea face socoteala pe trei ani, fiindcă ne apropiem de scadență, în primul rând era acea restabilire a ordinei în țară.

Duca, Dumnezeu să-l ierte, mi-a făgăduit aceasta. Nu a trăit destul ca s-o facă și nici nu știu dacă o putea face.

Ați venit apoi dv., d-le președinte al Consiliului, și ați încercat s-o faceți de atâtea ori, chiar în urmă cu câteva săptămâni a apărut un nou decret, dar cu ce rezultate?

Sunteți siliți să așezați o defilare în cutare duminică și altă defilare în duminica următoare, pentru ca Bucureștii să nu fie teatrul unui adevărat război, unul să zvârle cu căciula în fața celuilalt și celălalt să ia căciula și să o zvârle ca răzbunare în capul primului - căciula cu tot ce cuprinde, în afară de capul pe care îl acoperă.

Ce fel de socoteală este aceasta? Ce fel de examen de capacitate este acesta? Cu cât crește capul unui om îndată ce adună mai multe căciuli? Fiindcă esențialul este ca acest cap să crească și să se dezvolte, nu să adune o mulțime de capete care sunt total inexistente, pentru că oamenii nu știu despre ce este vorba.

Și aceasta urmează din săptămână în săptămână, din lună în lună. Noi nu am avut vacanță. Noi nu am putut să avem liniște. Câte două, trei întruniri în fiecare zi de sărbătoare! Toate națiunile participă. Eu am văzut și turci cu șalvari care se adunaseră - nu sunt multe zile de atunci - pentru a salva patria lor iubită, România, fiindcă înaintașii lor luptaseră cu Ștefan cel Mare și cu Mihai Viteazul și, prin urmare, trebuia să afle ce înseamnă noua Constituție pe care le-a adus-o de la București șeful! Lucruri de operetă, din care picură însă din vreme în vreme și sânge. Și acest lucru nu trebuie.

Dar veți zice: „altfel, ce bucluc, și persoana ministrului nu este asigurată. Dar cine mai este asigurat în momentul de față? Ce persoane, ce clasă, ce Stat, ce națiune? Este o vreme de război. Bellum omnium contra omnes. Cine are o autoritate trebuie să exercite această autoritate. Aceasta nu s-a făcut.

Dar în domeniul celălalt, al spiritelor? Dar până la strigătul meu de alarmă, care v-a arătat ce cărți se citesc în școală, ce cărți se recomandă, bolșevismul cel mai descreierat și de caracterul pornografic cel mai dezgustător, aceasta era lectura tinerei generații.

Dar iată, am luat alaltăieri un ziar în care se cuprindea răspunsul dat unor scriitori de către mareșalul sovietic Tuhacevschi, care, desigur, nu trebuia să răspundă la întrebări care nu privesc armata. Noi avem legăturile

https://biblioteca-digitala.ro

noastre cu Rusia ca Stat. Metodele din Rusia ca Stat, sunt metodele din Rusia ca Stat. Noi avem metodele noastre, pe care nu avem nici un motiv să le schimbăm cu metodele nimănui. Dar generalii noştri, când se duc în străinătate nu vorbesc de literatură. Se pare că d-l mareşal Tuhacevschi a făcut declaraţiile pe care i le atribuie un ziar francez. Spunea: ce renaştere, ce moştenire greco-latină!

Acestea nu numai că sunt lucruri fără valoare, dar sunt primejdioase pentru spiritul uman. Toate trebuiesc înlăturate şi introdusă altă concepţie, altă simţire şi altă orientare.

Vedeţi dv. că anumite poezii, anumite romane şi anumite articole de critică, făcute de anumiţi profesori, cele mai scabroase trivialităţi au fost reproduse în gazeta mea de ieri, sunt iscălite de unii profesori din învăţământul secundar.

Mai toţi reprezentanţii literaturii descreierate fac parte din corpul didactic. D-le ministru de Instrucţie, dv. nu trebuie să vă lăsaţi impresionat de gura spurcată care, îndată ce o atinge cineva, se deschide şi împroşcă injurii. Eu sunt unul din oamenii care am primit mai multe injurii şi, cum vedeţi, nu au avut nici un fel de influenţă asupra sănătăţii mele *(Ilaritate)*

Prin urmare, prindeţi de piept această primejdie, fiindcă cei care participă la anumite manifestări, cei care sunt capabili de anumite gesturi nesocotite, mergând până la crimă, tovărăşiile acelea de copii asasini, pe care i-a curăţat în ultimul timp justiţia, toate acestea vin dintr-o stare de spirit nenorocită.

Aţi făgăduit acest lucru, liniştea, nu l-aţi făcut. Aţi făgăduit o administraţie vigilentă, care să fie pretutindeni şi care să reprezinte autoritatea de Stat, Din nenorocire nu aţi făcut-o. Cine trăieşte în mijlocul ţării, ca mine, poate să vadă: ţara se ţine prin cumînţenia ei îndătinată, iar nu prin constrângerea administraţiei. Administraţia nu o vezi în cele mai multe cazuri. Dar în timpuri ca acestea trebuie să fie o armătură administrativă formidabilă. Până la măsurile pe care le-a luat acum câteva zile d-l Iuca, se vindeau între muncitori două feluri de broşuri: o broşură verde şi o broşură roşie. În broşura verde era un articol, zece, care zicea: sfărâmaţi orişice împotrivire. Iar broşura roşie era împodobită cu semnul ciocanului şi al secerii. Efectul asupra spiritului muncitorilor din porturi era aşa, încât mergând o femeie în numele Ligii Culturale ea să recomande povestirile lui Creangă, şi nu ştiu ce altă carte bună, ştiţi ce au răspuns muncitorii? „Cât îmi dai ca să-ţi citesc cartea?"

https://biblioteca-digitala.ro

Mai sună a lucru românesc? Este rezonanţa admirabilă a sufletului acestui popor?

Până unde a trebuit să pătrundă această propagandă, care se făcea prin factori rurali, fiecare broşură fiind întovărăşită şi de o adresă şi de o scrisoare, cât de adânc a trebuit să pătrundă această propagandă, pentru a ajunge la astfel de perversiuni!

Şi, d-le preşedinte al Consiliului, inima mi s-a strâns în vacanţă, când am văzut ceea ce s-a petrecut la Piatra Neamţ, lucru nemaipomenit, nemaipomenit de secole: ţărani care se adună cu femeile lor, având în frunte apostoli ai aţâţării şi ai revoluţiei, care voiau să ocupe oraşul, care s-au aruncat asupra, armatei, care purtau scrise pe steaguri lozincile cele mai infame, care loveau în forţa publică. A trebuit să se ajungă aici! Nu este vorba de cine ştie ce nenorociţi ţărani din Basarabia, de rasă amestecată, ci de urmaşii plăieşilor de odinioară, splendizii luptători de pe vremuri, de acolo din Neamţ, care comit aşa ceva. Dar a fost de ajuns intervenţia, nu a administraţiei, vă rog, ci a fost de ajuns intervenţia unor buni comandanţi de jandarmi, care au mers până la capăt, care au scos de picioare din hornuri pe agitatori şi care au arătat că puşca poate trage. Acesta este un exemplu care s-a dat; şi trebuie să ştie toată lumea că armata are puşti, nu numai pentru duşmanii din afară, dar şi pentru duşmanii dinăuntru, care deschid drumuri duşmanului din afară *(Aplauze prelungite).*

Iată lucruri făgăduite. Dar aproape la fiecare minister s-au făcut anumite făgăduieli; s-au cerut şi anumite libertăţi excepţionale pentru ca, în timpul vacanţei, să se poată face lucrurile cele mai mari. Lucrurile mari nu s-au făcut. De altminteri, părerea mea este că şi fără o autorizaţie a Parlamentului, găsindu-se înaintea unei primejdii pentru ţară, un guvern trebuie să meargă până la capăt, chiar cu riscul de a se prezenta înaintea Curţii de Casaţie. Nu după propunerea aceasta nouă, vă rog, este o propunere imposibilă. Eu nu doresc să guvernez, dar vă declar că aş călca de zece ori pe zi legea răspunderii ministeriale şi aş aştepta cu pasiune ziua când voiu fi judecat, fiindcă eu nu sunt dator să învăţ pe de rost cele 40—50.000 de articole de lege pe care nu le ştie nimeni, decât când are nevoie un avocat de dânsele. Cel care guvernează trebuie să fie un om care să aibă întreaga putere de guvernare, iar nu ştiu cu câţi supraveghetori, cu nu ştiu câte articole în buzunar, astăzi guvernez şi mâine cad şi mă târăşte cu jandarmii înaintea judecătorului suprem de la Casaţie. Toate lucrurile acestea le lăsaţi ca moştenire urmaşilor. Şi aţi mai făgăduit un lucru, d-le preşedinte al

https://biblioteca-digitala.ro

Consiliului. Unii au zâmbit, dar mie mi-a părut foarte bine că l-aţi făgăduit, şi îmi pare rău că nu aţi făcut. Aţi spus că veniţi să „animaţi ţara". Vă asigur că nici nu-şi dă seama cineva ce s-ar putea face din naţia aceasta românească, dacă ar fi într-adevăr animată, dacă fiecare român s-ar deprinde cu ideea că are forţe lăsate de natură, transmise de la înaintaşi pe care nu poate să le ţină ascunse în el, ori numai pentru a face o doctrină sau a-şi pregăti o carieră, ci pentru a munci onest, devotat pe frontul naţional. Noi toţi suntem astăzi un front naţional de muncă *(Aplauze puternice).* Şi cine nu se găseşte în frontul acesta naţional este un dezertor şi trebuie să fie adus cu sila şi aşezat acolo.

Veţi lăsa societatea aceasta tot neînsufleţită, cu credinţa că se poate uşor căpăta o slujbă şi, odată ce ai căpătat slujba, se poate, tot aşa de uşor, să nu-ţi cauţi de slujbă, iar în anumite contingenţe chiar se poate să faci carieră, fără să lucrezi nimic. Acestea sunt deficienţe care ies din socoteala onestă pe care o fac guvernării dv.

Dar înseamnă oare aceasta că sunteţi inferiori predecesorilor? Ferească Dumnezeu! Eu vă cred superiori celor pe care i-aţi înlocuit şi superiori unora din cei care vor să vă înlocuiască *(aplauze puternice pe băncile majorităţii)*, şi ca partid şi individual, mai cu seamă individual, căci să ne ferească Dumnezeu de tot felul de oameni, dar de oamenii care se exagerează pe ei şi care cred că au geniu, mai ales să ne ferească Dumnezeu! Sunt oameni bolnavi, care au nevoie de o cură de linişte sau de o energică fricţiune pentru a-şi reveni în fire.

Nu, dv., vă voi arăta îndată, fiindcă vin acum la partea a doua: realizările care s-au făcut şi care nu erau în program şi care nu sunt în legătură eu nici o ideologie, dv. nu aţi căutat să fiţi lăudaţi şi răsplătiţi aşa cum meritaţi, fără îndoială, să fiţi lăudaţi şi răsplătiţi.

Orice s-ar fi întâmplat în domeniul social într-o societate care a fost foarte multă vreme în aşa fel măgulită, în aşa fel tolerată, în aşa fel educată, încât morala nu se întâlneşte în ceea ce priveşte clasele de sus, şi acum de o bucată de vreme şi în cele de jos, pe toate drumurile, cu toate acestea dv. aţi fost un guvern de oameni oneşti, nu aţi fost un guvern de care să se spună ceea ce a spus Cromwell într-un moment când a intrat în rămăşiţa de Parlament pe care a împrăştiat-o cu soldaţii, arătând cu degetul pe fiecare: d-ta ai făcut cutare lucru, d-ta altul; plecaţi afară, căci sunteţi nevrednici! Ferească Dumnezeu, aceasta nu este situaţia dv. Dv., unii mai tineri, alţii mai bătrâni, unii de o vârstă respectabilă - sunt silit să admit că este respectabilă şi vârsta pe care şi eu o împărtăşesc - staţi bine la locurile pe care le ocupaţi, şi

https://biblioteca-digitala.ro

este foarte bine că ați rămas cei mai mulți la aceste locuri. Dacă s-a făcut vreo înlocuire, este numai de pe urma unei munci atât de grele că a fost nevoie ca titularul departamentului să fie înlocuit cu altul care aducea energie proaspătă, și prin aceasta s-a făcut mult bine. La Interne s-a făcut mai puțin bine decât la celelalte departamente. Dv. sunteți președinte al Consiliului, și aveți sarcina armamentului, care este atât de importantă, încât trece înaintea oricăreia alteia *(Aplauze)*.

Să-mi dați voie să relevez ce s-a spus de la această tribună într-un moment când nu eram de față, fiindcă eu nu întrerup de obiceiu cum fac oamenii lipsiți de spirit; cei care întrerup n-au spirit și țin să o dovedească în fiecare zi. Eu nu întrerup decât când este vorba de o acuzare pe care nu o pot primi. S-a spus că se pregătise sub guvernul Maniu armamentul țării, perfect. Apoi a venit guvernul meu și a împiedicat înarmarea țării.

Nu este deloc adevărat. Ceea ce am găsit noi era un contract oneros, erau arme pe care nu le puteam întrebuința pe drumurile noastre. Erau o mulțime de lucruri care nu miroseau bine, și canalul s-a deschis pe urmă, de a răbufnit în nasul tuturor, și al făptașilor și al altora care nu erau vinovați.

Pe lângă aceasta, mai era și o atmosferă europeană în care nu se vorbea decât de pace și se arăta cu degetul pe oricine făcea o pregătire militară, iar noi eram siliți să camuflăm, pentru a nu zice cumva că am întrecut ceea ce ni se admite.

De la Geneva nu se admitea decât un număr anumit de soldați, și noi am făcut ce am făcut cu grănicerii prezentați ca simpli jandarmi și când colo ce frumoși soldați care fac administrația noastră! Ce am făcut noi decât am trimes o comisiune de generali ca să examineze acuzațiile, dacă acuzațiunile în ce privește armamentul sunt întemeiate sau nu. Au venit generalii și au arătat părerile lor, iar pe baza raportului generalilor români, pregăteam o nouă formă, dar aceasta cu câteva luni înainte de plecarea noastră. Aceasta este toată povestea. Pe lângă aceasta, noi nu ajunsesem la rezultatul frumos de a convinge pe aliata noastră, Cehoslovacia, că nu există trei armate, trei pericole care amenință, că nu există trei frontiere amenințate, ci există, pentru o singură armată, un singur pericol și o singură frontieră de apărat *(Aplauze prelungite)*. Cine are infanterie, dă infanterie, cine are cavalerie, dă cavalerie, cine are unelte, dă unelte, dar nu să se ceară ce nu poți plăti.

Dv. ați ajuns la acea frumoasă și frățească formă de înțelegere, în care noi, fără îndoială, vom plăti cu ceea ce avem, iar nu cu ceea ce n-avem, vom plăti când putem, onest; și prin acest punct de vedere, România este astăzi

https://biblioteca-digitala.ro

înarmată. Cine spune că România nu este înarmată, săvârşeşte cea mai rea faptă de care poate să fie în stare un mizerabil *(Aplauze prelungite)*.

Dar noi nu ajunseserăm aici. Şi vedeţi bine de ce nu ajunsesem aici. Fiindcă unui Stat, nu numai unui om, nu-i vine mintea dintr-odată. Atunci nici Cehoslovacia nu se temea că va fi atacată, că ar putea să caute cineva din sus să taie în două ţara şi nici nu se rostise anume cuvinte care s-au rostit şi asupra cărora nu mă opresc, trecând asupra tristului prezent pentru un viitor mai bun. Nu se rostiseră acele cuvinte şi nu era acea primejdie, aşa că aliaţii noştri nu erau dispuşi a ne face condiţiile pe care vi le-au făcut dv. Dar vă asigur că, oricine va acuza guvernul meu pe care, afară de anumite lucruri pe care eu nu le fac niciodată, fiindcă nu le socot la nivelul datoriei mele, l-am condus eu şi măsurile acestea au fost luate, nu de altul, ci de mine, după Consiliul de Miniştri prezidat de M. S. Regele. De câte ori mi se vor aduce aceste acuzaţii, am destulă putere şi destulă credinţă în rolul pe care l-am îndeplinit, pentru a le respinge.

Vin şi la celelalte departamente în care fără îndoială s-a lucrat. La Interne, sunt grajdurile lui Augias, pe care la poate curăţa, cu fonduri secrete cu tot, numai un ministru bine asigurat de la început, care să fie aşa încât să terorizeze pe toată lumea; numai acela poate să vie cu măturoiul cel mare, ca să facă să iasă pe uşi şi ferestre toţi paraziţii încuibaţi de atâta vreme într-un minister care, o spun din experienţă, aproape nu există.

Adevăratul ministru de Interne trebuie creat de acum înainte, ministerul funcţionarilor devotaţi, bine pregătiţi, care să lucreze ca o maşină perfectă, cum funcţionează o ghilotină. Cine bagă acolo degetul, capul, să ajungă degetul ori capul tăiat în paner imediat, aşa se guvernează în timpurile de azi o ţară!

Ministerul de Justiţie a dat codurile aşteptate de atâta vreme. Bune, rele, cu articole care se pot schimba, codurile acestea le avem. Încetează ruşinea do a vedea că într-o anumită provincie se judecă după anumite legi, în alta după altele. Acum, un jurist de o mare noblеţă de cugetare, care este şi profesor universitar la Cluj, d-l Romulus Boilă, spune că şi dacă d-lui a făcut ceea ce a făcut, legile ungare îl garantează *(Ilaritate)*.

Singur faptul acesta arata în ce stare era justiţia din ţară, atâta vreme cât nu aveam curajul să impunem legile noastre. Se judeca după Harmenopol[1] în Basarabia, după concepţiile lui Iosif al II-lea în Bucovina şi după Ius Tripartitum al lui Werboczi[2], frecat cu puţin austriacianism la Budapesta, în ce priveşte Ardealul.

https://biblioteca-digitala.ro

Iar legile cele mai formaliste, cele mai medievale, cele mai înapoiate, cele care garantau unui om dibaciu toate mijloacele de a scăpa, sunt legile „occidentale" ale Ardealului; din fericire, legile acestea străine le-am înlăturat pentru a crea o legislație unitară de la un capăt la celălalt al țării *(Aplauze îndelung repetate).*

Putea să se ducă ministrul care atunci era la Justiție, d-l Valer Pop, pentru mine o veche cunoștință și poate și o viitoare cunoștință intimă *(ilaritate)*, putea să se ducă în străinătate și să sugereze unele cărți contra României, ca aceea pe care acum câteva ceasuri o denunțam la Academia Română, a unui german, carte tipărită la München, în care se spune că în România de la război încoace există un singur lucru: cearta, o Auseinandersetzung /explicație, controversă, lb. germ./, dintre Ardeal și Vechiul Regat, fiindcă în Ardeal se găsesc oameni de înaltă cultură, de un mare simț de responsabilitate, de o perfectă consecvență, se numește și cel care a ținut mai mult să i se dea acest certificat, iar aceștia se luptă cu niște orientali spoiți, incapabili de o concepție modernă, și de câte ori se întâmplă ca acești orientali, care suntem noi, să fie la guvern, de atâtea ori opinia publică a lumii trebuie să osândească România.

În loc să faci așa ceva, d-le Valer Pop, te-ai pus în serviciul acestei țări, cu Vechiul Regat cu tot, care v-a dat carte, v-a dat încredere, v-a dat oaste, v-a dat victoria și ne-ați dat în schimb inima voastră, pentru a nu ne-o retrage pentru motive de partid în fiecare moment *(aplauze puternice)* și ai făcut să biruiască o concepție care este bună pentru toți și nu ne umilește nici pe noi de aici *(Vii aplauze).*

Țara care are jurisconsulți ce pot fi puși alături de cei mai mari jurisconsulți din Europa - avem și aici pe acești câțiva foști înalți magistrați, țara aceasta nu merită ofensa inconștienților de la noi sau din străinătate.

Opera săvârșită poate să fie susceptibilă de corectare și va fi corectată, dar baza rămâne. Ani de zile ați lucrat cu jurisconsulți, care sunt oameni eminenți și eminenți cugetători și ați alcătuit aceste coduri. Puteați foarte bine să vorbiți și de așa ceva în răspunsul la Mesaj; dar, cum văd, această funcțiune îmi revine gratuit mie și eu o îndeplinesc după puteri *(Ilaritate).*

Dar nu este numai acesta ministerul în care s-a lucrat. În ceea ce privește sănătatea publică, poate înlocuirile prea dese au ținut în loc intențiuni excelente, dar desigur că bunăvoința și competința, atâta vreme cât s-a găsit om de meșteșug, nu au lipsit.

https://biblioteca-digitala.ro

Nu aş zice, în ceea ce priveşte comunicaţiile, că lăsaţi pentru succesorii dv. măcar posibilitatea de a face alegeri uşor. Lăsaţi tot ceea ce trebuie ca să-şi rupă automobilele pe drum la alegerile viitoare.

E drept, sunt unele şosele foarte frumoase, ca de pildă aceea pe care am fost acum câteva săptămâni, de la Bucureşti la Giurgiu, care este o minune, cu poduri cu tot, dar în acelaşi timp aţi început în alte locuri, ca în nenorocita Prahova, şosele pe care le-aţi lăsat părăsite şi cine ştie când vor fi reluate, aşa încât treci de la rai la iad, după cum este asfaltul sau după cum sunt gropile.

Aici mărturisesc că cei care au trecut pe la acest departament nu au ştiut să mobilizeze populaţia rurală şi nu au ştiut să cheme pe şomeri, care pentru pâinea pe care le-o dăm trebuie să dea în schimb munca lor, şi care, de voie sau de nevoie, trebuie puşi să lucreze la şosele sau acolo unde este un lucru de făcut.

D-lor, observam si ieri prin ziare ce face un om politic care aparţine aproape generaţiei mele, ceea ce face d-l Sassu în ce priveşte agricultura.

Acum, desigur că este un drum enorm de parcurs până când pământul nostru va putea să dea ceea ce este capabil a da într-adevăr. Şi astăzi este destulă paragină în toate părţile. Până nu se va ajunge la o idee a mea pe care am emis-o acum câtăva vreme: adunările judeţene agricole cu prefectul agricol în frunte, cu programul fixat în fiecare an, nu se va face mare lucru. Cine lucrează după programul acesta, plăteşte cutare contribuţie; cine vrea să lucreze de capul lui, plăteşte o altă contribuţie, mult mai grea, ca să se înveţe minte şi să înţeleagă că agricultura este un lucru de solidaritate şi nu de încercări individuale, incompetente, fără credit, fără instrumente, fără posibilitatea de vânzare.

Marea mobilizare agricolă nu aţi putut-o face. Şi cu biciul trebuie adus omul leneş acolo, la pământul care nu i s-a dat pentru ca să-l lase pârloagă. Nu aşa: datorii iertate, lipsă de muncă tolerată şi pe urmă marea petrecere de la viitoarele alegeri, cu făgăduiala a ceea ce are sau nu are Ţara Românească. Ţăranul plăteşte prea puţin, ţăranul munceşte prea puţin, ţăranul nu mai ascultă deloc. Acestea sunt cele trei mari păcate în agricultura noastră *(Aplauze prelungite)*.

Ca în toată lumea, trebuie să se deprindă elementul muncitor să asculte de elementul conducător şi când ţara are nevoi mari, să câştige mai mult pentru ca să poată da ţării ceea ce este necesar ca să acopere toate nevoile şi să înlăture toate primejdiile.

https://biblioteca-digitala.ro

Şi acum, daţi-mi voie - mă apropii de sfârşit - după ce am semnalat aici lucrurile bune care s-au îndeplinit, să-mi daţi voie să mă gândesc puţintel şi la felul cum aţi înţeles dv. politica externă a ţării.

Întâi, baza pe care v-aţi pus, baza aceasta era, fără îndoială, bună. Dv. nu aţi venit spunând în opoziţie: să avem alţi aliaţi. Ce nenorocire să-şi închipuie cineva că se schimbă aliaţii aşa ca rufele! Am avut aliaţi până la un moment, ne-au dat ceva şi din moment ce ne-au dat, ce să ne mai gândim la ei? Aliatul care ne-a dat, şi-a făcut datoria. Te gândeşti la un altul, care nu ţi-a dat nimic. Până va veni momentul când nu-ţi va putea da nimeni nimic, fiecare datoreşte altora lucruri care nu se împacă şi cu lucrul pe care ni l-ar da nouă, căci nu te va mai crede nimeni. Să ne ferească Dumnezeu să ajungem acolo de să nu mai creadă nimeni în cuvântul României!

Şi mai ales, nu este permis să se discute axiomele de politică externă, atunci când Regele României se duce în numele ţării şi rosteşte anumite cuvinte şi dă anumite asigurări. Când Carol al II-lea a mers la Paris, acum câteva luni de zile, şi a spus: „Unde va fi soldatul francez, trebuie să înţeleagă toată lumea că soldatul român nu poate fi decât acolo", iar când, din nou, Regele României a mers la Praga şi cu un fast deosebit şi-a luat din nou angajamente, aceste angajamente sunt pentru toată lumea.

Ce? Am ajuns acolo încât să avem o politică externă a fiecăruia? Dacă sunt douăzeci şi cinci de partide, fiecare să-şi dozeze un alt fel de politică a României? Dar se poate? Dar politica externă, aceasta presupune şi anumite socoteli militare. Cum poţi să crezi dumneata - nu am văzut noi în timpul Marelui Război ce a însemnat schimbarea de front, în ce priveşte politica externă? Cum poţi să crezi că legăturile făcute într-o anumită direcţie pot fi înlocuite îndată cu legături în direcţia cealaltă?

Ce absurditate! Ce lipsă completă de orişice simţ practic, precum şi ce lipsă de orice sentiment de demnitate şi de oricare sentiment de onoare, iar poporul acesta trăieşte de secole cu sentimentul onoarei şi cu sentimentul cuvântului dat. Nu se poate, ca istoric, să nu-mi aduc aminte de cuvintele lui Mihai Viteazul la Praga când, fugar, neavând pe nimeni lângă dânsul, sărac, ameninţat, ostenit, bolnav şi învins, a vorbit către împăratul Rudolf şi i-a declarat că el toată viaţa lui a jertfit-o pentru creştinătate, că a sacrificat ţara sa, liniştea şi bogăţia ţării sale pentru creştinătate şi că, până la sfârşit, orişice ar fi de dânsul şi orişice ar fi de ţara lui, el rămâne legat de creştinătate. Şi nu le ajunge unor anumiţi oameni exemplul recent al Regelui Ferdinand, pe care

https://biblioteca-digitala.ro

de atâtea ori l-am văzut cu lacrimi pe obraz, biruit milităreşte, întreg în suflet, spunând: „Până la sfârşit eu sunt legat de cauza în serviciul căreia, fiindcă este cauza cea dreaptă, m-am pus" *(Aplauze)*.

Ce însemnează improvizaţiile acestea de fiecare clipă? Deci aţi făcut bine că aţi spus că nu cunoaşteţi altă politică în România decât aceea ce s-a făcut până acum.

Însă cred că aţi făcut o greşeală atunci când, sub anumite presiuni, care nu se discută, şi pe care nu eu le voi discuta, aţi admis că un guvern poate face o politică externă şi cu cineva care nu-i aparţine. Aceasta nu se poate în chip normal, oricare ar fi valoarea omului, oricare ar fi legăturile lui, pe care eu le recunosc foarte preţioase, legături minunate, pe care acest om, chiar când nu este la guvern, nu va săvârşi niciodată greşeala de a le rupe ţării sale.

În orişice situaţie suntem, noi trebuie să aducem ţării tot ceea ce putem şi tot ceea ce avem, şi să nu le drămăluim după faptul că guvernăm sau nu guvernăm, să nu spunem: Vă retrag capitalul meu, fiindcă nimeni n-are un capital pe care să-l poată retrage, când este vorba de interesele ţării sale *(Aplauze prelungite)*.

Nimeni nu trebuie să considere pe un om sub acest raport şi să vină, aici sau aiurea, să ne spună: Aţi făcut o greşeală şi iată aţi pierdut atât.

Se poate întâmpla să fie o greşeală; nu discut dacă este cazul unei greşeli, sau nu este cazul unei greşeli, dar a se pierde ceea ce fiecare dintre noi aducem pentru siguranţa de astăzi şi triumful de mâine al ţării, aceasta este o imposibilitate morală ce degradează pe oricine încearcă a prezenta chestiunea aşa.

Dar eu am o părere în ce priveşte felul de a se face politica externă a ţării, şi părerea mea este în legătură cu ce am apucat în zilele vechi ale mele, cu ce am văzut aici în ţară şi în străinătate, cu ce am citit pe paginile istoriei. Lucrurile cele mai mari în materie de politică externă se fac fără discursuri răsunătoare, se fac fără angajamente personale, care pot să ajungă periculoase, şi fără nici o grijă de exhibiţionism personal. Cu cât o politică este mai tăcută, este mai tare; şi cu cât ea cuprinde mai multe jertfe ale omului, cu atât politica aceea este mai bună.

O anume greşeală făcută de un anume om de Stat, de învietorul unei ţări care i-a dat o împărăţie si care a ridicat aşa de sus coroana Italiei, greşeala făcută de dânsul acum câteva zile, arată că nu este bine, atunci când se fixează liniile de politică externă, să se vadă omul cu amintirile lui, cu simpatiile lui şi cu antipatiile lui. Acelea să le ţină pentru dânsul, iar fiecare

https://biblioteca-digitala.ro

cuvânt rostit în materie de politică externă trebuie dacă se poate să aducă un prieten, fără a retrage pe un altul, fără a face din prietenul pe care îl aveai un supărat dacă are măsură, sau un dușman, dacă îi lipsește această măsură.

Purtat prin toate gazetele, prea s-a strigat în toate întrunirile, prea s-au răspândit toate calificativele asupra celor care displăceau cui avea în acel moment grija exclusivă, nesupusă guvernului, a politicii României. Prea s-au strâns anume mâini, pe care e bine că le avem în ale noastre, dar nu este nevoie să ne sărutăm de nu știu câte ori pe zi în necazul altora. Știți la ce alianță mă gândesc. Eu nu cuget s-o zguduim; este foarte folositoare, mai ales bine observată, fiindcă în ce privește viața internă, sunt prietenii mai sigure cu un jandarm la dreapta, cu unul la stânga, cu unul în față și cu unul în spate, dar încolo sentimentele să fie fără îndoială cele mai călduroase.

Nu mă gândesc să zguduim anumite alianțe într-o anumită direcție, și nu voi săvârși actul de ipocrizie de a striga „Trăiască Rusia Sovietică!" și „Jos Kominternul!", fiindcă nu sunt capabil să fac deosebiri prea netede în acest domeniu. Firește, sunt mari diplomați care le știu, dar eu ca istoric nu le găsesc. Dar nu este nevoie, când anumite împrejurări impun o alianță, nu este nevoie să salți la hotar, spunând că orice primejdie a dispărut și că de aici înainte vom fi, în toate împrejurările, alături de cine poate, în altă formă, n-a fost niciodată alături de noi, ci tocmai contrariul.

Sunt îmbrățișări care nu sunt necesare, fiindcă iubirea este așa de veche încât nimeni nu se mai poate gândi la o nouă democrație. Sunt îmbrățișări foarte periculoase, fiindcă, pot ajunge din cale afară de strânse, deși formăm în momentul acesta una din țările cele mai respectabile, cu un admirabil popor, și cu minorități de care, în general trebuie să fim mulțumiți - și am spus într-o conferință publică: dacă s-ar face de naționalități la noi ceea ce am făcut noi față de statele de care atârnau românii iridenți, nu știu ce ar fi.

Impunem prin numărul nostru, prin dreptul nostru minorităților, așa încât minoritățile, în unele domenii, pot să colaboreze chiar cu noi. Se vorbește acum de o întrunire a elementului german de la noi, care s-ar ține la Timișoara și în care s-ar manifesta că oamenii se găsesc mult mai mulțumiți sub cârmuirea tuturor toleranțelor, mergând mai sus decât atât: la recunoașterea tuturor drepturilor și la cultivarea simpatiilor meritate, că ei se simt mai bine așa decât cu întoarcerea unui regim care ar însemna și o imposibilitate materială și o pată de rușine pentru conștiința lumii civilizate de astăzi *(Aplauze)*.

https://biblioteca-digitala.ro

Vă mai pot adăuga că, de când d-l Victor Antonescu a venit la Ministerul de Externe, foarte multe din criticile care se puteau face acestui minister au căzut.

Sunt oameni care au noroc în viață, pe care îi cocolește oricine. Nu se poate atinge cineva de ei. Este o forță misterioasă care îi înconjură; când se strâmbă, se zice „ce zâmbet plăcut!", când amenință, se zice "ce mână prietenoasă!", când se face chiar o prostie, se zice: „ce element genial a intervenit în conducerea României!"

Dar sunt oameni care n-au noroc. Eu l-am cunoscut la Paris pe d-l Victor Antonescu. Dv., care nu erați acolo, nu vă dați seamă de însemnătatea legăturilor pe care acest om modest, acest patriot călduros, le-a avut acolo. Eu mi-am putut da seama de felul cum s-au tratat interesele României în momentul când, fără legăturile d-lui Victor Antonescu, nu ajungeam unde am ajuns și am spus-o totdeauna, când era o campanie de presă împotriva d-sale, campanie de presă din cele pe care le vedem venind cu violență extraordinară, apoi potolindu-se, așa încât cutare, care nu putea suferi un nume fără a-l caricatura, ajunge să se ridice la tribună ca să înalțe imnurile cele mai călduroase celui care îi servea pentru glumele sale proaste. Era o presă care se arunca asupra actualului ministru de Externe, asupra activității lui, pe care o socotea că nu este oportună. Însă împrejurările din timpul din urmă ne arată că nu este o prietenie pe care d-sa să nu o fi ajutat și nu este o dușmănie pe care să nu fi căutat s-o slăbească.

Iar dacă este vorba să definim, sub acest regim în care nu mai avem a face cu o personalitate care face ce vrea, ci numai cu un ministru care ia răspunderea întreagă a politicii externe a României, dacă e vorba s-o definim, ea stă așa:

Avem hotare de apărat cu cei care au de apărat aceleași hotare, avem de păstrat datoria de recunoștință celor prin care am ajuns, pe lângă silințele noastre desperate și jertfele noastre fără nume, la acest hotar.

De o parte este ceea ce numim noi Mica înțelegere și ceea ce înseamnă perfecta onoare a omului care stă în fruntea națiunii cehoslovace, d-l Beneș *(aplauze prelungite)*, care păstrează în viața politică, în rangul cel mai înalt, virtuțile pe care le dă ani de zile practica zilnică a cugetării și practica necontenită pe care o dă o catedră.

https://biblioteca-digitala.ro

Îmi aduc aminte că însuşi venerabilul preşedinte Masaryk, în momentul când soarta m-a adus să fiu preşedintele Consiliului României şi când i-am adresat o scrisoare ca unuia pe care l-am cunoscut în timpul de restrişte de la Iaşi, mi-a scris: „Vezi, d-le Iorga, tot e bine că au mai rămas câţiva profesori."

Ne sprijinim pe această Cehoslovacie care se razimă ea însăşi pe aceste două nume eminente, respectate, Masaryk şi Beneş *(Aplauze)*.

Ne sprijinim pe tot ce Iugoslavia poate să-şi aducă aminte că a suferit în momentele tragice ale istoriei sale, arătându-i că o naţiune, atât cât este ameninţată, nu-şi poate permite luxul măcar al unei aparenţe de politică dublă şi o lovitură către noi înseamnă o lovitură către ea şi atunci când protestăm noi, trebuie să auzim, de o parte şi de alta, aceleaşi protestări, iar dacă sunt interese deosebite pe care orice membru al acestei triple alianţe le poate avea, este de rău gust să se vorbească într-un discurs public de ceea ce ne desparte în momentul când se impune mai mult ca oricând ceea ce ne uneşte *(Aplauze prelungite)*.

Legătura cu Franţa nu este cu un guvern. Legătura este cu poporul francez, ale cărui virtuţi s-au format timp de atâtea secole, încât nu câteva luni de zile de eventuale greşeli în politica internă le pot desfiinţa *(Aprobări)*.

Noi avem a face cu acea armată franceză, care va fi reprezentată peste câteva zile aici de unul din şefii săi cei mari, noi avem a face cu gândirea sănătoasă a poporului francez, noi avem a face cu grija atentă a intereselor adânci ale poporului francez; restul sunt fenomene de suprafaţă, care privesc Franţa. Nu că aici în ţară unul este alb şi vede numai roşu în Franţa, după cum nu, când aici este cineva roşu, trebuie să se îndrepte furios oriunde va năzări în viitor ceva alb.

Faţă de alte naţiuni, ni se impune, dacă vrem să fim respectaţi, respect şi bună cuviinţă.

Orice naţiune care a ştiut să se ridice cum s-a ridicat Germania din nenorocirea pe care şi-a făcut-o singură, la starea în care a ajuns, constituie un factor important în viaţa lumii. Prin urmare, nu este permis să ofensăm un popor mândru de înfăptuirile sale, care nu se pot tăgădui.

Pe de altă parte, nimic nu ne poate smulge pe noi de la rasa noastră, care este în adâncul instinctului nostru naţional; şi nu pentru o vorbă nesocotită *(aplauze)* avem de rupt legături, care durează de două mii de ani *(aplauze)*, cu una din cele mai nobile naţiuni ale lumii, naţia care, vă asigur în conştiinţa mea de om onest, poate totuşi să asiste numai la tot felul de defilări

https://biblioteca-digitala.ro

militare în onoarea regentului Ungariei şi poate să găsească o mare înţelepciune din faptul că s-a împiedecat Ungaria de a merge la Berlin. Eu cred că mai bine este că Ungaria a mers la Roma.

Şi nu vreau să ofensez Ungaria. Înţeleg durerea ei şi iluziile pe care le naşte şi le îngăduim. Este o generaţie care nu-şi poate smulge din amintire ceea ce a fost.

Trebuie să fim oameni înainte de toate şi să ne gândim că sunt şi atâţia unguri la noi, al căror sentiment nu trebuie să fie ofensat într-un anumit moment.

Da, cum am spus, este mai bine să meargă ungurii la Roma decât la Berlin căci atunci când cineva se găseşte într-o stare de spirit anormală, cum este desigur la Budapesta, trebuie să fim mai bucuroşi să-i vedem că se duc în locul unde pot fi mai bine păziţi. Eu vă asigur că mai bine păzite pot să fie anumite apetituri la Roma, care este a d-lui Mussolini, cap de guvern, dar şi a unui om de nesfârşită răbdare, de nobilă concepţiune, de cavalerism admirabil, care se cheamă Victor Emanuel al III-lea, care a vorbit cum aţi văzut, fără nici o jignire sau ameninţare faţă de noi, dorind pacea şi viitorul mai bun ai tuturor popoarelor, fără a trezi din nou teribila fantomă roşie a unui război distrugător de civilizaţie *(Aplauze puternice).*

Iară dacă vrea cineva să discute asupra hotarelor noastre, cu imposibilitatea de a le atinge, putem să-i permitem această distracţie. Fiecare se distrează cum vrea. Unul împuşcă în lună şi noi îi putem permite să împuşte în lună dacă vrea şi dacă socoate că poate să-i cadă un vânat împuşcat în lună, n-are decât să se hrănească sănătos cu dânsul.

Aceasta este, cred, politica României, care nu se smulge de la nici o datorie, nu calcă nici un angajament, nu slăbeşte nimic din onoarea ei, nu caută nimănui buclucuri, dar care este în stare să impună, cu vârful baionetei, oricui, respectul ei *(Aplauze prelungite).*

Şi acum, după ce am isprăvit aceste consideraţiuni pe care bunăvoinţa dv. le-a făcut mai lungi decât doream, vin la concluzia pe care v-am făgăduit-o de la început, zicând că poate o întrevedeţi.

Din ceea ce am spus se vede că programul, cu toată bunăvoinţa, rămâne fără urmări. Făgăduieli nu este bine să se facă fiindcă aşa este vremea de se pot evapora pe drum; că partidul nu mai este ce a fost odinioară; că orice se începe în numele partidului, trezeşte în societatea însăşi foarte puţină dispoziţie de a te urma, iar cu cât se vede mai puţin partidul, cu atât milioanele de oameni se grupează în jurul d-tale.

https://biblioteca-digitala.ro

Vechea concepțiune de pe la 1870, 1880, 1890, concepția aceasta că este bine să înscrii cât mai mulți oameni în partidul d-tale, nu a fost niciodată întemeiată, iar astăzi este și ridicolă și rău făcătoare.

Îmi aduc aminte de o conversație cu Ion Brătianu, pentru care foarte multă vreme am avut cele mai bune sentimente și au fost și timpuri când am mers pe aceiași linie: țînteam cu el și cu Vintilă Brătianu - pe actualul șef al partidului dv. l-am cunoscut mai puțin - țînteam către aceiași creare a României Noi.

Am avut foarte adeseori pe tinerii liberali colaboratori la foile mele, iar pe Vintilă Brătianu l-am avut și martor într-un duel și mă văd și acum străbătând București cu el în coada săniei, fiindcă așa îi plăcea lui să stea în coada săniei și am colaborat și eu la Independența, foaia scrisă în limba franceză a partidului dv.

Dar, ziceam, îmi aduc aminte de o conversație cu Ion Brătianu, care apoi a ajuns pe o altă linie pe care nu-l puteam urma, conversație în care îi spuneam: ce greșeală faci urmărind o politică electorală, căutând să introduci cât mai mulți oameni în partidul d-tale.

Partizanii sunt în cea mai mare parte un bucluc. Nu te lasă în pace. Când ești în opoziție, fac sau nu fac ceva clar; când ești la guvern, fiecare pretinde partea sa și nu mai poți numi pe nimeni altul, fiindcă fiecare aduce în cumpănă ceea ce pretinde că a făcut pentru partid. Când am fost la guvern, au venit la mine oameni care își aduseseră aminte că acum 30 de ani mi-au făcut cine știe ce îndatorire într-un domeniu fără nici un fel de însemnătate, și aceasta însemna că trebuia să-i numesc.

Este apoi massa cea mare a alegătorilor care votează pentru un partid, sau pentru un alt partid, după cum țara cere guvernarea unui partid sau a altui partid.

În Anglia se vota pentru Whigs și pentru Tories, după cum Anglia avea nevoie de un guvern al liberalilor sau avea nevoie de un guvern al conservatorilor.

La Fontenay-aux-Roses, unde este școala pe care o conduc eu, în unele timpuri au fost comuniști care au votat pentru dreapta. Credeți dv., că voturile pentru dreapta de acum sunt numai ale oamenilor de dreapta? Dar sunt o mulțime de oameni de stânga, care își mușcă mâinile fiindcă au votat cu stânga, care este așa cum o vedem în momentul de față.

https://biblioteca-digitala.ro

Prin urmare, i-am spus lui Ion Brătianu: dacă ar avea o însemnătate înscrierile în club, dacă toată lumea trebuie să se înscrie ori într-un club ori într-altul, atunci nu mai este nevoie de alegeri; vine fiecare cu lista membrilor, se compară listele laolaltă, se vede care are mai mulţi, iar acela se pofteşte la guvern.

Dar s-a învederat în guvernarea dv. inutilitatea partidului, când este vorba de a face bine. Partidul poate să fie uneori un sprijin; foarte deseori este însă o povară. Sunt cazuri când partidul te poate compromite, când partidul îţi impune lucruri pe care nu le vrei şi lucrurile acestea trebuie să le îngădui. Eu cunosc un martir al unui anumit minister, care sufere mai mult decât toţi ceilalţi de cerinţele cluburilor de provincie, care peste conştiinţa lui îl silesc să facă anumite lucruri. Nu mă uit la nimeni pentru ca să nu descoperiţi din privirea mea care este omul la care mă gândesc.

Şi să nu vă sperie nici aşa zisele partide din stradă. Partidele acelea din stradă înseamnă, d-lor, căciula pe faţă pentru unul şi căciula pe dos pentru celălalt, cojocul cu blana înlăuntru pentru partidul din stânga şi cojocul cu blana în afară pentru partidul din dreapta. Nu. Binele, astăzi, în orişice lume, în orişice societate, se face prin oameni, prin oameni muncitori şi prin oameni de treabă şi dacă este vorba să sprijini o societate pe oameni de muncă şi oameni de treabă, atunci nu mai trecem prin tot felul de comoţii la schimbarea guvernului, nu mai este schimbarea o revoluţie, ci este o nouă grupare a forţelor, care pot lucra şi mai departe pentru binele ţării.

Eu aştept de la înţelepciunea lui Carol al II-lea această hotărâre: strângerea împreună pe baza nu a unui program, ci a unui număr de puncte de înfăptuit imediat, a tuturor oamenilor care reprezintă o valoare în această ţară. Dar, înainte de aceasta, să se ducă să-şi ardă şi programele şi steagurile! *(Aplauze prelungite).*

NOTE

1. Constantin Harmenopol (1320-1383), jurist bizantin, autorul codicelui de legi *Hexabiblos*. A fost tradus în 1804 în Moldova, la porunca domnitorului Alexandru Moruzi.
2. Codul în Trei Părţi, adoptat de Dieta din Pesta după răscoala condusă de Gheorghe Doja (1514). Mai cunoscut după numele redactorului, Werböczi.

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 4 decembrie 1936

Rememorări despre guvernarea sa

D-le preşedinte, s-a împărţit acum discursul d-lui Manoilescu.

Eu nu am ascultat o parte din discursul d-sale, începând cu momentul când a fost vorba de nu ştiu ce „călăreţ singur", am ţinut să nu fiu de faţă la această parte a unui discurs care, după cum ne aşteptam, a fost fără îndoială, foarte interesant şi foarte frumos.

Dar, înăuntru este o învinuire care se aduce guvernului pe care l-am prezidat şi eu aş fi răspuns îndată, dacă aş fi fost aici. N-am fost şi de aceea ţin să vorbesc, pentru a înlătura o învinuire care a venit de la d-l Manoilescu şi a fost întărită de d-l Gafencu.

Anume se spune că, în cele dintâi luni din guvernarea mea, delegaţiunea germană, care venea pentru negocieri de comerţ aici la Bucureşti, a fost dată jos din tren în mijlocul nopţii, pentru ca să nu se întâlnească cu reprezentanţii aliaţilor noştri, care, în momentul acela discutau la Bucureşti.

Şi d-l Gafencu a adăugat, zicând: „aceasta este o greşeală a guvernului. Nu are nimic a face cu politica României", iar d-l Manoilescu a spus că „este o greşeală care ilustrează mentalitatea care a domnit multă vreme la noi".

Dar pentru că nu ajungea, d-l Gafencu - vedeţi sunt aici o serie de amabilităţi - mai observă: „a fost un act de nepricepere a guvernului de atunci", la care d-l Manoilescu adaugă în sfârşit: „am fost pe punctul să-mi dau demisia din guvern pe această chestiune".

D-lor, erau aici la Bucureşti reprezentanţii aliaţilor noştri şi evident că nu era bine să se întâlnească delegaţii germani cu cei care purtau într-un moment răspunderea politică externă a celor trei ţări aliate.

Dacă guvernul ar fi fost înştiinţat despre momentul când înţelegea să vină delegaţia germană, atunci am fi rugat ca acea delegaţie să vină mai târziu, căci nu se putea să avem aceeaşi atenţiune şi pentru unii şi pentru alţii. Trebuie să vă gândiţi şi că în momentele acelea, politica guvernului român era bănuită că ar voi să se desfacă de alianţele sale ca să treacă alături de Germania. Aceasta era situaţia în acel moment. Şi tocmai pentru aceasta noi am vrut apoi să negociem la Berlin, iar negocierile s-au făcut sub ochii aliaţilor la Geneva.

https://biblioteca-digitala.ro

A făcut-o d-l Ghica foarte bine. Dar, cum vă puteţi închipui, că un om din guvern, fie prim-ministru, fie ministru de Interne, sau de Externe, ar fi dat ordinul acesta sălbatec şi cu totul nepotrivit cu educaţia şi cu puţina inteligenţă pe care o avem noi, de a coborî pe delegaţii germani din tren?

Probabil că, dacă o intervenţie a fost făcută de vreun organ inferior, n-a putut fi decât o rugăminte adresată delegaţilor germani de a binevoi să aştepte acolo la Cernăuţi până în momentul când noi am putea să-i primim cu toată cinstea care se cuvenea trimişilor unei ţări mari, cu care aveam dorinţa de a lega relaţii comerciale.

În ceea ce priveşte intenţia d-lui Manoilescu de a demisiona din această cauză, afirm că n-am auzit nimic despre aşa ceva. Nu mi s-a spus nici un cuvânt, fiindcă imediat aş fi dat d-lui Manoilescu lămuririle pe care vi le dau dv. Dar înţelegeţi câtă dreptate am să nu admit că spectacolul acesta curios a fost dat unei delegaţii străine, că un guvern întreg a fost vinovat de o lipsă de politeţă, din cauza unui organ inferior din conducerea căilor ferate din Cernăuţi. Este o mare nedreptate.

Eu cred că v-am dovedit, dv. tuturor, că această învinuire, venită de la doi oratori aşa de simpatici, cade de la sine, de îndată ce se găseşte cineva care să vă arate adevărata stare de lucruri *(Aplauze)*.

Şedinţa din 23 ianuarie 1937

Despre inspectorii generali din învăţământul primar

Nu am fost de faţă la discuţie, dar dacă dv. aţi scăpat de tirania inspectorilor, aţi făcut foarte bine.

Când am venit eu la minister, am găsit într-o cameră patru domni care se distrau cu ţigări şi cafele. Şi i-am întrebat: ce sunteţi dv. ? Mi-au răspuns: suntem inspectori. Şi ce faceţi? Numirile. Dacă dv. faceţi numirile, ce pasc eu aici?

Şi de a doua zi i-am trimes la catedre.

Dv. spuneţi că i-aţi trimes la periferie. Eu i-am trimes la catedre. Aceştia mănâncă autoritatea ministerului, şi păcatele lor cad asupra ministrului.

https://biblioteca-digitala.ro

Inspectorii n-ar trebui să fie profesori fugari de la catedră, aici, la Bucureşti, pentru a tiraniza lumea, ci inspectorul trebuie să fie creat anume din anumite elemente care să fie la minister, nu ca să evite munca la catedră, ci ca să îndeplinească o funcţiune pe care nici un profesor n-ar putea-o îndeplini.

Dacă aţi prevăzut aşa, aţi făcut foarte bine; dacă nu, să ne mai gândim, pentru că este o chestiune care stă la baza învăţământului, această chestiune a inspectorilor, şi ea trebuie bine rezolvată odată, fiindcă aceşti inspectori sunt elementele cele mai apăsătoare din întregul minister.

Şi-mi pare bine că se prezintă ocazia s-o spun aici în Senat: curăţaţi-vă de dânşii. Singurele elemente pe care le-am moştenit eu de la dv. şi dv. de la mine, elemente foarte bune, sunt consilierii ministeriali. De ceilalţi însă, căutaţi să vă cotorosiţi cu desăvârşire.

Iertaţi-mă că v-am luat atâta timp, dar este o suferinţă a învăţământului care merită să fie relevată[1].

NOTE

1. În timpul şedinţei, N.I. a observat şăgalnic: „Domnule preşedinte, vă rog să asiguraţi liniştea. Pe d. Patraulea îl înţelegem şi fără să-l auzim, pe d. ministru vrem să-l auzim ca să-l înţelegem" *(ilaritate)*.
Apoi C. Angelescu, ministrul Educaţiei Naţionale, se plânsese că la minister îşi pierde timpul cu tot felul de suplicanţi. N.I.:"Dar eu nu le dădeam voie să intre înăuntru, iar pe parlamentarii cei mai colţoşi, îi scoteam cei dintâi afară" *(ilaritate)*.

Şedinţa din 25 ianuarie 1937

La o propunere a deputatului Agricola Cardaş privind comasarea loturilor agricole ca să sporească eficienţa agriculturii

Mă interesez de un singur lucru: cu ce mijloace o să faceţi dv. din ţăranul cel mai înapoiat, ţăranul aşa cum e scris aici. Cine îl va sili să facă tot ce proiectaţi dv.?

D-l Vasile P. Sassu, ministrul Agriculturii şi Domeniilor: V-aş ruga să citiţi întâi proiectul.

https://biblioteca-digitala.ro

D-l profesor N. Iorga: Tocmai că l-am citit şi nu văd pe cine le puneţi pe cap ca să facă ceea ce trebuia să facă de mult, fiindcă ideea aceasta este o idee pe care o preconizăm de ani de zile.

Eu personal am stăruit pentru aceasta ca ţăranul să nu fie lăsat să-şi bată joc de pământul ţării. Prin urmare, să fie acolo nu un inspector, ci prevedeam un fel de Parlament districtual, în care să fie reprezentaţi şi ei. Acesta este planul: intraţi în plan? Bine. Nu? Vă pun impozit de trei ori mai mare.

D-l Vasile P. Sassu: Sunt încurajări pentru cei buni şi sunt amenzi pentru cei care nu ţin seama de dispoziţiunile obligatorii.

D-l profesor N. Iorga: Poate că s-ar face mai bine aceasta pe cale fiscală.

D-l Vasile P. Sassu: Dar, d-le profesor, desigur că nu aceste amenzi formează obiectul principal al eficacităţii acestei legi, dar este un cadru întreg de organizare a agriculturii care prin mijloacele pe care le pune la dispoziţie va da bune rezultate.

D-l profesor N. Iorga: Este exact ceea ce am dorit eu. Vă rog să introduceţi în proiectul dv., dar să mă înscrieţi cu dreptul meu de prioritate, fiindcă aţi citat pe Kuseff, dar eu sunt ceva mai nou.

D-l Vasile P. Sassu: Nu l-am citat eu, l-a citat d-l raportor; eu nu am dreptul de autor. Eu am voit ca materialul pe care l-am găsit moştenire la Ministerul Agriculturii şi la care a contribuit într-o măsură foarte importantă d-l profesor Siseşti, fostul dv. ministru al Agriculturii, să fie adaptat la nevoile care le-a dat experienţa de trei ani, de când conduc acest minister.

D-l profesor N. Iorga: Trei ani de tristă experienţă.

D-l Vasile P. Sassu: ...le-a dat experienţa - tristă şi folositoare - de trei ani de când conduc acest minister.

D-l profesor N. Iorga: Tristă experienţă.

D-l Vasile P. Sassu:....să dau o lege, care să scape agricultura din situaţia aceasta tristă, rudimentară, care este o ruşine pentru economia noastră naţională.

D-l profesor N. Iorga: Foarte bine!

D-l Vasile P. Sassu: Prin urmare, pe acest punct sunt alături de părerea dv. şi sunt foarte fericit că pot avea concursul dv. la acest proiect de lege.

D-l profesor N. Iorga: Iată, printr-o simplă întrerupere, am înlocuit un discurs, care ar fi luat din timpul adunării. Şi mai adaug ceva. Dv. nu sunteţi pe ducă, dar se împlinesc cei patru ani. Dacă aţi fi fost mai cuminţi, aţi fi făcut opt ani. Dar nu am să vă spun mijlocul prin care aţi fi putut face încă patru ani. Eu, dacă nu aveam o anumită tovărăşie, îl aplicam pentru mine!

https://biblioteca-digitala.ro

În sfârşit, dv. plecaţi. După dv. o să vină persoane care sunt aşa de sigure, încât anunţă prin gazete că ele şi nu altele vor lua moştenirea dv.! Decât că aceste persoane au obiceiul de a linguşi pe ţăran, în dauna lui şi a ţării. Şi frică mi-e, domnilor, că măsurile pe care le luaţi vor fi sabotate de către cei care se sprijină numai pe continua linguşire a ţăranului, măgulind instinctele acelea care fac din el un rău agricultor şi un rău cetăţean! (*Aplauze).*

Prin urmare, ar trebui să găsiţi un mijloc. Nu ştiu care, o asigurare din partea cuiva, a Coroanei, care are desigur pe lângă atâtea drepturi şi datoria de a reţine din legislaţia unui guvern ceea ce nu trebuie schimbat în dauna ţării de guvernele care urmează.

Ţăranul a ajuns să fie despovărat de sarcina impozitelor. Ţăranul a fost despovărat de sarcina lucrării la şosele. A ajuns să fie despovărat de tot ce datorereşte creditorilor şi ţării, deşi ţara i-a dat tot ceea ce se putea da.

Eu vă asigur că şi din opoziţie puteţi să fiţi destul de puternici pentru a vă| apăra legea dv. Luaţi măsuri ca nu cumva demagogia să nu facă inexistentă opera dv.

Să vină să declare reprezentanţii partidului la care fac aluzie că, venind la guvern, nu vor schimba nimic din această constrângere a ţăranului la datoria lui.

După ce N. Jechianu stăruise pentru „zootehnicizare", adică o creştere mai intensă de animale în gospodăriile ţărăneşti

Să nu ajungem în politică a creşte ce nu trebuie, ca să şi decorăm pe urmă. Am eu o experienţă recentă.

D. profesor D.R. Ioaniţescu: Nu s-ar putea să le aflăm şi noi?

D. profesor N. Iorga: Nu-i chiar aşa de depărtată. Era şi d-l Boilă, şi d-l Ghiţă Pop aseară. Erau cavaleri şi mai mult decât atât. D-l Mihalache a avut cordonul, fiindcă a fost locotenent în tranşee. Dar ar trebui toţi ofiţerii să fie decoraţi, căci ce a făcut d-sa au făcut şi ceilalţi. Aşa mi se pare mie. Era şi un evreu, mai de mult decorat, nu-i spun pe nume. Iată ce creştem noi.

Face sugestii

Eu v-aş ruga - poate să nu mai vin pe urmă, fiindcă mă duc la curs - să introduceţi încă un articol. Una din cauzele pentru care se lucrează prost la noi, este că ţăranul se duce la cărăuşie.

https://biblioteca-digitala.ro

Iese cu carul cu boi, mai doarme puțin, automobilele trebuie să-l păzească, acesta este adevărul. Sunt șosele pe care aproape nu se mai poate circula. Or, nu ar fi bine să se împiedice cărăușia într-un anumit timp din an, când oricare sătean e reclamat înainte de toate de munca lui la câmp.

Nu vă gândiți că ar fi bine ca cei care merg de fac cărăușie să fie obligați să arate că și-au îndeplinit funcțiunea lor agricolă, cum era pe vremea nemților? Vă rog să puneți și aceasta în lege.

D-l Vasile P. Sassu, ministrul Agriculturii și Domeniilor: Vom examina această chestiune. Propunerea mi se pare însă irealizabilă.

D-l profesor N. Iorga: Dacă pe vremea nemților s-a putut, de ce nu s-ar putea și pe vremea noastră?

Ședința din 27 ianuarie 1937

Despre situația cultelor în România

D-le președinte, d-lor senatori, trebuie să spun că nu sunt mulțumit cu partea întâi a răspunsului d-lui ministru.

Partea a doua privește activitatea vicarului.

Eu n-am nici un mijloc de informație și nu știu ce face el. Eu știu ce fac rutenii din Bucovina. Și știu un lucru: că rutenii din Bucovina, în momentul de față, sunt foarte mulțumiți că au la îndemână un vicar, sub anteriul căruia se poate ascunde propaganda lor politică de desnaționalizare și de împiedecare a românilor de peste Prut de a reveni la ceea ce au fost strămoșii lor, care sunt vechi răzeși ai Moldovei, strămoși care au luptat sub steagul lui Ștefan cel Mare, și care au fost înecați, la un moment, dat de valul acesta, favorizat de austrieci, al unor venetici veniți de dincolo de graniță. Rutenii cei vechi nici ei nu sunt băștinași. Ei au venit foarte târziu, prin secolul al XVII-lea. Aceștia erau ortodocși și au chinuit mult timp Biserica ortodoxă, cerând să aibă un mitropolit, sau cel puțin un episcop în biserica lor, pentru dânșii. Acești ruteni sunt veniți de dincolo de graniță. Veneticul este totdeauna mai obraznic decât băștinașul pentru că el apără pretențiile sale, pe când băștinașul nu-și apără decât dreptul și existența sa. El are o putere pe care nu o manifestă în exterior, pentru că ajunge puterea care se desprinde din noțiunea existenții sale.

https://biblioteca-digitala.ro

Rutenii din Bucovina au fost cetăţeni răi ai României, cu foarte puţine excepţiuni.

Eu n-am mijloace ca să ştiu ce face vicarul. Dacă dv. vă închipuiţi că omul trimis de dv. acolo poate să afle ce face vicarul, atunci înseamnă că dv. nu cunoaşteţi ceea ce este ruteanul.

Desigur că este un joc foarte acoperit, pe care nu-l va putea descoperi nimeni.

În ceea ce priveşte partea a treia, aceasta nu mă priveşte pe mine, precum a recunoscut şi d-l ministru al Cultelor. Eu n-am încheiat nici un pact cu naţionalităţile. Alţii au introdus acest năravş şi s-au supralicitat fiecare, dând mai mult decât ce dăduse predecesorul său. Îmi aduc aminte, când am ocupat locul pe care-l ocupă astăzi d-l Tătărescu, a venit la mine d-l Hans Otto Roth şi mi-a cerut un număr de reprezentanţi în Cameră şi în Senat. Atunci l-am întrebat: în ce calitate vii d-ta? Mi-a răspuns: ca şef al germanilor din România.

Eu cunosc, în afară de cetăţenii români un număr de cetăţeni care vorbesc limba germană şi care aparţin în mare parte credinţei luterane şi unii aparţin şi credinţei catolice. N-are decât să vină episcopul lor. Dacă este să se vorbească în numele germanilor, să vină episcopul lor şi să vorbesc eu cu el. Atunci d-l Roth mi-a spus: este o declaraţie de război? Eu i-am răspuns: cum vrei, dar te asigur că nu vei avea nici pe departe numărul de reprezentanţi pe care i-au avut germanii sub guvernul trecut.

A doua zi a venit şi m-a rugat să-i răspund dacă pot să-i asigur acelaşi număr de mandate.- Ca reprezentant al poporului german? Nu a mai ridicat pretenţiunea că vorbeşte în numele poporului german, de la Stat la Stat şi i-am dat numărul de mandate pe care-l avusese mai înainte, dar fără nici un fel de pact. Nu i-am cerut nimic în schimb, am zis: D-ta lucrează cum ai lucrat, înţelege-te cu cine vrei, nu mă împotrivesc d-tale; dar dacă ridici o chestiune de principiu, eu nu discut cu minorităţile: reprezentantul Statului român de o parte, de altă parte reprezentantul cutării sau cutării minorităţi nu pot să stea faţă în faţă să discute.

Dar eu înţeleg să mă ocup de partea întâi, în care e greşită judecata d-lui ministru al Cultelor, deşi a deschis Concordatul şi a învăţat Concordatul, care a fost negociat pe vremea mea, şi pe care l-am apărat cu atâta energie, fiindcă este mult mai bine să avem legătură cu Roma, în ceea ce priveşte catolicismul, decât să avem legături cu catolicismul fără Roma, deoarece la Roma cuvântul României a avut totdeauna greutate şi sub actualul pontifice, pe care să-l ajute Dumnezeu să treacă peste greaua boală de care sufere

https://biblioteca-digitala.ro

acum, românii au întâlnit totdeauna, nu numai toată prevenienţa părintească, dar au întâlnit în acelaşi timp o afecţiune deosebită, interesându-se şi de trecutul nostru şi de drepturile noastre. Dar Concordatul acesta, vă rog, nu cuprinde nici ruteni, nici unguri. Nu aş fi admis, ferească Dumnezeu, să discut, nu cu Sf. Părinte ci cu Cancelaria Apostolică, drepturi naţionale cum sunt acestea. Acolo cu Sf. Părinte, deşi acesta este Concordatul, se discută religiunea catolică şi drepturile religiunii catolice.

Concordatul nu asigură ungurilor, ca atare rutenilor uniţi, o anumită situaţiune.

Credeţi dv. altfel? Nu, nici nu poate fi, căci atunci Biserica aceasta catolică nu ar mai fi ceea ce este şi Statul român nu ar mai putea să o recunoască în acest fel.

În Ardeal avem pentru catolici un episcop, care se întâmplă că este maghiar, deşi se scoboară dintr-o veche familie făgărăşană, este mult mai român decât mulţi români, care se recunosc astăzi ca români şi vorbesc româneşte. Iar în ceea ce priveşte pregătirea părintelui Mailat, care cel puţin până ieri era în fruntea acestei diecezee ca factor activ, pregătirea sa este pur austriacă, sau austro-franceză, crescut pe la Viena şi având legături cu cercurile de la Curte.

Este adevărat că se simţea maghiar, într-un rând, îmi aduc aminte că a venit să discute cu mine, ca ministru de Culte, nu ştiu ce chestiune, şi el spunea şi avea dreptul să spună: nu sunt maghiar, sunt prelat catolic!

Foarte interesant ceea ce spunea el. Dar eu aveam dreptul să mă uit dedesubt, şi i-am răspuns: da, eşti prelat catolic, dar eu te ştiu maghiar. Nu ai fi un om onest, dacă nu ai fi în fundul sufletului d-tale maghiar. Aceasta pentrucă îl ştiam maghiar, dar el este episcop catolic şi s-ar putea în anumite împrejurări, care ar veni să fie acolo episcop al catolicilor din Ardeal un catolic, care să nu fie nici măcar atâta maghiar cât este prin adeziune episcopul Mailat. Poate să fie un german, un italian, sau chiar un român, care ar trece acolo la catolicism!

Nu poate pretinde maghiarimea din Ardeal, fiindcă numărul cel mai mare al credincioşilor e compus din maghiari, ca episcopul să fie ungur. Nu, pentru că atunci nu ştim ce este catolicismul, sau îi permitem unui anumit catolicism să fie ceea ce nu trebuie să fie şi să reclame de la Statul român ceea ce nu are dreptul *(aplauze)*. Acesta este un adevăr elementar.

Şi să-mi daţi voie, socoteala se face aşa: Se zice: în Bucovina sunt vreo 70.000 de ruteni uniţi...

D-l prof. I. Nistor, ministrul Muncii: Mai puţin, vreo 30.000.

https://biblioteca-digitala.ro

D-l profesor N. Iorga: Este maximum pe care-l pretind ei.

Eu întreb un lucru: evident că majoritatea au venit de peste graniţe, dar mulţi din ei s-au încuscrit cu cei care erau acolo, au făcut căsătorii unii cu ceilalţi şi evident, cei care au făcut căsătorii cu ortodocşii, aceştia nu mai sunt adevăraţi ruteni.

Şi eu mă întreb dacă rutenii, adică elementul rusificat de dincolo de graniţă, este într-adevăr un element rutean de baştină, fiindcă populaţiunea română s-a întins până la marginea Cracoviei, ori dacă nu este un produs de desnaţionalizare.

Aşa fiind, să nu mi se vorbească mie de nevoia de a se întemeia un vicariat rutean pentru ruteni. Chestiunea se prezintă altfel. Este vorba de un vicariat pentru uniţi, oricare ar fi caracterul unităilor, indiferent de caracterul lor cel adevărat care se ascunde sub numele acesta. Noi avem acolo două parohii româneşti, dintre care una la Boian şi nimic nu împiedeca pe episcopul de Maramureş să aleagă pe unul din cei doi pretaţi şi să-l aşeze în locul pe care îl ocupă un om care abia ştie româneşte şi care cu parohiile lui corespunde - în ce limbă? În latineşte? În româneşte, care este limba de Stat? Nu, în limba ruteană.

Ce-i dă dreptul acesta? Este în Concordat ceva care dă dreptul să întrebuinţeze această limbă? Nu.

Pecetea acestui domn de la Cernăuţi este în româneşte şi în ruteneşte. A făcut o vizită mitropolitului Bucovinei.

D-l Victor Iamandi, ministrul Cultelor şi Artelor: Vă pot arăta pecetea, o am aci. Este şi în româneşte şi în ruteneşte.

D-l profesor M. Manoilescu: Dar pe corespondenţele pe care vi le adresează, aplică această pecete în ruteneşte?

D-l Victor Iamandi: Da, pe statele de salarii.

D-l profesor N. Iorga: Prin urmare, punctul de vedere este total greşit. Eu mă ocup de lucrurile aceste mai mult decât vă ocupaţi dv., fiindcă în chestiunea aceasta ruteană, dv. vă iniţiaţi, dar suntem doi oameni care le ştim lucrurile acestea de mult: Este d-l Nistor, care a scris o foarte frumoasă carte despre rutenizare şi eu, care mă ocup de o viaţă întreagă de această chestiune, şi ştim că nu poate fi vorba de o datorie a Statului român de a numi pentru Bucovina un şef bisericesc care să fie rutean.

Roma n-a cerut acest lucru. Noi nu l-am fi acordat niciodată. Nu este scris în Concordat. Dacă dv. descoperiţi vreodată între lucrările ce vi se trimet, fituici în ruteneşte....

D-l Victor Iamandi: Nu ne-a trimes.

https://biblioteca-digitala.ro

D-l profesor N. Iorga: Dar nici limba ruteană nu o admit.

Iată, răposatul meu cumnat, Ioan Bogdan, care era omul ce cunoştea mai bine chestiunile de filologie slavă, mi-a spus totdeauna că această limbă ucraineană - ca şi ucrainismul însuşi - nu este decât o iluzie.

Ai noştri n-au fost niciodată ucrainieni. A fost pe vremuri un Stat ucrainian, dar nu prin Bucovina, ci pe la Kiev, cu Bogdan Hmielniţki. Este deci o uzurpare de nume. D-nii aceştia nu se consideră ruteni, ci se consideră ucrainieni şi fiindcă dv. - aici mă abat puţintel — fiindcă aţi vorbit de avantajul de a avea un şef al acestei biserici în România şi nu la Lwov, la Lemberg, vă spun că nu este nici un avantaj. Polonii îl ştiu stăpâni, noi însă nu.

D-l Victor Iamandi: Nu este acesta punctul nostru de vedere. Am repetat numai justificarea care s-a dat în 1930, atunci când s-a schimbat jurisdicţiunea.

D-l profesor N. Iorga: D-le ministru, nu trebuie să acceptaţi sitauţiunea aceasta pentru că sunteţi înşelat.

D-l Victor Iamandi: Am acceptat-o pentru că aţi acceptat-o şi dv.

D-l profesor N. Iorga: Ce-am acceptat?

D-l Victor Iamandi: Numirea acestui vicar rutean, care a fost făcută în 1930. Între timp aţi fost şi dv. preşedinte al Consiliului.

D-l profesor N. Iorga: La acea dată era numai un administrator apostolic.

D-l Victor Iamandi: Aşa este şi acum.

D-l profesor N. Iorga: Administrator apostolic este ceva provizoriu, pe câtă vreme un vicar este ceva permanent şi plătit de Statul român; celuilalt, dacă i se dădea ceva, i se dădea de milă, fără să aibă dreptul. Nu mă prindeţi pe mine, d-le ministru, cu chestiuni de cronologie. Nu. nu!

Şi al doilea, în momentul acela episcopul de Baia Mare şi-a numit locţiitorul de la Cernăuţi, fără a înştiinţa Statul român. Vă rog să-mi arătaţi dacă există la minister vreo înştiinţare din partea lui.

D-l Victor Iamandi: Este o înştiinţare de la 9 aprilie 1931, deci cu 14 zile înainte de a fi dv. prim-ministru. Rezoluţia este pusă de către d-l Ghiţă Pop.

D-l profesor N. Iorga: Ai d-ta vreo iscălitură de a mea acolo? Eu eram ministru de Instrucţie şi de Culte şi d-ta nu îmi poţi arăta nici o iscălitură a mea.

Lucruri de acestea importante se hotărăsc de ministru însuşi, nu de funcţionari.

https://biblioteca-digitala.ro

D-l Victor Iamand: D-le profesor, voi avea prilejul vineri, când voi răspunde în chestiunea Bisericii Învierea Domnului, de la Suceava, să aduc o semnătură de a dv., însă în apărarea cauzei româneşti din Bucovina. Biserica aceia, care a fost trecută....

D-l profesor N. Iorga: Nu ne înţelegem întotdeauna!

D-l Victor Iamandi: Nu am găsit nici o semnătură de a dv., şi nici nu m-am gândit un singur moment să vă atribui dv. vreo răspundere asupra acestui act.

D-l profesor N. Iorga: Atunci, să lăsăm aceasta de o parte şi să continui asupra aceea ce formează însuşi fondul discuţiei noastre.... (*Surâsuri).*

Nu este nimic de râs. Este o chestiune cu mult mai gravă, pentru ca să-l credeţi pe d-l ministru de Culte în stare să facă o vorbă de spirit, sau pe mine incapabil, dacă este o astfel de încercare, să nu o tai imediat. Nu este de glumit. Este o chestiune foarte serioasă. O să vedeţi dv., trecând rutenismul dincolo de Prut, cum a şi trecut în unele părţi pe la Siret şi în josul Sucevei, rutenismul se strecoară şi se leagă de rutenismul din Nordul Basarabiei şi de la Hotin. Aceasta este o chestiune de cea mai mare importanţă. Ori şi ce bucovinean vă poate spune durerea pe care o are, când pe pământul lui Ştefan cel Mare s-au aşezat cu tendinţa de a porunci oameni care în timpul războiului nu au dorit nimic mai mult decât ca întreaga Bucovină să fie smulsă din patrimoniul poporului românesc şi să treacă la ruteni. Acestea nu sunt lucruri de glumă.

Prin urmare, încă odată, d-le ministru, nu vă puneţi pe terenul pe care v-aţi pus, care este greşit. Nimeni nu vă poate împiedeca de a trimete pe cineva în cercetare. Mai bună cercetare decât să întrebaţi pe d-l de la Cernăuţi, este să întrebaţi pe bucovinenii de aici. Aveţi pe banca ministerială pe d-l Nistor. Întrebaţi-l. Şi aici în Senat, sunt profesori de la Facultatea de Teologie, facultatea aceasta pe care rutenii o împărţiseră în două. Până şi *Candela,* revista lor, care era în cea mai mare parte ruteană - revista ortodoxă pentru întreaga Bucovină - tindeau să o acapareze. Şi până şi în Moldova de Sus s-au strecurat: la Burdujeni femeile vorbesc ruseşte, la Zahoreni, în Dorohoi, populaţia este formată din vechii ruşi, strecuraţi sub formă de corduneni. Aceştia vroiau să ajungă stăpâni pe Moldova întreagă. Aceasta este o chestiune moldovenească (*aplauze prelungite şi unanime*), nu este numai o chestiune bucovineană restrânsă. Şi în nici un caz nu este o simplă chestiune de confesiune. Confesiunea este una şi rutenismul este unul din mijloacele pe

https://biblioteca-digitala.ro

care le întrebuinţează oamenii care vor să ne dea afară din ţara noastră, şi trebuie să ne proptim şi să ne fixăm un hotar, dincolo de care ei să nu treacă, dar noi să trecem, pentru a lua înapoi pe toţi aceşti urmaşi ai răzeşilor care fac parte din cea mai splendidă rasă a vechii Moldove. Aşa se pune chestiunea (*Aplauze unanime prelungite*).

Nn, d-le ministru, puneţi Concordatul şi după litera Concordatului să apăraţi o situaţie care nu poate să dăinuiască. Pumnul de acolo, de la Cernăuţi, care nu ştie românește, care pecetluieşte ruteneşte, care corespunde în limba ruteană cu preoţii care sunt agenţi revoluţionari ai rusismului în Bucovina, domnul acesta trebuie să se ducă. S-o facă episcopul lui de la Baia Mare, pe care-l cunosc eu şi ştiu ce atitudine a avut totdeauna faţă de Statul român - pe cât avem să ne lăudăm că în episcopatul de acolo avem oameni cum este mitropolitul Niculescu, cum este părintele Hossu, pe atât am avut să mă plâng, ca preşedinte de Consiliu, de atitudinea puţin respectuoasă faţă de Statul român a aceluia pe care un alt guvern l-a numit episcop de Baia Mare. Acesta este adevărul. Să-şi retragă episcopul acesta, vicarul. Sau dacă, folosindu-se de o interpretare dibace a Concordatului, nu vrea să o facă, dacă provoacă o intervenţie a Romei - care nu va veni, vă asigur - dacă o face, nu plătiţi pe acest agent politic rutean, care se înveşmântează în anteriul de părinte al bisericii unite. Întrerupeţi legăturile cu dânsul; să-i dea rutenii lui! Cauza rutenilor o apără. Rutenii să-l plătească. Nu aşa, Statul român să plătească pe cineva, sub care nu se ascunde altceva decât duşmanul cel mai înverşunat, în formele cele mai ipocrite, interesul unei naţiuni care tinde să ne înlocuiască pe noi încă odată, acesta este adevărul.

Aveţi încă, la vârsta dv., multe de învăţat şi aţi învăţat multe pe vremuri de la mine. Recunoştinţă, ştiţi, mai multă sau mai puţină, cum erau vremurile. (*Ilaritate*). Dar acum, în aceasta chestiune, vă rog să nu-mi răspundeţi că vă răspund imediat, căci eu am dreptate. Nu am nevoie de nici un răspuns; am nevoie de acţiunea dv. şi în această acţiune, vă rog să vă conduceţi după cele ce am fixat eu aici. Catolicismul nu este naţional. Statul român nu poate admite ca, sub forma catolicismului, să se procedeze anti-naţional. Biserica catolică nu poate să fie un acoperiş pentru o luptă naţională împotriva naţiunii române şi a Statului român. Acesta este principiul (*Aplauze puternice*). Trageţi cu energie tinerească toate consecinţele din acest principiu, pe care-l fixează oamenii de vârsta mea şi în Bucovina (*Aplauze prelungite*).

https://biblioteca-digitala.ro

Ministrul V. Diamandi spusese că biserica unită din Bucovina trebuie să rămână biserică românească

Să-mi dați voie: eu am trecut la votarea Constituției Biserica unită drept a doua biserică românească. Să se arate vrednică de locul pe care eu i l-am stabilit și care a însemnat o adevărată revoluție, față de situația anterioară a Bisericii unite.

V.I. declarase că în chestiunea vicariatului rutean de la Cernăuți, dacă biserica unită nu îndrepta lucrurile, se vor lua măsurile de rigoare

Cuvintele mele sunt cuvintele unui membru al opoziției. Cuvintele dv. angajează guvernul. De aceea, dați-mi voie, de câte ori se întâmplă că un cuvânt poate fi luat în alt sens și exploatat - cum s-a întâmplat la Cameră cândva, știți câte greutăți ați avut atunci - să-mi dați voie să-l corectez. Nu este chestiunea ucraineană în legătură cu 40—50—60.000 de ucrainieni, veniți de peste granită, nu faceți o chestiune ucraineană din această chestiune pe care Statul nu o poate admite, decât numai ca un drept al unei minorități de a întrebuința limba sa acolo unde este rostul, și nu o provincie ucraineană.

Aci este deosebirea cea mare. Noi nu le acordăm decât drepturi culturale, care sunt impuse prin vechea noastră toleranță și prin tratatele de pace.

Nu vorbiți de ucrainieni, ca și cum toți ar fi uniți. Cea mai mare parte nu sunt uniți. Cei mai buni sunt cei care sunt ortodocși, întrucât pot să fie mai buni[1].

NOTE

1. Discuția a continuat și în ziua următoare, la 28 ianuarie, când N.I. a spus: „Nimeni nu zice ca preotul să nu vorbească în limba credincioșilor, dar episcopul să nu facă politică străină. Aceasta e! *(Aprobări)*. Toate sunt bune. Ar fi bine ca episcopul care este supraomenesc să nu fie și supraromânesc" *(aplauze, ilaritate)*.
   În aceiași ședință a fost întrebat de ce nu sunt arestate elementele comuniste. N.I.: Domnilor, nu sunt de stânga, nu sunt strângaci!" *(Ilaritate)*.

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 29 ianuarie 1937

Dialog cu episcopul greco-catolic Alexandru Rusu al Maramureşului

Nici nu ştii ce se petrece în Bucovina, unde abia ai călcat! Ştiu eu mai bine, nu de la Baia Mare poţi privi cu ocheanul ce se petrece în Bucovina, sub antiriul vicarului dumitale!

Comisiunea Monumentelor Istorice a reparat biserica din Crisciatic şi eu am trimis pe secretarul Comisiunii să vadă ce este acolo. Preotul este român de la Crisciatic, supus acestui vicar.

P.S.S. dr. Alex. Rusu, episcopul greco catolic român al Maramureşului: Nu este nici un preot la Crisciatic supus acestui vicariat.

D. profesor N. Iorga: El este rutean?

P. S.S. dr. Alex. Rusu: N-are parohie acolo.

D-l profesor N. Iorga: Crişciatecul poate fi ortodox. Alături de acesta însă se face acelaşi lucru. Ştiţi ce? Se începe serviciul în româneşte, fără să aibă credincioşi, iar după câteva momente trec în ruteneşte. Aceasta se face permanent acolo. Şi în fruntea fiecărui sat conducătorul iredentist rus este preot. Indiferent dacă este ortodox sau unit. Acesta este adevărul.

Eu mi-am purtat drumurile pe vremuri, când prea Sfinţia Ta nu ştiai drumul la Bucureşti; eu am cutreierat drumurile Bucovinei de la un capăt la altul. Ştiu ce năpârci se cresc acolo şi nu se pune o altă năpârcă în fruntea acelor năpârci (*Aplauze prelungite*).

Despre Concordat

Sub cine s-a încheiat Concordatul?

D. Victor Iamandi, ministrul Cultelor şi Artelor: Concordatul s-a semnat la Roma, la 10 mai 1927, ministru al Cultelor fiind d. Vasile Goldiş şi s-a ratificat în 1929, de guvernul prezidat de d. Iuliu Maniu, votându-se legea de aplicare a Concordatului şi publicându-se în *Monitorul Oficial*, dacă nu mă înşel, în mai 1929.

P.S.S. dr. Alex. Rusu: Ministru al Cultelor fiind d. profesor Costăchescu.

D-l profesor N. Iorga:Concordatul a fost atacat pe urmă, fiindcă n-a fost adus în faţa Parlamentului.

https://biblioteca-digitala.ro

Cine a apărat Concordatul în 1931— 1932? L-am apărat eu, şi dacă este vorba de respins, resping eu orice acuzaţiune care face din mine defăimătorul Bisericii unite, pe care am lăudat-o, dar pentru serviciile aduse naţiunii româneşti resping orice acuzaţie care ar încerca să facă din mine - care am introdus şi în Constituţie rolul însemnat românesc al acestei biserici - care ar încerca, deci, să facă din mine un duşman al acestei biserici.

Dar, pentru a salva abuzurile rutenilor în Bucovina, se încearcă această diversiune; şi dumnealor pornesc un război pe tema Bisericii unite, pe când războiul se duce pentru altceva, şi-l vom duce cu d-ta împreună, d-le ministru, până la capăt, împotriva intrigilor rutene care se ascund sub vicariatul de la Cernăuţi. De acesta este vorba şi de biserica de acolo, iar nu de biserica unită, care nu va găsi în prea sfinţia voastră un apărător care să ştie atâta şi să poată vorbi aşa cum am făcut eu (*Aplauze prelungite*).

În continuare:

D-le ministru, astăzi dimineaţă s-a denunţat un lucru: că atunci când mitropolitul Bucovinei - care este aici de faţă - a cercetat un sat românesc ortodox, sătenii făcuseră un arc de triumf. Pe arcul de triumf s-a pus steagul românesc. Şi au venit rutenii şi au dat jos steagul românesc şi după ce l-au dat jos, au pus steagul ucrainian.

D-l profesor Vasile Loichiţă: Alături.

D-l profesor N. Iorga: Chiar alături. Atunci când mitropolitul a intrat înăuntru, a găsit sătenii îmbrăcaţi aşa cum se îmbracă de obicei, iar doi erau îmbrăcaţi în costume căzăceşti, de ucrainieni.

Au fost daţi în judecată.

Preşedintele, un român, dar cu nume neromânesc, le-a dat drumul şi a rămas să se judece cine ştie când. Apoi,cu politica aceasta nu facem decât să servim pe cei mai răi duşmani ai noştri.

Eu n-am adus chestiunea uniţilor aici ci a propagandei ucrainiene care trebuie, cu toate mijloacele de Stat stârpită (*Aplauze prelungite*).

Continuă dialogul cu episcopul Alex. Rusu

Nu vreau să vă întrerup, căci am vorbit destul.

https://biblioteca-digitala.ro

Dar iată ce este cu Mirăuții[1]. A fost monument istoric, căci a fost clădită de Alexandru cel Bun. Însă au venit austriacii şi i-au schimbat stilul cu desăvârşire; ea nu mai are caracterul de monument istoric. Pe când biserica de care era vorba[2] este neatinsă, aşa cum a clădit-o Doamna Elena!

Şi atunci, vă întreb pe dv., în calitate de cleric, când cineva construieşte o biserică pentru religia şi naţionalii săi, şi omeneşte pentru tot timpul pentru acest scop, dacă poate fi considerată altfel decât ca o intrusiune, dacă nu o profanare, când vine cineva şi o răpeşte de la destinaţia ctitorului şi o trece la o altă confesiune rivală?

După ce A.R. afirmase:D. profesor Iorga a ajuns să preţuiască biserica română unită în urma cunoaşterii unui mare personaj al Blajului care a fost Augustin Bunea

D-l profesor N. Iorga: Bunea nu a făcut niciodată ceea ce faci Prea Sfinţia Ta. Nu invoca o memorie a cărei tradiţie ai călcat-o şi o calci. Dacă sufletul lui Bunea este aici, el îţi poate spune că nimeni nu a adus un serviciu mai rău bisericii unite de la întemeierea României până astăzi, decât o faci d-ta de la această tribună. Deserveşti propria biserică pe care nu o ştii apăra, din neştiinţă, din interes şi din pasiune. (*Aplauze prelungite*).

A.R a declarat că biserica din Suceava fusese trecută în 1782, sub Iosif al II-lea, în posesiunea cultului catolic, „încetând odată pentru totdeauna de a mai fi în vechea proprietate".

D-lor senatori, dar părintele Rusu nu ştie cine era Iosif al II-lea.

Iosif al II-lea a fost un om care şi-a bătut joc de biserică şi de toate naţiunile de acolo. El vroia să facă un fel de tiranie laică austriacă. El este laicizatorul Austriei. Prin urmare, orice măsură venită de la un om care nu credea în nimic decât într-un vag Deus, pierdut undeva în cer, nu are nici o valoare.

Altceva este măsura Regelui României, credincios al religiei strămoşilor săi şi altceva este măsura de cancelarie a unui cinic imperial, căruia nu-i păsa de nici o formă în care se închina cineva lui Dumnezeu (*Aplauze puternice)*

https://biblioteca-digitala.ro

Eu, părinte, vă rog să vă duceţi în *Kapuzinengruft* /Cripta Capucinilor din necropola imperială de la Viena/ şi să ţineţi acolo discursul acesta. Acolo vă aşteaptă şi Iosif al II-lea cu sentimentele cele mai aplicate. Numai că acolo nu miroase prea bine.

Vă rog să isprăviţi. Vă doresc să ajungeţi chiar Mitropolit al Blajului, cu condiţiunea să isprăviţi[3].

NOTE

1. Mirăuţi, fosta mitropolie a Moldovei de la 1401. Construită, probabil, de Petru Muşat în 1380-1390. La 1402 Alexandru Cel Bun a adus aici oasele Sf. Ioan cel Nou. Reconstruită în 1898-1903.
2. Hramul Învierii Domnului îl are mânăstirea Sucevița, ctitoria Movileştilor, 1653-1686.
3. La un moment dat episcopul declarase că în timpul stăpânirii austrice în Bucovina, biserica ortodoxă „s-a învoit" să lase biserica să ajungă „magazie pentru cereale". N.I.: „Dacă ar fi fost magazie pentru cereale, dvs. aţi fi fost succesorul guzganilor, iar nu al preoţilor" *(ilaritate)*.

Şedința din 30 ianuarie 1937

La proiectul de lege pentru organizarea şi încurajarea agriculturii

După ce V. P. Sassu, ministrul Agriculturii, vorbise de un fond menit aplicării legii

Numai legea contabilităţii, aceea a d-lui Popovici, este toată nenorocirea. Aceea trebuie schimbată.

Eu am vrut să creez la Ministerul de Instrucţiune un fond pentru cheltuielile culturale din fiecare moment, şi am făcut fondul de la bacalaureat şi de la cărţile poştale. Eu, cât am fost acolo, am apărat aceste două fonduri. Pe urmă ele au fost trecute la Ministerul de Finanţe. Ştiţi dv. că dacă Ministerul Instrucţiunii scoate o revistă, abonamentele nu pot fi culese pentru susţinerea revistei de către Ministerul Instrucţiunii, ci trebuie să treacă la Ministerul de Finanţe? Aceasta este ceva ne mai închipuit.

https://biblioteca-digitala.ro

D-l Elemer Gyarfas: Este un sistem care trebuie îndreptat.

D-l profesor N. Iorga:Trebuiesc fonduri speciale, numai să le puteţi apăra, d-le ministru, căci altfel vine acela cu legea lui şi vi le fură.

Şedinţa din 8 februarie 1937

Despre politica externă a României

Cu referire la raporturile noastre cu Polonia şi Cehoslovacia

D-le preşedinte, d-lor senatori, am cerut cuvântul pentru o lămurire. Eu cred că este foarte bine că avem două adunări: Adunarea Deputaţilor şi Senatul. Mai este oarecare timp până ce o chestiune care a plecat dintr-un loc ajunge în celălalt loc şi foarte multă lume poate să-şi facă şi socoteala privitoare la această chestiune.

Dar regimul acesta bicameral are şi un dezavantaj: dezavantajul este că se atacă cineva într-una din Adunări, fără să poată răspunde acolo, aşa încât suntem siliţi ca în Adunarea cealaltă să luăm cuvântul ca să spunem ceea ce s-ar fi spus cu mai mult folos, ceea ce ar fi tăiat imediat anumite aserţiuni în Adunarea în care s-ar fi produs, cu privire la rostul cuiva dintre noi, acuzaţiei.

Iată despre ce este vorba: În şedinţa de acum două zile din Camera Deputaţilor, d-l Gheorghe Brătianu, şi, după d-l Gheorghe Brătianu, d-l Goga, vorbind despre o carte a reprezentantului Cehoslovaciei la Bucureşti[1], m-a pus în cauză şi pe mine. Vă puteţi închipui că atunci când se spune că afirmaţia vine de la d-l I., fost preşedinte de Consiliu, este acelaşi lucru ca şi cum m-ar fi numit. Nu cunosc un alt fost preşedinte de Consiliu, al cărui nume să înceapă cu I. poate între viitorii preşedinţi de Consiliu va fi vreunul al cărui nume va începe astfel, dar între cei care au fost, nu este altul decât mine.

Mi se atribuie că aş fi spus cândva, mi-e şi greu să repet cuvintele, aşa sunt de grosolane, şi cine mă cunoaşte pe mine cât de puţin, cum amândoi vorbitorii mă cunoşteau destul, n-ar fi trebuit să citească acest pasaj, desigur, rău informat, dintr-o carte pe care nu sunt chemat nici s-o atac, nici s-o osândesc - că aş fi spus - şi îmi vine un sentiment de scârbă când citesc

https://biblioteca-digitala.ro

cuvintele acestea, că pentru mine un polon, un evreu, un câine, este tot una. Vă puteți închipui că un om de creşterea mea, de cultura mea, un om care a ocupat situația pe care a ocupat-o, din care mi-a rămas măcar atâta simț de răspundere, nu permite să se creadă că ar putea vorbi aşa față de un popor, față de care poporul român a avut totdeauna sentimentele cele mai bune. În timpul nenorocirii Poloniei, Moldova şi chiar partea aceasta a țării din România, a primit pe pribegii poloni cu cea mai mare prietenie şi în mare parte şi aici s-a pregătit învierea Poloniei. N-o spunem, fiindcă n-avem obiceiul să ne lăudăm cu îndeplinirea celei mai elementare datorii, dar Polonia, desigur, îşi aduce aminte, Polonia, cu care în trecut n-am avut totdeauna cele mai bune momente, dar niciodată n-am considerat-o ca duşmană a poporului nostru. Era acolo o aristocrație, o regalitate, care a putut vedea rău lucrurile şi a început anumite acțiuni care au dus la rezultate nefavorabile, dar noi totdeauna am prețuit, am iubit acest nobil popor polon. Şi când Polonia, din fericire, cu prețul sângelui fiilor ei, dar şi mulțumită rolului pe care l-am avut în Marele Război, a ajuns să fie din nou aşa de întinsă, aşa de mândră, cu atâta putere pentru viitor, nu i-a lipsit niciodată, din partea tuturor, fără deosebire, nici un fel de dovadă de prietenie. Ne-a părut foarte rău în momentul luptei de la Varşovia, că nu eram în situația de a-i ajuta printr-o demonstrație militară pe poloni, dar ei au ştiut prin propriile lor mijloace să înlăture primejdia.

Cum aş fi putut spune eu aşa ceva? Să-mi daţi voie să spun eu de ce este vorba, şi după aceea o să închei cu unele considerațiuni în ceea ce priveşte avantajul nesfârşitelor discuțiuni de politică externă, nu numai în presa noastră, dar în Parlament.

În momentul când d-l Beck, care conduce şi acum politica externă polonă şi care avusese legături aşa de strânse cu Franța - căci a fost ataşat militar la Paris până când a crezut că trebuie să primească o altă sarcină - în momentul când d-l Beck, care ştia perfect tot ceea ce Polonia datoreşte Franței, s-a adresat către Germania, şi şi-a închipuit că pe baza aceasta poate începe o nouă politică polonă - dar a văzut că s-a înşelat chiar după scurt timp – natural, am fost dintre cei care ne-am crezut în drept, din cauza legăturii noastre cu Polonia, să spunem că foarte greşită era această nouă direcțiune, care acum nu este părăsită cu totul, dar nu mai însemnează ceea ce însemnase într-un moment de iluzie la început. Şi atunci, într-un articol eu am spus: cum este cu putință ca Polonia să meargă împreună cu Germania? Cum este cu

https://biblioteca-digitala.ro

putinţă ca Polonia să aibă, ca popor, încredere în Germania, căci se ştie foarte bine tot ceea ce au avut polonii de pătimit de la germani, când se ştie foarte bine sentimentul pe care îl au germanii faţă de poloni? Şi am citat un proverb german care zice că pentru germanul din popor - acel care fabrică, transmite şi păstrează proverbele pentru dânsul - „un polon, un evreu sau un câne este tot una".

Acesta este un proverb german, şi eu l-am adus înainte, pentru a arăta nevoia pentru d-l Beck de a menţinea legăturile cu noi, cu Franţa, cu popoarele care au manifestat totdeauna o prietenie Poloniei şi să nu strângă o mână care o lovit în trecut poporul polon şi care la cea dintâi ocazie va încerca să lovească din nou.

Ce a înţeles d-l Şeba? Eu nu sunt responsabil pentru felul cum înţeleg alţii, ceea ce am scris eu, sau cum le convine, desigur nu este cazul d-lui Şeba să interpreteze ceea ce am spus eu, cu desăvârşire cu alt gând.

Mi s-a spus ce efect rău au produs cuvintele mele în Polonia. D-l Beck a înţeles tot aşa. Mie îmi pare rău că nu a înţeles bine, ceea ce înţelege acum la sfârşit, într-un moment când d-sa nu era convins de ceea ce este convins acum. Însă una este poporul polon, alta este ministrul de Externe al unei ţări care poate să aibă o atitudine într-un moment, altă atitudine în alt moment; şi altceva este ceea ce poate să reprezinte în viaţa Poloniei de azi, sau ceea ce a putut să reprezinte în viaţa Poloniei de ieri, d-l Beck.

Şi acum vă rog să-mi îngăduiţi să fac, la sfârşit, acele observaţiuni pe care le-am anunţat şi pe care cred că am dreptul să le rostesc aci.

Nu este bine, d-le preşedinte şi d-lor senatori, să ne ocupăm în Parlament prea des de politica externă a ţării noastre. Şi iată de ce: pentru că ministrul nu poate spune tot ceea ce ştie. Aşa că degeaba îl întrebi. El va spune ceea ce se potriveşte cu politica noastră în momentul acela. O politică are şi secrete, aşa încât nimeni nu poate sili pe ministru să destăinuiască ceea ce face parte din jocul secret al unui moment dat.

Dar toată lumea ştie bine cu cine suntem, cu cei de care ne leagă anumite tratate, pe care le-am respectat onest şi înţelegem să le respectăm şi acum.

Dacă nu ar fi aşa, desigur că nu ne-am fi supărat că d-l Stoiadinovici, fără să întrebe pe nimeni, a încheiat un pact, care socot că nu reprezintă an act de loialitate faţă de noi. Şi dacă noi nu am fi aşa oneşti în legăturile noastre internaţionale nu am discuta o înclinare a diplomaţiei cehoslovace, în ce priveşte o relaţiune, care este şi a noastră, dar noi o înţelegem în alt fel.

https://biblioteca-digitala.ro

Nu este bine să auzim ceva, ca atunci când un ministru de Externe a spus la Cameră: uitați că suntem români, suntem cetățeni ai Micii înțelegeri, pentru ca să ne întrebăm acuma: cum să fiu eu cetățean al Micii înțelegeri, când eu nu îmbrățișez pe cei pe care-i îmbrățișează d-l Stoiadinovici și nu pot face toți pașii pe care, într-o anumită direcție, i-a făcut diplomația cehoslovacă.

Acum, dacă sunt în discuție asemenea lucruri în atitudinea aliaților noștri, aceasta nu ne pune pe noi într-o situație dezagreabilă; ne face cel mult să ne gândim la rezervele ce ni se impun și nouă. Dar să nu zgândărim noi lucrurile pentru ca, în momentul când s-ar rupe legăturile pe care le credem fericite, să se spună că și România a contribuit la aceasta. Iată lucrul care nu trebuie făcut. A vorbi mai puțin de politica externă este o datorie; a cruța pe cei care sunt înainte de toate reprezentanții oricărui Stat străin și a nu-i aduce la bara judecății opiniei publice, este o a doua datorie.

Un ministru străin are a face cu Ministerul Afacerilor Străine; el poate să intre oarecum în discuția opiniei publice, dar nu este bine să subliniem anumite alunecări, care pot fi datorite faptului că un diplomat devine deodată istoric, lucru care nu este bun, cum nu este bine ca un istoric să devină deodată un foarte mare diplomat (*ilaritate*), pentru că introducerea unor lucruri, pe care în știința lui le poate păstra, nu sunt folositoare în politica externă.

Și, în sfârșit, eu am apucat vremea când la noi unii erau pentru Înțelegere, alții erau pentru Puterile Centrale. Aceasta a fost una din marile noastre cauze de slăbiciune în timpul Marelui Război, lipsa aceasta de solidaritate morală a noastră.

Mie mi se pare că astăzi ne întoarcem la aceeași situație. Unii, din dorința de a merge către Germania, atacă alianțele care nu se desființează printr-un discurs la Cameră sau la Senat, iar alții, fiindcă avem aceste alianțe, le interpretează într-un sens european, care nu se amână cu singura interpretare pe care le-o putem da noi. (*Aplauze prelungite*).

Noi avem Mica înțelegere pentru un singur lucru: garanția hotarelor noastre. Ne oprim acolo. înțelegeri militare și tot ceea ce trebuie pentru ca, în momentul când aceste granițe ar fi atacate, trei armate să formeze una singură. Dar bine înțeles că aceasta înseamnă că cei care sunt garantați prin această legătură nu trebuie să se asigure nici prin Roma, nici direct cu Budapesta, în ceea ce privește - cum o face Iugoslavia în momentul acesta - apărarea acestor hotare.

https://biblioteca-digitala.ro

Fiindcă, ori asigurarea noastră este bună, ori este bună asigurarea celorlalţi, şi atunci a noastră se desfiinţează.

Prin urmare, să ne ţinem de textul exact al îndatoririlor noastre. Să executăm cât se poate de precis ceea ce se prevede înăuntru, să nu permitem aliaţilor noştri să aibă un joc în afară de ceea ce este garantat prin convenţiunea pe care au iscălit-o cu noi. (*Aplauze puternice, unanime*).

Şi să ne pregătim, înainte de toate, aşa de bine, încât aliaţilor noştri să le putem fi de folos iar în lipsa aliaţilor noştri, să ne putem apăra şi singuri (*Aplauze unanime, prelungite*).

NOTE

1. Jan Seba a scris *Rusia şi Mica Înţelegere în politica mondială*, în limba cehă, Praga, 1936. Tot el ţinuse, cu doi ani înainte, conferinţa *Românii şi cehoslovacii de-a lungul istoriei*, la Cercul Analelor Române, la Bucureşti.

Şedinţa din 13 februarie 1937

Din nou despre politica externă a ţării[1]

Daţi-mi voie să spun eu un cuvânt, nu cu privire la legea aceasta[2], ci ca să mă scuz că în şedinţa trecută nu am fost de faţă când a vorbit d-l ministru al Afacerilor Străine.

Nu era o lipsă de cuviinţă sau de prietenie faţă de d-sa, dar nu voiam să-l întrerup, fiindcă ştiam ce era să spună. Şi concluziile mele sunt acestea, concluzii fără expunere, să dea Dumnezeu să fie cum a spus d-lui şi nu cum ştiu eu. Şi că nu m-a convins deloc d-l ministru în ce priveşte politica iugoslavă şi cehoslovacă.

Dar cum zic, Dumnezeu poate să fie bun şi să facă tocmai cum a spus d-l ministru al Afacerilor Străine. Eu ştiu însă ce ştiu. Eu mi-am făcut datoria să spun ceea ce ştiu. Şi este bine să ştie aceasta şi d-l ministru şi cei care la Belgrad au protestat, foarte amical de altfel, împotriva discursului meu.

https://biblioteca-digitala.ro

Mă iertaţi că am călcat regulamentul. Dar, decât să fi ţinut un discurs ieri, mai bine să calc regulamentul azi.

D-l prof. Maximilian Hacman, vicepreşedinte: D-l senator Samoil are cuvântul.

D-l Al. Samoil: Cedez rândul d-lui Ioaniţescu.

D-l profesor Maximilian Hacman, vicepreşedinte: D-l senator Ioaniţescu are cuvântul.

D-l profesor N. Iorga: Să vorbească d-l Ioaniţescu ca invalid!

D-l dr. I. Costinescu, ministrul Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale: De ce categorie? Sută în sută?

D-l profesor N Iorga: Fiindcă partidul care nu ajunge la putere, este un invalid.

D-l profesor D. R. Ioaniţescu: Eu am dovedit de la această tribună că nu sunt invalid, ca atât mai puţin Frontul Românesc, către care se îndreaptă toate nădejdile neamului.

D-l profesor N. Iorga: Era vorba de proteză. Pe mine au vrut să mă întrebuinţeze mai multe partide invalide ca proteză, dar nu mă las. Sunt organism independent care am toate membrele mele.

NOTE

1. Victor Antonescu, ministrul de Externe, elogiase „intimitatea raporturilor noastre cu Cehoslovacia", şi prin aceasta „strălucita afirmaţiune a ţării", după vizita Regelui Carol al II-lea la premierul Beneş al Cehoslovaciei. Pe urmă precizase că României i s-a cerut acordul la încheierea pactului bulgaro-iugoslav, în conformitate cu pactul Micii Înţelegeri şi al Înţelegerii Balcanice. Gartanţiile de securitate, în acest context, „nu se micşorau întru nimic"; „am primit în această direcţiune asigurări precise din partea guvernului iugoslav".
2. Era în dezbatere un proiect de lege privitor la statutul invalizilor.

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 17 februarie 1937

Despre politica externă. În dialog cu M. Manoilescu

Acesta luase în discuţie cazul diplomatului ceh Şeba astfel:

Ministrul Cehoslovaciei a scris o carte jignitoare pentru ţara şi poporul românesc, câtă vreme ministrul Cehoslovaciei, care a preconizat revizuirea tratatelor de pace pentru ca un culoar să lege Cehoslovacia de Rusia Sovietică, şi astfel să ne despartă pe noi de vecina şi aliata noastră Polonia, câtă vreme acest ministru este încă la postul său, este cel puţin exagerată sensibilitatea unora care se preocupă de gesturi de mult mai puţină importanţă şi care – după cum voi încerca să arăt – nu au un caracter jignitor.

D. profesor N. Iorga: Ar fi fost bine să se spună de pe banca ministerială că în cartea d-lui Şeba este vorba de altceva. D. Şeba regretă că odinioară nu s-a creat o anumită fruntarie. Aceasta nu însemnează însă că astăzi cere să se calce tratatele. D-lui este tot aşa de antirevizionist, cum sunteţi, desigur, şi dvs., cum este toată lumea şi d. Hitler de la Berlin şi guvernul francez, şi guvernul rusesc, şi toţi oamenii de bine de pretutindeni.

Prin urmare, d-lui este contra revizuirii.

Că ar fi fost bine să fie ceea ce nu a fost, acestea sunt sentimente personale, pe care dacă ar fi fost mai diplomat nu le spunea, aşa precum şi noi dacă am fi fost mai diplomaţi, nu ma spune multe lucruri pe care le-am spus *(aplauze pe băncile majorităţii).*

În continuare:

D-le preşedinte, d-lor senatori, s-a vorbit cu multă elocvenţă de naţionalism. Eu fac parte dintre cei mai vechi luptători sub acest steag şi fac o deosebire între două feluri de naţionalism, naţionalismul care a creat şi poate fi liniştit dar hotărât să apere opera pe care a îndeplinit-o, care nu poate creşte decât în linişte şi sub scutul autorităţii, şi un alt naţionalism, căruia îi urez să creeze cel puţin atât cât am creat noi, pentru ca să poată apăra cu aceeaşi hotărâre, sub scutul aceloraşi legi şi în mijlocul aceleiaşi linişti, opera pe care va fi făcut-o (*Aplauze puternice*).

https://biblioteca-digitala.ro

Am ținut să fixez de la început această deosebire. Pe de altă parte, după ocupațiile mele și felul meu de spirit, poate și originea mea moldovenească, care întipărește un anume caracter asupra cugetării, asupra simțirii și asupra unor purtări totdeauna observate și ținând seama de toate concluziile, țin să fixez ceea ce îmi impun toate aceste lucruri ca distincții.

Nimic nu este mai greu decât să facă cineva osebire între mai multe lucruri și nimic nu este mai periculos decât să nu facă osebirea. Cine osebește înțelege și nu se grăbește și ajunge la concluzii cuminți. Să-mi dați voie să osebesc.

În discuțiune sunt mai multe lucruri și aceste lucruri, să-mi dați voie să le despart unele de altele, pentru ca fiecăruia să i se dea ceea ce i se cuvine atât, nu mai mult.

Înainte de toate, ca să înțelegeți tonul cu care vorbesc, un ton care nu se poate reproduce în redarea discursurilor noastre - trebuie să fie cineva de față și să simtă în figura și în glasul cuiva care sunt sentimentele care îl animă - să-mi dați voie să fac o îndoită declarație.

Eu am groaza unei anume politici de stânga, care tinde la răsturnarea operei de civilizație pe care au îndeplinit-o toate popoarele, când erau cuminți, când credeau într-un Dumnezeu sus și în omenia omului pe pământ, timp de veacuri, și care este mândria omenirii. Această politică de stânga, politica bolșevică, încearcă să pună o silnicie stropită cu sânge, în locul operei constructive la care s-a lucrat câteva mii de ani (*Aplauze puternice*). Am groaza acestei politiei și sfătuiesc tot tineretul să nu se înscrie niciodată în rândurile celor care urmăresc un asemenea scop.

Dar, în același timp, prin toată deprinderea mea de om trăit în libertate, de om care se închină cugetării, de om care nu ar putea să rămână și ar cere moartea într-o atmosferă de înăbușire a oricărei cugetări sincere și de îngenunchiere a tuturor sub călcâiul celui mai îndrăzneț. Eu sunt contra oricărei dictaturi (*Aplauze puternice pe băncile majorității și acelea ale Partidului Național-Țărănesc și Conservator*).

Și între cei ce aleargă după dictatură văd câțiva îndrăzneți, câțiva exploatatori și o mulțime de lume care nu înțelege nimic și merge ca o turmă. (*Aplauze*).

Acestea sunt declarațiile mele de la început.

Eu cred în ordine, eu cred în libertate, eu cred în vechea datină, la care au muncit toate popoarele și care ne-au adus, cu suferințe fără număr, aici.

Acum încep osebirile mele.

https://biblioteca-digitala.ro

Nu este nimic care să vorbească mai mult inimii unui om de vârsta mea, care şi el a pus în rândul muncitorilor de astăzi şi luptătorilor de mâine ai ţării aţâţi copii, şi care a crescut atâtea generaţii, nu este un lucru care să meargă mai mult la inima mea, decât orice dovadă de vitejie, orice putinţă de jertfă. Şi cei doi tineri[1] care au mers acolo şi şi-au pus viaţa în primejdie şi au sângerat înaintea steagului roşu, pe care voiau să-l dărâme, oamenii aceştia merită fără îndoială întreaga mea admiraţie şi toată părintească mea iubire. Am spus-o şi o repet aici (*Aplauze prelungite şi îndelung repetate pe toate băncile*).

Dar este şi lucrul al doilea.

Se petrece în momentul acesta, într-o ţară care are un larg capitol în istoria civilizaţiunii umane şi a înfăptuirilor politice cele mai frumoase, o luptă de care ne sângerează nouă inima. Poporul spaniol se găseşte amestecat într-un război civil care distruge şi ţara şi rasa şi care împuţinează latinitatea, şi nu există conştiinţă umană care în momentul acesta, între cele două tabere care luptă, să nu facă o alegere. Eu sunt pentru steagul armatei spaniole, ce încearcă să înăbuşe internaţionala roşie care s-a instalat în Spania (*Aplauze îndelung repetate*).

Acestea sunt două lucruri.

Vine lucrul al treilea.

Sunt multe feluri de a onora morţii. Acel care mişcă mai adânc pe oricine se face în reculegere şi în tăcere.

Moartea nu poate fi întrebuinţată ca un spectacol de nimeni. Înţeleg iubirea prietenilor, o înţeleg. Nu înţeleg ceea ce întrece omagiul acesta scăldat în lacrimi al oamenilor care nu au aceeaşi credinţă; nu înţeleg adunarea, alături de cei care plâng sincer, a unor oameni care urmăresc un profit, care nu are nimic a face cu sentimentul de pietate (*Aplauze*).

Şi morţii din lumea lor ne cheamă, chiar cei care au căzut aşa de viteaz acolo, ne cheamă la împăcare şi nu poate servi amintirea lor cu o pregătire pentru războiul civil. Cum ea nu poate fi coborâtă până acolo încât să se întrebuinţeze în luptele acelea de partid care, purtate cum trebuie, întăresc o naţiune, care purtate dincolo de anumite limite, nu fac decât să o slăbească şi să aducă pieirea ei.

Aceasta este a treia distincţie.

Dar mai este şi a patra: România are o politică pe care o hotărăşte ea, şi numai ea (*aplauze*) şi cine vorbeşte în numele României, este guvernul român.

https://biblioteca-digitala.ro

În neutralitate, când se încerca forțarea mânii lui Ionel Brătianu, ca să facă războiul când nu era pregătit, eu am avut curajul să stau împotriva întregului tineret, să stau împotriva unor oameni pe care îi iubeam și îi respectam, să stau împotriva mea însumi, ca să spun: guvernul român este cel care hotărăște politica externă a țării. Nu-ți place? Pe căile legale lucrează pentru a-l răsturna, dar atâta vreme cât guvernul stă acolo, el dă direcția, nu alții (*Aplauze*).

Când eram la Iași, în zilele cele mai grele, au venit la mine unii reprezentanți ai opoziției și mi-au cerut să conlucrez cu dânșii, în decemvrie 1916, pentru răsturnarea guvernului român.

Eu am declarat că atâta vreme cât guvernul român conduce rezistența națională și apără onoarea națională, eu merg cu guvernul român și am mers, fără nici un gând ascuns, alături de Ionel Brătianu.

Aveam un partid; oamenii m-au părăsit. Au spus că nu trebuia să fac acest lucru. Până la capăt lucrul acesta eu l-am făcut. Și același lucru îl fac și acum. Nu numai guvernul acesta, dar orice guvern ar veni pe căi legale și ar fi însuflețit de sentimente naționale, atâta vreme cât durează o situație așa de amenințătoare, poate fi sigur de concursul meu dezinteresat și devotat (*Aplauze puternice*).

Aceasta este declarația pe care țin s-o fac.

Iar atunci când România este neutră față de războiul civil din Spania, câtă vreme oricine este acreditat pe lângă România neutră, trebuie să-i respecte neutralitatea (*Aplauze prelungite*).

Nu ne lăsăm împinși în nici o parte; în legăturile noastre, care trebuie să fie nezguduite cu Franța care ne înarmează - și armele nu le putem întoarce împotriva ei - eu n-aș merge alături de Franța dacă ea ar încerca să ne îndrepte într-o direcție care nu este a noastră. Așa ar trebui să se răspundă guvernului francez, dacă ar fi vorba de o intervenție în Spania, pentru acel guvern spaniol, care nu mai reprezintă decât o internațională. Cum m-aș ridica împotriva acestei încercări de a reprezenta astfel legătura cu Franța, mă ridic împotriva oricărei încercări fățișe, mergând până la sfidare și insolență, care tinde să întrebuințeze un lucru așa de respectabil ca îngroparea unor eroi, pentru a ne forța să mergem pe un drum pe care sângele nostru nu s-a uscat până acum (*Puternice aplauze, îndelung prelungite*).

https://biblioteca-digitala.ro

NOTE

1. Referire la Moţa şi Marin, tinerii legionari înrolaţi în armata lui Franco împotriva brigăzilor roşii comuniste.

Şedinţa din 18 februarie 1937

La proiectul de lege pentru autorizarea unui examen excepţional de înaintare a învăţătorilor la gradul II

D-le preşedinte, d-lor senatori, iată de ce am ţinut să iau cuvântul.

Acesta este un proiect de lege din iniţiativă parlamentară, aprobat de d-l ministru - cum mi-a spus chiar acum - dar d-sa zice că aprobă numai textul care ni se înfăţişează, dar nu şi expunerea ele motive.

D-l profesor dr. C. Angelescu, ministrul Educaţiunii Naţionale: Expunerea nu este a mea.

D-l profesor N. Iorga: Motivarea este iscălită de mai mulţi deputaţi, din mai multe partide, şi cuprinde un pasagiu care, din punctul de vedere al bunei cuviinţe şi al respectului adevărului, nu trebuia să figureze. De altminteri, este un atac împotriva a două, trei guverne şi nu înţeleg cum au putut iscăli deputaţi aparţinând chiar partidelor atacate.

Se zice că: „În cursul anilor 1930-1933, de tristă memorie pentru toată funcţionărimea, şi în special pentru Corpul didactic, salariile nu s-au plătit cu lunile şi deci învăţătorimea s-a văzut în mizerie materială, care nu i-a mai dat dispoziţia sufletească să se ocupe de aproape şi să se ţină în curent cu tot ce s-a scris în materiile ce îl interesau" etc.

De la 1930 până la 1933 a fost un guvern pe care l-am prezidat eu. Nu eram eu ministrul Finanţelor, dar atâta ştiu şi eu, în ce priveşte Ministerul Finanţelor, că nu toţi funcţionarii şi în continuu n-au fost plătiţi, ci că într-un anume moment n-au fost plătiţi câţiva dintre funcţionari, anumite grupuri. Şi aceasta din o mie de motive. Este cineva care nu crede dar, dacă mă ascultă cu atenţie, va vedea că este aşa cum spun eu. Anume, din cauza condiţiilor în care se făceau plăţile, cum se ştie, de la minister. Care este vină ministerului? Ministerul făcea ordonanţarea. Care este vina Ministerului de Finanţe? Ministerul Finanţelor punea la dispoziţie suma, dar era sistemul acela că

https://biblioteca-digitala.ro

trebuia să se dea acreditive. Şi acreditivele erau un mijloc de zăbovire, pe care nu l-am introdus eu. Şi, când ministerul nu avea bani, acreditivele nu veneau. Acesta este adevărul.

Prin urmare, aşa fiind lucrurile, nici un minister nu este „de tristă memorie". În ce priveşte faptul că s-ar fi întâmplat, când nenorocirea mea şi poate şi a ţării m-a adus la guvern, că în momentul acela nu s-ar fi plătit unele salarii, este o îndreptăţire : noi am plătit cuponul, d-lor. Şi când am plătit cuponul regulat, s-a putut întâmpla ca plăţile înlăuntru să nu se facă regulat. Dar când nu plăteşti cuponul şi iei banii bancherilor, atunci fără îndoială că poţi plăti altfel decât cum plăteam noi. Acesta este adevărul.

Să înceteze odată această calomnie, că a fost un guvern care nu a vrut să plătească. Dar m-am dus eu personal şi am întrebat în multe locuri, dacă s-a plătit şi mi s-a spus: în cutare judeţ s-a plătit, în cutare nu; în cutare localitate s-a plătit la cutare dată, în altă localitate la altă dată. Dar aceasta era din cauza relei ordonări a plăţilor după sistemul care se întrebuinţează.

Dar ce mai este aici? Aici memoriul nu se referă numai la timpul cât am guvernat eu. Iată ce spune: „De tristă memorie pentru toată funcţionărimea, şi în special pentru Corpul Didactic".Sunt toţi cei care an guvernat de la 1933. Care este prostul care a putut să scrie aşa ceva? (*Ilaritate*).

D-l profesor dr. C. Angelescu, ministrul Educaţiunii Naţionale: Iniţiativa parlamentară.

D-l profesor N. Iorga: Aici găsim în primul rând sfânta prostie şi al doilea libera clevetire. Dacă ar cleveti măcar oamenii inteligenţi şi proştii ar tăcea din gură! Dar proştii vorbesc şi clevetitorii sunt proşti. Acesta este adevărul şi eu protestez împotriva sistemului de a se prezenta din iniţiativă parlamentară, de oameni prost crescuţi, asemenea proiecte de lege.

După aceasta este plângerea că la cutare examen nu au putut veni învăţătorii pregătiţi dintr-un motiv sau altul.

Aici, d-le ministru, nu este vinovăţia d-tale, ci a predecesorului dumitale. Eu am desfiinţat examenele acestea de al doilea grad, care sunt o flecăreală netrebnică. Li se dau la examen subiecte căzute din cer. Pe lângă aceasta, cu cât este mai bun învăţătorul, cu atât el are mai puţin timp să se ocupe de descoperiri în ceea ce priveşte fizica, chimia şi alte domenii.

Eu am propus să se înainteze învăţătorii care în satele lor au muncit, dar acest lucru s-a desfiinţat, d-le Patraulea, sub un regim pe care dv. îl cunoaşteţi foarte bine, şi atunci s-au făcut nişte examene celebre în care s-a ţinut în seamă, nici cunoştinţele de fizică şi de metafizică, şi nici creaţia învăţătorilor, ci recomandarea cluburilor.

https://biblioteca-digitala.ro

Prin urmare, să nu mi se arunce în obraz neplata învățătorilor și pe lângă aceasta să mi se vorbească așa ca omul care nu a gustat niciodată felul acesta de mâncare, care este cu totul străin, să nu mi se vorbească de examenele acestea grele.

A cui e vina? Nu e a mea, nu e nici a d-lui ministru, care nu a avut curajul să se întoarcă la sistemul meu, acesta-i este singurul neajuns.

Se mai vorbește de inspectori. Se atacă inspectorii, dar inspectorii mei, revizorii mei, ieșeau prin concurs, și s-a desființat sistemul acesta sub un regim pe care, să nu se supere d-l Patraulea, dar îl cunoaște foarte bine. Și din inspectorii mei, iată ce s-a ales; că nu i-au putut scoate pe cei care erau definitivi, și s-au pus alături alți inspectori, fără concurs. Inspectorul meu era pus să stea acasă, iar inspectorul celălalt, inspectorul de club, acela avea în mână învățătorimea.

Prin urmare, încă odată, eu înțeleg să iubească cineva, învățătorimea, nu să o lingușească, să o ajute când este nevoie.

Dar a doua ocazie de a trece încă odată un concurs ca cel de rândul trecut, nu este cine știe ce avantaj. Dar mai ales, nu înțeleg un lucru, să se ia în gură toate regimurile și toți oamenii lor, pentru a-i batjocori fără nici un fel de dreptate.

Fiindcă știți care este rezultatul? D-l Patraulea a vorbit de învățători. Eu am primit ieri o scrisoare de la un învățător bătrân, care spune: „în satul meu nu mai recunosc pe nici unul din elevii mei. Nu mai au respect de nimeni, nici de Dumnezeu, nici de lege, nici de foștii lor învățători, nu-i poate stăpâni nimeni".

E un sat din jud. Covurlui. Explicația vine din faptul, că unele, discursuri parlamentare și unele articole de presă, legate de interese de partid rău înțelese, au sfărâmat cu totul orice autoritate în țară (*Aplauze*) și fiecare dintre noi e considerat ca un dușman al țarii și ca un hoț care și-a pus mâna până în cot în visteria țării.

Astăzi dimineață am primit o scrisoare, în care se spune „În Paris, în strada cutare, ai primit 4 milioane, ca să te desparți de prietenul d-tale politic de odinioară, de d-l Cuza, ca să te vinzi jidanilor".

Nu este zi în care să nu primesc cele mai mârșave insulte în rândul întâi, și în ce domeniu merg aceste insulte? În domeniul mânuirii banului public.

Un om curat ca mine, care trăiește cum Dumnezeu știe, sunt învinuit că m-am vândut oricui, și că am acasă la mine milioane, din care creez tot felul de zestri, și așa mai departe.

https://biblioteca-digitala.ro

Nu pot deschide corespondența, fără să aflu îngrămădirea aceasta a unor insulte care vin, de unde? Vin din articolele unei prese care nu este supravegheată de ea însăşi în rândul întâi, în al doilea, dintr-o cenzură care nu ştie să cenzureze, şi mai vin din gurile sparte, iertați-mă, şi din Parlament şi de aiurea, care creează în felul acesta discreditul general al întregii clase conducătoare (*Aplauze*).

De aci vine că, întorcându-ne acasă, cutare muncitor care-şi pune pecetea lui cu degetul, îmi declară că este un legionar „şi mă condamnă la moarte, fiindcă am furat banul public".

Să ne supraveghem scrisul, să ne supraveghem cuvântul, că pe urmă ponoasele le vom trage cu toții[1] (*aplauze*).

NOTE

1. În continuare, la discutarea proiectului, ministrul Educației, dr. C. Angelescu, spusese că la examen sau prezentat, din 45 000 de învățători, 7000 şi reuşiseră 2 800. N.I.: „Au ştiut toate drăcoveniile alea cei care au reuşit? (*ilaritate).* La unii nu le-a căzut nici „coada de topor", nici n-au căzut în „cursa de şoareci". C.A. spusese că la teza de literatură li s-a cerut să spună ce ştiu despre literatură română pe o sută de ani, să vorbească doar despre doi, trei scriitori. N.I.: „Domnului Maniu, dacă i s-ar fi dat această teză, garantat că nu ajungea la gradul al II-lea" *(ilaritate).*

Şedința din 20 februarie 1937

Despre legionari, în dialog cu M. Manoilescu[1]

D. profesor M.Manoilescu: Nu spun aceasta pentru ca să impun un monopol în favoarea acestei mişcări politice sau a unei alte mişcări, ci pur şi simplu pentru a cere să creieze oricine taberele de muncă, dacă poate. Căci nu pot toți.

https://biblioteca-digitala.ro

D. profesor N. Iorga: Ai spus să nu mă supăr că există o mişcare legionară. Eu nu mă supăr de existenţa nici unei mişcări. Eu însă pun două condiţiuni: observarea legilor şi respectul faţă de Stat.

Aşa încât, degeaba îmi spuneţi să nu mă supăr. Ori se cheamă legionari, ori se cheamă liberali, ori se cheamă naţional-ţărănişti, mie îmi e tot una. Sunt partide, unii ca şi ceilalţi. Este bine însă ca toate partidele să respecte legile, să lucreze făţişi şi să nu zguduie Statul.

Eu nu ştiu cine zguduie şi cine nu zguduie Statul. Aceasta priveşte guvernul. Eu nu mă tem de nici o idee. Mă tem de un singur lucru, de prostia umană (*aplauze prelungite, ilaritate*)... de nici o idee, dar mă tem de un singur lucru: de prostia umană (*Aplauze*).

D-l profesor M. Manoilescu: Îmi veţi da, d-le profesor Iorga, dreptul să vă spun că nimeni nu poate să fie decât de acord cu principiile care le-aţi spus, că orice mişcare trebuie să se încadreze într-un sistem.

D-l profesor N. Iorga: Dv. ştiţi nemţeşte, îmi veţi da voie să vă spun o vorbă a lui Gothe: *gegen die Dummheit kampfen die Gotter sibst vergeben,* sau împotriva prostiei şi zeii luptă zadarnic.

Dar încolo, un partid, alt partid, un sistem, alt sistem. Statul să fie la rostul lui, legea să ne stăpânească pe toţi, să fim oameni de treabă şi să ne iubim atât în cât să nu ne ucidem unii pe alţii.

NOTE

1. Înainte, M. Manoilescu spusese că a vizitat tabere de muncă, „Copiii sapelor", în Germania: „Ceea ce am văzut acolo este admirabil şi dorinţa mea vie ca român este să ajungem şi noi la asemenea tensiune ideală". N.I.: „Afară de taberele acestea în care până la copii toată lumea munceşte, nu există şi alte tabere în care intră membrii opoziţiei? Ca să ştim şi noi la ce ne aşteptăm. Care este mijlocul să mă înscriu şi eu la acei care nu intră? *(ilaritate).* După ce M.M. spusese că „până şi fetele sunt întrebuinţate în taberele acestea". N.I.: „Optez pentru aceste tabere" (*ilaritate).*
M.M. constatase o prăpastie între Stat şi tineret. N.I.: „Domnule Manoilescu, ce însemnează tineret? De exemplu, eu şi dumneata, care este mai tânăr dintre doi doi? *(ilaritate).* Te rog să-mi răspunzi". M.M.: „ Dvs. pentru că azi aţi urcat scările pe jos, pe când eu m-am urcat cu ascensorul". N.I.: „Dar tot aşa, toate scările eu le-am suit pe jos; n-am întrebuinţat nici un ascensor *(aplauze).* Dar trebuie aleasă şi scara" (ilaritate). M.M.: „Am ales-o bine atunci când am mers alături de dvs.?" N.I.: „Atunci mergeai foarte bine".

https://biblioteca-digitala.ro

La proiectul de lege pentru organizarea muncii de folos obştesc

D-le preşedinte, d-lor senatori, eu am venit întâmplător aici. Cum vedeţi, nu am nimic pregătit pentru un mare discurs.

Am ascultat cu multă plăcere şi de data aceasta, cum am ascultat întotdeauna pe d-l Manoilescu, un om de gândire şi de mijloace oratorice impresionante.

Eu, dacă intervin şi acum în mod întâmplător, nu în momentul când trebuia să vorbesc, căci a trebuit să rog pe d-l Sauciuc-Săveanu să-mi cedeze rândul mie, e ca să îndeplinesc şi cu această ocazie, ca şi în altele, rolul meu, care este foarte mărginit şi care consistă în a înlătura confuziunile şi a lămuri lucrurile care se înţeleg numai atunci când sunt deplin lămurite.

Pe lângă aceasta, adaug că se întâmplă uneori ca unele proiecte de legi şi unele discursuri parlamentare să aibă dedesupturi. Eu nu mă ocup de acestea; nici de dedesuptul d-lui ministru, nici de acela al d-lui Manoilescu. Acestea nu mă privesc pe mine.

Când unele lucruri ajung a fi mărturisite, le discut. Când nu sunt mărturisite, nu este treaba Parlamentului, ci a poliţiei. Aşa că eu nu am a face decât cu proiectul de lege aşa cum se prezintă.

Într-un punct are toată dreptatea d-l Manoilescu. Nu veţi aplica niciodată şi mai ales nu cu folosul pe care-l aşteptaţi, acest proiect de lege, după ce va fi votat de Corpurile Legiuitoare.

Dar ar mai avea dreptate d-sa dacă ar fi considerat chestiunea în întregimea ei, atunci când ar fi spus foarte neted - cum am spus eu de atâtea ori - că Statul este una şi societatea este alta. Că Statul are nevoie de ajutorul societăţii, că sunt lucruri pe care Statul nu le poate face şi că în zadar încearcă să le facă. Nici un Stat, reprezentat de orice oameni ar fi, nu le poate face.

Acestea sunt lucruri care vin din sinceritatea, din avântul unei societăţi. Dacă societatea românească vrea să lucreze cu folos pentru noi toţi, nu numai pentru unii şi în marginea legilor, este într-adevăr un păcat ca această societate românească să fie împiedicată.

Mie mi se pare că nu o fac toţi în această societate românească, şi mai ales nu tot acest tineret, care tineret se împarte în două: cei care trec examenele şi rămân mai mult la Universitate, şi cei care trec examene mai puţin şi deci au mai multă vreme liberă. Şi este un tineret care înţelege şi mai puţin. Este un tineret naţionalist, căruia ne închinăm şi este şi un tineret

https://biblioteca-digitala.ro

comunist, care se poate să treacă foarte deseori supt cea mai atrăgătoare firmă antinaţionalistă, fiindcă nu-şi poate strecura dezordinea aiurea (*Aplauze puternice*).

Să vă uitaţi dv., naţionaliştii aceştia tineri, adică de la 20 ani la cei 40 şi nu ştiu câţi ani ai d-lui Manoilescu, să vă uitaţi foarte atent cine intră în corpul dv.

Eu am o oarecare experienţă şi ştiu că sunt oameni care pândesc anumite firme ca să facă altceva decât ceea ce reprezintă acele firme, cele mai atrăgătoare firme, pentru ca să facă altfel decât ceea ce se cuprinde într-adevăr între aceste firme.

Prin urmare, dv. vorbeaţi de tineret. Foarte bine. Dar cum nu se pot pune laolaltă toţi bătrânii, aşa nu se pot pune laolaltă toţi tinerii. Şi cum oamenii se împart înainte de toate în oameni inteligenţi, care vor un lucru, şi-l fac pe acela, şi oameni mai puţin inteligenţi, care vor un lucru şi fac tocmai contrariul; de aceea este foarte bine să ţineţi seamă de faptul că este mai bine să strângeţi un grup de oameni care înţeleg, decât o grămadă din aceea care nu înţeleg.

Revoluţia din Italia şi din Germania nu a fost făcută cu oameni culeşi de pe stradă, ci a fost făcută cu oameni care au participat la război şi mulţi dintre dânşii reprezentau tot ceea ce era mai dezinteresat, mai nobil, mai ales în ceea ce priveşte Italia. În ce priveşte Germania, eu fac foarte multe rezerve, începuturile nu au fost aceleaşi de o parte şi de cealaltă parte, deşi rezultatele şi în ce priveşte Germania, trebuie să recunosc, sunt preferabile oricărui guvern de oportunişti.

Dar, vedeţi dv., eu revin la definiţia aceea că una este societatea şi alta este Statul. Şi are mare dreptate d-l Manoilescu când vorbeşte de puterea vitală a societăţii, care nu trebuie, ferească Dumnezeu, împiedicată; dar trebuie condusă şi trebuie condusă de elemente cu experienţă, care nu se găsesc totdeauna sub o anumită vârstă ci se pot găsi cu mai mare folos peste o anumită vârstă.

După cum o gerontocraţie ar fi o nenorocire pentru o societate, tot aşa o societate numai de tineri poate să constituie iarăşi o mare nenorocire, chiar atunci când se găsesc ajutători aşa de competinţi ca d-l Manoilescu, care se poate întâmpla - vrând să conducă - să se trezească a fi însuşi condus, ceea ce ar fi foarte dezagreabil pentru d-lui şi pentru ţară o pierdere (*Aplauze*).

Dar dv. faceţi iarăşi, mi se pare, o confuzie când, peste principiul dv. că forţa vitală trebuie lăsată să lucreze liber, pe de altă parte faceţi elogiul asociaţiilor de muncă din Germania, unde, să-mi daţi voie, vor fi venind

https://biblioteca-digitala.ro

foarte încântați tinerii aceia, dar sunt și foarte multe persoane care au fost puse la o muncă pe care nu o doreau și mai ales în condițiuni pe care nu le doresc mie și nu le doresc nici dv.

Știți că revoluțiunile au multe surprinderi. Știți că ele încep cu constituționaliști înaintați, după aceea se trece la Danton, apoi de la Danton la Robespierre, până vine un Bonaparte, care dă peste cap pe toți și care acela vine cu siguranță - în Moscova este cu piciorul pe prag - și tot așa se va întâmpla oriunde.

Prin urmare, dv. fixați-vă principiul așa cum trebuie. Societatea dacă dorește să lucreze, trebuie lăsată să lucreze. Statul, dacă dorește să fie respectat, să nu se amestece în lucruri care nu-l privesc, să nu se facă dădacă de copii, să nu se facă un fel de Manoilescu pe lângă tineret, Statul (*Ilaritate*).

Statul să îndeplinească o funcțiune mare care îi revine și pe care n-a îndeplinit-o: ordinea publică, pe care nu ați știut-o menține. Și al doilea lucru, pe lângă această menținere a ordinei publice - și nu este prea târziu nici acum - este mai bine cu dv. decât cu o improvizație! (*Aplauze prelungite pe băncile majorității*).

Și, pe lângă aceasta, Statul are datoria ca orișicine vrea să lucreze, în orice domeniu: biserică, pod, tot ce voiți dv., să ție seama de condițiile legale.

Dacă vine la mine un grup de oameni, în curtea mea, să-mi facă o biserică, ori o sinagogă, ori un templu protestant, ori o sală de dans, eu îl întreb: onorate domn, intențiunea d-tale este excelentă, dar locul acesta este al meu.

Și Statul tot așa poate să spună oricând: drumurile sunt ale mele, locurile pe care voiți să vă așezați îmi aparțin mie și eu am oarecari drepturi în ceea ce privește ordinea, igiena și bunele moravuri.

Oamenii care se adună de pretutindeni, oricât de strâns ar fi ținuți, cu toate acestea, se poate întâmpla să se rătăcească, Drepturile acestea, eu, Statul, am a le cere și a le impune. Dar pentru aceasta nu trebuie un proiect de lege de felul acesta. Dar proiectul pe care îl aduceți dv. este pedeapsa zăbavei dv., o zăbavă care durează de mulți ani de zile.

Era dincolo, la Cameră, în locul unde stați dv. acum - Ion Brătianu, și s-au produs atunci anumite turburări. Este un sfert de veac de atunci. Și i-am spus lui Ion Brătianu: măsurile trebuiesc luate acum, că nu se știe ce se întâmplă pe urmă. Și îmi aduc aminte că i-am înfățișat vorba aceea latină - cea mai cuminte rasă de oameni care a existat vreodată și de unde vine și puțina noastră minte de acum - *principiis obsta.* A crezut el că nu poate să o facă și rău a făcut.

https://biblioteca-digitala.ro

Şi au venit alţii care au greşit în acelaşi sens şi s-a ajuns unde aţi ajuns dv.

Dar acum, daţi-vă seama de care vă este rolul: desăvârşită ordine, păstrarea legilor, onestitate în viaţa publică şi împiedecare a tot ceea ce turbură atmosfera morală, de unde vine ordinea materială (*Aplauze*).

Fiindcă din sufletul omenesc care nu intră în paragrafe iese orişice alcătuire materială. Dv. voiţi, prin alcătuiri materiale, să creaţi un suflet. Nu puteţi, nu numai nu să-l creaţi, dar nu puteţi nici măcar să-l îndreptaţi pe acela pe care nu l-aţi creat dv., de la războiu încoace. Care războiu a fost o mare explozie de idealism sincer şi desăvârşit.

Prietenii mei, atâţia prieteni tineri, s-au îngropat sub brazda stropită cu sânge; ei, care în viaţa lor nu făcuseră o manifestaţie, ei care în viaţa lor nu ceruseră nimic şi care, în ceasul acela mare, s-au dus şi s-au jertfit tăcut în aşa fel încât şi numele lor deseori a rămas necunoscut (*Aplauze*).

Era acolo o viaţă morală de întreţinut şi viaţa aceasta morală nu aţi putut-o întreţine. Nu numai dv., dar toate partidele care au răsărit pe urmă, v-aţi adresat la sufletul omenesc pentru un singur lucru: ca să-l atrageţi la club şi să slăbiţi ceea ce era într-însul sinceritate, ceea ce era într-însul valoare superioară morală. Şi atunci, ce voiţi dv.? Lucrurile acestea, dacă nu le ţine cineva în seamă, se strică şi iau forme care se îndreaptă foarte greu.

Îngăduiţi-mi, la sfârşit, să vă înfăţişez două exemple, ca să vedeţi care era rolul dv. La ţară la mine - iarte-mă d-l Manoilescu care a vorbit şi dumnealui acolo, dar dumnealui a mai vorbit şi de o achitare a d-sale, de care are tot dreptul să fie mândru şi la care am colaborat şi eu, esenţial chiar, daţi-mi voie, deşi nu este exact la fel rolul pe care îl am eu acolo, fiindcă este vorba de tovărăşie liberă.

În timpul când, în vacanţă, învăţământul încetează şi când băieţii din şcoală nu ştiu ce ar mai face ca să uite ceea ce au învăţat, să-şi chinuie părinţii şi pentru a strica atmosfera societăţii, s-a întemeiat acolo, la Vălenii de Munte, o şcoală liberă. Cine nu a fost acolo, cine nu a vorbit acolo!

Iată, vedeţi, şi aceasta este o şcoală de muncă şi aceasta este o asociaţie de muncă entuziastă, voluntară, cu oarecare folos, în care însă aproape treizeci de ani şi peste treizeci de ani, n-a fost călcată niciodată ordinea publică, niciodată n-a ieşit de acolo un strigăt de ură, niciodată n-au pornit de acolo ameninţări, niciodată nu s-a încercat să se servească acolo interese de partid.

https://biblioteca-digitala.ro

Când a venit d-l Manoilescu şi a vorbit de fascismul italian, care-l atrăgea mai mult, pe atunci - acum cred că sunt alte forme pe care le găseşte mai potrivite pentru moment (*ilaritate. aplauze*) - când a vorbit de fascismul italian, de acela şi numai de acela, eu am stat să mă uit şi vă spun: dacă s-ar fi întâmplat cumva să treacă dincolo de anumite margini, aş fi luat cuvântul imediat, i-aş fi mulţumit foarte mult, dar aş fi restabilit lucrurile cum sunt.

Acum a venit unul care a vorbit de unele lucruri, despre nu ştiu ce; repede l-am lăudat şi acum dânsul ştie că dacă va mai veni să mai vorbească şi altă dată, va vorbi aşa ca să nu fie nevoie să iau cuvântul îndată pentru a-l lăuda (*Ilaritate*).

Iată ce se poate face fără intervenţia Statului. Vine acolo d-l ministru al Instrucţiunii, în calitatea lui de prieten, vorbeşte acolo şi-l primim foarte bine; nu-i acceptăm însă nici un ajutor, aşa de mult vrem să fie osebită opera liberă pe care o facem, de orişice intervenţionism de Stat.

Mai avem acolo o şcoală de învăţătoare, cărora le deschidem anumite orizonturi. Ni s-a spus de atâtea ori: „Vă dăm o subvenţie mare, dar lăsaţi-ne să vă trimitem şi câţiva profesori de Stat". Am răspuns: „Vă rog să nu ne daţi subvenţia şi mai ales nu ne trimiteţi profesori de Stat, cu programele lor, pentru că noi vrem să facem în chip liber o muncă ale cărei rezultate au fost constatate şi de d-l ministru al Instrucţiunii, ca neobicinuit de frumoase". Se învaţă acolo într-un an ce nu se învaţă în patru ani aiurea, pentru că este libertate.

Sfânt lucru este libertatea, nobil lucru este iniţiativa, însă, bine înţeles, dacă este o ierarhie este natural să se ia garanţii ca să fie respectată; dacă nu există, ea trebuie introdusă, iar dacă este imposibil să fie acceptată, atunci însăşi această iniţiativă trebuie, cu multă părere de rău, împiedecată. Aşa cred eu.

Deci, sunt trei trepte foarte deosebite: dacă este cineva care conduce şi ştie să conducă, Statul nu trebuie să se amestece; dacă nu este cineva care ştie să conducă, Statul trebuie să sfătuiască. Dacă nu ascultă, Statul trebuie să cadă cu toată greutatea lui pentru a împiedeca un mijloc de anarhie. Nu fiindcă este vorba de unul sau de altul, de o formă sau de altă formă, ci de care este pentru toată lumea.

Dar dacă Statul totuşi vrea să facă un lucru, îi aduc un exemplu din Bucovina d-lui Nistor, ale cărui gânduri nu le bănuiesc, numai cât nu mă poate împiedeca să văd că legea aceasta trece alături de multe altele, privitoare la uniforme, mai ştiu eu la ce, care n-au fost aplicate niciodată. Şi nu este bine să ne jucăm cu legi care nu se aplică. Statul, când intervine,

https://biblioteca-digitala.ro

trebuie să meargă până la capăt. Un rând de oameni dispar, vin alții. Ei trebuie să apere necontenit și să păstreze acest lucru atotputernic, pentru care au lucrat atâtea generații, care este Statul. Statul nu se poate juca. Inițiativa se poate juca. Statul trebuie să fie serios, Statul trebuie să fie curajos, Statul trebuie să fie consecvent peste orice și trebuie să ajungă la scopul său (*Aplauze*).

Cu legea aceasta nu ajungeți la scop. Vreți oare ca Statul să intervină la oamenii care vor să facă o fântână, dar să știe să facă o fântână, eu nu știu? Ori să facă un pod, să știe să facă un pod, eu nu știu. Ori să facă o biserică? Să știe să o facă, eu nu știu. Vedeți, sunt lucruri care trebuiesc să fie știute.

Vă dau, d-le ministru, un exemplu din Bucovina, de care ne aducem amândoi aminte, eu vreau să trezesc amintirea dv. Nu erau drumuri. Dacă asociația pe care o cunoaște d-l Manoilescu, pe care eu n-o cunosc, vrea să facă drumuri fără plată, rămâne să pună câțiva ingineri în fruntea ei.

D-l profesor M. Manoilescu: Chiar are.

D-l profesor N. Iorga: Foarte bine! Și rămâne să mai ceară piatră de la guvern, sau dacă o pot fabrica din nisip, cu atât mai bine (*Ilaritate*). Și să înceapă a pava România, dar cu pază, ca nu cumva piatra fabricată să fie pentru capetele noastre, ci pentru drumurile pe care merg picioarele noastre (*Ilaritate*). Și aici trebuie mare pază.

Dar dacă se întâmplă că oamenii nu vor să meargă pe o șosea pavată? Era în Bucovina, ca prefect, cineva care se chema contele Bellegarde, de origine franceză, austriac, care era foarte iubit în Câmpulung. Toată lumea mergea în foc pentru dânsul. Am și scrisori de la dânsul; atunci când m-a expulzat Austria, mi-a scris că gestul acela nu era cel mai potrivit.

Oamenii de acolo, organele administrative, nu voiau să facă o șosea și într-o bună dimineață, contele Bellegarde a venit cu cazmaua în mână și a început să lucreze la șosea. Și când a apărut contele Bellegarde lucrând la șosea, toată lumea din împrejurimi a venit și a continuat lucrul, iar șoseaua, fără să mai lucreze contele de Bellegarde, până seara a fost terminată.

Pentru că Statul, garant al ordinei cu orice preț, menținător al unității materiale și morale a societății, Statul trebuie să dea exemplu și în acest domeniu, dar să nu creadă că este nevoie de prezența lui, care poate încurca adeseori și care poate compromite nu numai opera pe care o anunță și n-o poate face, dar însuși prestigiul Statului.

Nu faceți din Stat ceea ce nu este capabil să îndeplinească, nu lăsați ca sub Stat să se încerce lucruri de oameni care nici ei nu sunt în stare să îndeplinească ceea ce au făgăduit. Realizați, cu o puternică viață morală și cu

https://biblioteca-digitala.ro

o unitate desăvârşită între dv., aceasta o spun şi pentru orice guvern care ar veni pe urmă - realizaţi acea armonie din care pleacă o putere nezguduită şi atunci toată lumea vă va fi recunoscătoare.

Dar, pentru Dumnezeu, nu amestecaţi Statul acolo unde nu i se cuvine, unde el scade, şi unde poate uneori să ajungă numai ridicol (*Aplauze prelungite*).

Şedinţa din 26 februarie 1937

Despre conflictul cu prof. univ. C.C. Giurescu

D-le preşedinte, d-lor senatori, mă iertaţi că sunt silit ca, din când în când, să aduc înaintea dv. lucruri care mă privesc, dar eu cred că mai ales noi, cei care rămânem senatori pe viaţa, aceştia trebuie să fim înaintea colegilor noştri, înaintea opiniei publice a ţării în afară de ori şi ce critică, în cea ce priveşte măcar două domenii: onestitatea şi patriotismul nostru. Este altceva cu cei care se aleg, sau nu se mai aleg şi cu cei care, în puterea unei munci de o viaţă întreagă, sau a unei stăruinţi oneste în politică, ajung a sta pe aceste bănci. Pe de altă parte, vedeţi, este o Cameră a Deputaţilor şi este un Senat, dar împreună formăm un Parlament şi când se întâmplă că se ridică o chestie într-una din aceste Camere, cineva nu poate răspunde dincolo. Dacă, din fericire, este parlamentar în Camera cealaltă, eu cred că are dreptul să răspundă acolo.

Iată ceea ce s-a petrecut ieri la Cameră. Un tânăr profesor al Universităţii din Bucureşti, de o valoare ştiinţifică foarte îndoielnică, eu am făcut declaraţia publică că în lucrarea sa de istoria românilor[1], sunt rânduri întregi plagiate, şi care pentru a-mi mulţămi de cât bine am avut norocul să i-l fac, mă urmăreşte de vreo zece ani de zile cu calomnii pe toate căile şi care este şi deputat, deputat care se alege totdeauna, căci este foarte popular, în legătură şi cu tineretul, căci asistă la congresele studenţeşti, şi fără îndoială că este tot atâta experienţă şi la acest profesor, cât este şi la cei în mijlocul cărora se duce şi este tot atâta măsură şi la unul şi la ceilalţi; or, acest profesor a luat cuvântulai pentru ca să înveţe pe toată lumea de acolo, oameni care pot să-i fie părinţi şi bunici, să-i înveţe cum să se poarte în chestiunea naţională. Astfel, le spune lucruri extraordinare: că sunt români peste graniţă - noi nu

https://biblioteca-digitala.ro

ştiam nimic - şi că sunt mulţi străini care trăiesc la noi - noi habar nu avem, noroc că a venit dumnealui cu oarecare statistici, scoase dintr-o gazetă sau din altă gazetă. Ştiţi, cum este omul învăţat! Vasăzică, cu lucruri din acestea, culese de prin rămăşiţele tuturor gazetelor zilnice, a început o interpelare care se va continua peste o săptămână şi care, cu bunătatea celor care binevoiesc să-l asculte, poate continua şi un an de zile. Până acum nu este decât ceea ce se numeşte „baterea apei în piuă", aşa de obicinuită, în domeniul politicei. Apă-i destulă, piuă este, omul fără ocupaţie. În sfârşit, bate într-una acolo, fără nici un folos pentru nimeni.

Dar eu nu înţeleg să fiu eu amestecat în această operaţie de o atât de desăvârşită zădărnicie. Şi tânărul acesta, care obicinuia odinioară - acum s-a mai lăsat - să ia pe preşedintele de Consiliu şi să-l scuture acolo în Adunare, tânărul acesta s-a împiedecat de mine. Ştiţi, nici un lucru nu ţi se iartă mai greu decât binele pe care l-ai făcut. Numai că este aşa de greu să-ţi iei binele înapoi. L-ai dat, a rămas acolo.

S-a împiedecat de mine şi m-a înfăţişat înaintea preşedintelui Camerii, care nu a avut nici un cuvânt de observat - dv., d-le preşedinte, îi veţi comunica intervenţia mea de aici, pentru ca, poate mai târziu, să-şi dea seama - nu era însuşi preşedintele, era d-l Slăvescu, vicepreşedinte, să-şi dea seama că trebuia să adauge un cuvânt, înaintea unei majorităţi în care erau atâţia din foştii mei elevi, cărora nu ştiu să le fi făcut rău şi care s-au mărginit să „murmure", cum spun stenogramele, fără să se poată înţelege din aceste stenograme, dacă aceste murmure sunt de indignare faţă de fapta mea, sau faţă de fapta aceluia care mă pâra. Iată, a decretat de acolo, nici mai mult nici mai puţin decât că eu sunt un trădător faţă de naţia mea. Îmi veţi da voie să citesc cele câteva rânduri care cuprind această acuzare (*Protestări, strigăte: „ruşine"*).

O să protestaţi mai tare când voi duce până la capăt cetirea şi veţi vedea de ce este vorba.

Înţelegeţi dv. că denunţarea aceasta are şi anume înţeles. Când i se trimet cuiva scrisori de ameninţare şi de condamnare la moarte este bine ca un profesor de la aceeaşi facultate, un profesor mai tânăr, să spună de la tribuna Camerii: „da, aveţi foarte mare dreptate, acesta este un trădător. Nu cumva să-l ştergeţi de pe listă".

Ei bine, dumnealui vorbea despre faptul că în judeţele Dorohoi şi Botoşani vin evrei care cumpără caş şi brânză. D-sa se poate lupta cu precupeţii aceştia de caş şi de brânză, pentru că un lucru este foarte sigur: că brânza aceea pe care o fac cei care o vând la evrei este mult mai bună decât

https://biblioteca-digitala.ro

brânza pe care o face el în putini străine, pentru că a plagia nu înseamnă altceva decât a lua de la altul (*aplauze, ilaritate*); şi d-sale, care este om inteligent, i se pare că aceasta înseamnă că de aci înainte evreii o să se facă ciobani. Dar a cumpăra brânza ciobanului şi a mulge oaia, sunt două lucruri deosebite, şi evrei mulgând altă oaie decât Ţara Românească, n-am văzut (*aplauze, ilaritate*), dar aceasta e o mulgere în general, nu o mulgere în particular (*Ilaritate*).

Şi iată deodată că răsar şi eu; cum este omul când e deştept şi când are simţ de măsură şi de bună cuviinţă. Zice: „Iar în acest stadiu se găsesc urmaşii răzeşilor de acum patru-cinci sute de ani, din ţara lui Ştefan Vodă al Moldovei".

Un tânăr se poate încălzi, dar căldura unui tânăr căruia îi răsare înainte Ştefan cel Mare şi-l pofteşte undeva la coada calului este una, şi faptul că după ce el a luat loc către coadă pe calul lui Ştefan cel Mare, ca să arunce insulte împotriva unui om care i nu le merită, este al doilea.

Iată că vin şi eu: De altfel, d-lor, de ce n-am face-o dacă se găsesc glasuri chiar între cei care au mari răspunderi în această ţară, care-i îndeamnă să se apuce de agricultură.

Am întemeiat deci o şcoală de agricultură pentru cei pe care amicul meu Cuza îi numeşte „jidani", pentru ca aceştia să înveţe să are, să semene, şi să mulgă vacile. Este absurd? E absurd.

Am citit, spre marea mea mirare şi surprindere un pasaj în ziarul *Cernovitzer Allegemeine Zeitung*, cu data de 24 august 1933, la pag. 3, nu la 24 august, ci la 30 august şi nu în pag. 3, ci în pag. întâia, aceasta o rectific eu, următoarele cuvinte, spuse de unul din cei mai importanţi factori ai vieţii noastre de astăzi: „evreii trebuie să se ocupe de agricultură, sau, urmează d-lui: să-şi clădească existenţa lor pe altă muncă; pentru negustori şi meşteşugari nu mai este loc".

Acum să vă dau lămuriri cu privire la acest pasaj. Mai întâi nici un interviu nu poate fi dus împotriva cuiva; pe d-ta te întreabă, d-ta spui şi omul scrie cum înţelege. Eu am fost întrebat un lucru: am fost întrebat cum judec eu chestiunea evreiască. Eu, care am prieteni evrei în străinătate, dar care fac altceva decât ceea ce face majoritatea evreilor în România, eu am spus că am în străinătate prieteni evrei, cu care trăiesc bine şi de altminteri că eu la orice naţiune întreb cum este omul şi dacă este un om folositor, atunci nu-l pot împiedica de a fi aşa. Eu li-am spus la Cernăuţi: nu vă mai băgaţi în comerţ şi în industrie, căci nu mai este loc. Dacă vreţi să vă apucaţi de plugărie sau de creşterea vitelor, atunci aici puteţi face ce vreţi.

https://biblioteca-digitala.ro

Aceasta înseamnă să-ţi baţi joc de cineva, şi omul mai inteligent înţelege acest lucru, dar omul prost înţelege tocmai pe dos. Eu m-aş fi gândit adică în această judecată să înlocuiesc pe ţăran, să-l aşez unde sunt evreii şi să trimit pe evrei acolo unde sunt ţăranii, ca să câştige evreii mai puţin. Aceasta ar fi de fapt o afacere bună pentru ţăranul nostru. Dar, a spune unui evreu să meargă la plug înseamnă acelaşi lucru cu a spune d-lui C. C. Giurescu să fie un om cumsecade, căci strici vorba şi într-un caz şi în celălalt (*Aplauze*).

Atunci se aud voci de pe băncile Partidului Naţional Creştin. Ce păcat că d-l Cuza nu este acolo! Vocile acestea, care fuseseră înştiinţate mai înainte - era o mică comedie care se juca - vocile acestea întreabă: „Cine spune aceasta?" Atunci, candid cum este, şi profund onest, d-l C. C. Giurescu spune: „Prefer să nu mai spun cine afirmă acest lucru, pentru că şi-a călcat idealul pentru care a luptat în tinereţe!"

Pentru că am spus că nu mai au locuri evreii în comerţ şi în industrie ci, dacă vor, pot să se ducă să mulgă vacile, aceasta înseamnă "că am călcat idealul pentru care am luptat în tinereţe"!

Dar acest ideal e realizat în ţară pe care o avem şi dacă l-am călcat, înseamnă că eu sunt trădător faţă de opera la care am colaborat eu în alte ceasuri decât în ceasurile de discursuri, în alte ceasuri decât acelea în care suntem aici, unde suntem! Adică eu sunt un trădător care mi-am părăsit idealul!

D-l Octavian Goga, ce păcat că d-l Cuza nu este aproape şi între Cameră şi Senat nu este o legătură care să permită câteodată să tragi o sfoară, care să mişte un oarecare capăt de haină! d-l Octavian Goga nu ştia nimic din toată această chestiune şi d-sa întreabă: Este român? Atunci, d-l C. C. Giurescu, răspunde: Este român, din nefericire!

Aceasta a trecut acolo la Cameră. Aceasta figurează în procesul-verbal al acestei şedinţe.

În Camera aceia, unde eu am fost preşedinte, cel dintâi preşedinte după unirea provinciilor româneşti, şi am avut marea bucurie de a proclama unirea tuturor acestor ţări şi întemeierea patriei noastre (*Aplauze prelungite şi îndelung repetate*), în Camera aceia, eu sunt român „din nefericire", fiindcă mi-am permis să glumesc pe socoteala evreilor şi i-am trimis să mulgă vacile şi să pască oile.

https://biblioteca-digitala.ro

Cum ştiţi, prostia - or cum am spus-o aci în Senat - nu o pot opri nici zeii din Olimp. Prostul să fie şi bun, dar când este rău, atunci într-adevăr este cineva. Dar în Camera aceasta, d-le preşedinte, nu s-a găsit nimeni care, faţă de aceste cuvinte, să fi riscat cea mai mică dezaprobare. Deci zice: „Este român, din nefericire, este profesorul Nicolae Iorga" (*Rumoare*).

Adică a aflat Camera, pentru întâia oară, ce ticălos sunt eu şi rumoarea aceasta nu face decât să sublinieze aceste declaraţii.

Cred că este de ajuns să amintesc preşedintelui Camerei de ce s-a petrecut acolo, pentru ca să ştie ce ar fi trebuit să facă, atunci când eu însumi când eram preşedinte al Camerii, de câte ori s-a atins cineva de meritele cuiva, de atâtea ori am luat cuvântul pentru a opri pe acel care a aruncat asemenea cuvinte.

Mai am o rugăminte către d-l ministru de Instrucţie:

D-le preşedinte şi d-lor senatori, într-un moment, un profesor tânăr, un conferenţiar, a acuzat pe vorbitorul de la Cameră că a plagiat. Ceea ce spun şi eu. Aşa este! Împrumuţi rânduri de la altul şi nu le pui în citate, aceasta înseamnă că ai luat un bun străin şi aceasta se numeşte plagiat.

Am întrebat Academia Română şi Universitatea, şi acestea mi-au spus că este un plagiat.

Da, d-le Giurescu, în *Istoria românilor* ai plagiat! D-sa a vorbit însă de chestia cealaltă, pentru care fusese acuzat că speculează cursurile şi a cerut disjungerea. A cerut să fie dat în judecată cel care l-a atacat, şi a cerut disjungerea să nu se vorbească de plagiat şi de faptul dacă a speculat sau dacă nu s-a speculat cursul.

Este foarte greu să dovedeşti însă - cursurile se vând - este foarte greu să dovedeşti dacă aceste cursuri se vând în anume condiţiuni sau în altele. Nu a putut dovedi d-l Vlădescu. Rezultatul judecăţii consiliului în care este o majoritate de şapte prieteni, prieteni politici ai acestui domn, a fost că pe d-l Vlădescu l-a dat afară din Universitate.

Aşa este, d-le ministru? Căci se putea face o observaţie, se putea opri leafa pe câtăva vreme; dar nu, a fost pur şi simplu aruncat pe stradă din Universitate. Este aşa sau ba, d-le ministru?

D-l profesor dr. C. Angelescu, ministrul Educaţiunii Naţionale: Este!

D-l profesor N. Iorga: A făcut proces şi aşteaptă rezultatul.

https://biblioteca-digitala.ro

Acum, a spune cuiva că speculează un curs este mult mai puțin decât să-i spui că și-a călcat idealul din tinerețe, că și-a trădat țara și că este român din nenorocire!

Eu nu vin la consiliul acela, de unde nu s-a ridicat niciodată un protest contra tuturor calomniilor care pleacă din oficina pe care o reprezintă acest domn.

Când a fost congresul, invitat de mine, al Comisiunilor Istorice, atunci acest domn a publicat o broșură de insulte și a comunicat-o tuturor străinilor care erau în momentul acela în țară. Prin urmare, în astfel de împrejurări, când nu s-a ridicat nici unul din foștii mei elevi să mă apere împotriva unor învinuiri științifice, a căror concluzie este că mie „îmi lipsesc chiar elementele trebuitoare pentru a scrie istorie", vă puteți închipui că eu, cu oameni care au acceptat așa ceva și nu au protestat, nu stau de vorbă.

Dar, d-le ministru, dv. puteți întreba, dv. căruia vi s-a cerut iscălitura pentru înlăturarea d-lui Ion Vlădescu și puteați iscăli sau nu, potrivit cu legea, dv., care ați iscălit pentru excluderea lui Ion Vlădescu, fiindcă s-a spus că s-a speculat un curs, puteți întreba același consiliu, care este atitudinea sa în ceea ce privește cele cuprinse în aceste note de azi. Anume, cel mai vechi profesor al Universității, care și-a legat fiecare moment din viața sa, de suferințele și de luptele acestui popor, dacă e bine că este tratat de trădător și este rușine națiunii să-l numere printre fiii săi?!...

Vă rog să întrebați și să aflu și eu răspunsul pe care-l veți căpăta[2] (*Puternice și prelungite aplauze*).

NOTE

1. C.C.Giurescu și-a publicat *Istoria românilor* între 1935 și 1943, tratând subiectul până în domnia regelui Ferdinand.
2. În ziua precedentă avusese un schimb de replici cu Mircea Cancicov, ministrul Finanțelor. Acesta spusese că a fost întrebat dacă la ministerul său s-a tratat concesionarea vânzării sării și monopolul produselor alcoolice. N.I.: „Vă rog, mai tare. Eu nu știu cum un glas așa de slab a putut birui de trei ori pe al d. Madgearu *(aplauze, ilaritate)*. M.C.: „Donule profesor, biruința e cu atât mai apreciabilă cu cât a fost obținută cu volum slab" (*aplauze)*. N.I.: „A fost un cap slab de partea cealaltă. Eu am crezut că este un al doilea caz C.A.M.".

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 3 martie 1937

Discurs la proiectul de lege pentru completarea unor dispoziţii la legea învăţământului universitar

După ce am avut plăcerea să ascult pe d-l raportor[1], fost elev al meu, care vine acum cu modificarea unei legi care s-a votat pe vremea mea, o altă generaţie drege ceea ce a făcut generaţia precedentă, ceea ce este în ordinea firească a lucrurilor, îngăduiţi-mi, d-le preşedinte şi d-lor senatori, ca în această cuvântare, pe care o fac cu oboseală şi cu tristeţe, să caut a vă arăta că proiectul de lege nu are rost.

Putea să nu fie. Ar fi fost mult mai bine să nu fie. Şi erau alte lucruri de făcut decât prezentarea acestei serii de măsuri care se leagă mai mult sau mai puţin între dânsele, care nu pleacă dintr-o concepţie generală şi care nu formează un sistem. Şi care are aerul unui gest de spaimă, înaintea unei primejdii care se putea înlătura pe alte căi decât lăsând să cadă o nouă serie de paragrafe, absolut inoperante, asupra unei situaţii morale nenorocite şi asupra unei situaţii de fapt care este anarhia, care anarhie se cuprinde prin ceea ce se cuprinde în acest proiect de lege, care nu este al ministrului de Instrucţie, ci este al tânărului profesor care se găseşte lângă d-sa şi care se pare că a fost chemat acolo la minister anume pentru a produce acest proiect de lege în care multe lucruri vor fi lipsind, dar în care lipseşte înainte de toate şi filosofia şi tinereţea; tinereţe care o datora vârstei sale şi filosofie pe care o datora studiilor sale şi catedrei pe care o ocupă.

Îmi daţi voie, în această cuvântare care poate să fie ceva mai lungă decât cele pe care le înfăţişez şi care va fi continuată şi cu unele observaţiuni în legătură cu unele din articolele acestui proiect, îmi daţi voie să arăt întâi ce tinde să înlocuiască acest proiect; al doilea, cum înlocuieşte şi al treilea care sunt rezultatele care se pot aştepta de la primirea acestui proiect de lege.

Universităţile în mare parte sunt direct împotriva acestui proiect. Am în faţa mea un foarte întemeiat protest din partea facultăţii de Drept din Bucureşti. facultatea de Medicină este împotrivă. facultatea de Litere de la Bucureşti n-are niciodată nici o opinie, decât opinia celor şapte membri ai unei majorităţi care este în legătură cu un club şi care se interesează de ceea ce poate fi în folosul acestui club. facultatea de Ştiinţe va vorbi prin d-l Hurmuzescu, care ia cuvântul imediat după mine.

https://biblioteca-digitala.ro

Universitatea din Iaşi am văzut ce produce. Universitatea din Cluj se manifestă prin însuşi d-l subsecretar de Stat, iar Universitatea din Cernăuţi va vorbi şi ea dacă va găsi cu cale.

Eu cunosc însă două facultăţi de la Bucureşti care sunt împotriva acestui proiect de lege.

Îmi pare rău că nu va fi nimeni care să citească protestul atât de întemeiat pe care l-am primit acum la amiază din partea decanului de la Drept, care cercetează articol cu articol, motivează şi dovedeşte lipsa de eficacitate a proiectului.

Dar proiectul acesta tinde să aducă modificări unui principiu care acum câţiva ani de zile, pe timpul guvernării mele, a fost afirmat şi prefăcut în două legi. Prima din aceste legi nu se citeşte de obicei, deşi ar trebui să fie citită, căci de acolo pleacă întreaga revoluţie pe care am încercat-o în cursul superior, iar celelalte fiindcă este o lege care călăuzeşte în momentul de faţă Universitatea.

O să caut să vă arăt de ce am încercat această schimbare; după aceea, de ce schimbarea pe care am avut-o în vedere a trebuit să ia altă formă pe care n-am voit-o eu. Ea mi-a fost impusă de corpul universitar şi în privinţa aceasta am avut un colaborator foarte preţios, care este însuşi d-l ministru al Instrucţiunii Publice. Nimeni nu a colaborat cu mai multă râvnă, paragraf de paragraf, cu întârzieri lungi aci la Senat, cu reveniri atunci când legea a ajuns la Cameră, cu chibzuieli foarte grele, până s-a ajuns să se primească şi asentimentul guvernului şi asentimentul majorităţilor - aş zice chiar unanimitatea deputaţilor şi senatorilor - şi asentimentul care de obicei se capătă aşa de greu al corpului universitar însuşi, care a primit legea de a doua foarte bine. Afară de unele proteste publicate prin ziare, neiscălite, şi care în momentul când era să se voteze legea la Senat, eu am întrebat pe reprezentantul cutărei universităţi - Universitatea din Iaşi - l-am întrebat dacă este dispus să susţină ce se spune în textul care a fost tipărit în ziare. Şi atunci, pe aici pe undeva era acel reprezentant, nu îmi mai aduc aminte cum se chema, acela a păstrat tăcerea cea mai desăvârşită. Prin urmare, curioasă Universitate este aceea care trimite un protest la gazete, protest neiscălit, şi care pe urmă, când întrebi pe însuşi reprezentantul acelei Universităţi în Senat, dacă este acolo să susţină acest punct de vedere, tace ca pământul.

Am venit întâi cu două singure articole, în care se prevedea autonomia Universităţilor.

https://biblioteca-digitala.ro

De atunci, de când s-a prevăzut autonomia Universităților, a fost o discuțiune îndelungată, a fost o discuțiune și prin presă. Autonomia aceasta a fost făcută responsabilă de toate păcatele. De acolo ar fi venit tot răul. Mi s-a spus că aș fi avut vederi scurte, că nu am putut să prevăd tot ceea ce s-a putut întâmpla pe urmă, că am deschis porțile largi pentru tot felul de sburdăciuni universitare, că de acolo, de la profesori, totul s-a strecurat la studenți, care studenți erau, după cum se știe, îngerii lui Dumnezeu, iar profesorii erau o adunătură de ciraci care nu aveau altceva de făcut decât să strice spiritul așa de sănătos al tineretului.

Am citit și eu o mulțime de articole din acestea, în care eram înfățișat ca un rău profet, ca un necunoscător al realităților, ca un spirit romantic care dădea unor oameni niște drepturi de care nu sunt în stare să se bucure.

Iată de ce am venit cu cele două articole în care spuneam: întâi, că Universitatea este autonomă, și al doilea spuneam, dacă vă aduceți aminte, că între această Universitate autonomă și minister este o singură legătură, anume că, în două termene, Statul dă Universității o anumită sumă. Este foarte adevărat că nu mă întrebasem pe colegul meu de la Finanțe, dacă este dispus să servească la termen aceste două rate.

Dar eu sunt dator să vă explic de ce această lege de două singure articole am crezut-o necesară. Și aici voi spune lucrurile așa cum sunt, în toată cruzimea lor, cu o singură părere de rău, că ceea ce se putea face, în marginile autonomiei, din nenorocire nu s-a făcut. Nu că eu am prevăzut răul ei, că eu am avut speranța că anumiți oameni vor înțelege valoarea marelui dar care li se face. Și mulți dintre dânșii nu au înțeles, și aceasta s-ar părea că este - nu este într-adevăr - motivul proiectului care se prezintă aici.

Iată de ce am venit cu această schimbare, care principial nu a întâlnit opoziția nimănui. Fiindcă la Universitate se introducea din afară politica.

D-le președinte, vă rog interveniți ca lumea care este acolo în fund, să binevoiască să nu mă întovărășească. Este un fel de cor cu care eu nu sunt obișnuit. Prin urmare, cei care nu sunt senatori, ci vin aici ca să împiedice discuția liniștită a unui proiect de lege, să se ducă la bufet; acolo pot să-și țină discursurile. Vă spun că eu nu sunt obișnuit. În cazul când Senatul va ajunge să dea și el un exemplu, pe care prea adeseori îl dă Camera deputaților, în cazul acesta, mai ales obosit cum sunt și întristat cum sunt, pentru motive pe care unele le ghiciți, altele nu le cunoașteți, evident că o las altora, care sunt deprinși în zgomot să-și țină cuvântările lor. Eu mi-am închipuit că aduc un serviciu țării, luminând lucrările pe care le-am făcut și în același timp

https://biblioteca-digitala.ro

înştiinţând pe cei care vor să introducă măsuri, care măsurile acestea sunt menite să nu aibă rezultat, pentru ca unele să se schimbe, iar altele să se înlăture. Şi, prin urmare, în liniştea care se datoreşte intervenţiei dv. şi protestului meu, eu continui. Nu era nevoie să intervin, pentru că se ştie că eu vorbesc foarte puţin, şi atunci când vorbesc, aş fi preferat să nu fi avut nici un motiv de a vorbi.

D-lor, iată de ce am venit cu acest proiect. Fiindcă asupra Universităţii se exercită unele influenţe din partea vieţii politice. Vedeţi, noi nu trebuie să judecăm raporturile dintre ministru şi universităţi; în legătură cu cine este în momentul de faţă ministru, ca omul aşa de distins, de largă experienţă şi de sentimentele cele mai bune, în ce mă priveşte pe mine, un foarte vechiu prieten; d-l dr. Angelescu are şi prieteni pe care nu îi am eu şi sărută uneori la unele congrese pe d-l Ţoni, care este împăratul învăţătorilor, dar aceasta nu mă împiedecă pe mine de a avea cele mai bune sentimente faţă de d-nealor; eu nu îi sărut duşmanii niciodată, mai ales când sunt proşti, mai ales pe duşmanii proşti ai d-niei sale nu i-aş săruta pentru nimic în lume. Prin urmare, nu trebuie să vedem lucrurile aşa ca şi cum d-l Angelescu ar trebui să fie totdeauna ministru al Instrucţiunii Publice. Mâine poate îi altcineva. Au fost persoane care nu erau profesori şi care au vrut să fie miniştri de Instrucţie Publică, au fost şi miniştri de Instrucţie Publică care, ca profesori, erau cei din urmă dintre profesori în îndeplinirea datoriei lor şi nimeni nu-mi va cere să spun nume. Se poate întâmpla, cu ascensiunile acestea repezi prin politică, mâine, cum acum raportorul, d-l Diaconescu, este un profesor al învăţământului secundar, se poate întâmpla ca ministrul să fie un membru al învăţământului primar, şi se poate întâmpla să fie un avocat. Se poate întâmpla, cu perspectivele care se descind în viaţa politică, să fie un om fără nici un fel de ocupaţie, fiindcă nu a ştiut să-şi câştige una şi nu este în stare să îndeplinească nici una. Prin urmare, am zis: nu este bine ceea ce vedem, ceea ce văd eu de un sfert de secol. Eu, ca profesor la Universitate, sunt de aproape o jumătate de secol, în momentul acesta, când foarte probabil, legăturile mele cu învăţământul public se lichidează, este foarte puţin probabil să mă întorc vreodată la catedra pe care cu dezgust am părăsit-o, faţă de anarhia desăvârşită a Facultăţii de Litere şi faţă de indiferenţa întregii Universităţi faţă de gestul meu. Prin urmare, într-o carieră aşa de lungă, eu am văzut necontenit viaţa politică de club amestecându-se în Universitate, oameni care nu aveau ce căuta acolo, care erau împinşi de partidul lor, tot felul de intrigi şi tot felul de combinaţii, tot felul de târguieli şi tot felul de intervenţii.

https://biblioteca-digitala.ro

Şi atunci, am zis: Să lăsăm Universitatea la o parte, măcar Universitatea s-o lăsăm la o parte de luptele acestea continui dintre partide, care năvălesc şi într-un domeniu care ar fi trebuit să le fie totdeauna închis. Acesta este sensul legii în două articole pe care o propuneam eu.

Într-o serie de conferinţe la radio, care au fost tipărite şi reproduse acum în cartea mea *Sfaturi pe întuneric*[2], am căutat să arăt ce trebuie să fie învăţământul superior, acest învăţământ superior pe care eu îl liberam, îl puneam la adăpostul oricărei intrusiuni din partea vieţii politice. Spuneam: Universitatea are trei scopuri: un scop este să cultive ştiinţa. Cultivarea aceasta a ştiinţei, de o bucată de vreme, este iluzorie, pentru că profesorul o cultivă la el acasă. Ar cultiva-o şi împreună cu studenţii, numai cât studenţii au de reformat ţara românească, întrebuinţând diferite arme, dintre care unele fac să curgă şi sânge. Prin urmare, vă puteţi închipui că această cooperare ştiinţifică, pregătirea aceasta de oameni învăţaţi, devine în aceste condiţiuni foarte grea.

Se întâmplă cazuri rare; se vorbea la Cameră acum câteva zile de cineva care abia acum este numit, printr-o lege specială, profesor la Universitatea din Cluj, de calitatea studenţilor. Calitatea studenţilor o cunoaştem noi mai bine, care suntem de o jumătate de secol acolo, decât acela care-şi pregăteşte lecţia de deschindere, cum este cazul d-lui Goga. S-a cam grăbit să-şi dea seama de valoare studenţilor, a tinerilor cu care va avea să lucreze.

Şi nu ştiu cine altul iarăşi - da, mi-aduc aminte dar n-am nici o dorinţă de a-i spune pe nume - şi care dădea un certificat general de excelenţă tuturor studenţilor. Evident, dacă fac politica d-sale, desigur că sunt toţi foarte buni, afară de cei care se înscriu la alt club.

Dar trebuie să recunosc că Universitatea, sub acest raport, al cultivării ştiinţei, şi anume nu de profesori în odaia lor de lucru, ci de profesori împreună cu studenţii, că în această privinţă, desigur că Universitatea nu s-a folosit de această largă autonomie şi n-a dat, prin colaborarea între profesori şi studenţi, ceea ce dau atâtea universităţi din străinătate, care universităţi se afirmă nu prin lista lucrărilor profesorilor, ci prin ceea ce profesorul, alături cu studenţii, uneori studentul sugerând idei profesorului şi îndreptându-i observaţiile, poate să dea.

Al doilea, Universitatea trebuie să fie cea care dă învăţământului secundar profesori. Pentru aceasta este şi o şcoală specială de pregătire, la care sunt chemaţi tinerii noştri. Şi în formularea acelor principii despre care vorbeam, observam un lucru: că dacă Universitatea are să aleagă între cultivarea ştiinţei şi pregătirea profesorilor secundari, este mult mai bine ca

https://biblioteca-digitala.ro

Universitatea să pregătească pe oamenii de cercetare, iar dacă Statul are nevoie de profesori secundari, să facă un fel de şcoală normală superioară, cum există în Franţa, şi cum există şi aiurea, fiindcă nu aceasta este misiunea de căpetenie a Universităţii.

Şi aici să-mi daţi voie să fac o observaţie care atinge însuşi principial acestei legi. Dv. vă preocupaţi, în partea întâia, în această tovărăşie, în care nu ministrul este inspiratorul, ci inspiratul şi în care şi inspiratorul şi inspiratul se găsesc sub influenţa unei terori de stradă, care nu se împiedecă prin legi fără efect, ci se împiedecă prin acţiunea poliţiei şi, întâmplător, a armatei, căci prin aceasta, iar nu prin articole de lege veţi împiedeca dezordinele, observaţia că în partea întâia a proiectului de lege se iau măsuri împotriva profesorilor care nu-şi fac datoria.

Vedeţi, aici este o lipsă de eleganţă. Să-mi daţi voie: nici un profesor n-a tras până acum asupra unui student *(ilaritate)*; nici un profesor n-a adunat pe alţi profesori ca să-i scoată în stradă, nici un profesor n-a arătat că are toată putinţa de a schimba, nici la cei şasezeci - şaptezeci ani al lui, Ţara Românească. Dacă dv. afirmaţi în acest proiect de lege că este o situaţie nenorocită, datorită amestecului studenţilor în politică, trebuia măcar să faceţi gestul acesta frumos de a pune în rândul întâi pe vinovaţi şi a pune pe urmă pe nevinovaţi. Şi dv. vă închipuiţi că prin faptul că siliţi pe profesori să fie în localitate, că-i siliţi pe profesori să facă anumite ore, să nu lipsească de la cursuri; dacă nu vrea să vină la cursuri, să ceară permisiunea cutăror organe universitare care intră apoi în legătură cu ministrul.

Prin aceasta credeţi că aţi schimbat dispoziţia profesorului. Vai de mine! Mai întâi, dacă studentul poate eluda legea cu oarecare inteligenţă, dar profesorul, care are în privinţa aceasta şi o foarte mare experienţă, poate foarte bine să eludeze legea cu concursul unor colegi care şi ei fac tot aşa. Apoi, ce înseamnă un profesor care este prezent în localitate?

Dacă fiind prezent în localitate, frecventează clubul politic, dacă fiind avocat îşi caută de procesele sale, dacă fiind medic, nu face altceva decât să alerge pentru plată de la un client la altul sau dacă, fiind tehnician, se ocupă de tot felul de antreprize, credeţi că îşi îndeplineşte mai bine datoria decât altul? Eu nu spun că profesorul trebuie să stea aiurea, decât unde îşi îndeplineşte misiunea. Dar, vorbind în general, credeţi că îşi îndeplineşte mai bine misiunea decât altul care lucrează continuu, să zicem nu în Bucureşti, ci în altă localitate? Sunt ţări unde gânditorii evită capitala cea mare. De pildă, în Franţa, marii gânditori evită Parisul şi se duc în împrejurimile Parisului.

https://biblioteca-digitala.ro

Acesta este un nerezident! De ce este nerezident? Pentru că îi trebuie liniște, nu huruitul tramvaielor și zgomotul infernal al marilor orașe. În goana tuturor vehiculelor poate avea el calmul necesar pentru operațiile superioare ale minții?

Prin urmare, cel care stă aiurea inchis în știința sa, acela este preferabil. Profesorul trebui să rezideze nu în localitatea unde este universitatea, ci în specialitatea sa. El trebuie să rezideze în misiunea, în rostul pe care-l are în viața generală a țării *(Aplauze)*.

Al doilea, ce înseamnă profesorul care vine la curs?

Apoi în Anglia, Stubbs, autorul Istoriei constituționale a Angliei, care era episcop, a fost numit profesor de universitate, într-una din universitățile acelea engleze, care sunt tocmai cum înțelegeam eu să fac universitatea noastră, adică trăiesc de la sine, cu rosturile ei, cu profesorii pe care i-a chemat, cu plățile pe care le primesc de la binefăcători, cu veniturile lor, cu ceea ce Statul îngrijește să dea, cu ceea ce vine de la recunoștința foștilor studenți.

Ei bine, în universitățile acestea pot să fie chemați profesori fără nici o îndatorire a numărului de ore pe care trebuie să le facă. Și profesorul Stubbs făcea câte o lecție sau două pe an și universitatea aceea care îl chemase era foarte bucuroasă că poate să însemne în rândul profesorilor ei un astfel de om cum este Stubbs.

Și sunt profesori de la universitățile germane care anunță că „nu citesc", cum se zice acolo, un semestru întreg, aceasta fără să fie nevoie să ia nici un fel de măsură împotriva lor. Dar profesorul exercită influență asupra studentului, nu pentru că stă pe catedră, ci prin toată activitatea sa științifică, prin tot prestigiul pe care îl are, prin toată producția sa științifică și prin legăturile pe care le poate avea un profesor cu studenții, care au toată voia să vină acasă la dânsul și cărora le răspunde cu toată plăcerea.

Dv. vă lăsați câștigați de lucrurile acestea de formă. Este încă un capitol din acest formalism netrebnic, care strică întreaga noastră viața și care permite oricui își face formele, să neglijeze însuși fondul, însăși esența datoriei sale.

Două cursuri pe săptămână, sau trei cursuri pe săptămână. Vine profesorul, aduce un vechi caiet, Doamne! Dar cunoaștem și acum la cel puțin trei sferturi din profesorii noștr sistemul de a repeta necontenit, adăugind ici și colo câte ceva la lucrările pe care le-a alcătuit când era tânăr, sau lucrurile pe care le-a descoperit când era tânăr și le-a luat de la cineva. Dar vine acolo

https://biblioteca-digitala.ro

foarte regulat. Este la adăpostul proiectului dv. de lege. Poate să stea pedelul, servitorul şi să dea mărturie că d-l profesor n-a lipsit niciodată. D-l profesor nu a lipsit, a lipsit ştiinţa lui! A lipsit iubirea lui pentru studenţi, a lipsit folosul pe care studenţii îl pot trage de la dânsul *(Aplauze).*

Bucherul care se târăşte de două ori pe săptămână, ca să-şi aducă un vechi caiet încuiat în sertarul lui, acesta este la adăpost, dar nu şi profesorul acela care face o lucrare grea, nu vă puteţi închipui în ce chinuri trăiesc eu de câteva luni de zile cu această istorie a românilor, pe care vreau să o termin, un profesor ca acesta poate să lipsească, poate să vină târziu. Nu se va cere unui profesor care, să zicem, într-un laborator este pe cale să facă o mare descoperire, nu se va cere ca, pentru a nu fi în întârziere la curs, să părăsească această lucrare, la care mai avea zece minute pentru a o termina şi să se ducă să spună lucruri care se cunosc de toţi *(întreruperi. aprobări).*

În această privinţă să nu socotim că e vechiul profesor de pe vremea când nu existau cărţi şi trebuia să facă oral cursurile. Astăzi când există cărţi, când sunt lucrări admirabile, enciclopedii unde stă ştiinţa ajunsă în acel moment, ce se cere profesorului? Forţă activă, elementul personal, lucrarea aceea misterioasă pe care trebuie să o aducă pentru ca slova cărţii să devină o realitate, să pătrundă în sufletul studenţilor! *(Aplauze prelungite).*

Ce zadarnică este şi toată acea parte, cu responsabilitatea profesorilor, care pot fi judecaţi şi daţi afară în cutare şi cutare împrejurare. Este în adevăr serios să se vină înaintea noastră cu acest lucru?

Şi mai întreb încă un lucru. În momentul când rectorul Universităţii din Iaşi zace în spital cu gâtul străpuns de cuţite şi cu urechea rămasă în gunoiul străzii, care în momentul acesta trebuie să se spună studenţilor: sunteţi vinovaţi dv., dar sunt vinovaţi şi profesorii dv., sunteţi tovarăşi de vinovăţie; sunt profesori care nu-şi fac datoria, iar dv. aveţi un singur neajuns: că mergeţi la cluburi sau mai bine zis la anumite cluburi, căci, dacă ar merge numai la unele, lucrul s-ar schimba foarte mult.

Prin urmare, de aceea, d-lor. am venit cu proiectul meu. Ce s-a întâmplat pe urmă? A venit toată lumea la mine şi a spus: acum să facem o lege a învăţământului superior. Şi am declarat: nu sunt obişnuit să produc aşa dintr-odată vreo 200 de paragrafe şi pe urmă n-am obiceiul să prezint proiecte de legi pe care nu le-am făcut eu, să întreb biroul dacă sunt gata făcute şi să le prezint. Aceasta o socoteam umilitor pentru un ministru. De aceea, aveam părerea că nici o lege privitoare la universităţi, d-le preşedinte, d-le ministru,

https://biblioteca-digitala.ro

d-le vice-ministru şi d-lor senatori, nici o lege a universităţilor, şi aş zice mai mult, nici o lege cu privire la orice categorie de cetăţeni n-are valoare decât atunci când şi cei cărora li se aplică au conştiinţa că li se potriveşte, când şi ei pun toată credinţa şi toată inima lor în această lege.

O lege înseamnă legătura între ceea ce se hotărăşte de sus şi ceea ce se poate accepta de către cei care sunt vizaţi ca obiectul legii.

Altfel, o lege nu este decât o zădărnicie adăugată la celelalte zădărnicii.

Prin urmare, eu mi-am zis: o lege nu poate să rămână decât dacă şi profesorii o vor.

Şi atunci, îşi aduce aminte d-l ministru al Instrucţiunii ce s-a întâmplat.

Am rugat pe toţi profesorii care eram în Senat să se adune. Mărturisesc că n-am chemat şi pe ceilalţi membri ai secţiunilor respective, ci am chemat pe profesori şi am stat împreună de vorbă. Şi am chemat şi pe ceilalţi reprezentanţi ai corpului universitar de dincolo, din Camera Deputaţilor, şi am întrebuinţat o lună şi jumătate până am ajuns la o formă care îi satisfăcea.

Vedeţi câtă deosebire între legislaţia mea de atunci şi ceea ce pică din cer în momentul de faţă.

Şi atunci am venit cu o lege pe care eu am căutat s-o prezint într-o formă care să împace puncte de vedere deosebite, dar care în orice caz era rezultatul unei colaborări oneste, pentru care am fost recunoscător şi arăt şi acum sentimentul meu de recunoştinţă tuturor acelora care m-au ajutat.

Aşa s-a făcut legea, vă rog.

Ce s-a întâmplat pe urmă, după aceasta? Ce să se întâmple? Eu luptam contra politicii din afară a Universităţii, însă politica aceasta de partid este un lucru aşa de viclean, care îşi cunoaşte aşa de bine drumurile cele vechi şi poate să-şi taie oricând drumuri noi, încât m-am întâlnit, după trecere de câtăva vreme, cu aceeaşi politică mutată în cuprinsul universităţii însăşi.

În privinţa aceasta iată, din acest loc solemn trebuie să aduc o mărturisire pe care nimeni nu o va putea contesta, fiindcă acesta este adevărul. Eu am apucat vechea facultate de Litere a Universităţii din Bucureşti. Iată, sunt acum aproape cinzeci de ani de când sunt profesor acolo. Sunt poate unul dintre cei mai vechi profesori de la această Universitate şi unul dintre cei mai vechi profesori de la toate universităţile din ţară. Pe vremea mea era Maiorescu, era Dimitrescu, pe care unii îl puneau alături de Maiorescu, deşi între ei erau mari, foarte mari deosebiri; Haşdeu plecase, erau însă atâţia profesori iluştri înaintea cărora noi aceştia tineri ne dădeam înlături

https://biblioteca-digitala.ro

şi-i înconjuram cu tot respectul cuvenit. În unele cazuri, când eram atacaţi, ne apăram, dar niciodată nu ne-am fi gândit să ne aruncăm asupra unui înaintaş al nostru pentru a-i tăgădui meritele sau pentru a-i face imposibilă viaţa mai departe în universitate şi a-i pregăti, dacă se poate, prin cât mai multe necazuri, o moarte cât mai apropiată.

Atunci nu putea fi vorba de lucruri de acestea de astăzi.

Îmi aduc aminte că acum câţiva ani, am întâlnit pe stradă doi tineri profesori de specialitatea mea. Unul dintre dânşii îmi arătase foarte puţină simpatie cu nu ştiu ce prilej. Şi atunci m-am adresat către dânşii şi le-am spus: d-lor, eu văd că nu vă sunt simpatic din cale afară. Am făcut însă pentru dv. tot ceea ce am putut face până acum. Mai este însă un singur serviciu pe care dv. aţi dori să vi-l fac: acela ca să mor când aveţi dv. nevoie. Îmi pare rău că nu pot să vă fac şi acest serviciu. Să-mi daţi voie deci să zăbovesc acest termen şi de altminteri chiar dacă aş avea toată bunăvoinţa să vă servesc, în această privinţă nu sunt eu stăpân pe sfârşitul zilelor mele.

Am intrat în această facultate de Litere, care era într-adevăr facultate, către care mergeau toate facultăţile celelalte.

Pe vremea aceea, câţiva profesori ţineau curs în sala nr. 4, unde vorbea şi Maiorescu şi unde era o mare onoare când vorbeau şi alţii. Făceam şi cursuri de seară, pe care le cereau studenţii. Am făcut cursuri de istoria literaturii române contimporane. Ei bine, în această sală nr. 4 a Universităţii veneau clericii de la facultatea de Teologie, veneau studenţii în Drept, veneau studenţii de la Şcoala politehnică, venea lumea din afară, şi ziua şi mai târziu, oameni în toată firea, foşti studenţi, care veneau să-şi împrospăteze cunoştinţele...

D-l profesor M. Manoilescu: Eu v-am urmat timp de 3 ani de zile. Am fost cel mai regulat student.

D-l profesor dr. C. Angelescu, ministrul Educaţiunii Naţionale: Şi se simte!...

D-l profesor N. Iorga: Din când în când *(Ilaritate).* Se simte aceasta în ce priveşte talentul şi cunoştinţele, în ceea ce priveşte direcţia, nu este totdeauna aşa!

D-l profesor M. Manoilescu: D-le profesor, totdeauna un profesor se bucură când elevul său arată originalitate şi nu este un simplu imitator!

D-l profesor N. Iorga: Da, da, chiar când o ia puţintel razna! *(Ilaritate).* Dar vedeţi dv., la aceste cursuri, la care venea atâta lume, nu se simţea...

O voce: Şi M. S. Regele Carol venea.

https://biblioteca-digitala.ro

D-l profesor N. Iorga: Chiar Suveranul nostru a stat acolo lângă mine, pe catedră, la vreo zece cursuri. Şi venise îndemnat de către neuitatul Rege Carol I, care voia ca strănepotul său să fie acolo în mijlocul tineretului, Vă puteţi închipui, dacă ar fi trimes Carol I pe al doilea urmaş al său, în cazul când ar fi trebuit să înveţe acolo meşteşugul de a devasta oraşe şi de a scălda în sânge pe profesorii lor! Era cu totul altă atmosferă. Dar, vedeţi, nu se înţelegeau totdeauna profesorii şi se criticau în mod ştiinţific, şi nu totdeauna era măsura trebuitoare în aceste critici, care se putea face cu obiectivitate, cu amabilitate şi pe care le primeşte atunci oricine, dar niciodată nu se întâmpla ca profesorii să încerce a capta pe studenţi pentru clubul lor - o parte să meargă într-o direcţie, altă parte să meargă în altă direcţie - şi neputându-şi sparge capetele între dânşii, profesorii să prefere ca această chestie să fie rezolvată prin spargerea de capete, întâi între un student şi alt student, pentru ca pe urmă să intervie gradul superior, adică spargerea capului profesorului adversar, sau întrebuinţarea unor metode mai drastice decât acestea privitoare la respectiva scăfârlie, cum se face în momentul de faţă. În fine ,veneau studenţii pe care eu i-am pregătit şi i-am iubit.

Dv. mi-aţi dat o satisfacţie pe care nu voi uita-o niciodată în ce priveşte anumite atacuri din Cameră. Trebuie să vă spun că pentru acest tânăr, cariera a început printr-un lucru pe care să-l ascultaţi şi dv., căci ar putea chiar să vă înduioşeze. Pregătise o lucrare la mine şi, ori de la el, ori întrebuinţând o carte, mi s-a părut că lucrarea este foarte bună. Şi atunci, fără, a-i spune nimic, am luat lucrarea şi am dat-o la tipar în revista mea, aşa i-am făcut surpriza de a-i prezenta lucrarea pe care mi-o înfăţişase la examen, ca făcând parte din Revista istorică[3] pe care o scotea profesorul său. Cred că aceasta arată de ce natură era atunci relaţiile dintre profesori şi dintre elevi. Chiar dacă mi s-ar fi spus ce va face pe urmă, eu tot în felul acesta aş fi început. Am găsit acum în urmă o scrisoare către un medic, prin care-l rugam să îngrijească pe acelaşi om şi scrisoarea am transformat-o aşa încât forma dintâi am găsit-o în saltar. Chiar dacă mi s-ar fi spus ce va face pe urmă, eu totuşi, foarte bucuros, aş fi ajutat să dau ştiinţei româneşti un luptător harnic, care datoreşte o parte din sănătatea sa, cum datoreşte toată situaţia sa, intervenţiei profesorului său.

Dar tot pentru tinerii aceştia, pe care i-am cunoscut, i-am îndrumat şi i-am iubit, am întemeiat şcoala de la Fontenay aux Roses şi şcoala de la Roma, anume pentru dânşii, ca să intre în legături cu ştiinţa apuseană, însă nu ca să-şi închipuie că ei au făcut-o, ci ca să-şi dea seama că ei au luat-o gata făcută, cum au luat gata făcută baza cunoştinţelor lor de la noi, profesorii din

https://biblioteca-digitala.ro

țară, care am învățat la aceleași școli apusene. Ei bine, când au venit tinerii aceștia din toate părțile, m-am trezit într-o bună dimineață, și eu, și alții, și dv., lumea politică, cu înștiințarea că până acum politica au făcut-o ignoranții, au făcut-o proștii, oamenii fără pregătire culturală, fără idei, fără intelectualitate. Și atunci, foștii mei studenți, foștii mei, să zicem așa, tovarăși de ocupații științifice de la Fontenay aux Roses, au format un nou partid politic, partid politic pus sub conducerea unui om a cărui valoare științifică este netăgăduită și niciodată, oricare ar fi atitudinea sa față de mine, nu îmi voi îngădui să retrag nimic din ceea ce am spus în ce privește o mare capacitate științifică, pe care o recunoaște acum și străinătatea.

Este vorba de d-l Gheorghe Brătianu. D-l Gheorghe Brătianu ar fi fost același, poate și mai sus, fără să se găsească în jurul său un număr oarecare de Giureşti; eu cred că giureștificându-se în felul acesta, a scăzut, în loc să crească *(Ilaritate)*.

S-au unit în felul acesta un număr de profesori, au luat și pe secretarul Universității, ar fi luat și pe toți funcționarii Universității și pe studenți ca să-i bage la partid. Rezultatul este că la facultatea de Litere din București nu se poate face ceva decât cu cei șapte înscriși în club, votând potrivit cu legăturile politice pe care le-au stabilit între dânșii.

Evident că acesta este un lucru nepotrivit. Eu n-am dat autonomia pentru ca politica, pe care am căutat s-o împiedec să vină din afară, să se întemeieze însăși în Universitate, fiindcă, dacă este vorba de grupare politică, eu prefer o grupare politică largă unei mici tovărășii de oameni înțeleși pentru a se servi reciproc și pentru a nu introduce decât oameni care seamănă între dânșii. Pentru că oricum, altceva este un mare partid politie și altceva este o astfel de șandrama întemeiată anume pentru a servi, nu atât chiar politica, pe cât anumite interese de caracter personal.

Desigur că este foarte rău ce este acolo, însă întrebarea se pune: ce este mai bine, a se preface autonomia universitară, împiedicându-se, prin mijloace care se pot găsi, alcătuirea unor asemenea mașini universitare, sau din nou să deschidem ușa Universității, pentru ca Statul, adică politica de partid să se instaleze cum era odinioară?

Ei bine, are dreptate decanul facultății de Drept din București. Sunt aci, în ceea ce privește judecarea profesorilor, acordarea concediilor, măsuri care permit intervenția Statului.

https://biblioteca-digitala.ro

D-l profesor Fl. Ştefănescu-Goangă, subsecretar de Stat la Ministerul Educaţiunii Naţionale: Nu. Nu!

D-l profesor N. Iorga: ...da, da, partidelor politice. Să nu-mi spuneţi mie.

D-l profesor Fl. Ştefănescu-Goangă: Am şi eu experienţă.

D-l profesor N. Iorga: D-ta eşti mai tânăr; ce ştii d-ta de ce fierbe în oala aceasta, sub care pui şi d-ta câţiva cărbuni dedesubt? Ştim noi mai bine ce este această bucătărie şi ce sunt aceste flăcări, care fac să sară toate capacele de bunăvoinţă care s-ar aşeza deasupra, acestui cazan unde fierbe însăşi Satana, cum ziceam odinioară.

Prin urmare, este fără îndoială o măsură greşită. Trebuie să căutaţi aiurea. Vedeţi să nu fiu rău înţeles: sunt oameni care vă vor combate proiectul dv., din dorinţa de a vă înlocui. Această dorinţă, cum vedeţi, n-o am. Am ceva cu mult mai bun de făcut decât, într-o situaţie grozavă, să caut a îndrepta dintr-o zi pe alta greşeli pe care nu le-am făcut eu şi pe care e mai bine să le îndrepte cei care le-au făcut. Sunt alţii care vă vor critica, pentru ca, ieşind în stradă, să ridice aclamaţiile unui tineret a cărui apărare au luat-o. Eu apăr tineretul în purificarea lui, iar nu apăr tineretul pentru interesele mele, făcându-i să meargă mai departe pe o cale pe care ei înşişi, când vor avea vârsta de oameni maturi, vor vedea că au greşit *(Aplauze).* Eu nu vorbesc ca un înlocuitor, şi ferească Dumnezeu, eu nu sunt dintre cei care nu pot trăi fără ca strada să urle în jurul lui şi să-i dea o valoare care, fără urletele străzii, n-ar avea-o. Sunt oameni care nu muncesc şi care, nemuncind, nu pot să sporească şi sporul îl aşteaptă să le vină de la o mulţime de ei lăudată şi acoperită până şi în crimele la care au ajuns să fie vinovaţi la un anumit moment *(Aplauze puternice)*

Eu vă înştiinţez în faţa unei greşeli. Şi voi sacrifica dintr-un timp foarte preţios, căci noi spre şaptezeci de ani, Dumnezeu ştie câte zile mai avem înaintea noastră, aşa încât nu este nevoie de o intervenţie binevoitoare pentru a ne trimite pe lumea cealaltă *(ilaritate)*, voi sacrifica din acest timp pentru a asista la votarea articol cu articol a acestui proiect de lege, înştiinţându-vă unde faceţi greşeala şi arătându-vă cum trebuie să faceţi pentru ca greşeala să nu fie săvârşită.

Dar, încheind, vă pot spune că era uşor să evitaţi, şi timpul care se va pierde aci, şi cerneala tiparului şi discuţia de două zile în comisiune şi avalanşa de discursuri care vor veni şi în care voi recunoaşte cele două note: una, a celor care aprobă orice, alta, a celor care dezaprobă orice, din aceste două motive: de interes de partid şi de patimă mare pentru urletele străzii.

https://biblioteca-digitala.ro

Erau deajuns două măsuri. O măsură: ministrul, oricum ar fi organizată Universitatea, reprezintă Statul român, plăteşte pe profesori şi, aşa fiind, el are dreptul să întrebe în fiece moment: pe ce se cheltuiesc banii mei? Atunci decanul sau rectorul arată că un profesor nu funcţionează, este de ajuns o înştiinţare la casieria ministerului pentru ca acelui care nu funcţionează să nu i se servească plata.

De ce este nevoie de toate prescripţiunile acestea? De ce să faceţi din toată contribuţia ştiinţifică a unui spirit distins o simplă îndeplinire a datoriei?

Daţi-mi voie să vă spun că la mulţi dintre profesori este mai mult prezenţa pe scaun a părţii din corpul omenesc care nu a elaborat niciodată nimic pentru ştiinţă, decât participarea minţii, căci nu face altceva decât să repete un foarte vechi cântec. Dacă vreţi să răsplătiţi acest contact de trei ori pe săptămână al profesorului cu fotoliul pe care se aşează, răsplătiţi-l, dar n-are atât de mare valoare această alipire pentru ca să faceţi dintr-insa obiectul unei legiferări. Să nu plătiţi pe cine nu-şi face datoria! Dar nu puteţi măsura valoarea ştiinţifică pe această cale. Dacă aceasta o puteţi face, în ceea ce priveşte pe studenţi vă dau eu soluţia.

Dv. spuneaţi că studentul n-are voie să facă parte dintr-un club politic. Eu vă dau un caz; Am scris cărţi cu privire la dreptul românesc. Am două volume, în franţuzeşte, care nu sunt cunoscute şi care se cheamă. *Vechi documente de drept român*[4] .Am cheltuit mai mult de jumătate de milion ca să le tipăresc. Nu s-au vândut aproape deloc. Într-un rând a luat din ele Facultatea de Drept şi apoi printr-o altă hotărâre a altuia, a spus că nu sunt de nici un folos.

În urmă, a venit cineva la mine şi i-am spus: daţi-le la direcţia presei şi se vor putea plasa.

Mi s-a spus că vor să mă facă *doctor honoris causa* al facultăţii de Drept din Bucureşti.

Eu am talent de avocat şi mă trag dintr-o familie de avocaţi şi aş fi putut duce o viaţă mai largă decât aceea pe care o duc astăzi dacă doctorul de onoare ar avea dreptul să pledeze în faţa instanţelor judecătoreşti.

Mi-a făgăduit d-l Bazilescu, dar n-a ieşit nimic. Dar să zicem că eu, dorind să pledez, nu îndeplinesc condiţii care trebuie. Observaţi, urmăriţi cugetarea mea şi veţi vedea câtă dreptate am. Şi atunci, fiindcă vreau să pledez, mă înscriu la Facultatea de Drept a Universităţii din Bucureşti, sau din Iaşi, că este mai uşor, sau de la Cluj, unde se cere atât de puţin, sau din Cernăuţi, mă înscriu.

https://biblioteca-digitala.ro

Sunt eu student, d-le ministru, sau nu?

D-l profesor dr. C. Angelescu, ministrul Educațiunii Naționale: Eşti!

D-l profesor N. Iorga: Bine, dar eu conduc o grupare politică. Mă exmatriculați? *(Ilaritate).* Dar la Paris, cum ştiți, sunt oameni de 70 de ani trecuți, şi membri la Academia de Inscripții, care trec doctorate. Nu unul, ci mai multe. Aceştia sunt studenți, din moment ce s-au înscris la doctorat. Nu pot să facă politică?

Este absurd. Ar trebui să introduceți atunci un articol că studenții până la cutare vârstă nu pot face politică. Dar vedeți, aceasta nu se poate introduce în proiectul de lege. Dar, pe de altă parte, dv. puteți împiedica pe studenți de a creea un partid de studenți. Da, aceasta nu se poate admite, nu se poate admite ca studenții să se grupeze, nu pentru că sunt la Istorie, la Filologie sau la Inginerie, ei doar să spună: noi ne creăm un partid, care să fie al nostru.

Da, evident că aveți dreptul să spuneți, că nu o putem admite, pentru că titlul de student îl aveți dv., dar asupra titlului de student avem şi noi un drept. Noi îl dăm, noi îl luăm, şi nu vă este permis ca să exploatați studențimea dv. pentru anume scopuri de partid sau de club.

Dar, mă rog. dacă studentul, care este un cetățean, face ceva în contra Constituției? Constituția dă dreptul unui om de 21 ani, să se ducă să voteze, îl obligă chiar să voteze. Prin urmare, dacă el vrea să se înscrie în club, treaba lui, dar politica de club să şi-o facă la club, dar nu în Universitate. Dacă politica aceasta şi-o face în Universitate, este treaba decanului şi a rectorului de a băga de seamă că se face această politică.

Dacă această politică provoacă turburări, nici o autonomie universitară - eu nu m-am gândit, ferească Dumnezeu, la o astfel de acoperire a Universități - nici o autonomie universitară nu va împiedica să trimiteți poliția pentru a face ordine în Universitate. Este ruşinos, este trist, dar nici o prescripție de drept nu vă va putea împiedica, fie ea cuprinsă într-o lege de autonomie universitară sau în alte prevederi legislative, de a face ordine acolo. Mă rog, dacă se împuşcă un student, este împiedicată autoritatea să intre în universitate şi să-l vadă acolo înainte de a se atinge ori cine de dânsul?

Vedeți, pentru ce cereți să vi se dea votul: ca să nu se aplice din nou ceea ce, dacă ar fi fost aplicat potrivit cu legile care există, nu ar fi fost nevoie să veniți dv. cu această prevedere nouă. Şi, pe lângă aceasta, dacă este vorba de asociații studențeşti, există sau ba o lege privitoare la toate asociațiile, în care nu se prevede că studenții sunt scutiți? În acea lege se prevede, îmi aduc

https://biblioteca-digitala.ro

aminte şi avem aci jurişti eminenţi, că oricine creează o asociaţie este dator să înştiinţeze Statul ce fel de asociaţie este, care-i sunt statutele; şi nici o asociaţie nu are drept să funcţioneze decât atunci când este recunoscută de Stat. Liga Culturală, cu trecutul ei glorios, a trebuit să se ducă să arate care este statutul ei, şi când, mai târziu, am schimbat unele articole, a trebuit să mergem din nou la justiţie cu aceste articole schimbate, ca să fie autorizate de Stat.

Faceţi-o, şi atunci, dacă pe profesori îi plătiţi numai când lucrează, dacă pe studenţi îi opriţi de a creea asociaţii, care se cheamă centrul studenţesc sau mai ştiu eu cum, ferească Dumnezeu de un astfel de centru care fuge la periferie, dacă îi împiedecaţi a crea asemenea asociaţii fără formele legale, atunci, d-le ministru, sau d-le subsecretar de Stat, vă puteţi duce liniştiţi acasă şi să cereţi numai aplicarea legii actuale; iar proiectul dv. să-l păstraţi ca amintirea unei bune intenţiuni pe care aţi avut-o, şi să-l treceţi la arhivele respective. Iar eu, cu lunga mea experienţă, l-aş trece în faimoasa hotărâre contra uniformelor, contra defilărilor pe stradă, contra acţiunilor tenebroase, care de pe aceeaşi bancă au fost luate, şi eu am venit ca profet, din nenorocire, şi am spus: nu veţi avea curajul să le aplicaţi, le veţi trece în rândul atâtor tentative zadarnice pe care guvernele le-au făcut, uitând că pentru ca să se ajungă la un rezultat, se cere un singur lucru, cuprins într-un singur cuvânt, care n-are nevoie să treacă în nici o formă de legiferare, autoritate[5] *(Aplauze).*

NOTE

1. Emil Diaconescu (n.1889). Doctor docent în geografie istorică. Specialist în relaţiile internaţionale de la sfârşitul secolului XIX şi începutul secolului XX.
2. *Sfaturi pe întunerec*, 2 volume, 1936-1940. Vezi şi ediţia Sanda şi Valeriu Râpenau, cu 50 de conferinţe inedite, Bucureşti, 2001.
3. E vorba de articolul lui Gheorghe Brătianu, *Lupta de la Baia după izvoare ungureşti*, publicat în RI, V, 1919. Încă în 1916, într-o comunicare la Academia Română din 29 aprilie 1916, N.I. spunea: „Domnul Gheorghe Brătianu, care deşi încă în liceu face serioase şi promiţătoare studii de istorie...".
4. *Anciens documents de droit roumain*, 2 vol., Paris – Bucureşti, 1930-1931.
5. La sfârşit, M. Costăchescu evocase dramatic mişcările studenţeşti şi agresarea unui profesor. N.I.: „Domnule Costăchescu, v-aş întreba şi eu ceva. Şi eu am

https://biblioteca-digitala.ro

fost ministru al Instrucțiunii 13 luni. Explicați-mi dvs. de ce, pe vremea mea, în aceste 13 luni, n-a fost nici cea mai mică tulburare, în nici una din universități. Aș fi foarte curios să știu". M.C.: „Două explicații ar fi: autoritatea și simpatia de care vă bucurați". N.I.: „Atunci să vină un om simpatic, îl aveți?" M.C.." ... sau darul dvs. special de a mânui mulțimile". N.I.: „Îmi pare rău că nu mă mai pot oferi a doua oară, după cele ce am pătimit prima oară, dar nu de la dânșii, de la alții *(ilaritate)*.

Ședința din 4 martie 1937

Continuarea discuției la același proiect de lege

M. Manoilescu ridicase problema când putea fi sancționat un profesor universitar; de ex., cel de Drept constituțional dacă discuta critic Constituția

Și eu cred că aici aveți foarte multă dreptate, pentru că, de exmplu, dacă vine Partidul Național Țărănesc și îndeplinește statul țărănesc, eu dacă ar fi să mai fiu la Universitate, atunci eu am să vorbesc contra statului țărănesc.

Prin urmare, ordinea constituțională este aceea cu statul țărănesc... Iată că zbor de la Universitate, admițând că mai rămân până atunci, în condițiile în care mi-am făcut datoria de om cuminte și am vorbit contra statului țărănesc *(ilaritate)*. Afară numai dacă renunțați la statul țărănesc.

La fel, în cazul confesiunii

Dacă un musulman înzestrat cu mari calități științifice ajunge profesor la universitate și reprezintă punctul de vedere al poligamiei, îl dai afară din universitate fiindcă religia lui îi recomandă poligamia, ori îl siliți să-și părăsească un număr de neveste și să le cedeze ministrului?

D. profesor M. Manoilescu: Rugăm pe d. profesor Iorga să arebitreze în această chestiune.

D. profesor N. Iorga: Este carcera lui Horthy. Una este a-ți afirma de la catedră o preferință pentru o doctrină și alta este a face agitații printre

https://biblioteca-digitala.ro

studenţi. Aceasta e simplificat. Dacă ar aduna cineva toate părerile revoluţionare pe care le-am exprimat eu în 50 de ani de când sunt profesor la Universitatea din Bucureşti, ar trebui să mă ardă în Piaţa Teatrului.

D. profesor M. Manoilescu: Are dreptate d. profesor Iorga, un revoluţionar prost nu este periculos.

D. profesor N. Iorga: Dovadă căă avem atâtea partide de revoluţionari proşti şi n-am ajuns la nimic.

Despre contribuţia studenţilor germani la regenerarea ţării după epoca napoleoniană

A fost un simplu moment, Germania s-a ridicat prin cugetătorii ei superiori şi prin energia lui Bismarck. Pentru studenţi, acela a fost un singur moment, o simplă manifestare. Germania nu este o operă a studenţimii. Şi vai de ţara,care îşi întemeiază viitorul pe cugetarea oamenilor de 20 de ani! *(Aplauze puternice, îndelungate, pe băncile majorităţii şi cele ale Partidului Naţional-Ţărănesc).*

D-l profesor M. Manoilescu: D-le profesor, aţi vorbit de Bismarck şi de opera lui. Dar cine ştie mai bine decât dv. că această operă nu s-ar fi realizat niciodată, dacă n-ar fi fost epoca aceea de adevărat *„Sturm und Drang"*[1] - de data aceasta politic - la începutul veacului al XIX-lea, când năvălitorul a fost aruncat peste graniţă?

D-l profesor Nicolae Iorga: Nu te superi, dar, *„Sturm und Drang"* este un fenomen cultural-literal de la 1770, epoca lui Schiller şi Goethe, care n-are a face cu asasinatul lui Kotzebue *(Aplauze).*

D-l profesor M. Manoilescu: Dar n-aţi observat dv. de atâtea ori în istorie, că redeşteptarea spirituală a unui popor începe să se manifeste în literatură şi abia peste zeci de ani răbufneşte într-un fenomen social şi naţional, într-o mişcare de mase dinamică.

D-le profesor, ca să vă conving, am să vă invoc un anumit fenomen sufletesc. Mişcarea de la *„Semănătorul"*, iniţiată de dv. înainte de război, a fost o mişcare literară şi a precedat cu 10 ani marea mişcare naţională în care tot neamul românesc s-a încadrat în aceleaşi idei ale dv.

D-l profesor Nicolae Iorga: Ocazia se prezintă ca să dau o lecţie tuturor acelor care au acum legături cu tineretul. *„Sămănătorul"* a pornit într-un moment o acţiune împotriva clasei de sus, înstrăinate şi îndată ce am văzut eu

https://biblioteca-digitala.ro

că această mişcare se coboară în domeniul agitaţiunilor şi partidele doritoare de a ajunge la guvern, vor să se folosească de studenţi, am rupt o viaţă întreagă orice legătură în afara catedrei mele cu tineretul, pentru că n-am vrut să fiu dat vreodată ca seducător al acestui tineret *(Aplauze).*

Deosebirea între dv., om de mare valoare şi mine, este următoarea: Dv. doriţi să vă întoarceţi la 20 de ani, iar eu doresc ca tinerii la 20 de ani să aibă mintea pe care dv. o aveţi atunci când ţineţi alte discursuri decât acesta *(Aplauze prelungite).*

D-l profesor M. Manoilescu: D-l profesor Iorga, uzează de marea sa autoritate, de marele său prestigiu...

D-l profesor Nicolae Iorga: ...pentru a spune adevărul.

D-l profesor M. Manoilescu: Şi de imposibilitatea sufletească în care se găseşte cineva de a-i da replicile, pe care ar putea să i le dea, dar care ar putea fi considerate drept lipsă de respect faţă de d-sa.

Prin urmare, eu voi prefera să am aerul că mă dau bătut în această discuţiune, decât să caut să fiu neplăcut, măcar cu un cuvânt, d-lui profesor Iorga.

D-l profesor Nicolae Iorga: Mulţumesc.

D-l profesor M. Manoilescu: Şi atunci, d-lor senatori, daţi-mi voie, să continui.

Istoria tuturor ţărilor cunoaşte intervenţiunile studenţeşti. În revoluţia de la 1848, în Franţa, ştiţi cine a făcut baricadele pe străzile Parisului? Studenţii Şcolii Politehnice de la Paris.

D-l profesor Nicolae Iorga: Studenţii au jucat un rol la 1830, nu la 1848.

D-l profesor M. Manoilescu: Daţi-mi voie să cunosc cel puţin istoria Şcolii Politehnice de la Paris, care m-a interesat de aproape.

D-l profesor Nicolae Iorga: O cunoaşteţi foarte rău şi vă explic imediat. Citiţi cartea lui Charlety[2]. Era mişcarea aceasta saintsimoniană a inginerilor, care voiau să construiască alt Stat şi care a prins şi pe studenţi. Prin urmare, au venit ei cu săbiuţa şi cu tricornul lor, dar n-au venit cu ideile lor, ci au venit cu ideile altora, cu idei foarte nobile, dar care n-au putut fi aduse la îndeplinire şi pentru care n-a curs nici o picătură de sânge şi nici o lacrimă nu s-a vărsat pentru aceste idei saintsimoniane. Nu au construit baricade.

D-l profesor M. Manoilescu: Cunosc această carte a lui Charlety şi am avut cinstea să-mi fie oferită chiar de autor, personal.

D-l profesor Nicolae Iorga: Aş aduce cărţile, ca să vă conving, dar să lăsăm deoparte istoria!

https://biblioteca-digitala.ro

D-l profesor M. Manoilescu: Dar dacă ne apropiem de vremuri foarte recente, de istoria contemporană, pe care am trăit-o cu toţii, şi pentru care nu trebuie să ne supunem în mod absolut la aprecierile d-lui prof. Iorga, trec asupra momentului de la 1906 şi de marea mişcare studenţească de sub conducerea d-lui profesor Iorga, făcută pe străzile Bucureştiului, pentru a ajunge la alt moment: la 1914.

D-l profesor Nicolae Iorga: Daţi-mi voie să rectific. Vă înşelaţi foarte mult, nu este aşa. La 1906, trebuia să se reprezinte la Teatrul Naţional, de către o societate înstrăinată, o piesă uşuratică, în limba franceză. Atunci am ţinut la Universitate o conferinţă, care a fost departe de ce susţineţi dv. Am ţinut o conferinţă despre drepturile limbii româneşti.

Nici cea mai mică îndemnare către o manifestare violentă de stradă nu a existat. După aceea m-am dus acasă la mine, lucru ce nu face un agitator, agitatorul rămâne acolo, ca să pregătească acţiunea, şi la ceasurile 10 şi jumătate, am aflat că prefectul de poliţie Moruzi, care îmi făgăduise altceva, iritat puţintel şi sub influenţa fiilor preşedintelui de Consiliu, sau a altcuiva, a găsit cu cale să împiedece o manifestare de stradă, în care se cântau imnuri naţionale. Şi de aci a ieşit o luptă de stradă.

Dar de aci iese partea care poate servi de învăţământ. A doua zi, toată lumea, tot Bucureştii erau în picioare. Se putea face orice. Am trecut prin mulţime, care m-a aclamat. Şi am refuzat să ies din casă de la mine, ca să joc un rol într-o manifestaţie, pe care nu o pregătisem.

Şi a venit la mine un om politic, pe care îl respectam, se întorsese din Paris şi mi-a spus: ce frumos a fost ceea ce s-a petrecut! Hai să facem încă odată! Dar i-am răspuns: crezi că am făcut-o pentru a pregăti ascensiunea d-tale politică?!

Nu confundaţi agitaţiile studenţeşti, pentru a se ridica cineva care nu se poate ridica decât prin agitaţii studenţeşti, cu operele culturale. Este un fapt pe care am refuzat să-l întrebuinţez pentru cariera mea *(Aplauze prelungite).*

D-l profesor M. Manoilescu: Înţeleg foarte bine lucrul acesta. V-aşi ruga însă, d-le profesor, să declaraţi dacă aluziile care le-aţi făcut adineauri se referă la mine.

D-l profesor Nicolae Iorga: Nici una la d-ta, căci d-ta nu poţi face.

D-l profesor M. Manoilescu: Din ce punct de vedere?

D-l profesor Nicolae Iorga: Pentru că eşti inteligent şi subţire. Acei care fac astfel de lucruri, sunt brute care cu idei străine pot să dea foc unei ţări! *(Aplauze prelungite)*

https://biblioteca-digitala.ro

Despre cămine

D-le Manoilescu, dv. nu cunoaşteţi ce sunt căminurile. Eu, când am ajuns să fiu decan la facultatea de Litere, am vizitat căminurile. Nu vă puteţi închipui ce grozăvie era înlăuntrul acelor căminuri. Acolo unde trebuia să fie fetele nu era nimeni. Mă suiam pe o treaptă mai sus, fetele erau în odăile băieţilor, şi în loc să stea de vorbă cu mine, fugeau prin unghere. Şi am găsit unele căminuri judeţene, unde era o murdărie înspăimântătoare, o dezordine fără pereche şi atunci am desfiinţat aşa numitele căminuri judeţene. Şi bursele acestea aveau voie studenţii să le întrebuinţeze individual, sau să se asocieze între dânşii. Cum vrei d-ta să pui stăpânire pe un cămin, în puterea nu ştiu cărui drept; căminul trebuie să fie cum era şcoala normală superioară, la care am învăţat *(aplauze)* şi cum este în orice ţară de cultură.

NOTE

1. "Asalt, furtună şi luptă", şcoală literară germană din anii 1770-1790 care a pregătit romantismul german. Reprezentanţi de seamă: Goethe şi Schiller.
2. S. Charlety a scris *Histoire du Saint Simonisme, 1825-1864*, Paris, 1931. Apoi a refaţat volumul *La vie du Quartier Latin, des origines à la Cité universitaire*, Paris, 1936.

Şedinţa din 5 martie 1937

Continuarea discuţiei la acelaşi proiect de lege

Despre eliberarea diplomelor

Am să vă explic eu ce este cu diplomele. Când am luat rectoratul Universităţii din Bucureşti, diplomele se dădeau de minister. Eu am fost împotriva acestui lucru. Aceasta pentru o mulţime de motive, dintre care unul este hotărâtor. Când ministrul, care habar nu are de valoarea celui care a trecut examenul de licenţă sau de doctorat, dă o diplomă, se angajează

https://biblioteca-digitala.ro

oarecum să-i dea o funcţie, pe când aşa, dacă o dă rectorul, nu-i nici un angajament pentru Stat. Dacă rectorul dă o diplomă celui care a trecut examenul, aceasta nu priveşte Statul, nici pe minister, aşa că eu am desfiinţat un angajament care era periculos.

Despre răspunderea profesorilor pentru mişcările studenţeşti, relevată de prof. T. Sauciuc Săveanu

Ei bine, acum în urmă a fost un congres al profesorilor de Universitate, chemaţi de un excelent bărbat politic, care însă este un învăţător. Iată ce se poate întâmpla: să zicem că eu chem pe învăţători. Învăţătorii însă au pe d-l Ţoni, care este împăratul lor, aşa că ei nu vin la mine. Dar un învăţător poate să cheme pe profesorii universitari, ca să dea îndrumări învăţământului superior.

Aşa dar, să ştiţi: toate lucrurile sunt foarte bune, dacă n-are cineva la spate o politică de club. Nenorocirea mare însă este aceasta: vă omoară politica de club care este la spatele dv.

Acum când dv., d-lor, veniţi şi desfiinţaţi cămăşile colorate, eu am deschis azi de dimineaţă gazeta şi am aflat că d-l Bejan, care este subsecretar de Stat, a luat jurământul cămăşilor galbene din judeţul Prahova, ceea ce este de-a dreptul ridicol.

Se poartă război cu cămăşile albastre sau verzi, iar un subsecretar de Stat să se apuce să cheme clerul, pe care dv. voiţi să-l scoateţi din agitaţiile acestea, ca să binecuvânteze steagurile? Una spuneţi şi alta faceţi *(Aplauze pe băncile minorităţii).*

D-l profesor Teofil Sauciuc-Săveanu: D-le profesor, v-am ascultat şi vă răspund că greşiţi, dacă credeţi că noi, profesorii universitari, am fost invitaţi la congresul pe care l-am avut la 20 sau 21 februarie, de d-l Mihalache.

D-l profesor Nicolae Iorga: Nu v-a chemat d-l Mihalache?

D-l profesor Teofil Sauciuc-Săveanu: Nu, pe noi ne-a convocat colegul dv., d-l profesor Rădulescu-Motru.

D-l profesor Nicolae Iorga: Dar cine a ţinut discursul de deschidere?

D-l profesor Teofil Sauciuc-Săveanu: Discursul de deschidere a fost ţinut de d-l profesor Rădulescu-Motru.

D-l profesor Nicolae Iorga: Dar d-l profesor Mihalache a ţinut un discurs sau ba? *(Ilaritate).*

D-l profesor Teofil Sauciuc-Săveanu: A ţinut şi avea dreptul să ţină.

https://biblioteca-digitala.ro

D-l profesor Nicolae Iorga: Aceasta este chestiunea. Şi în al doilea rând: aţi stat toţi cu pălăriile în mână în faţa d-lui Mihalache, care este şeful partidului?

D-l profesor Teofil Sauciuc-Săveanu: D-le profesor, aşa cum a ajuns profesor d-l Goga, poate să ajungă profesor şi d-l Mihalache.

D-l profesor Nicolae Iorga: Nu, daţi-mi voie. Eu am fost totdeauna contra temperamentului şi metodelor cu care d-l Goga face politică. Dar vă rog: să nu înjosim pe un om care are merite aşa de mari în literatura românească, în deşteptarea spiritului românesc şi să-l punem alături de cineva care este un om foarte bine, care a mobilizat forţele rurale, a întemeiat un partid. Dar nu se poate zice că în acelaşi grad, în ceea ce priveşte drepturile universitare, stă un om de înălţimea intelectuală şi de talentul d-lui Goga, şi excelentul om onest, care mă onorează cu câte o scrisoare din când în când, şi care este d-l Mihalache *(Aplauze, aprobări).* Să avem simţul valorilor *(Aplauze puternice).*

Răspunde lui Gr. Gafencu. Acesta amintise de o adunare a profesorilor universitari ţărănişti unde asistase şi I. Mihalache, învăţător şi şeful P.N.Ţ.

N-am de răspuns decât un singur cuvânt. Eu am citit dezbaterile acelui congres. Era evident cineva care poruncea şi cineva care asculta. Eu mă pricep în materie de discuţie. Atunci când iei cuvântul şi spui: „Uite, dv. trebuie să faceţi aşa şi aşa" este poruncă. Dacă ar fi venit d-lui acolo şi ar fi vorbit de problemele care-l preocupă, de problemele politice, n-ar fi de zis nimic, căci, evident, oricine poate fi un îndrumător în acest domeniu şi poate ajunge şi preşedinte de Consiliu. Dar d-sa a vorbit aşa cum ar fi vorbit un bătrân profesor de universitate, care făcea filosofie d-lui Rădulescu-Motru, şi d-l Rădulescu-Motru şedea şi primea filosofia d-lui Mihalache.

În ceea ce priveşte teoria, care a fost prezentată cu tot talentul de către d-l Gafencu, care este unul dintre cei mai inteligenţi şi mai simpatici tineri senatori, teoria d-sale că are cineva valoarea celor care îi dau valoarea, să-mi dea voie să prefer valoarea celor care dau valoare *(Aplauze pe băncile majorităţii).*

D-l profesor Teofil Sauciuc-Săveanu: Voi adăoga numai că şi d-l Mihalache poate să dea valori.

D-l profesor Nicolae Iorga: Ministere, nu valori *(Aplauze pe băncile majorităţii).*

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 6 martie 1937

Continuarea discuţiei la acelaşi proiect

Despre comportamentul studenţilor de la Teologie.
Ilie Patraulea amintise de unele derapaje ale lor

Îmi daţi voie. Eu cred că dv. puneţi chestiunea numai ca formă. Nu vă gândiţi la fond. Dacă este la studenţii în Teologie şi la clericii tineri pornirea aceasta de care a vorbit d-l Patraulea, aceasta se datoreşte unui lucru: că s-a falsificat sensul ortodoxiei. Noi nu mai avem ortodoxie. Noi avem un fel de misticism bolnav ca esenţă. Acest lucru răsare în toate părţile, cu scene cum le-am văzut la Timişoara: iese generalul înaintea ciobanului[1] şi generalul îl sărută pe cioban şi îl duce în mijlocul oraşului minoritar, îl aşează acolo într-un fel de chioşc, ţine acolo ciobanul un discurs, râzând minoritarii de jur împrejur. Aceasta este ortodoxie? Dar ortodoxie este ceea ce se vede până la miezul nopţii aici, în mijlocul Bucureştilor, la biserica Zlătari, unde biserica este umplută ca tot felul de tablouri profane, unde se face ceva care nu are nimic a face cu tradiţia ortodoxă? Nu, nu intervine Patriarhia! Într-un rând, au găsit încuiată o babă. Ţipa baba acolo, rămasă la miezul nopţii şi era în primejdie să rămână cu sfinţii până în ziuă. Aceasta nu mai este ortodoxie. Toată publicistica ortodoxă nu este ortodoxă, Este un fals misticism în care se amestecă un catolicism degenerat şi un protestantism care a luat câmpii. Datoria dv. este să rechemaţi la ortodoxie *(Aplauze)*. Şi alta: s-a luat de la clerul apusean o tendinţă bătăioasă. Comisiunea Monumentelor Istorice nu mai poate să îngrijească de monumentele acestea, fiindcă unii din clericii aceştia tineri îi stau împotrivă şi fac ce vor ei şi ne sfidează foarte deseori. Legea nu se mai poate observa. Comori de artă se pierd. Pe baza legii clerului, rău înţeleasă, ei îşi închipuesc că sunt ca şi stăpâni, sub orişice raporturi, ai lăcaşurilor care li e încredinţează. Încă odată: învăţaţi dv. acolo canoane şi tot ce voiţi, dar înainte de toate să învăţaţi care este sensul adevărat al ortodoxiei.

Şi, d-le ministru, binevoiţi să cercetaţi, pentru că tot dv. vă revine aceasta, nu ministerului Cultelor, învăţământul religios în şcolile secundare. Ştiţi dv. ce învaţă preoţii aceştia pe băieţi şi pe fete? Îi învaţă ceea ce este mai dificil în ce priveşte interpretarea canoanelor. Am văzut în clasa VII sau a

https://biblioteca-digitala.ro

VIII-a a unei şcoli secundare de aici, un preot care striga fetele, cum se strigă băieţii: Constantinescu Emilia şi aşa mai departe. Fata se ridica în picioare, iar preotul - foarte dichisit - o întreba: „Ce a spus cutare părinte al Bisericii în cutare Sinod?". Şi atunci eu l-am întrebat: „Mă rog, părinte, din fetele acestea d-ta vrei să faci mitropoliţi?" Mi-a răspuns, natural: „Nu". „Dacă nu vrei să le faci mitropoliţi, vino mai curând cu o predică morală, sau cu exemple luate din vieţile sfinţilor, sau cu toată poezia aceea sfântă care înalţă cugetul şi îmbunătăţeşte inima" *(Aplauze, aprobări).*

Sunteţi pe o cale greşită cu toţii. La facultăţile de Teologie faceţi un savantlâc fără nici un folos, iar dedesubt se poartă studenţii într-un misticism care-i înnebuneşte şi care înnebuneşte întreaga societate şi uneori se preface în cea mai urâtă şarlatanie, care dezonorează religia *(Aplauze puternice).*

D-l profesor V. Loichiţa: D-le preşedinte, d-le ministru şi d-lor senatori, cuvintele pe care le-a spus marele nostru dascăl, pe care-l iubesc ca pe părinţii mei...

D-l profesor Nicolae Iorga: Lăsaţi, nu mă mai lăudaţi.

În continuare:

Ca să vedeţi până unde s-a ajuns cu misticismul acesta, noi am ales la Academia Română pe un om care a început foarte bine, foarte frumos, pe d-l Blaga. El reprezintă acum un fel de misticism, pe care îl numeşte mioritism. Ce este aceea „mioritism"? Zice că ar corespunde *Mioriţii.*

Într-una din piesele sale, el a dat definiţia aceasta: Dumnezeu este ca apa care trece printre degetele picioarelor. Se poate aceasta? Iată, aceasta este ortodoxia care ni se serveşte în momentul de faţă.

Şi am protestat şi în consiliul bisericesc. S-au luat o mulţime de hotărâri, din care nu s-a adus la îndeplinire nici-una. Toate autorităţile bat apa în piuă; chiriarhii nu au nici o autoritate, iar preoţii fac ce vor. Am văzut preoţi care pun pe credincioşi în genunchi, ca să cânte împreună cu ei. Am văzut aceasta în Râmnicul Sărat şi în Bacău. Ce este aceasta? Sunt eu ortodox, eu care mă ţin de tradiţia părinţilor şi bunicilor mei, ori sunt ortodocşii dumnealor?

Dar în orice caz nu este nici o legătură între mine şi dânşii, între ceea ce am învăţat şi ceea ce se face sub numele ei. Biserica nu este făcută ca să înnebunească lumea, ci s-o cumineţească *(Aplauze).*

https://biblioteca-digitala.ro

Despre primirea episcopului Visarion Puiu în Bucovina, unde „omul trebuie să se adaptaze", cum constata prof. Vasile Loichița

Clericii dv. îi fac o viață imposibilă mitropolitului. Vor să-l silească să plece pe un om de bine. Este o răscoală permanentă împotriva acestui om. Acesta este adevărul, întreabă d-ta pe părintele Visarion şi vei afla că acesta este adevărul.

Ce grozavă decadență ar fi pentru dânsul dacă s-ar adapta unei ortodoxii austriace de simplă formă, căptuşită cu toată ipocrizia posibilă! A venit un om de inimă şi clericii de acolo caută să-l ucidă, băgându-l în formele moarte ale aşa numitului ortodoxism austriac.

D-l profesor V. Loichița: D-le profesor, dacă ortodoxismul nostru, pe care-l profesăm la Facultatea de Teologie din Cernăuți, îl numiți ortodoxism austriac, nu aş putea să mai răspund aici nimic.

D-l profesor Nicolae Iorga: După ce-l veți pierde şi veți căpăta o momâie, îl veți plânge. Dv. vroiți să-l înlăturați, pentru a căpăta o momâie, pe care să o trageți cu sfoară.

La autonomia universitară, unde M. Manoilescu, citându-l pe N.I., spusese că aceasta data din Evul Mediu

De când era Adam student şi făcea curte Evei la Universitate.

Despre universitatea napoleoniană

Era şcoala de Medicină şi şcoala de Drept. Niciodată Teologia n-a intrat în Universitate. Organizația aceasta de cazarmă este făcută de Napoleon I, care urmărea însă alte scopuri.

Face precizări

Eu vreau să vă ajut contra celui pe care-l combateți. La Universitățile din Cambridge şi Oxford se face politică, dar în ce sens? Studenții discută între dânşii, în mod public, diferite doctrine, nu fiindcă acel care vorbeşte este legat pentru toată viața de o doctrină, ci o prezintă ca la un seminar de politică.

https://biblioteca-digitala.ro

Dacă vom ajunge noi acolo, încât studenţii să cunoască toate doctrinele şi după aceea să-şi facă o alegere, ca să militeze după ce vor ieşi din universitate, chestiunea studenţească va fi rezolvată. Pe când aşa cum se petrec lucrurile la noi, studentul prinde un cuvânt şi îşi închipuie că acest cuvânt e doctrină şi crede apoi că are dreptul să taie, să spintece, să răstoarne, să ardă tot ce este împotriva acestui cuvânt pe care l-a găsit pe stradă, cum s-ar găsi un muc de ţigară, nepermiţând nimănui să se atingă de dânsul. Să ştii întâi şi să alegi pe urmă!

Despre organizarea cursurilor şi a examenelor

D-le ministru, aici vă propun un amendament. La unele nu vă propun, căci sunt groaznice, dar aici vă propun un amendament. Când se deschid cursurile, se face un abuz enorm cu aşa numitele examene. Profesorul trece examenele. Examenele orale sunt o zădărnicie, pentru că nu poţi în zece minute să scoţi ceva din adâncul cunoştinţelor cuiva. Dar ce înseamnă aceasta? Sub cuvânt de ţinerea examenelor, se deschid cursurile la 15 noemvrie, ca să le închidă la 15 decembrie. Se deschid pe urmă, şi acum s-au introdus examene în mijlocul anului care nu sunt admisibile la alte facultăţi decât la Medicină. Ce ştiu eu?

D-l profesor dr. C. Angelescu, ministrul Educaţiunii Naţionale: Dar nici la Medicină!

D-l profesor Nicolae Iorga: Introduc examenele la mijlocul anului şi cursurile se deschid la 15 februarie, şi când sunt Paştele în aprilie, termină la 15 martie! Şi pe urmă este primăvara, şi din respect faţă de sărbătoarea Învierii Domnului, se deschid cursurile la 15 mai şi se închid la începutul lui iunie, când iarăşi încep examenele. Uneori încep încă din mai.

Aici, într-adevăr, puteţi să introduceţi un amendament, „Universităţile încep cursurile lor la 1 noiembrie". Da, aceasta da.

D-l profesor D. R. Ioanițescu: Cel mai târziu la 1 noiembrie.

D-l profesor Nicolae Iorga: Se poate pune şi la 15 octombrie. Mai bine la 15 octombrie!

Despre profesorii navetişti; ministrul C. Angelescu ceruse măsuri restrictive faţă de „profesorii ambulanţi"

Nu, fiindcă sunt persoane care pot face orişice şi alte persoane care intră în lege. Mă rog. Când voiu vedea că d. Tzigara se retrage de la funcţiunea pe

https://biblioteca-digitala.ro

care o are aici şi se va retrage la Cernăuţi, sau când voi vedea că renunţă la catedra de la Cernăuţi, atunci voi zice şi eu că a intrat lumea în rânduială. Aceasta este grozav, d-le ministru, aceasta este grozav, că pe lângă noi, şi mă opresc aici, mai este ceva... Dar mai bine să ne batem peste gură şi să nu zicem nimic *(Ilaritate).*

D-l profesor dr. C. Angeleseu: Aşteptaţi să se voteze legea şi am convingerea că dv. aveţi s-o votaţi cu toţii...

D-l profesor Nicolae Iorga: Eu îi dau un banchet, dacă rămâne la Cernăuţi.

D-l profesor dr. C. Angelescu: Şi dacă nu vom aplica-o cum trebuie, să ne chemaţi la răspundere.

D-l profesor Eftimie Antonescu: Vin alţii după dv.

D-l profesor dr. C. Angelescu: Cum am convingerea că după noi vine d-l profesor Iorga...

D-l profesor Nicolae Iorga: Nu, nu, mă ferească Dumnezeu!

D-l profesor dr. C. Angelescu: Dar de ce, d-le profesor Iorga?

D-l profesor Nicolae Iorga: Fiindcă cel dintâi proiect de lege al meu ar fi să desfiinţez pur şi simplu proiectul de lege pe care, cu toată apărarea dv., spunând că este legea dv., profesorii o vor numi-o „ghilotina lui Goangă[2]". Aceasta este sigur *(Ilaritate, aplauze).*

După ce ministrul C. Angelescu spusese că lipsesc profesorii de franceză; erau o sută de locuri vacante

La Academia Română a venit ieri d-l profesor Marinescu cu maşina d-sale de socotit sentimentele. Ştiţi, este o maşină galvano-electrică. Atunci când se produce sentimentul, se mişcă acul mai mult sau mai puţin.

Vă rog să-l invitaţi pe profesorul Marinescu să vină, când face profesoara de franceză sau de italiană lecţii, şi să aplice instrumentul acesta galvano-electric la elevi. Veţi vedea că face o săritură enormă! *(Ilaritate).* Nu este bine.

Despre salarizarea profesorilor

Profesorii de la Sorbona au 10 000 de franci pe lună. Eu, cu două catedre şi cu toate gradele, şi după 50 de ani de învăţământ, primesc 23 000 de lei. La Academia de Război se plătea un car de lemne pentru tot anul.

https://biblioteca-digitala.ro

După ce ministrul C. Angelescu spusese că „putem deveni stăpâni în această țară doar dacă îndreptăm elementul românesc către comerț și către meserii"

Ce idei sănătoase aveți! Dvs. ar trebui să fiți ministru al Educațiunii Naționale permanent, cu mine ca președinte de Consiliu *(ilaritate)*. Neglijați învățământul meseriilor după masa, în școlile secundare. Eu l-am introdus și mi se pare că îl neglijați.

Din nou despre cămine

Ca să vedeți ce mentalitate nenorocită s-a introdus în tineretul nostru, că totul vrea să fie făcut de pomană.

D-lor, eu am mutat fetele dintr-un cămin care era o groază. Avea trei etaje. Într-un etaj era o țărancă care dormea pe un mindir. În al doilea erau fetele, iar al treilea etaj era ocupat de băieți, și când am vrut să-i mut, atunci s-au ridicat împotriva mea. Eram rector. Și s-au așezat pe două rânduri. În rândul întâi stăteau băieții, în rândul al doilea stăteau fetele și băieții au declarat că ei nu permit să se mute fetele de acolo. Atunci m-am întors către cel care stătea în fața mea, cu mâinile încrucișate, și am spus: Ce-mi faci pe Napoleon la Austerlitz, jos mâinile; până la ceasurile cutare, vă mut cu poliția. Am făcut un cămin de toată frumusețea în casa d-nei Chițu. Era o splendoare. A venit și Principesa Moștenitoare ca să vadă fetele cât se interesează lumea de dânsele. După câtăva vreme, cu ce m-am trezit? Nu numai cu fete care nu dăduseră nici un concurs, dar a venit tatăl unei fete ca să se mute și el acolo, pretextând că a venit la București și, din moment ce fata este studentă, are dreptul și el să locuiască la cămin. Până acolo s-a înțeles obligațiunile ce le are Statul față de studențime.

Statul nu datorește decât tinerilor de mare distincțiune un ajutor, plebei studențești nu-i datorește absolut nimic *(Aplauze prelungite)*.

Ceva și în ce privește sănătatea, căci e mai rău să-i bagi într-un cămin neigienic decât să stea la gazdă. Eu, când eram decan și rector, am intrat în căminuri noaptea, pe la ceasurile 11 și am cerut să mi se înfățișeze toți și cei care erau culcați, să se îmbrace, să văd ce este. Știți dv. că la căminul ploieștenilor - și vă dau înseși amănuntele - curgea urina prin coridoare, așa era întreținut acest cămin, iar la căminul brăilenilor se întrebuințau șervete și fețe de masă care aveau toate colorile pe dânsele și stăteau fetele în loja portarului de odinioară în care băteau vânturile din toate părțile! Găseam studenți culcați la orele trei și jumătate, care își ridicau capul de pe pernă și

https://biblioteca-digitala.ro

vorbeau cu mine aşa. A trebuit să le cer să se ridice în picioare, că a venit rectorul. O astfel de batjocură era, ca la azilul de noapte, care nu cred că se găseşte într-o altă ţară. Iar prefecţii partidului dv., ca să-şi câştige aderenţi, îi aduceau cu grămada. Unii nu plăteau chiria, aşa încât veneau proprietarii care îi dădeau afară, iar studenţii ca să se răzbune, spărgeau toate geamurile casei pe care o părăseau.

Iată originea anarhiei de acum.

Despre călcarea autonomiei universitare prin noul proiect de lege

D-lor, am să iau cuvântul la fiecare din articole. Iată ce am de spus la art. 1. La art. 1, am de adaus că în ciuda cuvântării pe care a ţinut-o d-l subsecretar de Stat[1], care se pare că s-a ocupat, în lipsa mea, şi de romantismul meu şi l-a văzut cam mic. Ştiţi, un om poate fi văzut mic de la o mare adâncime de jos, sau de la o mare înălţime de sus; eu cred că este cazul întâi şi mă mulţumesc cu „aprecierile" d-lui ministru, fiindcă altfel ar trebui să le schimb pe ale d-lui ministru cu ale d-lui subsecretar de Stat, pe ale d-lui subsecretar de Stat cu ale d-lui şef de cabinet, şi aşa mai departe. Coborârea aceasta nu vreau s-o fac, dar vreau să aduc înaintea Senatului, tocmai în legătură cu primul articol, care este prima lovitură adusă autonomiei, ceea ce mi-a venit pe urmă, ca protestare din partea întregului corp didactic universitar.

Facultatea de Drept din Bucureşti a protestat întâi printr-o întâmpinare foarte întemeiată, din care o parte a fost citată şi aici.

Am primit pe urmă de la d-l profesor Mrazec, încheierea consiliului Facultăţii de Ştiinţe din Bucureşti, care termină aşa: Pentru aceste motive, Facultatea de Ştiinţe din Bucureşti protestează cu energia în contra spiritului în care este conceput proiectul de lege, vădit nedrept faţă de Universitatea românească şi vă roagă, cu toată insistenţa, d-le ministru, de a modifica fundamental legea, în ceea ce priveşte măsurile care în realitate coboară prestigiul Universităţii româneşti, sau chiar de a retrage această lege.

Mi s-au trimes astăzi două telegrame. Profesorii Facultăţii de Drept din Cernăuţi îmi arată mulţumirea pentru intervenţia mea şi îşi arată adânca nemulţumire pentru acest proiect de lege.

Asociaţia profesorilor de la Universitatea din Cernăuţi mulţumeşte tot aşa şi cere şi păstrarea legii mele, care corespunde tuturor necesităţilor universitare.

https://biblioteca-digitala.ro

Aceasta este opinia Universităţii cu privire la această lege. Iar între declaraţia de simpatie şi de preţuire a autorului legii, faţă de profesorii universitari şi prescripţiile înseşi ale legii, să mi se dea voie să mă îndrept după prescripţiile acestea, care ating autonomia Universităţii, iar în ceea ce priveşte complimentele de ocazie, acestea nu pot să dreagă tot răul pe care-l face legea însăşi.

Art. 1 atinge aşa de mult această autonomie, încât nu pot propune nimic. Sunt alte articole unde cred, cu asentimentul d-lui ministru, care este un om de adâncă înţelegere, care se poate supune la anumite necesităţi, dar ştie în acelaşi timp să respecte şi ideile şi oamenii şi să fie amabil faţă de cine a fost amabil cu d-sa, cu asentimentul d-lui ministru, voi propune unele schimbări şi cred că nu odată vom ajunge să ne înţelegem ca între oameni care fac parte din aceeaşi societate şi au apucat aceleaşi vremuri de aleasă politeţă şi de posibilitate de a trece peste toate deosebirile, pentru a da un lucru bun.

NOTE

1. Referire la ciobanul Petrache Lupu din Maglavit.
2. Subsecretar de Stat era Fl. Ştefănescu Goangă, care vorbise de „neajunsul" profesorilor cumularzi şi a celor „ambulanţi". El spusese: „Eu nu împărtăşesc concepţia d. profesor Iorga că Statul nu trebuie să se amestece în treburile Universităţii şi nici nu trebuie să-i controleze activitatea".

După ce ministrul C. Angelescu observase că un profesor absent 30 de zile trebuia să compară în faţa comisiei de disciplină a Universităţii, nu în faţa comisiei ministerului.

Eu îţi dau mijlocul, d-le ministru, ca să evităm clauza cu cele 30 de zile lipsă. Nimeni nu mă sileşte să intru la ora cinci, eu intru la curs la ora 5,20 şi termin lecţia cu 20 de minute mai înainte, iar în loc să-mi fac lecţia mea, aduc o carte şi citesc timp de 20 de minute părerea cutărui autor. Sau, în loc să vorbesc repede, vorbesc rar, mai beau un pahar cu apă, tuşesc din când în când, ori fac observaţii câte unui student. Nu vedeţi că sunt copilării neaplicabile toate acestea?

https://biblioteca-digitala.ro

Face o precizare de redactare

D-le raportor, să spunem „după propunerea profesorului respectiv", iar nu „împreună cu profesorul". Căci iată ce înseamnă „împreună cu profesorul": eu nu să mă duc la consiliul facultăţii de Litere după felul cum m-a maltratat vreo 7 ani de zile, dar evident pot să trimet consiliului ceea ce este dorinţa mea.

Despre cumul

La art. 4, eu nu înţeleg la alineatul 1 un lucru şi cer d-lui ministru să mă lămurească.

Potrivit alineatului întâi al art. 4, nu poate cineva să aibă o funcţiune permanentă la instituţiuni private şi nici nu poate să exercite în mod permanent profesiuni libere ca cele de avocat, medic, inginer, etc., chiar în localitatea în care îşi are catedra?

D-l profesor dr. C. Angelescu: Nu, nu, aiurea.

D-l profesor Nicolae Iorga: Acesta trebuie redactat aşa ca să nu se înţeleagă altfel.

Pentru al doilea alineat nu am de zis nimica, dar iată, pentru celelalte, nu înţeleg de ce pe lângă ministrul subsecretar de Stat, pe lângă secretarul general intră şi directorul general al învăţământului, de ce directorul general al învăţământului? De ce se face o excepţie pentru acest funcţionar?

D-l profesor dr. C. Angelescu: Pentru că s-a întâmplat să fie ca secretar general al unui minister un profesor care venea de la Iaşi sau de la Cluj, şi atunci forţamente trebuia să fac aceasta.

D-l profesor Nicolae Iorga: Mai departe: decanii Facultăţilor sunt obligaţi a face cunoscut rectorului şi acesta ministrului; cazurile ce contravin dispoziţiunilor cuprinse în acest articol. Dar credeţi dv. că este cu putinţă? Noi ştim ce sunt decanii; sunt oameni care îşi au catedrele lor, sunt oameni care au ocupaţiuni ştiinţifice, nu este ca rectorul Universităţii, din Paris care, acesta, din momentul când a fost numit, nu mai face curs, şi atunci unde găseşte el timp să facă poliţie pe lângă fiecare dintre profesori? Şi cum poate rectorul, care are şi el catedra lui şi cercetările lui, cum ar putea să se ţină pe urma tuturor reclamaţiunilor, să le verifice, cum poate ca, având toate acestea în seamă, să se lămurească în ce priveşte reclamaţiunile care vin din toate părţile? Cereţi lucruri pe care oamenii în situaţiunea în care sunt puşi în viaţa publică nu le pot îndeplini.

https://biblioteca-digitala.ro

Şi pe lângă aceasta, eu înţeleg un regim poliţist, unul singur, dar un regim poliţist cu trei, este imposibil. Vor fi deci lucruri de simplă birocraţie.

Aci trebuie fără îndoială schimbat ceva. Nu se poate cere decanului, care nu este plătit, să facă întreaga această bucătărie aşa de complicată, să se transforme în spion, în supraveghetor, în călăul tuturor profesorilor de seama lui.

A cere prea mult unui om însemnează a-l pune în situaţia de a nu face nimic. Ar trebui să se adauge un amendament ca decanul să stea totdeauna cu urechia la uşa sălilor, să se uite pe borta cheii!

Despre rapoartele de activitate ale profesorilor

Recunosc şi eu că ministrul are dreptul să întrebe ce se face cu banii pe care i-a dat.

Acum, dacă rectorul şi decanul au timp şi competinţa pentru aşa ceva, este altă întrebare. Dar ce veţi căpăta dv. de acolo, cu decani filosofi şi cu rectori care pot fi ocupaţi mai mult de metafizică sau teologie, veţi vedea. Ceea ce mi se pare însă că trebuie schimbat este altceva şi anume acolo unde se spune că decanul trebuie să înainteze rectorului un raport amănunţit asupra activităţii didactice şi ştiinţifice, desfăşurată de profesori în cursul anului precedent.

Decanul nu este un enciclopedist, ca să ştie exact ce s-a petrecut acolo. Se poate spune că decanul are datoria de a cere profesorilor o însemnare despre activitatea lor didactică şi ştiinţifică. Dar competenţa aceasta universală nu o poate avea decanul.

Cred că d-l ministru va consimţi la această schimbare, ca fiecare profesor să prezinte decanului dări de seamă asupra operei ştiinţifice şi didactice pe care a desfăşurat-o în timpul anului.

D-l profesor dr. C. Angelescu: Aşa se face şi astăzi.

D-l profesor Nicolae Iorga: Dar de ce se spune în lege altfel? De exemplu, un decan căruia nu-i plac ochii mei sau ai d-tale, poate spune că am făcut un curs cu un obiect ridicol. Trebuie să mi se dea voie să arăt ce am făcut eu.

Închipuiţi-vă dv. că sub o nouă guvernare liberală, d-l Giurescu ajunge decan acolo. Vă închipuiţi dv. ce ar ajunge în acest caz cursul meu!

D-l profesor Fl. Ştefănescu-Goangă: D-le profesor...

https://biblioteca-digitala.ro

D-l profesor Nicolae Iorga: Mie îmi face plăcere să te ascult pe d-ta, cum mi-ai plăcut şi azi dimineaţă, dar eu înţeleg să-mi răspundă aici cel pe care l-am întrebat.

D-l profesor dr. C. Angelescu: Fiecare profesor înaintează decanului un raport privitor la activitatea lui din timpul anului, iar decanul o înaintează rectorului.

D-l profesor Nicolae Iorga: Dar decanul să nu o topească în propriul său stomac.

Aprobă articolul de lege prin care vacantarea posturilor universitare era anunţată de rector, cu aprobarea ministrului

De data aceasta sunt pentru lege ş-i iată de ce: pentru că nu-şi poate închipui cineva până unde ajung găştile acestea, cu caracter politic, care s-au întemeiat de o bucată de vreme.

Iată, de pildă, a murit atât de meritosul profesor şi om de ştiinţă Valaori[1]; pentru catedra lui era, la Universitatea din Cluj, un om de cele mai mari merite, înzestrat cu un dar de expunere şi de scriere excepţional, d-l Capidan[2]. Dar toţi membrii facultăţii de Litere din Bucureşti, din blocul creat anume pentru a domina facultatea, aveau de gând să înlocuiască această catedra cu o alta despre Istoria românilor macedoneni, fiindcă aveau un amic care scrisese trei, patru articole despre românii macedoneni. Şi atunci am intervenit noi, câţiva, la ministru, ca să scoată catedra la concurs, şi într-adevăr ministrul a intervenit, astfel că a venit la catedră d-l Capidan, care va fi o podoabă a facultăţii noastre.

Faţă de clicile acestea, nu strică trimiterea la minister, ca să vadă ministrul, care plăteşte, dacă este cu cale sau nu să se creeze o catedră.

Despre pensiile profesorilor

La art. 11 eu aş cere, în înţelegere cu d-l ministru, să se modifice forma în care se pensionează profesorii. În loc să aibă aerul că sunt îmbrânciţi afară din Universitate, pentru că aşa este acum: „când împlineşte vârsta de 70 ani, este pus de minister"... mai întâi că nu de minister este pus, ci de ministru „în retragere".

Eu sunt de părere, şi am vorbit şi cu d-l ministru, şi aceasta este şi părerea d-sale, să se spue: „Profesorii, la 70 ani, capătă titlul de profesori onorari, fiind scutiţi de sarcina de a face cursuri şi de a îndeplini celelalte

https://biblioteca-digitala.ro

îndatoriri profesionale". Să nu spunem că este scos la pensie din oficiu. Cum, munceşti o viaţă întreagă şi d-ta nu ai măcar un gest de recunoştinţă faţă de dânsul şi îl scoţi ca pe un expluzat de acolo, din învăţământ?

D-l profesor dr. C. Angelescu: Admitem această formulă, dar mă întreb dacă din punctul de vedere al legii pensiilor este tot una.

D-l profesor N. Iorga: Să se adauge: „şi se pensionează". Prin urmare, când un profesor titular împlineşte vârsta de 70 ani, primeşte titlul de profesor onorar, fiind scutit de sarcina de a face cursuri şi de a îndeplini celelalte îndatoriri profesorale, şi regulându-şi drepturile la pensie. La romani nu era „honesta dimissio"?

D-l profesor dr. C. Angelescu: Trebuie să-şi reguleze dreptul la pensie înainte.

D-l profesor N. Iorga: Dar mă întreb: De ce conferenţiarii şi agregaţii să fie scoşi mai curând?

D-l Emil Diaconescu, raportor: Propunerea dv., d-le profesor, trece sub forma unui nou alineat?

D-l profesor Nicolae Iorga: Nu, nu, intră în text.

NOTE

1. Iuliu Valaori (1867-1936), profesor universitar de greacă şi latină.
2. Th. Capidan (1879-1953), specialist în istoria aromânilor. V. Meglenromânii, 3 vol., 1925-1928; *Macedo-românii, Etnografie, istorie, limbă*, Bucureşti, 1942.

Şedinţa din 8 martie 1937

Despre disciplina Adunării

Domnule preşedinte, eu zic aşa: dacă trebuie să venim şi noaptea, vom veni, însă fiindcă noi avem şi alte ocupaţii, vă rugăm să binevoiţi a ne înfăţişa un program, aşa încât, dacă găseşte unul dintre noi că n-are ceva de spus la o lege, nu vine.

https://biblioteca-digitala.ro

Apoi la propuneri:

Odată ce au iscălit, de ce să şi-o retragă? Nu este prevăzut aceasta în regulament. Cum se poate juca cineva cu iscălitura? Un amndament este un amendament, el se primeşte sau se respinge. Atâta tot.

La continuarea discuţiei la proiectul de modificare a legii învăţământului universitar

La art. 35 al legii, referitor la concursuri

D-le preşedinte, d-lor senatori, eu am cerut înlăturarea acestui articol, şi pentru, anumite motive care privesc legea aşa cum a ieşit din discuţiunile foarte largi care au precedat votarea. Natural, eu îmi apăr legea care s-a făcut pe vremea mea. Acesta este un argument.

Al doilea argument este că dacă se votează acest articol, dacă nu se primeşte amendamentul, nu este vorba de schimbarea unui singur articol, ci întreaga economie a legii se schimbă.

În sfârşit, al treilea lucru care mi se pare hotărâtor: legea aceasta vine potrivit - nepotrivit, capabilă de a fi realizată, incapabilă de a fi realizată, dar vine dintr-o anumită preocupare şi anume este vorba de introducerea unei norme după care profesorii să-şi îndeplinească datoria lor. Eu cred că nu era nevoie de această lege, dar în sfârşit, punctul dv. de vedere este altul.

Pe de altă parte, legea aceasta are un scop: ca studenţii să se abţină de la anumite agitaţii, care fac rău şi Universităţii şi societăţii înseşi şi Statului român. Acesta este scopul legii.

Dar ce înseamnă să anini la fiecare lege făcută pentru un anumit scop, altceva, care nu are nimic a face cu scopul legii?

Eu sunt de părerea colegului Danielopolu. Dacă este vorba de a se discuta această chestiune, ea poate să facă obiectul unei alte legi, dar nici într-un chip nu este cazul să adăogim aci aşa ceva.

Ştiţi ce se întâmplă - şi de o bucată de vreme eu sunt într-o dispoziţie foarte veselă, cu toată tristeţea care ne stăpâneşte pe toţi şi îmi vin în minte unele lucruri ciudate pe care vi le comunic şi dv.

https://biblioteca-digitala.ro

Dv. ştiţi ce este un zmeu. Zmeul are o coadă şi cu cât este zmeul mai bine făcut, cu atât se ridică mai sus. Eu eram, pe vremea mea, un foarte bun constructor de zmee.

D-l profesor dr. D. Danielopolu: Şi eu practicam acest sport, dar îi puneam totdeauna zmeului o coadă lungă ca să aibă stabilitate.

D-l profesor N. Iorga: Şi eu am făcu greşeala dv. şi în loc să-i lungesc coada zmeului, prinsesem în vremea aceea un liliac şi mi-am spus că dacă-l leg de zmeu, zmeul va putea să se urce mai bine. La cea dintâi urcare, zmeul a căzut în mărăcini şi a murit şi liliacul şi mi s-a rupt şi zmeul. Să nu facem acest lucru. Fiecare zmeu să fie cu coada lui şi fiecare liliac să fie cu rostul lui. Fiecare să fie cu coada lui şi fiecare lege cu rostul ei, iar dacă vrea cineva altceva, să facă alt zmeu *(Ilaritate)*.

În continuare:

D-le preşedinte, - şi să mă scuze d-l ministru, - iată ce hârtie am eu înaintea mea:

„D-le profesor, la cererea dv. înregistrată la nr. 769, am onoare a vă răspunde că în şedinţa de la 5 martie a. c. Consiliul Facultăţii, întrunit în şedinţa extraordinară, pentru a discuta modificările propuse la actuala lege universitară, a hotărât, cu o majoritate de 10 contra 9, ca să nu se introducă concursul în cazul în care chemarea nu a dat nici un rezultat, rugând totodată pe d-l profesor Danielopolu, senatorul Universităţii, de a renunţa la modificarea art. 22 alin. 1 din lege, modificare pe care d-sa a propus-o în comisia Senatului ţării."

D-l profesor dr. D. Danielopolu: Ceea ce cetiţi dv. aici, am spus-o eu sâmbătă, la începutul şedinţei.

D-l profesor N. Iorga: Am spus-o şi eu, aţi spus-o şi dv., am spus-o amândoi şi renunţăm amândoi.

La sfârşit:

Rog să se menajeze glasul domnului ministru al Instrucţiunii Publice fiindcă aşa cum are glasul, dacă se vor redeschide universităţile şi nu poate să ţină curs 30 de zile, îl dă afară[1] (ilaritate).

https://biblioteca-digitala.ro

NOTE

1. S-a mai discutat proiectul de lege pentru înfiinţarea Institutului Naţional de Credit al Meseriaşilor. Al. Samoil spusese că, de 16 ani, de la întemeierea Uniunii generale a micilor meseriaşi, el ceruse un credit pentru meşteşugari. N.I.: „Această revendicare a dvs. era în programul vechiului Partid Naţional Democrat, când eram împreună cu d. Cuza, ca un punct principal din program, încât este ceva mai vechi decât revendicarea dvs. Pe atunci eraţi în braţele materne". M. Manoilescu: „Când eraţi cu d. Cuza puteaţi realiza acest punct, cu d. Argetoianu nu l-aţi putut realiza.". N.I.: "Am fost cu dânsul, cum ai fost d-ta cu mulţi alţii".

Şedinţa din 9 martie 1937

La proiectul de lege pentru organizarea Teatrelor naţionale, Operelor şi spectacolelor

Într-o problemă de regulament

Întâi, când am putut să vedem noi programul zilei de astăzi? Trebuia afişat de ieri. Unde a fost afişat?

D-l C. Alimănişteanu, vicepreşedinte: A fost afişat.

D-l profesor N. Iorga: Cum se poate să se strecoare o lege de aşa importantă?

D-l C. Alimănişteanu, vicepreşedinte: Vă rog spuneţi la care articol voiţi să luaţi cuvântul.

D-l profesor N. Iorga: Eu am rugat un lucru, se pare că aici, la Birou, nu este nici un fel de deferenţă, eu am rugat, când legea aceasta vine, să fiu înştiinţat, iar eu am fost înştiinţat când s-a ajuns la art. 47.

D-l C. Alimănişteanu, vicepreşedinte: D-le Iorga, articolele care vă interesează pe dv. sunt rezervate.

D-l Victor Iamandi, ministrul Cultelor şi Artelor: D-le profesor Iorga, dacă îmi îngăduiţi; Mi-a spus d-l preşedinte Lapedatu, că dv. aţi fi avut de făcut o obiecţiune la repartiţia timbrului de 2 lei.

Am şi pregătit amendamentul.

https://biblioteca-digitala.ro

D-l profesor N. Iorga: Nu numai la aceasta, ci şi la interdicţia artiştilor de la Teatrul Naţional de a fi întrebuinţaţi fie şi pentru Teatrul Ligii Culturale.

D-l Victor Iamandi: Nu este nici o interdicţie.

D-l profesor N. Iorga: Sunt atâtea articole care ar fi putut să fie îndreptate. În graba aceasta, de a strecura o lege, chiar cu greşeli, pentru a cruţa puţin timp, eu aş putea să v-o servesc; aş putea să iau cuvântul la un articol şi să vă vorbesc cinci ceasuri, dar nu vreau să înjosesc această Adunare.

D-l Victor Iamandi: D-le Iorga, eu vă stau la dispoziţie.

D-l profesor N. Iorga: Cum îmi staţi la dispoziţie?

O voce: Articolele s-au votat.

D-l C. Alimănişteanu, vicepreşedinte: Colegul nostru nu ştie; nu sunt votate toate articolele; sunt articole rezervate.

D-l Silvestru Băleanu: D-l profesor Iorga a întrebat la ce articol suntem.

D-l profesor N. Iorga: Eu am fost totdeauna un om care m-am interesat de teatru. Ştiţi foarte bine că sunt cel dîntâi care, în vechiul Parlament, am adus discuţiunea asupra rolului adevărat al teatrului. Ştiţi foarte bine că am combătut legea lui Lahovary, pe care o făcuse Pompiliu Eliade, şi care era o lege foarte rea şi că am urmărit pas de pas dezvoltarea teatrului.

Îmi pare foarte rău că, în loc să auziţi un discurs al meu, auziţi o protestare pe deplin întemeiată. Aceasta nu se face într-o adunare cum este aceasta; să tragă cineva chiulul oratorului, pentru ca să-l pună în faţa unei legi votate.

D-l C. Alimănişteanu, vicepreşedinte: Dacă vreţi să vorbiţi, aveţi cuvântul, d-le profesor.

D-l Victor Iamandi: Dv. puteţi să faceţi la un articol toate observaţiile dv.

D-l profesor N. Iorga: Nici n-am văzut legea, nici nu mi s-a dat. Ştiu de ea din ziare, din discuţiunea de la Cameră. Aceasta este într-adevăr o maşină de legi; nu mai este nimic altceva, nu mai are nici un fel de temei o astfel de discuţie.

Sunteţi la art. 48. Eu am să citesc aici şi am să-mi fac observaţiile. Dacă se poate un lucru ca acesta!

D-l Victor Iamandi: Legea a fost împărţită alaltăieri.

D-l profesor N. Iorga: Am să observ pe urmă unde aţi greşit şi am să iau cuvântul la cutare sau la cutare articol, ca să arăt unde aţi greşit.

https://biblioteca-digitala.ro

D-l C. Alimănişteanu, vicepreşedinte: Aveţi cuvântul, d-le profesor.

D-l profesor N. Iorga: Ce să mai iau cuvântul? Ar trebui să văd mai întâi ce este legea aceasta.

D-l Tony Iliescu: Să luăm în discuţie art. 27, care a fost rezervat.

D-l profesor N. Iorga: Ce fel de şedinţă este aceasta? Mântuim la ora 2 începem iar la ora 4? Decretaţi că se face şedinţă fără întrerupere, daţi-ne şi de mâncare aici, aduceţi-ne şi patul. Este un sfârşit şi pentru Senat şi pentru regim.

D-l Tony Iliescu: La art. 27 s-a propus un amendament admis de d-l ministru şi de comitetul delegaţilor. Rog pe d-l raportor să-l citească.

D-l profesor N. P. Bănescu, raportor: La art. 27, alin. 3, se şterge cuvântul „şi" şi să se adaoge „şi Teatrul Ligii Culturale".

D-l profesor N. Iorga: În generat nu numai Teatrul Ligii Culturale trebuie să intre aici. Liga Culturală cheltuieşte bani cu reprezentaţii în provincie, cu conferinţe şi la toate acestea noi, care nu avem nici o subvenţie din partea Statului, noi suntem impuşi la impozite.

D-l Victor Iamandi: D-le profesor, o parte din venitul acestui timbru este destinat pentru a se veni în ajutorul societăţilor care întreprind o activitate culturală şi Liga culturală face parte din acestea. Rămân 10 la sută din care vi se va da o sumă importantă.

D-l profesor N. Iorga: Dv. sunteţi acum ministru, dar mâine vine alt ministru. Aceasta depinde de bunăvoinţa ministrului şi eu prefer să fiu scutit de a face intervenţii pe lângă ministru. Eu cer scutirea Întregii activităţi a Ligii Culturale de taxe. Să se spună „manifestaţiunile Ligii Culturale".

D-l profesor N. P. Bănescu, raportor: Prin urmare, să rămână: „serbările şcolare, manifestaţiuni O. E. T. R şi manifestaţiunile Ligii Culturale".

D-l profesor N. Iorga: La art. 10 dv. aţi pus un profesor de universitate. Uneori nu este cea mai bună speţă de profesori în această privinţă.

D-l Victor Iamandi: Este pus un profesor universitar, dar poate să fie şi o personalitate culturală.

D-l profesor N. Iorga: Şi criticii teatrali. Întâi că noi nu mai avem critici teatrali. Să ni se arată unul, în sensul cel vechi.

D-l Victor Iamandi: Îl numeşte ministrul.

D-l profesor N. Iorga: Pe unii întâi trebuie să-i creezi, să-i trimiţi să înveţe carte şi pe urmă...

https://biblioteca-digitala.ro

Despre repartizarea fondurilor rezultate din timbru

În general, este o lege prea minuțioasă. Mă miră că nu puneți înăuntru și cât roșu trebuie să pună pe buze actrița, când merge la director și când nu merge *(Ilaritate).*

D-l profesor N. P. Bănescu raportor: La comitetul de lectură, art. 39, i-am pus pe toți: și pe cei care suferau adineauri observațiile dv. , directorul, directorul de scenă, actorul definitiv...

D-l profesor N. Iorga: Parcă erați la art. 48?

D-l profesor N. P. Bănescu, raportor: S-au rezervat pentru când veniți dv. aceste articole. Aveți un profesor al Facultății de Litere. Am spus că este mai bine să-l desemneze d-l ministru, pentru că dv. știți ce este la Facultatea de Litere.

D-l profesor N. Iorga: Se zice la punctul f: un membru al Academiei Române, desemnat de ministrul Cultelor și Artelor. Până acum obiceiul era să-l desemneze Academia însăși. Se poate întâmpla - și lucrul este aproape sigur - că viitorii miniștri ai Educației Naționale și Cultelor vor fi oameni inculți, căci așa merge democrația. Prin urmare, acela are să aleagă?[1]

Despre suspendarea unor spectacole

Ar mai fi un lucru de introdus, pe care l-aș fi semnalat la discuțiunea generală, dacă aș fi vorbit.

Aceste teatre naționale urmăresc scopuri superioare. Nu sunt o tarabă. Se poate întâmpla însă ca publicul să aibă gust prost, cum are foarte deseori. Publicul este alcătuit nu din oameni care înțeleg teatrul ci, în mare parte, din oameni care pot să-și plătească biletul. Și se poate întâmpla acum, când se ridică tot felul de bogătași și când intelectualii nu mai au bani să meargă la teatru, se poate întâmpla ca la o piesă proastă să vină lume multă, fiindcă înăuntru sunt anumite scandaluri, anumite vorbe cu multe înțelesuri, o anumită paradă de costume.

Sunt demagogii teatrului, cum sunt și demagogi de altfel care ei nu scriu din propria lor inspirație și în vederea unei literaturi mai înalte, ori în vederea ridicării teatrului, ei caută să vadă ce se găsește în fundul sufletului unei mase de spectatori care desigur nu trebuie să ne conducă pe noi.

https://biblioteca-digitala.ro

Şi, evident, ce este acum? O piesă de valoare, o piesă cu caracter literar, care poate să exercite influenţă asupra sufletului, nu strânge numărul trebuitor la casă. După un număr de reprezentaţii, piesa este scoasă de pe afiş, ca să se servească toţi amatorii de pornografii şi spectacole zgomotoase, fără nici o valoare, care nu vor însemna nimic în istoria literaturii.

Se mai poate întâmpla încă un lucru. Se mai poate întâmpla ca o piesă, pentru ca să răzbată, să aibă nevoie de timp. Prin urmare, trebuie să apară dările de seamă, care vin de la o zi la alta, sau se poate întâmpla ca o dare de seamă bună să zăbovească o săptămână. Dar, până ce publicul să se deprindă cu piesa, este un număr de reprezentaţii deficitare şi prin urmare, când se face socoteala momentului la care piesa trebuie înlăturată de pe afiş, în momentul acesta abia se poate întâmpla ca piesa să fi început a fi înţeleasă.

Eu cred că trebuie să se lase la dispoziţia directorului şi a comitetului de conducere, când şi pe ce motive o piesă să fie luată de pe afiş. Aş admite, la rigoare, să se introducă piese în gustul publicului care plăteşte, dar un public sănătos se poate întâmpla să ceara şi alte piese care nu fac câştig la casă. Nu ştiu dacă aţi pus aceasta.

D-l Victor Iamandi: Scoaterea unei piese din repertoriul teatrului rămâne la latitudinea directorului şi a comitetului de direcţie.

D-l profesor N. Iorga: Dar pe acelaşi principiu, dacă un număr de reprezentaţii nu aduce o anume sumă. Vă rog suprimaţi partea cealaltă şi lăsaţi directorului să hotărască.

D-l Victor Iamandi: Putem adăuga la finele aliniatului 2: „lăsând la latitudinea comitetului de direcţie să aprecieze cazurile excepţionale"

D-l profesor N. Iorga: Mă învoiesc şi aşa dacă introduceţi cuvintele acestea.

D-l Victor Iamandi: Le vom introduce acum.

D-l profesor N. Iorga: Iată ce se întâmplă: Eu am dat atâtea piese la Teatrul Naţional. Este acolo un obicei foarte rău: după 6-7 reprezentaţii, se apucă şi mai taie şi eu nu ajung nici la 10 reprezentaţii. Admit ca, după judecata unor oameni cât de cât competenţi, să se scoată piesa. Dar când toată lumea spune că este bună, fiindcă nu vine un număr oarecare de burghezi şi de străini - care vin pentru spectacol şi pentru vorbe cu două înţelesuri - nu admit să fie dată în lături. Pentru că atunci teatrul nu-şi mai îndeplineşte misiunea sa.

D-l profesor N. P. Bănescu, raportor: Aveţi dreptate. Noi vedem acest lucru mai ales în provincie. Dar dispoziţia aceea este cerută de autori.

https://biblioteca-digitala.ro

D-l profesor N. Iorga: Da, fiindcă este o întreagă gaşcă de oameni care trăiesc din teatru, care-şi îndeasă prin toate mijloacele piese în gustul publicului, şi care vor să înlăture pe ceilalţi.

D-l profesor N. P. Bănescu, raportor: Noi am fi încântaţi să punem ceea ce cereţi dv., d-le profesor.

D-l Victor Iamandi: Să adăugăm la finele al. 3: ...„lăsând la aprecierea comitetelor de direcţie să decidă altfel în cazuri excepţionale".

D-l profesor N. Iorga: Da.

La articolul 51

Se vorbeşte aici de interzicerea de a se împrumuta costumele. Este din cale afară de aspră această dispoziţie, pentru că sunt şi diletanţi şi aveţi o mulţime de costume care nu se mai întrebuinţează; este plină magazia Teatrului Naţional de costume uzate care, dacă se împrumută aiurea, evident că fac un mare serviciu. Sunt spectacole şcolare, unde este nevoie de asemenea costume. Cu fetele de la Vălenii de Munte s-a jucat „Hangiţa" foarte bine la Iaşi. A trebuit să plătim sume importante ca să împrumutăm de la un depozitar costume de la Ploieşti. Să se lase o latitudine de apreciere directorului şi să se spună: afara de cazul când este vorba de spectacole culturale sau şcolare.

D-l Victor Iamandi: Putem adăuga la acest alineat cuvintele: „precum şi pentru spectacolele cu caracter cultural", pentru că altminteri se fac abuzuri.

D-l profesor N. Iorga: Ştiu, dar vă garantez că sunt sute de articole de acestea de îmbrăcăminte care de ani n-au fost întrebuinţate şi nici nu se pot întrebuinţa la Teatrul Naţional.

Despre turnee

D-le preşedinte, d-lor senatori, este rău că se dă fiecărui grup de actori dreptul de a face turneu cu piese care au prins mai mult la Bucureşti. Aceasta nu este bine, pentru că ei se duc în turneu cu piesa cea mai zgomotoasă şi aţâţătoare.

Ar trebui să se dea dreptul directorului să oblige pe cei care vor să facă turnee în Ardeal, unde lucrurile care merg la Bucureşti nu pot merge şi acolo, şi tot aşa şi în Bucovina şi în Basarabia, fiindcă acolo trebuie să le dăm piese cu caracter istoric, piese cu o înaltă ţinută literară, să-i oblige să plece în turnee numai cu asemenea piese.

https://biblioteca-digitala.ro

Dv. nu vedeți care sunt piesele cu care se merge în turnee? Îndată ce se pare că o piesă este mai excitantă și că la ea vine toată lumea, piesa aceea este aleasă pentru turneu.

După ce ministrul V. Diamandi spusese: „de aceea repetăm: observațiunile dvs. le primim și ele vor constitui un punct de plecare pentru organizarea turneelor, atât oficiale cât și ale actorilor"

Vă mulțumesc pentru partea doua, pentru că dacă vin asemenea turnee de artiști, cu piese nepotrivite, cel puțin să nu vie în numele Teatrului Național și sub ocrotirea acestuia, ci turneele să fie organizate în numele actorului personal. Să nu se înfățișeze ca pornind de la Teatrul Național și sub doctrina lui.

Despre sindicatele din branșă

Eu am cerut cuvântul la art. 149, ca să-l întreb pe d-l ministru de ce are o afecțiune așa de mare pentru sindicatele acestea.

Vasăzică, pe de o parte, Statul, în momentul de față, caută să reducă sindicatele la cât se poate mai puțin; pe de altă parte, îngenunchie până și pe dănțuitorul pe funie înaintea sindicatelor acestora.

Eu înțeleg ca Statul să trimită, în legislația sa, la o autoritate de Stat, aceasta o înțeleg; dar să-i trimită Statul la un sindicat, să supună activitatea liberă a cuiva la ceea ce hotărăște un grup de oameni care nu este sub autoritatea dv. - căci sindicatele acestea nu le supravegheați în fiecare moment - aceasta nu o înțeleg.

Vă puteți închipui că dacă aduceți pe toți cântăreții și pe toți dănțuitorii înaintea sindicatului respectiv, pentru sindicat este un admirabil venit și un mijloc de tiranie asupra tuturora.

Sau, dacă vreți aceasta, atunci faceți o lege a sindicatului acestuia, arătați că l-ați făcut pentru cutare scop și că el se mișcă în cadrul unor anumite legi. Dar sindicatul acesta este numai un nume și dv. supuneți realitatea unui nume, când Statul însuși nu are nici o putere de a interveni la instanța aceea la care trimeteți activitatea liberă a oamenilor.

Eu spun aceasta și din experiență, fiindcă mi s-a întâmplat, ducându-mă în Italia, la Veneția, cu elevele mele de la Vălenii de Munte, care obișnuiesc a

https://biblioteca-digitala.ro

învăţa cântece şi danţuri, să anunţ - pe vremea aceea nu era la noi regimul de supunere la sindicat - să anunţ o reprezentaţie. Ştiţi ce s-a întâmplat? A apărut poliţia, poliţia m-a trimes la sindicat. Nu ştiam unde să găsesc sindicatul. Din fericire, s-a întâmplat că acel comisar de poliţie era un om absolut rău crescut, aşa că m-am dus la chestură, m-am plâns; chestura a aflat de ce este vorba şi s-a trecut peste dreptul sindicatului. Vreţi să se întâmple şi aci acelaşi lucru ca acolo? Vreţi ca cineva să fie şantajat, exploatat, de un sindicat iresponsabil şi vreţi să ceară pe urmă de la autoritate să fie scutit de îngenuncherea la un grup de particulari? Dar ce mă priveşte sindicatul? Cu sistemul acesta, ajungem la situaţiunea că dacă vreau să fac o piesă de teatru, mă trimeteţi la sindicatul autorilor pieselor de teatru. Lăsaţi-i să ţipe, dar nu poate fi pus cineva sub tutela lor.

D-l Victor Iamandi: Sunt trei sindicate: este sindicatul artiştilor dramatici şi lirici, sindicatul artiştilor instrumentişti şi cel al artiştilor lăutari. Toate trei au personalitate morală şi juridică. Ele grupează în organizaţiile respective pe toţi artiştii după profesiune.

D-l profesor N. Iorga: De unde ştiţi dv. că îi cuprinde pe toţi? Pe lângă aceasta, pot să fie toţi de acum, dar se ridică mâine un altul.

Tot despre rolul sindicatelor

Să-mi daţi voie să fac o singură obiecţiune. Să zicem că Liga Culturală a strâns în jurul ei pe naţionaliştii cei mai necontestaţi şi face un sindicat al conferenţiarilor naţionalişti. Dacă vrea cineva să ţină o conferinţă cu subiect naţional, trebuie să se ducă la acest sindicat.

Este acelaşi lucru, ba încă mai răspunzători sunt conferenţiarii pentru prostiile spuse, decât sunt responsabili cântăreţii şi dansatorii pe funie. Nu aveţi dreptate, dar probabil că aţi făgăduit...

D-l Victor Iamandi: Nu sunt angajat cu nimic.

D-l profesor N. Iorga: Eu mă aleg cu argumentele, cu protestările şi cu dreptatea pe care o am, iar dv. vă alegeţi cu statornicia cu care apăraţi un punct de vedere cu care sunteţi angajat.

Lucrurile acestea rămân la *Monitorul Oficial* şi eu am vorbit, nu cu credinţa ca să vă conving, ci ca să se treacă la *Monitorul Oficial*, să se vadă că sunt împotriva unei găşti care nu poate duce la libertate, împotriva unei găşti lipsită de orice regulament şi de orice control.

https://biblioteca-digitala.ro

Propune un amendament

D-le ministru, am să vă pun o întrebare şi am să vă prezint un amendament.

Dv. regulamentaţi spectacolele. Şi voiţi să ajutaţi teatrele care o duc peste măsură de greu, atât Teatrul Naţional, cât şi toate celelalte. „De ce o duc aşa de greu teatrele? Pentru că este concurenţa teribilă a cinematografelor.

Ce reprezintă cinematografele? Tocmai ceea ce trebuie ca să înarmeze mâna tuturor nebunilor şi să îndemne pe toţi stricaţii şi pe toate stricatele. Controlul care se făcea pe vremea mea nu se mai face de loc.

Noi primeam cu multă greutate filmele şi numai operele de valoare. Acum totul poate să treacă şi toate filmele ca şi titlurile lor sunt mai rele decât piesele.

Cinematograful este un element de îmbolnăvire a tineretului. Şi sub raportul igienei, această strecurare necontenită a fotografiilor care se suprapun, şi care dau iluziunea că este o continuitate, îmbolnăvesc ochii.

Am încercat de multe ori, şi aci şi în străinătate, unde cinematografele sunt mai bune şi am ieşit cu ochii bolnavi.

Câtă vreme vor mai fi pe bulevarde cinematograf lângă cinematograf, cu aceste repertorii, cu aceste urmări, şi în profitul cui? al unor străini exploatatori care, în cea mai mare parte, nici nu sunt de aici, căci întreg capitalul lor este furnizat din străinătate!

Eu nu fac antisemitism, dar nu se poate să nu recunoaştem faptul că aceste cinematografe sunt principala ramură de câştig a unei populaţii care evident trebuie respectată, în sensul ei, dar nu înseamnă să-i dăm sufletul nostru.

Şi atunci, dacă nu voiţi să faceţi monopolul cinematografului, ceea ce este o soluţie care mi se pare că se impune *(Aplauze puternice).*

Poate să rezulte de aci un dublu avantaj: pe deoparte salvaţi teatrul, restituindu-i pe cei care odinioară se duceau acolo, iar acum se duc la cinematograf, iar pe de altă parte salvaţi moralitatea şi echilibrul sufletesc al acestei societăţi şi mai ales al acestui tineret.

Dacă însă vă gândiţi la despăgubirile ce va trebui să le daţi, care nu sunt peste măsură de mari, şi dacă nu voiţi să veniţi cu un monopol, atunci v-aş da eu o soluţiune, deşi se pare că nu voiţi să primiţi nici o soluţiune de a mea.

D-l Victor Iamandi: Le-am primit pe toate.

https://biblioteca-digitala.ro

D-l profesor N. Iorga: Una mi-ați refuzat-o. Numai Liga Culturală a avut mai multă trecere la dv.

Dar eu cred că sunt în asentimentul marii majorități a Senatului, când propun la art. 170 următorul amendament: „Cinematografele care nu reprezintă 70% filme culturale, să fie supuse la o taxă de 35% din încasări". Primiți?

D-l Victor Iamandi: Țin să precizez că legea aceasta nu reglementează cinematografele.

D-l profesor N. Iorga: Da, dar aveți o ocaziune acum.

D-l Victor Iamandi: Cinematografele nu depind de Ministerul Cultelor și Artelor, încă de acum trei-patru ani, cinematografele au fost trecute la Președinția Consiliului de Miniștri și de acolo la Ministerul de Interne, tocmai pentru a se putea face cenzurarea filmelor, și a li se da o îndrumare serioasă. La Ministerul de Interne funcționează o comisiune de cenzurarea filmelor.

D-l profesor N. Iorga: Care nu lucrează nimic.

D-l Victor Iamandi: Legea de față n-are nici o legătură cu cinematografele.

D-l profesor N. Iorga: Dar sunteți un ministru al Statului și nu se poate zice că un ministru al Statului nu poate lua o măsură, numai pentru că un alt minister face controlul într-un moment dat. Eu nu văd logica.

D-l Victor Iamandi: S-a făcut regulament, pe vremea când era titular la Ministerul de Interne,d-l Iuca, și acum a fost semnat de d-l prim-ministru Tătărescu, iar regulamentul acesta stabilește toate normele de funcționare a cinematografelor. El stabilește condițiunile de funcționare a cinematografelor și controlul special care se exercită asupra lor. Acest regulament va fi promulgat, se va publica în Monitorul Oficial și va avea putere de lege.

D-l profesor N. Iorga: Cu efect nul.

D-l Victor Iamandi: Rămâne să vedem efectele. În orice caz, nu pot să primesc acest amendament, fiindcă n-are nici o legătură cu legea mea.

D-l profesor N. Iorga: Regret foarte mult, pentru că pierdeți o ocazie de a face un lucru bun.

D-l Victor Iamandi: D-le senator, eu, prin direcțiunea generală a teatrelor, nu controlez decât revistele care se intercalează în programul de spectacol. Îmi este deci imposibil să primesc un amendament care nu are nici o legătură cu legea de față.

D-l profesor N. Iorga: V-am prezentat ocaziunea să faceți un bine. Nu vreți să-l faceți. Eu v-am întrebat: vreți sau nu vreți să-l faceți? Nu întrebuințați față de mine procedee de argumentație, care nu prind. Eu am o

https://biblioteca-digitala.ro

veche logică solidă, care nu poate fi încurcată de mijloacele acestea - prin tangentă - de a ieşi din greutăţi. Eu constat că nu vreţi şi nu mă veţi putea face să cred că nu puteţi. Aceasta poate merge la un tânăr, la un om care nu a guvernat. Eu ştiu însă că atunci când un ministru vrea, poate oricând şi în orice loc să îndeplinească lucrurile care i se par bune.

Nu vreţi să faceţi. De ce să mai întindem discuţia.

D-l Victor Iamandi: Vă rog să credeţi că nu pot. Această chestiune angajează şi pe alţi titulari de departamente, în orice caz, este o chestiune de guvern şi eu nu pot să mă angajez decât în chestiunile care depind de departamentul meu.

D-l profesor N. Iorga: Nu caut să vă conving. Dar fiindcă amicul meu Miclescu mi-a spus că această chestiune priveşte şi pe alţii, eu vă spun că nu este cazul. Cinematograful este un spectacol. Spectacolul acesta este legat de celelalte spectacole. Ceea ce discutăm noi aci este o lege asupra spectacolelor. Aceste cinematografe sunt o otravă, o speculă şi un scandal.

Am căutat să întrebuinţez această ocaziune pentru a tăia acest scandal şi această speculă. Nu am găsit cu cine s-o fac. Nu mă supăr. Şi nici nu vă citez măcar partea din urmă a amendamentului, care prevede că în oraşele unde sunt teatre naţionale, să nu se poată întemeia cinematografe decât la o anumită proporţie a populaţiei.

Eu sunt sigur însă că va veni cândva un ministru care va avea grijă să taie acest păcat moral faţă de societatea românească care sunt cinematografele exploatate de străini, poate cu intenţiunea însăşi de a crea anarhişti şi stricaţi *(Aplauze).*

D-l profesor N. P. Bănescu, raportor: D-lor senatori, cred că spusele d-lui ministru în această chestiune sunt foarte întemeiate. Chestiunea cinematografelor nu intră aci. Declar însă că ne însuşim observaţiunile d-lui profesor Iorga.

D-l profesor N. Iorga: Aceasta este o logică de avocat, nu de profesor. Să-mi răspundeţi în logica de profesor.

D-l profesor N. P. Bănescu, raportor: Soluţiunea este să venim cu un proiect, pe care-l vom face chiar din iniţiativă parlamentară şi nu cred că onoratul guvern s-ar opune la reglementarea justă, aşa cum o cereţi dv.

D-l profesor N. Iorga: Dacă perseveraţi, meritaţi un doctorat de onoare la Facultatea de Drept de la Iaşi!

D-l profesor N. P. Bănescu, raportor: Eu am doctoratul meu, care îmi face destulă cinste şi nu renunţ la dânsul.

https://biblioteca-digitala.ro

D-l profesor N. Iorga: Renunțați la celălalt, care poate fi de pură paradă.

D-l profesor N. P. Bănescu, raportor: Comitetul delegaților a respins amendamentul d-lui profesor N. Iorga.

NOTE

1. N.I. a subscris următorul amendament, acceptat de Senat: „Un membru al Academiei Române, desemnat de Academie, dintre membrii săi activi".

Despre situația externă a României

Afară numai dacă d-l ministru de Externe este atât de obosit, încât modesta mea opinie i-ar fi indiferentă...

D-l Victor Antonescu, ministrul Afacerilor Străine: D-le profesor, vă ascult totdeauna cu dragoste, cu respect și cu interes.

D-l profesor A. C. Cuza: D-le ministru, sper că m-ați ascultat și pe mine cu același interes! *(Ilaritate).*

D-l profesor N. Iorga: D-le președinte, d-lor senatori, să-mi fie îngăduit să spun câteva cuvinte de bun simț, de amintire adevărată și de prevedere, în care, în rândul întâi intră acel bun simț pe care îl mai reprezentăm câțiva, poate și din cauza locului de unde venim, poate și din cauza experienței noastre, poate și din cauza studiilor noastre, poate și din cauza impresiunii pe care ne-o fac anumite împrejurări din jurul nostru, pe care nu le-am dorit, cum au fost acele încercări pe care vom căuta să le îndreptăm, și cred că lucrurile o să meargă bine. Dar nu am nici cea mai mică pretenție să dau lecții cuiva și sunt foarte convins că eu nu am misiunea de a apăra demnitatea României. Eu cred că demnitatea României o apără guvernul care este, iar dacă Suveranul își dă seamă că această demnitate nu este apărată, atunci trebuie să vie altcineva care să o apere. Fiindcă dacă vom avea toți grija demnității României, nu ne înțelegem totdeauna, și prin urmare nu se știe unde se găsește exact grija acestei demnități.

Mie, care am obiceiul să trag concluzii, nu să încep lucruri pe care nu le știu unde merg, nici să judec lucruri pe care nu le cunosc, să-mi dați voie să

https://biblioteca-digitala.ro

fixez, iarăşi, câteva puncte, aşa cum am făcut după ziua de 13 februarie, care a provocat oarecari îngrijorări, înlăturate astăzi, spre bucuria tuturor, în cea mai mare parte.

Era atunci o stare de spirit, o atmosferă. Se crede de obicei că oamenii sunt aceeaşi de pe o zi pe alta. Cu desăvârşire fals. Toţi suntem la dispoziţia unor curente pe care le cunoaştem mai deplin sau mai puţin deplin şi pe care le stăpânim aşa cum sunt mijloacele noastre. Atmosfera de atunci era alta decât atmosfera de astăzi. Atmosfera de atunci mirosea a pregătire de război civil. Prin anume măsuri care s-au luat şi prin întoarcerea la bunului simţ a unor oameni care credeau că prea uşor se poate lua Ţara Românească numai întinzând mâna - oameni de la noi - s-a ajuns la o stare de spirit mai bună. Cu cât omenii îşi vor da seama de greşelile lor, cu cât îşi vor cumpăni puterile lor, cu cât vor pune ambiţiunea lor mai mult în funcţiune de interesele statornice al ţării, cu atât mai bine. Am impresiunea că în momentul de faţă, atmosfera est mult mai clară şi că anumite momente au trecut. N-aş putea zice că nu se vor întoarce niciodată. Aceasta atârnă de cine va guverna şi atârnă de la opera de transformare internă la care sunt supuse toate spiritele. Nu-şi închipuie cineva cât se cumineşte românii într-o lună! *(Ilaritate)*.

De atunci, în afară de şedinţa de aici, când v-a vorbit d-l Filipescu şi reprezentanţii altor partide, când d-l preşedinte al Consiliului, cu temperamentul său, a trebuit să spună ceea ce orice preşedinte de Consiliu trebuia să spună: că va şti să apere interesele permanente ale ţării, de atunci, s-a petrecut încă un lucru: afirmarea, pe care nimeni n-a îndrăznit a o tăgădui, chiar dacă aiurea se vorbeşte altfel, înaintea altui public, sau prin articole de gazetă, sau în conversaţii pe care nu le putem auzi, căci sunt cu uşile închise, nimeni n-a îndrăznit să se împotrivească acestei afirmări că România are o politică externă pe care nu o schimbă. O supraveghează, o corectează, pe prieteni îi înştiinţează de oricare alunecare, şi prietenii, dacă ţin la alianţa noastră, revin la ceea ce trebuia să fie şi înainte de această înştiinţare.

Prin urmare, s-a spus că noi avem aliantele noastre. Nu le schimbăm cu alte alianţe. Şi, dacă împrejurări aşa de importante s-ar prezenta încât politica externă a României să trebuiască a se schimba, noi nu o vom schimba.

Şi în această şedinţă s-a afirmat încă un lucru, că în lumea aceasta, care este acum împărţită, după două ideologii, după ideologia democratică, alunecând în unele locuri către sovietism şi după ideologia fascistă, care poate să meargă până la o tiranie, pe care eu o declaram duşmana cea mai mare a civilizaţiei umane fiindcă împotriva anarhiei se produce reacţiunea imediat,

https://biblioteca-digitala.ro

dar împotriva tiraniei este foarte greu; de sub călcâiul celui care şi-a aşezat cizma pe creştetul oamenilor, să se ajungă la acelaşi răspuns imediat şi, prin urmare, la aceiaşi acţiune salvatoare, s-a afirmat, în aprobarea dv. a tuturora, că noi suntem şi împotriva revoluţiei sovietice şi împotriva atentatului la libertate care ar însemna un guvern altul decât guvernul sprijinit pe Constituţia noastră, şi pe aşezămintele moştenite de atâtea generaţii de înaintaşi de ai noştri *(Aplauze)*.

Şi pe urmă, d-l preşedinte al Consiliul şi d-l ministru al Afacerilor Străine au întrebat, ceea ce era natural şi ceea ce s-a spus aci, era rezultatul unor cercetări, iar cercetările acestea s-au făcut cu o oarecare grijă de împăcare, de care trebuie să ne bucurăm.

S-a ajuns la acest rezultat, că ni s-a declarat formal - şi nu avem dreptul să punem la îndoială aceste afirmaţii, că nimeni nu a vrut să încerce a ne impune ceea ce nu poate să plece decât de la conştiinţa intereselor noastre şi de la dreptul de a dispune noi înşine de soarta noastră în toate legăturile care o asigură.

Aceasta ni s-a spus. Or, atunci eu nu mai înţeleg un limbagiu diplomatic care nu ar corespunde cu toate limbagiile diplomatice din toate timpurile care au putut să fie mai bune decât acestea, dar totuşi, de la o epocă în alta, se transmit în anumite, formule care nu pot scăpa nimănui şi cred că unui istoric îi poate scăpa sensul acestor formule, mai puţin chiar decât unui diplomat, care este un diplomat de carieră şi care, prin urmare, se poate înşela.

Ni s-a spus că diplomaţii de care e vorba n-au fost la gară[1], n-au figurat în cortegiu, că n-au purtat uniforme. Evident, că pe un diplomat nu-l poţi urmări unde se duce şi nu ştiu la ce rezultat s-ar ajunge în această ocupaţiune permanentă cu rosturile pe care le-ar avea pe cale privată un diplomat.

Ni s-a spus că au cerut asigurări că nu se vă ţinea nici un discurs, că au mers la biserică, numai ca la o ceremonie pioasă şi cred că, din punct de vedere uman, nu este un păcat care se poate imputa unui om că s-a dus ca să verse o lacrimă la mormântul cui s-a sacrificat pentru o idee. (Aplauze).

Aceasta este ceea ce ni s-a spus de ministrul de Externe. Dacă acestea au venit târziu, sunt multe feluri de temperamente şi au fost două manifestaţiuni ale ministerelor: manifestaţia aceluia care a vorbit în şedinţa de la Cameră şi manifestarea, deosebită ca temperament a cuiva care are grija afacerilor străine şi care întrebuinţează limbagiul care se impune întotdeauna când se găseşte cineva în fruntea ministerului care îngrijeşte de legăturile noastre cu străinătatea.

https://biblioteca-digitala.ro

Concluzia? Concluzia trebuie să fie aceasta: în momentul de față, când civilizația omenirii este în primejdie, când toți oamenii de bine întrebuințează toate silințele lor, toate mijloacele lor ca să împiedece o ciocnire, când avem același patrimoniu, toate popoarele, pentru a-l apăra, când acest patrimoniu poate să fie distrus, cum a fost distrus în momentul de față în Spania, într-o rasă care nu știu dacă se va putea ridica vreodată și în orice caz, în ruine, care nu știu dacă se vor putea reface și într-o stare de spirit care nu va putea reveni, primim orice declarațiune de bună cuviință și în orice caz de respect față de această țară bună și față de acest popor loial, care nu provoacă pe nimeni și care în schimb, firește, nu înțelege a fi provocat de nimeni, pentru a merge tot pe drumul său natural pe care a pornit.

Nu pot încheia fără a spune un lucru. Sunt oameni de la noi, din lumea politică sau din lumea ziarelor, sunt și oameni care nu sunt de la noi și care au profitat de discuțiunile care s-au făcut aici, pentru a crea o atmosferă care, din fericire, nu a prea prins în Germania, dar a prins mai mult în Italia. Și-a închipuit cineva că ceea ce s-a vorbit aici pentru a afirma această independență a politicei noastre externe și această dorință ca să ne lase toată lumea în pace și cu sfaturi, cu îndemnuri, și cu făgăduieli, pentru că vedem noi foarte bine drumul nostru cu acești ochi pătrunzători ai unei rase care a trecut prin atâtea suferințe, s-ar putea preface în cine știe ce campanie violentă, în care până și discursul meu, așa de măsurat, a fost arătat ca fiind împotriva Germaniei și Italiei.

Cum am avut prilejul să spun astă-dată aici, Germania urmărește scopurile sale Dar nimeni de la noi nu poate tăgădui folosul unei bune legături cu un așa de mare popor și cu un Stat care a știut să se ridice așa de repede din situația în care l-a aruncat un război pe care l-a voit și ale cărui păcate le-a tras!

Nimeni nu a atacat Germania ca atare, cum nu este îngăduit, în primul rând, să atacăm pe aliații noștri și al doilea să atacăm și pe cei care nu sunt aliații noștri de acum, dar cu care trebuie să păstrăm relațiuni bune, pentru că această atitudine corespunde și cu fondul nostru sufletesc însuși.

Dar, - și aici vă rog să întrebuințați pe ministrul nostru de la Roma, și pe cine are grija unei intervențiuni pe lângă presa italiană, pentru a restabili adevărul. Dv. știți ce s-a publicat în ultimul timp în presa italiană, după știri care veneau evident de aici și a căror origine trebuie găsită, s-a colportat o infamă minciună pentru a strica legăturile firești cele mai prețioase pe care le avem din veac în veac cu poporul italian.

https://biblioteca-digitala.ro

Nimeni nu a atacat Italia. Se pot cerceta declarațiile tuturor. Nu se va găsi un cuvânt de neprietenie față de această țară și față de acest popor, de care suntem legați prin toate fibrele ființei noastre morale *(Aplauze puternice).*

Căutați ca anumite intrigi să nu prindă. Să ne ocupăm de ale noastre dinăuntru, care cuprind astăzi așa de grele probleme. Să rămânem legați de alianțele noastre, prin care ni se garantează viitorul. Față de toată lumea să fim plini de acea precauțiune, dar și de acea prietenie care să așeze România în rândul popoarelor ce nu s-au lăsat turburate de curentele extreme care înveninează omenirea astăzi, căci urmăm acea linie dreaptă prin care acești oameni părăsiți de toată lumea, așezați în mijlocul celor mai grozave primejdii, au știut să se păstreze etnicește întregi și să aștepte cu o răbdare de două mii de ani ca să-și creeze patria întreagă la care aveau dreptul *(Aplauze puternice, îndelung repetate).*

NOTE

1. Aluzie la participarea unor diplomați străini la primirea sicrielor cu corpurile neînsuflețite ale lui Moța și Marin, legionarii morți în Spania.

Ședința din 10 martie 1937

La proiectul de lege pentru înființarea Institutului Național de Credit al Meseriașilor

Meseriașul român din București, acela care lucrează asupra lemnului, este omorât cu desăvârșire de depozitele pe care le fac fabricile din Banat. din Ardeal, care vând tot felul de mobile proaste, cu o pojghiță lucioasă lipită pe un brad neuscat. Lumea proastă de la noi vede că strălucesc aceste mobile, prăvăliile le fac și facilități de plată, și ea cumpără încât, de fapt, vechiul nostru tâmplar va ajunge să moară de foame, cu atât mai mult cu cât și autoritățile tot de acolo iau. Să vedeți ce este la aceștia. Este o asociație între cea care nu-ți place d-tale și o spui, poate nu-mi plac și mie, deși n-o spun...

D-l profesor A. C. Cuza: Dar rău faci că nu spui!

https://biblioteca-digitala.ro

D-l profesor N. Iorga: ...şi alţii care sunt creştini, dar creştini de ăştia,care ne doresc nimic mai mult, decât să ne vadă făcându-ne bagajele şi plecând din locurile pe care le-am cucerit cu atâta vărsare de sânge. Aşa că şi eu sunt pentru ajutorarea exclusivă a românilor de sânge, fiindcă ceilalţi se ajută ei singuri şi ar fi păcat dacă s-ar da un singur împrumut cuiva care nu este român, atunci când nu s-ar fi isprăvit cu toţi care sunt români. Iar eu merg mai departe decât dv., d-le Cuza.

Iată, erau români musulmani odinioară pe Vardar, vardarioţii aceia care au ajuns până în Asia Mică, aceia nu au fost creştini, dar eu nu aş fi dat un singur român de pe Vardar pentru toţi cei de la fabricile de lemn, care fură pădurile şi storc pe lucrători şi omoară pe meşterii noştri aici, numai pentru că au intrat într-o cristelniţă! Şi ei sunt „creştini", dar eu mă uit şi la origina omului...

D-l profesor A. C. Cuza: Dar când este vorba de jidani, trebuie să te uiţi! *(Ilaritate).*

D-l profesor N. Iorga: Mă uit şi la unii şi la alţii şi nu m-am servit niciodată de nici unul dintr-înşii!

În continuare:

Eu cred că nici d-l profesor Cuza nici eu şi nici cei care au interpretat în acelaşi sens, nu ne îndoim de intenţiile bune, pe care le are d-l ministru Nistor.

Iată însă ce se poate întâmpla - şi aci vă rog să-mi daţi voie să aduc înainte o experienţă care nu este prea veche, este din anul trecut. Acum un an, am mers cu comitetul de conducere al Societăţii istoricilor la Putna. Ne-am dus acolo la Putna ca să arătăm comorile acelea artistice străinilor.

Acum, la Putna, ştiţi că sunt două fabrici care dărâmă dealurile, în faţa chiar a mănăstirii lui Ştefan cel Mare. Dealurile acestea se dărâmă. Este o grozăvie. Se întrebuinţează acolo în mare parte străini. Conducerea este a străinilor.

Comisiunea Monumentelor Istorice, de mai multe ori, a intervenit ca să se gonească fabricile de acolo. Noi luăm o hotărâre şi ulterior nu, se execută.

D-l profesor Nistor, care reprezintă Comisiunea Monumentelor Istorice pentru Bucovina, gândeşte tocmai ca mine, că sunt anumite dedesubturi care până acum au împiedecat să se împlinească ceea ce trebuia.

https://biblioteca-digitala.ro

Ce s-a întâmplat când am făcut noi această vizită? Noi mergeam să luăm un dejun frugal la mânăstire. Deodată, căutăm pe d-l Nistor, căutăm pe reprezentanții autorităților, căutăm aproape pe toți străinii. Unde erau? Se dăduse un mare banchet tocmai la străinii aceia care distrug dealurile din jurul bisericii lui Ştefan cel Mare. Şi acolo la mânăstire am mâncat câțiva oameni care nu voiam să ne ducem, ferească Dumnezeu, la ceilalți, şi câțiva din oaspeții care s-au unit cu noi. Ce dovadă mai strălucită decât aceasta! Desigur că d-l Nistor a voit să mânânce cu noi la mânăstire, fiindcă şi d-sa disprețuieşte şi urăşte opera aceasta de urâțire şi distrugere a unuia din locurile sfinte ale poporului nostru dar, vorba d-lui Cuza, imediat intervine politicianismul. Aceşti oameni cu legături de interese cu cei de la fabricile de acolo de la Putna, i-au luat de acolo pe toți şi i-au dus la oamenii pe care noi vrem să-i izgonim.

Frică îmi este că şi cu legea aceasta, ca şi cu cea de protecția industriei naționale, se va ajunge la acelaşi rezultat. Noi votăm, şi pe urmă organizările acestea de partid zădărnicesc efectele tuturor legilor pe care noi ne ostenim să le facem. Este trist, dar adevărat. Aşa este, d-le ministru, ceea ce am povestit eu la Putna?

Despre statutul naționalităților. În acelaşi context

D-le preşedinte, aş spune şi eu un cuvânt, pentru că a vorbit d-l Binder, în numele Constituției.

Dv. ştiți ce sentimente am pentru minoritățile oneste, cu drepturi istorice dar să mi se dea voie să fac două observații care să rămână aici în analele Senatului.

O observație. Care a fost situația elementului românesc, secole întregi, în părțile de unde vine d-l Binder? Românul a trebuit să stea la țară. Intrarea lui la oraş era oprită. Era închis ca într-un ghetto, în mahalaua oraşului. Uitați-vă la Braşov: românul din Schei cu atâta greutate a pătruns până în piața oraşului; Românul care ajungea să aibă o prăvălie, un atelier în cetatea însăşi era o pasăre rară. Eu cunosc suferințele de atâtea veacuri ale poporului nostru. Statul acesta românesc a fost întemeiat şi pentru a-şi păzi legile sale, dar şi pentru a se repara nedreptățile istorice seculare *(Aplauze unanime, prelungite)*. Şi dacă mi se spune că aiurea s-ar ridica opinia publică împotriva

https://biblioteca-digitala.ro

acestui Stat prigonitor, îl rog pe d-l Binder să observe ce se petrece astăzi în Germania, în Germania unde într-adevăr se dă un privilegiu absolut rasei germane, cu mijloace pe care noi nu le vom întrebuința niciodată, pentru că sunt sub umanitate, cu porniri în care se întâlnește, fără îndoială, și ura față de alți oameni care este străină de sufletul nostru. Dar, dacă sunt minoritari care să nu aibă dreptul de a ne obiecta ceva, atunci când noi ne ridicăm pentru primatul poporului românesc, sunt minoritarii germani, legați în chip firesc de o țară care a făcut, din ceea ce cerem noi modest principiul hotărâtor și exclusiv al întregii vieți naționale *(Aplauze prelungite).*

Ședința din 11 martie 1937

La același proiect

Despre datorii

O mare nenorocire, care a început sub mine, dar fără nici un fel de socoteală. Toți țiganii, toți nevolnicii, toți înșelătorii au intrat în legea aceasta a datoriilor. N-am făcut-o eu: mă scutur. Am și declarat că n-am nici o parte la această lege. Apoi, au venit alții și au adăugat demagogie peste demagogie.

Ați omorât băncile. Mulți oameni de treabă au dispărut ca factori în agricultură, de pe urma netrebnicilor care trăiau numai din împrumuturi. Nu numai țăranii, dar oameni care n-au fost țărani niciodată s-au băgat în conversiune și a ajuns această lege una din rușinile cele mai mari ale vieții economice și financiare din orice fel de țară.

De unde a plecat și de ce a mers astfel, nu zic nimic. Dar, oricine a văzut că atunci când eram la guvern nici n-am pus piciorul acolo unde se făcea toată târguiala. S-au făcut târguieli sub mine; au continuat sub țărăniști, sub Vaida, și apoi ați venit dv., în legătură cu alegerile, și ați fost foarte largi cu punga altuia.

Eu am fost pentru altceva: eu am fost pentru ajutorarea oamenilor, de la caz la caz, judecând omul, iar nu urmărind numai o clasă.

https://biblioteca-digitala.ro

Ce este țăranul? Eu nu știu ce este țăranul. Eu cunosc cutare țăran. Cunosc un țăran care este un om înaintea căruia mă închin; el e un sfânt și un martir. Cunosc pe alții, între care trebuia făcută o alegere. Dar sunt țărani care au devenit niște canalii electorale și niște bețivi, care nu merită să fie ajutați deloc.

Este o aristocrație țărănească pentru care trebuia legiferat, și o mulțime de țărani fără nici o socoteală, care nu trebuiau ajutați fără discernământ. Li s-au acoperit datoriile, ca să facă alte datorii pe urmă. Așa este viața, sprijinită numai pe exploatarea altuia. Cum eu nu mă prezint la alegeri, spun lucrurile cum sunt.

D-l Valer Roman: Nu vă prezentați personal, vă puteți prezenta în conducerea formației dv.

D-l profesor N. Iorga: Formația mea nici nu se poate prezenta la alegeri căci se cer atâtea taxe încât, ori candidații se aleg cu banii Statului, ori cu bani de împrumut, pe care, venind la putere, să-i plătească acelora de la care i-au luat. Câtă vreme vor fi taxe, atâta vreme alegerile acestea nu vor avea nici o seriozitate.

Ar trebui, înainte de a pleca de la putere, să înlăturați toate taxele; să se prezinte omul cu ceea ce are, cu merite, nu cu ceea ce are în buzunar.

Eu cu aceasta știu că mi-am pierdut din popularitate dar, cât mi-a mai rămas, o dau cui vrea *(Ilaritate).*

Ședința din 12 martie 1937

Pe marginea unei interpelări a lui N. Miclescu despre starea șoselelor noastre

Am o propunere, domnule ministru[1]. Să ne adresăm lui Mussolini. Să ne trimită niște echipe din Abisinia, să întrebuințăm toate cămășile colorate ca să facem șoselele care ne lipsesc.

Cred că ideea este bună și domnul ministru nu ar avea nimic de spus. Când se vor mântui culorile pentru cămăși, o să le întrebuințați pentru partea cealaltă și atunci vom vedea că începe cu pantalonii albaștri *(ilaritate).*

https://biblioteca-digitala.ro

În continuare:

Dar şoselele din Dobrogea? Nu se mai poate merge nci în Turtucaia, nici pe la Piua Petrii. Se mergea pe Drumul Negru, acum nici pe acela nu se mai poate merge. Pe şoseaua de la Ploieşti, pe valea Teleajenului, la Vălenii de Munte nici anul acesta nu se poate circula, fiindcă şoseaua nu e gata.

După ce ministrul spusese că acea şosea nu era în sarcina ministerului ci a judeţului Prahova

Eu vă dau o soluţie: ca să nu cheltuiţi prea mult, întrebuinţaţi pe domnul Bejan şi cămăşile sale galbene. Scoteţi-i la şosea *(ilaritate).*

Ministrul spusese că s-a lucrat la dumurile diferiţilor potentaţi politici

Afară de mine, care nu am lăsat să se cheltuiască nici un ban pentru drumul de pe valea Teleajenului, tocmai fiindcă eram la guvernare. Am interzis să se lucreze. Am spus să se lucreze, numai acolo nu.

D. inginer N. Miclescu: De aceea, domnule profesor Iorga, aţi rămas fără partid *(ilaritate).*

D. profesor N. Iorga: Eu am partid risipit. Numai eu ştiu câţi vin la mine când voi ajunge la guvernare. De ce să-i hrănesc în opoziţie? *(ilaritate).*

N. Miclescu vorbise de preţul exorbitant al şoselelor noastre

Fiindcă le facem largi şi luxoase. Dacă am face mai multe categorii de şosele, dacă am avea şi şosele de clasa a III-a, relativ mai înguste şi cu un material care ar putea să se lucreze mai uşor, n-ar costa atât. Noi vrem să atingem perfecţiunea şi rămânem în barbarie.

D-l inginer N. Miclescu: Tocmai pentru aceasta am protestat contra modernizării şoselelor.

D-l profesor N. Iorga: Eu am fost în America. Aici nu cred să fie mulţi care au mers în America. Acolo există două categorii de şosele. În America sunt şosele largi, frumoase, cu o dungă la mijloc, şi dacă mergi pe o parte, n-ai voie să aluneci de partea cealaltă a dungii din mijlocul şoselei. Acei care fac asemenea şosele sunt datori să le întreţină un număr de ani. Mi se pare chiar că nici nu se plătesc banii decât după un număr de ani.

https://biblioteca-digitala.ro

Altminteri, în America sunt cele mai îngrozitoare drumuri care se pot închipui. Au fost locuri unde nu mai puteam merge şi trebuia să ne oprim. Dar americanul cunoaşte o mulţime de categorii de şosele, după importanţa oraşelor sau a satelor pe care le leagă. Nu este acolo ideea aceasta de la noi că trebuie să avem acelaşi tip de şosele de la un capăt la celălalt al ţării.

La noi se lasă să se strice şoseaua în comună, când avem atâtea braţe de leneşi care ar putea fi întrebuinţate pentru ca şoseaua să fie reparată. Dacă facem peste tot drumuri de acestea mari, desigur că lumea se sperie de socotelile care se înfăţişează şi atunci nu mai facem nimic.

Dacă am face drumuri mai modeste, am avea şi socoteli mai modeste şi am putea recurge la sprijinul comunei şi la sprijinul proprietarului, fiindcă pe moşia sa şi proprietarul trebuie să ajute. Cu un sfert din ceea ce spuneţi dv., am putea face şoselele.

Dar, să mă iertaţi, şade câte un măgar în poartă, vede că nu este drum în faţa lui şi aşteaptă să vină Statul să i-l facă. Toţi aceştia ar trebui aduşi de cineva la datoria lor.

Cum se lucra pe vremea prestaţiei? Se aşeza ţăranul jos cu un ciobănaş, mai şedea de vorbă şi să ferească Dumnezeu de lucrul lui!

D. inginer N. Miclescu: Înainte de război se lucra serios.

D. profesor N. Iorga: Şi înainte de război se lucra tot aşa.

D. inginer N. Miclescu: Dvs. aţi fost cel care aţi propus, în guvernarea dvs., reînfiinţarea prestaţiei.

D. profesor N. Iorga: Pentru că am văzut că nu se poate altfel. Era un lcru la care se recurgesa, în lipsă de altceva. Principial sunt contra.

Cine întrebuinţează şoseaua mai mult, trebuie să plătească mai mult. Sunt din aceea care strică mai mult şi plătesc mai puţin. Toate camioanele acelea ale fabricilor de petrol în marginea Ploieştilor şi acele fabrici care realizează averi enorme, camioanele lor au stricat şoselele şi nu le dreg.

În continuare, în dialog cu N. Miclescu

Dar nu am redus noi bugetul, tocmai pentru că nu făceam politică de partid, cu o formidabilă proporţie, atrăgându-ne ura tuturor. Dv. ştiţi în ce proporţie s-a redus bugetul pe vremea mea, şi nimeni nu ar fi îndrăznit să primească impopularitatea care a pornit de acolo. Am luat măturoiul cel mare, şi am plecat în momentul când voiam să fac alte reducţii. Însă s-a venit cu formula Partidului Ţărănist, şi cu garanţia d-lui Titulescu, şi ni s-a cerut să plătim toate salariile şi toate restanţele dinainte. Cum era să plătesc restanţele

https://biblioteca-digitala.ro

de la ţărănişti!? Intriga aceea stupidă, de pe urma căreia s-a dus un guvern care putea să facă economiile cele mai bune şi să îndeplinească ceea ce voiaţi dv.

D-l inginer N. Miclescu: Şi cu toate acestea aţi făcut reduceri!

D-l profesor N. Iorga: Enorme.

D-l inginer N. Miclescu: Dar proporţia între material şi personal a rămas cam aceeaşi.

D-l profesor N. Iorga: Am tăiat la Instrucţie lefi şi funcţii cu grămada.

D-l inginer N. Miclescu: Da, d-le Iorga, dacă aţi fi fost dv. ministru de Finanţe, se făcea aşa dar ministru de Finanţe era un om care voia să-şi facă un partid...

D-l profesor N. Iorga: Daţi-mi voie. Ministerele la care s-au făcut reducţii au fost: Ministerul de Instrucţie - cel mai împovărat - Ministerul de Război, unde s-a tăiat o birocraţie inutilă. Şi eu am făcut reducţii la Ministerul de Instrucţie, dar nu-l amesteca pe d-l Argetoianu; poate că îl mai întâlniţi în viaţă publică. Fiecare are să-l aibă, la un moment dat, lângă dânsul *(Mare ilaritate).*

După ce N. Miclescu spusese că după război
„oştirea noastră era dezarmată".

Eu te-aşi întrerupe, dar nu aş vrea să te supăr. D-le Miclescu, ce s-a spus ani de zile după război? S-a spus să-şi mărginească toată lumea armamentul şi te trăgea la răspundere dacă te înarmai.

D-l Richard Franasovici. ministrul Lucrărilor Publice şi al Ccomunicaţiilor: Aveţi completă dreptate.

D-l profesor N. Iorga: Pe vremea guvernării mele a trebuit să înşelăm Geneva, trecând pe graniceri drept jandarmi. Aceasta a fost cauza pentru care multe ţări nu s-au înarmat şi nu poţi spune d-ta că englezul nu este patriot, fiindcă se înarmează acum. Se construiesc doar acum 150 de vase şi sunt trei oraşe care nu fac altceva decât lucrează pentru armată. Englezul a crezut într-o ideologie pe care a impus-o lumii întregi şi a văzut că Geneva nu poate folosi, că toţi se pregătesc de război, că Italia se pregăteşte de război, Germania la fel.

Nu se poate crede, d-le Miclescu, că noi am fost orbi, netrebnici nepatrioţi. Tocmai d-ta vorbeşti care eşti unul din cei mai vrednici patrioţi şi care ţi-ai legat numele de cea mai frumoasă bătălie din război? Tocmai d-ta, cu partea negativă, junimistă, pe care nu poţi s-o învingi?

https://biblioteca-digitala.ro

D-l Richard Franasovici: Toată lumea a trăit această iluzie a păcii, dacă nu într-o pace eternă, dar desigur de lungă durată şi ne-am înşelat.

D-l profesor N. Iorga: De câte ori aud acest lucru, îmi apare cel mai caricatural tip junimist, d-l Simion Mehedinţi, care pufneşte şi critică toate, parcă dacă ar fi fost d-l Simion Mehedinţi şi d-l Ţigara Şamurcaş la guvern schimbau cu desăvârşire soarta României.

Nu, să nu ne facem nedreptate nouă. Uitaţi-vă la Italia, d-le Miclescu, pe care o cunosc atât de bine. Timp de mai multe decenii, italienii nu au făcut altceva decât să spună ceea ce spunem noi despre noi. Şi a trebuit să vină omul acesta de energie genială, d-l Mussolini, ca să facă pe italieni a se respecta pe sine înşişi.

Mai ales astăzi nu trebuie să criticăm clasa conducătoare, pentru că se ridică până şi gunoiul din stradă şi zice: toţi sunteţi netrebnici, să vin eu cu ceea ce am putut strânge din demagogie mea!

Să ne iubim cu toţii şi laolaltă cu experienţa noastră să facem ceea ce noi izolaţi nu putem face.

Omagierea Regelui:

Dar dvs. trebuie să spuneţi rolul hotărâtor pe care l-a avut Majestatea Sa Regele Carol al II-lea în chestiunea aceasta a înarmărilor (aplauze puternice, repetate).

Despre circulaţia în America

Vă aduc înainte experienţa altei ţări: în America, când mergi altfel decât cum trebuie, deodată, îţi răsare un biciclist înainte şi îţi spune: ai de plătit atât. Dacă discuţi mai departe, plăteşti de două ori, de trei ori şi cu cât stai mai mult, daca nu te hotărăşti să plăteşti, cu atât plăteşti mai mult, căci agentul poate să te aştepte până a doua zi, însă necontenit, cu timpul scurs, amenda creşte. Şi dacă aţi asocia judeţele şi comunele, dacă aţi pune să plătească lumea aceasta care circulă pe şosele, dacă aţi face un fel de Casă a drumurilor...

D-l Richard Franasovici: Este.

D-l profesor N. Iorga: ...o adevărată Casă a drumurilor, căci aceasta nu înseamnă nimic, este numai o organizare birocratică, fără îndoială că s-ar face

https://biblioteca-digitala.ro

ceva. Aşa, ne este milă de plângerea d-lui Miclescu, ne este milă de plângerea d-tale, dar şi de oasele noastre care mergem pe şosele; te plângi d-ta, se plânge d-l Miclescu şi plângem şi noi pentru amândoi; dar pe urmă ne frângem oasele pe drumuri, în starea în care se găsesc!

NOTE

1. Richard Franasovici, ministrul Lucrărilor publice şi Comunicaţiilor.

La proiectul de lege pentru prelungirea stării de asediu

Care nu făcea ca toată ţara să fie pusă sub stare de asediu. S-a făcut o mare prostie sângeroasă cu acele ateliere de la Griviţa, şi acele greşeli trebuiau să fie îndreptate, dar nu să se întindă asupra întregii ţări starea de asediu. Dar aceasta nu are a face cu ceea ce este acum.

D-l Vasile Rădulescu-Mehedinţi: Am spus că d-l Vaida era în dezacord cu conducerea partidului pe această chestie a stării de asediu. Fapt este că starea de asediu a fost înfiinţată pentru şase luni fără prelungire. Când a venit la putere guvernul Partidului Liberal, a găsit în ţară o stare normală constituţională, dar a luat o măsură care este sursa adevărată a actualei stări de lucruri. În decemvrie 1933, în ajunul alegerilor, guvernul liberal a găsit de cuviinţă să dizolve o grupare politică şi aceasta a fost sămânţa de anarhie aruncată, care a dat roadele cunoscute. Căci nu era permis ca guvernul liberal, fără un text de lege, să dizolve o grupare politică în timpul alegerilor, pe motivul că ar putea avea mulţi aleşi în Parlament. Nu era nici un pericol pentru România dacă gruparea Gărzii de Fier ar fi avut în Parlament câţiva reprezentanţi.

Ar fi fost mai bine ca dânşii să fie aci, decât să se creeze prin dizolvare starea de lucruri ale cărei efecte le resimţim şi azi.

D-l profesor N. Iorga: Daţi-mi voie, eu ştiu că pe vremea mea a fost dizolvată Garda de Fier. Ne-am judecat acolo la Ministerul Justiţiei, înaintea magistraţilor, şi acolo s-a hotărât dizolvarea. Dacă nu exista, atunci ce aţi dizolvat? Lămuriţi.

D-l Vasile Rădulescu-Mehedinţi: Guvernul Duca a dizolvat Garda de Fier, printr-un act administrativ.

D-l profesor N. Iorga: Era dizolvată pe vremea mea.

https://biblioteca-digitala.ro

Revine:

Aveţi dreptate. Noi am dizolvat *Cultul patriei.*

După ce D.R.Ioaniţescu spusese că dacă N.I. „ar fi fost la locul de răspundere, nu ar fi ezitat nici un momernt să aplice starea de asediu"

Nu, nu o aplicam. Şi să-mi daţi voie să spun ce metodă se întrebuinţează ca să nu ai nevoie de starea de asediu.

Răposatul Rege Ferdinand îmi spunea următorul lucru: ştiţi că parlamentarii noştri, în timpul războiului, se duseseră la Odesa. Şi acolo voiau să-i omoare bolşevicii. Şi atunci a venit colonelul Boyle, care s-a dus între bolşevici şi i-a scăpat pe toţi. Acum, dacă a făcut bine, sau dacă a făcut rău, aceasta este altă chestiune *(Ilaritate).* Şi Regele Ferdinand l-a întrebat pe colonelul Boyle: cum ai putut d-ta singur să faci minunea aceasta? Şi colonelul Boyle i-a răspuns: aici este o mare înţelepciune politică, Majestate. La noi, în Canada, sunt câini sălbateci mai răi decât lupii, şi dacă se duce cineva care nu este canadian şi trage cu puşca în dreapta sau în stânga, nu ajunge la nici un rezultat. Noi, canadienii, ştim un lucru: toţi câinii aceştia sălbateci sunt conduşi de unul singur şi noi îl descoperim imediat. Ochim şi tragem un glonte între ochi. Aşa am descoperit şi la Odesa care este omul şi am reuşit.

Iată, în felul acesta se evită starea de asediu.

După ce Vasile Rădulescu Mehedinţi spusese:

Când s-a întâmplat ca agenţii forţei publice să confişte o uniformă sau o emblemă?

D. profesor N. Iorga: Am asistat la discuţiune şi am spus: nu o veţi aplica şi când m-am dus spre Vălenii de Munte, pe drum îmi dau onorurile un grup de tineri îmbrăcaţi în cămăşi albastre. Legea se votase seara. Eu am făcut cu mâna atunci, cum fac tuturor persoanelor a căror atitudine îmi displace.

D. Vasile Rădulescu Mehedinţi: Dar nu am înţeles să iau apărarea nimănui, domnule profesor.

D. profesor N. Iorga: De ce nu aţi executat dvs. întâi? Câştigaţi, căci se putea face un bazar de cămăşi albastre, iar venitul l-aţi fi trecut în bugat *(ilaritate).* Trebuie să recunosc că dvs. aveţi monopolul unei singure cămăşi! De la aceasta să ştiţi că au plecat toate celelalte. Să ne îmbrăcăm ca toată lumea şi veţi vedea ce rezultate bune vor fi.

https://biblioteca-digitala.ro

Despre dictatură

Eu sunt de părere ca locul de dictator să fie pus la concurs. Guvernul să anunțe un concurs de dictator și să se prezinte fiecare, îl trece la servicul antropometric, îi arată care sunt mijloacele, alege pe cel mai bun și-l instalează ca pe cel mai bun dictator.

Despre starea excepțională

D-le președinte, d-lor senatori, guvernul și-a luat o însărcinare în forma aceasta remaniată, și-a luat însărcinarea de a face ordine în țară. Acesta este scopul celei din urmă schimbări din Minister și acesta este sensul cuvintelor care s-au rostit. El întrebuințează metoda sa pentru a face ordine în țară și își ia răspunderea întreagă a măsurilor la care s- a oprit. Se poate și altfel, și am arătat timp de mai bine de un an de zile că se poate și altfel. Nu primisem o moștenire din cale afară de bună. Plecase guvernul Național-Țărănesc și manifestațiile de stradă ale șomerilor au trecut în primele ceasuri ale guvernării mele pe dinaintea ferestrelor casei mele. Le-am oprit imediat, și poate vă interesează ce cuvinte, foarte puțin constituționale, dar ca pe o vreme ca aceasta le-am spus prefectului de poliție atunci. L-am chemat și l-am întrebat: „Ce metodă întrebuințezi d-ta față de turburări... Față de turburări a spus: acelea pe care le arată legea. Eu am spus: eu cer să fii și ilegal, când e vorba de stabilit ordinea publică. Răspunderea o iau eu! *(Aplauze puternice pe băncile majorității).* Fiindcă, atunci când este să aleg între liniștea țării mele, păstrarea acestei Constituții, bune-rele, afară de care nu este decât turburare, dezordine și luptă sălbatică între oameni care vor să acapareze România, când este, vorba de așa ceva, ce valoare pot avea legi votate în alte împrejurări în care nu apăsau astfel de răspunderi?

Atitudinea mea din primul moment s-a păstrat până la sfârșit. N-am îngăduit nici o manifestare. Întrunirile publice au fost supuse unui regim. Numai partidele serioase au avut dreptul la întruniri publice. Și am oprit și întruniri pe bresle, împotriva cărora s-a ridicat acum într-o memorabilă cuvântare președintele Republicii franceze, care a cerut să nu se mai turbure opera de refacere a Franței, prin necontenite întruniri ale oamenilor care urmăresc numai agitații. Și, în felul acesta, știindu-se că, în orice moment, sunt gata să recurg la orice măsură pentru ca ordinea, autoritatea, buna rânduială sprijinită pe tradiția acestui popor, să fie păstrate, nimeni nu s-a

https://biblioteca-digitala.ro

clintit. Când am plecat de la guvern am lăsat d-lui Vaida o țară perfect liniștită, deși erau destule motive de nemulțumiri. Într-adevăr, nu se puteau plăti unii funcționari. Dumnezeu știe câte alte supărări erau. Dar lumea răbda. Era acesta un sistem. Au venit apoi ani întregi, în care, sub pretext de democrație, s-a îngăduit orice. Și lucrurile acestea lumea nu le uită.

Ele nu rămân la un punct, ci orice îngăduință se preface în obicei, și obiceiul devine din ce în ce mai îndrăzneț și mai obraznic. Și când a venit Duca la putere, a venit la mine acasă și m-a întrebat: ce crezi că este de făcut în rândul întâi? În rândul întâi, liniștirea țării, aducerea țării aceștia la rânduială cu orice preț.

Metoda întrebuințată, poate nu a fost cea mai bună. M-am întrebat dacă nu cumva sfatul acesta al meu l-a îndreptat, printr-o mentalitate deosebită de a mea, la anumite măsuri cu caracter electoral, de unde a ieșit acea mare nenorocire[1] de la Sinaia.

Dar în momentul acela am constatat că țara aceasta nu este cârmuită, nu numai din vina celor de sus, dar fiindcă întregul aparat administrativ nu-și îndeplinește datoria.

Ce s-a petrecut acum în urmă la Bacău, o dovedește. Un grup de oameni disciplinați, îmbrăcați într-o anumită uniformă, pot să ajungă stăpânii unui oraș întreg, pot să terorizeze pe oricine și pot impune rezultatul în alegeri. Așa se întâmplă ori de câte ori administrația dispare.

Prin urmare, nici prefectul, nici primarul, nici comandantul jandarmilor, nimeni nu intervine acolo unde intervenția trebuie să se producă imediat, și într-un chip strivitor pentru autorii dezordinei, pentru că, dacă unul din ei este pedepsit cum trebuie, alții nu îndrăznesc. Din îngăduirea unuia și a altuia, se ajunge acolo unde oricine își îngăduie astăzi orice.

Eram în gară atunci când trupul nenorocitului meu fost prieten era suit în vagon, ați fost poate câțiva dintre dv. acolo în gară - a intrat oricine a vrut. Erau oameni care râdeau, și ar fi fost lucrul cel mai ușor ca toți miniștrii care erau de față și toți reprezentanții autorității să fie omorâți așa cum a fost Duca. Iar într-o odaie vecină, unde era închis unul din asasini, un membru al familiei lui Duca a tras cu revolverul într-unul din asasini.

Dar ce este aceasta, decât cea mai desăvârșită anarhie, care a continuat zi de zi din cauza unui motiv de care ar trebui să ne desbărăm cu toții: teama ca nu cumva să scadă popularitatea noastră.

https://biblioteca-digitala.ro

Trebuie să căutăm ca împotriva tuturora şi cu orice jertfe, treaba să meargă până la capăt.

Aţi introdus cenzură. Ce face cenzura? Nici nu ştiu măcar agenţii cenzurii ce trebuie să suprime. Li se pare că dacă este cenzură trebuie să primească o anumită direcţiune, care variază de la o zi la alta şi de la un om la altul. Nu este permis să se ofenseze Coroana.

Ei bine, în foaia d-lui Maniu: *România Jună*, Regele a fost insultat sub diferite forme; şi un imbecil ar fi descoperit ce ascund. Nu trebuiesc tolerate atacuri împotriva aliaţilor. Atacuri împotriva aliaţilor apar zilnic; în special în presa germană din Ardeal, Franţa a fost atacată timp de 4 ani de zile.

Nu e permis să se răspândească ştiri false. S-au răspândit ştiri false cu toate acestea de cine a vrut şi cu anumite scopuri care au fost atinse.

Nu este permis să se excite la uciderea unui om sau la suprimarea unei clase sau categorii sociale. Aceasta s-a făcut necontenit. Aţi tolerat toate lucrurile acestea şi aţi ajuns la rezultatele pe care le vedeţi, în sfârşit, acum, pentru care sunt responsabili cei care au luat prea uşor o sarcină care era prea grea pentru umerii lor.

În ceea ce priveşte starea de asediu, v-am spus de atâtea ori că noi glumim de atâţia ani de zile cu starea de asediu a lui Cuza Vodă. Pe vremea aceea însă era o voinţă şi lângă voinţa aceasta erau alte voinţe gata să intre în acţiune oricând. Starea de asediu a lui Cuza Vodă era venită după manifestarea de stradă pusă la cale, nu vă supăraţi pe membrii Partidului Liberal care nu-l sufereau pe domnitorul Cuza pentru motive de ideologie, pentru interese de partid.

Pe vremea aceea, Mircea Mălăeru[1], pus la cale de partidul de opoziţie, a vrut să dea foc ţării şi a venit la Bucureşti; este cea dintâi încercare de a lua capitala României cu asalt.

Dar Cuza Vodă a putut să ierte pe vinovaţi şi să scoată din închisoare pe cei care au fost bănuiţi.

Pentru ce? Pentru că se ştia că pe vremea aceea starea de asediu înseamna - nu ştiu dacă dv. v-aţi gândit deseori la acest lucru, că dacă cineva iese înarmat în stradă şi încearcă un atentat, este pus la zid şi împuşcat! Aceasta înseamnă stare de asediu *(Aplauze)*. Şi când ştie cineva că pentru aceasta poate să nu mai vadă a doua zi lumina zilei, o societate întreagă se linişteşte.

Ce fel de stare de asediu este aceasta, când cine a vrut s-a adunat, cine a vrut să vorbească, a vorbit tot ce a vrut şi ziarele erau pline a doua zi de toate cuvintele de ataţare pronunţată. Au fost congrese care nu însemnau decât

https://biblioteca-digitala.ro

luarea cu asalt a Bucureştiului de un partid, cu tribune aşezate în mijlocul oraşului, cu lume cu steaguri, cu anumite uniforme, cu declaraţii că cine este acolo, este totul şi partidul care guvernează. Că totul este rău în afară de voinţa partidului aceluia. Aceasta este anarhie!

Mie îmi era ruşine de ceea ce se vedea în astfel de zile, cu trenuri puse la dispoziţie - plătite fără îndoială, dar puse la dispoziţie de către dv.

La un moment dat, era un german în casă la mine căruia i-am spus zâmbind: ca la dv.! „Nu ca la noi", mi-a răspuns. „Noi ce am făcut în Germania", am făcut cu oameni aleşi, cu foşti ostaşi care răspundeau şi aveau o conştiinţă, nu cu oameni prinşi, cine ştie cum aduşi, cu o răsplată care este o adevărată pomană adeseori. Şi ca să sperii pe cine? Pe Suveran? Suveranul are experienţa lui de român ca noi, care ştie ce se ascunde sub haina fiecăruia.

Ce să sperii? Să sperii lumea? Lumea este prea cuminte ca să se sperie de orice demonstraţie.

Şi acum, dv. veniţi cu proiectul acesta, care poate să fie criticabil în amănunte.

D-l Ioaniţescu este omul care descopere repede elementele greşite într-un proiect de lege, eu nu le judec în ce priveşte amănuntele care se cuprind într-o lege. Legea dă posibilitatea de a întrebuinţa anumite măsuri, iar un guvern ia dintre posibilităţile acestea ceea ce i se pare că trebuie adus la îndeplinire.

Nu se vor petrece toate lucrurile pe care le-a prevăzut d-l Ioaniţescu şi alţii decât amatorii de bigamie şi de poligamie se vor bucura de judecata tribunalelor ordinare. Dar eu înţeleg un lucru, deşi sunt sigur că, dacă m-aş găsi în situaţia dv., n-aş avea nevoie nici de cenzură nici de starea de asediu.

Este de ajuns să se simtă o voinţă tare, pentru ca oamenii să ştie că trebuie să se oprească la anumite limite.

Eu văd însă în legea aceasta, aşa după cum cunosc această adunare de bunevoinţi şi de talente, având la spatele dv. un foarte cuminte şef de partid, care cu cuvintele pe care le-a spus acum în urmă, a adus sănătatea acestei ţări, *(aplauze puternice)* eu văd în legea această dorinţa sinceră şi hotărâtă de a păstra ordinea.

Dv. sunteţi datori Regelui, ţării şi viitorului guvern, sunteţi datori să menţineţi ordinea aceasta cu ori ce preţ şi cu orice risc *(Aplauze îndelung repetate).*

Şi atunci dv., care ştiţi cum achită judecătorii şi juraţii şi câte crime politice au fost amnistiate de juraţi *(vii aplauze)*, dv. ştiţi că astăzi se arestează

https://biblioteca-digitala.ro

turburătorii şi mâine sunt puşi în libertate pe baza nu ştiu cărui articol din nu ştiu care cod, aţi socotit necesar să veniţi cu aceste măsuri.

Căci altminteri ce mai rămâne? Când administraţia nu lucrează, când justiţia nu condamnă, rămâne la lucru armata, armata care s-a păstrat curată, în mijlocul căreia n-au pătruns luptele de partid *(vii aplauze, îndelung repetate)*, şi care nu consimte în nici un chip să tolereze dezordinea care pregăteşte războiul civil *(Aplauze puternice)*.

Faţă de agitaţiile comuniste care se ascund dar care nu sunt mai puţin periculoase, faţă de agitaţia cealaltă care nu-şi mărturiseşte niciodată ţinta adevărată, faţă de aceasta este mai bine ca armata să intervie astăzi ca judecători, potrivit unei legi, decât ca în Spania: mâine să intervie cu puşti şi tunuri, pentru a suprima pe răsculaţi *(Aplauze prelungite)*.

Armata aceasta mai are două însuşiri. Una este că e bazată pe ordinea neclintită şi a doua că ofiţerii noştri sunt plini de acel bun simţ care în unele împrejurări nu numai că interpretează legea, dar găseşte ceva şi dincolo de lege: acea virtute fundamentală a acestui popor care este bunul simţ. Şi eu mă încred în bunul simţ, în respectul de ordine al acestei admirabile armate şi în puterea acestei legi, eu cer să meargă până la capăt, pentru a suprima ceea ce de atâţia ani turbură bunul mers al acestui popor! *(Aplauze puternice şi îndelung, repetate)*.

În continuare:

D. Vasile Rădulescu Mehedinţi: Eu am spus: dacă păstraţi Constituţia, atunci s-o aplicaţi, iar dacă nu, s-o modificaţi.

D. I. Damian, raportor: Dar aţi pledat aici 20 de minute că starea de asediu este constituţională.

D-l profesor N. Iorga: Îmi daţi voie să vă întrerup.

În materie de Constituţie, eu spun că Constituţia actuală ar fi trebuit să fie cu totul alta. Trebuiau alte principii. S-a încredinţat redactarea ei lui Dissescu, om înaintat în vârstă, om cu totul cu alte idei şi s-a venit cu acest proiect, actuala Constituţie, care putea să fie cu totul alta dacă opoziţia ar fi fost la locul ei. Dar opoziţia s-a dus şi a spânzurat şobolanii la Clubul liberal din calea Victoriei şi a trimes în Cameră anumite persoane care au venit cu fiole de gaze rău mirositoare. Prin urmare, Constituţia aceea n-a recunoscut-o şeful dv. din acel moment, d-l Maniu, aceasta este istorie, nu polemică de partid, şi într-un moment când se deschidea perspectiva unei veniri la guvern, ca să vină împreună cu mine, a trebuit să-l catehizez pe d-l Maniu nu ştiu

https://biblioteca-digitala.ro

câtă vrea, ca să-i găsesc o formulă care să-i împace chinurile d-sale de conştiinţă, în care avea speranţa că ceda, dar nu ceda asupra fondului. Încât dv. puteţi vorbi de orice, dar nu de Constituţie, când n-aţi lichidat cazul d-lui Maniu, astfel că, să-mi daţi voie, nu de Constituţie puteţi vorbi *(Aplauze puternice pe băncile majorităţii).*

D-l Vasile Rădulescu-Mehedinţi: D-l Maniu, la guvern, a respectat şi aplicat Constituţia şi nu a aplicat nici odată starea de asediu.

D-l profesor N. Iorga: D-le Rădulescu, dv. n-aţi avut această nenorocire, dar eu am avut trista situaţie să mă bucur de intimitatea d-lui Maniu. Eu l-am învăţat să citească, eu am redactat textul şi am văzut ipocrizia sa faţă de Constituţie *(Aplauze puternice pe băncile majorităţii).*

NOTE

1. Mircea Mălăeru, agitator al ţăranilor în favoarea Unirii, în anii 1859-1862. Istoricul Dan Berindei i-a consacrat 14 articole.

Şedinţa din 15 martie 1937

Dialog cu Mihai Manoilescu despre regulamentul Senatului

După ce acesta se plânsese că senatorii nu primesc actele solicitate pentru a face interpelări

Sub dictatură le veţi primi?

D. profesor M. Manoilescu: În Italia, Germania şi Portugalia, ca să vorbesc de ţări pe care le cunosc *de visu*, funcţionează administraţia ceasornic.

D. profesor N. Iorga: Altă calitate de oameni, dacă vor fi pe banca ministerială, se vor îndrepta lucrurile?

D. profesor M. Manoilescu: Dvs. ştiţi, ca istoric, că oamenii mari au creiat totdeauna istoria şi că instituţiile au creiat pe oamenii mijlocii.

D. profesor N. Iorga: Slabă nădejde! Ştiţi ce înseamnă aceasta? Aceasta înseamnă ca şi cum aţi spune că examenul creiază cunoştinţele candidatului (ilaritate).

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 16 martie 1937

La proiectul de lege pentru concentrarea învăţământului tehnic superior în şcolile politehnice

Cu voia d-lui Manoilescu, iau cuvântul pentru câteva lămuriri. S-a adus înainte hotărârea care s-a luat pe vremea când eram ministru al Instrucţiunii Publice şi preşedinte al Consiliului. A fost o amânare, pe care aş fi dorit-o şi aşa a dorit-o şi Parlamentul de atunci: să se facă într-o atmosferă senină. Atunci însă atmosfera nu era senină, fusese o demonstraţie, şi legile nu trebuiesc niciodată să fie sub influenţa demonstraţiilor de afară.

Este foarte bine ca ori de câte ori se produce o demonstraţie din afară, să se oprească legea şi atunci când se calmează spiritele, arunci să se discute, fiindcă legile nu se votează pe stradă, legile se votează aici. Demonstraţii de acestea au fost şi acum în urmă. Mi se pare că a fost şi o scrisoare de ameninţare, mi se spunea de cineva că i s-a făgăduit colegului nostru Hurmuzeascu nu ştiu ce operaţie de bărbierie a ciocului şi cu raderea pe cap.

Acestea sunt nişte barbarii stupide, care niciodată nu trebuie să se amestece în rosturile unei ţări. Interesaţii unei legi sunt cei care trebuie să păstreze tocmai atitudinea cea mai calmă şi cea mai cuviincioasă, căci noi nu votăm pentru că ne bate cineva din picior. Aceasta trebuie să se ştie de toată lumea. Dacă s-a ajuns la acest rezultat, care în general nu se poate admite şi era bine dacă se ţinea seamă de anumite drepturi câştigate, dacă s-a ajuns aci este că s-au chibzuit lucrurile, nu fiindcă s-a cerut imperios ca dreptul acesta de inginer să fie dat numai unei anumite categorii. Trebuie ca lumea să se astâmpere, şi apoi să se examineze problema, căci dacă se votează legile este că aşa a crezut bine acest for unde ele se fac. Cel puţin atâta vreme cât mai este această orânduială, pe care dumnealor, miniştrii, sunt puşi acolo ca să se păzească. După ce nu se va mai păstra rânduiala, se vor ciocni în cap etc. toţi nebunii din Ţara Românească, dar noi vorbim câtă vreme această cârmă se păstrează în mâni de oameni cuminţi. Prin urmare, sunt contra atmosferii de azi, aşa cum am fost şi atunci, pentru că nu trebuie să ne speriem de nici un ultimatum venit de la nimeni, de orice fel de categorie.

Era foarte bine să se întrebe şi şcolile de care este vorba. Trebuia să se întrebe şi Universitatea. Aceasta era o datorie de bună cuviinţă.

https://biblioteca-digitala.ro

Mai este de obiectat ceva. Noi putem legifera în price domeniu. Eu pot să vin cu un proiect de lege într-un domeniu care nu m-a preocupat niciodată. Nimeni nu mă poate împiedeca. Dar este desigur mai bine să nu vină cineva cu inițiative de acestea decât din domeniile care-i sunt cunoscute.

Mi se pare că, în ceea ce privește acest proiect, sunt câțiva semnatari cari s-au grăbit; și este chiar cam jenant pentru unii dintr-înșii să li se citească numele aici.

Era bine să se lase aceasta în grija unui număr de oameni competenți și pe urmă să se umble după semnături de acelea care dau valoare proiectului.

Multe din observațiile care s-au făcut proiectului sunt juste. Dar, în sfârșit, noi îl avem înaintea noastră și-l putem primi sau respinge.

Ce se prevede în acest proiect? Întâi este un lucru pe care să-l tăiem! Dar al doilea, un lucru pe care nu-l putem tăia, căci există școala de ani de zile. Este vorba de Politehnica de la Timișoara, unde s-au cheltuit sume mari, s-au cumpărat instrumente scumpe. Am fost și eu acolo; este o adevărată cetate universitară. Unul din matematicienii noștri, care făcea și politică, a vrut să-și lege numele de un așezământ.

Și a făcut acolo o școală unde s-au adunat studenții minoritari și de la noi, unde au fost multe lupte, vă aduceți aminte ce atmosferă era acum câtăva vreme la Timișoara. Eu am venit într-un moment când d-l rector Vâlcovici nu știa pe ce drum să apuce, pentru că cine hotăra erau elevii care făceau demonstrații. Nu zic că d-l rector tremura, dar nici nu era prea decis.

Acum voiți să înființați o școală Politehnică la Iași. Noi avem doar atâta putere cât să ținem o școală politehnică bună. Înainte de a se dezlipi partea aplicată de la Universitatea din București, era altceva de făcut. Înainte să aducem pe alții la Politehnică, să aducem toate politehnicele în același loc și sa întemeiem o adevărată politehnică *(Aplauze)*.

D-l Manoilescu, ca unul care iubește acest învățământ de cultură înaltă, și cine nu-l iubește! îmi spune că acolo sunt toate secțiunile trebuitoare, cu diplome pentru construcții, pentru chimie și așa mai departe. Dar nu este mai puțin adevărat că istoria creierii acestui învățământ politehnic la noi, istoria aceasta este plină de multe îngrădiri și întreruperi.

Politehnica este o idee din vremea marilor creațiuni ale lui Napoleon I. Și dacă noi am avea o adevărată școală politehnică, căreia să-i spunem politehnic sau politehnică, masculin sau feminin, atunci am găsi pretutindeni o inițiativă și nu candidați la funcțiuni, ci o inițiativă în legătură cu capitalul întreprinzătorilor de la noi, care ar fi schimbat cu desăvârșire aspectul țării.

https://biblioteca-digitala.ro

Era vorba odată de ingineri universitari şi ingineri politehnici. Din nenorocire, sunt foarte mulţi ingineri bugetivori *(Aplauze prelungite)*, care au înainte de toate în vedere nu creaţiunea lor proprie, ci putinţa de a se plasa într-un loc.

De aici nevoia să fie cât mai puţini candidaţi sau dacă vin de aiurea o altă serie de ingineri, de acolo se naşte acel război între studenţi, între unii care au mai puţine drepturi şi alţii cu mai multe drepturi la titlul de inginer, dar fără îndoială că nu este bine să-l apere cu mijloacele care au fost întrebuinţate în ajunul proiectului şi poate chiar în momentul discuţiunii acestei legi.

Dar şcoala Politehnică, aceea creată de Napoleon, a ajuns, odată cu dispariţia acestui mare geniu, să fie o şcoală de Poduri şi Şosele, care a durat multă vreme cu acest singur caracter de şcoală de Poduri şi Şosele într-o ţară unde sunt şi poduri şi şosele. Iar noi am avut atâta vreme o şcoală de Poduri şi Şosele fără ca să ajungem să avem nici poduri, nici şosele.

După aceea a venit influenţa Germaniei care fără îndoială că s-a exercitat pretutindeni. Şi atunci noi am venit cu un aşezământ politehnic. Aşezământul acesta politehnic din Germania, sau deosebitele forme ale acestui aşezământ politehnic, sunt în legătură cu ce? Ceea ce a făcut prosperitatea economică a Germaniei e că studentul, de cum iese de la şcoală, el aduce îndemânările, cunoştinţele şi puterea lui de descoperire acelei fabrici. El trece de-a dreptul de la examenul de doctorat la o anumită ocupaţie folositoare societăţii. Şi aceasta creează acea circulaţie de la ştiinţă la practică, şi cu efectele de la practică asupra ştiinţei, pentru că atâtea lucruri în domeniul ştiinţei se descoperă acolo la fabrică. Aşa se întemeiază un lucru bine echilibrat cu putinţă de dezvoltare organică, prin care se ridică o societate. Pe când aici, avem a face cu lupta dintre candidaţi la anumite rosturi plătite de Stat - să spunem tot durerosul adevăr - şi în jur sunt un număr de profesori, sau de o parte, sau de altă, şi sunt şi suflete sincere care, în atmosfera aceasta pasională, se aşează într-o tabără sau se aşează în altă tabără.

D-lor, mă veţi întreba, ce cred despre învăţământul aplicat la Universitate. Aici mă deosebesc puţintel de colegul Hurmuzescu. Eu am văzut aşezământul lui, foarte bine condus, fără îndoială că se face lucru bun acolo. Acum îl duceţi la Politehnică, dar zestrea de acolo, dar profesorii de acolo, dar entuziasmul de acolo? Aceştia rămân cu totul la o parte. Aceasta

https://biblioteca-digitala.ro

este rău pentru că toți și toate trebuiau să vină împreună cu studenții ca să lucreze acolo la Politehnică, unde se mută centrul de greutate al acestei pregătiri.

Căci noi nu avem atâtea puteri ca să se poată irosi ceva. Încă odată spun, trebuie să se facă o concentrare, cu spirit de dreptate, pentru că este indiferent că o diplomă se dă de Universitate sau de Școala politehnică, numai ca să prezinte un folos pentru societate. Așa că legea desigur că nu este o lege echilibrată, nu este o rezolvare reală a unei probleme, care după părerea mea nu este închisă. În momentul însă când se va găsi o altă soluție, și cu autoritatea trebuitoare, pentru ca nimeni, nici de sus, nici de jos, să nu proteste împotriva legii, să nu amenințe cu greva, în momentul acela trebuie să fixăm o despărțire care n-a fost fixată până acum.

Universitatea este - mă iertați - pentru studii teoretice. Părerea mea este că trebuie să facem o școală de avocați, în afară de Facultatea de Drept. Avocatului viitor nu-i folosește mult studiul dreptului roman, cu o limbă pe care n-o știe nici declina, nici conjuga, ca să învețe din câteva fraze pe de rost. Și dacă s-a înființat școala aceasta pentru funcționari, pe care Universitatea vrea s-o distrugă, și face foarte rău că încearcă s-o distrugă, școala aceasta a d-lui Negulescu se îndreaptă până la ultimul notar de sat, care notar de sat nu poate să se înscrie la Facultatea de drept, fiindcă n-are nevoie să învețe limba latină și să consulte pe juriștii cei mari ai Romei sau pe teoreticienii de la începutul secolului al XIX-lea din Germania, ca să lucreze la seminar asupra ideilor lui Savigny[1].

Chiar îți domeniul medicinii ar fi foarte bine dacă am avea o modestă școală, dacă am reînvia vechea școală a lui Davila.[2]..

D-l profesor dr. D. Danielopolu: Cine să-i urmeze cursurile, d-le profesor?

D-l profesor Nicolae Iorga: ...pentru doctori mărunți, care să cutreiere toate satele, să nu lase pe oameni fără îngrijirea trebuitoare și să nu se mai găsească populația noastră în situațiunea de acum, care nici ea nu este așa de grozavă: eu cutreier țara și am văzut oameni așa de voinici cum am vrea să fim mulți; sau este păcat că unii mor, fără îngrijire; dar să nu disperăm prea mult.

Aș vrea, în materie de clădiri, ca alături de Academia de Arhitectură să se găsească și o școală de maeștri. În Dobrogea, până mai ieri erau maeștri de aceștia mai mici, chiar eu mi-am clădit la Mangalia o casă cu un maestru de aceștia, grec, care își cunoaște perfect meșteșugul.

https://biblioteca-digitala.ro

Să sperăm cât se poate mai mult de la Universitate şi pregătirea profesorilor, pentru că Universitatea nu este pentru a pregăti pe membrii învăţământului secundar, de loc. Statul, dacă are nevoie de profesori, să-şi facă un fel de şcoală de pedagogie superioară, în care, pe baza pedagogiei, să se înveţe anumite lucruri.

Universitatea are datoria de a cultiva dezinteresat ştiinţa. Şi atunci, când de o parte va fi cultivarea dezinteresată a ştiinţei la Universitate, când alături va fi pregătirea oamenilor de meserie şi, când, de altă parte, va fi pregătirea funcţionarilor pe care îi cere Statul, atunci vom avea o osebire, care ne va permite să cugetăm clar. Şi cugetând clar, întemeiem solid. Iar pentru moment întemeiem lucruri puţin solide, fiindcă şi cugetarea noastră, d-lor senatori, este din nenorocire confuză.

Astăzi se poate vota această lege, cu îndreptările pe care le-ar putea primi, dar problema rămâne întreagă şi va trebui să fie rezolvată în acest, sens *(Aplauze puternice pe băncile majorităţii).*

NOTE

1. Fr. Ch. Savigny (1778-1861), unul din creatorii dreptului german modern.
2. Şcoala de mică chirurgie de la Mihai Vodă a fost iniţiată de dr. Davilla în 1855, în domnia lui Barbu Ştirbei.

Şedinţa din 17 martie 1937

Pe marginea regulamentului

D-le preşedinte, în chestiune de regulament văd pe d-l subsecretar de Stat de la Ministerul Instrucţiunii că se înfăţişează, probabil, aducând modificările făcute la Cameră legii învăţământului superior.

Deoarece aceste modificări, care au fost foarte mult discutate acolo, interesează întregi categorii de profesori universitari, aş ruga să nu se vină prin surprindere ci, dacă este să se facă o discuţie, să se facă la începutul şedinţei următoare, mâine, pentru ca să luăm cunoştinţă de aceste schimbări şi să pregătim argumentele noastre (*Aprobări*).

https://biblioteca-digitala.ro

Aş fi foarte bucuros dacă s-ar primi această propunere.

D-l prof. I. Nistor, ministrul Muncii şi ministru ad-interim la Ministerul Educaţiunii Naţionale: Primesc propunerea cu mare plăcere. N-am acum mesajul. Îl voi avea mâine şi voi prezenta legea pe care o vom discuta împreună cu dv.

D-l profesor N. Iorga: Mâine la ora 16.

D-l prof. I. Nistor: Să fixeze onoratul Birou ora când să se discute legea.

D-l profesor N. Iorga: Mâine la ora 16 (*Aprobări*).

D-l profesor N. P. Bănescu, vicepreşedinte: Noi vom avea grijă să fixăm şedinţa astfel încât să fie vreme pentru d-nii senatori să ia cunoştinţă de modificările făcute proiectului.

D-l profesor N. Iorga: Să se facă comunicările în şedinţa de dimineaţa, pentru ca legea să poată începe să fie discutată după amiază (*Aprobări*).

Şedinţa din 18 martie 1937

La proiectul de lege pentru interpretarea art. 47 din legea pentru reforma agrară în Ardeal

D-le preşedinte şi d-lor senatori, eu sunt pentru acest proiect şi sunt pentru proiect din mai multe puncte de vedere.

Unul din punctele de vedere este în legătură cu situaţia mea de preşedinte al Comisiunii Monumentelor Istorice.

Acolo în Ardeal sunt conace. Cine a fost în Ardeal ştie ce înseamnă pentru noi conac; acolo sunt castele, care sunt foarte deseori adevărate monumente de artă, clădiri frumoase din secolul al XVIII-lea, şi prin urmare, chiar din acest punct de vedere este un mare avantaj când o clădire istorică, datând de 200 de ani, poate şi mai adânc în trecut, este de vânzare, să se prezinte Statul român, pentru ca ţara aceasta să păstreze un caracter nobil care ar dispare, fiindcă tot felul de speculanţi pot veni şi cumpăra aceste castele, ca să le transforme sau chiar ca să le dărâme pentru ca să vândă materialul.

Ar trebui chiar ca Statul, printr-o legislaţie specială, să-şi asigure oriunde dreptul de a interveni.

https://biblioteca-digitala.ro

Iată, am primit o plângere din partea unor săteni din Bacău. O societate italo-română de petrol a început întreprinderea ei şi a pus o sondă; avea de luat de la Stat vreo 32 de milioane şi acesta n-a avut cum să le plătească. La rândul ei, societatea avea o datorie de câteva sute de mii la Stat, n-a putut plăti datoria şi atunci i s-a scos în vânzare schela care s-a vândut la nişte evrei pentru trei sute şi ceva de mii de lei. Acum vin aceşti evrei, desfac tot materialul şi-l vând.

Iată un caz când Statul putea interveni. Dacă este vorba de o datorie ca aceasta. Statul opreşte orice înstrăinare a acestei instalaţii, care foloseşte ţării. Dacă într-un domeniu ca acesta, care nu interesează arta şi trecutul, Statul poate interveni, cu atât mai mult este păcat de Dumnezeu să se strice o muncă atunci când este vorba de această viaţă istorică a Ardealului, întrupată în asemenea monumente, pe care le-am văzut aproape unul câte unul.

Mai adăogaţi apoi că de castel se ţine şi câte o biserică, şi nu este întotdeauna o biserică a aceleaşi confesiuni ca şi confesiunea proprietarului actual al castelului.

Şi atunci, dacă se vinde oricui, unui om venit cine ştie de unde, care nu are în vedere decât specula, se pierde unul din puţinele monumente ale modestei noastre arte din acele locuri.

Nimeni nu poate fi însă şi împotriva rezervării de Stat a dreptului său de colonizare, după ce aceşti oameni ai noştri au fost urmăriţi din secol în secol de alţii.

Pe vremea împăratului Iosif al II-lea, i s-a prezentat această plângere. Fuseseră goniţi românii dintr-un sat în care se dăduse foc. Şi atunci împăratul a întrebat: dar românii au pus focul? Nu, dar după obicei, cei care dau foc sunt românii. împăratul a intervenit şi a spus: nu aşa, să dovediţi întâi că un român a dat foc şi pe urmă chiar să nu faceţi responsabili pe toţi românii de dincolo pentru că unui român i-a venit să dea foc, pentru un motiv sau altul. Noi suntem nişte expropriaţi, noi suntem expropriaţii nr. 1 (*Aplauze puternice*) şi sunt în dreptul nostru toate exproprierile acestea pe care noi le facem într-o frumoasă formă legală.

Că vine acum Consiliul Legislativ şi face observaţiunea că din punctul de vedere al metafizicii dreptului este într-un fel sau în altul, mai bine metafizica dreptului să rămână unde este, iar românii să fie unde au dreptul să fie (*Aplauze puternice*).

https://biblioteca-digitala.ro

Prin urmare, găsesc că este foarte bine să se creeze şi ferme model, de care sunt destule, să se creeze şi locuri unde să punem pe oamenii noştri zdraveni acolo unde au fost - şi mai ales în Secuime - au fost desnaţionalizaţi.

Căci toate aceste castele s-au ridicat pe ruina libertăţilor ţărăneşti şi ale secuilor adevăraţi, fiindcă nobilimea a venit de aiurea şi s-a stabilit acolo şi în dauna românilor, populaţia cea mai veche din acele locuri.

Şi d-l Binder şi atât de simpaticul nostru coleg d-l Gyarfas au acoperit lucruri pe care nu au vrut să le spună. Eu însă spun foarte hotărât punctul nostru de vedere (*Aplauze prelungite şi îndelung repetate*).

După ce E.Gyarfas spusese că „sunt unele interese personale, s-au făcut cumpărături...”

Dacă ia Statul, cum să fie interese personale?

D. E. Gyarfas: Domnule profesor, este vorba de chestinea următoare:

D. profesor N. Iorga: Chestiuea o cunosc dar nu înţeleg dacă se spune că ia Statul, cum să privească interese particulare? Şi nu înţeleg încă ceva din ce aţi spus dvs., nu înţeleg un lucur: spuneţi că se loveşte în proprietari. Dacă este vorba de terenuri expropriate, nu este nici un proprietar. Este o lipsă de logică în expunerea dvs. Ştiu eu de ce este lipsă de logică. Lipsa de logică intervine totdeauna când cineva nu vrea să pună chestinea pe bază adevărată. Baza dvs. n-o puteţi pune şi atunci vorbiţi de Constituţiune şi de multe altele.

E.G. precizase că Statul are drept de preemţiune la punerea în vânzare a loturilor mai mari de 50 de iugăre

Nimeni nu-i sileşte sau nu-i opreşte să vândă, dar când vând să vândă Statului sau cu controlul Statului *(aprobări).*

D. E. Gyarfas: Este o îngrădire a dreptului de proprietate.

D. profesor N. Iorga: Fiindcă Statul îi dă acelaşi preţ?

D. E. Gyarfas: Dacă vreau să dau cuiva ca donaţie, chiar fiilor mei în viaţă...

D. profesor N. Iorga: Nu-i vorba de donaţie ci de vânzare. Păcat că nu m-am făcut avocat. Văd că dvs. avocaţii le încurcaţi toate *(ilaritate).* Nu ocoliţi, domnule Gyafas. Vă rog să spuneţi tot. Spuneţi tot.

https://biblioteca-digitala.ro

În dialog cu Valer Roman[1]

Domnule Roman, explicați d-lor senatori de ce este deosebirea aceasta de 25 de ani. Fiindcă atunci când s-a luat măsura aceasta în Ungaria, Ardealul nu făcea parte din Ungaria; Ardealul a ajuns a face parte din Ungaria numai în pputerea înțelegerii care sub Austro-Ungaria...

D. Valer Roman: la 1867.

D. profesor N. Iorga: Atunci a încetat, da, la 1867, existența deosebită a Ardealului, care Ardeal n-a fost al Ungariei decât numai de la 1867 până la Marele Război.

D. Valer Roman: Așa și este. Ardealul nu s-a chemat niciodată decât partea istorică a Ungariei.

D. profesor N. Iorga: Partea constituțională mai mult decât partea istorică.

D. Valer Roman: Și o părticică din Ungaria a aparținut Transilvaniei pentru care i se zicea principelui din Ardeal *Princeps Transilvanae Partium que eidem adnexarum.*

D. profesor N. Iorga: Da, Oradea, Hust-ul și părțile bănățene.

D. Valer Roman: Ce au făcut instanțele de expropriere?

D. profesor N. Iorga: Iată, d. Șandor Iosif nu este de părerea aceasta. Îl poftesc la Academia Română unde se va aprecia și eleocvența d-sale, felul frumos cum vorbește limba românească. Muriți voi de necaz dar așa este, cum spun eu. Știi dumneata bine, d.le Șandor. Dar să știi și de la mine că așa este *(aprobări).*

NOTE

1. V.R. explicase: „Dreptul de preemțiune al Statului este exclus pentru terenurile necultivabile. Aici, tot o terminologie a cărților funduare a creat confuziunea. Cărțile funduare, la noi în Transivania, au fost înființate în anul 1875, iar pe fâșia numită „părțile ungurene", adică Crișana și Maramureșul, au fost înființate la 1850, deoarece cărțile funduare din Ungaria istorică s-au făcut cu 25 de ani înainte de cărțile noastre din Transilvania. Și atunci, evident, când s-a scris calitatea terenurilor – fânețe, păduri, pășuni, luncă, s-a înscris după situația care s-a găsit la 1875, și dacă întâmplător a fost acel teren pe atunci necultivabil, s-a înscris „teren necultivabil".

https://biblioteca-digitala.ro

La proiectul de lege pentru prelungirea fără limită de vârstă a activității la Universitate pentru profesorii Nicolae Iorga și Gheorghe Marinescu

D-le președinte, d-lor senatori, mulțumesc foarte mult deputaților cari au binevoit să se gândească la mine, admițându-mi o prelungire până la marginile vieții, care se poate întâmpla să nu fie chiar așa de îndepărtate, fiindcă în viața mea este multă muncă și sunt și oameni care îmi fac destule necazuri, și se poate întâmpla ca limitele acestea ale vieții mele să fie puțintel mai scurte.

Mulțumesc foarte mult, dar vă declar că nu pot primi, și hotărât nu o pot primi din mai multe motive: întâi pentru că eu sunt un om care îmi cheltuiesc foarte multă activitate, și prin urmare se poate întâmpla ca de la o bucată de vreme să fiu obosit, și nu înțeleg ca aceasta catedră pe care am servit-o atunci când eram în plenitudinea, și sunt și acum în plenitudinea (*aplauze prelungite*) facultățile mele, nu aș dori ca această catedră să devină loc de adăpost al oboselii mele.

Al doilea motiv pentru care nu pot primi este că, dacă eu nu admit năvala unor grosolănii, foarte adeseori impertinente, ale unora din tineret, care-și cer locul înainte de a fi meritat, eu nu admit iarăși ca generația mea să stea prin legi excepționale împotriva dreptului pe care-l are tineretul de a se manifesta și el. Eu nu am fost în viața mea piedecă înainte nimănui.

De câte ori am văzut pe cineva care dorește locul meu, desigur că aș dori să-l văd luat de cineva format la mine, nu de un dușman al meu, ceia ce eu nu pot împiedeca, nu m-am dat în lături, dar repet că nu pot, nu vreau, cum nu am vrut în toată viața mea să fiu piedecă nimănui și nu voi fi nici în acest caz.

Când voi împlini 70 de ani, chiar și în mijlocul anului, dacă bine înțeles o anumită atmosferă universitară nu mă va sili să plec mai înainte, ceea ce depinde de guvern și de rânduiala pe care trebuie să o facă acolo în Universitate, când voi împlini 70 de ani voi pleca.

Și mai este altceva. Poate să-mi dau seama peste o scurtă vreme că încep a mă pune la nivel cu unii colegi ai mei mai tineri. Ce înseamnă aceasta? Aceasta înseamnă că eu scăzând, să ajung să fiu ca dânșii. Și dacă aș ajunge să fiu ca dânșii, nu aș mai ocupa catedra mea cu prestigiul trebuitor; câte unul din colegii mei mai tineri obișnuiește a plagia ori obișnuiește a încerca în zădar să găsească o idee generală și e în afară de orice formă literară. Eu aș fi deci dator să fiu și eu puțintel tot așa în Facultatea de Litere din București.

https://biblioteca-digitala.ro

Prin urmare, aş avea datoria a mă coborî şi Universitatea are datoria să păstreze la catedră pe cine nu se coboară.

Mulţumesc şi celor care ar fi vrut să mă voteze. Eu înţeleg să plec de acolo cu regretul tuturor, decât să rămân acolo cu părerea de rău a celor pe care i-aş fi împiedecat în dreptul lor şi cu regretul opiniei publice care cere, într-adevăr, ca un om viu să ocupe o catedră universitară, fie a mea, fie a oricărui altuia[1].

NOTE

1. Consiliul Legislativ a avizat favorabil proiectul căci „prin prodigioasa activitate ştiinţifică ce desfşoară şi continuă să desfăşoare cu atâta strălucire, constituiesc două glorii ale neamului nostru".
Proiectul a fost votat cu 147 de voturi pentru (din 148 exprimate). Bila neagră a pus-o N.I. şi vicepreşedintele C. Alimănişteanu a declarat-o nulă.

Şedinţa din 20 martie 1937

În problema lichidării societăţii[1] petrolifere italo -române din Câmpeni (Bacău)

D-l profesor N. Iorga: Cer cuvântul, d-le preşedinte.

D-l Aurelian Bentoiu, subsecretar de Stat la Ministerul Justiţiei: ... se semnalează că serviciile publice - şi printre acestea se înseriază şi justiţia - au fost sesizate legal şi nu şi-au făcut datoria; guvernului nu se poate face proces că nu şi-a executat dreptul de control şi sancţionare.

D-l profesor N. Iorga: Dar nimeni nu-i face proces!

D-l Aurelian Bentoiu: D-le profesor Iorga...

D-l profesor N. Iorga: Eu vă ascult, dar nu înţeleg!

D-l Aurelian Bentoiu: Eu răspund d-lui Mumuianu.

D-l profesor N. Iorga: Dar îmi răspundeţi şi mie, pentru că eu am ridicat această chestiune, şi eu sunt de părere că avem dreptul de a întreba orice şi a întreba, aceasta nu înseamnă a acuza guvernul (*Aplauze prelungite pe băncile Partidului Naţional-Ţărănesc şi pe băncile Frontului Românesc*).

https://biblioteca-digitala.ro

Iar în cazul acesta, eu am avut scrisoarea în mână, şi scrisoarea aceasta este a unui om onest. Dv. veniţi aici să ne faceţi nouă morală? Vă rog să nu râdeţi, pentru că eu ştiu să fac pe cineva şi să râdă, dar ştiu să-l şi împiedic de a râde. Vedeţi, dacă nu veniţi dv. la Senat, nu ştiţi bine care sunt obiceiurile şi autorităţile aci, şi există şi autorităţi care întrec şi autoritatea locului pe care dv. îl ocupaţi. Prin urmare, eu nu pot să admit - şi-mi pare rău că am această neînţelegere tocmai cu dv., a cărei acţiune mi-e simpatică - şi nu înţeleg morala aceasta care mi se face.

Noi venim aci şi exercităm dreptul nostru, întrebând guvernul dacă ştie că într-un anumit loc se petrece un lucru care nouă nu ni se pare onest. Dar sunt aci oameni,care sunt parlamentari încă de pe vremea când d-ta nici nu te-ai născut. Cum, d-ta ai pretenţia că te-ai născut înaintea mea? Sunt gesturi de care trebuie să se dezbrace oamenii care n-au mai mult merit decât orice ministru care vine şi se duce de pe această bancă. Îmi pare foarte rău că primă dată când v-am cunoscut, a trebuit să vă vorbesc aşa. Veniţi dv. şi faceţi teorii. N-am nevoie de teoriile dv.

D-l Aurelian Bentoiu: D-le preşedinte, d-lor senatori, îmi veţi îngădui să demonstrez că sunt pus într-o partidă absolut inegală.

D-l profesor N. Iorga: Aţi căutat-o.

D-l Aurelian Bentoiu: Se urcă la tribuna Senatului d-l Mumuianu şi ridică o chestiune precisă. La această întrebare a d-lui Mumuianu, eu răspund d-lui Mumuianu.

D-l profesor N. Iorga: Da, dar dl Mumuianu a primit hârtia de la mine. Eu am ridicat această chestiune. Prin urmare, eu vă rog să-mi faceţi lecţia mie, şi eu vă trimit lecţia înapoi şi cu dobândă. Am mai crescut eu mulţi oameni de vârsta d-tale şi mi-au mulţumit pe urmă. Mie să nu-mi facă nimeni pe Cesar şi să-mi râdă în nas.

Mai sunt d-ni senatori care doresc să vorbească în ceea ce priveşte dreptul nostru pe care nu putem să-l lăsăm atacat de nimeni.

Iar în ceea ce priveşte cealaltă atitudine, noi am respectat banca ministerială, mai ales când era reprezentată de miniştrii al căror nume s-a înscris în istoria ţării. Dar noi nu înţelegem ca oamenii de vârsta noastră, senatori de drept şi cei care au ieşit din alegeri, să fie trataţi cu bătăi de pumni în masă şi cu strigăte de către un tânăr subsecretar de Stat, care trebuie să-şi înveţe meşteşugul şi cel dintâi meşteşug este să înveţi să respecţi dreptul Parlamentului, pe care nu l-a desfiinţat nimeni.

https://biblioteca-digitala.ro

După cum nu putem tolera ca un aventurier de pe stradă să ne suprime, tot aşa nu putem tolera ca cineva de pe banca ministerială să aibă, faţă de membrii Senatului, gestul de comandă şi de ameninţări.

Aceasta vroiam să spun.

Discuţia a continuat şi A.B., furios, a evocat spusele lui N.I. despre incapacitatea şi lipsa de autoritate a miniştrilor fiindcă sunt prea tineri

Pe ţară o interesează pentru că vârsta mea înseamnă merite pentru ţară, iar vârsta dvs. înseamnă numai ambiţie. De ce bateţi cu pumnii în masă?

D. Aurelian Bentoiu: Cu ce am păcătuit, domnule profesor Iorga?

D. profesor N. Iorga: Dacă mă întrebaţi, vă spun foarte liniştit: aţi făcut încercarea de a limita dreptul nostru de a aduce ce chestiuni voim, aşa cum voim noi. Faceţi gesturi pe care la bară adversarul vi le admite, dar pe care eu nu le îngădui nimănui.

După ce A.B.se justificase încheind: „Am răspuns legal şi perseverez"

Am răsturnat eu şi miniştri întregi, dar nu bucăţele de miniştri. Nu permit să-mi faceţi gesturile acestea. Să le faci la dumneata acasă slugilor dumitale! *(Zgomot, întreruperi)*. Să nu faci semne.

Domnule preşedinte, cum judecaţi dvs. atitudinea unui sub ministru care necontenit nu face decât să ameninţe cu pumnul, să bată în masă? Unde suntem aici?

D. profesor Iorga părăseşte incinta, urmat de membrii minorităţii. D. Aurelian Bentoiu îşi dă demisia.

În chestiune personală

D-le preşedinte, d-lor senatori, în dorinţa să arăt momentele aşa de frumoase pe care le-a cunoscut acest Senat, aveam intenţiunea - pe care aţi zădărnicit-o prin gesturi care, vă rog, nu trebuie făcute faţă de nimeni şi faţă de nici o chestiune, mai ales când era vorba de o chestiune în legătură cu demnitatea acestui Senat, pe care trebuie s-o simţim şi s-o apărăm fiecare din noi, cum am spus eu, şi faţă de anarhia din stradă, şi faţă de orişice atitudine sau gest tiranic care s-ar face aci, aveam intenţiunea să vă spun că acum, când probabil că este ultima şedinţă, dacă nu va fi o sesiune în mai, în care suntem

https://biblioteca-digitala.ro

împreună, vedeți ce ați pierdut. Dar, în orice caz, vă spun acum ce aș fi spus la sfârșitul acestei ședințe, aș fi vrut ca din partea senatorilor de drept, care sunt aci înainte de toate ca să apere cele mai frumoase tradiții parlamentare, acesta este rostul nostru, aș fi vrut să mulțumesc, după însărcinarea care mi s-a dat de mai mulți din dv., pentru felul cum, în deosebire de ceea ce s-a petrecut la cealaltă Adunare, au fost ținute discuțiile aci.

Am asistat aci la cele mai bune și mai frumoase întreceri; au fost unele din cele mai frumoase momente ale parlamentarismului, cele care s-au petrecut aci, afirmând noi cu toții cele două mari principii (*aplauze prelungite*) de care trebuie să ne călăuzim: menținerea autorității Statului și respectul așezămintelor noastre care trebuie să fie înconjurate de respectul fiecăruia dintre noi. Față de aceste așezăminte noi având o atitudine cuviincioasă, față de banca ministerială. Banca ministerială văzând în noi ceea ce suntem, unii permanent, alții în puterea dreptului pe care l-au dat alegerile, adică reprezentanții legali ai voinței acestui popor, cu dreptul de a întreba guvernul, cu dreptul de a reproșa guvernului, cu dreptul de a lupta, în forme cuviincioase și în marginile Constituțiunii, împotriva guvernului, care în nici un caz nu poate să știrbească, nici printr-un cuvânt, nici printr-o atitudine, acest drept al nostru.

Voiam să vă spun aceste cuvinte, pe care le auziți acum, dar fără dispoziționea de spirit pe care aș fi avut-o fără tristele incidente care s-au produs, și nu din vina mea, care nu m-am apărat pe mine, ci pe un tânăr senator, care nu făcea decât să-și îndeplinească un mandat, mandatul pe care i l-au dat alegătorii săi, punând o întrebare guvernului și așteptând să i se răspundă cuviincios la acea întrebare. Și voiam să vă spun,că aș dori să vă mai întâlnesc pe dv. în alt regim, să vă întâlnesc cu acea dispoziție de spirit, cu experiența mai mare pe care vă v-a fi dat-o viața, pentru ca, peste ceea ce va fi între două regimuri liberale, peste aceasta, să putem conlucra pentru binele țării. Eu am venit în inimă cu această declarație.

Ce se întâmplă pe urmă? Că d-l Mumuianu, care aduce un caz, pe care i l-am semnalat eu, un document pe care i l-am dat eu, cu convingerea că faptul pe care îl ridică este un fapt care trebuie să fie cercetat și vinovații să fie pedepsiți, fiindcă nu se dărâmă o schelă din cauza unei combinații făcută cu un grup oarecare de evrei într-un colț de provincie, a venit d-l Mumuianu și într-o formă - adaug - care nu este totdeauna a d-sale, căci niciodată n-a fost mai cuminte ca astăzi, n-a avut un gest, n-a avut un cuvânt de atâțare și d-l Cuza, care este lângă mine, știe că i-am spus: uite cum s-a format d-l Mumuianu, care înainte avea atitudini retorice, uneori puțintel exagerate și ce

https://biblioteca-digitala.ro

bun senator s-a făcut d-l Mumuianu (*ilaritate*). Şi atunci s-a ridicat un domn subsecretar de Stat şi a început să facă o teorie constituţională. Este adevărat, ori ba? A făcut o teorie constituţională, dar nimeni nu i-a cerut o teorie, pentru foarte multe motive, dintre care un motiv este că sunt foarte multe teorii constituţionale, iar noi de fapt ne găsim fără o Constituţie adevărată, dar cu multe teorii constituţionale. Şi d-sa a făcut o teorie constituţională şi a încercat să fixeze limitele dreptului nostru de a întreba. Acesta este cazul. Şi atunci am intervenit şi am spus: afirm şi eu ceea ce afirmă d-l Mumuianu. Şi d-l Mumuianu vorbeşte în numele său, în numele partidului d-sale, dar vorbeşte şi în numele meu. Şi, prin urmare, eu cer să fie lăsate la o parte şi teoriile constituţionale, care nu ne interesează şi o mărginire a dreptului nostru, pe care nu o putem admite.

Prin urmare, am rugat pe d-l subsecretar de Stat, pe care l-am văzut acum câteva zile, pentru prima dată, nici măcar din vedere nu-mi era cunoscut, l-am rugat să facă aceasta, şi în acelaşi timp nu m-am putut opri să protestez împotriva felului acesta de a se discuta, spunând unui parlamentar „d-ta" sau „îţi permiţi să..." şi lovind cu pumnul în masă, făcând gesturi care nu cred că sunt admise măcar la barou, cu atât mai puţin nu se pot admite aici.

De aici a venit conflictul care ne-a silit de două ori să plecăm de aici, fiindcă nimeni dintre noi nu poate tolera să i se bată cu pumnul în masă; nimeni dintre noi nu se poate lăsa ofensat; nimănui dintre noi nu trebuie să i se facă gesturi care nu sunt permise nici într-o societate de oameni care se respectă şi cu atât mai mult în Senatul român.

D-lor senatori, eu apăr nu numai drepturile acestui Parlament, dar şi moravurile vremii mele. Eu am apucat miniştri mari pe banca ministerială, când am intrat în viaţa politică. Erau reprezentanţii acelei generaţii care a creiat România şi faţă de care aveam atitudinea cuvenită, dar oamenii aceştia, îmbătrâniţi în serviciul ţării, se înfăţişau totdeauna în aşa fel încât ne învăţau pe noi tinerii cum să ne purtăm la rândul nostru, când vom ajunge la această vârstă.

L-am apucat pe bătrânul Costinescu, sfetnicul de lângă Ion Brătianu. Am apucat o parte din strălucitul Stat Major a celui care este o glorie pentru Partidul Liberal, dar care este în acelaşi timp un nume dintre cele mai mari din istoria acestei ţări: bătrânul Ion Brătianu.

L-am apucat pe Ionel Brătianu, şeful dv., de odinioară, care era un om mândru, un om de temperament. În dosul lui stătea opera îndeplinită de părintele său, de membrii familiei sale şi de tovarăşii lui şi niciodată, printr-o simplă atitudine ca aceasta a acestui subsecretar de Stat, care ne întoarce

https://biblioteca-digitala.ro

spatele în momentul când vorbeşte un senator, niciodată nu s-a întâmplat ca vreunul dintre noi să fie jignit şi niciodată nu ne-a râs cineva, aşa cum îmi râde în obrazul meu la cei 66 ani ai mei, acest băiat de pe banca ministerială (*Protestări pe băncile majorităţii*).

Ei bine, atunci, acest venerabil bătrân de pe banca ministerială... (*Ilaritate*).

Am îndreptat cuvântul care nu vă plăcea.

Eu îmi aduc aminte de o şedinţă. Pe banca ministerială era Haret. Nu este locul să vă arăt aci ce datorăm noi cu toţii acestui om. Era amărât, nu ştiu de ce. Şi atunci a vorbit Haret, aşezat, stând jos, pe banca ministerială.

În acel moment, fără să protesteze nimeni din Cameră, am spus: D-le ministru, ridicaţi-vă în picioare, când aveţi de spus ceva, fiindcă altfel nu stăm de vorbă cu dv.

Eu am văzut pe vremea când era altă educaţie, eu am văzut oameni care au făcut, cum fac eu, care nici la curs nu vorbesc cu mâna în buzunar. A vorbi cu mâna în buzunar este o lipsă elementară de respect.

Prin urmare, eu nu mi-am făcut numai datoria de bătrân om politic, de a apăra demnitatea acestui Parlament; mi-am făcut datoria de educator şi eu oricând chem la respect pe cine are nevoie să-şi desăvârşească educaţia (*Aplauze pe băncile minorităţii*).

După ce Mircea Djuvara, ministru secretar de Stat, l-a asigurat că toţi senatorii îl admiră, îl venerează

Domnle ministru, v-aş întreba un singur lucru: aţi bătut vreodată cu pumnul în masă şi aţi vorbit vreodată cu mâna în buzunar? Cine o face, o plăteşte prin critica pe care oricine are dreptul să o îndrepte către acel care nu respectă pe oamenii către care vorbeşte, oricare ar fi ei.

NOTE

1. Societatea era restantă la fisc cu 650 000 lei. Prinsă, începuse să vândă, sub preţ, părţi din instalaţii. Fapta fusese sesizată de senatorul Mumuianu.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

Sesiunea 1939

Senat

Şedinţa din 9 iunie 1939

Discurs în favoarea noii Constituţii promulgată de Regele Carol al II-lea

D-lor senatori, daţi-mi voie întâi să mulţumesc vechiului meu prieten, d-l Cuza, care, la o vârstă pe care desigur nu doreşte să i-o amintesc, reprezintă, cu atâta tinereţe şi cu atâta avânt, un ideal care a fost şi al meu, şi de care cred că în momentul de faţă dv. sunteţi mai însufleţiţi decât oricând, fiindcă ceea ce a dorit el cu atâta convingere şi străşnicie, cu un curaj care, aş putea zice, i-a sfărâmat cariera politică, afară de un moment trecător, pe care este cel dintâi care-l va uita, ceea ce a stat în gândul lui şi s-a întrupat în lupta lui, acesta este marele adevăr în care trăim acuma: descătuşarea dintre hotarele prea strâmte şi din legăturile prea împovărătoare ale unei vieţi politice pe care trebuie să o socotim sfârşită. Acesta este faptul îndeplinit şi este o mare bucurie pentru cineva, ajuns la vârsta sa, să asiste la această biruinţă deplină a tuturor aspiraţiilor sale, şi la această încununare a unei aşa de frumoase vieţi.

În numele dv., cred că pot să-i aduc acest omagiu, care pentru mine este unit cu un sentiment de adâncă duioşie, care nu se poate exprima prin cuvinte.

În ceea ce priveşte aclamaţiile dv., care s-au îndreptat către fostul preşedinte al Camerii, din momentul fericit când s-a făcut unirea tuturor provinciilor româneşti, amintire neuitată pentru mine, şi neuitată pentru toţi aceia dintre dv. care au fost acolo şi au colaborat la acest mare act naţional, în ceea ce priveşte aceste simpatii pe care mi le-aţi arătat unii dintre dv., pe care v-am cunoscut mai bine, mi le-aţi mai arătat o viaţă întreagă, şi le-aţi fi arătat poate şi cu mai multă hotărâre, dacă nu v-ar fi legat anumite lucruri care aparţin acum trecutului. În ceea ce priveşte aceste simpatii, să mi se dea voie să le consider ca venite de la două pături ale vieţii noastre politice. Una dintre

https://biblioteca-digitala.ro

dânsele este veche, şi am putea zice că se încheie peste câţiva ani, împreună cu putinţele noastre de muncă, şi împreună cu marginile hotărâte, de puteri mai mari decât ale noastre, ale vieţii noastre înseşi.

Dv. aţi voit să prezidez Senatul, în momente de înnoire deplină, pe care o doresc adâncă, şi sper că va fi adâncă pentru că este sinceră, aţi dorit ca în momentul acesta într-adevăr istoric să prezidez Senatul, şi să mi se dea voie să cred că această prezidare nu este o jucărie de o lună de zile; voi căuta ca în regulament să se stabilească şi o statornicire a prezidării Senatului, ca să nu mai fie, cum era odinioară, la dispoziţia tuturor ambiţiilor şi tuturor intrigilor, de câte ori era o nouă chemare a acestei Adunări. Dv. aţi voit ca un om care a trăit o viaţă grea a naţiei, care s-a împărtăşit de greutăţile acestei vieţi şi care a primit asupră-i toate suferinţele, de multe ori toate mizeriile acestei vieţi, să fie aci în această clipă pe care, cum vă spun, eu o socotesc nu un moment trecător, la discreţia tuturor ambiţiilor care pândesc şi care nu pot urla mânia lor împotriva schimbării îndeplinite, ci o socotesc ca începutul unei noi şi fericite ere pentru poporul românesc (*aplauze*).

Mulţi dintre dv. sunteţi oarecum fraţii mei de viaţă politică, dacă nu, din cauza împrejurărilor politice şi de partid, pentru a ajunge unde am ajuns. Dar, deşi această adunare este socotită ca reprezentând oameni în vârstă, feţele multora dintre dv. arată că nu este aşa: dv. reprezentaţi o maturitate care n-are a face cu bătrâneţea. Şi atunci să-mi daţi voie să recunosc printre mulţi dintre dv. pe foştii mei elevi de odinioară, (*aplauze*) acea tânără generaţie de la 1906 - anul revoluţiei în domeniul moral - şi de la 1907 - anul revoluţionar nu prin noi, dar puţintel şi prin ideile noastre, în domeniul material şi social. Aşa încât, vedeţi dv. cât de plăcută este situaţiunea mea, încunjurată de atâtea amintiri.

Pe de o parte, sunt foarte mulţi din parlamentele cele vechi, de care să nu vorbim aşa de mult rău, fiindcă au fost pe vremea aceea oameni eminenţi, aparţinând unei aristocraţii şi de rasă şi de inteligenţă, şi de ţinută, şi de onestitate, şi de statornicie, în care arivismul abia a existat şi cei care îl reprezentau erau consideraţi cu un profund sentiment de dezgust, chiar de aceia care îi întrebuinţau.

Acesta este adevărul, şi îmi place ca de aci, de unde am spus că este azi o eră nouă, să afirm că în aşa numita eră veche erau atâţia oameni care au făcut bine acestei ţări, care au sprijinit-o pe umerii lor, care au apărat-o în clipele cele grele şi au lăsat-o celorlalţi puternică şi glorioasă (*aplauze prelungite*).

https://biblioteca-digitala.ro

Ei ne-au lăsat o amintire şi ne impun o datorie. Eu doresc să ajute Dumnezeu pe cei tineri să fie în inima şi în mintea lor, cel puţin atât cât au fost ei (*aplauze prelungite*).

Pe de altă parte, este desigur o bucurie pentru mine să revăd pe tineri ridiculizaţi atunci de oamenii ajunşi în situaţii, consideraţi ca un fel de ideologi, când caraghioşi, când periculoşi, să-i pot vedea, nu cu ideile pe cart le-au primit mai târziu, în locul celor pe care le-au lepădat, ci cu ideile lor de atunci, cu crezul de la 1906 şi 1907, aici în Parlament (*aplauze prelungite*).

Este o biruinţă nu numai pentru dânşii; este o biruinţă pentru întreaga generaţie căreia ei îi aparţin şi care n-a putut până acum să aibă parte de conducere în această ţară pentru care au muncit (*aplauze prelungite*). Este în acelaşi timp o afirmare puternică a acestui spirit care, îndrăznesc să spun, se întrupează în cel mai strălucit tânăr al acestei ţări care este Regele Carol II. (*Aplauze prelungite, şi îndelung repetate; Senatul, în picioare, ovaţionează pe M. S. Regele*). Mai am ceva de spus. În cele câteva cuvinte pe care mă simt dator să le adresez şi ale căror idei le culeg după însemnările pe care le-am făcut în pripă, un moment, fiindcă vă mărturisesc, multe aude omul, dar nu credeam că dv. înţelegeţi într-adevăr să vă îndreptaţi către mine, să vă îndreptaţi către mine fără nici o deosebire între dv., fiindcă nu pot să vă fac nedreptatea, nu vreau să zic injuria, de a crede că jucăm cu toţi un rol într-o piesă aranjată dinainte.

Cred că şi banca ministerială este de aceeaşi părere. Este vorba de un act spontan - singurul pe care îl pot primi...

Voci: Aşa este.

D-l profesor Nicolae Iorga, preşedinte: ...şi nu de un act pornit dintr-un îndemn, act pe care nu l-aş lua din mâna nimănui, orice simpatie aş avea pentru dânsul şi oricât am recunoaşte, cum recunosc, că guvernul de astăzi îndeplineşte una dintre cele mai grele sarcini, îndeplineşte un act revoluţionar, la care sunt mândru că am participat şi eu, la o lovitură de Stat care ne-a adus aici şi care ne putea duce aiurea. Dacă însuşi sufletul poporului românesc n-ar fi sprijinit-o, putea să ne ducă acolo unde sunt destui care ne-o doresc şi acum (*ilaritate*).

Deci, culeg din aceste însemnări ale mele câteva alte idei care aş dori să fie exprimate în acest moment.

Iată, eu cred că alegându-mă pe mine, dv. n-aţi voit numai să onoraţi generaţia, acum mai mult decât încărunţită, din care fac parte. Dv. aţi voit să

https://biblioteca-digitala.ro

aduceți un omagiu intelectualității acestei țări, din care, într-un loc foarte modest, fac parte și eu. Și cred că este foarte bine că Senatul a luat hotărârea și pe această bază.

D-lor senatori, noi trăim într-o vreme, pe care istoria liberă și curajoasă de mai târziu o va numi aspru, în afară de bunăvoințele care au fost și la noi și care ne-au adus rezultatele acestea fericite, în afară de inițiativele așa de îndrăznețe, care ne-au adus aici, dar, dacă privesc lucrurile în general, pretutindeni, la toate popoarele, în toate țările, noi trăim într-o epocă de scădere a omenirii. Ceea ce este în România astăzi, nu înseamnă decât tocmai una din mișcările prin care omenirea încearcă să se ridice din nou la ceea ce a fost odinioară, și dacă se poate, să întreacă ceea ce a fost la vremea ideologiei oamenilor care credeau în crezul lor și care erau în stare să-l realizeze altfel decât pe căile unei revoluții sângeroase și pe căile desființărilor brutale a voinței naționale.

Noi trăim într-o epocă de materialism, un mașinism grosolan a pus stăpânire pe omenirea întreagă, unealta pe care am creat-o a pus stăpânire pe noi și nu avem destulă putere a-i aminti că noi suntem creatorii ei și noi avem dreptul de a o întrebuința în marginile gândirii noastre, care gândire este mai puternică și întrece orice.

Ați ales prin urmare pe unul dintre cei mai îndărătnici idealiști ai acestei țări și, în numele acestei tradițiuni de idealism, eu vă mulțumesc.

Eu vă mulțumesc, cum vă mulțumesc și pentru generația mea pe care ați binevoit s-o onorați.

Vă mulțumesc pentru această lume de profesori, de scriitori, de artiști, de gânditori, care nu este drept să fie așezată pe ultima treaptă de sărăcie și umilire a unei vieți care există prin credință, prin muncă și care nu poate trăi decât prin lumina ei (*Aplauze*).

Cred însă că în hotărârea dv. a stat puțintel și dorința de a onora o lungă luptă împotriva vechii organizațiuni de partid.

Cred că acesta este sentimentul dv. al tuturora, chiar și al celor care, împiedecați în voința și în râvnirea dv., v-ați găsit prinși fără voie, prinși în această organizație.

S-a spus mult rău despre partide în ele înseși, și sunt dintre cei care cred că poate cel mai bun mijloc de a distruge partidele este să mai creeze încă unul, mai mare decât celelalte. Vă mărturisesc că nu este credința mea, care nu merge nici la limitarea factorilor politici printr-o nouă creațiune, dar nu

https://biblioteca-digitala.ro

merge nici către tăgăduirea oricărei idei de grupare a unor oameni oneşti, inteligenţi şi muncitori în jurul unei credinţe. Credinţa nu se poate scoate din inimile oamenilor şi nimeni nu poate uita un trecut în care a fost soldat credincios al unei idei.

Dar să-mi daţi voie: cum încă de la 1907, în toate Parlamentele am manifestat această părere, să-mi daţi voie şi acuma să o manifestez. Noi nu am avut partide. Alte ţări le-au avut, bune sau rele. Nu s-au desfiinţat partidele care erau, ci au încetat de a exista partidele care nu erau. Acesta este adevărul.

Nu este de ajuns să se adune un şef cu autoritate, împreună cu oameni care înţeleg să beneficieze de autoritatea lui pentru a impune Coroanei guverne, pe care Coroana de atâtea ori nu le-a voit; nu este de ajuns să existe o strânsă asociaţie de oameni care să se satisfacă reciproc prin îndestularea ambiţiunii şi poftelor lor, pentru ca să se spuie că am avut partide.

În trecutul ţării noastre au fost tovărăşii boiereşti pentru putere, până la Regulamentul Organic. Până în vremea Regulamentului Organic n-a fost altceva decât o funcţionărime boierită care se prindea în dregătorii.

Constituţia de la 1866 a găsit o admirabilă boierime care nu şi-a ştiut menţinea rolul. Era înstrăinată prea mult ca să poată domina ţara. Dacă ar fi fost mai mult români şi mai puţin supuşi unor influenţe străine, ea ar domina istoria politică a României şi astăzi şi numele lor istorice s-ar găsi în fruntea noastră. Dacă nu sunt, este o pagubă pentru ţară.

Constituţia a găsit un partid ieşit din nobile aspiraţiuni naţionale, dar şi el împiedicat de un crez internaţional mazzinian, care de la republică a trecut la monarhia constituţională şi a ajuns cu o singură condiţie: să asculte de cei care au creat-o. Acesta este adevărul.

Revoluţionari pe jumătate pocăiţi şi nobili cavaleri ai Evului Mediu românesc care îşi opriseră locuri de conducere, aceasta nu formează două partide.

Marele Rege Carol I a încercat să le facă, dar nu a reuşit. De aceea creaţiunea lui a avut un caracter şubred şi el nu a putut să transmită urmaşilor lui două partide care să aibă două ideologii deosebite, căci organizaţia cu două ideologii în aparenţă deosebite, în fond era una şi aceeaşi. N-a putut să transmită această bază pentru monarhia constituţională. Dar monarhia constituţională era viciată în ea însăşi, într-o constituţie străină de acest popor şi străină de toate tradiţiile lui, traducere de câteva ceasuri, într-o noapte zbuciumată, în aşteptarea unui Suveran care a făcut marele act de jertfă de a accepta o Constituţie la care el însuşi nu a colaborat.

https://biblioteca-digitala.ro

Constituția unui popor, a unui popor monarhic în spiritul său și în toată viața sa, iese din sfatul plin de înțelegere între purtătorul Coroanei și aceia care reprezintă, împreună cu dânsul, vitalitatea națională.

Păcatul cel mare al Constituției de la 1866 este că a plecat de la un club, a intrat într-o adunare care pecetluia trădarea, dărâmarea tronului lui Cuza Vodă și nu a avut nici legătură sus, prin colaborarea Suveranului, nici legătură jos, cu poporul, care gândea altfel, nici legătură cu trecutul, care, orice am face, ne va domina totdeauna, se va întoarce peste formele noastre trecătoare la necesitățile lui permanente.

Acesta este adevărul.

Și lupta politică dusă atâta vreme a ajuns astăzi la biruință. Astăzi avem cele două elemente ale nației pe care nu le-am avut înainte: Coroana, care a reintrat în rolul ei, care continuă pe Domnii noștri de odinioară: Regele care domnește (*aplauze*) și, pe de altă parte, nația, care a dovedit acum în urmă, a dovedit-o la zece Maiu, a dovedit-o ieri prin admirabila înfățișare a țărănimii noastre, a dovedit-o la jumătatea lui martie, când ei, sutele de mii de țărani, s-au înfățișat gata de jertfă contra oricărui dușman *(aplauze),* desprețuind calculele laşe sau interesate care au existat, pe care istoria le va osândi, și s-au întors de acolo cu o nouă siguranță, cum o spuneam acum câteva zile la Paris, când arătam că apărarea noastră ne-o datorăm nouă înșine și nu am cerut nimănui nici un ajutor, că ne-am dat samă că marea noastră prietenă, Franța, avea greaua sarcină de a se apăra pe ea însăși. Atunci, clasele adânci ale acestui popor, adevărații țărani ai adevăratului țărănism moral, din inimile milioanelor care formează România, aceștia au stat zid la graniță și câți au plecat au plecat cu părerea de rău că nu au putut bate pe aceia care ne-au jignit și au tăgăduit drepturile noastre (*aplauze*).

Iată, d-lor senatori, care este numai unul din sensurile acestei alegeri, dar care este și credința mea nezguduită pe care o aduc aici.

M-am simțit dator cu această declarație de sinceritate. Cui îi place de dânsa, mă va menținea, cui nu-i place de dânsa este liber oricând să-și aleagă un alt diriguitor al acestor dezbateri, care nu ar avea credința pe care, cu toată puterea sufletului meu și din tot ce s-a adunat din lungul vieții mele, am ținut să o afirm aici.

D-lor, mai am ceva de adăugit. În ceea ce privește rosturile noastre viitoare, rosturile noastre comune, eu vă aduc un lucru, un lucru pe care-l datoresc chemării, aș zice chiar meșteșugului, poate mai bine și decât chemării și meșteșugului, obișnuinței mele de istoric. Eu nu am dușmănit, nu am lingușit niciodată pe nimeni, de sus până jos, sau, dacă voiți de jos până

https://biblioteca-digitala.ro

sus, într-o țară unde s-a trecut foarte dese ori de la îngenunchiere la insultă și în ceea ce privește cea mai înaltă autoritate a Statului și cea mai deplină întrupare a nației. Am văzut trecând înaintea mea, de la cele câteva milienii de ani care nu se pot socoti, ale preistoriei, până în momentul de față, am văzut trecând atâtea lumi, atâtea națiii - unele sunt, altele nu mai sunt - am văzut ridicându-se și prăbușindu-se atâtea împărății, încât am credința nezguduită că toate imperialismele care s-ar încerca vreodată în omenire contra dreptului și contra necesităților morale ale națiilor se vor prăbuși. Este numai un număr de ordine pe care-l pot adăugi pe lângă numărul de ordine al tuturor monarhiilor de silă care s-au prăbușit până acum și au ieșit totdeauna numai nobilele organizații de drept, sprijinite pe ce este mai esențial în dreptul național. Dar străbătând atâta lume și atâta omenime și văzând și cum se ridică ideile și cum cad, înțelegând psihologia foarte complicată din care se face omul și în care nimeni nu este cu totul bun și nimeni nu este cu totul rău și în care în toate afirmările cele bune este și o parte de greșeală și în toate greșelile este tot ceea ce trebuie pentru a le îndrepta, eu nu sunt capabil de a aduce o altă pasiune decât pasiunea pentru interesele fundamentale ale țării și ale națiunii.

Încolo, eu am prieteni personali. Prieteniile mele politice au fost totdeauna foarte puține, fiindcă eu le-am voit puține. Iar de jigniri nu m-am ținut niciodată. Cine și-a făcut o plăcere de a mi le da, îi mulțumesc fiindcă a fost foarte interesant pentru mine. Dar urme dintr-aceasta nu mi-au rămas. Așa încât prezidarea mea, vă asigur, va fi o prezidare de deplină dreptate. De aceea, eu mă adresez, peste dv., la cei prezenți și la cei care sunt absenți, pentru a le spune de aici, cred și în numele dv., a le spune un lucru care nu este numai sincer pentru mine, dar este în același timp foarte folositor pentru țară: ce îi oprește de a fi aici, cu noi? Aceasta este întrebarea. Anumite forme? Ce plătesc formele acuma, când se joacă soarta însăși a națiunilor și dăinuirea Statelor? Când noi stăm, cum am spus-o și altă dată, cu fața înaintea - nu aș zice a dușmanului sau a dușmanilor - ci stăm cu fața înaintea primejdiei? Cum, nici la un ceas ca acesta nu poate uita cineva anumite guvernări trecute, care s-au dovedit deseori total incapabile de a rezolva chestiunile cele mari ale țării? Nici acum nu se pot uita anumite satisfacții de iscălituri, de automobil, de remunerație și de călătorii? Nici acum nu se poate judeca mai presus de o formă, care poate fi una, poate fi alta. Din moment ce forma aceasta întrupează necesitatea națională din momentul acesta, forma aceasta o primim, suntem datori să o primim cu toții, și trebuie să fie cineva îngust la minte ca să nu înțeleagă aceasta (*Aplauze*)

https://biblioteca-digitala.ro

Demonstrațiile de idei nu mai interesează pe nimeni. Demonstrațiile de stradă nu va cuteza nimeni să le încerce. Iar conspirațiile ridicole, am văzut de acestea în toate frondele, dar nu am văzut niciodată ca eroii frondelor să iasă altfel decât cu discreditul pe care în chip larg li-l atribuie istoria. Şi, în sfârşit, încă un lucru: eu nu consider această adunare ca un lucru de suprafață, ca o îndemânare pentru puterea executivă care astăzi, prin Constituția nouă, fiind la îndemâna Coroanei, a Coroanei singure, a intrat în cercul care-i revine după orişice orânduire politică firească. Noi nu suntem pentru a-i schimba şi a-i răsturna pe d-nealor de pe banca ministerială, şi nici d-nealor nu sunt pentru a hotărî ceea ce va pleca din însăşi voința noastră.

Acesta îmi este crezul şi este crezul oricărui om cuminte.

S-a făcut la noi greşeala de a crede că trăim într-un Stat de parlamentarism, că Parlamentul guvernează. Nu poate guverna, pentru că Parlamentul nu este putere executivă. Că acum puterea executivă, în unele împrejurări, ajunge să înlocuiască puterea legislativă, aceasta se datoreşte numai faptului că oamenii noştri politici au dus tot mai jos, tot mai jos, siguranța unei vieți politice normale, până s-a ajuns acolo că o bandă sângeroasă putea să ajungă stăpână pe România, fără să-i poată da măcar oameni capabili care, fie şi în sens revoluționar, ar fi dus-o în altă direcție. Dar că Parlamentul, nu parlamentarismul, în sens de putere care înlocuieşte puterea executivă, că Parlamentul este o necesitate, aceasta trebuie să fie credința oricărui om prudent, fiindcă mai bine e ca toate chestiunile să fie aduse aici, toate interesele adevărate, interesele corporative în momentul acesta reprezentând însăşi munca națională, este mai bine ca toate interesele să fie lămurite aici, este mai bine ca orice opoziție să-şi aibă glasul în cuprinsul acestei adunări legale, decât să se găsească cineva, pe de o parte ca un guvern care caută un sprijin național şi nu ştie unde să găsească, şi de altă parte înaintea unei mulțimi nelămurite care vede fantasme pretutindeni şi se îndreaptă deseori după sfaturile acestor fantasme, care duc către turburarea societății şi, în împrejurările de astăzi, către ruina Statului.

Eu cred în rostul acestei Adunări şi sunt sigur că nu voi avea s-o apăr împotriva nimănui, dar vă rog să fiți siguri că este în mine destulă hotărâre tinerească la vârsta mea, pentru a fi apărătorul Parlamentului şi împotriva pasiunilor care ar veni de jos şi împotriva oricăror altor încercări care ar trebui să sfarme frumoasa operă pe care suntem pe cale a o înfăptui (*Aplauze prelungite*).

https://biblioteca-digitala.ro

Cu acest gând, d-lor senatori, încep o preşedinţie pe care o doresc să nu fie altceva decât colaborarea mea necontenită la tot ceea ce este ca inteligenţă, ca putere de muncă şi fireşte, ca iubire de ţară şi de neam, în sufletul fiecăruia dintre dv. Să ne ajute Dumnezeu să facem lucru bun pe care naţiunea îl aşteaptă de atâta vreme (*Aplauze prelungite*).

D-lor senatori, la ceasurile 4 este a doua şedinţă, care va fi ocupată cu alegerea comisiunii pentru răspunsul la Mesaj. Fireşte, va fi un răspuns puţin obişnuit, date fiind împrejurările de acum; nu se va ţinea în frazele protocolare şi în repetiţia admirabilelor afirmaţii pe care le cuprinde Mesajul ieşit din însuşi sufletul Maiestăţii Sale. Şi pe urmă va trebui să alegem comisia care, împreună cu mine, dacă îmi veţi da voie, va trebui să dea regulamentul acestei Adunări. Un regulament care va trebui să fie foarte liber şi foarte strict în acelaşi timp, un regulament care să împiedice pierderea de timp şi să facă imposibilă oricare încercare de a turbura bunul mers al lucrărilor Adunării noastre. (*Aplauze prelungite*).

D-l Victor Iamandi, ministrul Justiţiei: D-le preşedinte, îngăduiţi-mi ca, în numele guvernului, să vă exprimăm întregul nostru omagiu şi totodată să vă asigurăm că vom şti să păstrăm în colaborarea dintre noi şi această Adunare întreaga condescendenţă la care ea are dreptul.

Suntem siguri că numai astfel vom putea să dăm Statului şi ţării acesteia un regim de durată şi de continuitate.

Nu trebuie să aveţi nici o îndoială că guvernul de astăzi, care din punct de vedere constituţional este reprezentantul Maiestăţii Sale Regelui pe aceste bănci, dar care prin ultimele manifestaţii populare din alegerile abia încheiate a primit şi din partea opiniei publice a acestei ţări, întreaga şi entuziasta sa adeziune, va şti să-şi facă, cu aceeaşi fermitate şi hotărâre ca şi până acum, întreaga sa datorie pentru a duce împreună cu dv. la bun sfârşit opera de reconstrucţie şi de refacere a ţării la care este angajat (*aplauze*).

Cu această asigurare, vă rog pe dv., d-le preşedinte, să binevoiţi a propune Senatului să cedeze indemnizaţia pe o zi pentru înzestrarea armatei (*Aplauze puternice*)

D-l profesor Nicolae Iorga, preşedinte: Adunarea a admis prin aplauze entuziaste propunerea care vă onorează.

D-l Victor Iamandi: D-le preşedinte, un ultim cuvânt, v-aş ruga să binevoiţi a propune Adunării ca în corpore să participe la şedinţa Adunării Deputaţilor, unde d-l ministru al Afacerilor Străine va face o expunere asupra situaţiei internaţionale.

D-l profesor Nicolae Iorga, preşedinte: Se poate, să poftească!

https://biblioteca-digitala.ro

D-l Victor Iamandi: Nu, d-le preşedinte, să mergem cu toţii la Cameră.

D-l profesor Nicolae Iorga, preşedinte: Vedeţi, îmi daţi voie...

D-l Victor Iamandi: Aşa vă roagă d-l ministru al Afacerilor Străine.

D-l profesor Nicolae Iorga, preşedinte: Şi acum, vă rog, să-mi daţi voie, este o oarecare practică a prezidenţiei. Dacă d-l ministru ar veni aici, atunci discursul ar intra în lucrările Senatului; dar dacă d-l ministru ne cheamă la Cameră, aceasta înseamnă o adunare politică, precum au mai fost şi altele. Şi atunci, noi vom merge, dar vom merge individual...

D-l Victor Iamandi: D-le preşedinte, daţi-mi voie să vă dau explicaţie.

D-l profesor Nicolae Iorga, preşedinte: Dar este şi o chestiune de prezidare a acestei adunări, în care ar fi şi deputaţi şi senatori. Deci înţelegeţi bine că expunerea vrednicului nostru ministru al Afacerilor Străine nu poate intra în dezbaterile Senatului, care Senat este aici şi cine vrea să-l vadă îl găseşte orişicând.

Dar, dacă dv. credeţi că, pentru anumite înlesniri ale d-lui ministru al Afacerilor Străine, putem asista individual la această expunere - individual aceasta poate însemna şi noi toţi, dar în calitate individuală - răspundem la această invitaţie cu multă plăcere, dar aceasta nu face parte din lucrările noastre.

D-l Victor Iamandi: D-le preşedinte, dacă-mi daţi voie, n-a fost în gândul meu un singur moment să fac propunerea ca Senatul, corp constituit, să participe la expunerea pe care d-l ministru al Afaceri Străine o va face în faţa Camerei.

D-l ministru al Afacerilor Străine ar fi fost bucuros să vie şi înaintea Senatului să facă şi aici expunerea pe care o face în faţa Camerei, dar timpul mărginit şi programul pe care-l are de îndeplinit, îl obligă să nu poată face decât o singură dată această expunere în cursul zilei de astăzi.

D-l profesor Nicolae Iorga, preşedinte Cine va prezida acolo?

D-l Victor Iamandi: Nu ştiu.

D-l profesor Nicolae Iorga, preşedinte: Nu ştiţi? E secret de Stat (*ilaritate*).

*D-l Victor Iamandi:*Dată fiind importanţă deosebită a expunerii de la Cameră a d-lui ministru al Afacerilor Străine, m-am crezut obligat să intervin să-i rugaţi pe d-nii senatori să meargă în mod individual pentru a o asculta.

D-l profesor Nicolae Iorga, preşedinte: Da, bine. Aveţi o invitaţie, d-lor senatori.

D-lor senatori, ne mai fiind nimic la ordinea zilei, ridic şedinţa, şi anunţ pe cea viitoare pentru astăzi vineri, 9 iunie, ora 16.

https://biblioteca-digitala.ro

În continuare:

D-lor senatori, obiceiul este să se citească la începutul şedinţei sumarul şedinţei precedente.

Cum noi nu avem regulament, şi prin urmare nu sunt fixate normele pentru aceasta, vă rog să îngăduiţi ca de data aceasta să nu se îndeplinească ceea ce este mai mult o formalitate.

Pe de altă parte, mi s-a manifestat din partea unora dintre colegii noştri dorinţa de a presta jurământ. Însă, cum cea mai mare parte dintre cei care n-au prestat jurământul nu sunt de faţă, atunci nu rămâne altceva decât în şedinţa viitoare, care cred că ar putea fi marţi, cum s-a făcut şi la Cameră, noi nu putem să rămânem în urma Camerei, căci aceasta ar însemna să recunoaştem o superioritate care nu există, căci suntem egali şi cine apucă întâiul, cel care vine pe urmă trebuie să urmeze după cel dintâi, dacă nu-l poate întrece, şi atunci în şedinţa de marţi vor presta jurământ acei dintre noi, dintre aleşi sau numiţi, care nu se pot bucura de aceleaşi drepturi ca şi noi până ce nu şi-au îndeplinit această îndatorire.

Dar, în privinţa aceasta, sunt dator să aduc înaintea dv. un caz petrecut azi de dimineaţă înainte de a se face alegerea preşedintelui: s-au prezentat patru persoane, senatori de drept, care au dorit să ia parte la şedinţă. Cum nu era preşedinte atunci, din partea organelor administrative li s-a pus în vedere că există un decret lege, pe care nu avem să-l judecăm, un decret lege care are putere legiuitoare, prin care se cere ca membrii Parlamentului şi la Cameră şi la Senat să îmbrace haina pe care o port eu şi dv. toţi.

În cuvântarea mea am spus că nu înţeleg cum se poate face dintr-o chestiune de formă un impediment pentru participarea cuiva la lucrările acestea, în care poate să aducă aportul său de informaţiuni, de judecată.

Eu, de aici, de la locul pe care îl ocup, mă îndrept către cei care n-au putut intra, fiindcă legea oprea aceasta, o lege pe care nu avem s-o discutăm, o lege care este înaintea noastră şi căreia trebuie să ne supunem, mă adresez către d-lor şi le reamintesc serviciile, uneori foarte importante, pe care le-au putut aduce ţării şi fac apel la însuşirile cu care pot să ajute opera noastră.

Prin urmare, îi rog frăţeşte să binevoiască să treacă peste ceea ce poate să le displacă în ceea ce priveşte forma şi să vină aici pentru a arăta ceea ce eventual ar putea să-i deosebească de majoritatea Senatului.

Dorinţa tuturor este ca astfel de osebiri să nu existe.

https://biblioteca-digitala.ro

Şi acum, noi, în această şedinţă scurtă, avem de făcut numai două lucruri: să se voteze sau să se aclame, cum credeţi dv., cred că este mai bine să se aclame, pentru că nu există un regulament care să prevadă forma în care s-ar putea vota, cele două comisiuni care sunt de neapărată urgenţă: aceea care trebuie să pregătească până luni Răspunsul la Mesaj şi comisiunea care este chemată să elaboreze regulamentul.

Atunci, în lipsa formelor regulamentare, eu cred că pot să-mi îngădui să vă fac o propunere în ceea ce priceşte aceste persoane, în alegerea cărora eu m-am îndreptat după două lucruri: să fie din cei mai vechi, din cei cu experienţă, să fie reprezentate şi deosebitele ţinuturi, desigur, şi în ceea ce priveşte redactarea Răspunsului care, acest Răspuns trebuie să fie potrivit cu importanţa acestui moment istoric - pentru aceasta să alegem din mijlocul nostru pe aceia care au o activitate literară şi pot să dea forma cea mai potrivită acestui Răspuns.

Şi atunci, d-lor, cu voia dv., iată care sunt persoanele alese pentru comisiunea de Răspuns la Mesaj. Ar fi mai întâi cel care a vorbit primul în adunarea de astăzi a Senatului, au început aşa de frumos discuţiunile noastre, d-l profesor Cuza, care ar fi şi preşedintele acestei comisiuni. Pe urmă, împreună cu d-sa ar fi prea sfinţitul episcop Iuliu Hossu, d-l I. Gr. Perieţeanu, d-l Ion Pelivan şi d-l Ion Alexandru Brătescu Voineşti, pe care, poate veţi consimţi, aşa curm doresc eu, să-l primiţi ca raportor (*aplauze, aprobări*).

Iată, acum, pentru regulament. La regulament, vedeţi, se caută mai ales oameni care, aş zice aşa, şi-au făcut viaţă aici în Senat, şi care cunosc stările cele vechi şi nevoile cele noi (*aprobări*).

Şi atunci, întâi ar trebui să treacă cel care a ţinut locul, care mi-a revenit acuma mie, vechiul meu prieten şi elev - deşi poate părea curios celor care ne văd albiţi pe amândoi - d-l Lapedatu, care cunoaşte perfect vechiul regulament (*aplauze, aprobări*).

Şi atunci, d-sa ar putea să prezideze aceste discuţiuni, pentru redactarea regulamentului, la care ar participa d-nii: Ion Inculeţ, Ion Nistor, părintele Agârbiceanu. Din partea minoritarilor, d-l Hans Otto Roth şi d-l Szasz Paul Otto şi ca să nu uităm şi pe oamenii politici care au fost cândva, d-l Iacobescu dintre cei tineri (aplauze, aprobări). Desigur, voi lua şi eu parte la aceste discuţii.

Dacă nimeni n-are ceva împotrivă, am împlinit şi această şedinţă de după masă şi ne-om întâlni marţi la ora patru după masă. Până atunci vor fi terminate şi lucrările celor două comisiuni.

https://biblioteca-digitala.ro

Eu rog pe membrii comisiunilor, dacă binevoiesc să se adune mâine la ceasurile zece şi ar mai face şi o şedinţă după masă.

Atunci şedinţa se ridică. Viitoarea şedinţă se va ţine marţi, 13 iunie, ora 4.

Şedinţa din 13 iunie 1939

Ca preşedinte al Senatului explică funcţionarea instituţiei

D-lor senatori, şedinţa are să se ocupe cu primirea jurământului celor care întâmplător n-au fost în momentul când cea mai mare parte l-au depus; în al doilea rând, cu regulamentul. Neexistând regulament, din această cauză nu s-a citit sumarul şedinţei precedente, care urmează să fie reglementat în însuşi regulamentul pe care avem să-l votăm.

După aceea se va proceda la alegerea biroului, cred că după prevederile regulamentului pe care vi-l supune comisiunea şi care prevede votarea la loc, într-un plic cuprinzând numele persoanelor care au candidat.

În sfârşit, veţi asculta redactarea de către comisiune a răspunsului la Mesajul Tronului.

Aceste trei operaţiuni vor cere ca şedinţa să fie prelungită dincolo de ceasurile şase, dar este bine să dăm de la început dovada că lucrăm mai repede decât se lucra în alte împrejurări şi cel puţin tot aşa de bine, dacă nu mai bine.

D-nii senatori care n-au prestat jurământul sunt rugaţi să se înfăţişeze, pentru a îndeplini ceea ce este mai mult decât o formă.

Iată formula jurământului:

„Jur credinţă Regelui Carol al II-lea.

Jur să păzesc Constituţiunea şi legile ,ării, să menţin unitatea naţională şi să apăr integritatea teritoriului României".

În prezenţa I P. S. S. Nicodem Munteanu Arhiepiscop al Iaşilor, Mitropolit al Moldovei şi Sucevei, depun jurământul următorii domni senatori:

https://biblioteca-digitala.ro

I. P. S. S. Visarion Puiu, Mitropolitul Bucovinei; general Henri Cihoschi; amiral Sebastian Eustaţiu; general Ion Manolescu; Istrate N. Micescu; Leonte Moldovanu; Constantin Neamţu; Oscar N. Nicolescu; Ion N. Pillat; St. Popescu; general Ion N. Popovici; Emil Racoviţă; Mihail Sadoveanu şi Aurel Vlad.

Le proiectul de regulament al Senatului

D-lor senatori, deschid discuţia generală.

D-l senator Dimitriu are cuvântul.

D-l C. C. Brăiesku: D-le preşedinte, am o rugăminte de făcut înainte de a se începe discuţia.

D-l prof. Nicolae Iorga, preşedinte: D-l senator Dimitriu este înscris la cuvânt înaintea dvs. Nu vreau să-l jignesc şi desigur nu este nici în intenţia dvs. Vă rog lăsaţi pe d-l Dimitriu să-şi îndeplinească misiunea.

D-l C. C. Brăiesku: Eu voiam numai să cer amânarea discuţiei, ca să luăm cunoştinţă până mâine de regulament. N-am luat cunoştinţă de proiectul de regulament. El este de o importanţă covârşitoare şi trebuie să reflectăm asupra lui.

D-l prof. Nicolae Iorga, preşedinte: Am înţeles. Îmi daţi voie să vă răspund? Cu voia dvs., iau şi eu cuvântul pentru a vă răspunde.

Regulamentul, d-le senator, este în cea mai mare parte vechiul regulament, pe care-l cunoaşte toată lumea şi care a fost redactat de un eminent jurist, Pherekyde. S-au introdus numai modificările de care este vorba în raportul care vi s-a citit. Modificările acestea asupra câtorva articole rezultă de-a dreptul din prevederile Constituţiei, nu este altceva decât trecerea în regulament a prevederilor Constituţiei. În afară de aceasta s-au luat câteva măsuri care asigură bunul mers al dezbaterilor noastre. Iar pe de altă parte trebuie să vă aduc la cunoştinţă că din conversaţia mea cu preşedintele Consiliului[1] rezultă că veţi avea să vă ocupaţi de trei proiecte de foarte mare importanţă, iar o zi va trebui consacrată alegerii Patriarhului. În astfel de împrejurări a cere Senatului zăbavă pentru discuţia proiectului de regulament, rămânând vasăzică - înainte era altceva, pentru că regulamentul exista - rămânând fără regulament o bucată de vreme, rămânând fără completarea Biroului, numai cu preşedintele, acesta este un lucru, după modesta mea părere, care n-ar fi favorabil lucrărilor dvs.

https://biblioteca-digitala.ro

Prin urmare, cer asentimentul Senatului dacă discuţia aceasta începe acum sau urmează s-o zăbovim (*Aprobări*). Discuţiunea generală este deschisă.

Replică lui C.D. Dimitriu.Acesta declarase că nu poate fi decăzut din drepturi senatorul care nu îmbracă unforma impusă prin noua Constituţie

D-le senator, noi nu putem judeca după ceea ce este în alte ţări. Ţara aceasta are în momentul de faţă anumite legi, înalta Curte de Casaţie a întărit rezultatele alegerilor pe baza acestei legi. De aceea, de ce să discutăm lucruri care pot privi alte parlamente şi de ce dv., care purtaţi această uniformă, să protestaţi împotriva ei şi să îndemnaţi pe colegii dv. să se supue unei operaţii vestimentare, care este imposibilă în momentul de faţă?

D-l C. D. Dimitriu: Am ţinut să fac numai o observaţiune, ca să aduc un serviciu, atât d-lui preşedinte, cât şi Senatului.

D-l prof. Nicolae Iorga, preşedinte: Mulţumesc pentru astfel de servicii.

La articolul care prevedea alegerea biroului Senatului pe întreaga legislatură

D-lor senatori, să-mi daţi voie să dau o explicaţie.

Articolul acesta a fost făcut în vederea, cum spunea d-l raportor, de a se continua lucrările Senatului, fără ca la începutul fiecărei sesiuni să fie din nou vorba de candidaturi, care să poată schimba puţin şi orientarea ideologică a Senatului. Nu a fost vorba să se gândească cineva să-şi păstreze locul, pentru că nu era vorba decât de mine; numai eu fusesem ales, nu existau nici vicepreşedinţi, nici secretari, nici chestori, încât nu putem fi bănuiţi că avem intenţia de a ne permanentiza în locurile noastre.

De altminteri, d-lor senatori, în ce mă priveşte, v-am spus de la început că voi avea cea mai mare grijă să văd dacă reprezint sau nu pe acei care, într-un moment de entuziasm, m-au făcut preşedinte prin aclamaţiuni şi cred că şi acei care ar fi alături de mine, îşi vor da seama când ar avea credinţa că nu mai reprezintă ce reprezentau în momentul când au fost aleşi.

Cred că nu trebuie să închidem conştiinţa umană în articole de regulament şi prin urmare e bine să lăsăm în atmosfera pe care am ţinut să o fixez de la început, ceva uman între noi: încrederea faţă de acei pe care dv. staţi să-i alegeţi şi în acelaşi timp siguranţa că nimeni dintre dânşii nu va căuta să ocupe fără capăt o situaţie care n-ar fi în sentimentul celor care i-au votat.

https://biblioteca-digitala.ro

Aş ruga foarte mult, din multe motive asupra cărora nu-mi place să mă întind, fiindcă nu vreau să răscolesc trecutul - de aici de la mine nu se va răscoli trecutul niciodată dar, dacă cineva ar ridica amintirea lucrurilor care au fost odinioară, ar fi argumente puternice asupra cărora nu vreau să insist - aş crede că este bine să rămână articolul aşa. Evident însă, dv. sunteţi liberi să hotărâţi cum voiţi, dar nu văd în acest articol, pe care mi l-a impus oarecum majoritatea membrilor Comisiunii, nu văd nici un motiv pentru a ne opri prea mult.

D-lor senatori, dv. puteţi cere oricând schimbarea regulamentului. Regulamentul nu este o Constituţie şi oricând se poate cere de către un număr de senatori schimbarea acestui regulament, pentru ca să se revină la ceea ce a fost înainte, dacă dv. doriţi.

Pun articolul la vot şi vă rog să vă pronunţaţi.

D-l N. Miclescu: D-le preşedinte, cer cuvântul.

D-l prof. Nicolae Iorga, preşedinte: D-le senator, evident, că vă voi da cuvântul, însă v-aş ruga să nu mă puneţi în situaţia aceasta de a trebui să cer votul Senatului şi tocmai în momentul acela să se declare persoanele care doresc să vorbească.

Rog ca aceasta să o faceţi la fiecare articol: să vă înscrieţi la birou, fiindcă altfel nu se mai poate urma în ordine o discuţiune.

Răspunde lui C.C. Brăiesku.
Acesta era contra alegerii preşedintelui Senatului pe 9 ani

Mulţumesc pentru bunele sentimente şi apelul la inima mea duioasă, dar nu pentru inimă duioasă mă găsesc aci.

Prin urmare, voi cere părerea Senatului în ce priveşte textul pe care îl prezintă d-l raportor şi în cazul când acest text n-ar întruni majoritatea, atunci, firește, aş ruga pe d-l senator Miclescu sau pe d-l Brăiesku, ori pe d-l Stoicescu, care a vorbit cel dintâi, să prezinte un alt text.

Se pune la vot textul, prin ridicare de mâini, şi se primeşte.

Textul rămâne, prin urmare, aşa cum a fost redactat de Comisiune.

D-l C. C. Brăiesku: Am fi voit să ştim şi părerea băncii ministeriale în această privinţă.

https://biblioteca-digitala.ro

D-l prof. Nicolae Iorga, preşedinte: Nu putem să transformăm discuţiunile noastre în dialoguri între mine şi domnii senatori. Eu am constatat că majoritatea a fost pentru admiterea acestui text aşa cum a fost redactat. Aşa s-a procedat totdeauna de către predecesorii mei. Rog pe d-l raportor să continue cu citirea celorlalte articole (*tumult*).

Voci: N-a întrunit majoritatea.

D-l prof. Nicolae Iorga, preşedinte: D-lor, în felul acesta se compromite un Parlament, care este începutul unei vieţi noi. Nu putem continua cu obiceiurile din vechiul Parlament.

D-l C. C. Brăiesku: Sunteţi datori, conform regulamentului, să faceţi şi proba contrarie.

D-l prof. Nicolae Iorga, preşedinte: Odată ce am constatat, cu ajutorul membrilor biroului, că s-a aprobat, nu admit să se facă o probă care să pună la îndoială buna mea credinţă.

Rog pe d-l raportor să continue cu citirea articolelor.

Vă rog să ţineţi seama că tot ce se spune aici, fără a se cere cuvântul, nu se va trece în procesul-verbal al şedinţei.

Se citesc şi se admit, succesiv şi fără discuţie, art. 6—10.
Se citeşte art. 11: „Durata mandatelor senatorilor de drept încetează odată cu demnitatea sau calitatea în virtutea căreia le deţin. Preşedintele aduce la cunoştinţa Senatului schimbările intervenite în constituirea Senatului în cursul legislaturii"

.

D-l senator Sadoveanu are cuvântul.

D-l M. Sadoveanu: O greşeală de redactare, în loc de „în virtutea căreia le deţin", ar trebui pus „în virtutea cărora le deţin".

D-l prof. Nicolae Iorga, preşedinte: Articolul se referă evident la aceleaşi categorii care merg până la cea din urmă. Prin urmare, cu privire la senatorii de drept nimeni nu s-a putut gândi să se atingă de dreptul lor de a figura în adunare.

Răspunde lui Şt. C. Ioan; acesta întrebase de numărul necesar de voturi pentru quorum

D-le senator, poate să asculte cineva un discurs mai bine de la bufet decât de aci; atârnă de calitatea discursului. Prin urmare, nu se poate face din aceasta un impediment (*aplauze, aprobări*).

https://biblioteca-digitala.ro

Ne mai cerând nimeni cuvântul, se pune la vot art. 12 şi se aprobă.
Se citesc şi se aprobă, succesiv şi fără discuţiune, art. 13—20.
Art. 21. Oratorul este dator să vorbească numai asupra chestiunii pentru care i s-a dat cuvântul. Dacă se depărtează, preşedintele îl recheamă la chestiune. Dacă vreun orator, după ce a fost rechemat la chestiune de două ori în cursul cuvântării sale, tot urmează a se depărta de dânsa, preşedintele îi ridică provizoriu cuvântul şi consultă Senatul dacă trebuie să oprească pe acel orator de a mai continua. Senatul se pronunţă, fără discuţie, prin ridicare de mâini.

Dialog explicativ cu dr. I. Tănăsescu

Daţi-mi voie să văd mai bine de la locul meu de aci, decât dv. de la locul dv., Nu am nici o explicaţie de dat în această privinţă. Nu pot admite învinuirile de fals care vin de la dv. Aceasta atinge demnitatea şi onoarea prezidenţială.

D-l dr. I. Tănăsescu: Nu cer nici o explicaţiune în acest sens, d-le preşedinte.

D-l prof. Nicolae Iorga, preşedinte: D-v. aveţi dreptul să vorbiţi la discuţia asupra articolului, iar nu să aduceţi învinuiri preşedintelui. Lăsaţi deoparte chestiuni de acestea în care căutaţi să introduceţi pe preşedinte. Nu vă pot da cuvântul.

D-l dr. I. Tănăsescu: Nu se adresează preşedintelui chestiunea ridicată de mine. Este o chestiune de regulament.

D-l prof. Nicolae Iorga, preşedinte: D-v. cunoaşteţi mai puţin decât mine uzanţele adunării care îmi dau dreptul să manifest părerea pe care am exprimat-o şi nu înţeleg să fie tăgăduită.

D-l dr. I. Tănăsescu: Dar regulamentul nu dă dreptul nimănui ca să ne ridice putinţa de a vorbi în Senat.

D-l prof. Nicolae Iorga, preşedinte: Nu vi s-a luat nici un drept.

Se pune la vot art. 21 şi se primeşte nemodificat.
Se citesc şi se admit, succesiv şi fără discuţiune, art. 22—71.
Se citeşte art. 72.
După terminarea discuţiunii articol după articol, proiectul poate fi pus la vot, în întregimea lui, în aceeaşi zi.

https://biblioteca-digitala.ro

Despre interpelări

Interpelările nu mai există, d-le senator; le putem prevedea noi, dar Constituția nu le admite.

D-l Ștefan C. Ioan: Cu atât mai mult, d-le președinte. În privința rolului nostru de a întreba guvernul, s-a pus prin legea electorală o oprelişte.

D-l prof. Nicolae Iorga, președinte: D-le senator, atârnă de dibăcia celui care întreabă: sunt întrebări la care poate, cine va să dea un răspuns, şi sunt altele față de care cineva se poate eschiva; atârnă de felul de a vorbi şi de situația vorbitorului, deşi toată lumea, în principiu, este egală.

La art. 89, despre dreptul senatorilor de a cere dosare de la autorități

Sunt dator să vă înştiințez că aceasta este împotriva unui vechi obicei, care consta în a se da senatorilor dosarele expurgate. Dosarele trebuiesc date cu toate foile lor. Aceasta este în avantajul controlului pe care avem dreptul a-l exercita.

Despre arestarea senatorilor

D-lor senatori, sunt dator să vă atrag atenția că întâiul alineat din acest articol este introdus acum întâia oară. Înainte se putea aresta un senator în timpul când nu era sesiune, fără a fi înştiințat Senatul. Acum pentru întâia oară trebuie să se înştiințeze biroul Senatului pentru orice arestare, pentru ca biroul să ia măsurile necesare spre a asigura libertatea şi demnitatea membrilor Senatului.

Acesta este unul dintre articolele noi şi mă bucură foarte mult că găseşte aprobarea dv. (*Aplauze*).

Despre purtarea insignelor

Este o insignă cu S P. Q. R., semnele Senatului roman. S-au introdus anume aceste semne pentru a se arăta că Senatul înțelege să aibă şi el o influență asupra felului cum se prezintă membrii săi, un semn care să fie al Senatului.

https://biblioteca-digitala.ro

Se pune la vot art. 95 şi se admite.
Se citesc şi se admit, succesiv şi fără discuţie, art. 96—117, ultimul.

D-lor senatori, cred că după ce aproape toate articolele au fost admise fără discuţie, şi acolo unde a trebuit să se discute şi să schimbe ceva, cu plăcere s-a schimbat, cred că votarea în total s-ar putea face prin ridicare de mâini.

D-l C. C. Brăiesku: D-le preşedinte, în privinţa aceasta este o cerere semnată de 30 domni senatori.

D-l prof. Nicolae Iorga, preşedinte: În această privinţă, cred că trebuie să se voteze aşa cum fixează noul procedeu. Doriţi aceasta?

Voci: Da.

D-l prof. Nicolae Iorga, preşedinte: Cine este pentru votarea potrivit prevederilor noului regulament, adică votarea la loc, în plic, acela să se ridice.

D-l C. C. Brăiesku: D-le preşedinte, depun următoarea propunere semnată de 30 domni senatori, prin care cerem, în virtutea art. 82 din regulamentul nou şi art. 72 modificat din acelaşi regulament, ca votarea în total a regulamentului să se facă secret şi cu buletine.

D-l prof. Nicolae Iorga, preşedinte: În acest caz procedăm la votarea regulamentului prin vot secret.

D-lor senatori, rezultatul votului este următorul:

Votanţi	138
Majoritate regulamentară	58
Buletine pentru	49
Buletine contra	88
Voturi nule	1

D-lor senatori, proiectul de regulament s-a respins.

Înainte de a începe votarea, eu pregătisem pentru dv. cuvintele pe care vă rog să-mi îngăduiţi a le citi: Respingerea Regulamentului, la a cărui redactare am colaborat, o consider ca dorinţa dv. de a fi conduşi altfel decât după ideile pe care le-am enunţat în cuvântarea mea şi care sunt la baza vieţii mele politice, sprijinite pe păstrarea ordinei în folosul naţiei, care altfel poate cădea în păcate mai grele decât ale vechiului regim.

Vă rog deci a primi demisia mea irevocabilă şi a proceda la alegerea unui alt preşedinte, căruia îi urez mai mult noroc şi dv. cea ce trebuie pentru a nu se periclita opera începută.

https://biblioteca-digitala.ro

NOTE

1. Preşedintele Consiliului era Armand Călinescu.

Şedinţa din 15 iunie 1939

După ce în şedinţa precedentă a Senatului îşi dăduse demisia

D-le preşedinte[1], în legătură cu şedinţa de alaltăieri vreau să vă comunic dv. în particular ceea ce cred că este necesar pentru a lămuri mai bine o situaţie.

Dv. aţi găsit cuvinte bune pentru mine în momentul când am părăsit preşedinţia, însă aţi adăugit că m-am grăbit luând asupra mea un vot care privea numai regulamentul sau o parte din regulament.

Daţi-mi voie să vă îndrept puţintel.

Era o deosebire adâncă de păreri între mine şi majoritatea care a provocat retragerea mea şi anume iată care: în situaţia de acum, eu cred că trebuie să existe un factor permanent care să reprezinte în acelaşi timp şi experienţa ţării. Banca ministerială nu a fost nici odată permanentă şi cu toate că îi doresc o cât mai lungă dăinuire, cu toate acestea, se poate întâmpla să nu dureze nouă ani, în care caz de altminteri s-ar istovi şi aceste puteri aşa de încercate. Camera Deputaţilor este alcătuită din elemente noi. Regele, către care în tot ceea ce facem se duce gândul nostru, Regele are nevoie de un sprijin statornic. Intenţia mea era aceasta, de a i-l da în Senatul de aici, şi nu pentru o vană ambiţie de a figura acolo unde au figurat şi oameni mai tineri decât mine şi care, poate, nu vor rămânea în judecata vremii deasupra mea. Pentru aceasta am cerut permanenţa preşedinţiei, pentru ca să existe, în momentul acesta de mari prefaceri, ceva care să poată fi nezguduit. Şi în momentul când se discută legăturile dintre puterea executivă şi puterea legislativă, eu am voit să fie acolo, la preşedinţie, cineva care să aibă în trecutul lui destul pentru a asigura deplina independenţă a acestui Senat.

În ziare a apărut astăzi un comunicat sau o serie de explicaţiuni care au înfăţişarea unui comunicat, în care se încearcă a se explica plecarea mea de la

https://biblioteca-digitala.ro

preşedinţie, după sentimente pe care nu le pot avea, căci eu am ajuns aproape la capătul vieţii mele şi tot ce viaţa poate da unui om în ţara lui şi în afară de ţara lui eu le-am avut. Prin urmare nu admit să fiu înfăţişat ca un doritor de situaţii care înţelege să i le asigure.

Poate că majoritatea Senatului a crezut că găseşte în mine numai un trecut. Eu aduceam o voinţă, o voinţă puternica în stare a nu îngenuchia înaintea nimănui. Nu este nevoie de dânsa? Eu am locul meu aici şi în munca mea şi adaug: am locul meu în istoria ţării, iar dacă în locul unde nu mai este voinţă activă, Senatul doreşte un simbol, un simbol mai frumos decât dv., d-le preşedinte, care întrupaţi o lungă luptă pentru descătuşarea Coroanei, pentru înălţarea ideii naţionale, pentru triumful moralităţii, nu poate să existe. Cred că mulţi ca mine ar propune ca locul pe care îl ocupaţi acum trecător, ca locul acesta să devină definitiv prin aceleaşi aclamaţii care m-au ridicat pe mine acolo şi plecând din suflete, să zicem, tot aşa de sincere.

În chestiune prealabilă

Tot în chestiunea prealabilă uitasem un lucru. Pentru că banca ministerială este reprezentată prin d-l preşedinte al Consiliului, aşi avea o dorinţă. Presa se găseşte sub cenzură din motive pe care nu le discut, cum nu discut însăşi cenzura, dar ar fi de dorit ca în ce priveşte lucrările noastre nici un îndemn să nu vie, nu de acolo unde este d-l preşedinte al consiliului ci din partea unor organe administrative prea zeloase care n-au calitatea de a judeca ceea ce se petrece aici în Senat. Ziarele să vorbească despre dezbaterile noastre cum înţeleg. Ele nu au a fi sfătuite în acest domeniu; în celelalte domenii, liber, dacă aşa sunt împrejurările, dar în domeniul acesta este pentru mine neadmisibil să se dea o interpretare, care să nu plece de la însăşi conştiinţa ziariştilor. Prea sunt asemănătoare explicaţiunile acestea ca să nu bănuiesc o origine comună şi prea jignitoare pentru adevăratul meu caracter, pentru ca să nu le resping, ori de unde ar veni.

În continuare:

D-le preşedinte, prin faptul că nu s-a primit proiectul de regulament, aceasta nu înseamnă că încetează de a funcţiona comisiunea care a fost numită.

https://biblioteca-digitala.ro

Dacă această comisie credeți că poate continua, eu nu fac parte dintr-însa, eu am fost numai asistent și eventual sfătuitor; eu cred că dv. puteți face cum socotiți, cred că ar trebui trimis regulamentul nou la comisiunea care l-a alcătuit. Dv. dacă credeți altfel, evident că dv. hotărâți, împreună cu majoritatea Senatului, dar vă rog, în puterea legăturilor noastre personale, să nu vă supărați niciodată de câte ori se va întâmpla ca părerea mea, sprijinită pe o lungă experiență, pe care eu o țin minte, s-ar putea deosebi de a dv. Să-mi permiteți a vă atrage atenția foarte prietenește și în calitatea dv. de președinte, foarte respectos, a vă semnala că la Camera Deputaților s-a făcut o greșeală, citindu-se proiectul de Răspuns la Mesaj, înainte de a fi constituit biroul întreg. Eu cred că nu există o Adunare decât atunci când biroul întreg este constituit și numai înaintea unei Adunări pe deplin constituită, se poate aduce proiectul de răspuns la Mesaj. Dv. veți face iarăși ce veți crede de cuviință.

Despre respingerea regulamentului Senatului și ecourile din presă

D-le președinte[2], numai un singur cuvânt am de spus.

În acele articole din ziare, aproape identice, despre care am vorbit acum câteva minute, s-a spus că regulamentul este excelent, dar a fost respins numai din cauza pretenției mele de a fi președinte, nu știu câți ani de zile. Prin urmare, ori ceea ce s-a spus în ziare este o intrigă urâtă, pe care Senatul, împreună cu mine, o respinge, având același dispreț pe care-l am eu pentru autorii acestei intrigi și, prin urmare, nu este vorba numai de articolul privitor la președinția mea și în cazul acesta, evident că ați putea să aveți o oarecare dreptate, ori este vorba numai de acest articol și, prin urmare, comisiunea din care eu nu fac parte se poate menține. Iarăși, un punct de vedere.

D-l C. Argetoianu, președinte: D-le senator, cred că Senatul este unanim să interpreteze chestiunea, așa cum ați explicat-o la începutul ședinței. Nimeni nu bănuiește că profesorul Iorga a avut ambiția să se așeze pentru 9 ani la președință.

D-l profesor N. Iorga: Aceasta nu o credeți nici dv., cum nu cred nici eu, că alegerea dv., în condițiile în care s-a efectuat, vă ridică mai presus decât meritele dv. pentru țară.

NOTE

1. Președinte de vârstă al Senatului era A.C. Cuza.
2. Președinte ales al Senatului era Constantin Argetoianu.

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 20 iunie 1939

La proiectul de regulament al Senatului

La art.2 care stipula pierderea mandatului de senator dacă nu se presta jurământul în termenul legii; în afară de cazurile de forţă majoră

D-lor, iată de ce este vorba: aici se introduce o excepţie, care nu-şi află definiţia nicăieri.

Ce însemnează cazurile de forţă majoră? De exemplu, cineva se găseşte în străinătate, am în vedere un caz, şi acolo în străinătate, să zicem că face opoziţie regimului faţă de care d-l preşedinte a arătat deplina sa fidelitate şi publică articole prin gazete, dă interviuri. Să zicem că este profesor, care nu ocupă catedra de nu ştiu câtă vreme şi atunci când îl întreabă cineva: D-ta eşti senator sau nu eşti senator, fiindcă n-ai prestat jurământ?". El spune: „Este un caz de forţă majoră".

Şi atunci trebuie să se înceapă negociaţiuni diplomatice, şi dacă acel domn este un diplomat, veţi putea să înţelegeţi că el poate fi biruitor în discuţia aceasta. Încep discuţii: este caz de forţă majoră sau nu este caz de forţa majoră?

Dvs. sunteţi jurişti; eu sunt un simplu cetăţean, care procedează pe linia bunului simţ şi prevede cazurile ce se pot prezenta. Ce însemnează forţă majoră? Unul nu vrea să jure; este evident că nu vrea să jure. N-o poate spune în gazete, fiindcă există cenzura care îl împiedecă, dar el nu vrea să facă act de acceptare faţă de Constituţia din anul trecut şi faţă de Frontul acesta, faţă de care eu am oarecare rezerve. Nu vrea - toată lumea ştie că el nu vrea - şi se aşează în dosul forţei majore, pe care o scoate înainte.

Ce înseamnă forţă majoră, ca să ştiu şi eu ce înseamnă şi cum votez, ca simplu cetăţean?

D-l C. Argetoianu, preşedinte: D-l Brăiesku are cuvântul.

D-l C. C. Brăiesku: D-le Preşedinte, şi domnilor senatori, sunt cu totul de acord cu d-l profesor Iorga.

D-l profesor N. Iorga: Ne-am regăsit în *Curentul* de astăzi, în aceeaşi caricatură (*ilaritate*).

D-l C. C. Brăiesku: D-le profesor, eu n-am citit *Curentul* de astăzi, dar am citit *Neamul Românesc* de zilele trecute, în care aţi avut o atitudine foarte măgulitoare pentru mine.

https://biblioteca-digitala.ro

D-l profesor N. Iorga: Articolul acela nu te viza pe d-ta.

D-l C. C. Brăiesku: Dar în tot cazul eu sunt obiectul şi-mi pare foarte rău. Declar foarte sincer, pentru că sunt sigur că suntem de acord şi cred că vom fi de acord şi de aci înainte.

D-l profesor N. Iorga: Mai dă Dumnezeu! (*ilaritate*).

La art. 4, despre alegerea biroului, prin vot uninominal secret şi cu majoritate relativă

D-l Al. Săndulescu: D-lor senatori, cred că trebuie suprimat ultimul alineat: „Candidaturile vor fi anunţate în scris preşedintelui Senatului".

Se pune la vot amendamentul propus de d-l Săndulescu şi se aprobă.

Iată de ce în Regulamentul pe care dvs. l-aţi respins era introdus acest pasaj.

D-l C. Argetoianu, preşedinte: El era explicat prin scrutinul de listă, prin votul uninominal.

D-l prof. N. Iorga: Daţi-mi voie! Mai întâi n-aţi cerut cuvântul de la mine când vorbeam. Meşteşugul este mai greu decât îl credeaţi. Iată de ce am introdus eu acest alineat, fiindcă se va produce, nu în acest caz, în alte cazuri, se va produce în ceea ce priveşte candidaturile, o luptă şi este bine să fim scutiţi de ea, deoarece altceva este când sunt anunţate candidaturile şi altceva este când răsar candidaturi la care nimeni nu se aştepta. Acesta este motivul pentru care s-a introdus acest alineat.

Acum dvs. puteţi primi propunerea de a se înlătura acest amendament, numai că veţi vedea dvs. ce va rezulta, nu din întâia îmbulzeală, care nu cred că va veni, ci din îmbulzelile care vor veni. Acesta era un lacăt tras împotriva unor ambiţii, ale căror nume nu se găsesc în scris. Mă rog, dvs. faceţi cum credeţi, o să vedeţi rezultatul.

La art. 5 care prevedea că până la alegerea altui birou, cel precedent expedia lucrările curente

Iată, d-lor, ce este cu anul calendaristic, care noţiune nu se găseşte în dicţionarul academic şi nu e bine să creem noi termeni, afară numai dacă ne

https://biblioteca-digitala.ro

adresăm la cărţile bisericeşti sau la cronici, care sunt mai potrivite cu vârsta noastră; dar să inovăm aici, cred că nu este bine. Se înţelege totdeauna ce însemnează un an! Doar nu va fi anul parlamentar. Şi-mi pare bine că nu se face o nouă votare în toamnă şi sunt bucuros că voi vedea pe d-l preşedinte la acelaşi loc, sunt bucuros să-l ştiu pe d-sa îndeplinindu-şi programul pe care l-a anunţat. Dar cu ocaziunea aceasta, cred că este bine sa lămurim un lucru: când am propus eu ca preşedintele să fie ales pe toată legislatura, toată lumea, până la autorii caricaturilor pe care le comandă cenzura, toată lumea a crezut că eu doresc ca biroul să rămână nouă ani de zile, dar aici se vede bine că, deoarece se înnoieşte Senatul la fiecare trei ani, şi rămân numai senatorii de drept pe nouă ani - lucrul acesta îl poate înţelege oricine şi nu era nevoie să-l explic eu de pe fotoliul preşedinţial. Prin urmare, eu eram pentru trei ani, fiindcă înnoirea unei treimi din membri Senatului poate creea oricând o altă majoritate. Dvs. sunteţi pentru un an. Îmi pare foarte bine că sunteţi pentru un an, mai ales că-l numiţi şi „calendaristic". Să lăsăm anul aşa cum l-a lăsat Dumnezeu. Dacă însă puneţi anul „calendaristic", atunci la începutul anului viitor, adică la 1 ianuarie d-voastră alegeţi alt birou?

D-l C. Argetoianu, preşedinte: Citiţi aliniatul 2.

D-l prof. N. Iorga: Vasăzică, nu avem alegeri la 1 ianuarie. îmi pare foarte bine, pentru că ar fi fost un spectacol interesant ca în mijlocul sesiunii să avem alegeri de birou!

Face o observaţie de natură gramaticală:

Domnule raportor, la sfârşitul primului alineat văd că dvs. ziceţi „a menţine pe orator în cadrul discuţiunii". Noi zicem „a menţinea", fiindcă dacă este „a ţine", „a menţine", atunci o să ajungem la „a vede", „a prevede". În felul acesta omorâm o conjugare a doua.

În continuare despre formulări anapoda

D-le raportor, aşa cum este redactat acest articol, se înţelege că Mesajul Regal a împlinit 18 ani, fiindcă el se referă la substantivul precedent.

Prin urmare, 18 ani trebuie să aibă Mesajul Regal pentru ca Moştenitorul Tronului să fie declarat senator. (*Ilaritate*).

https://biblioteca-digitala.ro

D-l I. Gr. Perieţeanu, raportor: D-le profesor, nu aţi remarcat că El este scris cu literă mare; prin urmare nu se poate face confuzie.

D-l prof. N. Iorga: Vasăzică, de câte ori este literă mare la începutul unei propoziţii, înseamnă Dinastia!

La paragraful a, mai am de făcut observaţiunea că în mod greşit ziceţi „ai Bisericilor ortodoxe române şi greco-catolice" şi că ar trebui să ziceţi „Biserica ortodoxă română şi greco-catolică", fiindcă altfel s-ar crede că sunt mai multe Biserici ortodoxe şi mai multe Biserici greco-catolice.

D-l I. Gr. Perieţeanu, raportor: Aveţi dreptate.

D-l prof. N. Iorga: Iată, cineva mai face observaţiunea că atunci când spuneţi „Biserica ortodoxă română", aceasta înseamnă că recunoaşteţi existenţa Bisericii ruseşti din Basarabia şi aşa mai departe. Trebuie, prin urmare, să ziceţi „Biserica ortodoxă şi Biserica greco-catolică", fără română.

De asemenea, remarc că nici termenul „confesiune" nu este bun, fiindcă rabinul nu reprezintă o confesiune, reprezintă o religie. La fel şi şeful Bisericii musulmane. Acestea sunt religii, nu confesiuni, întreb banca prelaţilor să răspundă dacă am sau nu dreptate? (*Aprobări de pe banca Înalţilor Prelaţi*).

Prin urmare, să zicem numai „capii religiilor", pentru că doar confesiuni sunt numai două: cea ortodoxă şi cea greco-catolică; celelalte sunt religii, nu confesiuni.

Despre durata mandatului de senator

D-le Preşedinte, unul dintre colegii noştri, general, pune această întrebare, pe care o formulează prin mine, d-sa nevoind să ia cuvântul.

Ce înţeles are primul alineat al art. 10, când spune că durata mandatului membrilor de drept încetează odată cu demnitatea sau calitatea în virtutea cărora le deţin? D-sa se găseşte în mijlocul nostru în calitatea sa de comandant de unitate superioară în timp de război. Altul din colegii noştri se află aici în puterea demnităţii pe care o purta în magistratură. Cum va înceta durata mandatului acestor senatori? Cum poate să înceteze trecutul cuiva?

D-l C. Argetoianu, preşedinte: Se face o confuzie cu membrii Bisericii. Nimeni nu se gândeşte la aceşti membri de drept ai Senatului, ci numai la episcopii care-şi pierd scaunul.

https://biblioteca-digitala.ro

D-l prof. N. Iorga: Dar se referă şi la cei care-şi pot pierde situaţiunea. Spre exemplu, am fost ales de zece ori. Cum o să înceteze calitatea mea de a fi fost ales de zece ori?

Despre comisiile permanente şi atribuţiile lor

D-lor, iată, sunt două deosebiri faţă de comisiunile prevăzuta în celălalt proiect de regulament.

Anume, iată unde este deosebirea şi cred că ar fi foarte bine să se revină la forma care a fost propusă de comisiunea care, cu dreptate, sau fără dreptate, a fost înlăturată. Iată, se prevede la punctul 9 că va exista o comisiune de Educaţie naţională, Culte, Artă şi Presă.

Noi am desfăcut aceste atribuţiuni, dând pe fiecare dintr-însele la altă comisiune, pentru că în puterea trecutului, când exista un Minister de Culte şi de Instrucţiune Publică, se putea face această confuzie, dar astăzi, când anumite ramuri de activitate s-au osebit şi au devenit de o mare greutate şi nu mai suntem în situaţia României mai mici de odinioară, care a devenit România ceastălaltă, cu o mulţime de griji, care nu se puteau prevedea măcar în trecut, eu cred că nu este bine ca aceeaşi comisie să se ocupe de educaţia naţională, lucrul foarte important, care trăieşte prin sine, şi să se ocupe în acelaşi timp de sculptură, de muzică, atunci când avem reprezentanţi ai artei, numiţi de Majestatea Sa Regele ca răsplătire a meritelor lor. Una este educaţia naţională şi alta este arta în toate formele ei. Şi mai ales altceva sunt cultele. Cultele nu mai sunt ca mai înainte când era Biserica ortodoxă română şi alte culte mai mult sau mai puţin reprezentate pe banca prelaţilor. Acum este vorba de o mulţime de culte îndrituitei aici, în România, care îşi au problemele lor.

Nu înţeleg de ce nu s-a menţinut împărţirea în trei: educaţia pe de o parte, artele pe de alta şi cultele, cu atât mai mult cu cât simpaticul nostru raportor de astăzi este el însuşi un scriitor eminent, prin urmare ştie foarte bine ce înseamnă literatura. Literatura este una, ceea ce se cântă în biserică este alta şi ce se zugrăveşte pe pânză sau se cioplеşte cu dalta este altceva.

Prin urmare, s-ar mai putea crea două comisiuni pe lângă acestea.

În ceea ce priveşte comisiunea minorităţilor, pe care o pusesem în proiectul trecut, şi care nu mai este prevăzută deosebit, este mult mai bine să se fixeze acest punct, că există o comisiune la care nu chestiunea în sine, dar afacerile privitoare la minorităţi trebuie să meargă. În comisiunea cea veche era un reprezentant al minorităţilor cum nu-şi găseşte perechea, d-l Hans Otto

https://biblioteca-digitala.ro

Roth, şi în înţelegere cu dânsul am luat noi această hotărâre. Şi era din partea minorităţii maghiare un om de o lealitate perfectă, d-l Szasz Paul, care a dorit şi d-sa să facem dreptate acelor cereri venite din partea saşilor şi maghiarilor, să fie un for la care să se poate adresa cineva. Fiindcă acestea nu mai sunt vechile secţiuni; acestea sunt comisiuni. Comisiunile lucrează. Toată greutatea şi toată însemnătatea lucrului se face acolo, în aceste comisiuni şi comisiunile acestea, care sunt chemate să ducă tot greul şi care singure au deplină competinţă, trebuie să fie însemnate şi definite neted.

Cred că am reuşit să fiu de acord cu dv., sărind de la un regulament la altul. Eu nu vreau să fac război cu dv., dar vreau să fie cât mai bine în această Adunare.

La articolul privind consultarea obligatorie a Consiliului Legislativ

Poate că trimiterea aceasta la Consiliul Legislativ să aibă acelaşi efect pe care-l avea şi până acum, când Consiliul Legislativ ridica tot felul de obiecţiuni cu caracter formal, iar Corpurile Legiuitoare treceau peste părerile Consiliului Legislativ. N-ar fi mai bine ca, în loc să ne adresăm noi Consiliului Legislativ, însuşi legiuitorul să binevoiască a trece pe acolo, pentru ca astfel Consiliul Legislativ să spună dacă proiectul corespunde cu cerinţele legale, în loc să ne luăm noi asupra noastră această sarcină, şi să se întâmple ca în trecut, când Adunarea nu ţinea seamă de avizul Consiliului Legislativ?

Este o propunere care este bine să rămână în dezbateri. Proiectul trebuie să poarte avizul Consiliului Legislativ.

La art. 16, unde se preciza că membrii comisiilor erau aleşi „pe toată durata legislaturii"

Dar când Senatul se înnoieşte cu o treime, cum este pe toată durata legislaturii?

D.C. Argetoianu, preşdinte: Se completează.

D. profesor N. Iorga: Intră înăuntru cei care ies la reînnoire?

D. C. Argetoianu, preşedinte: Se completează.

D. profesor N. Iorga: Dar atunci cum este „pe toată durata"? Aşa, cu aproximaţie. Dar un regulament nu este chestiune de aproximaţie, nmai politica este chestiune de aproximaţie, nu totdeauna reuşită. Dvs. introduceţi un punct din regulament care a fost anulat.

https://biblioteca-digitala.ro

D. C. Argetoianu, preşedinte: Este un omagiu care vi se aduce.

D. profesor N. Iorga: Comisiunile sunt pe legislaturi.

D. C. Argetoianu, preşedinte: Am căutat să vă împăcăm.

D. profesor N. Iorga: Nu ne interesează ce aţi căutat dvs. Noi vedem rezultatul şi-l apreciem.

La art. 50: Coroana nu poate fi pusă în discuţie

Coroana nu poate fi pusă în discuţie. Dacă se ridică cineva din mijlocul senatorilor, cineva care într-o formă dibace atinge prin observaţiunile făcute demnitatea Coroanei, nu se poate ridica nimeni dintre noi pentru a apăra Coroana împotriva acestei lipse de bună cuviinţă?

D-l C. Argetoianu, preşedinte: Se va ridica preşedintele.

D-l prof. N. Iorga: Coroana nu poate fi pusă în discuţie, iar dacă se pune, avem voie s-o apărăm. Se poate lua apărarea Coroanei. Şi această apărare să figureze în procesul-verbal, pentru că eu înţeleg să mă folosesc de acest drept, atunci când s-ar găsi cineva, nu printre cei de faţă, dar între alţii care ar lua o atitudine necuviincioasă faţă de Coroană. Şi aceasta nu o fac din linguşire, ci pentru că eu cred că Coroana, prin ceea ce face, merită recunoştinţa noastră.

Cum se discută regulamentul

În proiectul nostru de regulament era fixată numai o jumătate de oră, nu o oră întreagă. Cu o oră întreaga veţi vedea dv. cât de greu se vor vota proiectele de legi. Este adevărat că în trecut era şi obiceiul de a vorbi mai multe zile. Am aici lângă mine un eminent reprezentant al elocvenţei române care făcea cam aşa.

D-l prof. A. C. Cuza: Revendic pentru mine acest merit. Cred că era necesar atunci, nu ştiu dacă mai este acum.

D-l prof. N. Iorga: Şi mai era cineva, care lipseşte acum dintre noi, nu ştiu pentru ce motiv, d-l Virgil Madgearu, care vorbea din principiu trei zile. Când eram preşedinte la Cameră, şi m-a asigurat că va vorbi trei zile, atunci m-am adresat către d-sa şi l-am întrebat dacă are această intenţie. Mi-a spus că o are şi atunci i-am spus: Vă rog să începeţi cu ziua a doua. Şi d-l Madgearu, care este un om inteligent, în asemenea împrejurări mai ales, a înţeles că trebuie să vorbească mai puţin de o zi. Eu cred că o jumătate de ceas ajunge.

https://biblioteca-digitala.ro

D-l C. Argetoianu, preşedinte: Noi vrem să fim de acord cu regulamentul Camerei. Vă rog să votaţi articolul aşa cum este propus de d-l raportor.

D-l prof. N. Iorga: Vă aşteptăm, d-le preşedinte, pe dv. întâi.

La art. 80

La art. 80, în celălalt proiect de lege, era o prevedere: că actele care se comunică trebuie să fie integrale. Dosarele se comunică integral, nu cum s-a făcut foarte adeseori. Am un caz în experienţa mea proprie, cu sustragere din dosar a unor anumite piese; prin urmare, dosarul cerut trebuie să se dea integral, fiindcă altfel nu foloseşte la nimic.

Despre întrebări

D-lor senatori, iată de ce este vorba: înainte se făceau întrebările acestea oral şi aveau o publicitate, lumea auzea că s-a făcut cutare întrebare ministrului.

Putem noi fi siguri, aici se poate întreba banca ministerială, putem noi fi siguri că întrebarea, pe care o punem în scris, se publică fără nici o intervenţie a cenzurii, care nu are nici un fel de drept asupra lucrărilor care se petrec în Adunare? Fiindcă altfel, înţelegeţi foarte bine că un senator nu se poate îndreptăţi faţă de cei care l-au ales sau faţă de opinia publică, dacă e numit. Totul se petrece într-o şoaptă, la ureche, şi câteodată nici măcar la o şoaptă nu se prevede că avem dreptul să ne apropiem de ministru, să-i spunem două vorbe la ureche şi cu datoria pentru dânsul de a ne spune şi el două vorbe de răspuns? Acestea sunt lucruri publice. Caracterul public al interpelărilor şi al răspunsului la interpelare trebuieşte garantat, din moment ce nu putem vorbi.

Aş vrea să ştiu ce crede banca ministerială în această privinţă.

D-l M. Ghelmegeanu, ministrul Lucrărilor Publice şi al Comunicaţiilor: Banca ministerială nu are nici o obiecţiune de făcut în privinţa observaţiunilor d-lui profesor Iorga. Rămâne ca Senatul să hotărască.

D-l prof. N. Iorga: Atunci, rămâne hotărât că aceste întrebări şi răspunsuri se publică, nu numai în *Monitorul Oficial*, ci avem dreptul să le înfăţişăm şi în presă.

https://biblioteca-digitala.ro

Despre interpelări

Am cerut cuvântul ca să vă spun că dvs. aveţi dreptate, că textul constituţional nu trebuie interpretat în aşa fel, încât noi, membrii Adunărilor, şi în special când este vorba de Senat, noi să nu avem dreptul de a pune chestiuni, care interesează politica generală, fie înăuntru, fie în afară.

Obiecţiunea dvs. că niciodată nu a fost răsturnat un guvern de pe urma unei interpelări este adevărată, însă s-a întâmplat că unii miniştri au trebuit să plece de pe urma unei interpelări, pusă câteodată în legătură cu alţi membri ai cabinetului. Vă aduceţi aminte de împrejurarea tristă, în care a trebuit să părăsească Banca ministerială un om, cu care se mândreşte armata românească. Este vorba de Mareşalul Averescu. S-a pus la cale o interpelare, cu sprijin din partea majorităţii, în legătură cu unul din miniştri. Este unul din momentele cele mai triste din toată viaţa noastră parlamentară, acela care a căutat să arunce umbră unuia din cele mai frumoase caractere de om şi militar superior.

Dvs. faceţi foarte bine şi eu vă mulţumesc, că luaţi apărarea Senatului în ceea ce priveşte unul din drepturile sale. Este drept că în Constituţie se prevede că nu mai este Banca ministerială emanaţia parlamentului, şi, dacă vreodată se va face o revizuire a Constituţiei, eu voiu cere ca nici Adunările să nu fie sub nici o formă, făţiş sau ascuns, emanaţia Băncii ministeriale.

La formularea art. 91

Aici nu este bine, Dv. nu vă gândiţi ce întrebuinţare se poate da prescripţiei din acest articol. Se zice că „Senatul poate ordona" - nu poate „ordona", ci „hotărî" - suprimarea oricărui pasagiu ce va crede că nu este bine să figureze în dezbaterile Senatului. Preşedintele poate să împiedece publicarea unei părţi dintr-un discurs, fără să arate pentru ce. Ar trebui să se spună că numai pentru pasagiile „contrare intereselor Statului". Este singurul motiv pentru care se poate amputa un discurs.

D-l C. Argetoianu, preşedinte: Aveţi dreptate, articolul se modifică în sensul că "preşedintele poate dispune, în interesul Statului", suprimarea oricărui pasaj ce va crede.

Se pune la vot propunerea d-lui prof. N. Iorga şi se admite.

https://biblioteca-digitala.ro

În cazul arestării unui senator

Aici comisia cea nouă a suprimat ceea ce introdusesem în folosul dv., că anume, senatorul care este arestat în timpul dintre sesiuni, trebuie să fie garantat întrucâtva prin aceea că se comunică biroului Senatului această arestare, pentru ca biroul Senatului să poată interveni. Nu trebuie să uităm un lucru, în afară de sentimentele pe care le avem față de miniștrii în funcțiune, că sunt vremuri de așa fel și pasiunile pretutindeni sunt așa de puternice, încât se pot întâmpla și acte de acelea pentru care un senator să trebuiască să fie apărat prin intervenția biroului.

Vă rog, domnule președinte, să consimțiți a se introduce ca amendament ceea ce figura în celălalt proiect pentru această asigurare a senatorilor față de oricare samavolnicie.

D-l C. Argetoianu, președinte: Dv. doriți, dacă am înțeles bine, ca biroul Senatului să fie prevenit, nu la deschiderea sesiunii, ci în momentul arestării.

D-l prof. N. Iorga: Este o simplă înștiințare, iar biroul este liber să facă tot ce crede de cuviință.

La art. 97, despre concediile pentru „executarea unor delegațiuni primite"

D-lor, vă rog: delegațiunilor primite, de la cine? De la Senat sau de la Stat? Se poate întâmpla cineva să aibă o misiune din partea Statului. Deci să nu se înțeleagă că aici este vorba numai de delegații primite de la Senat; trebuie prevăzute aci și delegațiile culturale și economice.

Iată, de exemplu, d-l Pompei este chemat să facă lecții la Paris; sau d-l Bibescu are o misiune națională de îndeplinit. Vă rog, acestea nu se cer de la Senat și nu le dă Senatul.

Și atunci, sfârșitul al. 3 al art. 97 ar urma să fie redactat astfel: „iar concediile pentru îndeplinire de însărcinări oficiale, se dau pentru tot timpul necesar executării delegațiunii primite". (*Aprobări*).

Se pune la vot modificarea propusă de d-l prof. N. Iorga, și se admite.

La art. 107, privitor la împrejurările excluderii unui membru din Senat

https://biblioteca-digitala.ro

Nu se specifică de ce natură sunt injuriile grave la adresa preşedintelui Senatului. Rămâne bine înţeles că a spune preşedintelui că el a falsificat votul, cum s-a întâmplat cândva, aceasta este o insultă foarte gravă, pe care o respinge însuşi sensul acestui regulament, care este făcut să asigure autoritatea preşedintelui.

D-l Mihail Sadoveanu: De ce trebuie să se pună adjectivul „grave". Să se spună numai „injurii".

D-l prof. N. Iorga: Când spui „injurii", se gândeşte cineva la altceva (*ilaritate*).

Despre interdicţia pentru senatori de a face demersuri pe lângă autorităţi

Senatorii nu pot face direct nici un fel de demersuri sau intervenţii; dar indirect? Atunci să se fixeze condiţiunile în care intervenţiunile se pot face şi să ştim şi noi când se pot face intervenţiuni directe şi când indirecte.

La un amendament al raportorului, I. Gr. Perieţeanu

D-le raportor, la aliniatul 5 (punctul c) de sub art. 126, sunt observaţiuni care se impun de la sine. Se spune: „satisfacerea legii recrutării". Dar sunt şi funcţionare. Prin urmare?

De altă parte, se vorbeşte şi de titluri universitare. Dar titlurile universitare sunt de tot felul; câţiva ani, toată facultatea, licenţă, doctorat. În general, vă rog să lăsăm titlurile acestea universitare, când e vorba de administraţie şi stenografie. Eu ştiu care este valoarea acelor titluri universitare. Ce vreţi? Îl trânteşti de zece ori şi apoi.

D-l C. Argetoianu, preşedinte: D-l Iorga are dreptate!...

D-l prof. N. Iorga: Îi dai o licenţă şi ai terminat; pe urmă, Dumnezeu să ne ierte! Nu mai cereţi titluri universitare şi recrutarea! Prin urmare suprimaţi al. 5.

Se pune la vot suprimarea aliniatului 5 şi se primeşte.

La o propunere a lui Şt. C. Ioan

Şi eu sunt de părerea d-lui Ştefan Ioan. Participarea delegaţilor la comisiuni de acestea internaţionale a fost adeseori foarte onorabilă, dar cred că Statul este acolo, pentru ca, îndeplinind cineva o funcţiune care nu este în legătură numai cu Adunarea, ci cu interesele Statului, să aprecieze dacă

https://biblioteca-digitala.ro

cineva trebuie să se ducă şi dacă serviciile aduse merită cutare şi cutare răsplată.

Dv. sunteţi preşedinte tare; eu eram un preşedinte milos şi aş fi fost în stare să trimit cel puţin o sută de reprezentanţi la multele congrese fără nici un fel de scop, care se ţin pretutindeni şi Senatul nu este responsabil de ce se spune acolo.

Despre îngăduirea persoanelor străine în incinta Senatului, doar cu acordul preşedintelui

Credeţi dvs. că este bine să se găsească persoane străine în sala de aşteptare şi în incintă, chiar cu voia preşedintelui?

D. C. Argetoianu, preşedinte: Eu vă făgăduiesc că nimeni nu va sta în anticameră.

D. profesor N. Iorga: Cât veţi fi dvs. acolo, da; dar ştiţi foarte bine că soarta preşedinţilor e foart schimbătoare *(ilaritate).*

Şedinţa din 26 iunie 1939

La discuţia privind proiectul de răspuns la Mesajul Tronului

Este programul d-lui Maniu[1] pe care dv. îl revelaţi. Noi nu eram aşa de proşti să nu-l vedem de la început. Şi de aci au pornit toate relele. Tendinţa aceasta nu este a Ardealului, ci a unui număr foarte restrâns de politicieni, dintre care unii erau de aceeaşi calitate ca noi, iar alţii erau sub această calitate şi care au crezut că pot pune stăpânire pe această ţară, că o pot cuceri. Nu Ardealul, ci un număr de politicieni.

Eu am ţinut, ca istoric, să subliniez acest lucru.

NOTE

1. Părintele Ion Agârbiceanu spusese că ardelenii, după război, erau convinşi că trebuie să conducă România. Îi recomanda „puterea lor de rezistenţă din trecut" ca şi „idealismul" lor.

https://biblioteca-digitala.ro

Adresează o întrebare

Domnule preşedinte, îmi îngăduiţi să întreb pe d-l ministru al nzestrării[1] dacă d-sa crede că poate să rămână Senatul şi ţara sub impresia pe care o lasă cuvântarea d-lui general Sichitiu, desigur foarte sinceră şi competentă.

Este într-adevăr ţara noastră în aşa situaţie, întru-un moment când de pretutindeni ni se strigă că suntem pregătiţi, încât ne găsim noi înaintea unor astfel de lipsuri, ca să fie nevoie de chemarea ministrului de Război pentru a da explicaţii într-o şedinţă secretă? Cred că răspunsul băncii ministeriale este absolut necesar.

NOTE

1. Ministrul Înzestrării Armatei, Victor Slăvescu, a spus că intervenţia ministrului de Război n-o poate comenta, având „o deosebită gingăşie". Primul ministru, Armand Călinescu, avea să dea explicaţii ample cu ocazia discuţiei la adresa de răspuns la Mesajul Tronului. Personal, dădea asigurări că ţara dispunea de „instrumente materiale cel puţin la înălţimea celor ale pregătirii sufleteşti".

Şedinţa din 28 iunie 1939

Discurs la proiectul de răspuns la Mesajul Tronului

Domnule preşedinte, domnilor senatori, cum aţi putut vedea, am ascultat de la un capăt până la altul, cuvântările care s-au ţinut în jurul răspunsului la Mesaj. Nu cred că vreunul dintre vorbitori s-a putut plânge de lipsa mea de atenţie. Cred chiar că sunt singurul care am ascultat de la început până la sfârşit cu un deosebit interes, aş adăogi, cu o deosebită imparţialitate, toate lucrurile care s-au spus.

Intenţia mea era, înainte de toate, să-mi dau seama de atmosfera aceasta nouă, de ceea ce constituie elementul comun între cei cam deosebiţi în ce priveşte originea politică. Unii sunt vechii senatori de drept, alţii reprezintă banca prelaţilor sau sunt senatori numiţi de Majestatea Sa, alţii sunt senatori care îşi datoresc situaţia lor unei alegeri pe o bază nouă, care este baza

https://biblioteca-digitala.ro

corporativă, prin urmare sunt reprezentanți ai breslelor. Fiind așa de deosebiți în ce privește originea lor, precum și în ce privește vârsta, pentru că sunt aici oameni de o vârstă foarte înaintată, de o experiență foarte bogată, care nu ar trebui niciodată să fie nesocotită, și sunt oameni relativ tineri și care își arată tinerețea lor - poate m-am resimțit și eu într-un anume moment de această tinerețe - care se entuziasmează, dar care au ajuns după două zile a-și părăsi entuziasmul. Atunci deci când compunerea Senatului este așa de deosebită, în ce privește originea senatorilor, competența și vârsta lor, este foarte interesant și pentru oamenii politici - și speța oamenilor politici n-a pierit, căci n-ar fi fost foarte ușor să dispară toți oamenii politici și să vină la guvern toți oamenii nepolitici sau incapabili de a fi politici, ceea ce ar fi un mare rău. Este foarte interesant din punct de vedere politic, dar și din punct de vedere național, aș spune și din punct de vedere al oamenilor care își aduc aminte, din punctul de vedere al oamenilor care văd ceea ce este și care nu se înșeală de cuvinte și de atitudini, și din punctul de vedere al oamenilor care prevăd viitorul, pentru că nu toți văd așa de departe viitorul, și sunt foarte prețioși oamenii care sunt deprinși a căuta să vadă în viitor consecințele lucrurilor care se fac și la care participă în prezent.

Din toate aceste puncte de vedere, este interesant să se dea o definiție. Definiția acestei noi stări de lucruri, definiția Senatului, răsărit în starea nouă de lucruri. Această definiție am așteptat-o și nu-mi închipuiam să mi-o dea numai unul singur dintre mulții vorbitori care au citit sau au vorbit aici, și cei care au citit au adus rezultatul unei îndelungate cugetări și critici de sine.

Da, credeam că din cele spuse de unul sau altul, va ieși definiția aceasta, care este necesară. Este necesară pentru noi, ca să știm ce este noua ordine de lucruri, este interesantă pentru țară, este interesantă pentru străinătate, pentru străinătatea care ne-a fost prietenă și care trebuie să se întrebe dacă mai este siguranță în prietenia noastră, pentru străinătatea care nu ne-a fost prietenă, prin puterea împrejurărilor, a conflictelor de interese, pe care nimeni nu le poate opri și care, îmbiindu-se spre noi, trebuie să știe ce o așteaptă de la noi.

Prin urmare, din toate aceste puncte de vedere, se simțea necesitatea acestei lămuriri. Lămurirea n-a venit. O s-o încerc eu, pe baza cunoștințelor, câte le-am putut aduna, pe baza unei foarte lungi experiențe politice, pe care n-o socot încheiată, pentru că văd cum se desfășoară lucrurile, și în același timp, și pe baza învățăturilor istorice, pe care mi le dă profesiunea mea, chemarea mea, pentru care n-am nici un merit.

https://biblioteca-digitala.ro

Prin urmare, rostul acestei cuvântări, care ţin să nu vă răpească peste măsură timpul, pentru că am propus mărginirea cuvântărilor dumneavoastră şi dumneavoastră aţi dat de două ori mai mult, dar poate să trec peste ceea ce voiam să acord vorbitorilor, şi de aceea să-mi daţi voie să mă folosesc, până la un oarecare punct, de latitudinea pe care ne-a dat-o excelentul dumneavoastră regulament, rostul acestei cuvântări, care nu va fi lungă este de a mă întreba pe mine, de a întreba cunoştinţele mele, experienţa mea, puterea mea de a prevedea, de a mă întreba dacă - să zicem - credinţa dv., nu vreau să zic pentru unii iluziile dv., deşi există şi acelea, foarte onorabile, foarte nobile, care mi-au încălzit inima şi m-au făcut să capăt încredere în ţara mea, pentru că poporul în care există iluzii, este un popor care are înaintea sa un drum larg; nu tot aşa de sigur cât este de larg rostul acestei cuvântări este, prin urmare, să mă întreb pe mine şi să întreb cele ce am auzit de la dv., ca să înţeleg dacă părerea pe care aţi exprimat-o, este părerea la care aş putea subscrie în întregime, fără rezerve.

Ce bine ar fi dacă am putea crede toţi în ceva fără rezervă, pentru că este un moment în care într-adevăr ar trebui să ne strângem cu toţii, dar nu în jurul unor cuvinte şi al unor forme, ci să ne strângem în jurul Regelui, care întrupează naţiunea, pe care trebuie să-l ajutăm şi să-l sfătuim şi să luăm asupra noastră tot ceea ce în mersul împrejurărilor ar fi nesatisfăcător şi să arătăm M. S. Regelui omagiul nostru al tuturor, în tot ceea ce este folositor pentru ţară.

Ar fi bine, prin urmare, ca toţi exact să avem aceeaşi părere; n-ar fi nevoie s-o exprimăm exact în aceeaşi formă. Destul să ne prezentăm în acelaşi costum, care şi costumul acesta, în materie de disciplină, poate să aibă foloasele lui.

Dar iată, ascultându-vă pe dv., mi s-a părut întâi că din competenţele acestea foarte variate şi foarte serioase se pot trage anumite învăţăminte. Căci cine nu este bucuros să înveţe agricultură de la d-l Sescioreanu sau de la d-l Garoflid, cine n-are ceva de câştigat de la ceea ce spune d-l Marinescu? Cine, în materie de învăţământ şi de îngrijire în domeniul sănătăţii, nu poate să fie bucuros că a auzit pe d-l profesor Iacobovici, şi în ce priveşte dorinţa de a avea o oaste puternică, dorinţa aceasta a fost totdeauna în inima omului care a luptat în ceasurile cele mai grele ale Marelui Război şi care este alături de noi, ca o mândrie a Senatului, prietenul meu şi foarte depărtata mea rudă, d-l Miclescu. Am făcut rezerve în ce priveşte alt discurs, privitor tot la armată,

https://biblioteca-digitala.ro

care îşi avea rostul poate în şedinţă secretă, dar nu înaintea urechilor duşmanilor care prind din ceea ce spunem noi, tot ce poate folosi scopurilor lor.

Cuvântările acestea, ca informaţie au fost foarte bune, ca onestitate şi dovezi de devotament sunt admirabile. Ca lepădare de trecut însă este uimitor că oameni pe care îi cunosc din viaţa partidelor şi cărora li se datoreşte ceva din acest trecut atât de criticat, au venit la această tribună şi au spus că acest trecut trebuie condamnat în bloc. Apoi alţii au căutat să salveze câteva personalităţi. S-a început o listă, pe care din bănci a completat-o câte unul: întâi d-l Ştefan Ioan, în ceea ce priveşte pe Ioan Brătianu, fiindcă au dispărut partidele, cel care vorbea îşi aducea aminte de sfinţii lui, din bancă se ridica însă altul care avea şi el sfântul lui şi venea, cu el în braţe, pentru ca lista aceasta să fie cât mai desăvârşită.

Fără îndoială, este foarte frumos să vezi oameni care se osândesc pe sine, osândind diversele adunări din care au făcut parte şi osândind opera pe care au făcut-o împreună cu ele şi a căror răspundere, oricât ar vrea să o înlăture, este scrisă în analele istoriei (*aprobări*).

Poate să vină cineva să vorbească oricât de călduros de războiul dezrobirii, dar eu nu pot să fiu împiedecat să văd fantoma lui Stere şi atitudinea lui în timpul războiului; poate cineva să vorbească de ideologia democratică, vrednică de toate blestemele, dar de pe aceleaşi buze a răsunat şi proslăvirea oricărei democraţii. Poate iarăşi să sa ridice cineva împotriva partidelor care au guvernat, dar eu văd că pe băncile Senatului, şi mai ales pe ale Camerei, aceleaşi persoane care se ridică la tribună pentru a exprima această părere.

Este foarte frumos să auzi asemenea lucruri. Pe drumul Damascului a căzut Saul şi s-a ridicat Paul şi a început o credinţă nouă. Dacă noi vom avea un grup întreg de foşti Sauli care vor să fie numai Pauli, cu atât mai bine pentru această ţară. Dar orice se poate distruge, numai amintirea nu, amintirea noastră care am văzut şi amintirea multora care au pătimit, care aceştia au o memorie şi mai bună decât cei care au văzut numai, şi care s-au găsit în tovărăşie cu aceşti condamnaţi la moarte, izgoniţi din toate analele poporului nostru.

Da, lucrurile acestea au fost foarte bune, pentru că aduc o informaţie de primul rang, o lepădare de sine sfântă, dar pe lângă aceasta, ar fi fost ceva de dorit. Pentru că noi uităm că este şi o ţară în urma noastră, care pentru moment trebuie să tacă; şi poate este foarte bine că nu se vorbeşte prea mult, dar condamnarea la o tăcere eternă, aceasta ar fi omorârea sufletului naţional.

https://biblioteca-digitala.ro

Noi nu putem fi călăii sufletului nostru, nici măcar pentru respectarea ideii de ordine. Oamenii aceştia aşteaptă să vadă pe ce lume trăim şi care sunt aceşti deputaţi şi senatori care vorbesc în numele lor; ei care nu ascultă, sub controlul Frontului, nici un fel de protest din partea acelora pe care Frontul nu i-a admis pe listele de candidaturi.

Foarte bucuros am fost când am auzit că miniştrii, lucru foarte curios, sunt lăudaţi în bloc, dar nu personal. Eu mă aşteptam a le auzi numele, fiindcă sunt oameni de merit, care au făcut lucruri bune, poate că s-au grăbit să le facă fără noi, dar poate că dacă le făceau cu noi, le făceau mai târziu; în orice caz, se pot face greşeli şi în masă, dar experienţa spune că mai greu se pot face greşeli în masă decât individual.

Prin urmare, s-a lăudat regimul. Nu vreau să vorbesc de tot ceea ce s-a adus înainte Majestăţii Sale, ceea ce nu este decât o datorie a noastră de elementară recunoştinţă pentru un Rege tânăr, de un curaj hotărât, care face parte din seria rară de Suverani care în momentul decisiv, să zicem, aruncă sabia în cumpănă (*aplauze puternice*). Şi sabia aceasta trage greu.

Prin urmare, mulţumiri pentru regim, complimente foarte rare pentru cei care-l reprezintă. Nu înţeleg de ce. Iubirea pentru anonimat este ea aşa de puternică încât orice să treacă fără nume? Se poate. Atunci educaţia noastră în regimul totalitar, pe care nu-l vrea nimeni şi pe care eu cred că nu-l avem de fapt, deşi unii vorbesc de dânsul cu uşurinţă, educaţia noastră în regimul acesta a înaintat foarte mult.

Odinioară se vorbea de mase electorale; acum ajungem la masele naţionale. Masele electorale ne-au dat oamenii care ne-au guvernat până ieri, în ultimii ani. Masele naţionale, dacă poporul român se va reduce la o masă, masele naţionale nu vor da decât un singur lucru: o supunere necondiţionată din care nu va ieşi nici o iniţiativă şi se va distruge însăşi putinţa noastră de a da prin individualităţi înălţarea la care poporul nostru, cu însuşirile sale, are dreptul.

S-a spus că toate merg bine. Şi eu văd că merg mult mai bine decât odinioară şi mai ales decât „într-odinioara de ieri", fiindcă a mai fost şi o „odinioară" de altă dată, o odinioară care ne-a dat bărbaţi mari de Stat, cu care este bine să nu ne măsurăm. Dacă se va încerca această măsurătoare, este de recomandat să se introducă şi la Senat şi la Cameră un sistem antropometric, care să fie capabil să fixeze hotărât care este înălţimea generaţiei de astăzi, cu ce poate da şi care este înălţimea oamenilor mari care ne-au dat ţara aşa cum este astăzi în continuare, a eroilor de odinioară, care au ţinut-o în spate şi au primit în piept toate loviturile de care au scutit ţara.

https://biblioteca-digitala.ro

Bune sunt toate lucrurile acestea. Mă bucur de ele, de atmosfera aceasta liniştită.

A vorbit aici rabinul Niemirower care a cules aplauze, ale mele nu erau. Dar n-au fost nici protestări din anume locuri de sub noul regim, din partea cui a crezut că nu poate să intervie.

D-l prof. A. C. Cuza: Aceasta e o aluzie la mine?

D-l prof. N. Iorga: Nu m-am gândit la dv., dar nu sunteţi singurul care aveţi aceste idei. Şi eu cred că rolul pe care-l are elementul evreiesc este prea mare. Sunt însă mulţi senatori dintre cei tineri, de la tinereţea cărora mă aşteptam, şi tinereţea lor se poate dovedi cu act de naştere, mă aşteptam la protestări, care nu s-au produs. Lucru foarte frumos, foarte mulţumitor.

Eu ar trebui astfel să mă uit la ceasornic şi să-mi dau seama că am înaintat prea mult în timp şi m-am folosit prea mult de prescripţia regulamentului şi de răbdarea dv. şi ar trebui să închei.

Atunci n-ar rămânea decât să mai spun ceea ce eu spun prin acte, iubirea şi devotamentul meu faţă de Suveran şi faţă de acei din dinastie care sunt aci sub ochii noştri şi faţă de cei cari sunt în inimile noastre şi n-au nevoia de cuvintele noastre prea multe şi banale pentru a li se arăta rostul în istoria ţării.

Dar mi-am adus aminte de un dicton latin care zice: *Citius emergit veritas errare uam ex confusione.* Adecă, adevărul, şi prin urmare şi adevărul politic, iese mai bine dintr-o greşeală decât dintr-o confuziune. O confuziune oarecare a fost, cu toate laudele acestea care au plutit deasupra operei guvernului. De aceea, ca să ajung la definiţia de care simt nevoie pentru mine, pentru ţară şi pentru dv., să-mi daţi voie să mă întorc într-un trecut nu prea îndepărtat, sunt numai doi ani de atunci să mă întorc la acest trecut, pentru a vedea cum am ajuns aci, la regimul de astăzi.

Pentru că dacă vom şti cum am ajuns aici, atunci vom vedea mai bine ce este astăzi în regimul în care trăim şi nu pentru a arunca în spinarea miniştrilor, care au o oarecare permanenţă mai mare decât odinioară - dar eu ştiu cât de deseori această permanenţă a fost ameninţată - şi, poate, în ceea ce priveşte unele persoane de pe banca ministerială, am şi eu un merit în conservarea lor acolo unde sunt - a arunca, zic, în spinarea miniştrilor toată răspunderea. Vasăzică, totul este foarte bine, dar nu ne priveşte pe noi aceasta; ea aparţine d-nealor, miniştrilor: ei sunt oamenii care răspund, iar noi nu am fost decât nişte buni patrioţi care i-am aplaudat într-un anumit moment. Şi, Doamne, ceea ce se întâmplă cu un preşedinte, se poate întâmpla şi cu devotamentul faţă de o bancă ministerială; sunt lucruri care se dau şi lucruri

https://biblioteca-digitala.ro

care se retrag. Era unul din puținele lucruri clare care ieșeau din discuțiunile de până acuma; ieșea adică acest lucru, că noi suntem un fel de auxiliari tehnici ai guvernului, care are nevoie de adunarea materialului și materialul acesta se poate aduna la ministere; te adresezi la un șef de birou, șeful de birou se adresează la o comisiune de specialiști, cu ajutorul cărora face proiectul de lege și atunci în locul șefului de birou ar fi președintele uneia sau alteia din Adunări, iar specialiștii consultați pentru alcătuirea unei legi, care poate uneori să treacă peste recomandarea lor, aceștia ar fi deputații și senatorii.

S-a spus deci că datoria noastră este să ajutăm guvernul.

Da, dar ajutorul guvernului nu înseamnă a aluneca împreună cu dânsul. Închipuiți-vă o călăuză: este un drum greu în munte; până acum era obiceiul să se caute călăuza care pretindea că știe mai bine drumul decât cei care urcă pentru prima oară muntele. Bun! Ce-ar fi oare dacă s-ar cere ca, dacă rătăcește călătorul, trebuie să rătăcească și călăuza, dacă amețește cel ce urcă, trebuie să amețească și călăuza, iar dacă se întâmplă să alunece călătorul, atunci trebuia să alunece și călăuza, pentru ca și cu ajutorul greutății lui să se ajungă mai repede în prăpastie.

Acesta ar fi un rol pe care nu l-aș recomanda nimănui. Dar, dacă se întrebuințează metoda pe care am intenția să o urmez în partea a doua a acestei cuvântări, cred că ea poate folosi toată lumea, și cred că însăși banca ministerială este mult mai mulțumită - pentru a vorbi numai de dânsa - este mult mai mulțumită de oamenii liberi, care văd și judecă în conștiința lor, care pun preț pe propria lor conștiință, decât de un număr de persoane care se declară gata a aproba orice și care nu condiționează de nimic, de nici o cunoaștere a lucrurilor, de nici un proces de conștiință aprobarea lor.

Deci, încă odată, cum am ajuns noi la acest regim? Să ne aducem aminte și veți vedea că semnalarea pe care o am în vedere corespunde cu adevărul cel mai desăvârșit.

Evident că s-a făcut în istoria românilor un lucru extraordinar prin crearea Statului român întrupat, așa cum a ieșit din imensele sacrificii care ar fi putut fi evitate în mare parte, dacă eram pregătiți sau conduși de oameni competenți. A fost o minune. Noi am ajuns beneficiarii unei minuni. Un lucru este sigur, că războiul acesta nu este rezultatul cugetării geniale a oamenilor care ne-au condus. Nu! Patimile lui sunt rezultatul lipsei, nu numai de geniu, dar și de activitate și de prevedere a oamenilor care, într-un anume moment ne-au condus. Sunt atâția morți supt pământ care ar fi putut fi vii în mijlocul nostru, dacă ar fi fost cei care să judece mai bine și să prevadă mai sigur.

https://biblioteca-digitala.ro

A doua zi după această minune, la care trebuia să ne închinăm, şi de care trebuia să ne facem vrednici, se cerea să ne adresăm la altcineva decât la cele câteva sute de persoane care ne guvernaseră România până atunci. Acesta este adevărul!

Regele Ferdinand a dorit - am avut favoarea de a cunoaşte de mai multe ori gândurile adevărate ale Regelui întregitor, de la început Regele Ferdinand a dorit să guverneze altfel decât cu partidul A., care să fie înlocuit apoi printr-o intrigă sau printr-o demonstraţiune de stradă a câtorva mii de oameni care strigau şi defilau într-o ridiculă tarasconizare, defilarea pe stradă a câtorva mii de oameni, care veneau şi la unul şi la altul. Mi s-a întâmplat să fiu aplaudat foarte călduros de oameni aduşi de adversarii mei, care scoteau din buzunar însuşi actul de adeziune la partidul meu.

Prin urmare, era natural să fim guvernaţi prin mai mulţi oameni, prin oameni mai dezinteresaţi şi prin oameni care să aibă conştiinţa că un lucru nou a început.

Care a fost rezultatul? De câte ori Regele Ferdinand a vrut să aibă un guvern naţional, în care să nu intre numai fruntaşii partidelor politice, dar şi alţii, gândul acesta a fost zădărnicit. Au fost tovărăşii de acestea pentru a ridica România, care nu s-au putut face pentru trei locuri de senatori în Ardeal. Dacă Ion Brătianu a revenit la guvern singur, aceasta se datoreşte faptului că, împotriva sfaturilor bune care veneau şi din partidul său, a căutat numai gâlceava supt cele trei locuri de senator din Ardeal, ca să nu se poată realiza dorinţa Regelui Ferdinand.

Aş vrea să văd care din foştii liberali ar putea să-mi spună că este un alt motiv pentru care s-a alcătuit un nou Minister pur liberal, în momentul când Regele şi ţara doreau altceva!

În faţa acestei dorinţe a lui Ion Brătianu, om de mare merit, de a guverna singur, s-a ridicat aşa numitul partid Naţional-Ţărănesc; naţional în tovărăşie cu duşmanii războiului, care jucau un rol foarte mare - era şi Stere acolo - şi „ţărănist", cu mari proprietari de prin Ialomiţa, care aveau nu ştiu câte moşii. Ei bine, partidul era Naţional-Ţărănesc!

Partidul Naţional-Ţărănesc a declarat că intenţia sa este de a despovăra complet, dacă se poate şi de impozite şi de învăţământ, clasele populare şi în schimb a le instala, fără impozite şi fără o creştere politică, în fruntea treburilor. În partidul acesta erau cel puţin patru partide care se ciocneau necontenit între dânsele; imposibilitate absolută de a guverna. Pe lângă

https://biblioteca-digitala.ro

aceasta, intra amestecul câtorva politicieni din Ardeal, pe care nimeni nu se va gândi vreodată a-i admite că reprezintă acest admirabil românism din Ardeal. Şi era o necontenită luptă pentru şefie. O cutie în care un şef intra astăzi şi ieşea altul, pentru ca şeful din cutie să-şi ia toate măsurile pentru a înlocui pe şeful ieşit din cutie.

Când s-a întors Regele, potrivit dreptului său, dar să nu mai vorbim de ce s-a petrecut într-o anumită seară la Sinaia; Regele sunt sigur că nu a uitat-o şi suntem şi alţi oameni care nu am uitat-o. Foarte frumos să strige cineva astăzi: Trăiască Regele, dar acela care strigă „Trăiască Regele", să fi apărat pe acela care este astăzi Regele României, în dreptul său, atunci când acest drept a fost călcat în picioare. Mi-aduc aminte ce a fost acolo, cum fiecare se lepăda de orice sprijin acordat aceluia care era jertfit unor ambiţii personale şi unor combinaţii meşteşugite pentru viitor - Regele a voit - aceasta se poate spune, a cui hotărâre care reiese altminteri din ultimul volum al *Istoriei Românilor* a mea, în care am notat an de an ce voia Suveranul - Regele a voit să guverneze cu mai multe elemente, luate din deosebite partide. Ani întregi de zile acesta i-a fost gândul. Nu a ajuns la capăt. Fiecare criză ministerială era, în adevăr, pentru Suveran, un număr oarecare de zile de martiriu.

Îmi aduc aminte în ce situaţiune se găsea Regele României, când a trebuit să recurgă la mine care nu aduceam nici un aport electoral şi despre care se ştia foarte sigur că nu voi urma o guvernare de partid; că, prin urmare, voi ridica toată lumea împotriva mea, cum s-a şi întâmplat, fiindcă tocmai din motivul că nu am voit să întrebuinţez elementele vechi şi-am crezut că se poate guverna fără acestea, s-a săpat necontenit supt picioarele mele şi n-am aşteptat să mă prăbuşesc, ci dimpotrivă, dându-mi seamă de ceea ce se săpa acolo, mi-am căutat de drum şi m-am dus înapoi la munca mea. Dar acestea fac parte din trecut.

În tot acest timp s-au petrecut două lucruri care sunt la originea regimului celui nou. Aceste două lucruri şi nu altceva. Aici să-mi daţi voie să subliniez bine gândul meu. Unii din dv. pot foarte bine a crede că regimul cel nou a venit dintr-o ridicare a ţării împotriva partidelor. Nu, ţara era aşa de deprinsă să suporte acest regim, încât ea nu a arătat prin nimic că se poate scutura singură.

Acesta este adevărul.

Nu confundaţi situaţia de la noi cu situaţia din Italia d-lui Miussolini şi cu situaţia din Germania, cancelarului Hitler. Aici a fost cu totul altceva.

https://biblioteca-digitala.ro

Acolo, în Italia, într-adevăr luptătorii războiului, şi în Germania un număr oarecare de oameni amestecaţi şi ei în răziboi, dar care aveau şi o carieră politică, oamenii aceştia, pe nişte căi care nu pot fi ale noastre, căci noi suntem, înainte de toate, deşi un popor foarte hotărât, un popor blând, pe aceste căi, au ajuns să ia în stăpânire Statul. Şi atunci când oameni înarmaţi, formând oşti gata la orice, iau în stăpânire Statul şi, cum este cazul în Italia, iniţiativa o ţin pentru şeful lor, respectând pe monarh, dar mărginindu-i acţiunea, sau cum este cazul în Germania, înlătură însăşi persoana suveranului, pentru ca şeful acestei mişcări, cu anumite titluri luate din istorie sau din poezie, să-l înlocuiască.

Atunci, evident, că oamenii aceştia pot face orice: şi lucruri bune şi lucruri mai puţin bune. Un drept potrivit cu dreptul pe care l-am învăţat noi şi l-am respectat noi, evident că nu există, dar este un drept al puterii manifestate făţiş, care s-a luptat cu tot riscul care a ajuns să biruie.

Dv. sunteţi reprezentanţii foarte stimabili ai atâtor ramuri de activitate românească, dar nu aveţi, cum nu avem nici noi, senatorii de drept, cum n-are nici banca ministerială, nu avem caracterul unor cumpliţi luptători, care au lăsat jertfa în urmă şi după ce şi-au spălat mâinile de sânge, s-au apucat cu mâinile acestea, îndârjite tocmai prin sângele vărsat, să guverneze ţara. Nu, regimul acesta nou l-a făcut Carol al II.-lea, Rege al României. Nu l-aţi făcut dv. şi de aceea, şi în ce priveşte Frontul, cei care beneficiază de acest regim şi cei care îl reprezintă, fără a beneficia în sensul obişnuit al cuvântului, trebuie să fie de cea mai desăvârşită modestie. Atitudinea musoliniană din Italia şi atitudinea hitleristă din Germania nu se potrivesc cu noi.

Dar, în acest timp partidele se succedau şi nu puteau guverna. Se supăra d-l Maniu, se supăra d-l Mihalache, se supăra d-l doctor Lupu şi era o nenorocire naţională! Se ajunsese acolo încât Regele României, întrebuinţând talentele diplomatice ale d-lui Titulescu, care s-a văzut unde l-au dus, întrebuinţând deci talentele diplomatice ale d-lui Titulescu, trebuia să intervină să nu mai fie supărat X. sau Y. Ne venea nouă greu când vedeam unde, n-aş zice la ce scădere, dar la ce greutăţi silesc astfel de ambiţii pe acela care, purtând Coroana României, este mult mai presus decât noi toţi, fiindcă el nu este numai Regele permanent şi responsabil, ci este acela care ne rezumă pe fiecare şi ne întrece pe toţi laolaltă. Aceasta este şi definiţia regalităţii.

https://biblioteca-digitala.ro

În acest timp ce s-a făcut? Iată cei doi factori la care vin acum. Un factor a fost imitarea străinătății; al doilea factor a fost înscăunarea anarhiei cutezătoare.

Vinovăția cea mare a guvernelor de odinioară nu stă în legile rele pe care le-ar fi votat sau într-o guvernare care este cam în măsură românească. Evident că şi regimul de acum întrebuințează oameni pe care nu i-a inventat, pe care i-a găsit, şi unii dintre dânşii sunt buni, alții mai răi; unii, când li se spune să nu facă politică, înțeleg să nu facă politică pentru alții, dar s-o facă pentru dânşii; să-şi înscrie, în vederea viitorului, un număr cât se poate de mare de oameni care să-i ajute atunci.

Păcatul nu este acesta! Păcatul este că s-a îngăduit maimuțărirea periculoasă a lucrurilor din afară, care nu puteau fi introduse la noi şi care nu se puteau aclimatiza aici. Şi al doilea, că s-a îngăduit oricărui îndrăzneț să devină stăpânul străzii şi să amenințe cu moartea pe oricine i-ar fi stat în cale (*aplauze*).

Ce însemna seria aceea de uniforme de toate colorile? Şi guvernul îşi avea uniformele sale. Erau tot felul de cămăşi, mai mult sau mai puțin spălate, iar în ce priveşte corpul pe care-l îmbrăcau cămăşile acestea, el era cam de aceeaşi calitate. Cămaşă verde, cămaşă albastră, cămaşă neagră, cămaşă albă, cămaşă brună. Era şi un subsecretar de Stat supt guvernarea liberală care îşi avea şi el cămăşile sale. Aceste cămăşi, ceea ce se potriveşte mai bine cu sexul acelora care le îmbrăcau, aceştia erau un fel de *sans-culottes* ai revoluției româneşti.

De fapt, *sans-culoții* francezi erau cei care nu purtau pantalonul costumului de curte, ci pantalonii pe care îi poartă astăzi toată lumea. Ai noştri n-aveau pretenții decât la cămăşi, pentru a ne fâlfâi toate cămăşile lor supt nas. Aşa făceau în Germania, aşa trebuia să facem şi noi, aşa se făcuse odinioară la d. Mussolini, dar din ce în ce mai puțin, aşa trebuia să facem şi noi. Nu puteai ieşi din Bucureşti, fără să întâlneşti lagăre de exerciții, şi din când în când puteai să vezi pe străzi defilări.

Dar a trebuit atunci ca un om fără rost în Stat, numai un cetățean îngrijorat, atunci când Bucureştii erau ocupați de trupele celui care şi-a plătit păcatele, deşi eu nu iau răspunderea nici pentru păcatele pe care le face cineva, nici pentru felul cum este adus a le ispăşi, când erau ocupați Bucureştii de trupele celui asupra memoriei căruia să aruncam un veşmânt de mila şi de iertare, aş zice, dar răspunderea lui față de istorie este aşa de mare, că un veşmânt de iertare nu-şi poate avea loc, a trebuit ca acel om, eu, să

https://biblioteca-digitala.ro

întreb, cu pumnul în masă, Consiliul de miniştri cum este posibil ca guvernul să părăsească în mâna unor energumeni, a unor fanatici, capitala ţării, s-o predea în mâna fanatismului unor indivizi organizaţi, lăsându-i să facă orice voiau, fără ştiinţă, fără merit, căci erau studenţi care îşi pedepseau colegii chinuindu-i, studenţi care nu permiteau profesorilor să-şi facă cursurile, numai pentru că umblau cu revolverele în buzunar. A venit la mine un om de bine, dar care mergea pe o cale greşită şi care auzise că am primit şi eu o ameninţare, de altfel am o bibliotecă întreagă, ca să-mi spuie: îţi trimit eu să te păzească nişte băieţi de-ai mei solizi, cu revolvere în fiecare buzunar.

Şi era aici, pe cheiul Dâmboviţei, cartierul general, de unde plecau ordine, care se şi executau. Mai puteau merge lucrurile aşa? Nu.

Ce a făcut Coroana? Coroana a încercat toate soluţiile posibile înainte de a ajunge la Constituţia din 1938. Întâi a vrut un Minister nou. Se isprăviseră anii Partidului Liberal şi toţi oamenii de bine recomandaseră Coroanei să păstreze acest guvern cât se poate mai mult, cu toate lipsurile lui, căci ce venea altfel era mai rău decât atât. Coroana a vrut să aibă continuarea liberalilor sau a unora dintre personalităţile liberale care guvernaseră până atunci, cu ardelenii d-lui Vaida, şi aceştia aveau marele, avantaj că nu ameninţau în fiecare moment cu răzleţirea Ardealului, cu desfacerea Ardealului, numai fiindcă nu se putea ridica şeful lor atât de sus încât să întreacă însăşi Coroana – şi împreună cu vechii mei prieteni. Eu eram în străinătate când s-a făcut această legătură.

Şi s-a mers la alegeri. Cel care era ministru de Interne îndeplineşte acum o misiune foarte importantă în diplomaţie. Este foarte sigur însă că sau nu ştia să facă alegeri, sau n-avea curajul să le facă, sau pentru cine ştie ce motive îi cădea bine să lase a ieşi ce o să iasă. Au urmat frământări de un misticism din cele mai nesănătoase, spunându-se că se va căpăta orice dacă se aduc partizanii la putere şi niciodată ţăranul, în simplicitatea lui, n-a fost mai mult exploatat decât de aceşti băieţi, tovarăşi de mâncare, tovarăşi de băuturi, tovarăşi de dureri şi sfaturi, pe care eu îi cunoşteam foarte bine, căci doar veneau la examen la noi şi îi puteam judeca. Şi ţara s-a trezit deci cu şaizeci de deputaţi ieşiţi ca din fundul pământului.

Era un pericol aşa de mare? Eu am fost de părere că nu, pentru că orice se poate câştiga - şi mandate electorale şi popularitate - dar mintea aceea nu se poate câştiga prin nici un fel de succese. Era de ajuns să-i vadă cineva, să-i audă, pentru ca imediat, la un popor care omoară prin ridicol, ei să se cufunde în discreditul cel mai desăvârşit.

https://biblioteca-digitala.ro

Erau şi alte mijloace. Cine cunoaşte resorturile vieţii politice, ştie că erau şi alte mijloace. Ştie şi d-l preşedinte al Consiliului de miniştri. Pe vremea aceea ne înţelegeam destul de bine, în interesul ţării, care ţară avea nevoie de autoritate. Şi el are fără îndoială autoritatea în mână şi rău face când recurge la alte mijloace de cât ale autorităţii pentru a ajunge la alte rezultate, care nu sunt demne de situaţia pe care a căpătat-o. Ştie foarte bine la ce fac aluzie: e vorba şi de unele lucruri foarte recente şi de altele mai îndepărtate.

Prin urmare, aveam mijloace pentru a lucra fără lovitură de Stat. S-a chemat alt guvern, în credinţa că acest guvern, care era un guvern de dreapta şi care in politica externă n-avea reala şi profunda simpatie pe care eu o păstrez până acum cu rasa din care venim noi şi cu Statul care stă în fruntea acestei rase şi care este Franţa, inima cea nobilă şi gândul cel măsurat al Franţei.

Atunci, pentru a avea la guvern o altă dreaptă decât dreapta oamenilor revolverului şi pentru a ne prezenta în politica externa altfel decât în închipuita sclavie, pentru că nu era o sclavie ceea ce ni se cerea de Franţa, pentru aceasta, s-a recurs la un nou guvern, având în frunte pe una din cele mai frumoase personalităţi din dezvoltarea literaturii noastre şi desigur un om de mare talent; şi chiar pentru gândul lui bun, mai mult decât pentru putinţa lui de a înfăptui, care s-a dovedit aproape nulă, trebuie să-i fie lumea recunoscătoare.

Lucrurile acestea le-a pripit, lucruri care se fac fără să fie anunţate, pe când atunci s-au anunţat aşa de mult, încât nu mai era posibilitatea de a lucra, fiindcă alarma fusese dată când tocmai nu trebuia să bănuiască cineva lovitura care trebuia să se deie.

Şi, atunci am fost chemaţi noi de Suveran. Noi, fără nici un fel de sfat de la noi. Aici sunt membrii Consiliului din februarie 1938. Nimeni n-a venit cu un sfat, ci totul a plecat de la Rege. Şi Regele ne-a chemat şi ne-a pus înaintea tristei situaţii: „Sunt în România oameni care să fie în stare a răsturna vechea Constituţie, care permite toate demagogiile? Constituţia lui Alexandru Constantinescu, pe care unii au şuierat-o din stradă, alţii au combătut-o în Parlament, întrebuinţând gaze asfixiante, iar un alt număr, cei care au votat această Constituţie, au votat pur şi simplu fără să ştie ce este, fiindcă de fapt era ordin de la guvern să se treacă - şi au trecut - toate articolele fără discuţie. O Constituţie făcută în felul acesta, de Alexandru Constantinescu, ca idee, şi de răposatul Disescu, în materie de Drept, celebritate mondială, cu statuie în Bucureşti, o astfel de Constituţie, care n-avea nimic a face cu trecutul şi cu

https://biblioteca-digitala.ro

nevoile noastre, care nu deschidea nimic în viitor şi permitea toate destrăbălările şi manifestaţiile anarhice, fără măcar să fie ca în ţările cu un regim parlamentar, fără să fie o tradiţie, care la englezi se suie până la *witenagemotul* anglo-saxon[1] şi la luptătorii eroici de la 1789, o astfel de Constituţie nu merita nici o cruţare. Regele a suflat asupra ei şi ea a căzut. Nu este un singur om care să plângă pentru desfiinţarea acestui prost vestmânt împrumutat de la belgieni în 1866 şi cârpit de croitori de mâna a patra la noi, acum vreo 15 ani.

Regele este un om foarte bine informat, este unul dintre oamenii cei mai inteligenţi din România. Şi când un om bătrân, un profesor bătrân ca mine şi un spirit independent spune lucrurile acestea, ele au oarecare greutate, au mult mai multă greutate decât aprecierile care pot veni de la oameni interesaţi sau care n-au atâtea elemente pentru a judeca. Regele este un om perfect informat, o strălucită inteligenţă şi o energie, o energie aproape eroică.

Să-mi daţi voie să-mi amintesc un lucru, care n-aş vrea să scape din discursul meu. Când m-am întors de la Paris, în noiemvrie 1937, lucram *Istoria românilor* şi tocmai eram la epoca lui Vodă Cuza, la epoca acestei mucenicii a lui Vodă Cuza, care n-a putut face ceea ce voia, fiindcă la fiecare moment întâlnea rezistenţa unor clanuri personale de întărâtate pasiuni boiereşti, până ce el a pierdut răbdarea, a dat lovitura şi a putut să facă actele cele mai importante din domnia lui.

Şi atunci mi-am îngăduit să spun Majestăţii Sale: Majestate, ceea ce a putut face Cuza atunci, la 1864, Majestatea Voastră, nu un Rege ales, ci al treilea dintr-o dinastie, nu poate oare să facă acum?

Mi s-a părut că văd în ochii aceia limpezi, în care este toată dulceaţa poeziei visătoare, dar şi toată hotărârea maicei sale şi a rasei pe care a adus-o ea, mi s-a părut că văd o tresărire. Şi mi-am zis: împotriva oricăror piedici, va face. Şi a făcut.

S-a făcut în frunte cu Patriarhul, foarte bine, căci era o figură reprezentativă şi, de altminteri, el şi-a îndeplinit funcţiunea cu demnitatea istorică a unui lung şir de prelaţi din istoria noastră cea veche, care de atâtea ori au reprezentat voinţa însăşi a poporului român.

Ce mai lipsea? În momentul plecării noastre din Consiliul de miniştri, în aprilie, în momentul acela eu am fost însărcinat să arăt printr-o scurtă cuvântare ce mai era de: făcut. Era vorba de legea electorală, care trebuia încă de atunci alcătuită. Unii dintre d-voastre ştiu foarte bine că acestea au fost cuvintele cu care am plecat noi de acolo. Vedeţi, eu scuz că nu s-a făcut legea electorală de atunci şi că n-am intrat astfel în normal. Fiindcă acţiunea

https://biblioteca-digitala.ro

teroristă exista încă în acel moment, a trebuit să primesc în casa mea, ca ministru, o scrisoare de insulte, şi ameninţări - eu care nu sunt deprins a le primi - ca să mă adresez Parchetului militar, iar Parchetul militar a făcut ceea ce era datoria lui să facă. Atunci s-a văzut că într-o societate îngrozită ajunge ca cei care reprezintă autoritatea şi legalitatea să ia o măsură, pentru ca toată iluzia teroristă să cadă la pământ.

Este adevărat că au trecut numai câteva luni de zile şi dacă prima fază a acestor ameninţări, printr-o ciudată transformare, prin pregătiri sângeroase ale societăţii româneşti a putut să se înlăture, a venit apoi o altă fază, şi tot sub influenţa străinătăţii.

Eu nu pot să spun mai mult. De pe banca ministerială, în privinţa aceasta, nu se poate spune nimic. A trebuit însă o altă înteţire din străinătate, pentru a se încerca a doua lovitură. Pe urmă, miniştrii noi au făcut ce au crezut şi lucrurile s-au isprăvit. După aceasta nu mai putea veni legea electorală, reintrarea în normal şi aducerea la îndeplinire a programului fixat prin Constituţie. Acesta era de la început programul firesc, dar Coroana nu se simţea încă destul de asigurată. Atunci s-a întrebuinţat un tratament homeopatic. Faţă de războiul care se purta împotriva autorităţii legale, cu anume îmbrăcăminte, cu anume organizaţii militare, cu anume ceremonialuri, a trebuit, pentru binele ţării, să treacă toate acestea de partea cealaltă, de partea puterii publice.

Unii oameni grăbiţi au şi strigat că s-a început deci regimul totalitar în România, şi de acum înainte toţi trebuie să gândim la fel, toţi trebuie să ne mişcăm la fel, toţi trebuie să strănutăm la fel. În afară de aceasta, nu este decât trădare de patrie şi revoluţie.

Eu nu vreau să insist asupra lucrurilor acestora, în mare parte de neînţeles, care s-au petrecut între mine şi guvern câteva săptămâni de zile, neînţelegeri la care s-a ajuns nu din vina mea, care nu trecusem de dreptul meu, dar de partea cealaltă s-a ajuns la înţelegerea că lucrurile se pot petrece şi altfel.

Sunt oameni care privesc şi acum lucrurile totalitar. În străinătate, în Italia, a apărut un articol în care se spunea: România veche s-a dus cu totul. Acum suntem deci sub un regim totalitar.

Dar nu suntem totalitari. Dacă s-ar pune la vot în forma aceasta că dv. trebuie să renunţaţi la orice iniţiativă proprie pentru a deveni totalitari, eu cred că, cu toate legăturile pe care le aveţi mulţi din dv. cu regimul, aţi vota împotriva ideii acesteia de totalitarism, care este cu totul străină de sufletul nostru.

https://biblioteca-digitala.ro

Să nu se uite un lucru: Ţara Românească a trăit secole în obştii libere de ţărani. Românii au ridicat apoi Domni, au ridicat dinastii, de care ne-am ţinut aşa de strâns legaţi, câtă vreme a mai fost un reprezentant al lor. Ştefan cel Mare a ieşit din adunarea poporului de la dreptate; Matei Basarab a ieşit tot din adunarea populară, conştientă şi liberă. Constantin Brâncoveanu a ieşit tot de acolo. Mişcarea de dezrobire a lui Tudor Vladimirescu a ieşit din adunarea poporului.

Şi Cuza Vodă nu s-a sprijinit pe boieri, ci pe voinţa aceasta, în sfârşit liber exprimată, a ţăranilor care îşi aveau acum pământul lor. Şi ţara noastră, şi la 1877, şi la 1913, şi în timpul Marelui Război, ţara aceasta a fost apărată tot de adunarea poporului în arme, având în frunte pe admirabilii ţărani, care şi în acest ceas din urmă au stat acolo la graniţă, arătând că trebuie să se treacă peste un popor întreg, pentru ca să se ştirbească hotarele noastre.

„Frontul" acesta are un foarte frumos nume, are o uniformă care nu strică şi are o conştiinţă de sine, care trebuie să se adapteze împrejurărilor. Coroana, care avea nevoie de un sprijin, şi l-a avut larg, un adevărat plebiscit în jurul Tronului, nu pentru ca „Frontul" să rămână în rostul de a înlocui Parlamentul, ci tocmai fiindcă atunci nu era Parlament şi pentru a arăta devotament Coroanei, pentru aceasta a trebuit să se arate căldură pentru Front.

Acesta este adevărul. Şi chiar în Consiliul de Coroană, în care s-a discutat legea electorală - ştiu foarte bine cei care au participat - eu mi-am exprimat această părere: „până acum Frontul, de acum înainte Parlamentul!"

Frontul, evident, cu garda lui, este tot ce poate fi bun, pentru ca, în anumite împrejurări, în jurul Coroanei să se găsească mobilizate şi alte forţe decât ale maselor mobilizate de cine ştie ce demagog.

Ţara a sprijinit prin „Front" Coroana, în primul rând, dar Coroana trebuie să se sprijine pe un Parlament liber.

Eu am avut o oarecare discuţie, fără a fi contrazis, în ceea ce priveşte condiţiunile în care s-au făcut alegerile, care, recunosc că au fost paşnice şi că lumea a fost bucuroasă de a fi despovărată.

Dar ceea ce mi se spusese, înainte de plecarea mea în străinătate, că rolul „Frontului" în alegeri se va mărgini la o simplă semnalare a incompatibilităţilor, aceasta din nenorocire nu s-a făcut.

Şi să-mi daţi voie să citesc aici din scrisoarea pe care am trimis-o preşedintelui de Consiliu, încă odată un om care a binemeritat de la Patrie, pentru curajul cu care şi-a pus viaţa şi toată situaţia sa în pericol, când a dat lovitura pe care eu nu aş fi dat-o.

https://biblioteca-digitala.ro

Iată, d-lor, ce-i scriam eu d-lui Călinescu: „În ajunul plecării, de la care nu mă pot sustrage, ţin să-ţi spun că, din conversaţii cu d-ta asupra formaţiei Senatului, nu trebuie să reţii că eu aş fi dispus a-l prezida, oricare ar fi caracterul operaţiunilor electorale.

Amestecul „Frontului" e desigur pentru ele un viciu şi de aici pot ieşi lucruri neplăcute, poate chiar grave. Cred însă că ele s-ar putea evita, spre binele ţării.

Şi iată cum această alcătuire pe care, şi în prezenţa Majestăţii Sale am arătat-o ca o soluţie oarecare, prinsă într-un moment de hotărâre, nu poate înlătura pe nimeni, pe baza simplului fapt că a fost decretat „Partid Unic". Nu poate fi „Partid Unic", ci numai naţiunea.

Dacă, socotindu-se ca un singur birou electoral adaus, el ar semnala numai incompatibilitatea, ca o datorie cetăţenească a sa, lucrul ar fi acceptabil".

Nu vreau să citesc restul acestei scrisori. Dar aşa s-au desfăşurat lucrurile.

V-am arătat neted de unde s-a pornit, iată rezultatul. Iată unde am ajuns. Iată ce este astăzi legalitatea, ce este astăzi numai oportunitate trecătoare. Legalitatea este şi Constituţiunea din 27 februarie 1938. Oricine este împotriva acestei Constituţiuni nu este decât un rău nărăvit, incapabil de a-şi da seama că toate lucrurile s-au schimbat, un ambiţios care urlă către prada care crede că s-ar mai putea întoarce, sau un biet om de club care nu vede mai departe decât zidurile de către stradă al alcătuirii lui politice.

Aceasta este baza noastră. Constituţia garantează pe Suveran. Constituţia lasă ţara liberă de a-şi numi oamenii săi, Constituţia respectă Parlamentul, care nu este un birou de înregistrare ci, dimpotrivă, Parlamentul, cu comisiunile sale, care lucrează şi în timpul vacanţei, este un organism viu, care poate ajuta, dar şi opri în loc şi evita acţiunea guvernului.

Este un fapt recunoscut că, venind cineva la guvern, nu devine mai inteligent decât înainte sau, căzând de la guvern, nu devine mai prost decât înainte. În această privinţă mă pot da de exemplu chiar pe mine care, căzând cândva de la conducere, nu am simţit că aş fi mai puţin înzestrat decât eram atunci când trebuia să fac prostii pentru hatârul altora; dimpotrivă, cineva venind la guvern, aş spune că sacrifică o parte din inteligenţa sa, dar desigur nu o întrece cu mult, atunci când revine pe banca ministerială. Nu numai atât, dar acest Senat, care a fost înfăţişat numai aşa ca o adunare de specialişti, cum te-ai adresa la Institutul Meteorologic sau cum te-ai adresa la Societatea

https://biblioteca-digitala.ro

de Ştiinţe, dimpotrivă, acest Parlament, prin felul cum este compus, a fost ridicat, prin Constituţie, în primul rang al instituţiilor garante ale libertăţii disciplinate a poporului românesc (*aplauze*). Fiindcă avem şi noi cunoştinţele noastre, avem munca noastră, avem prestigiul nostru individual şi al categoriilor ce reprezentăm, pe când Adunarea Deputaţilor este aleasă în rândul cetăţenilor care se prezintă ca atare, care nu aduc cu dânşii sau o competenţă sau o recunoaştere a valorii lor prin Suveran, sau o lungă viaţă politică, sau un rol de comandanţi de oştire sau de înalţi judecători, cum sunt oamenii care fac parte din Senat.

Şi, acum, încheind, domnule preşedinte şi domnilor senatori, s-a văzut ce a fost înainte, am căutat să dovedesc ceea ce este astăzi, într-adevăr, nu ca iluzie, dar ce este într-adevăr ca libertate politică şi ca drept al poporului românesc. Puţine propoziţii vor ajunge ca să arăt ceea ce cred eu că poate fi de acum înainte. Să intrăm în lege cu toţii, să intrăm sincer şi deplin în lege, în tot ce cuprinde legea, fără a face un pas, fără a încerca să facem un pas dincolo de lege! Să respectăm gândul uman, care este un lucru sfânt şi care, dacă este lovit, o naţiune întreagă degenerează şi un Stat nu se poate sprijini decât pe o civilizaţie naţională hrănită din libertatea gândului uman.

Să ne unim, nu prin favoarea pe care am căpătat-o la un moment şi din care se face un privilegiu, să nu înlocuim vechea clasă privilegiată printr-o nouă clasă privilegiată de jurăminte şi de uniforme, ci să strângem toate voinţele, peste orice privilegiu, fiecare sacrificând, unii o întreagă viaţă politică, iar alţii un moment de noroc care a căzut asupra lor, pentru ca, sprijinindu-ne pe clasele fundamentale, să umblăm pe o linie care să fie numai a noastră, înlăturând tot ceea ce este de aiurea ispită şi tot ce este de aiurea ameninţare!

Să unim împreună libertatea, pe care nu o poate urmări nimeni până în fundul gândirii noastre, cu autoritatea, fără de care orice societate se dărâmă.

Şi atunci, în jurul Regelui, spirit liber şi spirit de autoritate în acelaşi timp, să începem era cea nouă, nu de la discursul nostru de aici ci de la fapta pe care vom fi făcut-o împreună![2] (*Aplauze prelungite*).

NOTE

1. Witenagemot, instituţie politică engleză din sec. VII-XI. Regele convoca witanii, membrii unei adunări de stări din anumite comitate, pentru a le cere sfatul.

https://biblioteca-digitala.ro

2. Ministrul Justiției, Victor Iamandi, i-a reproșat lui N.I. că după alegerile din 20 decembrie 1937, când au intrat în Parlament „reprezentanții unei grupări de teroriști", aceștia trebuiau „captați", nu batjocoriți. N.I.: „Nu m-ați înțeles. Eu am spus că erau atât de necopți că se făceau ridiculi într-o săptămână. A fost șeful lor în Cameră când guvernam eu și vă amintiți poate că atunci când începea să vorbească, se goleau băncile sau cei care rămâneau, râdeau de dânsul".
Același ministru a observat că se vorbește de impunerea noii Constituții ca de o lovitură de Stat. N.I.: „Lovitura de Stat nu este o acuzație, ci o constatare. Instaurarea unui întreg regim printr-o singură putere este o lovitură de Stat".

Ședința din 5 iulie 1939

La proiectul de lege pentru completarea unor dispoziții din legea privitoare la actele civile ale membrilor familiei domnitoare

Domnule președinte, domnilor senatori, orice se face pentru a ridica situația aceluia[1], care ca regent al României a ajutat reintrarea în țară a fratelui său și recăpătarea dreptului care i se cuvenea, nu poate să fie decât cu aprobarea entuziastă a noastră a tuturora (*aplauze*).

Dorința noastră a tuturor, și pe care am manifestat-o și aiurea, necontenit, din momentul când s-a produs ceea ce se caută a se îndrepta în parte prin proiectul de acum, a fost să se apropie momentul, când cel de al doilea fiu al gloriosului Rege Ferdinand ar putea să revină pentru a pune în orice situație patriotismul, inteligența și curăția sa sufletească în serviciul patriei. Cred că dorința aceasta nu este izolată, căci o văd împărtășită, după cât înțeleg eu și acolo unde a căzut o hotărâre, pe care nu sunt chemat să o judec. Evident că azi viitorul se deschide mai limpede în ce privește chestiunea care multă vreme a fost pentru noi o durere și care astăzi este strămutată în domeniul frăției, care tinde către înseninare. Ca unul care am cunoscut pe cel pe care soarta l-a îndepărtat de patria sa, pot să asigur pe cei care ar avea o îndoială în ce privește votarea acestui proiect, că pretutindeni unde a fost, și în special la Veneția, unde l-am cunoscut, el a dus în mijlocul societății străine o adâncă iubire pentru patria sa și un devotament necondiționat, absolut, față de persoana M. S. Regelui (*aplauze*).

https://biblioteca-digitala.ro

NOTE

1.Principele Nicolae a fost decăzut din drepturi în urma căsătoriei morganatice cu Ioana Dolete şi a plecat din ţară ca cetăţeanul Brana. Casa regală urma să-i trimită o rentă de 500 000 lei anual.

Şedinţa din 6 iulie 1939

La proiectul de lege pentru valorificarea grâului

D-le preşedinte şi domnilor senatori, trebuie să mulţumesc tovarăşilor mei de Senat pentru dovada aceasta de simpatie, care nu mă lasă nesimţitor.

Am ascultat timp de două zile discuţii competente, aducând şi băncii ministeriale o mulţime de elemente preţioase, ceea ce arată că totuşi parcă era mai bine ca anumite chestiuni, în loc să fie rezolvate prin decrete, să fi aşteptat momentul acesta al adunării Parlamentului şi poate că ar fi ieşit mai bine. Prin urmare, atâtea lucruri folositoare au ieşit şi atâtea îndreptăţite păreri sau uneori numai apărări s-au prezentat, ceea ce era natural pentru acei agricultori, a căror prezenţă în agricultură este o onoare pentru dânşii. După război, dat fiind că agricultura, mai ales marea agricultură, a suferit de pe urma unei exproprieri sălbatice - şi era de ajuns să-şi aducă cineva aminte de exproprierea sălbatică şi grăbită de pe vremea lui Vodă Cuza, când s-au dat pământuri şi ţiganilor, ca în această a doua expropriere să nu dea pământ multor oameni foarte bravi pe front. Dar una este să mânuiască cineva arma şi alta să apese asupra fierului plugului - expropriere sălbatecă făcută de toată lumea din motive de demagogie, căutând să se întreacă unii pe alţii, desigur că oamenii care rămân în agricultură şi nu acum, când nu este permisă o anumită politică, ci înainte când erau permise toate politicile şi chiar în forma cea mai rea, reprezintă unul din elementele cele mai fundamentale, nu numai ale economiei, dar ale aşezării sociale şi valorii morale a Ţării Româneşti.

De pe băncile acestea ale senatorilor de drept, unde nu sunt agricultori şi specialişti de fel, unde sunt oameni care ţin seama de politică, şi politica nu este exclusă, ci rezultatele trebuie să fie politice, inspirându-se de la ceea ce

https://biblioteca-digitala.ro

aduc deosebitele competențe, orice privește țara este politică. Oamenii de pe aceste bănci care nu aparțin unei profesiuni și care au fost în legătură cu politica și eu nu reneg deloc, eu nu reneg un singur moment din lunga mea activitate politică, eu nu reneg nici măcar încrederea nemeritată pe care am acordat-o unor oameni, care, știți bine cum s-au folosit de dânsa (*ilaritate*). Deci, nu reneg absolut nimic din trecutul meu, fiind și eu dintre aceștia, dar să ni se dea voie să facem două lucruri: întâi elogiul dvs., al marilor agricultori - căci țărani nu prea sunt aici - pentru că dacă îl facem noi, el are valoare, pe când dacă îl faceți între dvs., are valoare, dar o valoare mai mică (*ilaritate*) și al doilea, să tragem puțintel spre politică subiectul acesta care s-a închis în specialitate, întâi într-o specialitate liniștită și după aceia într-o specialitate luptătoare.

Căci vedeți dv., discuția din aceste două zile a arătat și avantagile și desavantagiile compunerii Senatului. Avantajul este că vorbesc oamenii despre lucruri pe care le știu, dar și despre interese care nu sunt aceleași la toată lumea. Prin urmare, iarăși băncile acestea au o chemare, ele pot să intervină pentru a introduce acea fraternitate, aș zice mai bine a reintroduce acea fraternitate care într-un moment începea să se clatine și să creeze apoi o sinteză de natură politică, și acesta trebuind să fie rezultatul tuturor discuțiilor noastre. Numai pentru aceste motive am intervenit.

Apoi, vedeți dv. nu se poate lepăda nimeni de specialitatea sa, cum nu poate căpăta cineva o specialitate când n-o are, sau când are mai multe specialități care se bat cap în cap și produc rezultate dezastroase. Dar fiecare dintre noi, cei de pe bănci, aduce o experiență, obișnuința uneori de folos, alteori infirmitatea unor tradiții. Dv. puteți vedea lucrurile din punctul de vedere al agriculturii care se face și acesta este lucrul cel mai bun și cel mai folositor pentru toată lumea. Dv., agricultorii, dacă ați făcut studii economice - și mai ales în Germania - aduceți pe lângă aceasta, teorii care sunt de o utilitate foarte dubioasă. Eu n-am văzut niciodată un om practic care să se fi încurcat în teorii, dar am văzut atâția oameni teoretici care s-au încurcat în cea dintâi practică pe care au întâlnit-o (*aplauze, ilaritate*).

Iată, dacă ar vorbi prietenul care este lângă mine, care a fost un eminent magistrat, evident că ar aduce chestiunea pe anumite linii de Drept, care au scăpat din vedere și ministrului care a alcătuit proiectul, și președintelui de Consiliu care l-a binecuvântat cu autoritatea sa, și persoanelor care l-au discutat, pentru că este aci și o latură juridică.

https://biblioteca-digitala.ro

De aceea, eu cred că ar fi bine ca dintre noi, senatorii de drept, totdeauna să se ridice câte unul, pentru ca să cheme nu numai la respectul legilor care au fost şi cu care trebuie să legăm legile pe care le facem, dar şi la acele principii care trebuie să prezide totdeauna la lucrările noastre, pentru că altfel vom avea nu numai legi neaplicabile, dar şi nepractice.

Mă iertaţi, d-le ministru[1], dar la sfârşit am să spun numai două cuvinte despre neaplicabilitatea onestă, practică, a legii dv. Intenţiunile sunt excelente, redactarea mai presus de orice laudă; să vedem însă lucrul pe pământ şi în punga oamenilor asupra cărora trebuie să se aplice. Se poate întâmpla ca anumite lucruri să se piardă, cum s-au pierdut şi în legislaţia agrară a prietenului meu, d-l Ionescu-Siseşti, în anumite pungi care aparţin unei categorii cu totul neinteresante şi sub raportul naţional şi sub raportul agricol, unor comercianţi de ocazie, veniţi pentru a exploata în acest domeniu care a fost amestecat cu altul, cunoscând perfect legile, le ştiu mai bine chiar decât cei care le-au făcut (*ilaritate*) şi lucrează de pe urma portiţelor care se găsesc. D-le ministru, lemnul din care este construită legea este foarte bun, dar lasă prin el deschizături foarte mici şi pe ferestrele acestea se ajunge, unde nici nu vă gândiţi dv.

Dar să-mi îngăduiţi, d-lor, pentru că eu sunt autorul articolului din regulamentul care acordă numai o jumătate de ceas de vorbit, să aduc foarte pe scurt din cunoştinţele mele înaintea dv., învăţămintele pe care ni le arată poporul nostru, care a fost totdeauna în dezvoltarea lui un popor agricol, poate în rândul întâi prin tot trecutul său, un popor agricol. Părerea că noi am fost nişte ciobani vagabonzi, umblând în dreapta şi în stânga Dunării, mergând de pe malul Tisei sau din regiunea mocanilor până în Crimeea şi incapabili de altceva, este cu totul falsă. Tot vocabularul nostru agricol arată că noi am fost lucrători de pământ şi mai arată încă un lucru: iubirea noastră adâncă pentru pământ. Pentru pământ luptăm, pentru pământ ne judecăm, ca răzeşii din Moldova care-şi pierd averile judecându-se, pentru pământ ucidem, crimele pentru pământ sunt mai multe la noi decât oricare altele, pentru o bucată de hotar oamenii îşi dau cu ciomagul în cap.

Prin urmare, suntem un popor de agricultori Nu se pune chestiunea că 80 la sută sunt agricultori, poţi să fii un agricultor foarte prost în proporţie de 80 la sută *(ilaritate)*. Dar noi suntem, în toată dezvoltarea noastră, strâns legaţi de pământ.

https://biblioteca-digitala.ro

De aceea, dacă ar fi vorba de comerţ, nu s-ar putea aduce argumente din trecut, pentru că noi am fost comercianţi foarte puţin îndemânateci şi de aceea ne-au năvălit străinii care îmi pare că acum domină ceva mai mult ca înainte, lucru pe care dv., de pe banca ministerială nu-l vedeţi, dar lumea din afară îl critică şi critica din afară este aspră. A venit momentul ca dv. să daţi poporului românesc rolul care i se cuvine în comerţ (*aplauze*) şi nu atât faţă de comercianţii oneşti, care sunt saşii din Ardeal şi unii negustori unguri, ci faţă de elementul parazitar care domină tot mai mult zi de zi şi înlătură stăpânirea noastră. Noi ne certăm pe agricultură şi în momentul acesta ni se fură comerţul din buzunar (*aprobări*).

D-l profesor A. C. Cuza: Care este acest element?

Dl profesor N. Iorga: D-ta îl cunoşti mai bine, pentru că te-ai ocupat o viaţă întreagă de el (*aplauze. ilaritate*).

Prin urmare, d-lor, în materie de comerţ nu trebuiesc căutate în trecut cine ştie ce învăţăminte; în materie de agricultură, da, şi pentru că au fost şi păreri greşite aici în ceea ce priveşte trecutul agriculturii noastre, să-mi daţi voie să fac câteva rectificări.

Noi am început cu cultura grâului; grâul, secara, ovăsul - nu „ovăz", pentru că acesta înseamnă că vezi pe cineva (*ilaritate*) - toate aceste varietăţi de grâne sunt de origină latină. Vechii agricultori, încă din timpul romanilor, chiar şi dacii de odinioară, pe vârful munţilor, încă practicau agricultura, cum s-au găsit anumite urme, cultivau grâu. Acum în urmă a venit porumbul. Şi eu sunt de părere că porumbul este expulzabil. Porumbul, în interesul sănătăţii acestui popor, trebuie expulzat din întrebuinţarea internă, pentru a nu-l da ţăranilor noştri expuşi să capete pelagră, în condiţiunile în care îl culeg, ci trebuie trimis vitelor din străinătate (*Aplauze puternice*).

Sunt foarte interesante vitele din străinătate şi trebuie să le servim.

O voce: Şi vitelor noastre.

D-l profesor N. Iorga: Se pot creea tot felul de confuziuni (*mare ilaritate*).

Deci, la început a fost cultura grâului. Devizele sunt rezultatul confuziunii absolute din capetele economiştilor teoreticieni de după război, în urma unor tendinţe naţionaliste care au ajuns la o formă de paroxism, tendinţe care călăuzesc toate popoarele, silindu-le să cumpere materii proaste de la dânsele, atunci când cei din ţară, ocupându-se de lucruri care se pot face mai bine acolo, ar fi câştigat mult mai mult decât în autarhia aceasta, autarhie care n-are nici un sens.

https://biblioteca-digitala.ro

A lua pe un om de la ocupaţiile lui obişnuite pentru a-l introduce într-un alt domeniu şi a-l pune să facă ceea ce nimeni dintre ai lui n-a mai făcut, a face agricultură aşa cum de pildă face italianul în Istria, când aşează pământ peste stâncă, în loc să cumpere grâul de la noi, nu se poate mai mare rătăcire decât aceasta. Aceasta ar fi ca şi când am introduce la noi lei şi tigri, ca să avem şi noi leii noştri şi tigrii noştri (*ilaritate*). Cam aşa ceva este şi în domeniul acesta.

Pe vremea aceea nu existau decât bani buni. Nu exista hârtia, prin abuzul care se face cu dânsa azi este un ban pe jumătate fals sau 99 la sută fals iar controlul aurului din Banca Naţională nu îl face nici o comisiune internaţională. Cine vrea crede, cine nu, nu crede. Cine strigă mai tare că are aur, este crezut mai mult.

Prin urmare, grâul nostru îl mâncau ostaşii lui Ştefan cel Mare, fiindcă aceştia erau ostaşi hrăniţi cu pâine şi au putut să apere o ţară mică împotriva tuturor vecinilor, care luau din rezultatele muncii lor înseşi.

În locul sistemului nostru, care decenii întregi a constat în a cultiva porumbul, pentru a-l da ţăranilor noştri, iar grâul să fie un articol de export, aceasta înainte de toate greşelile care s-au făcut mai pe urmă, pe vremea aceea aşa a fost în Moldova ca şi în Muntenia.

Să nu pierdem din vedere că s-au cerut privilegii şi pentru celelalte feluri de grâne, în afară de grâu.

Dar noi eram mari crescători de vite, lucru care a fost neglijat cu desăvârşire timp de un secol întreg. Vitele din Moldova erau vestite în lume. Le exportam prin Danzig, şi se mânca biftec de carne de bou din Moldova la Londra, fiindcă exportul se făcea în Anglia. Aceasta se făcea pe vremea lui Vasile Lupu, pe la 1650.

Pe de altă parte, se exportau în Ardeal, mai ales din Oltenia, porci. Domnii noştri, care ei rezumau Statul, noi acum vorbim de Stat dar pe vremea aceea, erau Domnii, Domnii noştri creşteau şi vindeau animalele cele mai bune în anumite ramuri şi către anumite orizonturi economice. Alexandru Lăpuşneanu era un mare negustor de boi şi porci. Ardealul tot se hrănea cu carne de porc, porci aduşi de dincoace de Carpaţi, Domnii Munteniei toţi exportau boi şi în primul rând porci. Care întregi de peşte plecau din Brăila. Saşii şi ungurii din Ardeal, care pe vremea aceea nu erau protestanţi şi calvini, ci catolici, se hrăneau în timpul posturilor cu peştele acesta al nostru. Cei din urmă pescari şi cărăuşi trimeteau acolo peştele lor.

https://biblioteca-digitala.ro

Se vorbea de export de păsări. A fost un moment când un anumit export de păsări în Italia căpătase o dezvoltare care dădea cele mai bune speranţe pe lângă exportul petrolului, pe care-l scoteam în condiţiuni de o imprudenţă fără pereche, că vom ajunge la un faliment al petrolului. Exportul petrolului ne dădea iarăşi devize importante; prin urmare, noi avem o economie naţională completă în folosul rasei. Aceasta este ţinta, aceasta este problema la care trebuie să se ajungă prin rezolvarea acestor probleme: economie naţională completă pentru folosul rasei, care a întemeiat şi susţine Statul, până la cel din urmă ţăran (*aplauze*).

Nu vă puteţi închipui cât de dibaci erau înaintaşii noştri, poate fiindcă nu erau atâtea şcoli de comerţ şi nu se făceau atâtea lecţii de finanţe şi poate fiindcă nu existau atâţia specialişti care, evident, că descurcă lucrurile pentru dânşii, dar mai puţin pentru noi, care nu avem competenţă, căci pe noi mai mult ne încurcă prin consideraţiunile lor savante. Au venit turcii. Turcii ne-au impus monopolul întocmai cum se petrece astăzi într-o formă mai civilizată, în aparenţă, cu pătrunderea Germaniei. Că şi în chestiunea aceasta a convenţiei cu Germania, eu cred că era bine să ne oprim puţin asupra ei, fiindcă ea poate va interveni şi în domeniul acesta al exportului nostru de grâne, dacă nu mă înşel eu, foarte mult, şi dacă nu cunosc îndeajuns psihologia unui admirabil popor în plină expansiune, prin urmare, năvălitor, care ridică toată dorinţa de independenţă, împotriva acelor care sunt ameninţaţi a fi năvăliţi. Au venit turcii care au spus: să vindeţi numai la noi.

Ce au făcut ai noştri? Au continuat să crească boi, porci, au continuat să cultive grâu. Îndată ce s-au găsit înaintea acestor schimbări, înaintea acestui „diktat", am zice, după un cuvânt care se întrebuinţează în Germania, au schimbat imediat felul de producţiune. Este o problemă la care ne-am oprit noi astăzi fără a-i găsi soluţia definitivă, această acomodare, potrivit cu nevoile din afară şi posibilităţile noastre de a lucra. Adaptarea întregii noastre economii naţionale este o operă desigur revoluţionară. Tot ceea ce a făcut revoluţia altora, să avem curajul să o facem şi noi, şi în agricultură şi în politică. Dacă mergem pe drumurile cele vechi, nu putem să silim pe alţii să cumpere ceea ce produc ei singuri, nu putem sili pe alţii să cumpere de la noi, când ei află mărfuri mai ieftine în altă parte, pentru ca, dacă nu reuşim, Statul nostru să plătească pagubele care erau de prevăzut.

Dacă Ministrul de Finanţe[2] ar fi stat aici în aceste două zile, nu ştiu dacă ar fi dormit bine noaptea după discursurile pe care le-ar fi auzit, aceasta cu toate mijloacele sale misterioase pe care nu le-am putut pătrunde mai ales că are să acopere, sunt multe lucruri utile, desigur, care nu au răsărit înainte ca

https://biblioteca-digitala.ro

din pământ fără să fie aşteptate de dânsul: serviciul social, întreţinerea premilitarilor etc. Dar eu mă întreb: cu miliardele care se cheltuiesc astăzi cu aceste lucruri, sau cu miliardele care se pot prevedea în viitor, cu tot misterul Ministrului de Finanţe, cum oare s-ar ajunge la capăt într-o economie naţională beteagă în care astăzi ţipă grâul, mâine porumbul, poate poimâine economia de vite şi într-un anumit moment va ţipa şi petrolul. Căci petrolul este acum şi în Mesopotamia, el se găseşte chiar şi în Italia în anumite părţi unde se face imposibilul ca să se ajungă. Şi pentru el la perfecta autarhie. S-a încercat şi în Franţa petrol artificial, iar în Germania se ştie că prin anumite sinteze chimice se capătă un produs care de obiceiu vine din petrol. Nu se poate ca un ministru de Finanţe, un genial ministru de Finanţe să răspundă necontenit şi la cheltuielile provocate de reformele noastre în educaţiune şi la cheltuielile provocate de necesităţile evidente în diferitele ramuri de activitate care dacă s-ar corecta ele însile ar ajunge la alte rezultate.

Dar spuneam că ai noştri, cei vechi, au găsit şi faţă de turci mijlocul de a trece peste dificultăţi.

Ei ştiau în primul rând că turcii mănâncă în special carne de berbec, evitând celelalte animale. Dar turcii pretindeau şi grâu şi atunci ca să nu le dăm grâul nostru turcilor, pentru aceasta am adus la noi porumbul. Porumbul noi l-am luat, foarte probabil de la dânşii, chiar pentru că în italieneşte i se zice „gran-turco" porumbului pe care de bună seamă, pe cale lăturalnică, îl aduseseră din America, unde el a fost cultivat de milenii de către indienii de acolo, Pieile Roşii, şi ne-am ţinut cu aceasta pentru export numai berbeci chivirgic, cea dintâi calitate din toată lumea, numai seu şi cerviş. Atâta trimeteam turcilor.

Am văzut apoi într-un anume moment că evreii din Galiţia poartă tichii din păr de iepure. Imediat am făcut din pieile de iepure un articol important de export şi noi vindeam la Brody, de unde vine şi colonelul Brociner, care a defilat înaintea statuii Regelui Carol I, în fruntea veteranilor de la 1877-78.

Dar a venit un moment când ruşii, prin victoriile lor, au reglementat exportul nostru cu turcii, ne-au permis şi un export aiurea. Pe vremea aceea, în Europa era o lipsă extraordinară de braţe, mai ales la ţară, din cauza războaielor lui Napoleon I, care trimisese în foc şi copiii de 17 ani. Mână de lucru era foarte puţină, iar maşinile pe atunci nu existau. Mai adăugaţi şi faptul că aceşti soldaţi ai lui Napoleon nu se hrăneau în timpul războiului, cum se hrăneau acasă la dânşii, ci se deprinseseră în cazărmi şi în calitatea lor de cuceritori, în provinciile pe care le stăpâneau, se deprinseseră cu pâine bună. Şi atunci din toate părţile s-a cerut pâine.

https://biblioteca-digitala.ro

S-a introdus şi navigaţia cu aburi pe Dunăre, singurul lucru foarte bun pe care l-au făcut în viaţa lor ungurii ca naţiune, sub raportul economic; Szeczenyi[3] a creat navigaţia aceasta pe Dunăre. Imediat ce am văzut că se cară acest produs ne-am aruncat asupra grâului. Marea producţie a grâului nu are mai mult de 110 ani. Prin urmare, dacă ar fi vorba de un lucru de pe vremea dacilor sau romanilor, l-am părăsi cu greu, dacă însă este vorba de un lucru datorit unei anumite situaţiuni în Europa, care de atunci s-a schimbat, de sigur se pot introduce modificări, care modificări nu le vor face istoricii, ci le veţi face dv., agricultorii, nu numai aici în Senat, dar uniţi până la cel din urmă ţăran, pe baza unui sistem revoluţionar de producţie nouă.

Aşa a mers o mulţime de vreme şi folosul a fost foarte mare pentru toate naţiile producătoare de grâu. Aşa s-au ridicat Galaţii, aşa s-a ridicat Brăila. Ce erau aceste două porturi mai înainte? Dar cum ne-am obişnuit noi să căutăm a menţinea lucruri care nu se mai ţin pe picioare, de la Galaţi şi de la Brăila ni se vor cere: redaţi Galaţilor şi Brăilei importanţa de odinioară. Nu se poate. Am căpătat Dobrogea, am făcut Constanţa; navigaţia a luat un alt drum, relaţiile internaţionale nu mai sunt aceleaşi.

Dar mai aveam ceva: aveam o clasă de mari proprietari, care clasa aceasta a fost admirabilă. Îi iertăm toată politica proastă pentru buna agricultură pe care a făcut-o.

Eu sunt moldovean din Nordul Moldovei; familia mea însăşi şi din spre partea tatei şi din spre partea mamei a avut moşii pe care le-a pierdut. Eu nu am avut niciodată nimic în acest domeniu, dar erau încă rude de ale mele, la care mergeam, erau vacanţe întregi pe care le-am petrecut la ţară. Ştiu ce este lucrul pământului, nu din cărţi, ci din experienţă. Am dormit şi eu lângă arie, am făcut şi eu gesturi sentimentale către fata maşinistului, cum ştiţi că era totdeauna lângă locomotivă o nemţoaică palidă şi blondă, foarte bucuroasă de aprecierile liceenilor din cursul superior sau ale studenţilor. Cunosc pe evreii din partea aceasta care au mâncat pe proprietarii de acolo, A rămas numai d-l Gheorghe Stroici. Pânculeştii, Botezii s-au dus, iar moştenitori nu au fost aceşti evrei cari şi ei, la urma urmelor, s-au încurcat în propria lor dibăcie, aşa că acum, pentru moment, este un haos.

În clipa de faţă, noi discutăm această valorificare a grâului şi, după ştiri sigure pe care le am din judeţul Suceava de odinioară, din judeţul Baia de astăzi, aflu că nu se mai vede altceva acolo decât vite în continuă decădere şi terenuri goale, pe care odinioară se făcea cea mai frumoasă agricultură, aşa că

https://biblioteca-digitala.ro

doar la fostul meu coleg din Cameră, d-l Sturdza, se mai face agricultură bună, pe ce i-a mai rămas, cele câteva zeci de hectare - iar tot restul astăzi au intrat în paragină. În județul Tutova, cine străbate acele părți se poate vedea că până și pământul se prăbușește, dealurile de lut se coboară la vale și nici urmă măcar din splendidele curți ale marilor proprietari de odinioară nu mai este.

Așa au fost lucrurile câtă vreme am avut această clasă de mari proprietari. Am distrus-o economicește, am scos-o din politică, i-am interzis până și intrarea în funcțiuni. Odinioară, diplomația era în mâna lor; cei mai buni diplomați ai noștri au fost ei. În lume, legăturile cele dintâi le țineau fiii aristocraților de odinioară. Totul s-a schimbat acum; clasa aceasta s-a dus. Foarte onorabile excepțiile care și astăzi, venite din alte strate sociale, uneori se ocupă de agricultură. Nu mai este solidaritate între agricultori. Înainte uneori marii agricultori erau rude între dânșii, erau rude foarte apropiate sau depărtate, dar formau un singur bloc care reprezenta marea proprietate.

Am împroprietărit pe țărani; în starea lor actuală ei nu vor beneficia nici de legea aceasta mare, nici de legea aceasta care desigur va fi votată.

Și aici, înainte de a vă arăta în câteva cuvinte pentru ce nu vor beneficia, să îmi dați voie să îndrept ceva cu privire la ceea ce s-a atribuit guvernului meu în ce privește prima valorificare. Notați că guvernul acesta de la 1931-1932, guvern luat ca pentru 4 ani și care pentru că nu i s-a mai dat acest orizont a trebuit să plece - eu am părăsit guvernul după ce am pus întrebarea firească, într-un moment de mare greutate: ce orizont am înaintea mea? Mi s-a spus că acest orizont nu există, și nu eram acolo să ocup un loc, ci să îndeplinesc un rost care mi se încredințase - guvernul acesta avea un caracter de specialitate. El s-a înjghebat când d-l Titulescu n-a avut curajul, după ce atâta vreme ceruse acest lucru, să pună mâna pe stăpânirea Țării Românești. Sunt temperamente de acestea foarte focoase, care după toate declarațiile de pe lume, când vine momentul, să zicem, decisiv, găsesc în neajunsurile lor ceea ce trebuie pentru a se opri. Prin urmare, a zis că nu poate și atunci, cum d-l Titulescu nu putea să ia cârmuirea pe care o voise peste noi toți, Majestatea Sa s-a adresat la mine. Nu la partidul meu și nu la prietenii mei, ci la un număr de persoane care au fost rugate să ocupe anumite funcțiuni ministeriale. Bineînțeles că de la un timp s-a format un spirit comun. În ceea ce-l privește pe d-l Șișești, îl cunoșteam de foarte multă vreme.

https://biblioteca-digitala.ro

Care era situaţia? De ce se plângeau agricultorii în momentul acela? Să ne aducem aminte că nu se votase încă legea iertării datoriilor, care lege nu am făcut-o eu, ba cei care au fost parlamentari atunci ştiu că am refuzat să particip chiar în comisie, pentru că am văzut direcţia în care se merge, pregătind o colecţie de favoruri unor oameni care nu le meritau. Dar veneau câţiva agricultori mari, arătau o situaţie în adevăr disperată. Pentru noi nu se putea decât să le dăm această mângâiere care a fost valorificarea cerealelor.

Valorificarea cerealelor s-a făcut în condiţiile cele mai bune, dar în acelaşi timp şi cele mai proaste: cele mai bune ca lege, cele mai proaste în ce priveşte posibilitatea de plată. Legea s-a votat în vară, eu m-am dus în noiemvrie la Paris pentru doctoratul de onoare la Sorbona şi înaintea mea a răsărit cineva, un mare exportator, care se întâmpla că avea legături cu Statul român şi care era evreu - eu nu ştiam acest lucru - şi în plină gară, la plecarea mea, a protestat, destul de violent, că nu i s-a plătit, şi nu i s-a plătit pentru că n-aveam cu ce plăti nici salariile funcţionarilor.

D-l profesor Gh. Ionescu-Sisteşti: Noi nu aveam cele două miliarde de la Banca Naţională.

D-l profesor N. Iorga: Credeam că aţi spus că le aveaţi şi eram să vă fac proces că le aveaţi şi le-aţi ţinut ascunse pentru dv. (*ilaritate*).

Vasăzică acel exportator mi-a făcut m proces de onestitate, eu am căutat să scap din greutatea aceasta, spunând ceea ce este adevărul şi va fi adevărul lui în cazul cestălalt: vor profita şi unii din marii proprietari. La ţărani, cred nu, se va ajunge foarte greu, dar vor profita intermediarii, aceştia vor profita şi atunci eu am spus: păgubesc doar câţiva evrei, fără să ştiu că el, interlocutorul, era evreu şi mi-a răspuns: se poate, dar atunci când un Stat ia anumite angajamente, trebuie să le plătească fără deosebire de naţionalitate şi religie. Am încasat-o, dar mi-am dat seama de cât de bune au fost intenţiile noastre şi cât de slabe sunt realizările.

A! Plată imediată prin oamenii siguri, oneşti şi pricepuţi, prin agenţi pe care nu-i avem, cu ţărani care să ştie a-şi reclama dreptul lor.

Dacă aceasta iese din legea dv., rog să fiu îngăduit a merge cel dintâi pentru a o vota. Dar aceasta nu o aveţi. Ţăranul nu ştie produce, nu ştie vinde, Ţăranul este un gospodar izolat. Ceea ce s-a voit, când cu reforma agrară, să se păstreze obştiile în legătură cu proprietarul, căci acesta a fost punctul meu de vedere, nu însă al lui Brătianu şi nici al mareşalului Averescu, acest punct de vedere al meu nu a fost primit. Proprietarul a fost înlăturat,

https://biblioteca-digitala.ro

gospodăria lui a fost aruncată în vânt, vitele lui s-au mâncat pe preţuri de nimic la toate măcelăriile din ţară, iar ţăranul a fost scos din obşte sub cuvânt că obştea este ceva comunist, a fost avizat la propriile lui mijloace, care sunt aşa de slabe şi uneori nule.

Prin urmare, în condiţiile acestea, ţăranul fiind ce v-am spus, agenţii dv. de execuţie sunt sub raport moral atât de şubrezi. Rezultatul va fi acela pe care-l vom constata la vreme şi când chestiunea va fi readusă în toamnă întâmplător în discuţie, vom putea vorbi despre această experienţă, mai bine, mai cu temeiu decât cum vorbim acum.

Eu însă voiam să arăt acest plan care ar putea să fie şi al dv. şi al guvernului Majestăţii Sale însăşi care este unul din oamenii care văd mai bine şi mai departe în ţară. Eu cunosc de multă vreme pe Regele Carol; cunosc tot ce a câştigat foarte repede şi ceea ce posedă astăzi ca adânci cunoştinţe în ceea ce priveşte ţara. Nu totdeauna am fost de aceeaşi părere cu Suveranul şi atunci când n-am fost de aceeaşi părere, firește m-am dus, şi am lăsat să vie oameni care au altă părere, pentru a servi pe Majestatea Sa. Dar şi în momentele când eram de altă părere, nu puteam decât să respect înalta inteligenţă şi grija de ţară de care era animat.

Domnilor, iată ce vroiam să fac şi ce am mai spus şi altă dată, doar nu cu răsunet. Este mai mult răsunet aici intre dv., care într-adevăr reprezentaţi o realitate şi care sunteţi în stare să staţi până după ceasurile şapte, ca să ascultaţi pe un om care nu este de specialitate şi care n-are la drept vorbind nici o specialitate, decât în vechile Camere pe care le-aţi cunoscut şi care, după un ceas, nu mai dădeau nici un auditor; fiecare se ducea acasă şi primea diurna acolo. Pe vremea mea, d-l Maniu şi alţi ardeleni care şi ei sunt în situaţii foarte înalte, n-au venit niciodată; cu toate acestea, le-am plătit diurnele până la sfârşit. Eu eram stricător de ţară, tot ce vreţi, dar banul pe care-l dădeam eu n-avea miros; prin urmare, se putea lua banul care trecea prin mâna mea.

Eu am vrut să fac revoluţia aceea de care v-am vorbit. Revoluţia aceasta nu se poate face decât prin regiuni. Ţinuturile acestea, bine sau rău numite, eu nu sunt încântat că mă găsesc în Ţinutul Bucegi[4] (*ilaritate*) este un nume ca oricare altul, nu sunt regiuni agricole. Trebuiesc create regiuni agricole, în fruntea cărora să fie aşezaţi prefecţii agricoli care trebuie să lucreze împreună cu toată muncitorimea, la urma urmei, muncitorime suntem cu toţii, unii muncind în frunte, iar alţii mai la fund, dar cu toţii muncim - pentru ca să se poată vedea spectacolul acesta admirabil care se vede în domeniul armatei,

https://biblioteca-digitala.ro

unde se află împreună fiul celui dintâi cetăţean alături de omul brazdei. Să se vadă peste tot ce este la armată, să se facă adunările acestea agricole, consiliile acestea care în fiecare primăvară să primească din partea Ministerului de Comerţ, care trebuie creat în întregime, anumite îndrumări. Nu numai Ministerul Agriculturii trebuie să lucreze cu aceste adunări, ci şi Ministerul Comerţului, pentru că doar comerţul este acela care arată direcţiile de schimb ale unei ţări.

Despre acest Minister al Comerţului trebuie să vă spun un lucru, care nu vă va uimi pe toţi, pentru că sunt unii dintre dv. care îl ştiu. Când a venit misiunea turcească să negocieze un tratat cu noi, turcii aveau tot ce le trebuie. La Ministerul nostru de Comerţ însă nu era nimic pe baza căruia să se poată discuta. Şi am stat prosteşte înaintea turcilor şi am avut norocul să ne găsim în faţa reprezentanţilor unei naţiuni profund oneste, care n-au căutat să ne înşele şi să ne exploateze, pentru că, dacă ar fi vrut să ne înşele şi să ne exploateze, ar fi putut s-o facă.

Iată un alt caz, petrecut înainte de război citat în cartea d-lui Henri Hauser, *Despre sistemele economice din Germania.* A venit din fundul Rusiei, de către Urali, cineva să cumpere marfă de la Berlin. Nimeni n-a vrut să stea de vorbă cu dânsul până ce omul nu s-a dus la biroul statistic din Ministerul de Comerţ german. Acolo l-a primit cineva şi i-a citit o fişă în care se spunea ce fel de negustor este, din ce loc, ce sarcini are, aşa încât nici el însuşi nu putea să-şi dea seama de unde vin toate aceste informaţiuni. Omul acesta s-a întors la el acasă cu afacerea făcută şi cu o bună lecţie în ce priveşte rostul comerţului.

Să se ştie prin Ministerul de Comerţ ce se cere în fiecare an. Previziune absolută, aceasta nu se poate, cum s-a spus şi aici.

Intervin anumite lucruri, o ploaie necerută, o arşiţă care vine peste nevoile agriculturii, dar o prevedere oarecare tot se poate.

Germania lucrează astăzi în condiţii economice deosebite, tot prin acel admirabil instrument de informaţie care o face să nu se înşele în nici o privinţă. Iar noi, dacă nu vom face un sistem naţional economic de acelaşi fel, vom fi siliţi să-l primim de la germani, potrivit cu convenţiunea economică încheiată, însă atunci va fi în folosul lor şi nu în al nostru şi sistemul va constitui o umilinţă a independenţei noastre economice scăzute.

Înaintea agricultorilor trebuie deci să se arate: iată ce se cere pe piaţa mondială, iată ce calitate de marfă ni se cere.

https://biblioteca-digitala.ro

Nu s-a întâmplat doar în Canada o mare nenorocire agricolă? N-a fost cerut pentru acolo grâul nostru? Nu s-a întâmplat şi în alte părţi să se producă astfel de cataclisme? Oamenii ştiind că marfa lor se poate vinde şi ştiind preţul la care se poate vinde, intervenţia Statului în loc să fie o acoperire de pagubă, făcută în dauna atâtor oameni care sunt siliţi să plătească paguba aceasta a agricultorilor, s-ar face spre folosul tuturor.

Să se plătească paguba? Dar de unde? Că francezii au făcut-o, se poate. În Franţa este un sistem demagogic vechi în această privinţă. Dacă ţipă podgorenii, Statul intervine şi se ocupă imediat ca să se vândă vinul lor; dacă ţipă agricultorii, se face acelaşi lucru cu grâul lor. Este o chestiune de voturi. Dar în Franţa, în oraşe este o clasă capitalistă, o clasă bogată, care poate face faţă tuturor sacrificiilor, pe când la noi, în afară de ţărani, avem în oraşe pe funcţionari, vai de pielea lor, comercianţi în mare parte străini şi în afară de aceştia câteva elemente deplasate, care de abia îşi mai ţin viaţa, Dumnezeu ştie cum.

În loc de aceasta noi să creiem o producţiune corespunzătoare cu mijloacele noastre şi cu cererile străinătăţii.

Dar dacă fratele nostru ţăran nu vrea să înţeleagă, să i se aplice un sistem de impozite, care să-l facă să vrea, trebuie să i se spună ţăranului: ori lucrezi după un plan alcătuit pe regiuni, ori dacă lucrezi individual, atunci să fie pe pielea d-tale.

Dar noi avem la graniţă colhozurile ruseşti, şi trebuie să spun că sistemul rusesc nu merge totdeauna rău, acolo râurile sunt transformate; ele nu mai curg unde curgeau de milenii. Azi Volga, mâine şi alte ape, ci unde şi cum vrea tehnicianul; acolo guvernul sovietic hotărăşte că va fi aşa, el impune maşina cea mai perfecţionată care se întrebuinţează pentru ca să se lucreze zeci de mii de hectare.

Eu nu zic că trebuie să imităm tot lucrul acesta. De fapt cine profită acolo? Profită un număr de aventurieri, de politicieni îmbibaţi cu teorii marxiste. Dar când avem de o parte Germania cu teoriile ei naţional-socialiste, când avem sistemul mussolinian, de la care nimeni nu se poate îndepărta şi avem pe de altă parte, sistemul rusesc, noi să stăm tot cu pluguşorul (*ilaritate*), care mai mult e pluguşor de Anul nou, sau să mergem tot cu străvechiul folklor agricol. Căci folklor în agricultură e 95 la sută din producţia noastră.

https://biblioteca-digitala.ro

Agricultura mare produce. Dar, altfel, socotind sub alt raport al numărului, am putea zice că participă cu 95 la sută dintre micii agricultori şi nu avem decât 5 la sută mari proprietari, care şi aceia nu lucrează împreună cu ţăranii şi cu Statul.

Prin urmare, în condiţiunile acestea putem noi concura metoda cu care se lucrează în America? Eu am fost acolo, în America. În America vine agricultorul cu maşina în luna lui martie sau aprilie şi face arătura şi nimeni nu se atinge de proprietatea altuia; între timp, face industrie, comerţ, irigaţie - ce vrea. În toamnă se vine tot cu maşina, culege, şi agricultorul şi negustorul mărfii sale pe care o ştie perfect valorificată.

Puneţi alături pe ţăranul nostru, care umblă cu carul cu boi, şi cu butoiul de vin în car, în momentul tocmai când prezenţa lui la ţară este o absolută necesitate, sau el pune pe toate babele şi pe toţi moşii uitaţi de Dumnezeu, până şi la bunicile din familie ca să lucreze la câmp.

Este trist că e aşa. Dar sub ochii noştri se face aceasta.

Agricultură este aceasta? Uitaţi-vă la ce se face în Bărăgan? Li s-a dat pământ, fără să li se dea înlesnirea de a-şi putea face şi case, iar oamenii dorm pe câmp, într-o promiscuitate odioasă, pierzându-şi simţul moral, iar în toamnă aduc câţiva strujeni aşezaţi într-o căruţă, care întrebuinţează trei zile de drum în fundul văii Teleajenului (*aplauze*).

Suntem astfel sălbatecii din Oceania, stând cu arcul înaintea tunurilor unui cuirasat englez. Aceasta însă nu mai poate dura. Dar se va zice: e posibil? Avem dovezile, una foarte recentă, iar alta mai veche. La noi, la 1821, fusese revoluţia grecilor şi venise peste greci armata turcească. Vă puteţi închipui cât de puţin cruţătoare erau ambele pentru ţară. Ar fi rezultat că şi turcii şi strămoşii noştri să moară de foame în astfel de condiţii. Dar eu personal am tipărit ordinul domnesc din iunie 1822, care spunea precis: toată lumea va trebui să iasă la câmp pentru a face recoltă. Şi ordinul a fost aplicat până în cel din urmă sat, pentru că oamenilor, atunci când li se vorbeşte cum trebuie, nimic nu li se pare imposibil, înţelegând că este şi interesul lor.

Al doilea caz îl avem aici în persoana însuşi a d-lui Garoflid. Şi vă amintiţi din timpul războiului, cei care aţi fost în Moldova, chiar şi cei mai tineri dintre dv., că pe acel pământ era armata rusească, şi nu cruţa nimic, ca una care se socotea stăpână pentru totdeauna cel puţin pe Moldova, că pe lângă aceasta, duşmanii noştri, ceilalţi, Centralii care ocupau o bună parte din Moldova, căci se băteau doar pe lângă Tg. Ocnei, ameninţând şi restul

https://biblioteca-digitala.ro

teritoriului, iar din Bucovina venea o altă armată, şi-mi aduc aminte că la Iaşi, seara când ieşeam să răsuflu, auzeam bubuitul regulat al tunurilor, şi lumea se întreba dacă inamicul va intra sau nu în Iaşi încă de a doua zi.

Pe lângă aceasta, era populaţia locală şi peste dânsa miile de mii de pribegi, oameni deprinşi cu un trai bun, care cereau pâine. Ce Minister era atunci[5], nu vreau să ştiu! Ceea ce mă interesează este că la Agricultură era d-l Garoflid, care a spus că va hrăni toată lumea şi d-l Garoflid a hrănit-o! (*Aplauze prelungite*)

Au mers la lucru copiii, femeile care năşteau prunci, copiii fără unghii, atât de slăbiţi erau. Femeile acestea, jignite, dezonorate, trăind în cea mai mare mizerie, au ieşit la câmp. S-a făcut această minune şi nu-mi amintesc ca dv., d-le Garoflid, să fi trimes vreo circulară agronomică, dar aţi ştiut să lucraţi şi aţi lucrat.

Ei bine, ceea ce s-a putut face atunci se poate face şi acum. Împrejurările sunt aşa: fiecare trebuie să muncească până la istovire (*aplauze*). Cine nu, trebuie adus de ceafă şi aplecat asupra datoriei de către oameni care să nu cunoască nici un fel de frică, să nu-şi amintească nici un fel de demagogie şi să nu se încurce de nici o teorie. Astăzi, daţi dv. d-lor miniştri alifia, daţi o cârjă pentru picioarele agriculturii noastre, care nu sunt peste măsură de sănătoase, dar să vă feriţi de un lucru, de acela de a deprinde pe om cu cârja, pentru că atunci când nu are cârjă, vrea sau ba, se învaţă să umble; pe când aşa, când ştie că-i este asigurată cârja de la Stat, picioarele se zgârcesc şi rămân înţepenite toată viaţa lui.

Nu faceţi şi în agricultură ce s-a făcut în domeniul sănătăţii pe vremea Regelui Carol I, când s-a dat sătenilor spitale rurale şi nu spitale rurale trebuiau, ci igienă în viaţa lor şi îndestulare în hrana de care aveau nevoie şi care se cuvine fiecărui om muncitor!

Gândiţi-vă serios la acest lucru. V-o spune un om care a ajuns la o vârstă aproape de capătul vieţii, şi eu ţin ca, atunci când se va cerceta istoria vremurilor noastre, să se însemne acolo că s-a găsit cineva care a arătat, cât a putut şi cum a putut, singura cale pe care se poate merge[6] (*aplauze*).

https://biblioteca-digitala.ro

NOTE

1. Ministrul Agriculturii era N. Cornăţeanu.
2. Ministru de Finanţe era Petre Andrei
3. Szeczenyi Istvan (1791-1860), om politic maghiar de orientare liberală. A fondat Academia Maghiară de Ştiinţe (1825) şi a organizat lucrările de regularizare a cursului Dunării la Cazane şi Porţile de Fier (1835-1837).
4. Referire la împărţirea ţării în ţinuturi, conduse de rezidenţi regali, făcută de regele Carol al II-lea, la 14 august 1938.
5. Guvernul Ionel Brătianu.
6. La un moment dat, în timpul discuţiilor la acest proiect de lege, N.I. a spus: „Trimiteţi bursieri în Italia! Liga Culturală vrea să trimită bursieri în Veneţia, pentru ca ei să stea acolo în mijlocul gospodarilor italieni şi să vadă ce scot aceia din pământul lor. Tăiaţi bursele ştiinţifice, pentru că prea multe daţi din acestea".

https://biblioteca-digitala.ro

Sesiunea 1939 – 1940

Senat

Şedinţa din 15 decembrie 1939

La proiectul de lege pentru organizarea corpului avocaţilor

Dacă pentru examinarea unui proiect de lege ce priveşte corpul de avocaţi sunt invitaţi numai domnii senatori care sunt avocaţi, dar pentru o lege asupra prevaricatorilor, numai aceia trebuie să meargă? (aplauze).

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

Sesiunea 1940

Senat

Şedinţa din 18 martie 1940

Discurs la adresa de răspuns la Mesajul Tronului

Domnule preşedinte, domnilor senatori, să-mi daţi voie, potrivit cu vârsta şi cu amintirile mele, să vorbesc aşa cum se vorbea pe vremea mea: fără multă solemnitate, cu sinceritate, cu ţinerea în seamă a împrejurărilor şi, în acelaşi timp, cu grija demnităţii acestei Adunări, care acum este altfel constituită decât odinioară, şi cu grija de acea demnitate a ţării care, fără îndoială, trebuie păstrată în rândul întâi, pe lângă tot ceea ce poate sfătui înţelepciunea.

În chemarea aşa de călduroasă a Regelui ni s-au pus înainte două mari probleme, ce aşteaptă şi exprimarea din partea noastră a unei opinii care, dacă ar lipsi, evident că ar suferi însuşi caracterul acestor dezbateri ale Senatului: o problemă internă, cea a concordiei, a bunei înţelegeri între noi toţi, pe care o doreşte Majestatea Sa, precum au dorit-o toţi predecesorii săi din cele mai îndepărtate timpuri, din timpurile istorice şi din timpurile mai nouă ale secolului XX. Este plină istoria noastră de această chemare la înţelegere a tuturor, la conlucrarea unora cu alţii, peste clase, peste partide, peste ambiţii individuale. Cine a străbătut ultimul secol din istoria românilor o aude pe rând din gura lui Alexandru Ghica, împiedecat de boieri, de la 1834 până la 1842, când a căzut:; o aude din gura lui Gheorghe Bibescu, răsturnătorul lui Alexandru Ghica, pentru ca pe urmă să trebuiască şi el să urmeze aceeaşi politică, ca să fie atacat pentru aceleaşi interese înguste de clasă. De la un capăt la altul al domniei aşa de scurte a lui Cuza Vodă nu s-a auzit decât acest mare strigăt în deşert: înţelegeţi-vă între dumneavoastră, fixaţi un program comun şi, pe baza acestui program comun, ajutaţi să se ridice ţara. Cuza Vodă a căzut, fără ca glasul lui să fie ascultat.

A venit Carol I. Aceasta a fost suferinţa întregii lui domnii. De la un Minister la alt Minister s-a repetat necontenit această invitaţie şi invitaţia aceasta n-a fost ascultată. În timpul Regelui Ferdinand, în momentele cele

https://biblioteca-digitala.ro

mai grele ale Marelui Război, atunci când ştiam un singur lucru: ce trebuie să facem, iar nu ceea ce se poate întâmpla cu tot ceea ce am avea de făcut noi, s-a auzit acelaşi îndemn şi îndemnul nu a avut rezultate.

Suveranul a venit în ţară cu gândul acesta de a ne vedea pe toţi în jurul lui; fiecare atunci - nu când îi vine rândul, ci când însuşirile lui sunt potrivite cu situaţiunea din acel moment. Se ştie ce a trebuit să facă în atâţia ani de domnie, pentru ca să ajungă la Constituţia nouă, la formaţiunile pe care le-au impus vremurile şi asupra caracterului cărora eu îmi impun să nu vorbesc, dar pot să înţeleg foarte bine necesităţile din care au plecat.

Prin urmare, nu face altceva Regele Carol II decât aceasta, după ce prin voinţa, prin supravegherea sa, prin controlul său direct, în fiecare moment, prin întrebuinţarea multor oameni, unul după altul, a ajuns la asigurarea, cât se poate, a ţării noastre prin mijloacele acestea de apărare tehnică, pe lângă care fiecare naţiune adaoge vitejia ei, şi desigur că vitejia singură fără mijloace tehnice un poate face mult, dar nici mijloace tehnice cu rase inferioare nu pot să facă, fără îndoială, nimic. Factor de care nu se ţine seamă acum dar de care se va ţinea seamă până la capăt, căci procesul durează şi va mai dura chiar după încheierea păcii.

Ce este mai natural decât atunci când un Rege vede opera pe care a voit-o îndeplinită în mare parte, cheamă un concurs, care concurs trebuie să fie al nostru, şi nu numai al membrilor acestui Senat şi al Adunării Deputaţilor, care s-au ales dintr-un anume cerc şi în anume împrejurări, asupra cărora mi-am impus să nu vorbesc. Dar, în sfârşit, Adunarea aceasta cuprinde pe reprezentanţii deosebitelor ramuri de activitate naţională, cuprinde atâţia oameni de atâta merit, cuprinde pe reprezentanţii naţionalităţilor care se găsesc alături de noi şi care binevoiesc să ne asigure cu sinceritate, cu o sinceritate care nu poate să fie pusă la îndoială, că, în orice împrejurare, vor fi alături de noi, chiar când se va întâmpla ca de o parte să fie rasa lor, iar de altă parte interesele României; sunt convins că patriotismul lor va şti să biruie chemările acestea care sunt atât de grele de biruit, ale rasei.

Prin urmare, către această Adunare, compusă aşa cum este, s-a făcut acest apel. Şi dincolo de ea este ţara întreagă.

Evident, Regele nu a pus un singur moment la îndoială gândul nostru de a servi cu tot devotamentul şi cu toate sacrificiile, cu acest spirit de abdicare care trebuie să fie norma în fiecare dintre noi, dar a avut în vedere o societate, care societatea aceasta ar fi avut nevoie de un ultim îndemn către această perfectă concordie.

https://biblioteca-digitala.ro

Daţi-mi voie, ca unul care am dorit-o împreună cu întreaga mea generaţie, care nu a fost prietena partidelor şi care a făcut tot ce a putut pentru răsturnarea lor, să-mi daţi voie să mă gândesc la această problemă prin care se asigură aşa de mult; se asigură bazele morale pe care se va sprijini acţiunea României de apărare a hotarelor sale şi de păstrare a dreptului său întreg.

Cine, în momentul de faţă, până la chemarea Regelui şi după aceia, cine poate să fie împotriva acestei concordii naţionale, de care se vorbeşte în toate ţările şi care la noi, cum este mai puţină disciplină, dar în schimb este mai mult instinct naţional, este mai necesară de cât aiurea?

Dacă e vorba de partide - se zice foste partide - în afară ele nu sunt; ele zac în fundul sufletelor, deseori ale acelora care au înfăţişarea mai raliată. Această frumoasă uniformă poate să acopere fără, îndoială, foarte multe amintiri, dar amintirile acestea ies la vremea lor. Dacă este vorba de partide, nimic nu este mai uşor decât ca partidele acestea să fie câştigate pentru concordia naţională.

Ce s-ar împotrivi în afară, vă rog? S-ar împotrivi un crez liberal? Care este ţara de pe lume în care crezul liberal, în sensul francez de pe vremea lui Ludovic-Filip sau în sensul belgian, ar mai avea vreun înţeles? Este o simplă reminiscenţă; în unele ţări îşi mai păstrează obiceiul de a fi împreună unii oameni care nu lasă urmaşi. Prin urmare, mai este o opoziţie care a fost odinioară un aşa de puternic partid, care credea că ţara întreagă a fost întemeiată printr-însul, pe când ţara a fost întemeiată, veac de veac, timp de 2.000 de ani, de sforţările oamenilor care nu aveau un nume şi nu cereau nimic în schimb pentru ce dădeau.

Prin urmare, dacă este vorba de această reminiscenţă a trecutului, o putem socoti isprăvită. Dar aici, în Adunare, sunt membri, fruntaşi de odinioară - nu ştiu în ce parte să mă uit - ai Partidului Ţărănesc, care pe vremuri au semnat ridicarea acestei clase la un rol pe care putea să-l aibă după ce îşi va fi terminat educaţia politică, nici într-un caz înainte ca această educaţie politică să fie existat, fiindcă atunci toată această ţărănime scormonită nu face altceva decât să servească anumite ambiţii, pe care le-a şi servit în destul, nu ştiu cu cât câştig pentru dânsa. Prin urmare, dacă este vorba de aşa ceva, Partidul Ţărănesc care odinioară căuta la vot, la urne, falsificate sau nefalsificate, cum este datina ţării, dar aceştia care se căutau acolo la vot, acum se găsesc pe front! Desigur, şi o parte dintre şefi se găsesc tot acolo, dar sunt unii pe care vârsta lor înaintată, cum se potriveşte cu şefii unui partid tânăr (*ilaritate*), îi scuteşte de a fi în acel loc.

https://biblioteca-digitala.ro

În afară de aceasta, ce? Ceea ce era o grupare naţionalistă, care aceasta a fost gata totdeauna să se topească înaintea nevoilor ţării?

Prin urmare, cererea aceasta către concordie nu se poate îndrepta decât către persoane al căror rost este acuma,să scrie cu maşina ceea ce scriau odinioară de tipar - aceasta este deosebirea - să trimită cu poşta ceea ce se cumpăra la chioşcul de ziare şi să ţină discursuri înaintea a zece intimi, în loc să ţină discursurile acestea înaintea câtorva mii de oameni, aduşi, cu toată sinceritatea şi convingerea, aici la Bucureşti ca să afle mântuirea patriei.

Nu este vorba de aceştia. Este vorba de altceva, şi o ştim cu toţii, chiar când nu o spunem şi poate că cei care o spun mai rar, o ştiu mai bine. Eu am cunoscut pe aceşti oameni. Este vorba de ambiţii personale. Dacă Regele cere dispariţia ambiţiilor personale, este un nemernic oricare om nu sacrifică ambiţia sa personală într-un moment aşa de hotărâtor pentru viaţa acesta şi pentru viaţa acestei naţiuni.

Da! Ambiţiile trebuiesc părăsite, dacă nu o face cineva de bună voie, sunt două mijloace pentru a se ajunge la acest scop. Unul dintre aceste mijloace este foarte simplu, nu ştiu întrucât s-a pus în practică, sau dacă este intenţiunea de a se pune în practică de aici înainte. Acest mijloc este de a aşeza în locurile pe care le râvnesc anumiţi oameni, alţi oameni atât de superiori acelora, încât şi cei care au ambiţiile mai statornice să nu poată zice, odată ce este pus acela: de ce aş cere eu aceste lucruri pe care nu le pot umplea aşa de bine? Aceasta este una din metode. Acum, fără îndoială, că în afară de metoda aceasta, mai este şi o alta. Metoda de a tăia drumul însuşi pe care până acum se ajungea sus. Atunci când se va şti că nici o intrigă, nici o linguşire nu poate să ridice pe cineva sus, toate ambiţiile care s-au sprijinit pe intrigi şi pe linguşiri, toate ambiţiile acestea vor cădea.

Este uşor, prin urmare, de lămurit situaţia pe care o pot avea faţă de această cerere de concordie anumiţi oameni până la un anumit moment, poate până acum, şi poate de acum înainte sunt legaţi de ceea ce a fost odinioară, şi ar fi fost bine să nu fi fost nici atunci şi mai ales să nu fie de acum înainte.

Nu este vorba numai de atât. Este vorba de cine era alături de oamenii care au făcut politică, o politică făţiş mărturisită, care este mult mai onorabilă decât politica ascunsă care nu se mărturiseşte. Se poate să iscăleşti o declaraţie în sensul altei politici, dar mă întreb dacă în fundul sufletului celor care iscălesc a doua oară după ce au iscălit odată şi poate mai înainte de mai multe ori, dacă fundul sufletului lor e definitiv în ceea ce se găseşte în anume

https://biblioteca-digitala.ro

declarații, care pot apărea la gazete, dar nu este absolut necesar ca astfel declarații să apară înainte de o verificare a lucrurilor și să fie cunoscute de o lume întreagă, care-și închipuie și lucruri de acelea care nu se știu într-o epocă de cenzură, dar care turbură spiritele.

Fără îndoială că în țară, de o bucată de vreme, au fost lucruri pe care și Mesajul le lasă să se înțeleagă. Chiar foarte frumoasa cuvântare a Președintelui de Consiliu, plină de talent, plină de patriotism și plină de măsură, mai ales plină de măsură, ceea ce pentru un orator, cum este orator înnăscut d-l Tătărăscu, este un lucru foarte greu și, prin urmare, dacă acolo se lasă a se înțelege lucruri care s-au petrecut odinioară și asupra cărora se întinde astăzi o petiție, asigurătoare, neasigurătoare, cât de asigurătoare, aceasta o știe acum Ministrul de Interne sau se va afla mai curând sau mai târziu, fiindcă toate lucrurile isprăvesc prin a se afla și sinceritatea este un lucru pe care nu-l poate ascunde nimeni, iar cine se îmbată de aparențe, se mustră pe urmă când vede că s-a lăsat îmbătat prea ușor. Dar eu cred că nici măsurile pe care le-am socotit odinioară prea aspre, și am spus cui trebuia - în public nu, fiindcă aceasta ar fi însemnat o încurajare, și nu vroiam s-o dau, nici măsurile acestea de odinioară, pe care nu eu le voi defini, dar care sunt în mintea noastră, nici actul de grație de acum nu ajung pentru a schimba spiritul unei întregi generații care, fără îndoială, s-a lăsat sedusă și prin oferte de situații, de funcțiuni, de încălecarea unei societăți întregi, printr-o singură săritură sus.

Dar, dacă este așa, dacă mila aduce grația, dacă grația nu exclude necesitatea altor măsuri în viitor, atunci ce se poate face pentru ca înțelegerea aceea deplină, sinceră, a tuturor să se găsească în jurul Regelui, ale cărui mari însușirii se cer să fie susținute?

Nici un om de geniu nu poate să îndeplinească opera sa dacă lipsește consensul unei națiuni.

De ce a căzut Napoleon I în două rânduri? În amândouă cazurile putea să ducă războiul. Pentru că cei în care se încrezuse, aceia l-au părăsit, pentru o ideologie, pentru un interes, pentru motive de frică, pentru simplul motiv că nu erau oameni de treabă de la început.

Prin urmare, Regele trebuie să aibă o puternică bază morală în această țară. Toți câți suntem aici și dincolo, la Camera Deputaților și tot aparatul polițienesc, administrativ, nu prețuiesc nimic în astfel de momente, dacă nu este această convingere tare a unei țări care trebuie respectată. Țara este reprezentată prin Suveran și, constatând că Suveranul lucrează bine, să-i dea acea putere care-i vine din mijlocul națiunii.

https://biblioteca-digitala.ro

Aş adăuga încă un lucru, şi aceasta numai în treacăt: oamenii din generaţia mea nu se pot despărţi niciodată de acea atmosferă de libertate în care au trăit. Recunoaştem că sunt împrejurări în care trebuie umbrită libertatea, în care trebuie înfrântă, clipe în care ea ar putea fi refuzată. Noi n-am trăit, noi care suntem oameni de 70 de ani, dv., care sunteţi mai tineri puteţi crede altfel, noi n-am trăit şi n-am luptat pentru idealul acesta de libertate ca să renunţăm la credinţele noastre, la toate amintirile noastre de odinioară. Acestea sunt lucruri în care noi am crezut, noi aceştia care, pe marginea mormântului, întorcându-ne către viaţa noastră întreagă, trebuie să dorim ca împrejurările să permită naţiunilor să revină la libertăţile în care am trăit noi odinioară. Să nu se strice sufletul unui popor care este legat de libertatea sa!

Prin urmare, trebuie câştigat tineretul acesta, tineret pe care-l socotesc de la 20 la 30 de ani; trebuie creată în tineretul acesta starea de spirit pe care o doreşte Regele.

Dar veţi zice: cum? Prin îngrijirea Statului? De atâtea ori am spus că Statul, se cheamă Stat, dar nu are statornicie, poate se cheamă Stat fiindcă nu are statornicie, Statul are conducători care se schimbă continuu. Vezi pe cineva care se ridică repede, îl vezi fotografiat în fiecare zi, te deprinzi cu dânsul, îl vezi foarte bine, şi luni şi marţi, zile de-a rândul, şi deodată se petrece ceea ce poporul numeşte un „huştiuliuc"... (*ilaritate*).

Aşa fiind cu Statul acesta schimbător, este bine ca schimbarea de spirite să vie din mijlocul societăţii înseşi. Care sunt mijloacele acestea? Nu-i prea târziu să le luăm. Nu estet vorba de război. Războiul este încă înainte de Marele Război şi va continua până la un alt război, care poate, dacă războiul acesta va ieşi cum trebuie, nu va fi necesar, dar dacă nu va ieşi cum trebuie, atunci nu va fi bine, fiindcă victoria trebuie să fie a dreptului (*aplauze*).

În spaţiul acesta aşa de întins pe care-l avem înaintea noastră, cum să ferim tinerimea aceasta de ispită? Iată, întâi afirmând nota noastră naţională aşa de puternic, încât tineretul să nu se lase sedus de moda străină.

Să nu socotim boala care s-a ivit aici la noi, ca venită din starea rea a trupului nostru. Boala aceasta este o infecţie şi fiind o infecţie, trebuie să împiedecăm de acum înainte astfel de infecţii.

În politica noastră internă şi externă, să fim în aşa fel, încât niciodată ea să nu se mai poată produce. Nu este anarhie indigenă, este anarhie de import şi trebuie să punem vamă pe anarhia de import, într-o ţară în care lumea creşte cu cărţi străine. Nu vedeţi dv. de o bucată de vreme, la poporul cel mai normal, ideile cele mai exagerate care umblă prin capul oamenilor? Eu citesc

https://biblioteca-digitala.ro

lucrări de filosofie, lucrări de istorie literară. Sunt acolo termeni cu care nu m-am întâlnit niciodată. Pe vremea mea, înţelepciunea era înţelepciune; acum se cheamă „sofie". Sofia era pe vremea noastră un simpatic nume de femeie. Acum „sofia" este un concept filosofic. Dar câţi alţi termeni, pe care nu vreau să-i rostesc aici, ca să nu jignesc pe nimeni, care poate fi prezent chiar în această Adunare! Dar termenii aceştia vin de aiurea. Ei ne năucesc.

Este o mare deosebire între omul care creează termenii şi care ştie când trebuie să-i pronunţe şi când nu trebuie. Dar termenii aceştia sunt lipicioşi. Se prind de unul şi de altul şi ajunge, după o bucată de vreme, însuşi autorul să nu mai recunoască odraslele care au ieşit din semnătura sa de import.

Să creăm dar o solidă cultură naţională. Să avem cartea noastră pentru orice, cred că este şi părerea d-lui ministru al Instrucţiunii Publice.

Când vom avea pentru orice domeniu, fie istoric, fie sociologic, fie filosofic, cartea românească, nu cartea tradusă, uneori cartea plagiată sau împrumutată, din care vin şi anumite idei care pot fi bune, dar care la noi nu sunt bune, pentru că acolo ştiu oamenii când să se folosească de dânsele, pe când la noi oamenii o iau turbat, şi merg până la capăt cu dânsele.

Nu avem în literatura noastră ştiinţifică, nu avem în literatura noastră beletristică, nu avem cu ce să hrănim destul sufletul acestor copii. O spun la toţi şi ministrului ducaţiei şi tuturor celorlalţi: nu avem cu ce să hrănim sufletul acestor copii.

Şi atunci, cum sufletul acesta este lacom de idealuri, ei întind mâna către orice iluzii.

Să nu credem că dacă vom pune cartea de disciplină, cu procese-verbale, cu fotografii, alături de cartea străină şi cu statistici, cu care nu se hrănesc aceşti oameni, să nu credem că am făcut ceva. Cărţile cu statistici nu le citeşte nimeni decât numai autorul lor şi acela care le tipăreşte.

Nouă ne trebuie cartea integrală a poporului român, care trebuie să fie ca poporul însuşi: cuminte şi caldă. Să nu poruncească, să se strecoare în suflete, să le câştige prin frumuseţea formei şi prin înălţimea gândirii în aşa fel încât omul să se dea de bună voie supus idealurilor care sunt exprimate înăuntru.

Veţi zice: dar în momentul acesta, când orice se poate întâmpla, este vremea să spun acestea? Da.

Nu pentru că se pot realiza de azi pe mâine aceste idei, dar pentru că niciodată nu va putea să pătrundă mai bine în inima omului astfel de învăţăminte, decât acum când avem primejdia înainte, când a fost primejdia aceasta internă odinioară, când avem acum primejdia externă de jur împrejurul nostru.

https://biblioteca-digitala.ro

Să vă dau un exemplu. Să-mi daţi voie ca exemplul acesta să-l iau din însăşi activitatea mea. Dar vă făgăduiesc că exemplul va fi scurt.

Am avut şi eu un gând. N-am avut gândul de a fi profesorul de istorie universală, care de aproape 50 de ani sunt în învăţământ. Dar n-am avut nici gândul de a juca ori unde am fost - la Academie sau aiurea - vreun rol. Fostul preşedinte al Academiei ştie foarte bine că n-am avut acolo vreun rost altul decât de a fi un colaborator pentru comunicări.

N-am avut nici o ambiţie politică, cum n-am avut nici o ambiţie de avere. Întâmplarea m-a dus acolo şi libera mea voie m-a dus de acolo, de pe banca ministerială, dar nu pentru că n-aş mai fi putut să stau, ci pentru că am crezut că alţii pot sta mai cu folos pentru Rege şi pentru ţară, în locul unde stăteam eu.

Am avut o ambiţie: de a putea strecura ceva din sufletul meu, pe care îl ştiam curat şi cald, în sufletul poporului român.

Sunt câteva zile, domnule ministru al Educaţiunii, de când aţi primit o ofertă a ultimelor 600 de exemplare din *Istoria omânilor* pentru şcoli. Nu se mai cer şi vi le-am dăruit dv.

Dar făgăduiesc că n-am să mai editez niciodată.

De ce am făcut cartea aceasta, din care n-am tras nici un folos? Am făcut-o pentru un lucru: pentru că doream ca prin cartea aceasta, în care trecutul era înfăţişat poetic, cald şi frumos să formez generaţia viitoare, nu ca să ne arunce pietre şi să ne trimită gloanţe, nu pentru a aclama idealuri care nu sunt ale noastre, ci pentru a fi fiecare om al ţării.

S-a strecurat, domnule ministru al Educaţiei, fiecare profesor şi-a putut prezenta cărţile sale, cărţi fără gândire, fără căldură, plagiate, copiate; aceste cărţi sunt în mâinile copiilor ţării, care învaţă pe de rost ziua de naştere, ziua de suire pe tron şi ziua de moarte a deosebitelor personalităţi din România.

Cartea de istorie a românilor, cartea de istorie universală, cartea de morală, acestea nu sunt lucruri pe care să le facă oricine, ci ele trebuie să iasă din prisosul unui suflet devotat.

Ce aveţi dv. ca manuale în învăţământul secundar? Ce aveţi dv. în ce priveşte cărţile de la Universitate, în ce priveşte cursurile celor mai mulţi dintre profesorii specialişti? Greutatea este până fac cursul, pe urmă cursul merge din an în an; hârtia se îngălbeneşte, iar apoi studenţii nu mai vin.

Nici cu poliţie, nici cu jandarmi, nici cu măsurile de ieri, crunte, nici cu cele de azi, iertătoare, nu se formează spiritul unei societăţi.

https://biblioteca-digitala.ro

Şi spiritul unei societăţi se hrăneşte cu teatru, pe care popoarele sănătoase ştiu să-l aibă, pentru că el exercită o influenţă adâncă asupra societăţii. Teatrul dv.! Luaţi repertoriul, nu sub actualul director, dar sub ceilalţi, luaţi repertoriul teatrelor din provincie, nu mai vorbesc de teatrul de la Chişinău suprimat, teatrul de la Cernăuţi suprimat, ca şi cum noi n-am avea de exercitat nici o influenţă asupra oamenilor de acolo, şi vedeţi toate ticăloşiile şi porcăriile, toate adulterele mucede ale unei clase politice obosite de aiurea; toate acestea au trecut pe dinaintea acestui tineret.

Şi se duce la cinematograf. De atâtea ori am spus: violenţele vin în parte de la cinematograf şi corupţia vine în şcolile secundare de la cinematograf (*vii aplauze*). Un grup de evrei nemernici sunt cei care, cu conştiinţă sau fără, otrăvesc sufletul poporului nostru. Aveţi nevoie de bani? Luaţi cinematograful asupra Statului. Este greu? Că vor ţipa câteva glasuri răguşite de oameni care au mâncat prea mult şi care de acum înainte pot înfrâna puţin apetitul lor? Aceasta nu este nici o pagubă.

La teatru, la Teatrul Naţional, până în ultimul timp nu venea mai nimeni, sau, dacă venea, pentru că preţurile sunt ridicate, venea plutocraţia străină, cei cu casele de 10—15 rânduri şi eu pungile cu 10—15 funduri, aceia veneau.

A fost foarte interesant când s-a prezentat o piesă a mea[1] acum în urmă şi se reprezentase alta înainte. După cea dintâi, am spus, când mă întreba cineva ce caut: „Caut un român în sală", după aceea a venit piesa mea, şi am spus, caut - nu vă spun pe cine - pe unul măcar dintre cei care veniseră şi ocupaseră sala la reprezentaţia precedentă.

Pentru aceasta ţinem noi teatrul? Pentru aceasta îngăduim cinematografele? Şi care este locul unde se adună mai mulţi copii, copiii celor care nu-i pot stăpâni, locul unde se adună mai mulţi? Unde se face schimbul de pumni şi unde se loveşte mingea cu cotul, şi aşa mai departe. Exemplele de brutalitate care se văd astăzi se coboară în suflete şi vor produce gesturi de brutalitate de acelaşi fel în toată viaţa lor mai departe.

Aceasta este reţeta.

Iertaţi unui bătrân profesor că vede îndreptarea acolo de unde poate veni într-adevăr şi n-o vede nici în constrângerea de mai ieri şi n-o vede nici în generozitatea, mai mult sau mai puţin supravegheată de astăzi.

Dar gândul meu n-a fost să cer cuvântul numai pentru aceasta, ci este şi o a doua şi a o treia parte, pe care cred că dv. o veţi primi cu oarecare mulţămire, pentru că într-însele se cuprind şi lucruri pe care nu este datoare să le ştie toată lumea, dar pe care acela care le ştie, este dator să le comunice oricui şi în rândul întâi unor oameni de un caracter aşa distins ca al d-voastre.

https://biblioteca-digitala.ro

Majestatea Sa ne-a vorbit de legăturile pe care le avem noi cu vecinii noştri, cu acele Mari Puteri care sunt încleştate astăzi într-o luptă care, fără să fie toată lumea vinovată deopotrivă, este o nenorocire pentru omenire, căci înseamnă secătuirea celei mai bune rase din umanitate, înseamnă o ameninţare pentru tot ce au grămădit secolele, înseamnă o grămădire de ură, pentru că sub zidurile unui oraş distrus creşte buruiana veninoasă a unei uri care va trece dintr-o generaţie în altă generaţie. Ne-a vorbit de legăturile acestea. Legăturile acestea au fost găsite mulţumitoare în Consiliul de Coroană. Evident că nu este misiunea mea, şi nu-mi pot îngădui să ating ce s-a spus acolo. În orice caz, persoanele care ştiu ceva, este bine să ţină foarte mult pentru sine şi foarte puţin pentru alţii. Dar am recunoscut cât de mari sunt meritele actualului guvern. Sunt aici oameni culţi, de o inteligenţă deosebită, care cunosc împrejurările, oameni care n-au fost clintiţi de acolo de multă vreme, mai ales în ce priveşte pe ministrul Afacerilor Străine. Când este vorba de departamente ca acela de propagandă, oamenii se pot schimba, fie cei de până acum, fie cei care sunt de aci înainte. Dar este vorba de ministerul, cu totul serios, care este Ministerul Afacerilor Străine. Ministrul Afacerilor Străine este de atâta vreme acolo, îl cunoaşte toată lumea, şi sunt şi alţii de părerea mea că domnul Gafencu este un om foarte simpatic şi când era încă vremea guvernelor de partid, noi ne sfătuisem să facem un Minister împreună, în care eram bucuros că-l am pe d-sa lângă mine, iar d-sa mă accepta pe mine.

Dl Grigore Gafencu, Ministrul Afacerilor Străine: Ca preşedinte.

D-l profesor Nicolae Iorga: Am recunoscut că în împrejurările date nu se putea face mai mult. Aceasta este convingerea mea. Oricine ar fi fost, nu putea să treacă peste atâtea greutăţi cu mai multă demnitate; cu lipsă de onestitate se poate trece uşor, încheind un tratat şi neexecutându-l, făgăduind lucruri pe care nu le poţi da şi să-ţi faci uneori plăcerea să nu le dai, chiar când le poţi da, şi acesta este un artificiu foarte răspândit în Europa, în momentul de faţă. Este uşor să faci politică plină de succes, declarând unui Stat că-l urăşti în cele mai de seamă principii de existenţă ale sale, pentru ca a doua zi să te vadă toată lumea mergând alături cu Statul insuportabil pentru d-ta, lăsându-ţi prietenii cei mai buni, cu care ai luptat împreună, ca să mergi cu acel pe care-l socoteai o pradă pe jumătate căzută în ghiara d-tale. Această politică o pot face alţii, noi însă nu. Şi dacă ar fi fost cineva care să facă această politică, eu cu tot curajul aş fi criticat aici, în Adunare, această politică, - pentru ca apoi cenzura, ca o bucătăreasă, să vină să opereze cu

https://biblioteca-digitala.ro

cuţitul său de bucătărie lucruri care sunt destinate la altceva decât la astfel de operaţiuni culinare. Eu sunt în întregime tăiat, şi din acest fapt rezultă că nici o conferinţă a mea nu se poate rezuma în afară de ziarul meu şi nici o carte nu poate fi cunoscută nici la bibliografie. Cu miniştrii, relaţiunile mele sunt bune, dar este cineva dedesubt şi cum eu nu umblu prin marile canale, care înlătură de multe ori apa cea bună şi lasă să treacă lăturile în loc, eu nu pot da de locul acela de unde orice manifestare a mea este împiedecată, afară de aceasta din Senat.

Dar e o politică potrivită cu România, şi ţara noastră nu este o ţară mică; noi nu suntem o ţară mică, nu suntem ţărişoara lui Dimitrie Sturdza, care tremura ori de câte ori se auzea sunetul concertului european. Nu este vorba de o ţărişoară, de „acest mic popor", de „micile noastre mijloace de apărare", de toate tânguirile acestea de Fanar, care odinioară înveninau ţara, slăbeau încrederea ei în ea însăşi.

Noi suntem o ţară care, dacă nu face anumite lucruri, pe care am putea să le facem, nu o face pentru că este ceva mai tare decât noi, ceva care vine din generaţie în generaţie şi care ne spune: aceasta este o ţară onestă şi lucrurile acestea nu le poate face.

Venizelos, când în Cameră era îndemnat să facă anumite lucruri, ştiţi care a fost răspunsul lui? Grecia este prea mică pentru ca să facă o porcărie atât de mare. (*Mare ilaritate*). Desigur că şi nouă ni se îmbie lucruri ca lui Venizelos, foarte ispititoare, - noi însă, fără să întrebuinţăm cuvintele lui Venizelos, nu le putem face.

Nu putem uita nimic din amintirile noastre. Dacă le uităm noi, sunt scrise acolo, pe paginile istoriei, pe care nu le poate distruge nimeni, unde se vede că aceştia ne-au voit binele şi că aceştia ne-au voit moartea noastră.

Putem noi să schimbăm acestea, să facem să dispară fapte care au existat? În inimile noastre nu este nimic pentru oamenii de aceeaşi rasă cu noi care au murit pe malurile Siretului, pentru conducătorii care ne-au adus toată experienţa lor de odinioară şi ne-au ajutat să stăm în faţa duşmanului de atunci, pe care evident în starea noastră de neutralitate de acum nu-l socotim ca duşman?

Dar totuşi trecutul este acolo. Trecutul nu moare niciodată; el vorbeşte.

Cum, pentru anumite avantaje, pentru ştiu eu ce formulă de asigurare a hotarelor - toată lumea ştie ce înseamnă a asigura un hotar în momentul de faţă - pentru astfel de îmblânziri şi de neteziri, şi de ispitiri, pentru acestea să ne desfacem noi din ce este adânc înscris în inimile noastre?

https://biblioteca-digitala.ro

Şi iarăşi, dacă ni se cere, chiar din partea celor pe care îi iubim mai mult, să facem acte care să fie în contra existenţei Statului român, dacă ne coboară pe noi, care am fost prieteni, în rangul popoarelor care se cer a fi jertfite pentru interese care ori nu sunt ale lor ori, în momentul acela, nu pot fi servite, putem noi să uităm România, pentru orice ar fi, oricât de iubit, oricât de vrednic de admirat, în afară de România? Nu.

Cred că pe această linie am urmat. N-am jignit pe nimeni dincolo de marginea îndatoririlor noastre, n-am uitat nimic din ceea ce ne putea fi amintit prin astfel de amintiri, care ar suna pe obrazul acesta curat ca nişte palme; n-am aplaudat la distrugerea niciunui popor, cu atât mai puţin a unui popor prieten care s-a luptat în lunga sa agonie până la capătul puterilor sale, astăzi şi ieri, un popor care putea să meargă mai departe decât ieri în rezistenţă, dar care s-a cufundat, fără ca prin aceasta onoarea lui naţională, onoarea naţională a poporului, nu a conducătorilor, să fie atinsă.

Regele vorbeşte în numele ţării. Ţara este legată prin îndatoririle ei iar noi suntem un popor. Poporul acesta are o simţire, poporul acesta are un simţ de onoare. Şi Regelui îi putem spune că, împreună cu dânsul, ne apărăm contra oricui. Dar dincolo de această apărare, în contra celui mai bun prieten ca şi în contra celui mai crunt duşman, în afară de aceasta, este orientarea pe care, dacă o vor îngădui vremurile, vom căuta-o în amintirile noastre şi în inima poporului român (*vii aplauze*).

Aceasta este părerea sutelor de mii de oameni care se găsesc pe front. Pentru aceasta, daţi-mi voie, în partea a treia a acestei cuvântări, pe care nu vreau s-o lungesc, s-o aduc înainte de aici, unde cuvintele spuse au altă greutate decât în articolele de ziar, care nu se reproduc nicăieri şi n-au voie să fie traduse în altă limbă de nimeni, daţi-mi voie să spun de aici pentru ce ţinem noi la aceste hotare pe care le avem, de ce nu stăm de vorbă cu nimeni în ce priveşte schimbarea lor, de ce le apărăm cu ce avem şi cu ce nu avem.

Le apăram cu sărăcia noastră toţi, toţi cei care sunt în raza de care e vorba, iar în ce priveşte pe aventurierii străini, chiar cetăţeni ai României, care sunt în mijlocul nostru, este un sistem care nu li s-a aplicat încă: sistemul acesta care să-i facă să restituie măcar pentru apărarea ţării, din ce au câştigat partea cea mai mare a unei averi pe care n-au voie să o păstreze în întregime (*aplauze puternice*).

Este o întreagă operă de exploataţie care trebuie să-şi aibă în momentul de faţă pedeapsa meritată, în interesul însuşi al apărării României.

https://biblioteca-digitala.ro

Eu nu admit ca în faţa unui funcţionar sărac, silit să hrănească atâţia copii şi care, în condiţiunile actuale ale învăţământului, trebuie să-i îmbrace într-o uniformă frumoasă, dar scumpă, de multe ori luându-şi pâinea de la gură, om care nu poate merge la un teatru, la o petrecere, care mănâncă odată pe zi (sunt mulţi, şi funcţionari relativ înalţi şi ofiţeri) - eu nu admit ca în faţa unui astfel de om să se lăfăiască obrăznicia unora, care s-au aşezat deasupra noastră, ca deasupra unor robi. Strânşi de gât! Pentru ca să dea tot ceea ce trebuie pentru apărarea ţării, din care s-au hrănit, peste dreptul lor de a se hrăni! (*Vii aplauze*).

De ce facem toate aceste cheltuieli, de ce zicem „nu" la toate îmbierile care ne vin nu numai dintr-o parte?

Vedeţi, aşa de mult ni se vrea binele, încât, să cedăm, ni se recomandă nu numai de cei care n-au proclamat o iubire extraordinară pentru noi niciodată, dar şi de alţii, foarte buni prieteni şi care, pentru liniştea lor, ar fi foarte bucuroşi să se împace lucrurile prin noi. Vedeţi şi anumite vizite ale unora care ne iubesc foarte mult, care vin la Bucureşti, după ce au trecut prin alt oraş. Dacă ne-ar iubi cu adevărat, ar veni numai la noi fără să mai treacă prin altă parte; dacă însă se crede că este necesar să meargă şi acolo, aceasta ne pune pe gânduri în ce priveşte numai o parte din reprezentanţii claselor diriguitoare ale popoarelor pe care le iubim.

De ce această legătură între noi şi pământul Ţării Româneşti, aşa cum este? Sunt popoare care fac o ţară şi sunt ţări care fac un popor. Noi suntem nu numai în retorică fiii acestui popor, dar noi cu toţii împreună, aceşti fraţi români, suntem fiii pământului acestuia, unde au fost aşezaţi din cele mai îndepărtate vremuri cei mai depărtaţi dintre strămoşii noştri, şi din vlaga căruia am răsărit, din vlaga căruia ne-am ţinut şi de vlaga căruia suntem legaţi.

Nu este teritoriu la noi ceea ce este la alţii. S-a înmulţit populaţia, nu mai încape acasă? Iei harta, vezi unde este un spaţiu vital; pe unul îl convingi să fie sugrumat pe jumătate, pe altul îl sugrumi de-a binelea şi te instalezi acolo. Ce valoare poate avea teritoriul pe care-l ocupă un popor în acest fel? Astăzi îl iei, mâne îl dai.

Gândiţi-vă la spiritul poporului francez din timpul lui Napoleon. A plâns Napoleon la Sf. Elena pentru Vestfalia pierdută, pentru posesiunile italiene şi pentru ce izbutise să-şi adauge. Acesta a fost norocul biruinţelor lui şi când biruinţele acestea n-au mai fost, şi ele s-au pierdut, n-a plâns el care, de altminteri, nici nu era născut decât într-un teritoriu de curând câştigat de Franţa şi n-a plâns nici pentru Franţa mutilată la hotare, cu un sentiment comparabil mândriei sale de om învins.

https://biblioteca-digitala.ro

La noi nu este aşa. Noi plângem pentru fiecare bucată de pământ. Când s-au făcut prostiile noastre militare din timpul Marelui Război, în loc să recunoaştem că s-a pierdut un judeţ sau altul, mai multe judeţe şi că vom putea face un al front - şi câtă vreme poţi face un al front, posibilitatea de biruinţă există. Nu. Pentru noi fiecare sat călcat de piciorul năvălitorului a deschis o rană care s-a adâncit necontenit şi curgea sângele din inima noastră pentru fiecare bucată de pământ pe care o ocupa duşmanul.

Acesta este sensul hotarului nostru. Hotarul nostru este o religie. Vă rog, nu este o situaţie politică momentană. Şi însăşi povestea neamului nostru arată cum s-a format această ţară. Noi n-am luat nimănui nimic; suntem singurul popor pe lume, poate, căruia nu i se poate reproşa că a luat ceva dincolo de dreptul său. Nici n-am ţinut multă vreme să avem un Stat; eram mulţumiţi cu viaţa noastră de sat şi de judeţ; trăiam fără stăpânire străină. Am trăit aşa o mie de ani. Apoi ne-am întemeiat Statul. De ce? Pentru că am văzut un Stat vecin alături? A fost o influenţă, dar mică. Pentru că din mulţimea aceasta s-a ridicat chemarea la Stat. Aşa s-a întemeiat Statul nostru.

Luaţi celelalte State. Acolo a fost influenţa altora. Clasa dominantă barbară a fost în amestec cu ceilalţi. La noi a fost aşa? Care a fost poporul barbar care ne-a stăpânit? Care a fost robia care ne-a reţinut?

Niciodată. Noi am fost între noi. Noi ne-am gândit să facem un Stat; domnia noastră a fost o frăţie, o frăţie pe o moşie. Aceasta este toată taina trecutului nostru: fraţi de sânge aşezaţi pe o moştenire.

Şi înţelegeţi foarte bine că fraţii aceştia de sânge, porniţi de la aceiaşi strămoşi, care se găseau pe aceeaşi brazdă, nu lasă ca această brazdă să fie călcată. Uitaţi-vă cu câtă repeziciune s-a întins Statul muntean. La 1300 eram undeva în munţi, iar la jumătatea secolului al XIV-lea eram la Dunăre, în Dobrogea.

Cum s-a întemeiat Moldova? Nu de vânătorii de odinioară, ci de un număr de nobili maramureşeni care au venit în mijlocul păstorilor şi în mijlocul plugarilor din ceea ce era să fie Moldova. La 1360 abia se întemeia ţara, peste treizeci de ani Domnul Moldovei, care nu se intitulează „Domn al Moldovei", ci „Domn român al Ţării Moldovei", cu ideea unităţii naţionale, a ajuns la Nistru, şi putea să se intituleze „Roman Vodă, Domn de la Munte până la Mare", în treizeci de ani.

Acesta este un Stat, am zice, plebiscitar. Un fel de plebiscit nescris, o mare manifestaţie de unitate şi de independenţă, un caz unic în istoria omenirii. Cum vine cineva astăzi să spuie să ne dăm dincoace de hotarele lui Roman Vodă? Ori vine să ne ceară ca în părţile acelea dobrogene, pe care le-am avut, am avut amândouă malurile, ca în părţile acelea să primim limite pe care ni le-ar trage alţii?

https://biblioteca-digitala.ro

Dar toată viaţa noastră istorică ce a fost? Pentru ce am plătit tribut turcilor, turcilor otomani. Pentru ce am trimis darurile acelea care ne istoveau, pentru ce am îngăduit atâtea obrăznicii din partea unui Stat internaţional, cu care nu seamănă de loc atât de nobilul Stat, adânc prieten pentru noi, care este Turcia naţională de acum şi al cărei viitor naţional îl prevedeam, când încheiam, acum patruzeci de ani, *Istoria Imperiului Otoman*[2], scrisă de mine în limba germană şi când spuneam: „Părăsiţi idealul internaţional, restrângeţi-vă în marginile teritoriului naţional, şi veţi fi o mare şi puternică naţiune!". Acum recomand acelaşi lucru şi înţelepciunii acelora din guvernanţii din Budapesta, care nu au pierdut-o: restrângeţi-vă în marginea teritoriului naţional, aşa cum suntem noi, în afară de anclavele care, - ce voiţi dv., s-a prins o muscă într-o bucată de chilimbar şi această muscă bâzâie acolo înăuntru; nu înseamnă că trebuie să strici chilimbarul ca să iasă o muscă moartă (*ilaritate*).

Prin urmare, în condiţiile acestea strict naţionale, ne-am format, instinctiv, fără program, fără aprobarea nimănui. Nu există nici un tratat la baza vechilor noastre hotare. Pe de altă parte, cum spuneam, am dat vechiului Stat otoman orişice, orişice ne-a cerut. Am suferit ca un Domn al Moldovei şi un Domn al Ţării Româneşti să fie înjunghiaţi în capitala lor. Le-am răbdat toate acestea, pentru ce? Pentru că acestea însemnau garantarea, afară de unele puncte ocupate sub raport militar de Imperiul otoman de odinioară, însemna garantarea teritoriului nostru.

Când s-a rupt cu adevărat legătura noastră cu Imperiul otoman şi a rămas numai forma? Atunci când Sultanul Mahmud a cedat Basarabia. Înainte se cedase, e adevărat, Bucovina, dar pierderea nu era aşa de întinsă. Dar, în momentul când Statul otoman a consimţit să dea o bucată din pământul nostru, din momentul acela tot ce era legătură adevărată, strânsă, trainică, între dânşii şi noi a dispărut.

În vremea aceasta nouă, a noastră, noi cei din Vechiul Regat am declarat vreodată - să ni se arate de cei care tăgăduiesc - am declarat vreodată că Statul românesc este deplin? Am spus vreodată că noi ne oprim până acolo? Sau, de la un capăt la altul al istoriei României, noi am cerut tot teritoriul care este locuit de ai noştri.

În vremea lui Ştefan cel Mare şi în secolul al XVI-lea au venit străini la noi, care au fost aşa de prinşi de poruncile acestui pământ, încât au cerut şi ei întregirea teritoriului românesc A cerut-o Despot Vodă, care era un grec din Creta şi a cerut-o Gaspar Gratiani, care era un morlac. Cum au ajuns aceia aici la noi, au primit porunca pământului: să se întregească acest pământ!

https://biblioteca-digitala.ro

În secolul al XIX-lea, ce grea era situaţia noastră! Şi tot acest secol ai XIX-lea a cuprins cererea noastră a pământului ardelean şi bănăţean. Şi când nu o ceream noi, cei din afară erau aşa de convinşi că ni se cuvine acest pământ, încât ei înşişi prevedeau momentul când va veni la noi. La 1855, când eram ocupaţi de armatele lui Francisc Iosif şi după aceea, diplomaţia austriacă spunea: nu voim unirea Moldovei cu a Munteniei. De ce? Fiindcă rezultatul necesar şi imediat al acestei uniri este instalarea stăpânirii româneşti în Ardeal şi Banat. Şi Apusenii ziceau: dacă se întemeiază Statul românesc, Statul acesta românesc va avea fără îndoială Bucovina şi Basarabia.

O cerea instinctul nostru. Toată literatura noastră este plină de acest spirit. Străinii înşişi ofereau românilor aceste ţinuturi sau erau îngroziţi la gândul că, natural, românii vor ajunge acolo.

Situaţia este aşa. Lucrurile acestea le ştim mai mult sau mai puţin, deseori prea puţin. Alţii nu o ştiu mai de loc.

A venit în sfârşit momentul - şi aceasta este una din cauzele absenţei mele de aici, îcând ni se cere cât mai repede tot ce este necesar pentru a învedera aceste drepturi. Şi, cu riscul sănătăţii mele, tot ce mi s-a cerut, îl veţi avea, şi-l veţi avea în termenul cel mai scurt pentru ca toată lumea să cunoască aceste drepturi care nu se pot tăgădui.

Pe baza acestei dreptăţi trebuie să navigam în această apă turbure, gata ca în orişice moment, diplomaţia să lase locul acelora care, când diplomaţia nu poate izbuti, sunt în stare să afirme drepturile nezguduite ale unui popor (*aplauze puternice şi îndelung repetate*).

NOTE

1. N.I. scrie în 1940 *Vagabondul*, dramă în 3 acte. Vezi însă şi traducerea din Eschil, *Prometeu înlănţuit*, în 4 perdele şi 2 tablouri, cu prolog. Ambele lucrări s-au tipărit la *Datina românească*, la Bucureşti.
2. *Geschichte des Osmanischen Reiches nach den Quellen*, Gotha, 5 vol., 1908-1913.

https://biblioteca-digitala.ro

Cuprins

Şedinţa din 1 aprilie 1932
Despre legi.
Pe marginea discuţiilor la legea învăţământului universitar..... 7
La legea cumulului..... 25
Expunere de motive la proiectul de lege privind situaţia funcţionarilor de la Casa de pensii a personalului Teatrelor şi Operelor române..... 26
Şedinţa din 2 aprilie 1932
La dezbaterea legii învăţământului universitar..... 29
Cere luarea în consideraţie a legii muzeelor şi bibliotecilor..... 62
Expunere de motive la proiectul de lege a bibliotecilor şi muzeelor..... 62
Şedinţa din 4 aprilie 1932
La proiectul de lege a învăţământului superior..... 66
Şedinţa din 5 aprilie 1932
Despre înfiinţarea unei Facultăţi de Teologie catolică..... 67
Şedinţa din 6 aprilie 1932
Expunere de motive privind autorizarea unui împrumut la CEC pentru construirea Institutului de Chimie organică..... 70
Expunere de motive privind înfiinţarea Casei de economie, ajutor şi credit a clerului ortodox din România..... 71
Despre guvernarea sa..... 73
Replică lui A.C. Cuza despre alegerea adunărilor eparhiale..... 74
Pe marginea unei interpelări a lui Nicolae Schina..... 75
Şedinţa din 7 aprilie 1932
Răspunde unei întrebări a dr. N. Lupu în legătură cu inundaţiile de la Soroca..... 75
Şedinţa din 8 aprilie 1932
Se apără de acuzele deputatului liberal Dimitriu Şoimu..... 77
Şedinţa din 11 aprilie 1932
Expunere de motive la proiectul de lege privind schimbul de terenuri efectuate de comitetele şcolare..... 96
Expunere de motive la un proiect de lege privind cedarea unui imobil asociaţiei *Solidaritatea* (Grădiştea, Vlaşca)..... 97
Şedinţa din 12 aprilie 1932
La discutarea legii învăţământului universitar..... 97
Expunere de motive la proiectul de lege privind modificarea legii învăţământului secundar din 1928..... 98

https://biblioteca-digitala.ro

Expunere de motive privind plata orelor suplimentare în învățământ..... 100
Expunere de motive privind transformarea unei conferințe în catedră la Universitatea din Iași..... 101
Ședința din 13 aprilie 1932
Expunere de motive pentru includerea Academiei de arhitectură în sistemul autonomiei universitare..... 101
Salută eforturile armatei pentru salvarea sinistraților din orașul Bârlad.... 102
Ședința din 14 aprilie 1932
Răspunde la întrebarea lui C. Dimitriu privind desființarea asociației *Cultul Patriei*..... 102
Ședința din 18 aprilie 1932
Expunere de motive la proiectul de lege pentru un schimb de terenuri necesar Grădinii Botanice din București..... 106
Expunere de motive la proiectul de lege privind reconstituirea listei ordinelor naționale românești..... 107
Ședința din 19 aprilie 1932
Expunere de motive la proiectul de lege privind organizarea Institutului Superior de Educație Fizică..... 108
La proiectul de lege pentru reorganizarea Așezământului Sf. Spiridon din Iași..... 109
La cererea lui Șt. Cicio Pop ca deputații să dea câte 500 de lei din diurnă pentru ajutorarea sinistraților..... 113
La proiectul de lege pentru controlul averilor..... 114
Ședința din 20 aprilie 1932
Citește Mesajul regal de închidere a sesiunii parlamentare..... 117

Sesiunea extraordinară 1934
Senatul

Ședința din 26 iunie 1934
Despre înființarea unei misiuni științifice în Albania..... 121
Ședința din 27 iunie 1934
Ironii la adresa lui D.R. Ioanițescu..... 122
Ședința din 30 iunie 1934
Discurs pe marginea legii bugetului..... 123
Ședința din 2 iulie 1934
Despre climatul politic din țară..... 128
Despre dictatură..... 129
Ședința din 3 iulie 1934
Discuție cu Mitiță Constantinesuc, subsecretar de Stat la Finanțe..... 129

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 4 iulie 1934
Despre anchetele parlamentare 130
La o comunicare a lui Alfons Heroveanu 131
Şedinţa din 5 iulie 1934
Despre examenele de capacitate cerute la Şcolile de Arte frumoase 132

Sesiunea 1934 – 1935
Senat

Şedinţa din 1 decembrie 1934
La aniversarea Marii Uniri 133
Şedinţa din 5 decembrie 1934
La proiectul de răspuns la Mesajul Tronului. Cu referire la pregătirea apărării naţionale 137
Şedinţa din 15 decembrie 1934
Răspunde atacurilor unor pamfletari 138
Discurs la adresa de răspuns la Mesajul Tronului 145
Şedinţa din 17 decembrie 1934
Într-o chestiune personală 165
Despre climatul politic 167
Şedinţa din 18 decembrie 1934
Despre formarea oraşelor în Transilvania 168
Şedinţa din 29 ianuarie 1935
Pe marginea unei declaraţii a senatorului Elemer Gyarfas 170
Şedinţa din 30 ianuarie 1935
La proiectul noului cod penal 171
Şedinţa din 4 martie 1935
Dialog cu Grigore Gafencu pe tema cenzurii 171
Din nou despre cenzură 173
Şedinţa din 15 martie 1935
La discuţia despre apărarea naţională 180
Şedinţa din 20 martie 1935
La discutarea proiectului de lege care autoriza oraşul Chişinău să contracteze un împrumut de 200 de milioane de lei 180
Şedinţa din 21 martie 1935
Despre Teatrul Naţional din Cernăuţi 184
Şedinţa din 22 martie 1935
Despre afacerea Skoda 185
Şedinţa din 23 martie 1935
Despre situaţia dramatică a Bibliotecii Academiei 196

https://biblioteca-digitala.ro

Ședința din 30 martie 1935
La discutarea proiectului de lege pentru înființarea unor taxe de consum.. 197
Ședința din 3 aprilie 1935
La proiectul de lege pentru înființarea Academiei de Medicină..... 199
Ședința din 8 aprilie 1935
La proiectul de lege administrativă..... 203
Ședința din 9 aprilie 1935
La proiectul de lege pentru reglementarea funcționării jocurilor de noroc 212
La proiectul de lege pentru modificarea statutului Băncii Naționale..... 217
Ședința din 10 aprilie 1935
Despre bugetul votat în timpul ministeriatului său..... 218
Despre poziția Senatului..... 219
Despre proiectul de lege care autoriza Ministerul Apărării să contracteze cumpărarea de furnituri militare de la firma Skoda..... 220
Ședința din 13 aprilie 1935
La proiectul de lege care completa unele dispoziții din legea privitoare la comerțul cu devize..... 224
Într-o problemă de regulament..... 227

Sesiunea 1935 – 1936
Senatul

Ședința din 27 noiembrie 1935
Discurs pe marginea adresei de răspuns la Mesajul Tronului..... 229
Ședința din 30 noiembrie 1935
Despre sănătate..... 249
Despre Statul țărănesc..... 249
Ședința din 13 decembrie 1935
La discutarea bugetului..... 250
Ședința din 27 februarie 1936
Despre alegeri..... 250
Ședința din 28 februarie 1936
În dialog cu Grigore Gafencu, pe marginea situației economice precare a țării..... 251
Ședința din 21 martie 1936
Omagiu lui H. Tiktin..... 253
Comentarii la proiectul legii administrative..... 254
Ședința din 31 martie 1936
Despre zvonurile privind o epidemie în România..... 260

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 1 aprilie 1936
La legea numelui 271

Sesiunea 1936 – 1937
Senatul

Şedinţa din 17 noiembrie 1936
În cazul mitropolitului Gurie 275
Şedinţa din 24 noiembrie 1936
După ce nic. Miclescu vituperase ideea existenţei unor forţe armate, altele decât ale Statului 279
Şedinţa din 17 noiembrie 1936
La discutarea adresei de răspuns la Mesajul Tronului 279
Şedinţa din 4 decembrie 1936
Rememorări despre guvernarea sa 309
Şedinţa din 23 ianuarie 1937
Despre inspectorii generali din învăţământul primar 310
Şedinţa din 25 ianuarie 1937
La o propunere a deputatului Agricola Cardaş privind comasarea loturilor agricole ca să sporească eficenţa agriculturii 311
Şedinţa din 27 ianuarie 1937
Despre situaţia cultelor în România 314
Şedinţa din 29 ianuarie 1937
Dialog cu episcopul greco-catolic Alex. Rusu al Maramureşului 322
Şedinţa din 30 ianuarie 1937
La proiectul de lege pentru organizarea şi încurajarea agriculturii 325
Şedinţa din 8 februarie 1937
Despre politica externă a României 326
Şedinţa din 13 februarie 1937
Din nou despre politica externă a ţării 330
Şedinţa din 17 februarie 1937
Despre politica externă. În dialog cu Mihail Manoilescu 332
Şedinţa din 18 februarie 1937
La proiectul de lege pentru autorizarea unui examen excepţional de înaintare a învăţătorilor la gradul II 336
Şedinţa din 20 februarie 1937
Despre legionari. În dialog cu Mihail Manoilescu 339
La proiectul de lege pentru organizarea muncii de folos obştesc 341
Şedinţa din 26 februarie 1937
Despre conflictul cu profesorul universitar C.C. Girescu 347

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 3 martie 1937
Discurs la proiectul de lege pentru completarea unor dispoziţii la legea învăţământului universitar..... 353
Şedinţa din 4 martie 1937
Continuă discuţia la acelaşi proiect de lege..... 369
Şedinţa din 5 martie 1937
Continuarea discuţiei la acelaşi proiect de lege..... 373
Şedinţa din 6 martie 1937
Continuarea discuţiei la acelaşi proiect de lege..... 376
Şedinţa din 8 martie 1937
Despre disciplina Adunării..... 387
La continuarea discuţiei la proiectul de lege a învăţământului superior.... 388
Şedinţa din 9 martie 1937
La proiectul de lege pentru organizarea Teatrelor Naţionale, Operelor şi spectacolelor..... 390
Despre situaţia externă a României..... 401
Şedinţa din 10 martie 1937
La proiectul de lege pentru înfiinţarea Institutului Naţional de credit a Meseriaşilor..... 405
Şedinţa din 11 martie 1937
La acelaşi proiect..... 408
Şedinţa din 12 martie 1937
Pe marginea unei interpelări a lui N. Miclescu despre şosele noastre.... 409
La proiectul de lege pentru prelungirea stării de asediu..... 414
Şedinţa din 15 martie 1937
Dialog cu Mihail Manoilescu despre regulamentul Senatului..... 421
Şedinţa din 16 martie 1937
La proiectul de lege pentru concentrarea învăţământului tehnic superior în şcolile politehnice..... 422
Şedinţa din 17 martie 1937
Pe marginea regulamentului..... 426
Şedinţa din 18 martie 1937
La proiectul de lege pentru interpretarea art. 47 din legea pentru reforma agrară în Ardeal..... 427
La proiectul de lege pentru prelungirea fără limită de vîrstă a activităţii la Universitate pentru profsorii Nicolae Iorga şi Gheorghe Marinescu..... 431
Şedinţa din 20 martie 1937
În problema lichidării societăţii petrolifere italo-române din Câmpeni... 432

https://biblioteca-digitala.ro

Sesiunea 1939
Senat

Şedinţa din 9 iunie 1939
Discurs în favoarea noii Constituţii promulgate de Regele Carol al II... 439
Şedinţa din 13 iunie 1939
Ca preşednte al Senatului explică funcţionarea instituţiei..... 451
La proiectul de regulament al Senatului..... 452
Şedinţa din 15 iunie 1939
După ce în şedinţa precedentă a Senatului îşi dăduse demisia..... 459
Şedinţa din 20 iunie 1939
La proiectul de lege a Senatului..... 462
Şedinţa din 26 iunie 1939
La discuţia privind proiectul de răspuns la Mesajul Tronului..... 473
Şedinţa din 28 iunie 1939
Discurs la proiectul de răspuns la Mesajul Tronului..... 474
Şedinţa din 5 iulie 1939
La proiectul de lege pentru completarea unor dispoziţiuni din legea privitoare la actele de stare civilă ale membrilor familiei regale..... 492
Şedinţa din 6 iulie 1939
La proiectul de lege pentru valorificarea grâului..... 493

Sesiunea 1939 – 1940
Senat

Şedinţa din 15 decembrie 1939
La proiectul de lege pentru organizarea corpului avocaţilor..... 509

Sesiunea 1940
Senat

Şedinţa din 18 martie 1940
Discurs la adresa de răspuns la Mesajul Tronului..... 511

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

Tipar Karta-Graphic
www.kartagraphic.ro

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

ISBN: 978-606-693-070-3

https://biblioteca-digitala.ro